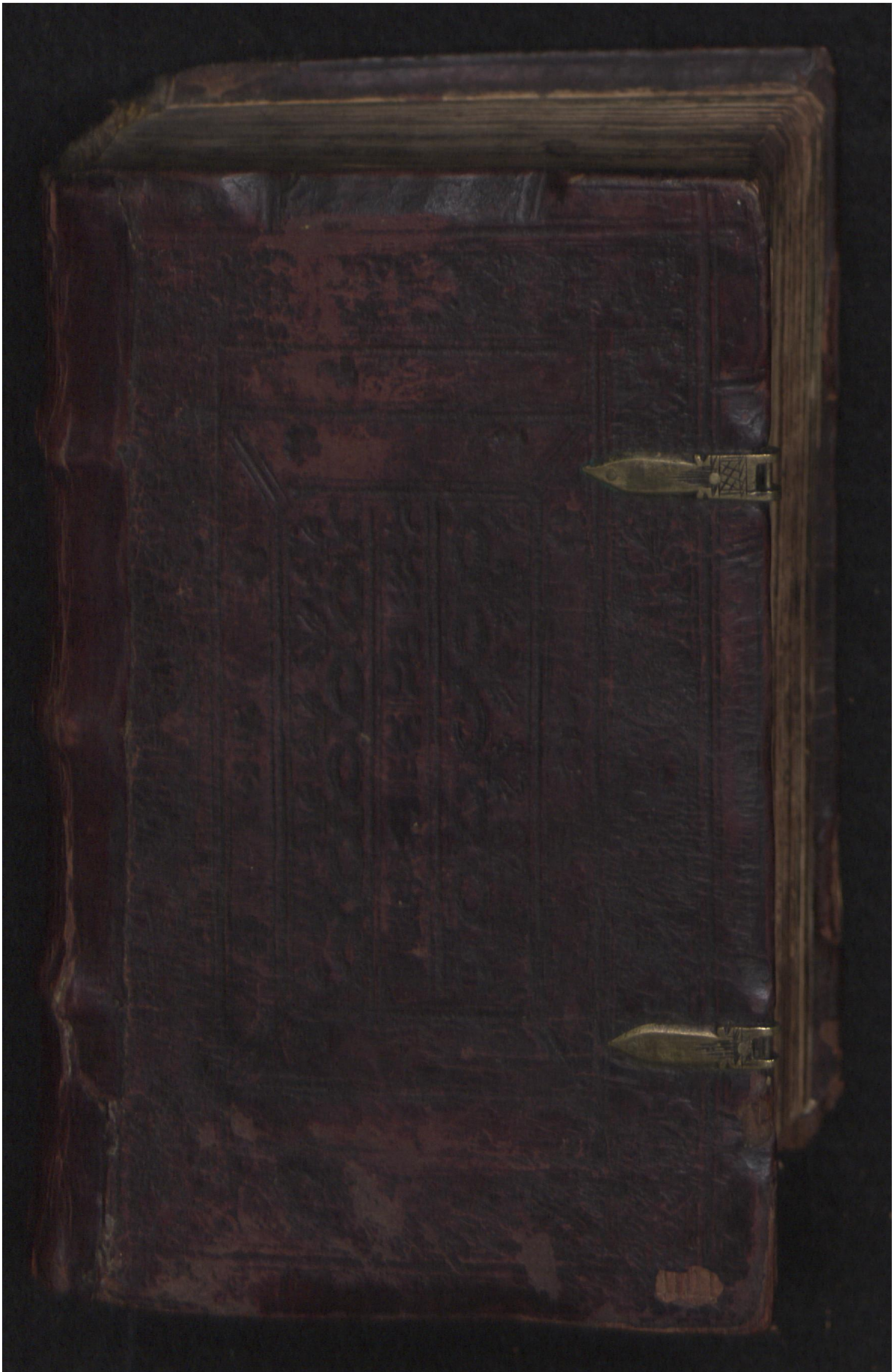
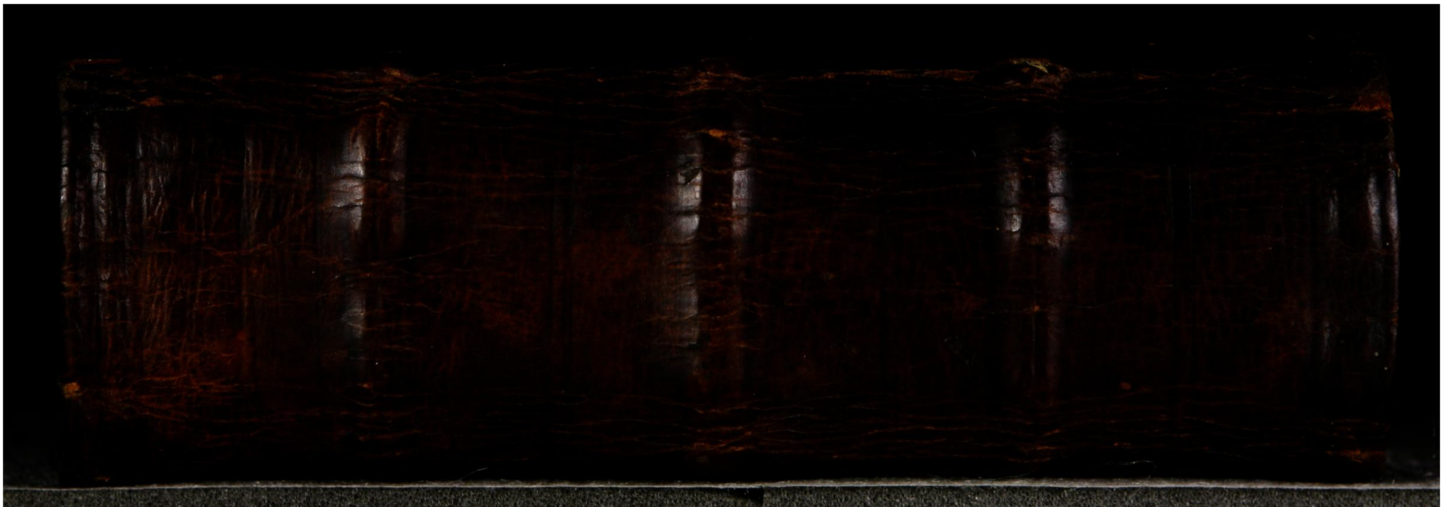
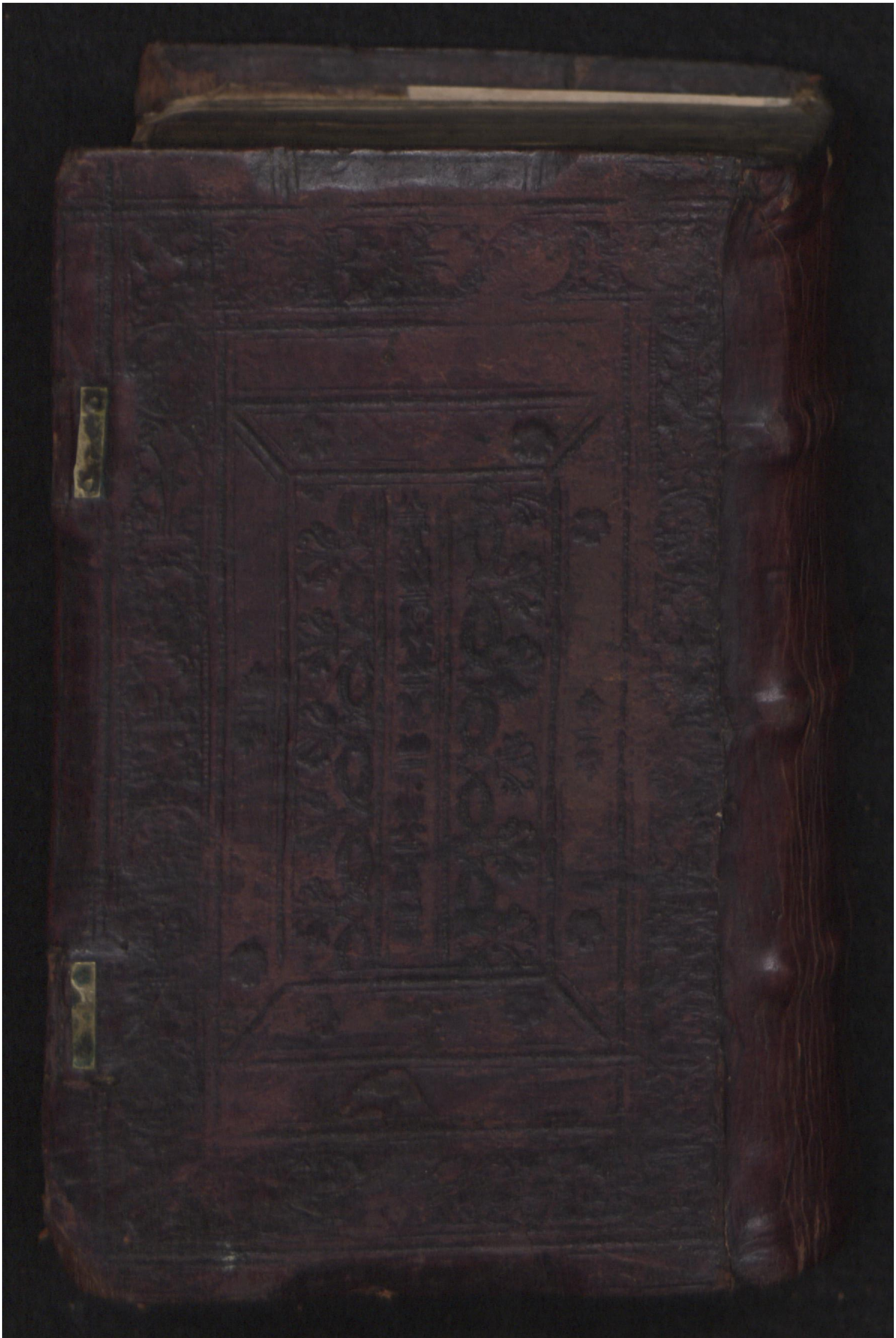

123

No. 225.

M. Tuscher fecit

PO

ENAR
LIORVM
DIEBVS
vsitate in
in gr

NICO

PRÆFIXA
monefactio a
clesiæ Christi
cultu: ne op
multitu
abij
Fidis Francisci
Cum gratia &

APV

A

Georgiu

POSTILLA
SEV
ENARRATIO EVANGELIORVM, QVÆ IN DOMINICIS DIEBVS ET IN FESTIS SANCTORVM

vsitatè in Ecclesijs Dei proponuntur, in gratiam piorum ministrorum Euangelij conscripta,

PER

NICOLAVM HEMMINGIVM.

PRÆFIXA EST EIVSDEM COMmonefactio ad ministros verbi de perpetuo Ecclesiæ Christi consensu in doctrina & vero Dei cultu: ne opinionum varietate, & sectarum multitudine offensi, vel confessionem abijciant, vel segnius officium faciant.

Studiis Francisci ... inservi. Anno 1665. Die 15 Augusti.

Cum gratia & Priuilegio Regiæ Maiestatis ad quinquennium.

HAFNIÆ
APVD CHRISTOPHORVM BARTH.
Anno Domini 1561.

Georgius Dörffler. Musicq Instr:

OMN
ET MIN
IN INCLY
uegia, suis fra
misericord
DOMIN
opta
m

quæ facit, vt m
mis, dubitant
gant. Nam d
(de cuius sapi
sine aliorum c
despiciunt) fi
quo quemqua
aduersari, ei
ment. Hinc
spiciones, odi
bus sursum d
re duplex in

OMNIBVS SERVIS DEI ET MINISTRIS IESV CHRISTI

IN INCLYTIS REGNIS DANIA, AC NORuegia, ſuis fratribus in Chriſto dilectis, gratiam, miſericordiam & pacem a Deo Patre & DOMINO NOSTRO IESV CHRISTO, optat Nicolaus Hemmingius miniſter Euangelij in Academia Hafnienſi.

PRODEST IMPRIMIS OBSERuare, chariſsimi fratres, perpetuum Catholicæ Eccleſię Chriſti conſenſum in doctrina & vero Dei cultu; præſertim in hac maxima opinionum varietate, quæ facit, vt multi non peſsimi angantur animis, dubitantes cuinam cœtui ſe ſocios adiungant. Nam dum alij alium magiſtrum iactant (de cuius ſapientia & pietate gloriantur, non ſine aliorum contemptu, quos tanquàm ex alto deſpiciunt) fit, vt cæco iudicio pro eo affectu, quo quemquam illis aut fauere intelligunt, aut aduerſari, eius eruditionem & pietatem ęſtiment. Hinc naſcuntur ſimultates, ſiniſtræ ſuſpiciones, odia, iurgia, vindictæ cupiditas; quibus ſurſum deorſum omnia miſcentur. Ex quare duplex incommodum (vt alia taceam) na-

ſcitur. Nam & Euangelij hoſtes in ſua pertinaciam impietateq; confirmantur, & infirmiores ac imperitiores, qui magis propenſi ad amplexandam veritatem erant, non parum perturbantur, fluctuantes & incerti, quibus ſe potiſſimum partibus adiungant. Inter quos non pauci, quaſi nihil certi de tota religione tradi ſtatuiue poſsit, nō modo de omnibus eius partibus, ſed etiam de omnibus religionibus dubitare incipiunt. Hîc noſtrum officium eſt, fratres dilecti, & precibus noſtris & admonitionib⁹ iuuare infirmos, ne hac turba & colluuione opinionum offenſi, ruant præcipites in certum interitum. Huic malo potiſsimū medetur perpetui Catholicæ Eccleſiæ conſenſus in doctrina & vero Dei cultu obſeruatio. Vt enim vnus eſt tantum Deus; ita & una æterna conſtans & minimè fallax Dei ueritas, una religio vera, vna fides, vna rectè uiuendi regula, & una Chriſti Eccleſia, quæ ſola verum colendi Deum modū nouit. Huius Eccleſiæ qui non eſt ciuis, gratia & ſalute excidit, quantumuis magnos ſe habere magiſtros gloriatur. Contra, qui in hoc cœtu Deum ſpiritu & veritate colit, gratiæ & ſalutis hæres eſt, etiamſi bubulcum magiſtrum habeat. Non enim hæc res pendet ab hominis vel dignitate, vel indignitate: ſed à magiſterio ſpiritus Chriſti, qui ſuum purum uerbum & ſincerum nobis uitæ & ſalutis regulam eſſe

voluit.

voluit. In quo verbo & cultu verbo tradito, ſummus fuit omnium ſanctorum Patriarcharum ante diluuium & poſt diluuium, Prophetarum, Apoſtolorum atq; adeo omnium piorum conſenſus: quorum doctrinam & cultum, ſi nos uerè retinemus, poſſumus iure in Chriſto gloriari, quòd ſimus ciues Eccleſiæ Ieſu Chriſti, etiamſi totus mundus nos exoſos habeat, & tanquam hæreticos execretur. Volo igitur, fratres, de hoc perpetuo conſenſu nonnulla dicere, ut certo nobis conſtet, an in eo conſenſu Catholicæ Eccleſiæ ſimus, nec ne: aut aduerſarij noſtri, qui, cum iactant ſuos magiſtros (quos Patres vocant) ferro & igne curſum doctrinæ Propheticæ & Apoſtolicæ intercludere conantur. In huius argumenti tractatione multa ſanè concurrunt, quæ huc tanquã ad ſcopum collimant. Hîc enim neceſſariò quæritur quiſnam ſit ortus veræ religionis: quæ certitudo: quantus conſenſus omnium ætatum Eccleſiæ in eadem doctrina: quibus artibus Sathan veram religionem oppugnare ſoleat: deniq; qua prudentia pij aduerſus Sathanæ inſidias & fraudes vti debeant: ne, quemadmodum primi parentes fecerunt, ſinamus nos πιθανολογίαις à fontibus ſalutis ad ciſternas Diaboli, humanas traditiones & ἐθελοθρησκείας abduci.

A quo autem ortum habeat vera religio

attingendum non esset, nisi tantus fuisset olim, & hodie esset hominum & Diabolorum furor, quòd ausi sint religiones instituere pro cæco suæ rationis sensu, quas ferro & igne tuentur: ac eam religionem, quæ à solo Deo est, persequuntur, ut uaticinium comprobent, quod editum fuit de semine serpentis morsuro calcaneum seminis mulieris. His multo rectius iudicauit prophanus Socrates, qui cum apud Zenophontem interrogaretur quænam esset vera religio, respondit eam esse quam ipse Deus instituit. Nam cum Dominus clarè apud Prophetam dicit se abominari doctrinam & cultus hominum, extra omnem controuersiam sit nobis, quòd vera atque perpetuò constans religio ab ipso ęterno Deo ortum habeat. Appollo Pythius ab Atheniensibus interrogatus quas potissimum religiones tenerent, respondit eas, quæ essent in more maiorum. Cum rursus obijcerent morem maiorum sæpè mutatum esse, ait optimum sequendum. Nam, ut ait Hesiodus, νομος ἀρχαῖος ἄριστος. Ad eundem modum hodie aduersarij antiquitatē iactant, autoris veræ religionis nomine suppresso, qui potius cum Socrate respondere quàm cum impuro Dæmone deberent. Nam ut Sathan: ita & illi antiquitatis autoritate ad stabiliendos errores abutuntur. Verum quidem est antiquissimā religionē optimam esse,

modo

modo ab optimo Deo ortum habeat, & non ab antiquo serpente, qui à principio suam religionem in mundum ex diametro cum diuina religione pugnantem inuixerat. Quare discernendum est inter duplicem antiquitatem. Vna enim ad Deum: altera ad Sathanam refertur. Prior illa antiquitatum omnium longè vetustissima est, ut quæ nec principium nec finem habeat. Ex hac vetustissima antiquitate prodijt veritas dei, qua docetur quęnā sit vera religio, cui confirmandæ Deus miranda testimonia addidit, quæ essent ueluti perpetua quædā & authētica sigilla veritatis diuinę. Posterior est quę principium habuit, & finem habitura est: ex qua prodijt omnis superstitio & impietas. Vtraq; hæc antiquitas habet suos propagatores veluti Patriarchas quosdam, quos posteriores, Patres appellarunt, de quibus non parum gloriantur. Papistæ semper in ore habent patres patres: in omni controuersia de doctrina & cultu Dei ad eos tanq̄ ad extremā anchorā confugiunt. Nos quoq; patres agnoscimus: sed inter nos & illos ingens est discrimē. Nos enim eos Patres profitemur, qui à deo acceptā religionē fideliter tradiderunt posteris, vt sunt Patriarchę, sancti Reges, Prophetę, Christus ipse & Apostoli: hos solos patres veneramur, à quorū sententia discedere, salute excidere iudicamus. De patribus, q̄ tēpora Apostolorū secuti sunt, iudicamus iuxta

regulam Ambroſij. Nos noua omnia, quæ Chriſtus non docuit, iure damnamus: quia fidelibus via Chriſtus eſt. Si igitur Chriſtus non docuit quod docemus, & nos id deteſtabile iudicemus. Et iuxta hanc Pauli regulam: Si quis aliud Euangelium docuerit anathema ſit. Illi autem, ut fucum faciant ſimplicioribus, interrogandum eſſe dicunt de ſemitis antiquis, non eſſe limites antiquos tranſgrediendos, quos fixerunt Patres & maiores noſtri. Quod ſi id minime licere in agrorum finibus certum eſt, quanto minus id licere in religionis limitibus iudicabitur? Verum nos limites, quos fixit autor religionis Deus: quos acceptos diuinitus tuebantur ſancti Patriarchæ, & Apoſtoli: à quibus apros & lupos inuicta animi fortitudine repulerunt ſancti martyres (inter quos primum locum obtinet ſanctus Abel) deniq; quos filius Dei ſuo precioſo ſanguine ſtatuit, non tranſgredimur: ſed intra illos manemus conſtantes. At fines, quos antiquus ſerpens cum ſua ſobole fixit, tranſgredimur, intra quos non niſi mera damnatio clauditur. Religionem igitur veram ad Deum, qui antiquus dierum denominatur à Daniele, referimus. Vnde conſtabit & eam antiquiſsimam eſſe, & ſui autoris naturam ingeniumq; referre. Quare ut conſtantiſsima eſt ſemper: ita ſui perpetuo ſimilis exiſtit.

Sed quænam illa est sibi perpetuò constans religio, quæ eius summa, quæ partes? vox Dei & signum voci additum veram religionis & cultus Dei normam præscribit. Semper enim Deo in more fuit suam voluntatem verbo, & externo aliquo signo hominibus patefacere. Quod enim verbum auribus ingerit, ut ad mentem transmittatur, idem signum oculis aspiciendum proponit, vt ueluti per fenestras lux quædam in animum transfundatur: vt vox & signum sit duplex verbum, vocale & aspectabile, quorum finis & scopus unus est: sed signi interpretatio semper è verbo solo petenda est. Hęc qualia sunt, quinq; tempora, quibus Deus præcipuè suam vocem sonuit & signa edidit, apertissimè docebunt: vt sunt status ante lapsum: tempus promissæ reparationis: tempus repetitę promissionis: tempus reipublicæ Mosaicæ: ac deniq; tempus completæ promissionis, exhibito Iesu Christo Domino nostro. Hisce quinque temporibus eandem fuisse religionem & sibi per omnia constantem, uoce Dei & signis diuinis est ostendendum.

Ante lapsum, quando Adam ornatus erat imagine Dei, Deus homini & uerbum tradiderat & signum. Verbum requirebat noticiam Dei, & obedientiam erga ipsum: prohibebat ne quid tentaret homo contra Dei interdictum sub comminatione pœnæ: habebat etiam ver-

bum promiſsionem immortalitatis, quam promiſsionem fide amplectebatur Adam. Et arbor vitæ, ut aſpectabile verbum, idem per oculos in mentem transfudit. Quæ omnia eò ſpectabant, vt Adam imaginem Dei tanquam in ſpeculo repreſentans, Deum perpetuò coleret & celebraret. Ex his conſtat, quòd uera religio ante lapſum hominis fuerit purus cultus Dei iuxta Dei uerbum, cuius regula erat verbum & ſignum. Partes fuerunt agnitio Dei, fides promiſſę immortalitatis, obedientia erga Deum interior & exterior. Finis, repreſentare imaginem Dei ac eum prædicare & celebrare. Et fuit in eo ſtatu cultus Dei perfectiſsimus, qualis eſt futurus poſt reſurrectionem, niſi quod tum nō quidem ſubſtantia, ſed gradibus futurus eſt multo plenior. Hic cultus Dei, qualis eſt primo homini præſcriptus, à nobis etiā poſt lapſum requiritur. Neq; ulla mutatio facta eſt in cultus ratione: ſed horribilis deprauatio ſecuta eſt in toto humano genere poſt lapſum primorum parentum, ut hunc cultum plenè præſtare, imò ne ipſum inchoare poſsit quiſquam, niſi ad arborem uitæ, quæ eſt Ieſus Chriſtus, ei acceſsus patefactus fuerit.

Lapſo igitur genere humano in primis parentibus, Deus rurſus ſuam uoluntatem patefacit uerbo & ſigno: vnde diſcitur quo cultu

poſt

poſt lapſum voluerit coli. Verbo reprehendit tranſgreſsionem ſui mandati: verbo promiſſionem edidit de Meſsia, qui homo factus ſolueret lytron pro reatu Adæ, & reſtitueret homini imaginem Dei, quam peccando amiſerat. Signum adiecit uerbo, quod erat ueluti aſpectabilis quædam concio de Meſsia. Hoc autem ſignum erat mactatio & oblatio pecorum & frugum terræ. Ex his ſequitur, quòd poſt lapſum Deus requirat omnino ſimilem cultum cum eo, qui fuit ante lapſum, licet ſuis gradibus eam perfectionem non habeat, qua in ante lapſum habuit. Requirit enim hîc Deus agnitionem ſui: requirit agnitionem noſtri peccati: requirit agnitionem Chriſti, qui eſt loco arboris uitæ, quæ erat in Paradiſo: requirit fidem Meſsiæ: requirit ex fide obedientiam, ut paulatim magis magisque in homine reparetur imago Dei per Chriſtum, hoc eſt, ut in mente refulgeat firma Dei noticia: in anima ſanctitas: & in omnibus uiribus obedientia ex præſcripto uerbi præſtanda. Hæc breuiter verbo & ſigno indicantur in principio Moſis. Nam olim οἱ παλαιοὶ κρείττονες ἡμῶν ὄντες καὶ ἐγγυτέρω θεῶν οἰκῶντες, ut Platonis uerbis vtar: melius & ſolidius erudiebantur breuibus Aphoriſmis & ſymbolis, quàm nos longis concionibus. Fuit enim olim ea docendi ratio cùm Theologis, tum

Philo-

Philosophis cōmunis & familiaris, ut id quod breuibus Aphorismis proponerent, idem certis significarent symbolis. Lapso homine hic Aphorismus propositus uoce Dei est: Semen mulieris conteret caput serpentis. Symbolum, quod quadam imagine idem significabat, fuit oblatio diuinitus patribus commendata. Abel itaq; cum suas offerret uictimas, in Aphorismum propositum respiciebat, & offerens hæc cogitabat. Primum, mortem uictimæ intuens, admonebatur de morte, in quam inciderat genus humanum propter peccatum: vnde haud dubiè ingens dolor in animo eius excitatus est. Deinde, intuens sanguinem uictimæ admonebatur factæ promissionis de Messia: cuius merito & intercessione placari iram Dei iuxta promissionem statuit: unde & consolatio in corde nata est, & fides, qua Deo acceptus fuit per Iesum Christum. Hac fide iustificatus sola, veram sanctitatem iuxta vocem Dei meditatus est, Deum prædicans & laudans propter iusticiam & misericordiam. Atq; ita Abel, imagine Dei in se quodammodo reparata, verum cultum Deo præstitit: quem cultum postea morte sua confirmauit. Nam cum Cain frater & Hypocrita ipsum à confessione promissi seminis & uero cultu auocare studeret, potius mortem oppetere uoluit, quàm in impium fratris decretum consentire; significans hac sua constan-

tia,

tia, quòd is demum uerè Deum colat, qui obedientiam erga Deum & Chriſti confeſsionem omnibus rebus mundi, atq; adeo uitæ ipſi, qua nihil homini charius eſſe ſolet, anteponat. Ex hoc ergo uerbo & ſigno primis parentibus poſt lapſum tradito apparet, quòd eadem religio fuerit eorum poſt lapſum, quæ ante lapſum erat. Etſi autem quędam circumſtantię externæ acceſſerunt propter deprauationem naturæ, & promiſsionem reparationis: tamen ſubſtantia cultus Dei eadem manebat, atq; ad eundem finem tendebat, licet imperfectius. Hic cultus Dei purus durauit in Eccleſia, quæ fuit perexigua, uſque ad diluuium, hoc eſt, annos mille ſexcentos quinquaginta ſex. Nam Caini poſteritas carnaliter promiſsionem intelligens perſecuta eſt ueram Eccleſiam: ſibi Eccleſiæ titulum uſurpauit: uerum cultum Dei in prophanam hypocriſin & ſuperſtitionem commutauit. Porro cum hypocriſin & ſuperſtitionem cũ alijs horrendis ſceleribus diluuio puniuiſſet Dominus, Nohæ uerbo & ſymbolo uerũ Dei cultum iterum commendat: non nouum quidem, ſed prorſus eundem, quem ab initio inſtituerat. Verum cum hunc hypocriſi & ſuperſtitione Iaphet, & Cham tyrannide profligaſſet, manſit in ſola familia Patriarchæ Sem. Is enim rectè intelligens promiſsionem & eius ſymbolum, Deum ex fide coluit, eiq; obediuit,

quem-

quemadmodum Abel & Nohe fecerunt. Etsi autem & uerbum & symbolum traditum primis parentibus, Nohe & Sem retinuerunt: tamen propter nouum euentum nouum symbolum accessit. Nam cum Deus impium mundum diluuio perdidisset propter defectionē à vero & puro cultu Dei, promisit Nohę & eius posteritati se postea mundum diluuio non perditurum. Huic promissioni symbolum, nempe arcum cœlestem adiecit, qui erat promissionis quoddam μνημοσυνον. Arcum itaque, qui in nubibus apparere solet, uerbi sui nota inscripsit deus, vt quasi sigillo promissum illud suum ratum fore confirmaret, quo se non solum Deum Nohæ, eiusque posteritatis, cuius se in fidem clientelamq; contulerant, futurum receperat: uerumetiam se deinceps homines nunquam aquarum inundationibus deleturum. Hoc igitur symbolum intuens Nohe & Sem, exemplo sancti Abelis, Deo uerum & spiritualem cultum exhibuerunt.

Sequitur Abrahami ætas usque ad tempora Mosis, qua ætate idem cultus & uoce Dei & nouo symbolo Patriarchis est commendatus. Nam, decrescente iam sapientia quæ fuit in primis parentibus, ut uerbo clariori: ita symbolo euidentiori opus erat. Verbum igitur Abrahamo propositum fuit hoc: Bene-

dicentur

dicentur in ſemine tuo omnes cognationes terræ. Symbolum verbo additum erat circũciſio genitalis membri in maſculis. Vt ergo uerbo docuit verumq; cultum requiſiuit: ita ſymbolo idem fecit, quod erat doctrinæ & cultus ſigillum. Cum enim ait: Benedicentur in ſemine tuo, tria apertiſsimè inſinuat: quorum primum eſt repetitio accuſationis totius generis humani propter peccatum & defectionem à Deo. Nam cum promittit benedictionem, ſignificat eos in maledictione hærere, quæ maledictio peruaſit in homines omnes cum peccato. Alterum eſt repetitio promiſſionis ſeminis & beneficiorũ eius, quod Adamo dictum erat ſub his uerbis: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Id quod hîc ſignificantiori voce benedictionis exprimitur. Nam benedictionis uoce ſignificatur fauor Dei, reconciliatio, remiſsio peccatorum, & iuſticia propter Chriſtum, quemadmodum Paulus Moſis interpres exponit. Tertium eſt indicatio noſtræ imbecillitatis, quòd noſtris uiribus non poſsimus benedictionem nanciſci: ſed oportere nos eam obtinere fide in Semen promiſsũ. Hâc fidẽ Abrahæ ſecuta eſt obedientia in tota eius uita, iuxta præceptum: Ambula corã me & eſto perfectus: quam obedientiam ſanctus Patriarcha declarauit uictima filij. Quanti enim fecerit obedientiam erga deũ ex

eo appa-

eo apparet, quòd potius voluerit vnigenitum filium Isaac, quem genuerat in senectute, cui tam magnificæ promissiones erant factæ, ad mandatum Dei mactare, quàm ab obedientia erga Deum recedere. Symbolū uerò additum à uerbo interpretationem mutuari debet. Nihil enim aliud symbolum est, quàm aspectabile uerbum. Tria proinde symbolum ponit ob oculos: nempe natiuitatem nostram carnalem esse corruptā: Deinde, promissum esse semen, per quod natura reparabitur: tum circumcisione carnis significari circumcisionem cordis, qua amputatur ignorantia Dei, affectuum impuritas & cordis contumacia: ut nouus homo nascatur, gestans imaginem Dei in uera sanctitate & iusticia. Ecce quàm aptè quadrant hæc cum prioribus. Vox quidem mutatur, sed significatio manet. Hæc in verbo & in symbolo varietas humanæ imbecillitati seruit, & ignorantiæ nostræ medetur: non aliquam nouam colendi Deum rationem præscribit, quemadmodum carnale semen Abrahæ autumauit. Nam quemadmodum Cainitæ hypocrisin, reiecto puro intellectu verbi & symboli, amplexati, persequuti sunt Abelem & imitatores fidei ipsius: ita Ismaelitæ in litera circumcisionis hærentes, spiritu neglecto, persecuti sunt ueros filios Abrahæ: ex quo factum est, quòd uerus cultus apud paucissimos remanserit. Nam cū

exularent

exularent in Ægypto Patres, ſola familia Ioſeph, mortuo Patriarcha Iacob, verum cultum retinuit, qui cum poſt eius mortem tantũ non extinctus eſſet, Deus, nato Moſe in Ægypto & agente iam 80. annum à promiſsione facta Abrahæ 340. anno, verbum iterum promiſsionis repetit: multa addit ſigna, & vt conſeruaretur cultus verus, erexit regnum & ſacerdotium. Tametſi autem idem verbum & idem ſignum Moſi commendat, quod ante Patriarchis commendarat: tamen longiores conciones & plura inſuper ſigna adhibet, prout eius ætatis ratio poſtulabat. Quæ omnia ad eundem ſcopum collimabant, & eundem cultum Dei ſpiritualem hominibus commendabant: Nam in deſerto (vt prætercam rubum ardentem & columnas ignis & nubis) Man, Petra, & Serpens æneus ut ſymbola doctrinæ & cultus Dei proponebantur: quæ tria ſignificabant Chriſtum olim promiſſum. Man enim, Paulo interprete, ſignificabat cibum ſpiritualem, quo noui homines per Chriſtum facti aluntur in Chriſti regno. Petra figurabat potum ſpiritualem, quo credẽtes reficiuntur. Serpens ſuſpenſus adumbrabat Chriſtũ ſuſpendendũ in aram crucis pro peccatis mundi: quemadmodum ipſe Chriſtus ſymbolum hoc interpretatur. Intuitus in ſerpentem æneum typus erat fidei, qua homines iuſtificati & viuificati coram Deo

ambulant & ad perfectionem aſpirant. Verum poſtquam populus in terram promiſſam, quæ typus erat cœleſtis Patriæ, introductus erat, plura adhuc ſigna veluti aſpectabiles concio-nes ei propoſitæ ſunt: ex quibus pauca quæ-dam attingam: nam omnia perſequi inſtituta breuitas non permittit. Tota quidem reſpub: ſignificat Eccleſiam: ſacerdotium & regnum figurant Chriſtum, qui ſacerdotio ſuo placat iram Patris iuxta promiſsionem primam, & ſuo regno deſtruit regnum Diaboli, peccatum & mortem: & vtroq; reparat imaginem Dei in homine, ad quam homo erat creatus, vt ita rurſus ornatus imagine Dei vera obedientia ipſum colat ac celebret.

Ceremoniæ multæ ſunt additæ, quarum ſpiritualis ſignificatio primam promiſsionem explicat, ac cultum Dei ſpiritualem commen-dat. Verum quia multæ ſunt, paucas eaſque illuſtriores eligam & breuiter excutiam. Sa-cerdotis ornatus, annua oblatio ſummi ſacer-dotis, arca fœderis, agnus phaſe, ſanguinis aſperſio, baptiſmata, quotidianæ oblationes, ſingularem habuere rerum ſpiritualium ſigni-ficationem, quæ omnes dulces habent medi-tationes de mediatoris conditionibus & pio-rum officio. Sacerdos ſummus laminam in fronte & veſtes mundas geſtauit. Lamina

aurea

aurea diuinitatem Chriſti ſignificabat: veſtis vero munda humanitatem, ſed mundam & puram ab omni peccato. Quòd autem ſacerdos ſemel in anno intrauit in ſancta ſanctorum, typus fuit ſacerdotis Chriſti qui vna oblatione conſummaret ſanctificandos. Hoc apertè Exodi 28. indicatur, vbi Dominus ait: vt ſit ei placatus Dominus. Deinde, ueſtes ſacerdotis figurant ſanctitatē, qua ornatos uult eſſe ſuos ſacerdotes Dominus, quemadmodum Dauid Moſis interpres exponit, cum ait: ſacerdotes tui induantur iuſticiam, & ſancti tui exultent. Arca fœderis ſignificat populum Dei, cum quo expreſſo verbo pactum fecit Dominus. In hac arca fuerunt tabulæ legis, quæ tegebantur in arca lamina aurea: qua re nihil aliud ſignificatum fuit, quàm quod habet prima promiſsio: Semen mulieris conteret caput ſerpentis, niſi quod ſymbolum dulcius rem exprimit. Tabulæ enim decalogi in arca teguntur aurea lamina, quæ dicitur propiciatorium. Hoc eſt: Chriſtus qui eſt propitiatio pro peccatis noſtris tegit in Eccleſia peccata hominum, aduerſus iram & horrendum iudicium Dei. Quid, quæſo, hoc eſt aliud quàm ſemen mulieris conteret caput ſerpentis? Ita hunc typum explicat Moſis interpres Paulus Roma. cap. 3. Iuſtificamur gratis per illius gratiam, per redemptionem quæ eſt in Chriſto

Iesu, quem proposuit Deus propiciatorium per fidem in sanguine eius. Vt enim pontifex Hebræorum solebat semel singulo quoq; anno propiciatorium imbuere sanguine, cum in sancta sanctorum ingrederetur: Ita summus noster pontifex Iesus Christus semel obtulit se Patri pro peccatis mundi & æternam redemptionem reperit. Agnus phase, habuit etiam significationem symbolicam, qua prima promissio veluti viuis coloribus depingebatur: cuius typum explicat Paulus, cum ait: & phase nostrum immolatus est Christus. Quòd autem iste agnus de grege sumebatur, innuebat Christum carnem nostram assumpsisse & infirmitates carnis nostræ tulisse, & per omnia nobiscum similiter tentatum absque peccato, ut nos quoque cœlestes qui terreni, spirituales qui carnales sumus, redderet. Quod autem de agno dicitur: immolabitq; eum uniuersa multitudo filiorum Israel, significatur non propter vnum & alterum obijsse Christum: sed propter Ecclesiam, hoc est, propter totum corpus scriptorum in libro vitæ. Sanguinis aspersio apertam habet significationem. Symbolum enim fuit sanguinis Christi effusi in ara crucis, quo aspersæ conscientiæ nostræ mundantur à mortuis operibus, quemadmodum typum hunc autor Epistolæ ad Hebræos piè explicat. Eodem pertinent baptismata & quotidianæ oblationes.

Figura-

Figurabant enim hæc in genere cùm purgationem illam, qua Christus abluit & emundat nos ab omni iniquitate, tū sanctitatem veram qua credentes ornantur, vt iam imaginem Dei repræsentare incipiant in gloriam & laudem Dei. Hæc legis typica fuerunt symbolicæ interpretationes primæ promissionis, quas qui intellexerunt cum Adam, Abele, Seth, Enoch, Nohe, Abraham &c. verum cultum & spiritualem Deo exhibuerunt, non dissimilem quò ad substantiam cultus attinet, sed omnino similem, imò eundem. Sed quid hîc fit? Sicut Cainitę promissionem carnaliter intellexerunt & ex symbolo addito fecerunt cultum per se: ita hîc maxima pars Iudæorum, omisso spiritu, literam admirata est, & cultum Dei posuerunt in istis externis ritibus sine fide: quem errorem taxat grauissimè Dominus apud Prophetam vbi ait: Quo mihi multitudinem victimarum vestrarum dicit Dominus? & paulo post: ne offeratis ultra sacrificia frustra, incensum abominatio est mihi. Et huius rei causam mox subiungit, cum ait: iniqui sunt cœtus uestri, calendas uestras & solennitates vestras odiuit anima mea. His uerbis significat Deus non ita se instituisse ceremonias, quasi eas ut cultum requireret spiritualem, sed ut in ijs populus se ad pietatem exerceret obfirmaretq; fidem suā, magisq; ac magis sese in puro cultu Dei con-

tineret. Verũ vt natura ſuperſtitioſi ſunt homines, maxima pars per hypocriſin abducta eſt à vero ceremoniarum uſu, ac in earum obſeruatione proram & pupim, vt aiunt, ſuæ ſalutis collocarunt: quorum errorem miſsi Prophetæ cum arguerent rapti ſunt ad ſupplicia tanquam in legem Dei blaſphemi.

Ex his patet ſummum fuiſſe conſenſum piorum qui in republica Moſis vixerunt, cùm in doctrina, tum in cultu cum ſanctis patribus ante diluuium & poſt diluuium uſque ad vocationem Moſis, & à Moſe uſque ad Chriſtum. Quid enim hîc requiritur præter agnitionem peccati, fidem in Chriſtum, inuocationem, ſanctitatem, obedientiam, & alias uirtutes, quæ ad reparandam imaginem Dei in nobis tanquàm partes requiruntur? Reſtat poſtrema ætas, qua λογος æternus iuxta vaticinia aſſumpſit ſemen mulieris, hoc eſt, naturam humanam, ut contereret caput ſerpentis, hoc eſt, vt Iohannes interpretatur, deſtrueret opera Diaboli. Hic Moſis & Prophetarum interpres & completor eundem cultum Dei iam ferè collapſum verbo & ſymbolis reſtituit, iuſsit prædicari pœnitentiam & remiſſionem peccatorum, credentes in ſe ornat ſua iuſticia, donat ſpiritu ſancto, excitat in ijs motus congruentes legi & uoluntati Dei: breui-

ter,

ter, reparat imaginem Dei, ad quam primus homo conditus erat, iubet ut ita luceat lumen noſtrum vt glorificetur Pater noſter cœleſtis. Hunc eundem cultum ſuis diſcipulis commendat, quem ipſi uoce & uita docuerunt & expreſſerunt. Verum ut perpetuò hunc cultum conſeruaret Eccleſia, verbum certum tradidit ac uerbo duo externa veluti ſigilla appoſuit, baptiſmum & cœnam Domini. Verbum primam promiſsionem clarius interpretatur. Signa ſunt aſpectabiles quędam conciones, quę idem quod verbũ docent & offerunt. Sed quid hîc fit? vt olim Cainithæ, Camithæ & Pſeudoiſraelitæ uerbum corruperunt & ei carnali ſua ſtulticia humana ſomnia aſſuebant: ita hypocritæ à verbo deficientes in hac poſtrema mundi ætate cultum Dei conſpurcarunt, donec hæreticorum furijs & regno Antichriſti doctrina rurſus ferè cum veris cultibus, ſacramentis partim conſpurcatis humanis traditionibus, partim mutilatis, obruta ſit. Cæterum ante 40. ferè annos excitatus Propheta Dei beatus Lutherus, reſtituit doctrinam & cultum ueterem, quem & primi noſtri parentes acceperant à Deo, & Chriſtus ſuæ Eccleſiæ commendarat. Atq; hunc verum & perpetuum cultũ Dei eſſe, quem noſtra Eccleſia hodie tuetur, clariſsimè intelligit is, qui ipſum ad normam Patriarcharum & Eccleſiæ Apoſtolicæ refert.

Sed quid nobis accidit? idem ſanè quod primis parentibus, quod Abrahamitis, quod Eccleſiæ Apoſtolicæ. Diabolus enim toto impetu ruit ad perdendum Euangelium & uerum cultum Dei abolendum: atq; id noſtra ætate furioſius agit, quia nouit exiguum ſibi reſtare tempus, quo liceat ei in Eccleſiam Chriſti ſęuire. Quibus autem technis iſte aduerſarius Chriſti ad delendam ſinceram doctrinam & verum cultum vtatur, res ipſa hodiè palam loquitur. Primum enim regnum, illudq; ampliſsimum, nempe Turcicum erexit, quod palàm blaſphemat nomen Chriſti. Deinde, aliud regnum, quod Papatum vocant, ſtatuit: quod etſi non profitetur ſe palam aduerſari Chriſto: ſingulari tamen dolo & fraude regnum Chriſti inuadit: doctrinã corrumpit, ſacramenta contaminat, breuiter uerum cultum Dei peruertit. Papa enim miniſterij titulo primatum aſſecutus, omne ſuperſtitionis & idololatriæ genus in mundum inuexit, adeo ut poſt natos homines nulla vnquam ſit audita uiolentior intollerabiliorq; tyrannis, nullumq; extiterit idolomaniæ genus quo grauior irrogata ſit maieſtati diuinæ iniuria, & quo Chriſtianorum hominũ mentes prodigioſius ſint faſcinatæ. Poſteaq̃ autem hac ex parte ſuas fraudes deprehenſas cognouit Sathan, non agit inducias, ſed ſuæ impietatis miniſtros cõquirit: quales ſunt Liber-

tini,

tini, Anabaptiſtæ, Seruetiani, Antinomi & alij qui doctrinam repurgatam & ſacramenta rurſus ſuo impuro roſtro fœdare conantur. At vero cum hiſce ſuis conatibus animaduertit ſe non poſſe curſum Euangelij, & puri cultus Dei impedire, aggreditur alia uia, qua inteſtinis diſsidijs diſtrahat, ac hoſtiliter inter ſe committat illos ipſos, quos animaduertit ſeriam præ cæteris meditari Eccleſiæ ac veræ religionis reſtitutionem, ne ſcilicet coniunctis ſtudijs & conſilijs hoc tam præclarum opus vnanimes moliantur. Præterea ſubinde quoſdam è caſtris Chriſti exturbat, qui Apoſtatæ facti, grauiſsimum damnum Eccleſiæ inferunt: inter quos ſunt qui nouam rationem conciliandi odium puræ doctrinæ apud infirmos & imperitiores excogitant. Colligunt enim antinomias in dictis eorum, quorum opera Deus eſt uſus in hac extrema ſenecta mundi ad repurgandam ſuam Eccleſiam: cum tamen in nulla parte fundamenti doctrinæ & cultus Dei poſſint ullam ueram Antilogiam monſtrare, utut ſe in mille formas Prothei iſti transforment. His machinamentis Sathanæ uidemus effectũ eſſe, quòd obſtinati ſint facti confirmatiores in ſua ſuperſtitione: infirmiores ac imbecilliores magna ex parte ſuccumbant, cum piorum omnium ingenti dolore: & niſi Chriſtus accelerauerit ſuum aduentum, metuendum eſt, ne rurſus

ſus ſuperioribus tenebris pleriq; inuoluantur.
Quid nobis, quæſo, hìc faciundum eſt fratres?
Cauendæ ſunt inſidiæ Sathanæ: reſpiciendum
eſt ad exempla maiorum Abel, Abrahæ, Pro-
phetarum, Chriſti & Apoſtolorum: horum
cœtui in doctrina, cultu, inuocatione nos ad-
iungamus: non turbemur multitudine hoſtiũ:
non moueat nos numerus transfugarum: non
frangamur animo cruce & ęrumnis, quas pios
perferre in hoc mundo neceſſe eſt: non tantum
reſpiciamus ad humilitatem Eccleſiæ, quæ in
hac uita humi iacet contempta: ſed etiã intuea-
mur Chriſtũ triumphantem, qui eos, quos con
formes ſibi facit in hac uita, olim beata immor
talitatis gloria donaturus eſt, modò conſtantes
perſeuerauerint uſq; ad finem. Meminerimus
grauiſsimæ ſententiæ Chriſti: vigilate & orate,
ne intretis in tentationẽ. Quod vobis (inquit)
dico, omnibus dico. Tentat mundus: ſolicitat
caro: turbant hæreticorum agmina: offendunt
doctrinæ & morũ ſcandala: futiles ſuperborum
hominum rixæ moleſtant: aduerſus hæc omnia
præſidiũ tutiſsimũ eſt inuocatio Dei. Non enim
fruſtra dicit Solomon: Turris fortiſsima nomẽ
Domini, ad eam confugiet iuſtus & ſaluabitur.
In inuocatione noſtra reſpiciamus ad Eccleſiã
Propheticã & Apoſtolicã, & muniam' animos
noſtros aduerſus mahometicas & Papiſticas ido
lomanias & hæreticorũ ἐνοχλήσεις; ſæpè cogi-
temus

temus quàm firmis & immotis fundamentis nitatur Ecclesiæ perpetua doctrina, & constans Ecclesiæ Chatolicæ cultus: veniant nobis in mentē patefactiones diuinæ, quibus ipse Deus suam voluntatē hominibus patefecit, quando locutus est cū sanctis Patriarchis & Prophetis: quā suam uoluntatē multis stupendis miraculis confirmauit, cùm in ueteri, tū in nouo testamento: aspiciamus dulcissimū consensum Mosis, Prophetarū, Christi, Apostolorū, in doctrina & cultu: incitemur ad confessionem exemplo tot Martyrū, qui cū Abel protomartyre doctrinā cœlestē suo sanguine cōfirmarunt: abstineamus à futilibus disputationibus, quibus vinculū pacis, quod est dilectio, soluitur, & magis piæ uitę studeamus ꝙ argutis & inutilibus disputationibus, ex quibus quid mali ortū sit in Ecclesia, non sine magno dolore animi cogito. Etsi autē in his regnis est summa (sit Deo gratia) adhuc tranquillitas, & in omnibus Ecclesijs pius consensus: tamen pietas suadet, ut afficiamur eorū calamitate, qui hodie affliguntur propter quorundā intempestiuas rixas, quibus multorum principū & aliorū animi vulnerantur. Verum cū his malis mederi nō possumus, cōfugiamus ad illum, qui solus potest omnia. Orate igitur cū tota Ecclesia Christi ęternū Deū Patrē Domini nostri Iesu Christi, ut sibi Ecclesiam in hac uita colligat, & in ea puritatē doctrinę, & uerū

cultum

cultum conseruet; ut ipsum verè colamus, & in omni æternitate celebremus ac diligamus. Orate ut gubernet suo spiritu regem Dominũ nostrum clementissimum D. Fredericum eius nominis secundum, qui ut Patri sanctissimo in regnum successit; ita paternarum uirtutum hæres existit uerissimus; non solum iusticiæ & ęquitatis amantissimus Princeps, uerumetiam Ecclesiarum scholarumq; fautor & patronus optimus, imò nutricius fidelissimus. Orate ut Christus suo spiritu regat regni Consiliarios & alios nobiles & gubernatores Ecclesiarũ, politiarũ, Scholarũ, & Oeconomiarũ, addatq; ipsis animum gloriam Dei, veram doctrinam, & honestatem disciplinæ conseruandi, ut tranquillam & quietam uitam degamus cum omni pietate & honestate. Orate pro omnibus regni statibus, vt omnes dulci concordia coalescant, & alij alios subleuent, ut maiores cogitent inferiores cohæredes regni Dei secum futuros; ut inferiores superioribus obediant in Domino, ut Paulus præcipit; vt ita dulcissima harmonia ordinum in hoc regno constituta, pacificè & tranquille viuamus. Orate aduersus hostes Regis & Regni. Orate ut Christus impetus Sathanæ reprimat ac largiatur Ecclesiæ Doctores & pastores in uera doctrina & pietate concordes, qui recta docendo & exemplo piæ uitæ gloriam Dei illustrent; quò tandem plenè

plenè omnes retecta facie gloriam Domini, vt in ſpeculo conſpicientes, in eandem imaginem transformemur à gloria in gloriã, ſicut à Domini ſpiritu, AMEN.

Iam reliquum eſt, ut nonnihil dicam de meo conſilio, cur uidelicet has in Euangelia Dominicalia enarrationes ediderim in lucem. Ante quatuordecim annos priuatim domeſticis meis diſcipulis dictaui quædam ſcholia in Euangelia dominicalia, quò eorum ſtudia hac mea opella nonnihil iuuarem, nihil omnino cogitans de edendo. Sed quid fit? quæ paucis diſcipulis dictata erant multis communicantur: & dum animaduerti iſta auide à multis expeti, ea nonnihil ante ſexennium auxi. Iam vero piorum quorundam paſtorum preces me impulerunt, vt publicarem & in lucem emitterem. Quare cum hic labor totus deſtinatus ſit pijs Euangelij miniſtris mihi uiſum eſt ſub nomine veſtro, chariſsimi fratres, hunc meum laborem in lucem emittere. Quod ſi quis fructus ad vos inde peruenerit, Deo gratias agite, & me Deo ueſtris commendate precibus. Hoc vnum ſtudioſè curaui, vt doctrinam Catholicæ Eccleſiæ purè proponerem, quam & ſchola Vitebergenſis ultra 40. annos & adhuc ſincere tuetur, & præſtantiſsimi uiri huius ſcholæ profeſſo-

professores: D. Iohannes Machabæus Alpinas: D. Petrus Palladius: D. Iohannes Seningius: D. Olaus Chrysostomus (qui omnes iam in Domino quiescunt, expectantes plenam liberationem per aduentum filij Dei) tradiderunt. In hoc consensu persistimus & nos qui illis in officio successimus in hac schola: & seriò oramus Deum, ut in hoc consensu uiuamus & moriamur. Non enim dubitamus quin hic sit consensus perpetuus Ecclesiæ Dei, sicuti supra satis ostendimus.

Oro Deum Patrem Domini nostri Iesu Christi, vt nos suo spiritu cōiungat, ut unum in ipso simus.

Benè & fœliciter in Christo valete.

HAFNIÆ 30. Martij, Anno à CHRISTO nato 1561.

* *
*

PIO LECTORI.

LEuiuſcula quædam errata inter excudendũ non animaduerſa, ut Lector pius boni conſulat, etiam atque etiam rogo. Sunt enim huiuſmodi, ut quilibet ea ſine monitore & deprehendere & corrigere poſsit. Vale.

DOMINICA PRIMA ADVENTVS,

Matth. 21.

CVM APPROPINQVASsent Hierosolymis, & uenissent Bethphage ad montem Oliuarũ, tunc Iesus misit duos discipulos dicens eis: Ite in castellum quod contra uos est, & statim inuenietis Asinam alligatam, & pullum cũ ea, soluite & adducite mihi. Et si quis uobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & cõfestim emittet eos. Hoc autem totum factum est, ut adimpleretur quod dictum est per Prophetam dicentem: Dicite filiæ Sion: Ecce Rex tuus uenit tibi mansuetus, sedens super Asinam & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt Asinam & pullum, & imposuerunt super illos uestimenta sua, & eũ super illa collocarunt. Plurima autem turba strauerunt uestimenta sua in uia: Alij uero cędebant ramos de arboribus, & sternebant in uia. Porro turbæ quæ præcedebant, &

quę ſequebantur, clamabãt dicentes: Hoſanna filio Dauid, benedictus qui uenit in nomine DOMINI, Hoſanna in altiſsimis.

ENARRATIO TEXTVS.

CVM hoc de Aduentu Domini feſtum ſit omnium primum ordine, quod in Eccleſia celebratur: operę precium eſt, vt admoneamur quæ in ſingulis feſtis ſpectanda ſint: ne aut cum impio & prophano mundo eis in contumeliam Dei abutamur, aut minus piè, quàm par eſt, eadem celebremus non ſine multorum ſcandalo. Sunt autem in vniuerſum tria in ſingulis feſtis conſideranda: Hiſtoria, quæ feſti fundamentum eſt: beneficium, cuius hiſtoria meminit: & feſti verus legitimuſq; uſus. Vt enim hiſtoria mentem erudit: ita beneficium Dei, cuius memoriã confirmat hiſtoria, fidem alit & confirmat: ex qua fide gratitudo manat quæ Deũ pro accepto beneficio celebrat mente, uoce, confeſsione, & moribus: in qua gratitudine verus feſti uſus conſpicitur.

Hæc tria omnibus feſtis accommodanda ſunt. Quare cùm hoc feſtum ſit inſtitutum de Aduentu Domini, Hiſtoria Aduentus, quæ ad conceptionem, natiuitatem, doctrinam & facta Chriſti præcipuos articulos noſtri Symboli perti-

pertinet, discenda est: beneficium Dei, quod est per sacrificium expiatoriũ saluare perditam ouem, est recolendum: illa mens erudienda, hoc fides alenda & confirmanda est: vt inde mentis gratitudo nascatur, qua Deum, qui filium dare dignatus est, mente, uoce confessione & moribus celebramus. Porrò vt nobis præsens festũ reddatur cùm in Dei gloriam, tùm in nostri instructionem utilius, tres locos ordine tractabo qui sunt:

I. De Aduentu DOMINI.
II. Descriptio Regis Christi & eius regni.
III. De ciuibus huius regis, eorum officio, atq; adeo de uero usu & salutari meditatione Aduentus DOMINI.

DE PRIMO.

Quo magis & certius erudiamur in DEI laudem, & nostri salutarem instructionem de Aduentu Domini nostri Iesu Christi, Sex circumstantias cum diuo Bernardo pensandas in eo proponamus, quæ sunt: Quis sit qui ueniat: Vnde: quo: ad quid: quando: & qua.

1. Venit secundum Gabrielis testimonium altissimi filius, æqualis altissimo patri in uera diuinitate. Hinc discamus quanta sit eius Maiestas, dignitas & potentia. Venit Semen

mulieris uerus homo de ſemine Abraham & Dauid, iuxta oracula Prophetarum, & teſtimonia Apoſtolorum: minor patre in uera humanitate. Ex quo diſcamus, qua naturæ ſocietate nobis coniunctus ſit: ut ad eum accedere non pertimeſcamus. Venit ergò Chriſtus, qui idem Deus eſt uerus, & homo uerus, una perſona in duabus naturis ſubſiſtẽs, qui et poteſt ſaluare, quia Deus: & uult, quia naturam noſtram aſſumſit, ut pro nobis uictima fieret.

2\. Vnde uenit? è cœlo uenit, è ſinu patris uenit, qui omnia implet, & ubiq; inuiſibiliter adeſt: uenit & in utero uirginis conceptus Spiritus ſancti opera, nutritur ſanguine uirginis, naſcitur, educatur, circumciditur &c.

3\. Quo uenit? in mundum uenit, qui per ipſum factus eſt: in propria uenit, & ſui eũ non receperunt, uenit in inferiores partes terræ. Atq; hoc eſt ſine controuerſia magnum illud myſterium, de quo Apoſtolus 1. Tim. 3. DEVS manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, conſpectus eſt ab Angelis, prædicatus à gentibus, fides illi habita eſt in mundo, ſurſum receptus eſt in gloriam.

4\. Ad quid uenit? Cauſas Aduentus Domini in mundum, uox Dei prænunciat: Typi figurant: oracula Prophetarum clamant: verba & facta aduenientis Domini comprobant:

A 2 Apoſto-

Apoſtolica teſtantur præconia: ac omnium ſanctorum læta confitetur Eccleſia.

Vox Dei ad Serpentem fuit Gen.3. Semen mulieris conteret caput tuum, quod Apoſtolus explicans ait: Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli. Huius uocis ſententiam ſæpe ſanctis patribus idem Deus inculcauit, & potiſsimum Abrahamo, dicens: In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Ex his ergò intelligitur, quòd propter duo aduenerit Chriſtus: primum, ut deſtrueret opera Diaboli, Alterum ut benedictionem adduceret ſuper filios Abrahæ, hoc eſt, ſuper omnes qui Chriſtum fide receperint, ſicuti Abraham fecit. Nam cũ Adam ſe, & totam poſteritatem ſuo lapſu regno Sathanæ mancipaſſet, ac in maledictionem commeritam conieciſset, requirebat iuſticia Dei, ut aut commeritas pœnas lueremus, aut ſatisfaceret aliquis in genere humano iuſticiæ Dei: uerùm cùm nulla finita potentia potuit Diabolum ſuperare, & Deum iratum placare, prodijt filius Dei de arcana ſua ſede, uenit in mundum, fit homo, noſtram cauſam in ſe recipit, deſtruit regnum Diaboli, ac iram patris placat factus pro nobis uictima & ſacerdos.

Hoc ipſum multi figurant typi: ut ſacrificia patrum, agnus phaſe, aſperſio ſanguinis uaccæ rufę ſuper populum, atq; adeò Arca fœ-

deris totum sacrificium Aaronicum cum omnibus suis ritibus & ceremonijs.

Oracula Prophetarum innumera has ipsas causas Aduentus Domini consentientibus suffragijs clamant: ut Esaiæ 53. Vere languores nostros tulit, & dolores nostros portauit, ipse uulneratus est propter præuaricationes nostras, & attritus est propter iniquitates nostras. Dominus coniecit in illũ iniquitates omnium nostrûm. Huiusmodi sunt plurima testimonia Prophetarum, quæ breuitatis causa omitto.

Verba & facta Christi aduenientis idem comprobant: venite, inquit, ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego uos refocillabo. Item: Qui credit in me non peribit: Sed uitam æternam habebit. Item: Pro ijs sanctifico me ipsum: hoc est, me hostiam Deo patri offero pro ipsorum peccatis expiandis: quod non solum multa miracula, quæ fecit, quibusq; opera Diaboli destruxit, conuincunt: uerumetiam mors ipsa, & eam secuta gloriosa uictoria.

Apostolica testimonia quis potest numerare? Paulus dicit: Mortuus est pro peccatis nostris, & resurrexit propter iustificationem nostri. Idem scribit: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Iohannes Baptista clamat: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Iohannes

Aposto-

Apoſtolus: Ieſus Chriſtus purgat nos ab omni iniquitate noſtra. Idem ſummam beneficiorum Chriſti complectens, ſcribit: Chriſtus apparuit ut deſtruat opera Diaboli.

Deniq; uniuerſa Chriſti Eccleſia has ipſas Aduentus Chriſti cauſas læta per ſpiritũ Chriſti confitetur, ita canens: Tu ad liberandum ſuſcepturus hominem, non horruiſti uirginis uterum. Tu deuicto mortis Aculeo aperuiſti credentibus regna cœlorum &c.

Verùm ſi de tempore quæris, reſpondet Apoſtolus Paulus: Poſtquam uenit plenitudo temporis, emiſit Deus filium ſuum natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui erant legi obnoxij redimeret, ut adoptionem filiorum reciperemus. Venit ergò nec ſerius, nec tardius quàm uenire debuit. De hoc aduentus Domini tempore prædixerunt Prophetæ Iacob, & Daniel: de qua re plura dicenda erunt die natiuitatis Domini. 5.

Vnum reſtat, uia uidelicet per quam uenit: et hęc quoq; diligener requirenda, ut poſsimus rectà ei occurrere. Sicut itaq; ad operandam ſalutem noſtram uenit ſemel in carne uiſibilis: ita quotidiè ad ſaluandas animas ſingulorum ubicunq; eius uerbum cogitatur, legitur, prædicatur, in ſpiritu uenit, & inuiſibilis: imò illîc ſemper adeſt iuxta promiſsionem: Ero uobiſcũ 6.

usq; ad consummationem sæculi: Atq; tũ rursus apparebit uisibilis iudex uiuorum & mortuorum, ut qui ipsum antea aspernabantur medicum & saluatorem, tum sentient iudicem, & suorum scelerum uindicem iustisimũ: de quo Aduentu proxima die Dominica plura audiemus. Atq; hoc pacto de Aduentu DOMINI breuiter dictum sit.

DE SECVNDO.

Secundus locus, quẽ continet textus Euangelij, habet descriptionem Regis Christi, atq; eius regni: quę descriptio confirmatur Zachariæ testimonio, quod adducit Euangelista, ut sciamus hanc pompam non temerè institutam: Sed ex uoluntate Dei & consilio arcano Trinitatis longè antea prænunciatam fuisse. Multa enim hæc pompa nos docet de conditionibus regis Christi, & eius regni. PRIMVM enim hæc Christi pompa equitantis in Ierusalem discrimen facit inter Christum regem, & mundi reges, eorumq; diuersa regna. Satis enim arguit hæc contempta pompa, quòd Christus nec mundanus Rex sit, nec regni eius administratio sit mundana: Nam Reges mundi, ut à suis magnifici æstimentur, splendidè ornantur: ita regnorum mundanorum administratio splendorem & magnificum requirunt apparatum.

SECVNDO docet hęc hiſtoria, quòd ſub hac uili pompa lateat omnipotentia & diuinitas quædam. Nam cũ ait ſoluite, & adducite mihi, Item Dominus his opus habet. Item: Confeſtim demittet eos, ſignificat Chriſtus rex noſter ſe diuina ſua uirtute omnía, quę uult, efficere poſſe: atq; adeò hominum corda, et uoluntates in ſua habere manu.

Etſi igitur regnum Chriſti in hoc mundo apparet contemptibile: Tamen ſi regis potentiam et diuinitatem reſpicis, nihil eo auguſtius, nihil potentius, nihil deniq; glorioſius.

Porro uaticinium Prophetæ tria continet, primum exhortationem ad Eccleſiam iam deiectam & planè conſternatam: Lætare, inquit & exulta filia Sion. Hinc docemur, quòd ad deiectos et conſternatos, planèq; contritos ſpiritu pertineat Euangelium. Deindè continet hoc uaticinium mandatum Dei, ut huic regi homagium præſtemus, quemadmodum ſecundus quoq; Pſalmus hortatur cùm ait: Oſculamini filium. TERTIO còntinet hoc uaticinium deſcriptionem perſonæ Chriſti, nimirum quòd ſit Rex Eccleſiæ promiſſus: Ecce aít Rex tuus uenit: ac ſi diceret, hic eſt tandem ille promiſſus Rex, de quo tot extant teſtimonia, qui reſtituet regnum Dei, quod diabolus inuaſit, ac peccato perdidit. Hunc regem manſuetum, & mitem

esse dicit, ut eum non fugiamus tanquam crudelem tyrannum: Sed potius plena cum fiducia accedamus, petamusq; ab eo promissam salutem. Quòd autem eum pauperem esse prędicat, id ad præsentis uitæ conditionem referendum est: Qui ideo pauper esse uoluit, ut nos Spiritu pauperes ditet, & æternum beet.

DE TERTIO.

Huius Regis ciues sub persona discipulorum Christi, & turbæ describuntur, quos nos imitari debemus, modò inter ciues regni Christi censeri uelimus. Primùm itaq; cum discipulis Christo adducemus Asinam: hoc est, nos quibus ministerium uerbi demandatum est, omnia, quæ nobis præcepta sunt, in gloriam Christi, & regni eius propagationem faciemus. Deindè uestimenta nostra sternemus super Asinam: id quod tum demum faciemus, quando facultates nostras ad conseruationem ministerij conferemus. Ramos quoq; cædemus de arboribus, & obijciemus Christo: hoc est, Christum prædicabimus, & agnoscemus perpetuum regem: cuius regnum perpetuò instar palmæ florere optabimus, ut nullis oneribus ærumnarum huius mundi succumbat. Clamabimus Hosanna: hoc est, ex fide inuoca-

uocabimus, & confitebimur hunc Regem, certi quòd eius regnum ſit benedictum in excelſis.

Hinc iam breuiter colligamus quis ſit uerus uſus, & ſalutaris meditatio huius feſti de ſalutari Chriſti Aduentu. Primùm itaq; ſtudeamus, ut hic Rex ad nos ueniat: Quomodo hoc fit? Vera pœnitentia accerſitur, ſolida fide retinetur, puro cultu delectatur. Deindè admoneamur gratitudinis, ut ipſum mente, uoce, confeſſione, & moribus celebremus: qui noſtra cauſa ad nos uenit: qui factus homo dedit ſe ipſum pro peccatis noſtris, ut eriperet nos de præſenti ſæculo malo iuxta uoluntatem Dei & patris noſtri: Cui gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA SECVNDA ADVENTVS, EVANGELIVM LVCæ 21.

ET erunt ſigna in Sole, & Luna, & Stellis, & in terris anxietas gentium per deſperationem, reſonante mari & fluctu, extabeſcentibus hominibus præ timore, & expectatione eorum, quæ superuenient orbi terrarum. Nam uirtutes Cœlorum mouebuntur, & tum uidebunt filium homi-

hominis uenientem in nube cum potestate & gloria magna: His autem fieri incipientibus suspicite, & attollite capita uestra, quoniam appropinquat redemptio uestra. Et dicit illis similitudinem: Videte ficum, & omnes arbores, cùm protrudũt iã gemmas, cernentes ex uobis ipsis scitis quòd iam instet æstas: Ita & uos cùm uideritis hæc fieri, scitote quòd instet regnum Dei. Amen dico uobis, non præteribit ætas hæc antequam omnia facta fuerint. Cœlum & terra transibunt, uerba autem mea non transibunt. Cauete autem uobis, ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis huius uitæ, & superueniat in uos repentina dies illa: tanquam laqueus enim superueniet in omnes, qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate ergo omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia quæ fututa sunt, & stare ante filium hominis.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico Ecclesia memoriam Aduentus Christi in carne recoluit: Ita hæc Euangelica lectio de Secundo ipsius Aduentu tractat, & pertinet ad Articulum fidei nostrę, quo mente & ore confitemur

fitemur

fitemur eundē Dominum, qui prius uenit, ut eſſet mediator & ſaluator in ſe credentiū, uenturum ad iudicandum uiuos & mortuos: ut illi qui Chriſtum in hac uita receperunt, & ſaluatorem agnouerunt æterna donentur uita reſuſcitatis corporibus: & qui eum ſpreuerant indulgentes ſuis affectibus in contumeliam Dei, dignis cruciatibus afficiantur æternum. Cōſtituantur autem huius Euangelicæ lectionis tres loci:

I. De Aduentu Chriſti ad iudicium.
II. Vſus & fructus præmonitionis de eodem Aduentu.
III. Exhortatio Chriſti ad diſcipulos ut ſint parati ſine impedimentis.

DE PRIMO.

Occaſionem huic concioni de Aduentu Chriſti ad iudicium præbuit colloquium Chriſti & diſcipulorū eius de templo Hieruſolymitano. Nam cū admirarentur diſcipuli ornatū templi, ipſe Dominus reſpondit fore ut ita uaſtaretur aliquando, ne relinqueretur lapis ſuper lapidem. Hoc audientes diſcipuli interrogant de tempore. Quibus reſpondens, ſigna quæ præcederent excidiū Hieruſolymitanum expoſuit, illos confirmans, ne animum deſponderent propter imminentia mala: hinc occa-

ſione

sione sumpta transit ad uniuersale, & supremũ iudicium, & quæ signa illud sint præcessura enumerat.

Verùm quò omnia nobis fiant illustriora, primùm circumstantias quinq;, quas textus complectitur, examinabimus. Deindè ipsum iudicium ex scripturis describemus.

Circumstantiarum itaq; prima est temporis. Tempus enim monstrat à signis, & comparatione confirmat. Sunt autem plura signorum genera, quæ Aduentum Domini ad iudicium præcedunt.

PRIMVM in Sole & Luna & stellis conspicitur, quod quale sit futurum Marc. 13. cap. his uerbis explicat: Sol obtenebrabitur, hoc est, erunt frequentes Solis eclipses: & Luna nõ dabit splendorem suum, dum videlicet patitur eclipsin: & stellæ cœlo decident, hoc est, videbuntur decidere. Huius generis signa præterijsse quamplurima hæc nostra testatur ætas. Nunquam enim tot contigere uel Solis uel Lunæ eclipses.

SECVNDVM signum imminentis iudicij, est anxietas gentium præ desperatione, hoc est ut Matthæus & Marcus interpretantur: Insurget gens contra gentem, & regnũ contra regnum, nec erit locus tutus à bellis. An non huius generis signis plenum esse mundum testatur hic dies? TER-

TERTII generis ſigna ſunt maris, fluctuū, Aëris, tempeſtatum, horrendorū tumultuum, & inuſitatorum quorundam & vehementium ventorum. An non & huius generis ſigna noſtra ætas vidit quamplurima?

QVARTVM genus ſignorum ex ſecundo & tertio manat, quod eſt extabeſcentia præ timore & expectatione eorum, quæ ſuperuenient orbi terrarum.

QVINTVM genus: virtutes Cœlorum mouebuntur, hoc eſt, erunt inuſitati aſpectus in Cœlo, & in terris terræmotus. Breuiter Cœlum & Terra irati iudicis faciē quodammodo referent, vt peccatores iſtis iræ Dei ſignis moti agant pœnitentiam & conuertantur ad Dominum.

Hæc ſigna in hunc modum ad extremum iudicium applicat Dominus: Videte ficum & omnes arbores, quum iam emiſerint folia, vos eas cernentes ex vobis ipſis agnoſcitis, quòd iam propè ſit æſtas: Ita & vos cùm videritis hæc fieri, agnoſcite quòd propè ſit regnū Dei. Nam hæc ſigna è creaturis omnibus, quæ ſurſum ac deorſum feruntur, erunt veluti præcones, quorum voce citabuntur homines ad horribile illud tribunal, qui hîc in mundo laſciuientes ſuam ipſorum ſalutem neglexerunt, & veluti ebrei Chriſtū ſalutis autorē contempſerunt.

Præter

Præter hæc quintuplicia signa, quorum textus meminit, sunt & alia Math. 24. Marc. 13. 2. Tesa. 2. Danie. 2. & 7. Apoca. 17. quæ omnia sunt ueluti quædam aspectabiles conciones de pœnitentia, quibus Deus inuitat homines, ut confugiant ad filium suum Dominũ nostrum Iesum Christum, in quo solo salus est.

SECVNDA circumstantia est, quòd is qui est filius Dei & hominis, Iesus Christus, sit futurus iudex: Vnde pij & impij habent quod discant. Pij quidem, ut sciant illum futurum iudicem, qui omnibus in se credentibus uitam æternã promiserat addito iureiurando: Amen dico uobis, Omnis qui credit in me nõ pereat, sed habeat uitam æternã. Hæc promissio iuramento confirmata nequaquam fallere potest. Impij uerò, ut uel agant pœnitentiam relicta impiorum colluuie, & ita de salute per Christũ parta gaudeant, uel meminerit hunc quem renuerunt saluatorem adiudicaturum ipsos æternis cruciatibus, ut tum demũ cum suo magno malo discant, quàm sit horrendum in manus Dei uiuentis incidere.

TERTIA circumstantia est, quòd sit uenturus in nube gloriosus & tremendus, non seruus, ut antea, sed Dominus: non iudicandus, sed iudicaturus: non iam inuitaturus homines ad pœ-

ad pœnitentiam, ſed impœnitentes æternis pœnis puniturus: idq; ut iudex iuſtus.

QVARTA circumſtantia, quòd ſit venturus potens, cum poteſtate & gloria magna, unde diſcendum, quòd & poſsit damnare rebelles, & ualeat æterna vita donare credentes.

QVINTA circumſtantia cauſam Aduentus Chriſti ad iudicium (quantum quidem ad pios attinet) exprimit: *Appropinquat redemptio ueſtra,* qua uoce, ut Chriſtus indicat non fore, ut Eccleſia benè in hoc mundo ſit habitura, non enim poteſt antea à uanitate huius mundi liberari: Ita ſignificat complementum beneficiorum Chriſti erga Eccleſiam, eſſe plenam redemptionem ab omnibus malis: cum qua coniuncta eſt perfecta fruitio æterni Dei cũ æterna lætícia. Hæc ergò pertinent ad piorum conſolationem. Verùm, quantum ad impios attinet, iſte dies Aduentus Domini erit dies iræ & calamitatis, non liberationis: caliginis & tenebrarum, non lucis: mœroris, non læticiæ: exitij, non ſalutis.

Cæterum iudicij forma, Matth. 25. his uerbis deſcribitur: Cum autem uenerit filius hominis in Maieſtate ſua, & omnes Angeli cum eo: tunc ſedebit ſuper ſedem Maieſtatis, & cõgregabuntur apud eum omnes gentes, & ſeparabit eas ab inuicem, ſicut paſtor ſegregat

oues ab hœdis, & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hœdos autem à ſiniſtris. Tunc dicet Rex ijs, qui à dextris erunt: Venite benedicti patris mei, & poſsidete Regnum uobis paratum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim & dediſtis mihi manducare &c. & ijs, qui à ſiniſtris erunt, dicet: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt Diabolo & Angelis eius. Eſuriui enim, & nō dediſtis mihi manducare &c. Atq; ita impij ibunt in ſupplicium ſempiternum: iuſti uerò in uitam æternam. Et in Apocalyp. cap. 20. Sedebit ſuper thronum magnum candidum, à cuius conſpectu fugit terra & cœlum, & mortui magni & puſilli ſtabunt in conſpectu throni: & tunc aperietur liber uitæ, & libri conſcientiarum, & iudicabuntur ex his, quæ ſcripta ſunt in libris, ſecundum opera ipſorum: qui bona egerunt, ibunt in uitam æternam: qui uerò mala, in ignem æternum.

Porrò in ſententia Iudicij duo ſpectanda ſunt: A parte Dei, benedictio: à parte hominum, bona opera. Cùm dicit: Venite benedicti patris mei, ſignificat eos gratis ſaluari propter Chriſtum, quem fide receperunt. Nam in Solo Chriſto benedicuntur homines, in gratiam Dei recipiuntur, & gratis iuſtificantur. Verùm

cùm ad bona opera prouocat, id facit Dominus, non quòd ſint cauſæ ſalutis: ſed propter alias cauſas, nempè, quia ſunt teſtimonia ueræ fidei & timoris Dei: Deindè, ut, compenſatione ærumnarum, quas ferunt in hac uita, propoſita, magis eos ad piè, ſanctèq; uiuendum excitet.

DE SECVNDO.

Cur Chriſtus præmonuerit ſuos de ſuo ad iudicium Aduentu, explicat, cùm ait: *Cum hæc fieri incipient, ſuſpicite, & attollite capita ueſtra.* Hæc omnia ſigna admonebunt nos perpetuæ cuiuſdam pœnitentiæ in hac uita: ſed quid nos facimus? Videmus ceruicibus noſtris imminere diem extremam, nihilominus pœnitentiam differimus, indulgemus noſtris affectibus: Quid faciunt nobiles? quid principes? quid docti? quid indocti? quid ciues? quid ruſtici? quid deniq; ferè omnes? Quis ſeriò de hac Chriſti præmonitione cogitat? pluris facimus predium ruſticanum, quàm Regnum Dei: imò quis non huius uitæ commoda uel perexigua anteponit ſaluti animæ?

DE TERTIO.

Quia Christus præuidit, quibus malis mundus esset inundaturus sub sui Aduentus tempus, exhortationem instituit: ut cùm uitent, quæ tum maximam mundi partem à salute promissa excludent: tùm se strenuos præbeât milites, qui uigilijs & precationibus pugnent contra hunc mundum sub uexillis unius Iesu Christi. Quò autem ad utrumq; sint paratiores, interponit rationes: nam & diem illum repentè superuenturum ait, & isto pacto eos omnia euasuros mala, & constituendos coram Dei filio pronunciat.

Ait ergò: *Attendite uobis ipsis, ne quando grauentur corda uestra crapula & ebrietate, & curis huius mundi.* Hæc sunt ergò uitanda, crapula, ebrietas, & cura huius mundi, impia scilicet, & prophana, quæ fidem Christi extinguit. His malis cùm omnes mundi ordines implicari & inuolui manifestissimum sit, eò magis hæc Christi exhortatio in conspectu nobis esse debet: ne mundi malis moribus decepti pereamus.

Deindè, cùm subiungit Dominus: **Vigilate omni tempore deprecantes**, docet quibus rebus occupari eos oporteat, qui superuentura mala cupiunt effugere. Requirit in summa

ſumma fugam malorum, & ardens bonorum ſtudium: utrunq; coniungit Apoſtolus ad Titum ſcribens: Abnegantes omnem impietatem, & mundanas concupiſcentias ſobriè, iuſtè, & piè uiuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem, & aduentum gloriæ magni Dei, Cui ſit laus, imperium, & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

DOMINICA TERTIA ADVENTVS, EVANGELIVM MATTHAEI II.

IOHANNES autem cum audiſſet in carcere facta Chriſti, miſsis duobus diſcipulis ſuis, dixit illi: Tu es ille qui uenturus eſt, an alterum expectamus? Et reſpondens Ieſus dixit illis: Ite, & renunciate Iohanni ea, quæ auditis, & uidetis: Cæci uiſum recipiũt, & claudi ambulant, leproſi mundantur, & ſurdi audiunt, mortui excitantur, & pauperes lætum accipiunt Euangelij nuncium: Et beatus eſt quiſquis non fuerit offenſus in me. Euntibus autem illis, cœpit Ieſus dicere turbæ de Iohanne: Quid exiſtis in deſertum ut uideretis? Num arundinem, quæ agitatur à uento? Age, quid exiſtis ut uideretis? num hominem mollibus ueſtibus amictum?

Ecce qui mollia gestant, in domibus regum sunt. At quid exiistis uidere? num Prophetam? Certè dico uobis, & excellentiorem Propheta: Hic est enim de quo scriptum est: Ecce mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparaturus est uiam tuam ante te.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium describit nobis Regnum Christi, illudq; depingit proprijs suis coloribus, quantum scilicet ad externam eius formam, quæ in oculos incurrit, attinet. Nam si eius arcanam uim respicis fidei oculis, est longè splendidissimum & gloriosissimum: Hîc itaq; solummodo de eius externa specie agitur. Præcursor incarceratur: Vnde monemur, quòd Christi Regnum sub cruce sit constitutum: mittuntur discipuli dubitantes, sed ad Christum solum: Christus Rex ipse inter pauperes, cæcos, surdos, leprosos uersatur: Illi curantur & recipiunt lætum salutis nuncium, quod mundi potentes, nobiles, & sapientes contemnunt. Breuiter, ut hoc Euangelium Regnum Christi depingit: ita confirmat Iohannis ministerium, & Christum uerum esse Messiam promissum patribus certis indicijs euincit. Verùm uberioris doctrinæ causa præsens

præſens Euangelium in quatuor locos deſtribuatur: Qui ſunt:

I. Et ſors, & officium miniſtrorum uerbi indicatur.

II. Interrogatio Iohannis.

III. Reſponſio Chriſti.

IIII. Encomion & laudatio IOHANNIS.

DE PRIMO.

Iohannes autem, cùm audiſſet in uinculis opera Chriſti, ad ipſum mittit duos de diſcipulis ſuis. Iohannes uinculis conſtrictus ſortem miniſtrorum uerbi exemplo ſuo docet: Et idem, diſcipulos ſuos ad Chriſtum mittens, uerum officium miniſtrorum uerbi oſtendit. De utroq; igitur ordine dicam, ac primum de ſorte eorum in hac uita.

Iohannes hortatur homines ad pœnitentiam, & accuſat ſcelera: Sed quid illi euenit? Hoc docet Hiſtoria, Matthæi 14. Illìc enim narratur, quòd, cùm IOHANNES reprehendiſſet Herodem, ac dixiſſet non licere ipſi, habere uxorem fratris ſui, coniectus ſit in carcerem, ac tandem ſupplicio capitis af-

 fectus.

fectus. Istud præmium retulit sanctus Baptista ab impio Tyranno. Nam quemadmodum Medicus, si furiosi hominis uulnus attingit, illudq; curare conatur, non aliud expectare potest, quàm ut furiosus in se manus conuertat, ac malum pro bono reddat: Ad eundem modum minister uerbi, si hominis impij & potissimum tyranni alicuius peccatum reprehendit, ut agat pœnitentiam, & sanetur à peccati plaga, non aliud expectet, quàm minas, maledicta, mortem. Quàm autem uerum hoc sit, non solum Iohannis exemplum docet: uerumetiam totius Ecclesiæ historia, cùm ueteris, tùm noui Testamenti. Hinc tot martyres clarent, hinc tot Prophetarum neces, hinc Apostolorum persecutio, Pauli trucidatio, Petri Crucifixio: & alia atq; alia aliorum supplicia, quæ nos commonefaciunt de sorte sanctorum ministrorum in hac uita. Sed fœlix est Crux, quam Christus præclaram pronunciat: Beata crux, quæ est uia ad ueram & diuturnam uictoriam per Christum Iesum.

Quare non debent ministri Euangelij propter persecutionem cessare in officio: sed Iohannis exemplo incitati, strenuè facere officium, quod in his potissimum situm est. PRIMUM ut prædicent Christum, & monstrent agnum tollentem peccata mundi. Deindè arguant

guant peccata: Sunt enim organa ſpiritus ſancti, qui mundum per ipſos peccati arguit, ſicuti in Iohanne uidemus. 3. Pia, ſanctaq; ſua uita miniſterium ſuum ornent. 4. Minas mundi cũ Iohanne contemnant, parati ad ferenda potius quæuis ſupplicia, quàm ut in officio ceſſatores eſſe uideantur. 5. Si contigerit eis in carcerem mitti, & rapi ad ſupplicia propter officium ritè præſtitum, quid hic facient? negabunt Chriſtum? Minimè. Sed ad Chriſtum diſcipulos mittent, non metuentes eos, qui corpus occidere tantum poſſunt: ſed potius eum, qui, ut perdere corpus, & animã, ita ſaluare utrumq; poteſt. Hæc ſint breuiter de primo loco dicta.

DE SECVNDO.

Tu es *ille qui uenturus* eſt, an *alium* expectamus? Huic legationi, & interrogationi occaſionem præbuit error diſcipulorum Iohannis de Meſsia: Illi enim partim externa facie Chriſti offenſi (ſicut apparet ex reſponſione Domini) partim amore Magiſtri decepti, exiſtimabant Iohannẽ Meſsiam eſſe. Hunc errorem, ut adimat diſcipulis ſuis Iohannes, mittit eos ad Chriſtum, ut interrogent illum, ſit ne ipſe Meſsias, an alius adhuc ſit expectandus, utq; iſto pacto, dictis & factis Chriſti plenius erudirentur de Chriſto, quòd ipſe ſit uerus

Meſsias, & non Iohannes. Non ergò mittit Iohannes diſcipulos ſuos ad Chriſtum, quòd dubitet ipſe de Chriſto: Sed, ut dubitantium diſcipulorum ſaluti conſulat. Diſcamus igitur nos à Iohanne humiliter de nobis ſentire, ne quid nobis arroganter tribuamus: Diſcamus à diſcipulis, obedientiam præſtare ſuperioribus noſtris, & potiſsimum ijs, qui nobis rectà ad Chriſtum uoce & uita mittunt.

DE TERTIO.

Sed quid reſpondet Chriſtus? *Euntes renunciate Iohanni, quæ auditis & uidetis: Cæci uident, claudi ambulant, leproſi mundantur, ſurdi audiunt, mortui reſurgunt, pauperes Euangelizantur, & beatus eſt qui non fuerit ſcandalizatus in me.*

Hoc reſponſum quatuor continet: ſigna indubitatò monſtrantia uerum Meſsiam; imaginem Eccleſiæ in hac uita; ad quos Euangelium pertinet; & admonitionem ne quis offendatur externa facie Chriſti, atq; eius Eccleſiæ.

Probatio, quòd ipſe Ieſus ſit uerus Meſſias, hæc eſt. Quicunq; ſua uirtute cæcis uiſum præbet, claudis rectè incedendi facultatem, leproſis ſanationem, ſurdis auditum, mortuis uitam, & pauperibus, hoc eſt, contritis & an-

xijs conſcientijs propter ſenſum peccati annunciat Euangelium, is abſq; omni dubio uerus eſt Meſsias: Nam Eſaias ita de Meſsia uaticinatur: Puſillanimes, confortamini, nolite timere, ecce Deus ueſter ultionem adducet retributionis. Deus ipſe ueniet, & ſaluabit nos. Vnde illum cognoſcemus? Reſpondet Propheta. Tunc aperientur oculi cæcorum: & aures ſurdorum patebunt: & ſaliet, ueluti ceruus, claudus: & apertæ erunt linguæ multorum. Idem: Spiritus Domini ſuper me, eò quòd unxit me ad Euangelizandum pauperibus, ut mederer contritis corde, & prædicarem captiuis libertatem, & clauſis apertionem. Cùm igitur me uidetis, iuxta Prophetarum uaticinia iſta præſtare mea uirtute, cur me non agnoſcitis Meſsiam? Atq; ita Chriſtus hac demonſtratione ſe uerum Meſsiam eſſe conuincit, & ſuum officium eſſe docet, miſeris & afflictis opem ferre.

Imago præterea Eccleſiæ, & Regni Chriſti, hîc conſpicitur contempta coram mundo: auditores Chriſti ſunt pauperes, egroti & contempti coram mundo. His CHRISTVS annunciat ſalutis uiam, & medetur illorum morbis. Et quemadmodum tum ſanabat corporum morbos: ita hodiè peccatorum

con-

conſcientias peccato uulneratas ſanat, & adfert læticiam cordibus ſpiritualem: id quod uerè ſentiunt, qui in uera inuocatione uocem Euangelij audiunt.

Cùm dicit, pauperes Euangelizantur, oſtēdit ad quoſnam pertineat Euangelium: nimirum ad pauperes, hoc eſt, contritos corde ob peccatorum ſuorum fœditatem. Vnde in Pſalmo: Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. Item alius Pſalmus: Qui ſanat contritos corde. Et Eſaias 57. Deus habitat cum contrito & humili ſpiritu, ut uiuificet ſpiritum humilium, & uiuificet cor contritorum. Ad eos igitur ſolos pertinet Euangelium, qui ſentiunt ſua peccata, dolent & expaueſcunt iudicium Dei, & abijciunt propoſitum peccandi. Eſt proinde Euangelium læta annunciatio de remiſsione peccatorum, & conſolatio in corde per uerbum & ſpiritum ſanctum, quæ ad illos ſolos pertinet, qui agunt pœnitentiam & credunt Euangelio, accipiunt remiſsionem peccatorum, donantur iuſticia Chriſti, qua illis imputata, tanquam iuſti apparent in conſpectu Dei, donantur ſpiritu ſancto, & iam noua creatura in Chriſto effecti, incipiunt Deo ex fide obedire, & quotidiè ſatagunt, ut in omni cognitione & ſenſu abundent, Phil. 1.

Admo-

Admonitio Domini: Beatus qui in me offenſus non fuerit, primùm ſignificat Iohannis diſcipulos offenſos fuiſſe in perſona Chriſti. Deindè in genere monet omnes, ne externa facie regni Chriſti offendantur: ut uel non recipiant EVANGELIVM, uel receptum reijciant, quemadmodum multi omnibus temporibus offenduntur. Cicero ſua ætate adeò offenſus eſt ſeruitute populi Dei, quòd noluerit doctrinam Eccleſiæ recipere. Sua cuiq;, inquit, ciuitati religio Leli eſt, noſtra nobis: ſtantibus Hieroſolymis pacatiſq; Iudæis: Tamen iſtorum religio, ſacrorum à ſplendore huius imperij, grauitate nominis noſtri, maiorum inſtitutis abhorrebit: nunc uerò hoc magis, quòd illa gens, quid de imperio noſtro ſentiret, oſtendit armis, quàm chara dijs immortalibus eſſet docuit, quòd eſt uicta, quòd elocata &c.

Hæc quatuor hodiè etiam Papiſtæ iactant: Splendorem, grauitatem nominis, inſtituta maiorum, & dominium. Verùm Chriſtus hîc monet, ne iſtis laruis ſinamus nos decipi: ſed potius adiungamus nos puſillo & contempto gregi, qui uocem paſtoris Chriſti audit. Multo enim conſultius eſt cum Nohe & paucis alijs Arcam intrare, & à diluuij periculo liberari, quàm cũ maxima & florentiſsima parte mundi perire: Melius eſt, cum hulceroſo Lazaro in ſi-

nu Abra-

nu Abrahæ gaudere, quàm cum diuite epulone inferni tormentis cruciari.

DE QVARTO.

Illis abeuntibus cœpit Iesus dicere ad turbas de Iohanne. Quid existis in desertum uidere &c. Hoc Iohannis encomion eò pertinet, ut ipsa turba magnifaciat ministerium Iohannis, ac ipsius uoci tanquam cœlesti credat. Coniungit autem Christus in hoc encomio omnia quæ probum Apostolum decent, & commendat illum à quatuor uirtutibus: Primum à constantia: Confert enim ipsum rupi immobili, quæ non agitatur à uentis, instar arundinis. Num arundinem quæ agitatur à uento existis uidere? quasi diceret, nequaquam talis est Iohannes: Sed instar firmæ rupis potius, quæ nullis tempestatibus & fluctibus cedit. Debet ergò uerus Euangelij præco, nec terrore hominum, nec fauore à ueritate deflectere: id quod, proh dolor, nimis multi faciunt hodie.

Deinde commendat Iohannem à uitæ genere: uidelicet, quòd agat uitam non mollem, ut adulatores aulici: non splendorem quærit, ut qui gratiam hominum uenantur: sed uitam degit, suo munere & functione, dignam: quæ

quæ nec inuocationem Dei impedit, nec ipſum in officio languentem reddit. Hoc, in genere, etiam ad omnes uerbi miniſtros pertinet: ut ita uiuant, ne uel mollities in moribus conſpiciatur, uel alijs uanis rebus impediantur, quò minus officium faciant.

TERTIO commendat Iohannem, ab excellentia Prophetiæ: præponit enim ipſum omnibus alijs Prophetis.

QVARTO, commendat eum, à legatione qua fungitur: Hic eſt enim de quo ſcriptum eſt: Ecce ego mitto Angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit uiam tuam ante te. Eſt ergo Iohannes legatus Meſsiæ & præcurſor, qui regi aduenienti uiam parat, prædicatione pœnitentiæ. Huius exemplum ſuo quodam modo imitari debent miniſtri Euangelij: debent Chriſto parare uiam: debent Chriſto adducere homines: debent unicam monſtrare ſalutis uiam CHRISTVM IESVM, Cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMI-

DOMINICA QVARTA ADVENTVS, EVANGELIVM IOHAN. I.

HOc est testimonium Iohannis, quando miserant Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & leuitas, ut interrogarent eum: Tu quis es? Et confessus est & non negauit: Et confessus est, inquiens: non sum ego Christus. Et interrogauerunt eum: Quid ergo? Helias es tu? Et dicit: non sum. Es tu Propheta ille? Et respondit: Non. Dixerunt ergò ei: Quis es, ut responsum demus ijs, qui miserunt nos? Quid dicis de te ipso? ait: Ego uox clamantis in deserto: Dirigite uiam Domini, sicut dixit Esaias Propheta. Et qui missi fuerant, erant ex Pharisæis. Et interrogauerunt eum, ac dixerunt ei: Cur ergò Baptizas, si tu non es Christus, neq; Helias, neq; Propheta ille? Respondit eis Iohannes, dicens: Ego Baptizo aqua, sed in medio uestrûm stat, quem uos nescitis, ipse est, qui cum me sequeretur, antecessit me: cuius ego non sum dignus, ut soluam corrigiam calceamenti. Hæc in Bethabara facta sunt trans Iordanem, ubi Iohannes Babtizabat.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij hæc fuit: Phariſæi audiuerunt, quòd Iohannes inſtitueret nouam docendi rationem, & inueheret ceremonias nouas, idq; ſine authoritate pontificum: quòd iuberet parare uiam Domino: quòd reciperet ad Baptiſma totam Iudæam: quòd clamaret adeſſe promiſſum Regem & Meſsiam. His rebus auditis Phariſæi moti, mittunt ad ipſum in deſertum nuncios interrogatum qua authoritate id faciat. Id fecerunt, non quòd ipſius doctrinæ aures præbere cuperent: ſed potius ideo, ut Chriſtum, & ipſum perderent: ut lucroſas ceremonias retinere poſſent: utq; ſuã authoritatem, nulla habita ratione ſalutis populi ſibi commiſsi, retinerent: quorum exemplum ſtrenuè ſatis noſtri Papiſtæ ſibi imitandum proponunt.

Summa autem hæc eſt, quòd interrogent Iohannem, An ſit Chriſtus: Ille autem, ut uerus Chriſti miniſter, Chriſto teſtimonium præbuit, & iuſsit eos dirigere uiam Domini, ſuam uocationem tacitè confirmans eſſe diuinam. Docendi gratia, tres ſint loci huius Euangelij.

1. Teſtimonium Iohannis de Chriſto.

II. Deſcriptio Iohannis adeòq; omnis pij miniſtri uerbi Dei.

III. Quid ſit parare uiam Domini.

DE PRIMO.

In teſtimonio Iohannis ſex conſideranda ſunt.

1. Qui mittuntur,& cur mittuntur. Mittuntur autem Phariſæi, à Phariſæis : ſanctiſsimi in ſpecie, à ſanctiſsimis ; qui uidebantur ſibi eſſe columnæ Eccleſiæ Dei ; qui habuerunt prærogatiuam ſucceſsionis : qui titulum Eccleſiæ ſibi ſolis arripuerunt. Sed ecce,qui capita Eccleſiæ uidebantur , hoſtes ſunt Chriſti. Vnde diſcamus nec titulis,nec ſucceſsionibus: ſed Soli diuinæ uoci credendum eſſe. Obſeruemus quoq; artem Sathanicam , quam à ſuo Magiſtro didicerant hi Phariſæi, non enim hîc interrogant,quòd faueant Chriſto aut Iohanni,ut uideri uolunt ; ſed ut perdant utrumq;, ut ſerpens in Paradiſo fecit.

2. Cui datur teſtimonium? Chriſto. Quis dat teſtimonium ? Iohannes. Hinc duo diſce : Primum,quòd miniſterium uerbi debeat hunc ſcopum habere, ut Chriſto perhibeat teſtimonium.Secundũ,quòd ars Chriſtiana,ſit contra Sathanæ technas pura Chriſti confeſsione niti.

3. Coram quibus datur teſtimoniũ? Coram mundo & hoſtibus Chriſti: Vnde diſcendum

dum est, quòd debeat pius confiteri Christum coram toto mundo, cum discrimine famæ, rerum, & uitæ: ad quod cùm promissio, tùm cōminatio nos inuitabunt. Promissio est: Qui confessus fuerit me coram hominibus, confitebor & ego illũ coram patre meo cœlesti: Comminatio, quemcũq; puduerit mei corã hominibus, eius & me pudebit corã patre meo cœlesti.

4. Summa testimonij Iohannis de Christo, hęc est, quòd Christus sit homo, quòd sit deus, quòd sit uerus Messias, remissor peccati. Nam cùm dicit, ipse est q post me uenturus est, indicat ipsius uerã humanitatem: Cùm uerò addit: qui ante me fuit, ipsius diuinitatem fatetur. At cùm ait: Medius autem uestri stetit, quem uos nescitis, Respondet ad quæstionem, & Iesum Messiam esse pronunciat. Baptismi lauachrũ, concionatur Messiæ officium esse, peccatum remittere.

5. Vsus & fructus huius testimonij, quòd nos debeamus testimonio Iohannis credere, et Christũ amplecti, uerum peccatorũ remissorem, qui sanguine suo nos lauit à peccatis: cuius rei efficax signũ, Baptismũ nobis cōtulit: de quo aliâs.

6. Pharisæi sunt imago personatorũ Christianorũ, id est, Hypocritarum, qui non possunt ferre ueræ pietatis doctrinam: Sed fingunt se pios externis moribus: se sanctissimos simulãt,

ſed aliam perſonā intus gerunt: inde eſt quòd tales, hypocritæ dicantur. Nam ut hypocritæ in fabulis ſunt, qui perſonas abſentes habitu & geſtu externo repræſentant: Ita Phariſæi, pietatis abſentis laruam tantum conſpiciendam præbent: Vnde hypocritę ſunt dicti, ut qui etſi reuera in corde ſint impij: foris tamen ſanctiſſimi appareant.

DE SECVNDO.

Ego ſum uox clamantis in deſerto: PRIMVM Iohannes definit omnes Prophetas, Apoſtolos & miniſtros verbi, quòd ſint uox. SECVNDO, quòd non ſint uox inanis, ſed clamantis, id eſt, prædicantis. TERTIO, in deſerto, id eſt, in mundo uniuerſo. QVARTO, admonentur auditores dignitatis illius uocis. Eſt enim uox non hominis: ſed Dei clamantis &c. QVINTO, quòd Iohannes allegat Eſaiæ teſtimoniū. Nihil enim pius concionator aſſerere debet ſine teſtimonio ſacrarum literarum: Teſtimoniū autem præſens deſumptum eſt ex capite 40. SEXTO, admonentur quoq; concionatores, ne Deo tribuant alienam uocem: Qui enim id faciunt, non Dei miniſtri ſunt, ſed Diaboli flabella: quos non ſecus atq; lupos fugere decet.

DE

DE TERTIO.

Parare uiam Domino eſt, eodem Iohanne Baptiſta autore, pœnitentiam agere: nec ſine magna cauſa eſt Iohannes uſus hac figura loquendi, quæ propriè pertinet ad regna mundana. Solent enim regibus Aduenturis uiæ præparari: quo accedere poſsint ſine periculo & offendiculo. Hoc ipſe Eſaias exponit, cum ait: Omnis uallis exaltabitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erit præruptum in rectitudinem, & loca confragoſa in planiciem. Hæc ſpiritualiter intelligenda ſunt, de impedimentis omnibus, interioribus & exterioribus: quæ impediunt, quo minus Rex noſter Chriſtus ad nos ueniat: Interiora impedimenta ſunt, ignoratio Dei, cupiditates, prauitas, ſtulta confidentia &c. Exteriora impedimenta ſunt, ſcandala omnia quæ obijcit Sathan in doctrina, Sacramento & moribus. Verùm, ut breuiùs dicam, Montes (id eſt, quicquid altum eſt in mundo) deſtruendi ſunt concione legis. Valles, id eſt, qui ſpiritu contriti ſunt attollendi ſunt prædicatione Euangelij. Sentes, id eſt mala uita, praui affectus ſunt amputandi noua obedientia, & ſtudio formandi uitam ſecundum uerbum Dei: atq; ut id fiat, requiritur primum, ut ſint qui clament in deſerto. Dein-

de opus eſt ſana doctrina, quæ eſt lucerna præparantium uiam. Tū requiritur, ut adueniente Domino, id eſt, lucente in cordibus noſtris gratia Dei, præbeamus nos obſequentes per ueram pœnitentiam, & exhibeamus nos ciues Dei, homagium Chriſto Domino præſtantes. Poſtremò offeramus munera & uitulos labiorum noſtrorum, id eſt, confeſsionem: idq; mente, uoce, confeſsione & moribus.

Verùm, quia hæc intelligi non poſsunt ſine exemplorum appoſitione: breuiter ſententiam Prophetæ & Iohannis, declarabimus exemplis. Summa concionis Iohannis fuit: Agite pœnitentiam, credite Euangelio, hoc eſt quod ex Eſaia dicit, parate uiā Domini. Quomodo id fecit? Montes depreſsit: Nam cum uideret multos ex Pharifæis & Sadducæis uenire ad Baptiſmum ſuum, dixit eis: Progenies uiperarum, quis demonſtrauit uobis fugere à uentura ira? Nolite dicere intra uos: patrem habemus Ahraham, Dico enim uobis, quòd poteſt Deus de lapidibus iſtis ſuſcitare filios Abrahæ. Iam enim ſecuris ad radicem arboris poſita eſt. Omnis arbor quæ non fructum bonum facit, excidetur, & in ignem mittetur. Vide hîc, quomodo Iohannes montes humiliat. PRIMVM, cum uocat eos, progeniem uiperarum, taxat illorum cor prauum, ſanguinis cupidum,

cupidum, & ingratum: Deinde tollit causam, de qua maximè gloriabantur. Ex eo enim superbiebant quòd erant filij Abrahæ: Sed hoc nihil prodesse ait. Nam Deus non est personarum acceptor: neq; enim qui ex carnali Semine Abrahæ sunt, mox sunt filij: sed qui Abraham imitantur fide & obedientia, hi sunt eius filij, quemadmodum Christus apud Iohannem testatur: eos filios Diaboli appellans, qui se filios Abrahæ esse gloriabantur. TERTIO comminationem addit nisi resipiscant. *Securis, inquit, ad radicem arboris posita est*: Hoc est, ultio diuina non procul abest, ut omnis arbor mala excidatur & in ignem mittatur. Ita & alij ministri uerbi montes demoliri debent, monstratis peccatis hominum, sublata gloriationis materia, & propositis pœnis, quæ omnes, qui non cõuertuntur, manent. Deindè ualles exaltabunt: quomodo id? Quemadmodum Iohannes fecit, monstrato Christo, dicẽs: Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi. Cùm dicit ECCE, inuitat ad fidem: cùm addit, AGNVS DEI, QVI TOLLIT PECCATVM MVNDI: recõciliationis materiã exprimit. Tertiò, sentes amputat, dum ait, AGITE FRVCTVS DIGNOS PŒNITENTIA.

Simile exemplum in Nathan Propheta habemus: PRIMVM, montem deiecit, hoc est, Hypocrisin in Dauide: Qui commisso

adulterio & homicidio securè uixit, tanquam re benè gesta: Idq; proposita parabola de duobus uiris, quorum unus erat pauper, alter diues. Diues habebat oues & boues plurimas: pauper autem nihil habebat nisi unicam ouem, quā emerat, & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filijs eius, simul de pane illius comedens, & de calice eius bibens, & in sinu eius dormiens, eratq; illi sicut filia. Sed cùm peregrinus ad diuitem uenisset, accepit hanc pauperis ouem diues, & suo hospiti apposuit parcens suis. Cùm hoc Dauid audiret, indignatus est dicens: Filius mortis est qui fecit hoc. Respondit Nathan. Tu es ille uir: Vriam Hetheū occidisti gladio, & uxorē eius accepisti in uxorem tibi. Ecce ego, ait Dominus, suscitabo aduersus te malum. En quomodo Nathan exprobret Dauidi peccatū, tollit materiam gloriationis, ne putet se non puniendum, eò quòd Rex sit: & comminatur illi pœnas. Hic deiectus est magnus ille mons, & hypocrisis: uerùm, cùm animaduertit Nathan Dauidem deiectum & iacentem, adeò ut diceret cum magno eiulatu. Ego peccaui Domino, vallem hanc subleuat, dicens: Dominus transtulit peccatū tuum, non morieris. Deinde sentes quoq; amputat, dum proposita pœna morte filij, continet eum in officio.

Ad eun-

Ad eundem modum Petrus in Actis, primùm concione legis criſtas Iudæorum deprimit, & montes humiliat: peccatum illis inculcat, docet nihil prodeſſe, quòd ſint de poſteritate Abrahæ, proponit comminationes pœnarum, niſi reſipiſcant. Mox ubi audit eos compunctos corde & peccati conſcientia deiectos, erigit eos rurſus propoſito Chriſto: in cuius nomen iubet eos Baptizari. Deinde quoq; cauet, ne ſentes ſuccreſcant, inhortans eos ad pœnitentiam.

Hæc exempla ſunt illuſtria, & ad primi hominis conuerſionem congruunt. Superbit Adam ſecutus nouum doctorem Diabolum. Hunc primùm Deus proſternit obiurgatione, propoſita peccati magnitudine: mox deiectum erigit, data promiſsione ſeminis, quod erat contriturum caput ſerpentis.

Similiter Dominus ſuperbos Phariſæos humiliat, afflictam Magdalenam exaltat, atq; ad piam ſanctamq; hortatur uitam, dicens: fides tua te ſaluam fecit: uade in pace.

Cæterum miniſtri uerbi qui hoc pacto non deprimunt montes, non attollunt ualles, nec ſentes amputant, non ſicut Dei, ſed ut Diaboli & uentris mancipia faciunt. Multi quidem in genere declamitant contra adulteria, inceſtus, uſuras & alia uicia: Sed pauci ſunt, qui in os

crimina obijciunt, ut Iohannes Hærodi, Pharisæis & Hypocritis: ut Christus suis auditoribus: ut Ambrosius Theodosio. Quare hoc non faciunt? Partim, quia uerè non cogitant cuius uice funguntur: partim, quia metuunt suæ uitæ & fortunis. Verùm contra hanc cæcitatem & timiditatem opponant uocationis suæ mandatū & promissionem, qua Christus promisit se adfuturum suis seruis, & sibi imputat factum, quidquid ipsius fit ministris. Præterea, se confirmabunt Iohannis & aliorum sanctorum ministrorum constantia & exemplo, subindeq; Deum precabuntur, ut sibi animum addat, ut ea facere audeant, quæ ipsius intersint gloriæ, Cui honor in sæcula sæculorum

AMEN.

IN FESTO NATIVITATIS CHRISTI, EVANGELIVM LVCÆ 2.

EXijt decretum à Cæsare Augusto, ut censeretur totus orbis. Hæc descriptio prima facta est præside Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes, ut profiterentur in suam quisque ciuitatem. Ascendit autem & Ioseph à Galilæa, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciui-

in ciuitatem Dauid, quæ uocatur Bethlehem, eò quòd esset de domo & familia Dauid: ut profiteretur cũ Maria, desponsata sibi uxore quæ erat prægnans. Accidit autem, cum essent ibi, Completi sunt dies pariendi. Et peperit filium suum primogenitum, ac fascijs eum inuoluit, reclinauitq; eum in præsepi, quòd non esset eis locus in diuersorio. Et pastores erant in regione eadem uigilantes, & excubantes excubias nocte, super gregem suum: & ecce Angelus Domini, astitit illis, & claritas Domini circumfulsit illos & timuerunt timore magno. Et dixit illis Angelus. Ne timeatis: Ecce enim, annuncio uobis gaudium magnum, quod futurum est toti populo, quia natus est uobis hodiè seruator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc uobis signum: Inuenietis infantem fascijs inuolutum, positum in præsepi. Et subitò facta est cum Angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum & dicentium: Gloria in altissimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona uoluntas.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Historia est confirmatio Articuli nostri Symboli, qui est: natus ex Maria virgine. Qui Articulus nouam natiuitatem proponit,

ponit, quæ antiquam & Adamicam & corruptam sanctificat in eis omnibus, qui hunc Christum fide apprehendunt. Et tametsi hic Articulus de natiuitate Christi, uel pueris Christianis debet esse notissimus: Tamen magnas ob causas certum ei festum ab Ecclesia deputatum est: ut nimirum historia cum suis circumstantijs explicetur & discatur: non tantum ut oblectemur pulcherrima huius Historiæ narratione: sed multò magis, ut in conscientijs confirmandis & erigendis, huius summi Articuli usus conspiciatur. Non enim sacræ Historiæ legendæ sunt ut humanæ, sed ut usum earum perpetuò cogitemus & exerceamus, ad nos docendos instituendos & consolandos: utq; per lectionem scripturarum spem habeamus. Porrò locos duos tantum constituamus, in quibus plurimi alij, ut patebit, delitescunt, & sunt hi.

1. Historia Christi nati cum suis circumstantijs & membris.
2. Vsus & praxis huius Historiæ.

DE PRIMO.

In Historia nouem membra consideremus, 1. quorum primum est de tempore: Natus est Christus post Romam conditam 700 anno: à mundo condito 3944. à Christo nato ad hodiernum

diernum diem, nunc expleti ſunt anni 1560. Sed cur Euangeliſta adeò perſpicuè meminit temporis, decreti Cęſaris, ducis Cyrenij? Tres ſunt cauſæ. PRIMA, uaticinia Prophetica: Sunt autem uaticinia de uenturo Chriſto duplicia. Alia enim ſimpliciter, ſine certi temporis præſcriptione, uenturum Meſsiam annunciant: qualia ſunt: Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Item: Benedicentur in ſemine tuo omnes gentes. Eſaiæ 7. Ecce uirgo concipiet &c. Dauid: Dixit Dominus Domino meo &c. Baalam. Ex Iacob orietur ſtella. Alia uaticinia tempus & annum paſsionis, & regni Chriſti prædicunt. Iacob: Non auferetur Sceptrum de Iuda donec ueniat Zilo, id eſt, filius eius, ſcilicet mulieris: ac ſi dicat, Semen mulieris quod eſt promiſſum, ut deſtruat opera Diaboli, tum demum ueniet, ubi Sceptrum de Iuda ablatum fuerit. Cùm ergo hîc Lucas meminit Auguſti, tributi, & peregrini ducis, ſignificat iam iam adeſſe tempus in quo naſci Chriſtum oportuerit, iuxta uaticinium Iacob. Daniel quoq; annum crucifigendi Chriſti & reſurgendi expreſsit cap. 9. Scias ergo & intelligas, quòd ab exitu ſermonis, de reducendo populo, & ædificanda Hieruſalem uſq; ad Chriſtum ducem hebdomadæ Septem, & hebdomadæ ſexaginta duæ; poſt hebdomadas uero

ſexaginta

ſexaginta duas, occidetur Chriſtus: & in una hebdomada roborabit pactum multis, & in dimidia hebdomada ceſſare faciet ſacrificium.

Hìc clarè Daniel prædicit tempus occidendi Chriſti. Sed tria ſunt hìc obſeruanda: Quid hebdomada: Quando inchoanda ſupputatio: & cur 70. hebdomadas in tres ordines digerat.

Hebdomada in hoc loco intelligenda eſt, non de dierum hebdomada, ſed annorum: ut una hebdomada 7 annos contineat, & 70. hebdomadæ annos 490.

Sed quando inchoanda ſupputatio? Ab exitu ſermonis, hoc eſt, ab eo tempore quo prædixit Ieremias fore, ut liberaretur populus à captiuitate Babilonica, id eſt, captiuitatis ferè anno 20.

Diuidit præterea hebdomadas in tres partes, propter res diuerſis temporibus geſtas, primum, in 7 hebdomadas: nam per id tempus, hoc eſt, 49 annos, manſerunt adhuc Iudæi in captiuitate ſua Babilonica. Deinde in 62. hebdomadibus, hoc eſt, annis 350. inſtaurata fuit Hieruſalem, manſitq; populus illic. Poſtremò, hebdomada ultima Chriſtus Baptizatus fuit, prædicauit, miracula edidit, ac tandem pro noſtra ſalute paſſus eſt. Paſſus autem fuit ætatis 33. anno. Hæc ſi conferas cum Hiſtorijs, inuenies

uenies Lucam iuxta hanc computationẽ, tempus naſcentis Chriſti ſignaſſe.

SECVNDA cauſa, ut Iudæi confundantur qui adhuc Meſsiam expectant, prorſus delata iam multis ſæculis politia Moſaica.

TERTIA cauſa, ut nos ſimus certi, quòd uerè ſit natus et exhibitus Chriſtus, quem olim deus promiſit fore liberatorem generis humani è faucibus ſerpentis.

2 Secundum de loco. Naſcitur in Bethlehẽ, & in peregrinatione: In Bethlehem quidem, propter uaticinium Micheę quòd allegat Matthæus cap. 2. ex Micheæ 5. cap. In peregrinatione uerò, ut ſignificetur Eccleſiam Chriſti in hoc mundo in peregrinationibus manſuram, idq; non ſine contemptu & perſecutione; Idem Iohannes indicat, ter repetendo eandem ſententiam; tenebræ eum non apprehenderunt: mundus eum non cognouit; ſui eum non receperunt: ex his conſequitur Regnum Chriſti non eſſe mundanum,

3. Tertium de parentibus. Secundum humanitatem, naſcitur in coniugio quidem: ſed ex virgine, cuius rei grauiſsimæ cauſæ ſunt. Prima eſt promiſsio; Semen mulieris conteret caput ſerpentis. Itẽ: Ecce uirgo pregnans pariet filiũ. Secunda, eſt neceſsitas; Nemo enim natus

ſecun-

ſecundum naturæ curſum, eſt ſine labe & pecca-
to. Ergò debuit Meſsias ex uirginis ſanguine,
ſine ſemine uirili per ſpiritum ſanctum conci-
pi, ut eſſet purus ab omni labe peccati, ſicuti
uerum Emanuelem Deum & hominem decuit.

4. QVARTVM, quia Chriſtus uerus Deus &
uerus homo eſt: ex primo capite Iohannis di-
cendum eſt de diuinitate Chriſti, & explicandæ
circumſtantiæ temporis, modi, rei, loci, facti,
cauſæ. Si itaq; quæris: quando fuit Chriſtus ſe-
cundum diuinitatem? Reſpondet Iohannes: In
principio erat uerbum, id eſt, verbum fuit ante
initium omnium creatarum rerũ. Non eſt igi-
tur creatura Chriſtus. Si quæris: quomodo
fuit? Reſpondet: Et uerbum erat apud Deum:
ergò alia perſona eſt à Deo patre. Si quæris
quid fuit? Reſpondet: Et uerbum erat Deus:
quo dicto ſignificatur, quòd una ſit eſsentia di-
uina. Si quæris: quid egit? Reſpondet: Omnia
per ipſum facta ſunt. Si quæris: quid agit? Re-
ſpondit: Illuminat omnem hominem ueniens
in hunc mundum. Si quæris: quo uenit? Re-
ſpõdet: In mundũ uenit, in ſua uenit. Si quæris:
quomodo uenit? Reſpondet: Verbum caro fa-
ctum eſt. Si quæris: cur uenit? Reſpondet: Vt
daret poteſtatem filios Dei fieri, quotquot in
ipſum credunt. Si quæris: quando uenit? Re-
ſpondet: fuit homo miſsus à Deo, cui nomen
erat

erat Iohannes &c. Hæc breuiter meminiſſe de diuinitate Chriſti profuerit.

QVINTVM de cunabilis Chriſti, quæ nihil aliud, quàm mundi contemptum & paupertatem extremam ſignificant, quam paupertatem Chriſtus experiri uoluit, ut nos diuites redderet. In hæc cunabula inſpiciant arrogantes, ac deponant faſtum; huc inſpiciant pauperes, ac deſinant deſperare, tanquam ob paupertatem ſpreti. Obſeruandus eſt hîc abuſus omnium rerum conditarum à Deo: Bethlehem ſeruit lucro: Diuerſorium hoſpitibus: Chriſtus Rex in ſtabulum reijcitur omnium rerum Dominus. Sic & hodie Eccleſia ſpernitur, dum Impij abundant opibus, honoribus & potentia. 5.

SEXTVM de apparitionibus Angelorum: qui primum teſtantur adeſſe Dominum: Secundò, ipſa claritate oſtendunt qualis ſit Rex recens natus Chriſtus. Tertiò, qualia ſint eius beneficia, & qualis indè Deo reddatur gloria, hymno declarant. 6.

SEPTIMVM de concione Angeli ad paſtores. Nolite timere: Ecce enim Euangelizo uobis gaudium magnum quod erit omni populo, quia natus eſt uobis hodie ſaluator qui eſt Chriſtus Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc uobis ſignum: Inuenietis infantem pannis inuolutum poſitum in præſepio. 7.

Hæc concio omnium, quæ unquam antea in mundo factæ ſunt, eſt excellentiſsima, cuius partes ſunt plurimæ.

PRIMA: Iubent Angeli ut paſtores non timeant: qua re oſtendunt Chriſtum aduenisse, ut tollat maledictionem legis, & peccatum, propter quod uenit in homines maledictio.

SECVNDA: concio Euangelij: Annuncio uobis gaudium magnum. Cum magnum dicit, diſtinguit hoc à mundi gaudio, quod durat ad breue tempus & debili fundamento nititur. Verùm hoc gaudiũ, quod Angeli annunciant, magnum dicitur quatuor de cauſis: primum propter materiam quæ magna eſt, nempe reconciliatio noſtri cum Deo. Secundò propter diuturnitatem & ſtabilitatem: perpetuò enim durat & manet conſtans. Tertiò propterea quòd ad paucos tantum non pertinet: ſed ad omnes qui hanc annunciationem gaudij, fide recipiunt. Quartò quia ſpirituale eſt, pertinẽs ad totius hominis ſalutem.

TERTIA: cauſa & materia huius gaudij: Quia, inquit, hodie uobis natus eſt ſaluator qui eſt Chriſtus Dominus.

QVARTA: monſtrat locum. In ciuitate, inquit, Dauid, hoc eſt, Bethlehem.

QVIN-

QVINTA: signũ uerbo additur. Ait enim hoc uobis erit signum: inuenietis infantem, pannis inuolutum, positum in præsepio. Hoc signum duo facit. Primum deducit eos rectà ad puerum ne ipsum quærentes aberrent: Etsi enim omnes matres inuoluunt pannis suos infantes, tamen in pręsepijs non ponunt. Secundò discernit Regnum huius pueri, à regnis huius mundi. Nam regna mundi externum splendorem habent: atq; hæ sunt partes concionis Angelicæ.

OCTAVVM de natiuitate Christi: Primum reuelatur pastoribus: Vnde duo discenda sunt. Vnum, Christi Regnum non esse mundanum. Alterum, Christi Regnum pertinere ad pauperes, iuxta illud: pauperes Euangelizantur. 8.

NONVM de carmine Angelico, quod est: *Gloria in excelsis Deo, in terra pax, hominibus bona uoluntas.* Hæc concio miro compendio complectitur fructum Dominicæ natiuitatis, qui in tribus consistit: Primum enim Deo redditur gloria. 2. Pax fit hominibus 3. Bona uoluntas Dei erga homines declaratur. 9.

Primùm ergò cùm Angeli dicunt: Gloria in excelsis deo: significant quòd nemo possit Deo ueram gloriam tribuere sine cognitione Christi. Homo enim erat conditus in hunc

finem, ut Deo conditori gloriam tribueret. Sed per lapſum primorum parentum factum eſt, ut nec rectè agnouerit Deum, nec glorificauerit. Sed quæris: Quid eſt Deo gloriam tribuere? Tribuere alicui gloriam nihil aliud eſt, quàm alicui ueram uirtutem tribuere. Vt cùm Rex aliquis iuſtè, ſapienter, fortiter, clementer agit, tribuitur ipſi à ſubditis gloria, hoc eſt, ſubditi ipſius facta approbant, ac cum ſingulari beneuolentia ipſum deprædicant. Proinde ſimili modo Deo tribuitur gloria, quando agnoſcuntur & uerè ſentiuntur ipſius uirtutes, ſapientia, iuſticia, fortitudo, miſericordia, ueritas & aliæ.

Sapientia Dei in eo conſpicitur, quòd hominem, quem condiderat in ſuam gloriam, reparet rurſus, ut imaginem, quam per peccatum perdiderat, per filium ſuum, natum ex uirgine, recuperet: ac ita gloriam ſapientiæ Deo tribuat.

Iuſticia peruidetur ex eo, quòd hominem qui peccauerat, noluerit in gratiam recipere ſine compenſatione iniuriæ. Nam cum aut hominem æternum perire ob ſuum peccatum neceſſe erat, aut aliquem in humano genere ſatisfacere Deo oportebat, qui ſuſtineret pœnas pro toto genere humano, Deus dedit filium qui aſſumpſit humanam naturam, in qua ſatisfecit

fecit iuſticiæ Dei: Quare laus iuſticiæ meritò Deo, Chriſto Domino nato, tribuenda eſt.

Fortitudinis commendatio eſt, quòd Serpentem & eius ſemen, per Chriſtum ſuperauerit, atq; adeo ipſius regnum deleuerit, quantum quidem ad omnes eos attinet, qui hunc natum Ieſum fide apprehenderint.

Miſericordia in eo relucet, quòd humanum genus perditum & oppreſſum tyrannide Diaboli, & ingentibus ęrumnis & calamitatibus, morte, inferno, & damnatione, per filium, & propter filium in gratiam recipiat: Hæc Dei miſericordia omnia opera Dei excedit, quam perpetuò & Angeli boni, & homines electi prædicabunt, imo Diaboli etiam inuiti agnoſcent.

Veritas in eo patefit, quòd promiſsionum antiquarum memor, exhibeat quod olim promiſit. Lapſis enim in peccatum primis parentibus promiſit Semen mulieris, quod erat contriturum caput ſerpentis: hanc promiſsionem nunc implet dato filio.

Propter has ergo uirtutes, Deo gloria tribuenda eſt: idq; potiſsimum ab ijs, qui ſentiunt ipſius beneficia. Hæc gloria tum demum ei tribuitur, cùm primum agnoſcimus hoc Dei mirandum beneficium. Deinde cùm filium fide amplectimur. Tertiò cùm mente, uoce, confeſsione & moribus Deum prædicamus.

Quartò, cum quàm plurimos ad agnitionem inuitamus.

Deinde, cùm dicunt Angeli: In terra pax: notatur præcipuum beneficium Christi propter quod in mundum uenit, nimirum, ut pax fieret inter Deum & hominem. Hæc pax est mutuus consensus Dei & hominum. Dei quidem recipientis homines in gratiam propter filium. Hominum uerò, fide accipientium oblatum beneficium cum gratiarum actione ac perpetua animi gratitudine. Huius pacis dulcissimi sunt fructus: Accessus ad Deum, gaudium Spiritus, bona conscientia, lætus de hac uita exitus. Hanc pacem turbant peccata contra conscientiam, securitas, neglectus uerbi. Quare non secus quàm pestes fugienda sunt.

Postremo loco addunt: Hominibus bona uoluntas, hoc est, postquàm Deus hominibus, per Christum reconciliatus est, fauet ipsis & uera paternaq; storga ipsos complectitur, tanquam charissimos liberos, quos sibi adoptatos in Christo charos habet: De hoc beneplacito loquitur etiã Dauid in Psalmo 5. Quoniam tu benedices iusto domine, sicut scuto beneplacito munis eum. Cùm Dauid hoc loco beneplacitum Dei confert scuto, monstrat eius uerum usum & fructum: Significat enim quod fauor Dei, sit nobis uice clipei, quo munimur

aduer-

aduerſus impugnantium nos tela. Diabolus ſua ignita in nos tela uibrat: ſed hoc ſcuto tuti ſumus. Atq; ita de alijs.

DE SECVNDO.

Vſus duplex eſt: Generalis, qui ex tota Hiſtoria petitur, Et ſpecialis, qui petitur ex ſingulis partibus. Generalis ergo eſt, ut diſcamus noſtrum uerum ſaluatorem Deum & hominem ex virgine natum recipere & amplecti, opponendo eũ omnibus miſerijs noſtris, peccato, morti, maledictioni, iræ Dei & inferno: certi, quòd hic filius Dei & Mariæ, ſit ſecundũ uaticinium Eſaię, Nobis natus & nobis datus: Idq; ut ſit iuſticia & ſalus omni in ipſum credenti. Specialis uſus eſt multiplex: PRIMVS, ut à parentibus Chriſti, obedientiam erga magiſtratum diſcamus. SECVNDVS, ut à paſtoribus diſcamus, obtemperare teſtimonijs de Chriſto, Chriſtum quærere, & redire ad opera uocationis. TERTIVS, ut ab Angelis diſcamus, primum annunciare Chriſtum ignotis: unde omnes pij miniſtri uerbi conſolari ſe poterunt in miniſterio, quòd idem doceant, quod antea per tantos heroicos Spiritus traditũ eſt. Deinde diſcamus ab Angelis & paſtoribus cõfeſsionẽ huius Chriſti. Poſtremò diſcamus glorificare Deũ & cũ Angelis canere, Gloria in altiſsimis deo, cui ſit honor & gloria in ſæcula ſæculorum, Amen.

FERIA SECVNDA NATIVITATIS CHRISTI, EVANGELIVM MATTHÆI 23.

ECce ego mitto ad uos Prophetas, & sapiẽtes, & scribas, & illorũ aliquos occidetis, crucifigetisq;, & illorũ nonnullos flagellabitis in Synagogis uestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatem, ut ueniat super uos omnis sanguis iustus, qui effusus est super terram à sanguine Abel iusti, usq; ad sanguinem Zachariæ filij Barachiæ, quem occidistis inter Templum & Altare. Amen dico uobis: uenient hæc omnia super generationem istam. Hierusalem, Hierusalem quæ occidis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare filios tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta: Dico enim uobis, haud quaquam me uidebitis post hac, donec dicatis: Benedictus qui uenit in nomine Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

Priusquam accedamus ad textus enarrationem, quia hic dies diuo Stephano dicatus est,

dicam quare ſanctorum feſta in Eccleſia Dei celebrari ſoleant: & quid nobis in exemplo diui Stephani ſpectandum ſit.

Feſta celebrantur in Eccleſia Dei non Ethnico more, ſicuti apud Papiſtas, ut ſanctos Patronos & interceſſores inuocemus, id quod nõ poteſt fieri, ſine horrendo ſacrilegio & contemptu filij Dei: Sed ſunt multæ aliæ grauiſsimæ cauſæ, cur quorundam ſanctorum feſta in Eccleſijs noſtris retineri ſit utile, & ſunt potiſſimum Sex:

PRIMA, ut perpetua Hiſtoria Eccleſiæ aſpiciatur, quæ nobis & uitæ regula eſſe debet, & admonitio de prouidentia Dei: Si enim Hiſtorias prophanorum hominum, in quibus aliçuius uirtutis larua apparuit, iucundum eſt legiſſe: multo iucundius erit profecto, eorum Hiſtorias legere, in quibus uiuæ uerarum uirtutum icones refulſerunt, ut in Paulo, Petro, Maria, Stephano, Magdalena, latrone & alijs multis.

SECVNDA, ut teſtimonia de doctrina, de miniſterio docendi, & de Eccleſia conſiderentur: Sunt enim edita miracula, factæ ſunt mirandæ uocationes ad miniſterium Eccleſiæ, illuſtrata eſt doctrina per uniuerſam Eccleſiam: In his teſtimonijs, pulcherrimũ eſt uidere perpetuum conſenſum ueræ Eccleſiæ in ſcriptis

Propheticis, Apoſtolicis & in Symbolis, & diiudicare inter ueram doctrinam Eccleſiæ & omnium temporum corruptelas, mendacia, & impoſturas.

TERTIA, ut Deus celebretur, & ei gratiæ agantur, quòd ſe patefecerit, tradiderit doctrinam, oſtenderit præſentiam ſuam in Eccleſia & nos ciues fecerit eius cœtus, qui habet teſtimonia ueræ Eccleſiæ & ueri cultus.

QVARTA, ut exempla confirment fidem noſtram: Cum legimus ipſos exauditos & adiutos eſſe diuinitus ut in Pſalmo 33. dicitur: Iſte pauper clamauit ad Dominum, Dominus exaudiuit eum, fiduciam concipimus, ut & nos inuocantes iuuet. Sic ergò unuſquiſq; noſtrûm ſtatuat & apud ſe colligat. Magdalenam, latronem, Paulum pœnitentes recepit in gratiam, non obſtantibus eorum enormibus peccatis, quibus Deum antea offenderant: Igitur & ego ad eundem Dominũ confugiam, ut me in gratiam recipiat. Petrum poſt horrendum lapſum uenia dignatus eſt: Ergò & ego lapſus non deſperabo. Eſt enim ſemper ſibi conſtans & ſibi ſimilis, nec eſt perſonarũ acceptio apud eum.

QVINTA, ut prouocatione ſinguli ſanctorum exempla imitemur: Paulus non fractus eſt perſecutionũ mole, ſed conſtanter Euãgelium docuit; cuius exemplum imitentur mi-

niſtri

nistri uerbi. Iohannes non ueritus est Herodis minas; quare pius concionator ipsius exemplo discat mundi furores contemnere. Abraham ex fide sanctè instituit suam domum, in uero timore Dei & inuocatione; ab hoc ergò discant omnes pij patresfamilias; & sic alia exempla accommodentur.

Sexta, ut Sanctorum dulcis sit apud nos memoria, & laudetur eorum uirtus, quòd donis Dei benè usi sint, quòd sint domicilia Dei & testis de eo, quod sint ornati ingentibus uirtutibus, quòd sint nobis uiua exempla conuersionis, fidei, pœnitentiæ, constantiæ, patientiæ & aliarum uirtutum.

Hæ sex causæ sunt grauissimæ, propter quas & memoria Sanctorum, exemplo ueteris Ecclesiæ retinetur, & eorum festa celebrantur. Quæ cùm ita fiant, omnia in gloriam Dei & nostram ipsorum salutem cedunt.

Iam pauca de Stephano dicenda sunt, in cuius Historia has circumstantias cogitemus; Religionem, officium in Ecclesia, defensionem suæ religionis, constantiam in confessione, Inuocationē Christi, consolationē, & uitę exitum.

Religio Stephani: Stephanus fuit Christianus, uir plenus fide & Spiritu sancto, plenus gratia & fortitudine. ubi .n. uera fides, ibi Spiritus sanctus: quo maiora incrementa fides capit, eò magis se præsen-

præſentem teſtatur ſpiritus ſanctus, accendens motus in cordibus congruentes cum lege Dei. Contra, ubi Spiritus ſanctus non ſentitur efficax, ibi neq; fidem ueram adeſſe, manifeſtum eſt. Habemus ergò hîc, quod in Stephano imitemur, nempè fidem efficacem, cui teſtimoniũ præbet Spiritus ſanctus: non imitantur fidem Stephani, qui eam in ore habent & interim inuoluuntur prauis cupiditatibus & ruunt quocunq; cæci affectus eos abripiunt.

Officium Stephani in Eccleſia fuit pauperibus miniſtrare, & ſeruare theſaurum Eccleſiæ in uſum ſanctorum pauperum: in quo officio non dubium eſt eum ſedulum fuiſſe. Nam habuit Spiritum ſanctum gubernatorem, ueram fidem & charitatem, agendi regulam. Hunc ergò ſibi proponant pauperũ curatores & Diaconi: Primum adferant fidem, ſine qua nulla diligentia, & nullum officium ritè fieri poteſt. Deinde in adminiſtratione declarent ſe regi ſpiritu ſancto, ne uel durius pauperes excipiant, uel ad gratiam hominum bona diſpenſent, uel torpeant in officio, uel etiam furentur ipſi, uel quod uerè pauperum eſt transferant in alios: ſed omnem fidem in officio præſtent, cogitantes Deum ſuæ adminiſtrationis inſpectorem: ſtatuentes quòd membra Chriſti ſint, quorum cura ipſis demandata eſt: uerè ſentien-

tes

tes templa Dei esse, quibus præfecti sunt, utut paupertate, morbis & ulceribus scateant.

Quomodo defenderit Religionem quam professus est Stephanus, ostendit 6. & 7. cap. Actorum: Non in periculo abijcit confessionem: non dissimulat, ut multi: sed constans est & fortis suæ religionis propugnator: nō ipsum impedit multitudo sectarum, quæ tum erant plurimæ: non frangitur authoritate Pharisæorum ac summorum uirorum in Iudæa: sed Sectis se fortiter opponens, solus impetum totius populi sustinet, & longa oratione suam religionem defendit: quod exemplum nos quoq; imitemur.

Constantia eius in confessione indè apparet, quòd non minis, non excommunicatione, nō lapidatione absterreatur à confessione: sed, ut inuictus miles, confessionem in medijs periculis retinet. Hoc nobis quoq; in exemplum propositum est.

Inuocatio Christi, cùm iam obrutus lapidibus iacet, ostendit & fidem, & testatur de uera charitate huius uiri. Intercedit enim pro suis interfectoribus, neq; frustra pro illis intercessit. Nam Paulus, qui custos erat uestium eorum, qui Stephanum lapidabant, postea conuersus est.

Consolatio in hac inuocatione sentitur: Nam

filiũ Dei, pro quo iſta ſuſtinuit, uidit ſtantem à dextris Dei pro ſe interpellantẽ, qua cõſolatione pœnæ acerbitas non parum mitigata eſt: hunc ſi nos in noſtra cruce imitemur uerè ſentiemus præſens Dei auxilium conſolantis nos ſuo ſancto ſpiritu.

Exitus vitæ ipſius lætiſsimus fuit. Nam in hac precatione: Domine Ieſu ſuſcipe Spiritum meum, expirauit & obdormiuit in Domino: atq; ita ipſe curſum conſummauit, fidem ſeruauit, ac iam coronam, ut ſtrenuus uictor cum gloria obtinet. Hunc ergò & nos morituri nobis proponamus.

Nunc textum Euangelij uideamus, cuius ſumma eſt. Chriſtus prædicit pericula miniſtrorum uerbi, & comminatur pœnam perſecutoribus. Nos docendi cauſa quatuor locos tractabimus, Qui ſunt:

I. Prædictio perſecutionis miniſtrorum uerbi.
II. Exaggeratio peccati perſecutorum.
III. Comminatio pœnæ.
IIII. Exprobratio ingratitudinis eorũ, qui Chriſtum inuitantem ſe ad pœnitentiam reſpuunt.

DE PRIMO.

Ecce ego mitto ad uos Prophetas & ſapien-

pientes & ſcribas, & ex illis occidetis & cru-
cifigetis, & ex illis flagellabitis in Synagogis
ueſtris, & perſequemini de ciuitate in ciuita-
tem. Hoc loquitur Chriſtus ad Iudæos, qui
tum uidebantur ipſa Dei Eccleſia eſſe, & ſigni-
ficat quanta rabie perſequentur aliquando ſuos
legatos, Prophetas & Apoſtolos. Mittit qui-
dem Deus ſuum uerbū, ut ſaluentur recipien-
tes uerbum eiq; fidem adhibentes: quòd au-
tem inde quidā fiant deteriores, hoc non Deo:
ſed malitiæ hominū imputandum eſt, qui Deū
trahentē per uerbum ſequi nolunt. Cur autem
perſequentur impij Apoſtolos, explicat Domi-
nus Matth. 10. ubi ait: Et eritis odio omnibus
hominibus propter nomen meum. Ioh. 16. Sed
uenit hora, ut quiſquis uos interfecerit, arbitre
tur ſe cultū præſtare Deo, & hæc facient uobis,
quia non nouerunt patrē, neq; me. Hîc cauſam
ponit, cur impij ita in pios inſaniant, uidelicet
quòd Deū ignorent: quæ dei ignoratio facit, ut
ipſi parricidæ putent ſe ſacras uictimas offerre
deo, cùm fideles occidunt. Atq; adeò ruunt ig-
norantes Deum in hypocriſin, ex hypocriſi in
parricidium, donec compleuerint menſuras
ſcelerum ſuorum. Quid ergò facit Chriſtus?
Venit ad ægrotos: illi, ut phrenetici, in Chriſtū
ſe conuertunt, quem de medio ſublatū cupiunt.
Monſtrat ille per ſuos morbum: Illi contra,

morbum

morbum non agnoſcunt: quare & Medicum contemnunt, & eius legatos perſequuntur.

DE SECVNDO.

Vt ueniat ſuper uos omnis ſanguis iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram à ſanguine Abel iuſti &c. Quàm grauiter peccant perſecutores Eccleſiæ, oſtendit. Dicit enim eos fore reos totius ſanguinis ſanctorum, qui unquam effuſus eſt, non ſecus, atq; ipſi ſua manu omnes pios & ſanctos, atq; adeò ipſum Chriſtum trucidaſſent: Nam inter omnes impios quædam impietatis cognatio eſt, quæ facit pœnas æquè graues, & reatum æqualem.

DE TERTIO.

Amen dico uobis, uenient hæc omnia ſuper generationem iſtam. Hæc tametſi propriè dicuntur de perſecutoribus Iudæis: tamen in uniuerſum ad omnes Eccleſiæ perſecutores pertinẽt. Iuramentum, quod interponit Dominus, nos docet duo: Primum quod impij uerè aliquando rapiantur ad ſupplicia, utut diu differri uideatur iudicium. Deinde, quòd pij, qui perſecutionem patiuntur, aliquando glorioſè liberentur, traditis ſuis hoſtibus perpetuis ſupplicijs: Vnde diſcant pij non ſuccenſere impijs perſecu-

persecutoribus, sed potius commiseratione super illorum per certa damnatione tangi, & pro illis intercedere, ut Dominus eos conuertat, ne omnes damnentur: quemadmodum Stephanus fecit, ut supra audiuimus.

DE QVARTO.

Hierusalem Hierusalem quæ occidis Prophetas &c. Hæc uerba Christi compellantis Hierusalem primùm exprobrationem habent. Deinde affectum Christi erga eos declarant. Tum significant quòd sua propria culpa pereant. Postremò pœnam comminantur.

Cum enim dicit: Quoties uolui te congregare, exprobrat ingratitudinem, quòd nec oblatum beneficiũ recipere uoluerint, nec suæ salutis ullam rationem habuerint, tantũ abest, ut benefactoris liberalitatem agnouerint, aut ei grati fuerint. Vtinam non magna pars eorum, qui hodiè audiunt Euangelium, illis esset similis: id quod sanè suis declarant fructibus.

Affectum suum erga ipsos declarat Dominus, dum se gallinæ confert, quæ suos pullos intimè amat, & nihil non agit, quò eos ab inimicis auibus tueatur. Absit à pijs cordibus, sentire Christum apud se aliud statuisse de Iudæis, uoluntate aliqua arcana, quàm quod Lachrymis, & ore testatus est. Nam horrendum

est, cogitare in Christo contradictorias uoluntates esse, qui ipse damnat cor duplex. Verè igitur illorum salutem uoluit, iuxta dictũ Prophetæ: nolo mortem peccatoris: sed ut conuertatur & uiuat.

TERTIO loco, cùm ait Dominus, ET NOLVISTI, apertè testatur Iudæos sua culpa perijsse, & repugnasse Christo ex propria malitia, qui eis salutem obtulit. Non dicit & Deus noluit te recipere in gratiam; sed TV NOLVISTI: Quare hinc duo discamus: Primũ, ut cautiores facti Iudęorũ damno, uerbo Dei præbeamus aures, & inuitanti nos Christo nos obsequentes præbeamus, nec reluctemur Spiritui sancto, qui uoluntates omnium mouet, qui audiunt Euangelium. Alterum, quòd, quicunq; uerbũ audientes, ei non obtemperent, pereant sua culpa: quorum interitus & damnatio non est ascribenda ulli fato, aut uoluntati arcanæ Dei, quasi quorundam salutem non uellet.

QVARTO, cùm subiungit: Ecce relinquetur uobis domus uestra deserta. Hæc pœnæ comminatio, etsi in specie petinet ad Iudęos persecutores, quibus uastationem minatur religionis, politiarum & Oeconomiarũ: In genere tamen ad omnes persecutores Euangelij pertinet. Comminatur autem illis, ut aliqui saltem ex ipsis resipiscant: Nam omnes Propheticę cõmina-

minationes habent tacitam conditionem, ſcilicet, niſi egeritis pœnitentiam: ſicuti in Niniuitis uidemus, & Chriſtum audimus conteſtantem, his uerbis: niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimul peribitis, Luc. 13.

Simus ergò admoniti hac comminatione, ut nos, modò uelimus effugere iram Dei, ſeriam agamus pœnitentiam, & Chriſtum ſaluatorem noſtrum ueris gemitibus imploremus, ut nos in uera fide & inuocatione conſeruet, Cui cum Deo Patre & Spiritu ſancto ſit laus, honor & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

FERIA TERTIA NATIVITATIS DOMINI, IOHAN. 21.

DIcit Ieſus Petro: Sequere me. Cõuerſus Petrus, uidit illũ diſcipulũ, quem diligebat Ieſus, ſequentem, qui & recubuit in cœna ſuper pectus eius, & dixit: Domine: q̃s eſt ille qui te tradit? Hunc ergò cum uidiſſet Petrus, dicit Ieſu: Domine, hic autem quid? dicit ei Ieſus: ſi uelim eum manere donec ueniam, quid ad te? tu me ſequere. Exijt ergo ſermo iſte inter fratres, quòd diſcipul⁹ ille nõ moreretur. Et non dixerat ei Ieſus: non moritur: Sed, ſi eum uelim manere, donec ueniã, quid ad te? Hic eſt diſcipulus ille, qui teſtimoniũ perhibet de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus quòd uerũ eſt teſtimoniũ eius. E 2

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij eſt: Poſtquam Chriſtus ter interrogaſſet Petrum an ſe amaret, mandat illi ut ſe ſequatur: ſignificans, quòd ſe ſua morte eſſet glorificaturus. Præterea correcto errore Petri, Euangeliſta aliorum diſcipulorū ſenſum corrigit, qui malè intelligentes uerba Domini, putarunt falſò Iohannem non moriturum. Poſtremò aſſerit, Euangelium à Iohanne ſcriptum de Chriſto uerum eſſe. Porrò huius Euangelij quatuor conſtituantur loci: qui ſunt;

I. Colloquium Chriſti & Petri, & mandatū Chriſti, ut Petrus ſe ſequatur.

II. Vt uocatio cuiq; ſua commendatur: Ita damnatur curioſitas.

III. Correctio erroris diſcipulorum orti ex malè intellectis uerbis Domini.

IIII. Commendatio Euangelij à Iohanne ſcripti.

DE PRIMO.

Et cum hoc dixiſſet, dicit Petro: Sequere me. Quia Petrus ter negauit Chriſtum, uoluit Dominus terna confeſsione eum in ſuum ſtatum & Apoſtolatum reſtituere. Nam par

par erat, ut qui toties negaſſet ſuum Dominũ, hac ratione & ueluti diſciplina caſtigaretur, ac probaretur, & ut nota fieret eius conuerſio. Tria autem ſunt, quæ hîc cum Petro agit Dominus: Primum ter illum interrogat an ſe amat: cui Petrus ter quoq; reſpondet, ut hac terna confeſsione, apud alios ternam negationem ablueret, ac in ſuum ita locum reſtitueretur. Deindè ter commendat illi Apoſtolatus officium, dicens: paſce oues meas, hoc eſt, eſto Apoſtolus meus, qui doctrina Euangelij, Sacramentis & ſancta uita mihi congreges oues. Habemus hîc munus Apoſtolatus, adeoq; omnium miniſtrorum uerbi, eſſe paſcere oues Chriſti. Deinde Metaphora ouium ſignificatur, qualisnam ſit cœtus ille hominum, qui ouium appellatione ſignatur. Primùm ergò quædam de paſcendi ratione, Deindè de ouibus quædam hic dicenda ſunt.

Chriſtus paſcit, & Apoſtoli alijq; miniſtri uerbi paſcunt: ſed non ſimilis omnium ratio eſt. Chriſtus enim ut Dominus, ouium Paſtor: Apoſtoli ut ſerui. Chriſtus intus ſuo Spiritu: Apoſtoli externo miniſterio. Nam eos, qui feritate morum urſi aut leones erant, cicurant, intus Domino per Spiritum ſuum operante: ac ita in ouile Chriſti, hoc eſt in regnum Chriſti introducunt; idq; adhibitis clauibus Ec-

clesiæ Christi, à Christo uero pastore datis. Sunt autem hæ claues aliæ nullę, quàm uerbum & fides: uerbum adhibet minister, fidem ad prædicationem uerbi intus adhibet Spiritus Christi. Nam prædicatio uerbi Dei, de peccatorum remissione impetranda per Christum, unica clauis est ad aperiendum regnũ cœlorum. Quòd si is, qui audit, adiungat etiam ueram fidem, & Euangelio uerè assentiatur, accedit etiam clauis altera: his duabus clauibus recluditur regnum cœlorum & impetratur condonatio peccatorum. Hoc ita esse ostendit legatio Christi, in qua, quod per claues figuratè dicitur, claris & significantibus uerbis exprimitur, cùm ait: Euntes prædicate Euangelium omni creaturæ: Ecce habes priorẽ clauẽ. Verùm cũ addit: Qui crediderit saluus erit, alterã ostendit clauẽ. Sunt ergò hæ duæ claues uerbum & fides, quibus recluditur regnum cœlorum: Verbũ applicatur foris per ministrũ: sed uirtute Spiritus receptũ gignit fidem, qua intratur in ouile Christi.

Deinde, cùm pastores intro miserint oues in ouile Christi, debent eas pascere uerbo & Sacramẽtis: aberrantes ab ouili, pedo, hoc est, obiurgationibus reuocabũt: laborantes et ęgrotas consolationibus refocillabunt: & semper excubias agent circa gregem suũ, ne lupi ueniant & disrumpant ouile & dispergant oues. Hæc omnia com-

nia commiſit Dominus Petro atq; alijs Apoſtolis, imò omnibus miniſtris Euangelij, quando dixit Petro, paſce oues meas.

Sed cur oues appellat, quos Chriſto adducūt Apoſtoli? Tres cauſas potiſsimum inuenio: quarum prima eſt, quòd manſuetos eſſe oporteat, qui Chriſto dant nomina. Non enim decet eos, qui in Chriſti familia cenſeri uolunt, imitari truculentiam leonū, rapacitatem luporum, aſtutias uulpium, libidinem hircorum, ſordes porcorum, aut alios ferinos affectus exprimere.

Secunda cauſa eſt, quòd quemadmodū oues ſui paſtoris uocem norunt, et alienam refugiūt: Ita pij ſolum Chriſtum doctorē agnoſcent, & eos, qui eius uocem ſonant, audient, et nō alios quantumuis magni nominis, imò etiamſi fuerint Angeli de cœlo.

Tertia cauſa eſt, quòd quemadmodum oues ſuum paſtorē, quocunq; iuerit, ſequuntur: Ita pij Chriſtū, in uita, in cruce, in gloria, ſequi debebunt, ipſius uitā uitæ regulam intuebuntur, ipſius crucem per patientiam, quoties opus eſt, ſuſtinebunt, ac poſtea cuius in cruce ſocij erāt, gloriæ quoq; erunt participes: quemadmodū Paulus ait: Si cum illo patimur, unà etiam cum illo glorificabimur. Hinc ergò pij uerbi miniſtri diſcant rectè paſcere gregē Chriſti. Et oues ſint manſuetæ: audiant ſui paſtoris unicā uocē: eumq; ſequantur in uita, cruce & gloria.

Tertium quod agit hìc Christus, est quòd Petro significet quali mortis genere sit Deum glorificaturus, cùm ait: Cum esses iunior cingebas te, & ibas, quo uolebas: quum autem senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & transferet quo noles. Significatur his uerbis, quòd Petrus ob Christi confessionem debeat aliquando crucis supplicium subire: quod Irenæus & pleriq; ueterum testantur Romæ factum esse regnante Nerone. Tametsi de hac re iusta potest esse dubitatio.

His subiungit Christus mandatum suum ad Petrum, & iubet ut se sequatur, non amplius abijciat confessionem, sicut antea: sed strenuè usq; ad mortem se inuictum militem Christi præstet: hoc unusquisq; nostrum sibi dictum putet.

DE SECVNDO.

Conuersus Petrus, uidit illum discipulum, quem diligebat Iesus sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius: hunc ergò cùm uidisset, dicit Petrus Iesu: Domine hic autem quid? Cui Iesus: Si eum uelim manere donec ueniam, quid ad te? tu me sequere. Petrus audiens à Domino quòd esset aliquando subiturus Christi nomine durum supplicium, non tam quid sibi faciundum præscribitur spectat, quàm est solicitus de alijs: est quidem paratus

ratus ad ferendam crucem Christi nomine: sed interim accedit ex infirmitate carnis quædam curiositas, qua ea inuestigat, quæ ad se non spectant. Tanta enim hominum imbecillitas est, ut semper in nostris aduersis respiciamus ad aliorum fœlicitatem: qua re facimus ipsi nobis crucem acerbiorem & difficiliorem. Libenter uellemus, ne alij nobis essent fœliciores. Dulce enim, iuxta prouerbium, commune naufragium. Verùm, cùm Dominus hanc curiositatem taxat in Petro, sciamus hanc reprehensionem ad nos quoq; pertinere. Vt autem istud in Apostolo corrigat, ait: quid ad te? me sequere, quasi dicat: Noli respicere ad aliorum fœlicitatem, sed potius hoc specta, ut tuum officium facias, ac feras quicquid tibi Dominus ferendum imposuerit. Ita uult Dominus, ut nostrã curemus uocationem in timore Domini: non uult, ut putemus nos infœliciores esse, si alij nobis uidentur fœliciores. Nam quælibet uocatio suam habet adiunctam crucem, quæ ferenda est æquo animo. Omnes, inquit Paulus, qui uolunt piè uiuere in Christo persecutionem patientur: nemo ergò modo pius fuerit, expers crucis erit. Quare curiositate prophana abiecta, unusquisq; maneat in uocatione, qua uocatus est: Sit quietus, & propria agat, iuxta Pauli cõsilium. Quietos uult nos esse, ne instar

hominum prophanorũ in alienis negotijs nimium occupemur: quemadmodum multi hodie faciũt. Vult nos propria agere, hoc est, uult unumquemq;, quę suę uocationis sunt, curare. Vt autem id fieri posit, quinq; sunt in quaq; uocatione spectanda. Primum, uocatio debet esse legitima. Deindè, fides & charitas debent esse actionum regulæ in uocatione. Tertiò, si quid aduersi in uocatione contigerit, consolationẽ petas à conscientia legitimæ uocationis. Quartò, uocationem ad gloriã Dei & Ecclesiæ Christi commodum referes. Postremò, quia nihil fœliciter in uocatione absq; benedictione diuina succedit, Deus rogandus est, ut manus auxiliatrices adhibeat. Hoc si feceris in uero timore Dei, senties sanè tuam uocationem non inutilem Ecclesiæ Dei fore.

DE TERTIO·

Exijt inter fratres sermo, quòd discipulus ille non moreretur. Vide quàm facilis est in errorem lapsus. Christus dicit: si eum uolo manere, quid ad te? Discipuli autem hoc intellexerunt, quasi sine conditione dixisset: Volo illum manere, & non mori, donec ueniam. Hîc ergò admonemur diligentia in lectione sacrorum librorum, ne aliena, quàm quæ dicuntur illinc extruamus. Amplectamur itaq; quæ clara & perspicua sunt: quæ cum conditione, aut obscurè

obſcurè dicuntur, conferamus cum clarioribus locis; & imploremus Deum, ut nobis det clauem ueræ ſcientiæ, quò intelligamus ea ſine errore, quæ noſtræ ſalutis interſunt: à quæſtionibus inutilibus, nihil facientibus ad ædificationem, abſtineamus, ſcientes hanc ſimplicitatem gratam Deo, iuxta dictum: altiora te ne quæſieris.

DE QVARTO.

Ipſe Euangeliſta claudit ſuum Euangelium dicens: *Hic eſt diſcipulus iſte, qui perhibet teſtimonium de his, & ſcripſit hæc, & ſcimus, quòd uerum eſt teſtimonium eius.* Hæc eſt ueluti quædam obſignatio Euangelij à Iohanne ſcripti. Cùm dicit, SCIMVS, ſignificat Euangelium eſſe certum, uerum & infallibile. Hoc Euangelium uocat teſtimonium, quia de Chriſto & eius beneficijs teſtatur. In quem autem finem ſuum Euangelium ſcripſerit Iohannes, exponit ipſe in fine cap. 20. cùm ait: Hæc autem ſcripta ſunt, ut credatis quòd Ieſus eſt Chriſtus ille filius Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius. Eſt ergò duplex finis Euangelij: nempè noticia Ieſu Chriſti, & ſalus per fiduciam in ipſum, Cui gloria in ſæcula,

AMEN.

DOMINICA INFRA OCTAVAM NATIVITATIS CHRISTI, LVCæ 2.

ET erant Pater & Mater eius mirantes super his, quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon, & dixit ad Mariam matrem eius: Ecce positus est hic ad ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicitur. Quin & tuam ipsius animam penetrabit gladius, ut retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna Prophetissa filia Phanuel de tribu Aser: Hæc processerat in multam ætatem & uixerat cum uiro annis septem à uirginitate sua. Et hæc uidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non discedebat de Templo, ieiunijs ac deprecationibus seruiens die ac nocte: & hæc eadem hora superueniens, uicissim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierosolymis. Et ut perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth: Puer autem succrescebat, corroboraturque Spiritu, & implebatur sapientia, & gratia dei erat super illum.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium eſt pars rerum geſta-rum, die purificationis beatæ virginis in Templo, poſtquam parentes Ieſu ſecundum legem Moſi obtuliſſent & conſtituiſſent puerum coram Domino. Eſt autem ſumma huius partis, quòd Simeon & Anna teſtimonium dent Chriſto, & agnoſcant illum Regem & Meſsiam promiſſum: cui impius quidem mundus ſeſe oppoſiturus eſt in proprium malum: pij uero amplectentur ipſum ſibi in reſurrectionem & ſalutem. Conſtituamus autem tres locos, qui ſunt:

I. Admiratio parentum Ieſu.
II. Teſtimonium Simeonis & Annæ de Chriſto.
III. Argumentum humanitatis Chriſti.

DE PRIMO.

Parentum Chriſti admiratio oſtendit, quòd ratio nihil percipiat rerum diuinarum. Debemus ergo uoci Dei credere, eamq; admirari, potius quàm abnegare. Admirantur autem quòd Deus nunc ſecundum ſuum æternum ac arcanum conſilium miſerit Meſsiam, quem tot Prophetæ, Patriarchæ, & Reges expectauerũt:

Admi-

Admirantur teſtimonium Angelicum, admirantur ſenis Simeonis uocem, qua etiam in fide confirmantur ſolidius.

Hæc admiratio ſancta, quædam eſt cogitatio, qua reuerenter conſiderant & amplectuntur Spiritus ſancti uaticinium: unde magis magisq; in Chriſti cognitione proficiunt. Hoc exemplum nobis quoq; proponendũ eſt. Non mox repudiabimus quæ ratio non capit: ſed ſancta cum admiratione amplecti debemns diuina oracula, & ut fides noſtra noua capiat incrementa, omnia adminicula ex Prophetijs, ex miraculis, ab exemplis, ab omnibus deniq; rebus colligemus in maiorem admirationem. Nam ille demum in ſchola Chriſti benè profecit, qui quotidiè cum augmento fidei magis magisq; admiratur.

Porrò Ioſeph hîc dicitur pater Chriſti, eò quod Maria fuerit ei deſponſata, & quòd Ioſeph mandatum Dei habuerit curandi hunc puerum & eius matrem, & quia putatus eſt uulgò eſſe pater Chriſti. Paulus dicit ad Hebr. quòd Chriſtus eſt ἀπάτωρ & ἀμήτωρ, id eſt, ſine patre & ſine matre; Sine patre quidem ſecundum natiuitatem carnalem: ſine matre uerò, eſt ſecundum natiuitatem illam admirabilem & æternam, qua filius Dei natus ſit à patre ſine matre ab æterno; de qua natiuitate

princi-

principium Euangelij Iohannis concionatur, ſicuti nuper audiuimus.

DE SECVNDO.

In teſtimonio Simeonis, quatuor conſideranda ſunt. Primum, benedicit eis: qua re Simeon declarat ſuum affectum erga Chriſtum & eius regnum, nimirum, quòd cupiat benè huius noui regis nouo regno: atq; hoc fecit Simeon conſuetudine ſanctorum Patriarcharum, qui ſolebant ſenes, benè precari iunioribus. Eſt enim benedicere Hebraica phraſi nihil aliud, quàm fœlicem ſucceſſum optare ac bona precari. Hinc ſinguli diſcamus, primùm Chriſtum confiteri. Deindè eius regno bene precari, quod pertinet ad ſecundum præceptū, & ad ſecundam petitionem.

Alterum, quod conſiderandum eſt in teſtimonio Simeonis, eſt uaticiniū, quod duo complectitur: Primum, quòd Chriſtus ſit futurus multis in ruinam, ut in ipſum impingentes cadant multi & pereant, non ipſius culpa: ſed ipſorum qui hunc Chriſtum amplecti nolunt. Sed queret aliquis: Quomodo Chriſtus poſitus ſit in ruinam incredulis, qui iam ſunt perditi. Bis pereunt impij, primùm propria infidelitate ſunt perditi. Deindè, quia oblata ſalute ſe ultro priuant. Perinde enim eſt, ac ſi quis ob furtum

eſſet adiudicatus morti ſemel, & deindè Regis filium pro ſe intercedentem conſpueret, ſpreta per illum oblata liberatione: Hic meritò bis perditus dici poſſet, cùm ob proprium furtũ, tùm quia liberatorem ſuum aſpernaretur in maius ſupplicium. Quamuis ergò omnes impios, qui Chriſti nomen non audiuerunt, certus manet infidelitatis ſuæ interitus; Tamen illi qui ſcientes & uolentes Chriſtum reſpuunt, ſecundam ruinam ſentient, & grauius punientur. Seruus enim ſciens uoluntatem Domini & non faciens uapulabit plagis pluribus: mitius ergo erit Turcis & Ethnicis in extremo die quam illis niſi egerint pœnitentiam. Alterum, quòd idem Chriſtus ſit futurus reſurrectio multorum in Iſrael, id eſt, liberatio à peccato, donatio iuſticiæ, reſurrectio à morte & hæreditas omnium bonorum.

TERTIVM, quod cõſiderandũ eſt in Simeonis teſtimonio, eſt Apoſtrophe ad virginẽ matrem Chriſti, cui prædicit crucem & perſecutionem, dicens: Et tuam ipſius animã pertranſibit gladius. Hæc uerba etiamſi propriè ad Mariam pertineant: tamen communiter ad totam Eccleſiam, cuius typum geſſit, referenda ſunt. Maria opus habuit hac admonitione propter duo: Primum, ut hoc Spiritus ſancti oraculo admonita, componeret ſed ad ſuſtinendos triſtes euen-

ſtes euentus, cum uideret filium ſuum, malè excipi a ſuis, ac tandem in crucem ſuſpendi. Deinde, ut ita munita aduerſus futuros inſultus, nihilominus certa fiducia exultaret, quòd tandem ipſius filius eſſet futurus ſuorum hoſtiũ uictor: hac freta fiducia aſtitit cruci, forti animo ipſius glorioſum triumphum expectans. Deinde hæc uerba ad Eccleſiam totam pertinent. Hoc enim uaticinio indicatur, quòd ipſa Eccleſia ſit in hoc mundo futura ſub cruce, & ſimul exemplo uirginis eam erigit.

QVARTVM, quod in hoc Simeonis teſtimonio conſiderandum, eſt quòd Simeon dicit diſceptationes ex multorum cordibus reuelandas: qua uoce ſignificat fore multos, qui apertè ſe declarabunt eſſe hoſtes Chriſti, & rurſus qui Chriſtum confitebuntur, uſq; ad extrema pericula & ſanguinis effuſionem. PRIMVM nos conſoletur aduerſus ſcandalum crucis. ALTERVM in nobis fiduciam alat.

In teſtimonio Annæ duo conſideranda ſunt: Primum Proſographia perſonæ Annæ, quam commendat à Prophetico ſpiritu, id eſt, cognitione rerũ ſpiritualium ſeu regni Chriſti a parentibus, ab ætate, à caſtitate, à ſedulitate precandi.

Hæc eò pertinent, ut ſanctiſsimæ matronæ maiorem authoritatem concilient, ut plus uni

ſanctæ matronæ credamus, quàm maximæ Phariſæorum & ſacerdotum turbæ, qui hunc Chriſtum non agnoſcunt.

Imitemur igitur nos potius paucos pios, quàm innumeram Impiorum turbam, quæ Euangelium perſequitur. Obſeruemus quoq; hic imaginem Eccleſiæ Chriſti, quæ eſt grex puſillus, non præferens ſplendorem mundi: ſed faciem verbi cœleſtis.

Alterum eſt confeſsio Annę, quæ tria continet. 1. Quod cum Simeone confitetur Chriſtum, & ſimul melodia aliqua Chriſtum prædicabat: vnde pij diſcant, vt ſe mutuò hortentur ad deprecandas laudes Dei.

2. Docet populum. Ceſſantibus enim ſcribis & Phariſæis, mulier ſancta prodit & loquitur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem in Hieruſalem.

3. Apertè Chriſtum λυτρωτὴν & redemptorem agnoſcit. Intellexit enim iſtum infantem fuiſſe, ſemen illud promiſſum, quod contriturum eſſet caput ſerpentis, ac ita hominum perditum eriperet è regno Diaboli.

DE TERTIO.

Puerulus autem creſcebat & roborabatur Spiritu, implebaturq; ſapientia & gratia

Dei

Dei erat super illum. Hoc est, Quemadmodum puer Iesus ætate progressus est; Ita diuina natura in ipso se exeruit, ac indies magis magisq; proficiebat sapientia, & vnà cum ætate creuerunt in eo animi dotes. Verùm quia diuinitati nihil potest accedere, manifestum est hæc ad humanam pertinere naturam: Quemadmodũ enim corpore adoleuit paulatim; Ita secundum animam indies magis magisq; dotes animi creuerunt. Neq; hoc à Christo alienum est, qui nostri causa formam serui assumpsit, in qua & exinanitus fuit: Nam ut propter nos exinanitus fuit: Ita rursus paulatim creuit, donec in suam gloriam iterum per resurrectionem ingressus est. Neq; hoc factum est sine nostra doctrina & admonitione. Docemur enim, illum ideo creuisse, vt nos de plenitudine eius accipiamus gratiam pro gratia. Admonemur & nos exemplo filij Dei, vt perpetuis incrementis studeamus, vt indies magis magisq; abundemus in vera Dei cognitione & omni sensu; vt & vero iudicio & affectu probemus quæ sint pia, sancta & honesta, & veros fidei fructus quotidiè edamus: sed ita vt dies sequens præcedentem superet. Nam qui non progreditur in cognitione Dei, & sensu pietatis, ipse retrogreditur ac in eo paulatim extinguitur fides, & ita rursus in

corde ipsius sepelitur Christus, ac iterum in peccata contra conscientiam ruit. Exemplum habemus in Dauide. Is enim sapientia spirituali supra omnes suæ ætatis homines profecerat, & gratia Dei erat cum illo. Sed quid factū est? Factus est sedens in suo regali solio paulo languidior: Extinguebatur paulatim ille ardor & zelus gloriæ Dei, qui fuit in illo dum contra Goliad pugnauit, & cum uicit: & cum in periculis versabatur quotidiè persequente ipsum Saule. Quid inde factum est? Conspicitur mulier decora & pulchra: affectus excitantur sine ullo impedimento. Ardor enim spiritus iam prorsus friguit: uoluntas cedit affectui, ac deinde ruit in peccatum contra conscientiam cōmisso adulterio, cui mox addidit optimi ciuis parricidium: quæ scelera, postea per integrum annum hypocrisi texit, etsi simulauit quidem pietatem quæ iam Spiritu Dei absente exulabat.

Huiusmodi sunt multa alia exempla, quæ monent nos, ut Iesum puerum hīc imitemur. Is creuit sapientia, & gratia Dei erat super illum: nos quoq; crescamus sapientia salutari, & rogemus fontem sapientiæ Iesum, vt de sua plenitudine, nobis largiatur: Ita futurum est vt gratia Dei, quam obtinemus per & propter Christum, super nos maneat. Vt enim gratia Dei

Dei ſola facit, ut in donis ſpiritualibus faciamus quotidie progreſſus: Ita retinetur gratia manet & quando ipſi nõ torpemus, ſed ſtrenuè laboramus, ut gratiam accepiſſe fruſtra non videamur.

Huc pertinet illud Pauli: Spiritum nolite extinguere. Suſcitanda ſunt igitur dona Dei crebris exercitijs, ut indies magis proficiamus in gloriam Dei Patris, filij & Spiritus ſancti. Cui ſoli Deo ſit honor, gloria, in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DIE CIRCVMCISIONIS DOMINI, EVANGELIVM LVCæ 2.

ET poſtquã conſummati ſunt dies octo, ut circumcideretur puer, uocatum eſt nomen eius IESVS, quod uocatum erat ab Angelo, priuſquam in utero conciperetur.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc feſtum de Circumciſione Domini, tres ob cauſas in Eccleſia inſtitutum eſt. Quarum prima eſt, ut ſciatur Hiſtoria. Secunda, ut beneficium Dei erga genus humanum,

quod Historia commendat, intelligatur. Tertia, ut beneficio diuino rectè utamur, cùm in Dei gloriam, tùm in nostram salutem & aliorum ædificationem.

Historia est, quòd Christus Dominus die octauo à sua natiuitate carnali, iuxta legem Mosis sit circumcisus, & nomen ei, quod ab Angelo prædictum erat, sit inditum, vocatusq; sit Iesus.

Beneficium, quod Historia commendat, est quòd pro nobis id factum sit, quemadmodũ Paulus docet: Factus est sub lege, vt eos, qui sub lege erant, redimeret.

Vsus deniq; in his consistit, vt cognito beneficio, Deo gratissimus, nostram fidem hoc facto confirmemus, ac exemplo Dei Patris & filij ipsius Iesu Christi studeamus de omnibus benè mereri. Porrò, vt hæc nobis informandis de hoc beneficio efficatiùs seruiant, duos locos tractabo, Qui sunt:

I. De Circumcisione.

II. De suauissimo nomine Iesu.

DE PRIMO.

Vt hanc de Circumcisione distinctius intelligamus doctrinam, hæc ordine nobis explicanda videntur: quomodo Deus soleat hominem

nem de ſua inſtituere voluntate: Qualis res fuerit Circumciſio illa carnalis, quæq; in illa ſint ſpectanda: vnde conſtabit Sacramentorum cùm veteris, tùm noui Teſtamenti ratio: Cur Chriſtus ſit circumciſus: & quæ ſit ſpiritualis illa circumciſio, ſine qua ſalus nemini vnquam contingit.

Deus ante lapſum, & poſt lapſum, ante legem, ſub lege, & poſt Chriſtũ exhibitum, ſemper ſolitus eſt hominem de ſua voluntate duabus inſtituere rebus: vna, perceptibili mente, altera, perceptibili ſenſu, ut id, quod menti offertur intelligendum, quodammodo ſenſibus externis percipiatur: Ita voluit Deus clementiſsimus humanæ conſulere imbecillitati.

Menti verbum proponit, per quod ſuã voluntatem homini patefacit: ſenſibus ſigna aſpectabilia, quæ idẽ docent viſibiliter, quod verba ſonant et menti offerunt. Hominem formatum Deus in Paradiſo poſuit, ei verbum ſuæ voluntatis teſtimoniũ dedit: verbo adiecit duplex ſignũ externũ, nempe arborem vitæ, & arborem ſciẽtiæ boni & mali. Poſt lapſum hominis dedit promiſsionẽ ſeminis, cui ſigna externa ſacrificia adiecit. Superato diluuio, promiſsionẽ voce propoſuit ac eius ſignũ arcũ cœleſtem fecit. Abrahamo fit promiſsio ſeminis, cui promiſsioni ſignũ circũciſionis in ꝑpetuã rei memoriã adiecit.

Promisit liberationem de seruituteÆgyptiaca, quam & præstitit: sed hanc promissionem agno phase obsignauit. Mosi promissionem commendauit, sed addito ueluti sigillo testamento sanguinis vaccæ rufæ. Tandem Deus dat Filium, & per illum promittit credentibus vitam æternam, quam promissionem, duobus augustissimis Sacramentis, Baptismo & cœna Domini, confirmauit. Breuiter: semper suo verbo Dominus aliquod externum adijcere testimonium solet, ut & mente & sensu, quasi palpemus quę sit eius erga nos voluntas. Quicquid enim ab homine percipitur, id fit aut mente aut sensu, aut utroq; simul: Verùm Deus, ut certiores simus de nostra salute, uerbum menti, signum externum sensibus, proponit, & nihil non facit, quod ad nostram salutem facere iudicatur. Atq; ita Deus hominem de sua uoluntate instituere solet.

Hoc iacto fundamento, qualenam signum fuerit circumcisio illa carnalis & aspectabilis, facilè intelligitur, modò uerbum, cui hoc signũm additũ est, in medium producamus. Nam signum nihil aliud est, quàm promissionis, quæ uerbo continetur, efficax quoddam Symbolũ & authentica obsignatio.

Quodnam est igitur verbum, cui circumcisio additur? Dominus Genes. 17. Promisit se fore

fore Deum Abrahami & Seminis eius, & requirit ab Abrahamo fidem huius promissionis, & vt ambulet coram se & sit perfectus, hoc est, ut omnia postponat obedientiæ erga se retinens fidem & bonam conscientiam. Huic promissioni & mutuo pacto ipse Deus externam circumcisionem adiecit, ut in carne Abrahæ testimonium esset mutui inter Deum & Abrahamum fœderis: Ait enim Dominus: hoc est pactum, quod obseruabitis inter me & vos, & semen tuum post te. Circumcidetur inter uos omne masculinū, & circumcidetis carnem præputij uestri, ut sit in signum fœderis, inter me & vos &c.

Videmus ergò hîc promissionem præcedere, mandatum signi sequi, Signum præscribi, & fidem promissionis, iuxta Pauli rationem, exigi: Vnde colligitur in Circumcisione esse quatuor: promissionem, mandatum Dei, signū aspectabile, & fidem promissionis, quam necessario requirit promissio. Atq; hæc quatuor in Circumcisione sunt spectanda, quæ in eiusdem definitione includi debent hoc modo.

Circumcisio carnalis mandata à Deo, est resectio præputij uirilis membri, quo Deus suū pactum cum homine initum confirmat, & vicissim homo hoc diuini fauoris testimonio cōfirmatus se viua fiducia erigit. Quare Paulus

Circumciſionem σφραγίδα, id eſt, ſignaculũ iuſticiæ fidei appellat Rom. 4. Eſt enim veluti externa promiſsionis de gratuito fauore Dei obſignatio: eadem de cauſa Stephanus in Actis Circumciſionem, teſtamentum appellat. Quia ergò promiſsio neceſſariò præcedit & fides ſequitur, quæ in promiſsionem reſpicit, mutuum erit fœdus, Circumciſio, Dei quidem promittentis, et hominis fide promiſſam gratiam recipientis, quæ promiſsionis fides ſigno externo confirmatur: Atq; hæc eſt Circumciſionis vera ratio. Iam duo neceſſariò adijcienda ſunt: vnũ, cur in ſeminali membro illud ſignum eſſe voluerit Dominus. Alterum, quare etiam nunc non duret, cùm promiſsio ſit æterna.

Præciſio eius membri, quod eſt genituræ inſtrumentũ, ſignificat primũ totam naturã noſtram, vt eſt propagata ab Adam, corruptã eſſe. Deinde ſignificat eandem amputandam & reſecandã. Caro enim & ſanguis non poſſunt intrare in regnũ cœlorum. Tertiò, ſignificabat venturum eſſe ſemen promiſſum, quod adferret nouã natiuitatem, qua homines naſcerentur filij Dei. Atq; ita ſi generalem rationem Circumciſionis ſpectes, eſt teſtimonium & obſignatio gratiæ: ſi Symbolum, eſt naturæ deprauatæ & mũdandæ nota: ſi externam hominũ ſocietatẽ, eſt ſignum ſeu teſſara, quo Eccleſia à prophanis cœtibus diſcernitur.

Sed

Sed quare etiam nunc non durat Circumcisio, cùm promissio nondum cessauit? quia vnum signabatur per Circuncisionē exhibendum, quod iam exhibitū est: nempe semen mulieris, quod est Christus Dominus de purissimo virginis sanguine natus. Quare etsi res promissa manet; signū tamen Circumcisionis mutatū est in Baptismum: vt sicuti Circumcisio figurabat venturum; ita Baptismus testetur exhibitum Christum. Quare adhuc qui circumcidi vult, Christum venturum expectat & non credit exhibitum.

Ex his quæ iam de Circumcisione dixi, facilè est iudicare, quæ sit sacramentorum, cùm noui, cùm veteris testamenti ratio. Vt enim in circumcisione quatuor concurrunt: promissio, mandatum de signo, signi vsus, & fides promissionis: Ita in omni Sacramenti ratione eadem concurrere necesse est: vt Sacramentum diuinum, sit signum visibile mandatum & institutū à Deo, quo, ut Deus erga hominem suam testatur promissionē: Ita homo accipiens signū, vicissim suam erga Deum fidem profitetur, eamq; vsu signi & cogitatione confirmat. Verùm in signis singulis, spectanda est singularis analogia signorum ad res signatas; vt aquæ in Baptismo analogia ad rem signatam, hoc est, quemadmodū foris hominē abluit ab externis

sordibus;

ſordibus: Ita Chriſti ſanguis intus abluit conſcientias noſtras à mortuis operibus. Atq; ita de alijs.

Sed cur Chriſtus Circumciſus eſt cùm ſit extra numerum peccatorum? Hoc Paulus Galatis ſcribens exponit, cum ait: Quando venit plenitudo temporis, miſit Deus filium ſuũ natum ex muliere, factum ſub lege, ut eos qui ſub lege erant redimeret: Quare vt natus eſt propter nos: ita & Circumciſus: neq; uoluit Circumciſionem abolere ante ſuam in ara crucis peractam victimam: qua re teſtatus eſt, Circumciſionem, Sacramentum fuiſſe diuinitus inſtitutum.

Iam pauca adijcienda ſunt de ſpirituali Circumciſione, quæ vocatur in ſcriptura Circumciſio cordis in ſpiritu, non manu facta, quę ſignificatur per illam externam, vt res inuiſibilis per rem aſpectabilem. De hac præcepit Dominus, Deut. 10. Circumcidite præputium cordis ueſtri, & ceruicem veſtram ne induretis amplius. Sed Paulus ad Phil. 3. omnium luculentiſsimè hanc Spiritualem definit Circumciſionem, cum ait: Nos Circumciſio ſumus, qui Spiritu Deum colimus & gloriamur in Chriſto, & non in carne confidentes. In his Pauli verbis, ſunt duo ſpectanda: cauſa & effectus, ſeu actiua Circumciſio & paſsiua. Cauſa

eſt ipſe

est ipse Christus, atq; adeo actiua Circumcisio est, qua filius amputat quicquid est peccati & maledictionis in nobis, quæ Circumcisio sentitur in omnibus pijs omnium ætatum. Effectus seu passiua Circumcisio, est, qua renati amputant indies magis ac magis reliquias peccati, & student nouæ vitæ, omnibus vicijs, quantum fieri potest, amputatis. Verùm Paulus optimo ordine distribuit effectus: & tres statuit. 1. Vt colamus Deum spiritu. 2. Vt gloriemur in Christo. 3. Vt abijciamus fiduciam carnis abnegando nos ipsos. Vltimo loco positus primus est ordine consequentiæ: quem secundus sequitur, & hunc qui primo loco ponitur.

Proinde circumcidere nos oportet omnia membra cùm interiora, tùm exteriora. Interiora: ut sunt mens, cor, uoluntas. Mens circumcidenda est, abiectione erroris & vera Dei noticia: à corde vitiosi affectus amputari debent: voluntas, conuersione ad Deum. Exteriora: vt sunt aures, oculi, labia, mores &c. vt iam non amplius deprauatæ naturæ obsequiũ præstent: sed Spiritui regenerationis obtemperent.

DE SECVNDO.

Nomina solebant imponi pueris in circumcisione, sicuti nunc Baptizatis imponuntur.

Tunc quidem vt essent Circumcisionis testimonia: nunc verò vt sint Baptismi collati signa. Quare quoties nostra nomina audimus, debemus reuocare in memoriam fœdus, quod cū Deo in Baptismo iniuimus.

More igitur aliorum puerorum, Christo impositum est nomen in Circumcisione, & vocatus est IESVS.

Solita autem sunt imponi infantibus nomina, vel ex arbitrio hominum: idq; nunc ex cognatione, nunc ex virtute clarorum hominum, nunc ex casu, nunc ex affectu: vel ex mandato Dei: idq; non sine aliqua significatione rei vel præteritæ, vel futuræ. Nam deus qui falli nequit, non frustra imponit hominibus nomina.

Cur ergò filius virginis IESVS est nominatus? Propter officium quod in mundo erat habiturus: Sic enim iussu Dei Angelus ait Mat. 1. Vocabis nomē eius IESVM, quia populū suum liberabit à peccatis eorum. Iesus enim saluator est. Angelus adiecit saluandi genus, nimirum à peccato: ergo à morte, damnatione, ira Dei, inferno: ergò placat patrem, restituit imaginē Dei & donat æterna vita credentes. Hæc enim omnia coniuncta sunt cum peccati condonatione. Verum vt vsum huius nominis IESV certiorē teneamus, ad quatuor partes eum reuocabo.

PRIMA

Prima est, quòd admoneat nos perditos esse sine hoc Iesv, id est saluatore. Quare nos peccati admonet & pœnitentiæ.

Secvnda, quòd monstret nobis salutis fontem: nam qui saluari vult, hinc hauriat necesse est. Quare nos fidei in hunc saluatorem admonemur.

Tertia, quòd sit nostra consolatio, contra desperationem, magnitudinem peccati, indignitatem, particularitatem, potentiam & vires Diaboli: hinc hypostasis fidei nascitur.

Qvarta admonet nos obedientiæ & gratitudinis, ne nostra culpa salute per ipsum parta excidamus. Cui gloria in sæcula sæculorum, Amen.

DIE EPIPHANIÆ DOMINI,
Evangelivm Matth. 2.

Cvm autem natus esset Iesvs in Bethlehem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis Regis: Ecce magi ob Oriente accesserunt Hierosolymam, dicentes: Vbi est ille qui natus est Rex Iudæorum? vidimus enim illius stellam in Oriente, & accessimus ut adoremus eum. Auditis enim his Herodes Rex turbatus est, & tota Hierosolymorum urbs cum illo, & conuocatis omni-

omnibus pontificibus, & scribis populi, percontatus est eos, ubi Christus nasceretur. At illi dixerunt ei: In Bethlehem Iudeę. Sic enim scriptum est per Prophetam: Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es inter principes Iuda: Ex te enim mihi prodíturus est dux, qui gubernaturus est populum meũ Israel. Tum Herodes clam accersitis Magis, accuratè perquisiuit ab illis quo tempore stella apparuisset. Et iussis ire in Bethlehem, dixit: Profecti illuc, accuratè inquirite de puero. Vbi uerò inueneritis, renunciate mihi, ut & ego ueniam, & adorem illum. At illi audito rege, profecti sunt, et ecce stella, quam uiderant in oriente, præcedebat illos, donec progressa staret supra locũ in quo erat puer. Cum autem uidissent stellam, gauisi sunt gaudio magno ualdè. Et ingressi domum inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & prostrati, adorauerunt illum, & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, Aurum & Thus & Mirrham, & oraculo admoniti in somnis, ne reuerterent se ad Herodem, per aliam uiam reuersi sunt in regionem suam.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc

HOc festum vocatur in Ecclesia Epiphania Domini, hoc est, apparitiones Domini. Postquam enim de Aduentu & natiuitate Domini festa celebrata sunt ab Ecclesia, uisum fuit sanctis patribus hoc etiam festum addere, vt docerent Ecclesiam de varijs Domini in carne apparitionibus. Quadruplicem autem rationem assignant, cur hoc festum Epiphania vocant, quarum prima est, quod hoc die apparuerit Magis quærentibus Christum ductu stellæ. Secunda, quòd hoc die reuolutis 29. annis ab eius natiuitate, apparuerit eius gloria in Baptismo per testimonium Patris de cœlo sonantis: Hic est filius meus dilectus: & per visibilem Spiritus sancti super eum apparitionem. Tertia, quòd eodem die, elapso à Baptismo anno, apparuerit ipsius gloria in nuptijs, dum vertit aquam in vinum. Quarta, quòd 31. ætatis suæ anno rursùs apparuerit gloria ipsius, dum quinq; milia hominum saturauit panibus septem. Hæ omnes apparitiones eò pertinent, vt & Christum probent verum Messiam & saluatorem in se credentium, & in nobis confirment fiduciam: vt certo statuamus nos salutem per ipsum consecuturos. Atq; hæc de ratione festi: nunc ad ipsum Euangelium accedamus, quod continet Historiam primi generis apparitionum Christi, nimirum quomodo Magis

apparuerit, hoc eſt, Ethnicis, ut ſciamus Chriſtum cum ſuis beneficijs ad Ethnicos quoq; pertinere. Eſt autem ſumma huius narrationis Euangelicæ, quòd Magi uenerint Hieroſolymam quæſitum recens natum regem: ſed cùm eum non illic inueniſſent, profecti ſint, ſecuti ductum ſtellę, quę eos præcedebat donec venerunt Bethlehem, vbi inuentum puerum honorabant & offerebant munera: quo facto diuinitus admoniti per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam. Duos locos in hoc Euangelio tractabimus, qui ſunt.

I. Hiſtoria cum ſuis circumſtantijs & doctrinis quæ ſunt plurimæ.

II. Vſus Hiſtoriæ & ſpiritualis ſignificatio oblationis Magorum.

DE PRIMO.

Præſentis Hiſtoriæ circumſtantiæ ſunt multæ, quarum ſingulæ peculiares continent doctrinas & admonitiones.

Nato Chriſto in Bethlehem temporibus Herodis, veniunt magi ab Oriente, ut adorent recens natum Regem.

Hîc tria veniunt perpendenda, tempus, Magorum conditio, & finis aduentus.

Tempus

Tempus ſignificatur, cùm dicitur TEMPORIBVS HERODIS: ceſſauerat enim ſceptrum à Iuda, & iuxta vaticinia Chriſtus naſci debuit. Hæc collatio viticiniorũ de natiuitate Chriſti & tempore, quo natus eſt, ut confutat Iudæos, qui ipſum adhuc expectant: ita piorũ fidem confirmat, vt certò ſibi perſuadeant hũc ipſum eſſe verũ Meſsiam, quẽ Magi quærunt.

Magorum conditio, quòd fuerint non ex Iudæis: ſed ex gentibus: vnde diſcimus, quòd hic nouus Rex, natus in Bethlehem etiam ad gentes pertineat, quæ Magorum exemplo moneantur, vt Chriſtum quærant & adorent.

Magi præterea dicebantur: qua appellatione eorum dignitas & officij excellentia ſignificatur. Eſt enim Magus Hebraica vox, & dicitur à meditando & docendo, quæ duo ad Reges & ſacerdotes potiſsimum ſpectarunt: Vnde Perſcæ ſuos reges & Sacerdotes Magos appellarunt. Quid hinc docemur? Chriſtus in præſepi reclinatus iacet contemptus à ſuo populo: Magi verò ab Ethnicis oriundi veniunt vt adorent: qua re ſignificatur, quòd etſi regnum Chriſti non ſit de hoc mundo, eſſe tamen regnum magnificum & glorioſum, imò cœleſte, quod multi agnoſcent non offenſi eius externa & humili coram mundo ſpecie.

SECVNDA circumſtantia eſt, quòd Magi ue-

niant Hierosolymam, & illic quærant recens natum Christum. Iudęi qui libros Propheticos in manibus habuerunt, quibusq; commissa erant oracula Dei, stertunt securi, Christũ non quęrunt: sed illi, qui eorum iudicio ad Ecclesiã Dei non pertinebant, quærunt. Sed ubi? In Regia ciuitate Hierusalem: quo cùm venissent & nihil de hoc rege audirent, non parum quassata est illorum fides: nihilominus tamen, se signo erigunt. Dicunt enim: vidimus eius stellã. Didicerant haud dubiè ex reliquijs scholæ Danielis, quando Christus esset nasciturus, talis stella tempus nascentis significaret.

TERTIA circumstantia est diligenter considerada: nam monstrat qualis rex sit Christus. Vt enim præsepe, in quo iacuit, arguit regnum ipsius non esse de hoc mundo: Ita stella de Cœlo apparens cœlestem illũ esse regem docet. Et quemadmodum præsepe docet ipsum humilem esse in mundi conspectu: Ita stella, eius regni Maiestatem aspiciendam proponit, in fidei nostræ profectum, ne eum nobis contemptibilem prauus & malignus gentis suæ despectus reddat: quæ gens adhuc in sua ignorantia perseuerans Christum persequitur.

Quidam hic quærunt, qualisnam fuerit stella: & alij aliud sentiunt, sed hoc manifestum est, quòd tribus proprietatibus ab alijs perpetuis stellis

ſtellis differat, nempe ſitu, motu & ſplendore. Situs, quòd fuerit in intimia aëris regione, alio qui certum iter proficiſcentibus monſtrare non potuiſſet. Motus, quòd non circulariter mouebatur: ſed rectà progreſſa eſt, vt dux viæ, non ſecus atq; columna nubis & ignis, ante populum exeuntem de Ægypto præceſsit. Splendor quoq; differentiam facit: quia aliæ ſtellæ, noctu tantū micant, hęc etiam interdiù eluxit. Non ergò fuit naturalis & perpetua ſtella, quales ſunt quę in firmamento ſunt. Quid ergò, Cometa ne fuit? Similis quidem Cometæ apparet fuiſſe: ſed Angelum Dei fuiſſe non dubium eſt, quemadmodum Epiphanius teſtatur. Hic enim apparuit in forma ſtellæ, vt & Chriſti regnum oſtenderet cœleſte, & ipſum Chriſtum veram ſtellam ac facem prędicaret, qui hominem ſolus â tenebrarum regno in ſuum glorioſum regnum introducit prætenſa ſui verbi face, & illuſtrante ipſius Spiritu corda hominum: vnde Zacharias Chriſtum appellat Orientem ex alto, illuminantem eos, qui ſedent in vmbra mortis. Et Iohannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.

QVARTA circumſtantia eſt de Herode, & tota ciuitate Hieruſalem. Herodes turbatur & tota Hieroſolyma cum eo. Herodes metuit

regnum à ſe translatum iri in recens natũ Regem. Non enim intellexit Chriſti regnum fore cœleſte & non de hoc mundo: vnde Eccleſia canit: Hoſtis Herodes quid times, non adimit terreſtria, qui regna dat cœleſtia. Hieroſolymitanorum ingratitudo & oſcitantia notatur, qui tedio malorum fracti, abiecerant iam ſpem redemptionis & ſalutis promiſſæ: Potius voluerunt cum impio Herode ſub ſeruitute viuere, quàm nouum regem, qui æternam libertatem adferret, recipere. Sed ea eſt hominum deprauata natura, quòd ſatius iudicent retinere aliquam tranquillitatem carnis, quàm cum aliquo periculo Chriſtum ſalutis authorem recipere.

QVINTA concilium Herodis & ſacerdotum continet, cum Prophetia Micheæ Prophetæ. Herodes alioqui religionis & Prophetiarum contemptor iam turbatus, vbi Chriſtus naſceretur quærit. Nam audita interrogatione Magorũ, mox conijcit regem illũ, de quo quærunt, Meſsiam eſſe, olim diuinitus promiſſum: ſed quid Sacerdotes? Sincerè ex ſcriptura reſpondent, producto in medium Micheæ teſtimonio, qui tamẽ poſtea ſe furioſè toti ſcripturæ oppoſuerunt. Scripturã enim magnifaciunt impij, donec ſuis affectibus aduerſari non videtur: ſed quando peccatum accuſat, quando

cristas

cristas deprimit, quando mortem, & damnationem proponit, quando deniq; aliquid contra receptos mores, doctrinam, & traditiones tentatur, ibi mox fremunt impij, non amplius agnoscitur Christus, iā blasphemus appellatur. Papistæ nostri hodiè fatentur nobiscum Christum vnigenitum filium Dei esse, assumpsisse naturam humanam, vnam esse personam subsistentem in duabus naturis: verùm ubi ventum est ad Christi officium, & dicimus illum esse solum Iesum, solum Christum, hoc est, solum Saluatorem, solum pontificem & intercessorem & neminem saluari posse, nisi qui sola in illum fide iustificatus fuerit: Hic fremunt, quia illorum mores, doctrina & traditiones non possunt stare cum hoc Christi officio: ideo partim corrumpunt scripturas, partim abijciunt, & eos, qui Christum docent sincerè & purè, gladio & igne persequuntur, quemadmodum scribæ & Sacerdotes, qui hîc primùm cum Simeone & Anna sincerè responderunt, postea tanquam phrenetici, fidem CHRISTI abiecerunt, & eum cum suis ministris persecuti sunt. Atque ita non satis est si PAPISTAE cum sinceris Doctoribus in primis principijs conueniant: sed oportet esse in toto fundamento & omnibus fidei articulis constantem consensum: Non ergò

ſcrutemur verba ad eius perditionem, ſicuti Herodes fecit: non negligenter, ut ſcribæ & Phariſæi, qui monſtrant quidem uiam: ſed quā ipſi non ambulant, qui ſimiles fuerunt fabris Arcæ Nohæ, quam cùm ædificaſſent, ipſi perierunt: Nohæ autem cum ſuis eſt ſaluatus, ſicuti hîc Magi ſaluati ſunt, perditis ſcribis & ſacerdotibus. Sed ſcrutemur ſcripturam cum Simeone, Anna, Maria, & alijs qui indè ſalutem adepti ſunt.

Iam paucis Prophetiam Micheæ videamus: Ita enim ait: Et tu Bethlehem terra Iudæ, nequaquam minima es inter duces Iudæ. Ex te enim exibit dux, qui paſcet populum meum Iſrael & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis. Hoc Micheæ teſtimonium multa de Chriſto docet: Primum locum natiuitatis eius monſtrat. 2. Eius officium docet, quod eſt Dominatorem agere in Iſrael ad paſcendum populū ſuum. 3. Incarnationem eius, qua verus homo ſit natus, oſtendit: Nam cum dicit AB INITIO, indicat incarnationem Chriſti, qui iam abinitio mundi promiſſus fuit, ut ſuo tempore ſecundum carnem naſceretur. 4. Cum ait, à diebus æternitatis, ſignificat eius diuinam naturam, qua ante conditum mundū fuit. 5. Quòd vna perſona ſit in duabus naturis ſubſiſtens. Cum enim ait egreſſus ſeu egreſsiones eius,

nomen

nomen plurale ad naturam diuinam & humanam pertinet: Singulare, EIVS, personæ vnitatem subindicat. Atq; ita videmus Prophetam præcipuos nostræ fidei articulos coniunxisse, qui fusius ab alijs enarrantur.

SEXTA circumstantia est de astutia Herodis, qui cum prudenter se egisse putat, maximè desipit: non est enim prudentia, non est astutia, non est consilium aduersus Dominum: clam uocat Magos, tanquam unà cum illis natum regem amplecteretur: quærit tempus apparitionis stellæ, quasi inde certior de Messia fieri vellet; iubet ut cum inuenerint puerum, sibi renuncient: ac si vnà cum ipsis eundem adorare cuperet. Ecce quantum hic sudat uulpes Herodes, sed consilium quod erat in hac re præcipuum, nec ipse nec Iudæi secuti sunt. Si honoris gratia per aliquot viros deduxisset Magos, facillima ratio fuisset ad inueniendum infantem: sed Deus illorum consilia infatuauit. Hodiè, imo multis annis quæsiuerunt Papistæ perdere religionem; sed ita Dominus infatuauit illorũ consilia, quòd ne vnum quidem hominem Lutherũ potuerint perdere. Hinc discamus quòd Deus sit custos suæ Ecclesiæ & consilia impiorum perdat iuxta Psalmum primum.

SEPTIMA circumstantia est de oblatione Magorum, qui Christo inuento, regi Iudæorũ

obtulerunt munera, Aurum, Thus, & Mirrham: munera ſanè, quorum illa terra fertilis erat. Hîc duo diſcamus, Primum, quòd nos qui Chriſto homagium præſtamus, debeamus aliquid de noſtris facultatibus conferre ad conſeruationem miniſterij. Alterum, de prouidentia Dei, qui iſto munere voluit tanquam viatico, ad exilium proſpicere puero recens nato, & parentibus eius: vnde diſcamus quod Deus nolit ſuam Eccleſiam deſerere.

OCTAVA circumſtantia, quòd Magi in ſomnis admoniti, per aliam viam reuerſi ſint in regionem ſuam: qua re & Herodes deluſus eſt, & Deus declarauit, quòd ſuorum etiam dormientium curam habeat.

DE SECVNDO.

Singulæ circumſtantiæ huius Hiſtoriæ aliquam doctrinam ſuppeditant Eccleſiæ, ſicuti vidimus: nunc autem quantum ad vſum generalem attinet, duo diſcamus à Magis: quorum prius eſt, quærere Chriſtum ductu ſtellæ. Alterum, inuento Chriſto munera offerre. Ductū ſtellæ cum ipſis ſequimur, quando nobis lucernam pedibus noſtris, ſolum verbum Dei proponimus, & eum in verbo ſuo quærimus: inuento Chriſto munera offerimus cum Magis Aurum, Thus & Mirrham, quando Aurum,

hoc eſt, puram fidem & caſtam uitam: Thus, id eſt, confeſsionem inuocationem, gratiarum actionem: Mirrham, id eſt, patientiam ſub cruce & afflictione exhibemus. Pręterea offeremus Mariæ, id eſt, Eccleſiæ Chriſti & miniſterio verbi, & Ioſeph, id eſt, ijs qui præſunt Eccleſiæ, munera: hoc eſt, promouebimus miniſterium totis viribus & facultatibus, vt quàm optimè habeat Eccleſia in hoc mundo per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrũ, cui gloria in ſæcula, Amen.

DOMINICA PRIMA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM LVCÆ 2.

ET cum factus eſſet Ieſus annorum duodecim, aſcendentibus illis Hieroſolymam, ſecundum conſuetudinem diei feſti, conſummatisq́ diebus cum redirent illi, remanſit puer Ieſus Hieroſolymis, & non cognouerunt parentes eius. Cæterum rati eum eſſe in comitatu, uenerunt itinere diei, & requirebant eũ inter cognatos & inter notos. Et cum non inueniſſent eum, reuerſi ſunt Hieroſolymam, quærentes eum. Et accidit poſt triduum, inuenerunt illlum ſedentem in medio Doctorum, audientem illos, & interrogantem eos. Stupebant autem omnes

qui eum audiebant, super intelligentia & responsis eius: & uiso eo admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum. Fili, cur fecisti nobis sic? Ecce Pater tuus & ego dolentes quærebamus te, & ait ad illos: Quid est quòd quærebatis me? An nesciebatis quòd in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse? Et illi non intellexerunt sermonem quem locutus est ipsis, & descendit cum eis, uenitq; Nazareth, eratq; subditus illis. Mater autem eius conseruabat uerba omnia hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum & homines.

ENARRATIO TEXTVS.

Hic textus pars est Historiæ de gestis Christi, & continet quid egerit 12. suæ ætatis anno, videlicet quòd specimen quoddam suæ vocationis exhibuerit, disputando & disserendo, cum legis doctoribus. Quid autem egerit Dominus à tempore quo oblatus sit in templo, vsq; ad 12. annum, & quid deinde à 12. ad 30. ferè, sacra Historia non meminit: quare id scire nostra non interest: sufficit enim nobis, ista cognoscere, quæ Deus voluit patefacere, vt quæ nos erudiunt, in Dei cognitione, & vera pietate: Illis igitur omissis quæ ociosi Monachi

scripserunt

ſcripſerunt de infantia & puerili ætate Chriſti, Euangelium pręſens iuxta gratiam, quam Dominus dederit, explanabimus.

Eſt autem ſumma huius Hiſtoriæ. Chriſtus duodecim annos natus, cum parentibus ſuis in feſto Paſcatos proficiſcitur Hieroſolymam: qui in reditu amiſſus inquiritur, inuenitur inter doctores, & à parentibus reprehenſus defendit ſe ſuperioris mandato: nempe Dei, quòd oportuerit ſe ipſius negotia curare, atq; ita deſcendit cum illis, eſt ſubditus, proficit ſapiētia, ætate, gratia apud Deum & homines.

I. Exemplum Ioſeph Mariæ & Chriſti, proficiſcentium Hieroſolymā nobis proponitur.

II. Tentatio Mariæ & Ioſeph ex amiſſione Ieſu pueri.

III. Cura & officium parentum erga liberos, & liberorū viciſsim obedientia erga parentes.

IIII. Profectus Chriſti, in ſapientia, ætate & gratia.

DE PRIMO.

Et cum factus eſſet annorum duodecim aſcendentibus illis Hieroſolymam ſecundū conſue-

consuetudinem diei festi. Hic primum quædam de festis Iudęorũ sunt admonenda. Deinde exemplum Ioseph, Mariæ & pueri spectandum.

Deus in veteri testamento instituit varia & multiplicia festa, vt populum suum de præstitis beneficijs admoneret, erudiret rudes, & omnes in vero Dei cultu contineret: Verùm non omnia festa erant æquè solennia. Quotidiè mane & vespere fiebant sacrificia. Singulis septimanis, septima dies celebris erat. Habebant singuli menses peculiare festum. Tria præterea solennia festa singulis celebrabantur annis.

Quotidiè manè & vesperi fiebant oblationes in memoriam æterni cultus debiti deo, addebantur preces à pijs, reuocabant in memoriam promissionem seminis, in quam fide intuebantur in omnibus suis oblationibus. In huius locum Ecclesia substituit matutinas & vespertinas preces.

Septimo quoq; die hebdomadis memoria celebrabatur creationis rerum, adhibitis sacrificijs & gratiarum actione: in cuius locum Ecclesia substituit diem primum septimanę, in memoriam secundæ creationis, hoc est, regenerationis, quæ fit per resurrectionem Domini, quæ primo die hebdomadis contigit: atque ideo ab Ecclesia Apostolica iste dies, Dominicus dictus est.

Singulis

Singulis mensibus in exordijs mensium, hoc est, in Neomenia festũ celebrabatur in memoriam conseruationis: Nam cum viderent lunam semper seruare ordinarios motus & illuminationes, voluit Deus, vt pro toto gubernationis beneficio gratiæ Deo agerentur: atq; ideo hoc festum Neomeniarum instituit. Hoc festum etsi Christianos non obligat: tamen nõ minus nos gratos esse oportet Deo, quàm pij Iudæi fuerunt.

Singulis annis tria solennia festa habebant, quæ sunt, Pascha, Pentecoste, Scenopegia. Pascha erat institutũ in memoriã liberationis ab Ægyptiorũ seruitute: Pentecoste, in memoriã datæ legis in monte zina: Scenopegia, in memoriam habitationis populi in deserto quadraginta annis in Tabernaculis, vt hac ceremonia reuocarent totum beneficium liberationis ab Ægypto in memoriam. In locum horum trium festorum Iudaicorũ, substituit Ecclesia Pascha in memoriam resurrectionis Domini, qui nos de seruitute Diaboli liberauit: Pentecosten, in memoriam confirmationis Euangelij, per visibilem exhibitionem Spiritus sancti, & miraculosa linguarum dona: Et natalitia Domini in memoriam dati & exhibiti Christi.

Porrò in tribus illis solennibus & annuis festis, debebant omnes masculini sexus venire

Hieru-

Hierusalem iuxta legem Mosi: cui legi hic Ioseph & puer Iesus se subijciunt, cùm ut legi satisfacerent, tùm ut suo exemplo nos excitarent ad reuerentiam erga ministerium & pias ceremonias, quas ideo seruare pios decet, quia sunt Pædagogia quædam & disciplina ad conseruandam religionem, vtilis.

Verum descernendum est inter ceremonias diuina authoritate institutas, & eas quæ grauitatis & ordinis causa institutæ sunt; ad illarum obseruationẽ obligamur iure diuino. Requirit enim à nobis Christus ut Baptizemur singuli semel, ut sacra ipsius cœna participemus sæpè, ut eius uerbum assiduè audiamus: at humanæ ceremoniæ non ita obligant, modò absit contumacia, contemptus & scandalum.

Quemadmodum igitur hîc audimus Mariam, Ioseph, & puerũ Iesum festa, ceremonias Iudaicas, singulari religione obseruasse: ita nos discamus magnifacere ceremonias nostras, & illis libenter interesse, ac alios nostro bono exemplo ad obedientiam & pietatem inuitare.

DE SECVNDO.

Consummatisq; diebus, cum redirent, remansit puer Hierusalem &c. Hîc incipit Euãgelista describere tentationẽ Mariæ & Ioseph: in qua tentatione, quatuor sunt circumstantiæ

pensandæ:

pensandæ: Prima recitat aliquot occasiones huius tentationis. Secunda tentationem ipsam & crucem Ioseph & Mariæ describit. Tertia, factum illorum in hac tentatione exponit. Quarta consolationem habet.

PRIMA occasio indicatur his verbis. Remansit puer Iesus in Hierusalē. Quare inquies, non significauit parentibus? Primum, vt significaret se non esse tantum Mariæ filium: sed Dei quoq;, quod plus est, ideoq; non tam parentem matrem, quàm æternum patrem respexit. Deinde, ut suo exemplo doceat pueros, nō expectandum esse consiliū parentum, vbi obedientia Deo præstanda agitur: Deo enim plus quàm parentibus debetur. Tertio, vt parentes suos maioris diligentiæ admoneat, atq; adeò omnes qui liberos habent, vt diuinitus sibi cōmissum depositum obseruarent diligentius. Quartò, vt ipsi, Maria & Ioseph, disciplina hac castigatoria admoniti, cogitarent seriò qualesnam sua natura essent: nempe ignaui & segnes, non per omnia suo satisfacientes officio.

SECVNDA indicatur occasio, cum dicitur: & non cognouerunt parentes eius. Hîc taxatur apertè negligentia parentum Iesu, quæ negligentia fuit non leue peccatum: vnde nec leuis crux extitit in corde virginis, sensit partē gladij suum cor tetigisse, cuius duodecimo anno,

antea mentionem fecerit ſanctus Simeon. Cogitabat tantum theſaurum commiſſum ſibi à Deo vt illum obſeruaret: contulit ſuam miſeriam cum miſeria Euæ; Nam vt illa genus humanum à Diabolo ſeducta perdidit: Ita virgo exiſtimauit ſe ſua negligentia amiſiſſe mundo promiſſum ſaluatorem.

TERTIA occaſio tentationis & crucis indicatur, cum dicitur, exiſtimantes ipſum eſſe in comitatu: ex negligentia enim error naſcitur.

Iam ipſa ſatis dura tentatio & crux ſequitur. Quærentes Ieſum integro triduo, ipſum non inueniunt. Amiſſus non inuenitur inter cognatos: grauis crux. Amiſſus non inuenitur inter notos: grauior crux. Quæſitus triduò non inuenitur: grauiſsima crux.

Sed quid faciunt in hac acerbiſsima cruce meſtiſsimus Ioſeph, afflictiſsima virgo? Redeunt Hieruſalem, ingrediuntur templum, inueniunt amiſſum inter doctores ſedentem, & diſputantem.

Hic rurſus concipiunt conſolationem & tanquam è tenebris inferni liberantur, viſo puero Ieſu.

Hæc in noſtram doctrinam & conſolationem ſcripta ſunt: non enim aliter nobis accidit in noſtra tentatione & cruce. Amittitur Chriſtus

Christus thesaurus noster præciosus. Quæ occasio? Negligentia: non audimus verbum, non inuocamus, rarò Sacramento cœnæ utimur, in nullis deniq; pietatis studijs nos exercemus. Hanc negligentiam sequitur error, labimur ex uno peccato, in aliud: ex una hæresi in aliã. Hinc tandem nascitur mala conscientia, quæ parit desperationem. Quid in his ærumnis faciendum? quærendus est Christus, is solus hisce malis mederi potest. At ubi quæso quærendus est? inter cognatos & notos nostros? nequaquam. Vbi ergo? In sancta ciuitate Hierusalem, id est, in Ecclesia. Apud quosnam? Apud eos qui verbum habent, hic vbi amissum Christum inueneris, retinendus est fide, inuocatione, & sanctis moribus: ne nos rursus deserat, & nos amisso Christo pereamus, sicut Iudas fecit.

DE TERTIO.

Quia factum Ioseph & Mariæ monet nos de cura & officio parentum erga liberos: similiter factum pueri Iesu monet, de officio puerorum & obedientia erga parentes, de vtroque ideo breuius dicam, quia de ea re solet in Catechesi diligentius doceri.

Quantum igitur ad parentes attinet, has sequentes admonitiones necessarias esse iudico.

PRIMVM cogitent parentes, se ideo generare liberos, vt liberi nati sint ciues Ecclesiæ, ac Deum vnà cum ipsis colant, & vbi ipsi obdormierint in Domino, Dei cultores suo loco relinquant, vtinam non pauci essent, qui hoc seriò cogitant.

DEINDE statuant se omnem operam perdituros, nisi pueros suos in timore Domini educauerint, & sępè opem diuinam implorauerint, contra tot insidias quas Diabolus struit teneræ ætati. Audimus multos conqueri de inobedientia puerorum suorum: sed non animaduertunt, quòd diuinitus puniantur, quòd velint suos pueros probos efficere, sine benedictione Domini, quam raró seriò implorarunt.

TERTIO cogitent, quàm nobilis res sit, puer, quem ipse Dominus in vtere matris formauit, aluit, in lucem produxit, donauit corpore & anima, vt ipsum deum archetypum tanquam in tabella referat.

QVARTO sciant hæc ordine curanda esse: corpori debent nutrimentum, educationem, vestes, & aliquando virgas, vt liberos in officio contineant: Animæ debent doctrinam, eam duplicem, pietatis & ciuilitatis, illa bonam conscientiam apud Deum obtinent, hac bonam famam coram hominibus consequuntur. His enim

enim duabus rebus potissimum in hac vita studere debemus. Paulus vtramq; complectitur cum ait: parentes educate liberos in disciplina & correptione Domini. Confirmatur Thobiæ facto, qui filium suum instituens ait: Omnibus diebus vitæ tuæ in mente habeto Deum & caue ne peccato consentias. Hic primum pietatis studium cōmendat filio: Deinde ne consentiat peccato, hoc est, ne auscultet eis qui se ad peccandum inuitant: requirit ergò à filio sanctam quandam ciuilitatem.

Postremò cogitent parentes, quàm multa cumulent peccata & committant, qui, vt par est, non faciunt officium in educandis liberis suis. Primum naturæ legem violant, quæ omnibus dictat officium suum esse, piè & honestè prolem educare. Deinde contra Deũ peccant: mandatum enim Dei & authoritatem contemnunt: Is enim cum iubet piè honestèq; liberos educari, contemptor Dei est qui imperata recusat. Tertiò contra dignitatẽ suam. Deus enim parentes, loco quodammodo suo vult esse, quantum ad externam disciplinam attinet; sed hanc dignitatem vilipendunt, qui officium negligunt.

Hæc peccata multiplices pœnæ sequuntur spirituales & corporales, in ipsis parentibus & in liberis: Atq; adeo in tota posteritate.

Iam puerorum officium erga parentes quale ſit, Ieſu pueri exemplum euidenter docet: adeo vt non magnopere ſit neceſſum aliunde præcepta petere.

Primum, aſcendit Hieruſalem cum parentibus: vndè diſcant boni pueri cum parentibus Deum colere, ac ſacros cœtus amare, ac reuerenter intereſſe ceremonijs Eccleſiæ:

Deinde diſputat, quærit, audit: hinc noſtri pueri diſcant, quærere quæ ignorant, diſputare de dubijs, & audire recta docentes: Quamuis autem Chriſtus non diſputauit, de quo dubitauit: non quæſiuit, quod ignorauit: non audiuit rectius docentes: Tamen exemplū nobis prodeſt. Deberent ergò pueri pij, reuerſi domum cum parentibus diſputare, ſi quid dubij haberent de rebus auditis &c.

Præterea Chriſtus parentes, cognatos, notos propter verbum Dei amittit: hinc noſtri quoq; pueri diſcant, pluris Deum facere, quàm carnales parentes, in maiori precio habere verbum DEI viui, quàm edicta parentum.

Poſtremò, Chriſtus redit cum parentibus, & eſt illis ſubiectus. Hinc pueri noſtri diſcant reuereri parentes, ac ijs obtemperare in omnibus quæ pia & honeſta ſunt. Hæ virtutes puerorum, ut habent magnificas promiſsiones

nes de bono ſucceſſu in hac vita: Ita vitia cum his virtutibus pugnantia in pueris, habent cõminationes & pœnas grauiſsimas, quæ etiam ad poſteritatem eorum ſe extendunt: nam vt plurimum nepotes veluti hæreditate accipiunt maiorum vicia.

DE QVARTO.

Quia de quarto loco nonnulla die abhinc octauo dicta ſunt, tantum unum & alterum verbum dicam. Iuxta diuinam naturam Chriſtus non creſcebat ætate, ſapientia & gratia: ſed iuxta humanam naturam, quam, quia veram aſſumpſit, in ea creuit ætate, ſapientia & gratia. Cuius exemplum utinam imitaremur vt cum ætate, ſapientia & gratia coram Deo & hominibus accreſceremus. Hoc autem vt fiat, donet nobis Chriſtus, Cui gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA SECVNDA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM IOHANNIS 2.

Et die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galiææ, & erat mater IESV *ibi. Vocatus eſt autem &* IESVS, *ac diſcipuli eius*

NB

puli eius ad nuptias. Et ubi defecisset uinum, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent, dicit ei Iesus: Quid mihi tecum est mulier? nondum uenit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcumque dixerit uobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes singulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas usque ad summum. Et dicit eis: Infundite nunc, & ferte architriclino: & tulerunt. Postquam autem gustasset architriclinis aquam in uinum uersam, neque sciret unde esset, sed ministri sciebant qui hauserant aquam, uocat sponsum, & dicit ei: Omnis homo primo loco bonũ uinum ponit, & cũ inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu seruasti bonum uinum usque ad hoc tempus. Hoc ædidit initium signum signorum Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars est Historię Christi, in qua suam gloriam in nuptijs manifestam reddit: Nam uini miraculo, & suam naturam diuinã declarat, & officium insinuat,

& veri-

& veritatem ſuæ doctrinæ, tanquã diuino quodam ſigillo obſignat. Naturam quidem ſuam diuinam eo declarat, quòd naturas rerum verbo permutat: ad ipſius enim mandatum aqua fit vinum. Officium vero oſtendit, quòd implo ratus opem ferat indigentibus. Certitudinem doctrinæ hoc miraculo veluti obſignat: nam ne quis de certitudine doctrinæ ipſius, quæ cœleſtis eſt dubitet, diuinum edit opus, quod doctrinæ teſtimonium reddit: vnde diſcipuli eius in fide confirmantur.

Loci autem quos in hac concione tractabimus erunt quatuor.

I. De Nuptiarum ſolennitate.

II. De ipſo coniugio iam inito & confirmato.

III. De præſenti miraculo, cum ſuis circumſtantijs.

IIII. De exemplis vitæ quæ hinc ſumi poſsint.

DE PRIMO.

De nuptijs dicturus, hæc ordine dicam. 1. Inter quas perſonas, natura & pietas nuptias approbat. 2. Qua uia futuri coniuges debeant nuptias aggredi. 3. Qualis conſenſus, & quorum eſſe debeat. 4. Cur in cœtu Eccleſiæ pub-

lico ſtipulationem, publicam fieri conueniat.
5. Quale conuiuium nuptiale eſſe deceat.

In perſonis matrimonium ineuntibus ſpectãda ſunt quatuor, cognatio, affinitas, religio & naturales vires, quæ in coniugio requirũtur. Quantum ad cognationem & affinitatem attinet, arcendi ſunt a matrimonio, qui ſe inuicem attingunt gradibus conſanguinitatis & affinitatis in Leuitico prohibitis. Præterea etiam violari gradus à magiſtratu ciuili prohibitos, nequaquam licet. Quid autem in religione fieri expediat, factum Abrahæ aliorumq́ ſanctorum, interdictum Pauli, pericula, imò in multis horrendi lapſus oſtendunt. Abraham, cum ſuo Iſaaco vxorem deligere inſtituit, mandauit procuratori domus ſuæ Eleezer, ut non acciperet filio ſuo, de filiabus Cananæorum: ſed abiret ad cognationem ſuam, & inde acciperet vxorem filio ſuo Iſaac. Sciuit enim Abraham, quantum mali in familia pariat diſpar religio: Hinc enim contentiones, hinc blaſphemiæ, hinc impedimenta cultus & inuocationis Dei.

Interdictum Pauli eſt, ne ducamus iugum cum infidelibus: quod non ſolum de doctrina intelligendum eſt; ſed de omni vitæ conſuetudine. Qui tetigerit picem, inquit, Salomon, coinquinabitur ab ea. Neq́ enim fieri

poteſt,

poteſt, ut qui cum impio conuerſetur, non aliquid labis ipſe etiam contrahat.

Pericula & multi horrendi lapſus ex diſpari coniugio ſequuntur, teſtis Salomon eſt, qui prophanarum mulierum conuictu factus eſt idololatra: Teſtis eſt Achab, qui impiæ Iezabelis conſilio adeò furit, quòd Prophetas Dei trucidare non veritus ſit, ac tandem ruit in æternum exitium: tantum poteſt impiæ mulieris malitia.

His accedat puerorum educatio, quæ legitima eſſe nequit, quando parentes diuerſam colunt religionem: Tum enim aut pueri omnino prophani fiunt, omnis religionis contemptores, aut hypocritæ, cum propter alterũ parentũ, quod ſentiunt confiteri non audent.

Quartò requiritur in perſonis, quæ contrahent matrimonium, ne altera alteram fallat, cum uel morbo & frigiditate exhauſtæ ſint vires, vel alioqui in natura defectus ſit, ut quis ad matrimonij beneuolentiam reddendam nõ fuerit idoneus.

Viam, qua futuri coniuges debeant nuptias aggredi, docent exẽpla, pietas & honeſtas. Hæc enim tria ſimul docent, quòd non à leuitate ut ſæpe fit, non inter pocula, non à libidine inchoandus ſit contractus. Abraham petit ſuo filio coniugem, parentes Rebeccæ conſentiunt:

tiunt. Postea quæritur puellæ cōsensus, & Isaac cam in vxorem ducit. Iacob seruit Laban longo tempore, parentes puellæ de nuptijs solicitat, quorū voluntati accedit virginis pudicus consensus. Pietas quoq; idem suadet: nam vt quartum præceptum præcipit honorari parentes: Ita vult etiam vt hic honor parentibus deferatur, vt de nuptijs liberorum statuant, utq; liberi nihil in hac re tentent cū contumelia parentum. Hoc etiam ipsum omnibus dictat natura, vt honesta sit hæc copula quæ non nisi per mortem finiri aut dissolui potest.

Postquam autem hac via omnia legitimè tentata sunt, propius rem accedere oportet, & audiendus mutuus contrahentium consensus, qui minimè coactus esse debet: sed liber vt neutra pars se coactā dicere iure possit. Quanquam enim à parentibus recte fit initium: tamen parentibus non licet inuitos cogere: Nam præterquam quòd coactum matrimonium non sit verè matrimonium, accedit hoc mali, quòd raro in talibus res benè succedat.

Cur autem in cœtu Ecclesiæ stipulationem publicè fieri conueniat, quatuor sunt causæ. 1. Vt sciant qui contrahunt hunc statum in Ecclesia locum habere. 2. Vt voce ministri instituantur futuri coniuges in hoc sui coniugij auspicio. 3. Vt testis sit Ecclesia stipulationis

factæ,

factæ, ne cum ſcandalo viuant, ac ſi contubernium potius eſſet, quàm coniugium. 4. Vt iuuentur publicè præcibus totius Eccleſiæ, quò inceptum matrimonium cedat in gloriam deo, ipſis in commodum, adeoq; toti Eccleſiæ in ædificationem per piam in ſancto coniugio cõuerſationem.

Reſtat vt de conuiuio nuptiali breuiter aliquid dicatur, in quo quid abeſſe, quidq; adeſſe oporteat, conſiderandum eſt. Abeſſe omnino oportet, à Chriſtianis nuptijs. 1. crapulam. 2. ſuperbiam. 3. immodicos ſumptus. 4. turpes & ſcurriles ſermones, quales ſolent eſſe impudicorum tibicinum. 5. impedimentum pietatis, ne videlicet eo tempore indulgeant conuiuio, quandò ſacra in templis fiunt, vnde Deus offenditur, proximus ſcandalizatur & multis eſt occaſio lapſus. Contra, adeſſe debent. 1. pietas, 2. honeſta hilaritas, 3. ſancta colloquia. 4. crebra vota, ut Deus hanc ſuum ſtatum ſua benedictione ſecundet: Hæc enim legimus in ſanctorum nuptijs fuiſſe uſitata, quare etiam Deus ſua bonitate huiuſmodi nuptias eſt proſecutus.

DE SECVNDO.

Poſtquam iam de nuptijs quædam ſignauimus, breuitèr nunc de ipſo inito & confirmato matrimo

matrimonio nonnulla adijciam,& tantū duo faciam: Primum causas finales coniugij commemorabo. Deindè quibus virtutibus consuetudo coniugalis amabilis & dulcis redditur exponam.

Causas finales matrimonij quatuor esse omnes pij norunt: quarum PRIMA, est mutuū adiutoriū: nam, cum Solomon dicit: uch soli, significat mutuum adiutorium & societatem necessariam esse, quo melius & tranquillius ærumnas huius vitæ feramus. Propter hanc causam possunt contrahere matrimoniū senes, quorum corpus effetū est, vt gignere non possint.

SECVNDA causa, est procreatio sobolis: vult enim Deus isto pacto humanum genus seruari. Atq; ideo ad primos parentes dixit: Crescite & multiplicamini & replete terram.

TERTIA causa est, vt sit Ecclesia domestica in qua parentes, tanquam Prophetæ, dignitate prophetica sunt ornati, vt suos liberos de Deo & religione doceant, & liberi, tanquam plantulæ quædam, perpetua doctrina & exhortationibus irrigentur, vt tandem fiant arbores dulcissimum fructum fidei producentes.

QVARTA causa, est uitatio scortationis in hac corrupta & deprauata natura: ita enim ait Paulus: Propter fornicationem, vnusquisq; vxorem suam habeat. Est enim coniugium remedium

mediũ contra impuriſsimũ ſcortationis & adulterij ſcelus, in quo multa & horrenda ſcelera concurrunt: Primũ enim contumax violatio legis diuinæ eſt. 2. Legis naturalis eſt peruerſio. 3. Legum ciuilium turpis & fœda tranſgreſsio. 4. Regenerationis cœnum eſt. 5. Plagium eſt horrendum: non enim noſtri iuris ſumus: ſed eius qui ſuo præcioſo ſanguine nos redemit. 6. Reſurrectionis dehoneſtamentum eſt. Quid enim fœdius eſt, quàm turpiſsimè ſcelere fœdare corpus, quod olim ad æternam reſurget gloriam. 7. Eſt horrenda templi Dei prophanatio, 1. Cor. 6. Cum autem hîc tot peccata concurrunt, non eſt quòd quiſquam manus vltrices Dei ſe euaſurum putet.

Cæterum conſuetudo coniugum amabilis & dulcis redditur hiſce quinq;: Pietate, virtute, mutua ἐπιεικεία, mutuo amore & vtrinq; ſedulò & piè præſtito officio.

Pietas iure primum locum tenet. Nulla enim ſtabilis & firma amicitia eſt, niſi à Deo ortum habet; quare pietatem prælucere neceſſe eſt; cum enim coniuges decreuerunt Deo obedire, omnia poſtea faciliora fiunt.

Virtus & morum probitas inter coniuges, mutuã oblectationẽ parit. Hæc enim cum exercetur, conſuetudinem vitæ reddit amabiliorẽ.

Mutua ἐπιεικεία, qua æqui boniq; conſulimus

ſulimus alter alterius mores & errores, omnino eſt neceſſaria: Nam in hac imbecillitate naturæ multa errata incidunt, quæ niſi mutua condonatione teguntur horrendi tumultus orirentur.

Mutuus amor ex pietate ortum habens & vera uirtute, facit, vt non nimis acutè in aliorum vitia introſpiciamus: ſed multa aut non animaduertimus, aut ſi audiuerimus, amore tegimus: operit enim multitudinem peccatorum charitas.

Officium vtrinq; piè & ſedulò præſtitum iugum leue & ſuaue reddit. Cum enim coniuges ſe mutuo animaduertunt, & vident parem diligentiam in officio, fit & ſuauior cõſuetudo & magis utrinq; excitantur ad officia præſtanda, ut alter alteri æqualia reddat.

Hæc quinq; vbi non adſunt, vitæ conſuetudo omnium acerbiſsima eſt, imo ipſa morte durior. Quare pij dent operam vt hæ virtutes perpetuo in ſua vita conſpiciantur.

DE TERTIO.

Explicatis locis, qui præbuerunt occaſionem huic miraculo: nunc ipſum miraculũ cum ſuis circumſtantijs videamus. Sunt autem circumſtantiæ plures, ut ſunt tempus, occaſio, interceſsio

tercesſio matris & reſponſio, apparatus mira culi, miraculum ipſum, confirmatio miraculi uſus & fructus eiuſdem.

Tempus notatur quod & tertio die, ex quo in Galilæam peruenerat factum ſit, & omnium primum miraculorum quæ Dominus ædidit fuerit: Tempus igitur monet ut ſingulari diligentia hoc miraculum perpendamus.

Occaſio miraculi quadruplex è textu colligi poteſt. 1. Ipſæ nuptiæ in Cana celebratæ. 2. matris Ieſu inuitatio ad nuptias. 3. Defectus uini. 4. Cor virginis ad iuuandum promptiſsimum.

Deficiente igitur uino, Mater Ieſu ad filium dicit: vinum non habent: Cui Ieſus, quid mihi tecum eſt mulier? nondum venit hora mea. Mater quidem hoc dicit vel commiſerationis cauſa vel ut filius opem ferat præſenti neceſsitati, quacumq; tandem ratione: ſed Chriſtus matri durius reſpondet: idq; maximas ob cauſas: non hîc dignatur eam matris titulo: ſed mulierem ſimpliciter eam appellat. Deinde ait: quid mihi tecum, nondum enim venit hora mea. Dominus hic longius proſpicit: uidet enim quæ ſuperſtitiones aliquando erant orituræ de inuocatione Mariæ virginis. Videt quòd quæ propria eſſent Dei & mediatoris, in illam impiè eſſent translaturi. Quare hoc duriori reſponſo

perpetuam & grauem doctrinam omnibus sæculis tradit, ne immodicus sanctorum cultus sui officij honorem obscuret: atq; ideo matrem propriam in vulgarem mulierum ordinem cogit: Non ergo de causa leui matrem ita alloquitur. Quid mihi tecum: sed vt inter suum officium & matrem, adeoq; alios sanctos discernat. Non vult partiri officium, quod suum est proprium, & matri partem attribuere: sed sibi soli vendicat saluatoris officium: Impiè ergo superstitiosi virginem salutarunt reginam cœli, aduocatam, vitam, dulcedinem, matrem gratiæ, atq; adeo salutem mundi: Nulla enim pars redemptionis Mariȩ ascribenda est. Quod autem addit, nondum venit hora mea, duo insinuat, nempe se nequaquam incogitantia vel torpore cessasse, & sibi rem curæ futuram, vbi oportunitas se offerret.

Quid hic mater Iesu? quodcunq;, ait ministris, dixerit vobis, facite: hoc ad apparatum miraculi pertinet: concipit tantum mater bonam spem, vt præsenti necessitati succurrat filius. Quod autē dicit ministris: Quicquid iusserit vobis facere, facite, nobis suppeditat generalem doctrinam, vt Ecclesia cuius & typus & membrum est beata virgo. Quid ergo Ecclesia hinc discit? vt cum beata virgine iubeat

mini-

miniſtris adeoque omnibus Chriſtianis, vt Chriſto obtemperent, faciendo quicquid ille iuſſerit, vtut parum rationi conſentaneum eſſe videatur.

Iam Dominus oblata oportunitate iubet miniſtris vt hydrias, id eſt, vaſa aquaria ſex quæ illic erant deſtinatæ purgationi ſuperſtitioſæ Iudæorum, quarum ſingulæ capiebant binas aut ternas metretas, hoc eſt, omnes ſimul circiter ſex Amer vini capiebant, has inquam hydrias iubet Dominus implere aqua vſq; ad ſummum: quo facto iubet dari Architriclino. Nam arcana virtute Chriſti, vinum iam erat quod modo fuit aqua: quod cum guſtaſſet Architriclinus dicit ſponſo: Omnis homo primùm bonũ vinũ ponit, & cũ inebriati fuerint, tum id quod eſt deterius. Tu autem ſeruaſti bonum vinum vſq; adhuc. Hoc additum eſt ad confirmationem miraculi: teſtatur enim Architriclinus, hoc vinum multò nobilius fuiſſe quàm id quo antea vſi ſunt.

Iam ſequitur vſus & fructus miraculi, Et manifeſtauit (inquit EVANGELISTA) gloriam ſuam & crediderunt in eum diſcipuli eius. Deſtinatum igitur erat hoc miraculum duabus rebus, nempe manifeſtandæ Chriſti glorię et fidei diſcipulorum confirman-

de. Quæcumq; enim miracula mundo ostendit Christus, totidem diuinæ eius gloriæ testimonia fuerunt & totidem doctrinæ ipsius ac fidei in auditoribus obsignationes.

Hic est ergò verus vsus miraculorum Christi, ut eius gloria illustrata, & per illa ueluti authentica sigilla confirmata ipsius doctrina, in ipsum viua fiducia recumbamus. At miracula quæ uel obscurant gloriam Christi, uel fidem extinguunt, præstigiæ Diaboli sunt, à quibus, ut nobis caueamus, monet Dominus Math. 24. Surgent, inquit, Pseudochristi & Pseudoprophetæ & dabunt signa magna & prodigia: Ita ut in errorem inducantur, si fieri possit, etiam electi: Ecce prædixi uobis. Nemo ergò credat miraculis, nisi quæ gloriam Christi manefestãt, & veram in ipsum fidem alunt & confirmant.

DE QVARTO.

Quia in hoc Euangelio multarum personarum fit mentio, nunc quid doctrinæ & admonitionis, à singulis petendũ sit, breuiter ostendam.

Primum igitur ab omnibus his conuiuis discamus exemplum frugalis hilaritatis, modò absit luxus & insania; de qua re in primo loco plura dicta sunt:

A ſponſo & ſponſa diſcamus, Chriſtum recipere in noſtra conuiuia, quod tum demum fit, quando in timore Dei, & cum gratiarum actione vtimur donis Dei ad honeſtam hilaritatem & relinquimus domi eos, qui non ſunt inuitati.

A miraculo diſcāt ſponſus & ſponſa, quòd, ſi Chriſtus ab ipſis ad nuptias inuitetur, mutaturus ſit aquam in uinum, hoc eſt, omnia amara in dulcia conuertet, eos proſequetur ſua benedictione adeo ut nihil ſit ipſis defuturum.

A Chriſto diſcamus pro noſtris facultatibus iuuare ſponſum & ſponſam, hoc eſt, Eccleſiam ornare quibuscunq; id tandem poterimus modis.

A Chriſto rurſus res, quæ in abuſu & ſuperſtitione fuerunt, transferre ad bonum piumque uſum, vt gloriæ Dei & Eccleſiæ in ædificationem ſeruiant. Hydriæ hîc ſeruierunt ſuperſtitioni Iudaicæ: ſed Chriſtus eis vtitur ad illuſtrandam ſuam gloriam & in ædificationem Eccleſiæ. Ita bona Eccleſiaſtica quæ olim erant in abuſu, nunc in meliorem uſum conuerti deberent.

A Maria diſcamus affici aliorum commiſeratione & inopia, & inuocare Deum, ut pauperibus ſua adſit benedictione.

Ab Architriclino discamus purgatis mentibus Christi facta approbare.

A ministris discamus Christo iubenti operas obtemperare, & non tam spectare quid iubeat, quàm facere quod iubeat.

4 A Christo, Maria, & discipulis simul discamus familiaritatem cum hominibus colere, & boni consulere illorum tenuitatem: discamus etiam pauperum honestas nuptias nostra præsentia honorare, & facultatibus, cum res postulat, iuuare.

Hæc copiosius diximus de hoc Euangelio, quia hæc materia, quam continet, non nisi semel in anno tractari solet. Dixi de ratione nuptiarum, de matrimonio, ostendi quoq; quantũ peccatum sit violatio sexti præcepti: Exposui miraculum cũ suis circumstantijs, & quid doctrinæ & admonitionis exempla personarum in hoc Euangelio nobis commendent. Deus autem pater Domini nostri Iesu Christi det nobis suam gratiam, vt hoc miraculo confirmati Deo Patri, Christo & Spiritu sancto veram tribuamus gloriam in vero timore Dei & fide, cui soli immortali & viuo Deo sit honor, gloria & imperium in omnia sæcula sæculorum,

AMEN.

DOMINICA TERTIA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVN Matthæi 8.

CVm descendisset autem de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: Et ecce leprosus accedens adorauit eum dicens: Domine, si uelis, potes me mundare: protensaq; manu tetigit illũ, dicens: Volo, mundus esto, ac protinus mundata fuit illius lepra. Et dicit illi Iesus. Vide, ne cui dixeris, sed abi, ostende teipsum sacerdoti, & offer munus, quod iussit offerri Moses in testimonium ipsis. Porrò cum ingressus fuisset Iesus Capernaum, adijt eum centurio obsecrans eum, & dicens: Domine famulus meus decumbit domi paralyticus, ac grauiter discruciatur. Et dicit illi Iesus: Ego cum uenero, medebor illi: Et respondens centurio, dixit: Domine, non sum idoneus, ut tectum meum subeas: Imo tantum dic uerbum, & sanabitur famulus meus. Nam & ego sum homo alterius potestati subditus, & habeo sub me milites, & dico huic, uade, & uadit, & alteri, ueni, & uenit, & seruo meo, fac hoc, & facit, Hæc autẽ cũ audisset Iesus, admiratus est, & ait sequentibus se: Amen dico uobis, ne in Israel quidem tantũ fidei reperi. Dico autẽ

uobis, quòd multi ab Oriente & Occidente uenturi sunt, & accumbent cum Abraham, & Isaac, & Iacob in regno cœlorum: filij uero regni eijcientur in tenebras exteriores, illic erit ploratus & stridor dentium: & dixit Iesus centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita fiat tibi, & sanatus est famulus eius in hora illa.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium proponit nobis affectũ Christi erga genus humanum & præcipuè erga eos, qui ad se in anxietate & cruce cõfugiunt. Quod enim verbis promisit, dicens: venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam uos, & inuenietis requiem animabus vestris, Id hîc facto declarat. Nam postquam in monte patris verbum docuisset, descendit, & opere quod docuit complet, suam doctrinam miraculis confirmans. Dũo siquidem miracula hic ædit: verbo sanat leprosum, mandato absentem centurionis filium curat. Horum miraculorum usus est, ut & Christum verum Mesiam esse comprobent, & eundem velle afflictis se inuocantibus opem ferre testentur, nõ secus atq; huic leproso & Centurioni se inuocantibus opem tulit. Cæterum quò nobis

nobis præſentia miracula ad maiorem inſtru-ctionem ſeruiant, quatuor locos tractabo, qui ſunt:

I. Generalis doctrina de omnibus miraculis Chriſti.

II. De leproſo & eius curatione & circumſtantijs.

III. De Ethnico Centurione, eius fide & cura pro famulo.

IIII. Laudatio fidei huius Ethnici.

DE PRIMO.

Quia Euangelica Hiſtoria multa miracula Chriſti, quibus ſuam gloriam manifeſtat, doctrinam confirmat & fidem in auditoribus auget, continet: volo breuem generalem doctrinam tradere, cuius vſus erit in omnibus particularibus miraculis Chriſti. Cur autem Dominus addat ſuo ſermoni miracula proximo die Dominico dictum eſt, & iam ſtatim breuiter in principio repetij. Verùm ut plenam doctrinam miraculorum habeamus, plura ſunt excutienda, quæ ut in certum claudantur numerum, quinq; queſtionibus omnia ſubijciam: Quæ perſonæ: qui fines: quis modus: & quis vſus: Curq; hodie non eduntur miracula.

Perſonæ ſunt triplices: Primùm, morbis &

tyrannide diaboli oppressæ. Deindè spectatores miraculorum. Postremò Christus miracula edens.

Fines sunt plures. 1. Vt Christus suam gloriam manifestet. 2. Vt Doctrinam suam obsignet. 3. Vt hominum fides confirmetur, qui miracula cernunt. 4. Vt Deus glorificetur visis ipsius stupendis operibus. 5. Vt paulatim regnum Diaboli destruatur. Quæcumq; miracula eduntur conra hos fines damnantur, vt prestigiæ Diaboli, Matth. 24.

Modus varius est: nunc enim solo verbo, edit miraculum, vt hic: nunc, vt precium sui corporis ostendat, manum applicat: nunc ad Deum præmissa gratiarum actione: nunc sola virtute sine verbo, vt aquam in vinum conuertit. Ad modū etiam pertinet fides eius, qui miraculo iuuatur, vt in hoc Euangelio legitur.

Vsus triplex est: vt miraculosè sanatus non amplius peccet: vt spectatores fiduciam de sanatore concipiant: vtq; nos, qui miracula Domini legimus, de gloria Christi & de doctrina confirmemur, simul fidem in ipsum concipiamus, quòd nō secus erga nos affectus sit, quàm fuit erga illos.

Sed cur iam nulla miracula fiunt? Cæcus planè est, qui nulla miracula hodiè conspicit. Ecclesia Christi est exiguus grex, quem Diabolus

lus Rex tenebrarum, & Papa Antichristus persequuntur, & omnes neruos intendunt eò, vt veram Christi religionem extinguant: id tamen non possunt. Vnum Lutherum totus mundus persequebatur: sed pilum de capite ipsius non tetigerunt. Quare? Miraculosè ipsum atq; adeo pusillum suum gregem defendit Deus. Hæc præsentia Dei in Ecclesia satis miraculosa est, vt non alia miracula quærere sit necesse. Deinde miracula & virtutes sanationum corporum, & visibiles donationes Spiritus sancti solummodo in primitiua Ecclesia edebantur, ut in perpetuum in omnem posteritatem Christi gloriam, doctrinam & nostram fidem confirmarent. Quorum vsus apud nos est, vt sciamus ea fuisse authentica quædam sigilla, quibus Deus suam doctrinam in perpetuum confirmatam & obsignatam voluit.

DE SECVNDO.

In leproso qui sanatur, spectentur sex: Infirmitas, personæ conditio, fides, inuocatio, patientia, confessio.

Infirmitas leprosi pœna peccati est: quare ipsum iræ diuinæ admonet & iusti Dei iudicij. Est enim omnis crux, omnis calamitas, & quicquid aduersi nobis in hac vita accidit, veluti concio quædam diuina, qua Deus accusat

pecca-

peccatum, ostendit suam iram: quam Dei iustissimam iram cum homo cogitat seriò, sine cognitione Christi in desperationem ruit: vndè sæpè fit, vt homo vel sibi manus adferat, uel paulatim tabescat dolore: Conscientia enim peccati, nunquàm vel ad momentum illum tranquillum sinit. Hoc vno declaremus exemplo: Oedipus rex Thebanus, orta in suo regno Pestilentia, cogitat aliquod atrox scelus, à se vel suis perpetratum esse: Vocat Theresiam sacerdotem: iubet vt sua augurandi arte monstret authorem tam atrocis sceleris, propter quod tota respublica adeo graui Pestilentia infestetur: Deprehendit tandē Oedipus seipsum & non alium istud graue scelus perpetrasse. Sustulerat enim de propria matre, quam ignarus in vxorem duxerat, liberos: Nam puer expositus est à parentibus, ut interimeretur: sed pastor, cui hoc mandatum erat, parcit puero eleganti, qui tandem vir factus bella gesit pro Thebanis fœliciter, & pro re bene gesta & regnum tradiderunt, & reginam Iocastam in vxorem dederunt: ducit ergo ignarus propriam matrem in vxorem. Postquàm autem hoc peccatum Oedipo innotuit per sacerdotem, & cōspexit totum regnum grauissima peste infestari propter suum factū, de ira Dei cogitat: Huius cogitatione adigitur in desperationem. In hac despe-

desperatione primū adimit sibi oculos, ne hūc solem aspiciat. Deinde conscientia sceleris excarnificatus magno eiulatu iubet, vt astantes à se discedant, ne vel vmbra sua noceat bonis. Postea fugiens à regno, vixit cæcus & mendicus, donec desperatione absorptus, perijt. Mater Iocasta peccati conscientia impatiens doloris, mox vbi innotuit culpa, sibi vitam laqueo finiuit: Adeo horrendum & fœdum malum est peccatum, quando homo illud cordis oculis verè intuetur.

Personæ leprosæ conditio admodum dura fuit: nam separatim à cœtu populi Dei illum viuere oportuit. Quo ingenti dolore haud dubiè multi contabuerunt: nam non solum à societate hominum fuerunt exclusi: verumetiam consolatione per verbi prædicationem destituti erant. Præterea quinque notis erant ab alijs hominibus distincti, quæ res non parum auxit dolorem. Prima nota, vestimentum dissolutum & dissectum. Secunda, caput detectum. Tertia, os coopertum. Quarta, habitatio semota ab hominum consuetudine. Quinta, publica proclamatio, qua immundus proclamabatur, vt indignus qui inter Israelitas in populo Dei versaretur. Atq; hæc conditio fuit huius leprosi: his malis si non accessisset fides in Christum, prorsus dolore fuisset extinctus.

Accedit

Accedit ergò Christum, concipit fidem, & tametsi sensit se damnationem meruisse: tamen liberali promissione Christi se erigit. Audiuerat haud dubiè hanc vocem Christi: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis. Audiuerat haud dubiè à Iohanne de Christo: Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi. Leprosus ergo hic cognito medico, spem sanitatis concipit, certa fiducia in Christum recumbens.

Ex hac fide Christum inuocat: est enim fidei germanus fructus, inuocatio, vt quæ sine fide fieri nequit, iuxta illud: Quomodo inuocabunt, in quem non crediderunt.

Verùm in inuocatione singulare patientiæ exemplum proponitur. Ait enim Christo leprosus: Domine, si uis potes me mundare: Quemadmodum Dauid expulsus regno cum conditione petijt se restitui, si ita Deo bonum videretur: Ita hic leprosus hoc beneficium corporale relinquit in manu Domini, qui melius nouit quæ nobis expediunt, quâm nos ipsi.

Hæc præterea oratio insigne confessionis Christi exemplũ habet. Scribæ & Pharisæi persequebantur eos qui Christum confitebantur: sed hic pauper cõtemptus leprosus vel frementibus principibus & sacerdotibus Christũ confitetur, statuit Christum omnipotentem esse, adeoq; verum Messiam: cuius constantem confessionem & nos imitari decet.

Iam leprosi huius curatio spectanda est, in qua plures sunt circumstantiæ examinandæ, quarum singulæ peculiares doctrinas habent. Manu corpus leprosi tangit: promittit alacriter quod petit leprosus: verbo iubet eum mundum esse: effectus, hoc est, mundatio à lepra sequitur continuò: mundato dat triplex præceptum, vt nemini dicat, ut ostendat se Sacerdoti, ut offerat munus secundum legem.

Manus extensio & attactus corporis leprosi immensæ gratiæ & bonitatis Christi symbolū fuit, quo facto mirum in modum leprosi fidem auxit. Nam cum uidebat filium Dei non solum non abhorruisse instar aliorum hominū à suo colloquio: Verumetiam suam immundiciem manu tetigisse, singulari Spiritus gaudio est perfusus.

Cum hoc contactu coniungitur promißio, Volo: leprosus ait, si uis. Christus, uolo, respōdet. Hinc apud se leprosus conclusit se mox sanatum iri.

Promißioni addit, Mundus esto: qua uoce suam diuinam potentiam declarat, confirmat doctrinam, & fidem in spectatoribus, & Historiæ lectoribus auget: velle enim Christi facere est: omnia quæ uoluit in cœlo & in terra, fecit. Hæc Christi potentia nos consolabitur aduersus potentiam Diaboli &c.

Vt cōfestim est mundata lepra eius. Hoc ipsum miraculum est & beneficium erga leprosum: quo beneficio tanquam symbolo quodam notat, quòd is paratus sit ad purgandos omnes à sua spirituali lepra qui ad ipsum fide accedunt.

Mandata sequuntur, primum ne leprosus cuiquam dicat: huic mandato zelo quodam prædicandi beneficij Christi leprosus non obtemperat, in qua re non parum peccauit. Debebat enim nō gratias referre benefactori iuxta suum sensum: sed obedientia potius, qua nullum aliud Christo acceptius est sacrificiū.

Secundum & tertium mandatum sequuntur: Vade ostende te sacerdoti & offer munus tuum in testimonium ipsis. Hoc fecit Christus, vt legi Mosis hoc pacto satisfieret, in qua committitur sacerdotibus iudiciū de lepra vt infectos de cętu reijciant & sanatos recipiāt publico suo testimonio. Quod autem offerre sanati iubentur, ideo factum est, vt ista oblatio esset symbolum gratitudinis illorum, qui sanitatem adepti essent erga Deum.

Papistæ, qui ex hoc loco confessionem auricularem extruunt cum enumeratione peccatorum, stulti sunt, & fœde deprauant scripturam, eam in alienum sensum detorquentes. De confes-

confeſsione, quam nos retinemus in noſtris Eccleſijs, aliâs dicendum eſt.

DE TERTIO.

Hiſtoria continens beneficium Centurioni exhibitum, plurimas doctrinas, quas numeris diſtinguam, quò melius teneri poſsint, habet.

1. Obſeruanda eſt imago duplicis populi Iudaici & Ethnici. Primum ſanatur Iudæus. Deinde Ethnicus: vnde docemur beneficia Chriſti promiſcuè ad omnes pertinere, non eſſe deſtinctionem Iudæi, & Græci. Vt enim omnes peccauerunt & egent gloria Dei: Ita omnibus Chriſtum ſuum beneficium offert fide recipiendum.

2. Diuerſa conditio Iudæi & Ethnici non caret doctrina. Iudæus erat pauper, Ethnicus diues: non ergo Chriſtus reſpectum habet præſentis fortunæ, non contemnit pauperem, non reijcit diuitem. Iudæus erat plebeius, nobilis vero Centurio: in regno ergo Chriſti non habent rationem maiorum ſtemmata: ſed in Chriſtum fides, qua omnes ſiue nobiles ſiue ignobiles, filij Dei naſcuntur. Iudæus erat in mundo contemptus, Centurio aulicus honoratus: ſed ex fide æſtimat Dominus quis ſit apud ſe honoratior.

3. Iam ex circumſtantijs quæramus qualis fuerit fides Centurionis: quòd Ethnicus fuerit extra populum Dei peculiarem ſatis humiliat ipſum. Poſset quidem gloriari apud homines de Centuriatus dignitate: ſed hæc gloriatio nullum locum habet apud Deum: Nam vt ait apud Hieremiam Dominus, qui gloriatur, in me glorietur, qui facio miſericordiam, iudiciũ & iuſticiam: non ergo Centurio ſine pœnitentia accedit Chriſtũ: ſed agnita ſua miſeria, opẽ Chriſti implorat pro famulo, idq; ex vera fide, qua re ipſius etiam charitas erga proximũ declaratur. Cum autem dicit: *non ſum dignus ut intres in domum meam: item, tantum dic unum uerbum & ſanabitur puer meus*, & ſe peccatorem fatetur, & Chriſtum diuina natura præditum agnoſcit, in quem & credit. At cum ſubiungit: Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus &c. ſignificat quàm facilè ſit Chriſto diuina virtute etiam abſentes iuuare ſolo verbo & voluntate, cum ipſe ſit homo ſub aliena poteſtate cõſtitutus poſsit famulis præſcribere quæ facienda, & ipſi imperata faciunt.

4. Hìc quæſtio oritur de aliena fide. Centurio credit: ſed famulus eius ſanatur: vnde certam hanc doctrinam colligimus, quòd pij ſua fide poſsint alijs impetrare corporalia beneficia: ſed an aliquis aliena fide ſaluari poſsit ſalute

lute æterna, quæstio apud Christianos nulla est: Nam illi sciunt neminem saluari sine propria fide, quæ quidem acquiri potest cum pij pro alijs orant, ut Deus ipsis largiatur fidem.

DE QVARTO.

In hoc præconio fidei Ethnici plura sunt consideranda. Primum admonitio Christi, quæ ad eius humanitatem refertur: Indicat enim affectus humanos, sed sine peccato. 2. Iurat se non inuenisse tantã fidem in Israel. Iudæi enim non solum verbum, verumetiam signa requirebant: sed hic Ethnicus modicũ doctrinæ gustũ cum haberet solo verbo est contentus. Mariæ fides perfectior erat: sed ex perfectiori instructione & certioribus & pluribus signis: maior igitur est Centurionis fides secundum aliquam partem, non secundum absolutam fidei rationem. 3. Docemur hoc loco quòd oporteat fidẽ crescere & quotidiana incrementa sumere. 4. Docet hic Christus de vocatione gentium, vt ipsæ cum Abraham, Isaac & Iacob colligantur in unam Ecclesiam, per fidem in Christum. 5. Prædictio reiectionis Iudæorũ propter suam incredulitatem cum interminatione pœnæ. 6. Cum dicit Centurioni, vade fiat *tibi* ut *credidisti*, significat omnia posibilia credenti quemadmodũ Christus alibi testatur, Cui honor & gloria in sæcula sæculorum, Amen.

DOMINICA QVARTA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM MATTHÆI 8.

ET cum ingressus esset Iesus nauim, secuti sunt eum Discipuli sui: & ecce motus magnus factus est in mari, adeo ut nauis operiretur à fluctibus, ipse uerò dormiebat. Et accedentes discipuli excitauerunt illum, dicentes: Domine: serua nos, perimus. Et dicit illis: Quid timidi estis exigua præditi fiducia? Tunc excitatus increpauit uentos & mare, & facta est tranquillitas magna. Porrò homines admirabantur, dicentes: Qualis est hic, quia uenti quoque & mare obediunt illi.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium rursus indolem Christi nobis ponit ob oculos, quæ est suis adesse in periculis, eosq; iuuare, secundũ Psalmi dictum: Tecum sum in tribulationibus. Item: Inuoca me in die tribulationis, exaudiam te & honorificabis me. Ad eundem modum Apostolorum exemplum hîc docet, quid in periculis sit faciendum, uidelicet ut cum Apostolis Christum nostra fide excitemus, quò nobis

bis petentibus, opem ferat. Hæc eſt autem ſumma Euangelij, quòd Chriſtus periclitantibus diſcipulis in naui prę tempeſtate ſubito orta, excitatus increpet mare & ventũ, vnde tranquillitas magna ſecuta eſt & admiratio in ſpectatoribus. Locos autem tres tractabimus qui ſunt:

I. Varietas tentationum piorum in hoc mundo.

II. Hiſtoriæ præſentis explicatio cum ſuis circumſtantijs.

III. Pulcherrima imago Eccleſiæ Chriſti in hoc mundo.

DE PRIMO.

Quia hoc Euangelium meminit tentationis in naui, volo breuiter indicare tentationũ genera quibus homines ſolicitantur: idq; ideo, vt agnitis periculis, quæ nos vndiq; circumſtant, ſimus vigilantiores ne tentationibus fracti abijciamus confeſſionem ac gratia excidamus. Sicuti enim Chriſti diſcipuli inter maris fluctus tentabantur de vita: Ita ſinguli Chriſtiani, omni ferè hora de ſalutis ſuæ naufragio ſoliciti eſſe debent.

Tentationum genera ſunt multa: aut enim tentatio Deum authorem habet, aut â Diabo-

lo proficiſcitur, aut ab hominibus venit, aut in ipſo qui tentatur cauſam habet, aut res circumſtantes moleſtant.

Deus tentat, vt nobis ipſis reddamur probatiores: non enim tentat, vt ſciat, quem nihil latet: ſed ut ſcire nos faciat, quantum in pietate profecerimus. Et tentat Deus in moribus, & in doctrina, & in ſignis iræ. In moribus tentauit Abraham, quando iuſsit eum mactare filium ſuum vnigenitum Iſaac in holocauſtum: Verùm Abraham obediendo Deo in re adeo dura & difficili, factus eſt ſibi ipſi probatior, & vidit verum ſuæ fidei fructum, præferre obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi. Sic hodiè pij diuinitus tentatnur, dũ mandatis Dei propoſitis, omnium virtutum morumque regulis certiſsimis probatiores ſibi redduntur per ſpontaneã obedientiã. At contra qui ſcientes & uolentes ruunt in peccata, & ſuccumbũt tentationi fiunt rei iræ Dei, donec reſipiſcant.

Deinde in doctrina quoq; tentat nos Deus, quando permittit Pſeudoprophetas venire, & varia dogmata erronea proponere: de quo tentationis genere loquitur Moſes Deut. 13. Si ſurrexerit in medio tui Propheta, aut qui ſomniũ ſe vidiſſe dicat, & prædixerit ſignum atq; portentum, & euenerit quod locutus eſt, & dixerit tibi: eamus & ſequamur Deos alienos, & ſeruiamus ijs (hoc eſt, ſi nouum modum colendi Deũ

instituat) non audies verba Prophetæ illius & somniatoris, quia tentat vos Dominus Deus vester, vt palam fiat, vtrum diligatis eũ, an non in toto corde, & in tota anima uestra. Hæc tentatio Deo ascribitur quaten⁹ probationis est, & non seductionis. Ad eundem modum hodiè dat nobis verbum; sed permittit oriri hæreses plurimas, vt eo pacto nos tentet probetq; an illum verè ex uiua sinceraq; fide diligamus. Aliquando in signis tentat Dominus, dũ in cœlo, terra, mari horrẽda suę irę signa proponit, quę signa mirũ in modũ piorum animos concutiunt: De hoc tentandi genere loquitur Moses Exod. 20. Nolite timere, ut enim tentaret vos venit De⁹, & vt terror illius esset in vobis & nõ peccaretis.

Diabolus tentat defectione â doctrina, præsumptione in officio, idololatricis cultibus & multis alijs modis: de quibus dicendum est Dominica secunda quadragesimæ.

Homines, cùm hostes, tùm amici tentant nos varijs modis, doctrina, hypocrisi, exemplo, consilio, promissione, comminatione.

Inuenit etiã homo in se ipso, â quibus tẽtatur, vt sunt peccatũ hęreditariũ. Deinde multi affectus inde pullulantes, qui nos solicitant, ut aliquid cõtra deũ tẽtemus. Tẽtatur interdũ homo à dotibus aut animi aut corporis, quales sunt pulchritudo, robur, ingeniũ, artificiũ &c. Hoc

tentationis genere, qui ſuperari nolit, cogitet omnia diuinitus collata in Dei gloriam & aliorum commodum.

Res quoq; circumſtantes ſæpe pioru͂ mentes tentant & perturbant, quaru͂ quædam ante nos ſunt, vt quæ imminent: quædam poſt, vt quæ præterierunt: quædam à dextris, vt quæ iucunda ſunt: quædam à ſiniſtris, vt quæ triſtia exiſtant. Ante nos, mors minatur, iudicium Dei horrendum excrutiat, infernus os patens habet. Poſt nos ſeu retro à tergo ſunt præterita peccata, quæ conſcientiam hominis cruciant. A dextris ſunt diuitiæ, honores, potentia, quæ multos homines in æternum excitium præcipitant. A ſiniſtris ſunt paupertas, probra, contemptus, infamia, pericula in terra, mari, domi, foris. Hæc tentationum genera ſunt grauiſsima, quæ ſuperantur fide, inuocatione, crebris ſuſpitijs ad Deum pro auxilio morum innocentia, breuiter perpetua ſeriaq; pœnitentia. Hæc de tentatione volui hoc loco dicere, vt nos excitemur ad vigilantiam & precationem, ne intremus in tentationem.

DE SECVNDO.

In huius miraculi hiſtoria ſequentes ſunt conſiderandæ circumſtantiæ.

1. Tentatio fidei. Diſcipuli habent ſecum

in naui Dominum, atq; ideo nauigant securius: sed hæc securitas, non ita diuturna fuit: Nam tempestate orta, nauis fluctibus obruitur: vnde factum est, vt qui paulo antea securi nimium fuerunt, iã fluctibus maris, desperabundi obijciantur: Quare nemo nimium fidat secundis: sed in rebus secundis metuat.

2. In hoc periculo grauissimo Christus dormiuit, cùm vt vires laboribus fatigatas somno recrearet ac reficeret, tùm ut discipulorũ fidem exploraret, nõ quòd ipse scrutator cordiũ quicquam ignorarit: sed ut ipsi sibi discipuli fierent notiores. Præterea etiam ideo Dominum dormisse credendum est, vt in discipulis maior fides excitaretur, & maiore timore perculsi discipuli Christum vehementius inuocarent, ac in maximo periculo præsens auxilium maioris facerent. Nam si Christus vigilasset, opem laborantibus vt in graui periculo sua sponte, sine discipulorum precibus tulisset. Etsi autem omnia, quæ ad nostram sunt salutem necessaria, ex sua bonitate & paterno erga suos affectu dare paratus est: non tamen nisi rogatus dare solet: Est enim oratio ordinarium instrumentum ad impetranda omnia quæ nobis à Deo necessaria sunt: idq; ea de causa, vt ipsum quidem verum Deum creatorem & fontem omnis boni veneremur nos vero impotentes creaturas (vt que

ſine Deo nec quicquam habemus nec quicquã valemus) agnoſcamus.

3. Praxis fidei hîc conſpicitur: Fides enim non eſt ocioſus aſſenſus aut cogitatio: ſed eſt fortis gigas, qui vincit mundum, ut Iohannes inquit: hæc eſt uictoria quæ uincit mundũ, fides veſtra: uincit quidem fides: ſed per victorem quem poſsidet. Hæc fides habet mundum, hoſtem, hoc eſt, peccatum, mortem, Diabolum, pericula, carnẽ. A parte peccati ſtat lex, conſcientia, deſperatio. A parte fidei ſtat Euangelium, ſacrificium Chriſti, certa fiducia. Cum ergò ſuo fulmine, fumo, igne, vaporibus, tonitru te adoritur lex, accipiat fides Euangelium, illudque legi opponat.

Cum ergò lex dicat: omnis qui non fecerit omnia quæ ſcripta ſunt in libro legis maledictus eſt, oppone Euangelium: Omnis qui credit in filium habet vitam æternam.

Mors cũ minetur mortem, oppone ei mortis victorem Ieſum Chriſtum, qui morti victæ exprobrans, ait: ubi mors aculeus tu9, ubi ô inferne uictoria tua? idem apud Iohannem ait: qui credit in me non guſtabit mortem in æternum: ſed tranſibit à morte ad uitam: Mors igitur pio homini utilis eſt: nam eſt tantũ tranſitus ad meliorem vitam: tantum abeſt ut pijs formidabilis eſſe debeat.

Diabolus

Diabolus quidem accuſat & magnum Catalogum facinorũ texit: ſed oppone ipſi Chriſti ſententiam de ipſo, qui ait: Princeps huius mundi iam iudicatus eſt, & illud Pauli: Deus eſt qui iuſtificat, quis eſt qui condemnet? ſi obijcit nobis iniuſticiam noſtram, Reſpondeamus cum Paulo: Eum qui non nouit peccatũ, fecit peccatũ ut nos fierem⁹ iuſticia Dei in ipſo.

Pericula ſimiliter peccati nos coarguunt: Sunt enim veluti concio iudicij Dei de peccato, Reſponde iudicium à Dei domo incipere, & Dominum omnem filium quem recipit caſtigare, idq; in bonum filij.

Caro ſollicitat ad deſperationem: ſed tu carnem ſubijcito ſpiritui, & dic ipſius iudicium hic nullum habere locum: atq; ita mille occurrunt, quæ ſalutem noſtram impedire volunt.

Potuit ergò Nero, peccato, legi, morti, carni ita exprobrare? nequaquam: nam ſoli filij Dei hoc ius habent, alij tenentur captiui ſub peccato, quia ſerui ſunt peccati, vt qui peccatũ faciant illi indulgendo aduerſus Spiritum, imo ſpiritu extincto prorſus. Quicunq; ergo uult peccato, legi, morti, Diabolo, carni &c. exprobrare, videat an ſentiat ueram pœnitentiam, uideat an habeat fidem & bonã conſcientiam: Deniq; videat an ita ſit compoſitus, quòd omnia uitæ commoda poſtponat obedientiæ erga Deum abiecto peccandi propoſito.

4. Christus duo reprehendit in discipulis. Primum pusillanimitatem, quia non debebant timere eo præsente: cuius cum tot miracula vidissent, facilè didicisse potuerunt eum non perire posse, cui Christus præsens adest. Deinde fidei paruitatem, quia non crediderunt eum posse tantum dormiendo, quantum vigilando, quantum mari quantum terræ, qui terræ erat & maris creator.

5. Vt autem dormiendo declarauit se hominem esse: ita hìc imperando ventis se Deum esse docet: vtrumq; seruit fidei nostræ tenuitati. Humanitas enim voluntatem erga nos, diuinitas vero facultatem docet, quæ duo ad omnem actionem proæreticam requiruntur.

6. Christus, vt breuiter complectar, hac Historia ostendit se verè uelle salutem hominũ & præsertim eorum qui se inuocant. Nam vt vult se in periculis à nobis inuocari: Ita etiam uult paternum suum erga nos affectum dum à periculo liberat, declarare.

DE TERTIO.

Hæc allegoria est suauissima: pingitur etiã hìc sors & imago Ecclesiæ. Mare est mundus: Nauis est Ecclesia: ventus est Diabolus: pius cœtus credentium discipuli sunt: Christus est ueritas: Euangelium fides.

Primum hîc obſerua, antequam Chriſtus cum diſcipulis in nauim ingreditur, mare tranquillum eſt, hoc eſt, mundus ſecurè ſtertit in ſuis peccatis: Verùm poſt ingreſſum Chriſti in nauim, excitatur tempeſtas ualida, adeo ut nauis uideatur obrui. Sed quid? Adeſt qui imperet mari & uentis Chriſtus Dominus; hinc ergo primum diſcamus extra hanc nauiculam, id eſt, Eccleſiam non eſſe ſalutem. Verùm hîc diligenter ſpectandum, ne hoſtilem nauim pro uera agnoſcamus. Hoſtilis nauis foris quidem eſt ornatior, intus capatior; ſed habet uera nauis ſuum ornatum interius, & multo auguſtiorem habet gubernatorem Spiritum ſanctum, habet naucleros omnes pios, habet uerbum Dei, Sacramenta in uero uſu & obedientia erga miniſterium: his theſauris contenta eſt hæc nauis in tantis fluctibus.

2. Obſeruetur quòd hæc nauis non uerſetur in tranquillo mari: ſed turbetur fluctibus, qui ipſam huc illuc impellunt; id quod uerisſimum eſſe ipſa mundi Hiſtoria docet. Deus condito mundo, hanc nauiculam in medio poſuit: uerùm Diabolus hoſtis filij DEI, mox illam turbauit procelis: poſtea miſerandis modis iactata eſt uſq; ad tempora Nohæ: poſt Nohę ad Abrahamum: inde ad tempora Moſis: tum ad Chriſtum, qui, ut hanc nauim ſaluaret, ue-

nit in mundum. Neq; adhuc conquieuerunt fluctus eius. Sed quænam causa est, cur mundus hanc nauiculam ferre nequeat? quia Ecclesia mundi opera arguit, hoc est, mundi sapientes stulticię accusat: iustos peccati reos peragit: diuites non beat: sed infœlices & miseros pronunciat, nisi pietas vera diuitijs præsit moderatrix. Atq; hoc est quod Christus promisit fore, cum ait: Spiritus sanctus mundum peccati, iusticiæ, iudicij arguet. Quid peccauit Abel in Cain, qui ipsum horrende occidit? Respondet Iohannes: opera eius fuerunt bona & fratris mala. Quid Nohe? quid Ieremias? quid Esaias? quid Christus? deniq; quid tot sancti martyres inde usq; ab initio mundi? mundum de tenebris ad lucem deducere uoluerunt, vt renunciatis mundanis concupiscentijs piè, honestè iustèq; homines in mundo uiuerent. Hanc gratiam mundus suis benefactoribus referre solet: fluctibus enim vult obruere eos: sed non succedunt illi omnia ex uoto: non potest nauiculam hanc funditus perdere: nam ex sanguine martyrum noui nascuntur martyres.

Discamus igitur hinc sanctã aduersus scandalum persecutionis & paucitatis artem. Si offendit te iactatio nauis, respice ad Christum qui præsens in naui adest. Si paucitas te turbat, respice ad Arcam Nohæ, ad Sodomitas, ad reliquum

reliquum mundum totum; ea quæ ſunt optima nunquam placuerunt, niſi pauciſsimis. Eccleſia in principio exigua fuit: in medio maxima: in fine ita rurſus exigua erit, ut videatur operta fluctibus, malicia Diaboli, prauis doctrinis dæmoniorum & ſceleratis moribus.

Diſcamus proinde in his fluctibus excitare Chriſtum noſtra inuocatione, qui à ſua naui nunquam abeſt: ſed eam Spiritu ſancto, uerbo, Sacramentis, diſciplina gubernat: Cui unà cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria ſit, in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA QVINTA POST EPIPHANIAM, EVANGELIVM Matthæi 13.

Aliam parabolã propoſuit eis, dicens: Aſsimilatum eſt regnum cœlorũ homini ſeminanti bonum ſemen in agro ſuo, ſed dormientibus hominibus, uenit illius inimicus & ſeminauit Zizania inter triticum, abijtq;. Cum autem germinaſſet herba & fructum feciſſet, tunc apparuerunt Zizania: Accedentes autem ſerui patrisfamilias, dixerunt illi: Domine, nonne bonum ſemen

ſemen ſeminaras in agro tuo: unde igitur habet Zizania? Ille uero dixit illis: Inimicus homo fecit. Serui autem dixerunt illi: uis igitur abeamus & colligamus ea? at ille dixit, non: ne dum colligitis Zizania, eradicetis cum illis ſimul & triticum: ſinite pariter creſcere utraque, uſque ad meſſem & in tempore meſsis dicam meſsoribus: colligite primũ Zizania, & colligate ea in faſciculos ad comburendum ea: triticum uero congregate in horreum meum.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſionem huic Euangelio præbuerunt auditores Chriſti, quorum alij fuerunt Hypocritæ, qui ſibi tamen non parum placuerunt, quòd accenſerentur gregi Chriſti: Alij fuerunt ſinceri & boni: ſed quia uiderunt confuſam bonorum cum malis ſimul mixturam, non parũ turbabantur illorum mentes. Vt ergo & illos ſuæ hypocriſeos & pœnæ olim ſequuturæ admoneret, & hos, propoſita futura ſeparatione & mercede, ad conſtantiam & infractam fiduciam erigeret, hanc proponit parabolã. Cuius hic ſenſus eſt, quòd bonis mali permixti eſſe debeant in Eccleſia, donec hic mũdus ſteterit, qui in fine ſæculi ſunt à ſe inuicem ſeparandi,

vt pijs

vt pijs merces, impijs uero commerita reddatur pœna: pertinet proindè hoc Euangelium eò, vt hypocritas terreat, ac propoſita pœna inuitet ad pœnitentiam: & conſoletur pios, eosq; ad tolerantiam malorum armet. Porrò loci huius Euangelij quatuor ſunt:

I. Quale ſit regnum Chriſti in hoc mundo.

II. De hoſtibus huius regni.

III. Oratio diſcipulorum Chriſti contra hoſtes, & cur Deus patiatur hoſtes in Eccleſia.

IIII. De pœnis hoſtium Chriſti & præmijs piorum.

DE PRIMO.

Regnum cœlorum varia in ſcriptura ſignificat. PRIMVM enim cum Iohannes dicit, agite pœnitentiam: appropinquat enim regnũ cœlorum, non eſt aliud regnum cœlorum, quàm vitæ nouitas, qua Deus nos inſtaurat in ſpem beatæ immortalitatis: Nam ereptos è ſeruitute peccati & mortis, ſibi nos vendicat, vt in terra peregrinantes cœleſtem vitam iam fide poſsideamus. Cum ergò dicit, appropinquat regnum cœlorum, ſignificat reſtitutionem ad beatam vitam adeoq; veram & æternam fœli-

citatem in Christo proponi. DEINDE significat ipsum Christi Euangelium, quo ciues in Regnum cœlorum aggregantur, ut cum dicit Dominus: Regnum cœlorum intra uos est. TERTIO significat fructum prædicati Euangelij in cordibus piorum, atq; tunc est, ut Paulus Roma. 14: definit, iusticia, gaudium, spiritus & pax in conscientijs nostris. QVARTO significat ipsam futuram fœlicitatem in æterna uita post iudicium: vt cum Christus promittit fore, ut multi ab oriente & occidente ueniant & accumbant cum Abraham, Isaac & Iacob in Regno cœlorum. QVINTO ipsam visibilem Ecclesiam significat in hoc mundo, in qua sunt boni & mali permixti usq; ad messem, hoc est, consummationem sæculi. In hac significatione capitur regnũ cœlorum in hoc præsenti Euangelio: de quo regno nunc pauca ex præsenti parabola dicam. *Simile est regnum cœlorum homini qui seminauit bonum semen in agro suo &c.* Homo seminans, est Christus verus Deus & verus homo: Ager est mundus: semen sunt filij regni. Horum trium singula plura docent.

Primum enim cum Christus dicitur seminator, hæc significantur. 1. Quanta sit Ecclesiæ dignitas, quæ authorem habet filium Dei. 2. Quòd sapientes mundi non seminent Ecclesiã: id enim

id enim ſolius Chriſti eſt: quare nec ſapientia mundi conſeruatur. 3. Quòd officium Chriſti ſit ſeminare, hoc eſt, docere iuſticiam & ſalutem æternam. 4. Quòd nullus poſsit ſemen bonum fieri, id eſt, iuſtificari & innouari ad uitã æternam ſine Chriſto ſeminatore.

Deinde cum Chriſti ager dicatur mundus plura nobis cogitanda offeruntur. 1. Quòd non vnum aliquod regnum mundi, non Italia, non Græcia, non Iudæa, non deniq; ulla natio ſub ſole poſsit ſibi ſoli vendicare, quòd ſit ager Domini: nam totus mundus eſt ager ille, in quem ſuum ſemen conijcit Chriſtus ſeminator. Quare ut nulla natio, adeoq; nullus homo poteſt iuſtè conqueri ſe de regno cœlorũ excluſum eſſe: ita nullus populus poterit hanc gloriam ſibi ſoli, ut dixi, uendicare. 2. Hic conſpicitur, quòd immenſa ſit Dei miſericordia offerentis omnibus per vaſtum orbem Chriſti beneficia, hoc eſt, ſapientiam, iuſtificationem, ſanctificationem & redemptionem. 3. Cur ager dicatur, obſeruandum: Nam hac Metaphora ſignificatur, quòd cultura ſit neceſſaria. Nam ut ager hic prædicatione pœnitentiæ eſt arandus: Ita ſanguine & ſpiritu Chriſti irrigandus eſt, alioquin ſemen ſuffocatur & perit.

Semen eſt hîc & id quod ſeminatur, & id q̃d creſcit. Quid ſeminatur? Euangelium Chriſti,

 quod

quod ut offert gratuitam remiſsionem peccatorum: ita iugem requirit pœnitentiam. Hoc ſemen, id eſt, Euangelium Chriſti, ager excipit fide: ſed Spiritu ſancto fouetur & conſeruatur, ne obrutum tempeſtatibus carne & cruce intermoriatur & pereat. Deinde ſemen dicitur id quod è ſemine naſcitur, nempe triticum ipſum, hoc eſt, filij Dei. Eſt enim verbum Dei ſeu Euangelium, ſemen illud incorruptibile quo renaſcimur in filios Dei.

Hæc ergò deſcriptio eſt regni cœlorum, id eſt, Eccleſiæ Dei in hoc mundo. Vnde primum docemur quòd Eccleſia non ſit opus hominis alius, quàm filij Dei. Quare vanus eſt Papa cũ gloriatur ſe huius Eccleſiæ ſeminatorem eſſe. Deinde, quòd humanis doctrinis non ædificetur Eccleſia, ſed tantum Euangelio Ieſu Chriſti, quod qui purum docent, cooperarij ſunt Chriſti ſeminatoris.

DE SECVNDO.

Hæc parabola docet, quòd regnum Chriſti ſit ſuos habiturum hoſtes, quemadmodum etiam prima promiſsio habet Gen. 3. Semen ſerpentis inſidiabitur ſemini mulieris. Hoc quàm uerum ſit docet Eccleſiæ Hiſtoria inde à promiſsione ſeminis in hunc vſq; diem. Vbi

est Abel, ibi est etiam aliquis Cain: vbi Isaac, ibi etiam Ismael: vbi Iacob, ibi etiam Esau aliquis: vbi Dauid, ibi Saul: vbi Christus, ibi Iudas: vbi Paulus, ibi Nero aliquis, nec est quòd aliud speremus: perpetuò enim Sathanas insidiatur Ecclesiæ Christi, quam aut prorsus abolere, aut prauis doctrinis & moribus contaminare conatur.

Sed quando veniunt hostes? Cum homines dormiunt, venit inimicus homo & seminat Zizania. Hoc somno, cùm ministri uerbi, tùm auditores taxantur. Ministri verbi dormire dicuntur, cum non fideliter faciunt officium docendo quæ salutaria sunt: monendo eos, qui segniores uidentur: obiurgando eos, quos viderint non recta via incedere ad veritatem Euangelij: consolando pauidas conscientias: & confutando erronea dogmata, quæ cum fundamento, hoc est, articulis fidei pugnant. Auditores quoq; dormire dicuntur, cum uel segniter verbum audiunt: vel frigent & paulatim deficiunt, quemadmodū hodiè videmus multos facere.

Cum ita dormiunt homines, venit inimicus homo, idq; ideò, quia hostis Christi est, cuius regnum, hoc est, Ecclesiam vastare cupit, & suum regnum dilatare mendacio & homicidio.

Quid facit inimicus homo? ſeminat in agro Domini. Quid? 1. falſam & hæreticam doctrinam pugnantem cum articulis fidei: idq; cœpit in Paradiſo & deinceps omnibus ætatibus. Vbicunq; enim uera & ſincera Euangelij doctrina prædicatur, ibi quoq; hic inimicus adeſt, vt fontes ſaluatoris ſalutares ſuo veneno inficiat, ne homines ex fontibus puris ſaluatoris ſalutem hauriant. 2. Seminat verbi contemptum in multis. Ex his ſeminibus naſcuntur Zizania, id eſt, filij nequam, vt ſunt 1. Hypocritæ, 2. Sophiſtæ, 3. Tyranni, 4. Blaſphemi, 5. Scelerati: atq; hi omnes coniunctis copijs Eccleſiam, hoc eſt, puſillum illum Chriſti gregem oppugnant.

Sed quid eſt quod dicit, inimicum hominem iacto Zizaniorum ſemine in agro domini abire? an Diabolus ab Hypocritis, Sophiſtis Tyrannis diſcedit? Nullo pacto: ſed ideo abire dicitur, quia aliam perſonam induit: non uult videri hoſtis: ſed ſpiritus Dei & Angelus lucis, quemadmodum in Anabaptiſtis videre eſt, qui iactant quidem Spiritum Dei & arcanas reuelationes, cum tamen meris Sathanæ præſtigijs fallantur.

Atq; ita hic ſecundus locus primum docet, quòd Eccleſia habeat ſuos hoſtes etiã in medio agro, hoc eſt, in externa ſocietate Eccleſiæ. 2. Monet

Monet ne aſsentiamur hoſtibus 3. vt diſcamus hoſtes à veris ciuibus Eccleſiæ diſcernere. 4. Monet ne nos exemplo multorum aut deficiamus ab Eccleſia prorſus, aut offendamur calamitate Eccleſiæ quæ in hac uita tot hoſtium iniurijs expoſita eſt.

DE TERTIO.

Serui patremfamilias accedunt & dicunt, nonne bonū ſemen ſeminaſti in agrum tuū? per hunc acceſſum ſeruorum ad patremfamilias, ſignificatur oratio piorū pro Eccleſia contra ſectas & ſcandala in Eccleſia: Pij enim vt perpetuò precantur bona & ſalutaria Eccleſiæ: Ita deprecantur mala & nociua: id quod in Pſalmis Dauidicis paſsim videre licet: Rogate inquit, quæ ad pacem ſunt Ieruſalem: Ita proſperentur diligentes te. Contra, hoſtes confundantur ait, & pereant qui volunt mihi malum. Item Pſalm. 7. Conuertatur labor eius in caput eius, atq; in verticem eius iniquitas ipſius deſcendat.

Sed quomodo hoc ſtare poteſt cum Chriſti præcepto, qui iubet ut oremus pro maledicentibus nobis & iniuriam nobis facientibus? Oratio Eccleſiæ contra hoſtes habet ſemper annexam conditionem pœnitentiæ & conuerſionis: Eſt enim ſenſus, ut aut conuertantur per pœnitentiam, aut confundantur &

pereant: ne perpetuò blaſphemias in Deum crepent,& ſanctis Dei ſint moleſti. Orandum eſt ergò pro hoſtibus vt conuertantur, quòd ſi non conuertantur, orandum eſt contra eos vt confundantur, fruſtrati ſuis conſilijs, quibus ſtruunt Eccleſiæ Chriſti inſidias.

Vis ne,inquiunt famuli, vt eamus & eradicemus ea? quibus ait,non: ſed ſinite vtraq; creſcere, ne forte colligentes Zizania eradicetis ſimul & triticum. Primum hìc ſciendum eſt, quòd Chriſtus neq; de paſtorum,neq; magiſtratuum officio diſſerat: ſed tantum offendiculum tollit, quo turbantur infirmi, dum vident in Eccleſia multos eſſe impuros. Paſtoribus enim commiſſus eſt gladius ſpiritualis, quo ſeparant impuros ab Eccleſia, dum eos excommunicant, quò pudore ſuffuſi tandem reſipiſcant,& boni eorum contagione non coinquinentur. Magiſtratui eſt etiam gladius commiſſus,ſed ſecularis, vt uocant, quo turbatores humanæ ſocietatis punit & eijcit. Quamquam autem paſtores & magiſtratus vel maximè ſedulò fecerint officium: tamen ita nunquam purgabunt Eccleſiam, quin aliquæ feces impuræ doctrinæ & prauæ vitæ remaneant, quod quum videmus, non debemus offendi: ſed admoniti hac parabola purgare quantum poſſumus, reliqua Deo committentes. Non enim

Chriſtus

Christus hoc dicto indulget alendis sordibus in Ecclesia: sed tantum fideles suos hortatur ne animo deficiant, cùm malos secum ferre cogantur: Ex hoc ergò loco colligamus. 1. Quanta sit misericordia Dei, qui tam patienter malos in Ecclesia fert ut agant pœnitentiam. 2. Quòd his consolemur nos contra scandalum paucitatis obedientium Euangelio. 3. Quòd confutentur Anabaptistæ, qui negant illũ cœtum Ecclesiam esse, in quo sunt multi scelerati.

DE QVARTO.

Et in tempore messis dicam messoribus: colligite primum Zizania & colligate ea in fasciculos ad comburendum, triticum uero cõgregate in horreũ meũ. Hic concionatur de separatione piorum ab impijs, quæ est futura in cõsummatione sæculi. Deinde prædicit fore, vt impij puniantur: pij uero aggregentur in regnum Dei. Quemadmodum enim Zizania colliguntur & igni mandantur: triticum verò colligitur & in horreum seruandum reponitur: ita in fine sæculi futurum est, vt impij tradantur æternis pœnis cruciandi, pij uerò liberentur & donentur æternæ vitæ possessione. Hoc sine parabola Christus Matth. 26. ita exprimit in sententia extremi iudicij, vbi impijs dicturus

est: Ite uos maledicti in ignem æternum, Pijs vero: Venite benedicti Patris mei, & possidete regnũ vobis paratũ ab initio. In summa Impijs lata duplex pœna nominatur, maledictio, & ignis æternus: quia enim contempserunt beneficium Christi gratuitò sibi oblatum, maledictioni omnium creaturarũ subijcientur, quæ pœna quàm sit horrenda nulla lingua explicare potest. Deinde duplici punientur igne, nempe malæ conscientiæ, cuius ingens cruciatus nunquam finietur; & igne corpus vrente, non consumente: nam æternis pœnis corpus destinatum, perpetuum ignem sentiet. Si hæc seriò cogitaremus, non ita frigidi essemus in rebus salutis nostræ.

In sententia piorũ duplex proponitur præmium, nempe benedictio paterna, & regni Dei hæreditas. Illa opponitur maledictioni, hæc æternis pœnis: Duplex ergò argumentum hinc sumamus: vnum à pœnis impiorum, Alterum à præmijs iustorum, vtrumq; efficax est (modo ritè cogitetur) ad operandum in nobis timorem Dei & veram perpetuamq; pœnitentiam.

Hoc ergò pacto tota hæc parabola hunc habet scopum, vt relinquat impius viam suam qua peccat, relinquat iniquus cogitationem suam, qua de remissione peccatorum desperat,

& secun-

& secundum Prophetæ dictum conuertatur ad Dominum, quia multus est ad ignoscendum. In hoc MVLTO nihil deest, sed est in eo omnipotens misericordia & misericors omnipotentia, Cui gloria in sæcula,

AMEN.

DOMINICA SEPTVAGESIMAE, EVANGELIVM Matth. 20.

SImile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo statim diluculo, ad conducendos operarios in uineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs in singulos dies denario, misit eos in uineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, uidit alios stantes in foro ociosos, & illis dixit: Ite & uos in uineam meam, & quodcumque iustum fuerit, dabo uobis. Illi autem abierunt. Rursum autem exijt circiter sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa undecimam uero exijt, & inuenit alios stantes ociosos, ac dixit illis: Cur hic statis totum diem ociosi? Dicunt ei; quia nemo nos conduxit;

conduxit: Dicit illis: abite & uos in uineam meam, & quicquid fuerit iustum, accipietis. Cum autem uespera facta esset, dicit Dominus uineæ procuratori suo: uoca operarios, & redde illis mercedem, incipiens à postremis usque ad primos. Et cum uenissent qui circa undecimam horam uenerant, acceperunt singuli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati sunt, quod plus essent accepturi, & acceperunt ipsi quoque singuli denarium. Et cum accepissent, murmurabant aduersus patremfamilias, dicentes: Hi nouissimi unam horam fuerunt in opere & illos pares nobis fecisti, qui portauimus pondus diei & æstum. At ille respondens, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic nouissimo dare sicut & tibi. An non licet mihi facere quod uolo in rebus meis? An oculus tuus malus est, quod ego bonus sim? sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi: Multi enim sunt uocati, pauci uero electi,

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc parabola imaginem Ecclesiæ nobis ob oculos ponit: nam in ea ostenditur quomo-

quomodo in Ecclesia, quæ uineæ confertur, agitur. Quemadmodum enim operarij se habent ad vineam: sic se habent homines ad Ecclesiam. Operarij autem in uineam alij maturius, alij serius uocantur: alij multum diuque, alij parum breuiq; laborant tempore: sic hominum alij citius, alij tardius prædicatione Euangelij Ecclesiæ aggregantur: alij minus, alij magis laborant. Præterea, ut paterfamilias alijs ex conductu dat mercedem diurnam, alijs ex gratia tantundem: ad eundem modum cœlestis pater æquè in omnes munificus est, qui in Ecclesia sua laborant. Deinde ut paterfamilias superbos & contumaces abire iubet, & eos qui ipsius liberalitatem boni consulunt fouet: Ita Deus pater, eos qui quærunt mercedem operum, reijcit, cum eos, qui ex gratuita ipsius beneuolentia pendent, æterna donat vita. Atque ita sensus huius Euangelij est, quòd nemo debeat suis operibus uel fidere, si sunt multa: uel desperare si sunt nulla: sed tantum ex bonitate Dei pendeat, ambulans in timore Domini. Porro loci tres constitui possunt.

I. Quòd quilibet Christianus conductus sit in vineam Domini, ut laboret.

II. Generalis doctrina de bonis operibus

ribus & mercede bonorum operum.

III. De dicto Christi; sic erunt nouissimi primi, & primi nouissimi. multi sunt uocati pauci uero electi.

DE PRIMO.

Ecclesia Dei sæpe in scripturis uinea Domini dicitur; idq; primum, quia Dominus eam elegit & dignatus est fœdere gratiæ & æternæ salutis, innumerisq; beneficijs prosecutus est, plantauit & coluit. Tota Ecclesia uinea est: singuli autem Christiani palmites sunt, qui & alia ratione operarij dicuntur. 2. Hæc appellatio ostendit, quanti Dominus suam Ecclesiam æstimet; nulla enim possesio uinea preciosior est. Nam nulla plus operæ & asidui laboris flagitat. 3. Cum Ecclesiam vineam suam appellat Dominus, suam curam & solicitudinem erga nos commendat. 4. Significat hæc appellatio nos asiduo cultu & continua cura indigere & manum à Domino adhiberi oportere, si veros & fructuosos palmites habere velit. 5. Quòd qui in Ecclesiam recepti sint, debeant fructum bonum producere. Vt enim non labruscas, sed vuas vini palmites producunt: ita Christiani

non

non carnis, ſed Spiritus opera facient.

Iam quomodo quilibet Chriſtianus in uinea Domini laborare debeat, ſpectandum eſt. Vt enim in vinea varia ſunt officia: alius enim plantat, alius rigat, alius putat, alius alligat, alius pedamenta ponit, alius fodit, alius terram ſtercorat: Ita in Eccleſia diuerſæ ſunt vocationes & officia, pro quorum varietate in Eccleſia laborandū eſt. Dominus ordinat ſingulis labores ſuos pro ſua uoluntate, vni dat falcem, alij ligonem, alij cultrum ſiue ſecurim: Ita alius concionator eſt, alius magiſtratus, alius paterfamilias, alius in ſchola doctor, alius diſcipulus, alius artifex &c

Verùm hîc quilibet in ſuo labore tria ſpectabit. 1. An ſuus labor ſit utilis in uinea & mandatus à patrefamilias. 2. Quid vitandum ſit inter laborandum. 3. Quid quomodoque faciendum.

An labor tuus ſit vtilis & mandatus à patrefamilias, ſcias ex duobus, præcepto nimirum & vocatione. Præceptum habet omnis labor, qui ad hanc vineam plantandam, rigandam, fouendam, conſeruandam facit, hoc eſt, labor qui gloriæ Dei, ædificationi

Ecclesiæ,& hospitijs Ecclesiæ,id est, politijs & Oeconomijs deseruit, diuinitus præceptus est in prima tabula,& in quarto præcepto. Deinde non sufficit laborem præceptum esse nisi legitima sit uocatio facta ad laborandū: Qui enim sibi sumit laborem in uinea sine uocatione, temerarius est,& nullum fructum ædit.

Inter laborandum vitare oportet. 1. Ne superbias, si plus quàm alius, aut etiam melius tibi laborare uidearis. 2. Ne spectes mercedem operæ pręstitæ: sed præceptum patrisfamilias, qui ut labores in uinea te collocauit. 3. Ne minus laborantes contemnas. 4. Ne murmures contra patremfamilias, si liberalis videtur in eos, qui te minus laborasse uidentur.

Quid inter laborandum spectandum & assiduè cogitandum. Primum unumquemque cogitare oportet, se non ad otium: sed ad laborem introductum esse in uineam Domini. Nullus enim in uinea Domini relictꝰ est locus segnitiei aut torpori: nullus sine patrisfamilias offensione, quod sibi iniunctum est in alium reijcere potest: Quare strenuè laboret, qui in hanc uineam introductus est sine fraude: Nam maledictus est, qui facit opus Domini fraudulenter. 2. Inter laborandum cogitet se stare in conspectu Domini, qui non solum uidet externas actiones, sed etiam secreta cordium, &

ex cordis

ex cordis affectu opus æstimat, potius quàm ex operis effectu. 3. Hæc Domini inspectio ad solicitè agendum, laborantem solicitabit, vt alacri animo æstum & pondus diei ferat. 4. Sola bonitas patrisfamilias Dei præcipientis laborem spectanda est, sola inuitabit ad strenuè præstandum officium. 5. Vbi omnia feceris, dices te inutilem seruum esse: Nam si vel superbias, quòd prior veneris in vineam Domini, vel contemnas alios, qui te minus laborasse videantur, vel murmures contra patremfamilias, qui æquè liberalis est in alios atq; in te, audies: *Amice, non facio tibi iniuriam, nonne denario pactus es mecum? tolle quod tuum est, & abi. An non licet quod uolo facere in meis? An oculus tuus malus est, quòd ego bonus sum?* Tria hîc taxantur in murmuratore. 1. Quòd confidat dignitati sui laboris. 2. Quòd liberalitatem in patrefamilias non admiretur & prædicet, sed culpet potius. 3. Quòd inuideat alijs liberalis patrisfamilias benignitatem: tales sunt omnes, qui iusticiam ex operibus sectantur vacui fide.

DE SECVNDO.

Vt doctrinam de bonis operibus distinctius intelligamus, tria sunt nobis perpendenda: PRIMVM, quæ requirantur ad boni operis

rationem. DEINDE, quæ ſunt cauſæ bonorū operum. TERTIO, cur Deus adeo multas & præclaras promiſsiones adiecerit bonis operibus,& cur ea mercede dignatur.

Quantum ad primum attinet, quinq; requiruntur, vt aliquod opus ab homine factum meritò bonum dici poſsit. 1. Præceptum. 2. Spiritus Chriſti. 3. Fides. 4. Finis uerus. 5. Gratia qua boni conſulitur defectus.

Quòd autem ad boni operis rationem requiratur pręceptum, manifeſtum eſt ex his quatuor: ex conditione noſtra, ex mandato, ex prohibitione, ex cultus diuini ratione.

Noſtra conditio eſt, quòd ſimus ſerui Dei, & is Dominus Deus noſter: Quare ut ipſius eſt præcipere nobis facienda: ita noſtrum eſt ipſius voluntatem ſequi, tanquam regulam certiſsimam officij noſtri.

Idem docet mandatū Ezech. 20. In præceptis meis ambulate, & iudicia mea cuſtodite, & facite ea. Eſaiæ 48. Ego Dominus Deus tuus docens te vtilia, ambulare te faciens in uia qua ambulas. Hiere. 33. ſpeculatorem, dedi te domui Iſrael, audies ex ore meo ſermonem & annunciabis eis ex me.

Prohibitio eſt manifeſta Deut. 12. Nō facietis ſinguli quod ſibi rectū uideatur. Ezech. 20. In præceptis patrū veſtrorum nolite incedere.

Cultus

Cultus Dei ratio requirit, ut opus quod placeat, ſit præceptum: vnde Dominus pronunciat ſe fruſtra coli mandatis & doctrinis hominum. Et Eſaiæ 29. vnum ex flagitijs nominatur, propter quæ mala minatur populo ſuo Dominus, quòd coluerint ipſum mandatis hominum: Quare Paulus Col. 2. omnem ἐθελοθρησκείαν manifeſtè damnat.

Hinc ergò patet, quòd ad boni operis rationem requiratur præceptum Dei: Sit ergò verbum Domini lucerna noſtra, quæ nobis præluceat in omnibus noſtris actionibus.

Secundò requiritur ad boni operis rationẽ ſpiritus Chriſti. Quicumq; enim ſpiritu Dei aguntur, hi ſunt filij Dei. Spiritus carnis commaculat opus, adeo vt qui in carne ſunt, Deo placere non poſsint. Opus eſt ergò ſpiritu regenerante nos in nouos homines, ſine quo nec nos, nec opera noſtra placent.

Tertiò requiritur fides: Fide enim perſona reconciliatur Deo & fit iuſta: propter fidem ergo placent quoq; opera: Nam ſine fide impoſsibile eſt placere Deo. Quicquid enim non fit ex fide peccatum eſt.

Quartò requiritur finis verus ad operis bonitatem, quemadmoũd hæc verba Auguſtini teſtantur: Noueris (inquit) nõ officijs, ſed finib⁹ à vicijs diſcernendas eſſe uirtutes: officiũ autẽ eſt,

quod faciendum eſt: finis uero propter quod faciendum eſt. Cum itaq; facit aliquid homo, vbi peccare non videtur, ſi non propter hoc facit, propter quod facere debet, peccare conuincitur: eſſe autem finem vltimum omnium actionum noſtrarum gloriam Dei decet, cui multi alij ſæpè ſubordinantur.

QVINTO, ad boni operis rationem requiritur gratia, qua boni conſulitur defectus: Nã tametſi fide iuſtificatus, non ſatisfacit legi Dei, imo ſentit multas maculas in omnibus ſuis operibus: tamẽ ipſius opera verè placent Deo, & quod eſt in illis vicium tegit gratia.

Iſta ergò quinq; requiruntur ad boni operis rationem, ſine quibus opus nequaquam coram Deo bonum dici poteſt: nunc quod ſecundo loco promiſi, cauſas recitabo, quæ nos ad bene agendum permouebunt, & ſunt in vniuerſum tres, Neceſsitas, Dignitas, Præmium.

Neceſsitas quintuplex eſt: mandati, debiti, fidei retinendæ, vitationis pœnarũ & conuerſionis.

NECESSITAS prima, eſt mandatum Dei, cui omnes creaturæ rationales obedire debent. Et Paulus ait: Hæc eſt voluntas Dei ſanctificatio veſtra.

SECVNDA neceſsitas, eſt debitum, de quo Roma. 8. Debitores ſumus Dei, non carnis: non

non enim ſumus noſtri iuris: ſed eius qui redemit nos ſuo precioſo ſanguine.

Tertia neceſsitas, eſt fides, quæ retineri nequit, vbi peccatis contra conſcientiam indulgemus: Vnde Paulus: Si quis ſuorum & maximè domeſticorum curam non habet, fidē abnegauit & infideli deterior eſt. Milita militiam honeſtam, habens fidem & bonam conſcientiam.

Qvarta neceſsitas, eſt vitatio pœnarū: propter iniquitates, inquit Dauid, corripis filios hominum.

Qvinta neceſsitas, eſt conuerſio: viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris: ſed vt conuertatur & viuat. Cum enim fit conuerſio, homo viuificatur & regeneratur in nouum hominem, vt iam ſpiritu facta carnis mortificet Roma. 8.

Secunda cauſa bonorum operum, eſt dignitas. Nam iuſtificati ſunt filij Dei: ſunt templum Dei ſanctum: ſunt reges & ſacerdotes, vncti à Spiritu ſancto, qui induti iuſticiam Deum mente, voce, confeſsione, & moribus prædicare debent.

Tertia cauſa, eſt præmium, hoc eſt, compenſatio patientiæ & obedientiæ credentium, erga Deum: Nam Deus promittit præmium, quod nos ex fide expectare debemus, non in-

tentes operibus à nobis præstitis: sed promissionibus gratuitis: Ita Moses Hebr. 11. legitur respexisse ad remunerationem. Cum ergò Deus promittit remunerationem, duo faciemus. Primum nostri operis indignitatem & imperfectionem agnoscamus. Deinde Deũ promittentem in suis promissis veracem statuemus, freti promittẽtis bonitate, nõ operis dignitate.

Perpendendum tertio loco proposui, cur Deus adiecerit promissiones bonis operibus, & cur ea mercede dignetur: Huius rei causæ potissimum sunt quinq;.

PRIMA, vt sint testimonia prouidentiæ Dei. Vult enim sciri Deus & bona corporalia res esse ab ipso creatas, & non casu spargi, sed ab ipso Ecclesiæ dari & conseruari, iuxta dictum: Esurientes impleuit bonis & diuites dimisit inanes.

SECVNDA, ut sint testimonia, quòd velit Deus etiam in hac uita seruare Ecclesiam: vnde 1. Tim. 4. pietas habet promissiones præsentis vitæ & futuræ.

TERTIA, quia vult Deus & necessitatem corporalem esse cõmonefactionem de fide, inuocatione, spe, gratiarum actione, & uult hæc bona fide peti & expectari per patientiam.

QVARTA, vt sint cõmonefactiones de promissione gratiæ. Beneficia enim corporalia, fidelibus sunt gratiæ obsignatio. QVIN-

QVINTA, quia Deus vult vtrumq; fieri: & Ecclesiam esse subiectam cruci, & inter ipsa pericula seruari in hac vita. Vtrumq; Esai. 37. indicatur; Domine Deus noster salua nos de manu Zenacherib, vt cognoscant omnia regna terræ, quòd tu solus sis Dominus.

DE TERTIO.

Sententia, qua hanc parabolam claudit Dominus, diligenter obseruanda est: *Sic nouissimi erunt primi, & primi nouissimi. Quare? Multi enim sunt uocati pauci uero electi.*

Huius sententiæ propositio, quæ est paradoxon rationi, vt erigit pusillamines agnoscentes suam infirmitatem; Ita Hypocritas superbos tumentes opinione iusticiæ & sanctitatis deijcit, & veluti diuino quodam fulmine prosternit. Sed qui sunt primi? Qui nouissimi? Primi, apud seipsos sua opinione & operum suorum æstimatione, erunt nouissimi apud Deum, id est, nullius precij, imo homines sententia Dei damnati.

Nouissimi apud seipsos, sunt qui seriò agnoscunt suam vilitatem & infirmitatem, ut qui nihil sentiant se habere meriti, hi erunt primi apud Deum, hoc est, Deo accepti, modò firma fide in Christum mediatorem recumbant.

Ratio sententiæ huius, Multi sunt uocati pauci uero electi, duo docet: vnum, quanta sit bonitas & misericordia dei vocantis omnes ad agnitionem sui filij per Euangelium. Alterum, quanta sit ingratitudo hominũ, è quibus adeo pauci inueniuntur qui sunt electi, hoc est, sinceri, pij, & agentes pœnitentiam seriam: sunt pauci qui suis operibus, adeoq; sibi totis renunciant, & soli Deo fidunt, eum mente, voce, confessione, & moribus glorificantes. Hæc ergo sententia nos primum monet, vt agnoscamus beneficium Dei, qui nos vocat per Euangelium. Secundò, vt detestemur ingratitudinem mundi, non acceptantis oblata beneficia. Tertiò, vt adiungamus nos pœnitentia, fide & vera inuocatione illis paucis qui sincerè Euangelium recipiunt in gloriam Dei.

Cui honor in sæcula

AMEN.

DOMINICA SEXAGESIMÆ, EVANGELIVM, LVCæ 8.

CVm autem turba plurima conueniret, & è singulis ciuitatibus properarent ad eum, dixit per similitudinem: Exijt qui semẽtem faciebat, ad seminandum semen suũ: & inter seminandum, aliud cecidit circa uiã, & con-

& conculcatum eſt, & uolucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit ſuper petram, & enatum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter ſpinas, & ſimul enatæ ſpinæ ſuffocauerunt illud. Et aliud cecidit in terram bonam, & enatum fecit fructum centuplum. Hæc dicens, clamabat: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Interrogabant autem eum diſcipuli eius, dicentes, quæ eſſet iſta parabola. At ille dixit: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni Dei, cæteris autem per parabolas, ut uidentes non uideant, & audientes non intelligant. Eſt autem hæc parabola: Semen eſt ſermo Dei: qui autem iuxta uiam, hi ſunt, qui audiunt, deinde uenit diabolus, & tollit ſermonē de corde eorum, ne credentes ſeruentur. Nam qui ſuper petram, ij ſunt, qui cum audierunt, cum gaudio ſuſcipiunt ſermonem, & hi radices non habent, qui ad tempus credunt & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in ſpinas cecidit, hi ſunt, qui audierunt, & à ſolicitudinibus & diuitijs ac uoluptatibus uitæ euntes, ſuffocantur, nec referunt fructum. Quod autem in bonam terram, hi ſunt, qui in corde honeſto ac bono audientes ſermonem retinent, & fructum afferunt per patientiam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangeliũ continet pulchram imaginem Ecclesiæ militantis in hoc mundo, & nascentis ex incorruptibili semine verbo Dei, in cuius visibili cœtu quales, & quàm multiplices sint auditores, seminis naturalis similitudine depingit: Idem enim euenire semini cœlesti testatur, quod semini naturali iacto in terram, accidere solet. Nam ut non omne fert fructum, quod ab agricola in terram iacitur: sed vix quarta pars: Ita verbum Dei varios habet auditores, in quorum paucissimis salutarem producit fructum. Loci tres sunt:

I. Parabolæ explicatio.
II. Genera auditorum verbi Dei.
III. De dicto Domini: qui habet aures ad audiendum audiat.

DE PRIMO.

Causæ cur Dominus in parabolis locutus sit turbis, plures sunt. Prima esse potest prædictio Prophetarum: Prophetæ etenim prædixerunt fore, vt Christus aueniens in parabolis esset docturus. Fuit autem antiquissima docendi ratio, parabolis & Symbolis docere. 2. Quia hoc genus docendi mirificè in oculos, & animos homi-

hominum incurrit. 3. Quia quæ huiuſmodi imaginibus & ſymbolis traduntur, memoriã iuuant, vt doctrina per iſta, veluti ſymbola ad poſteritatem omnem tranſmittatur. 4. Parabolæ quoq; duriores obiurgationes molliunt, & veluti velo quodã tegunt, vt minus offendant: poſtea autem animo perceptæ & intellectæ erudiunt, & idem quod perſpicua doctrina efficiunt, & interim neminem traducunt.

Porrò partes huius parabolæ ſunt: ſeminator, ſemen, fructus, terra.

Seminator Deus eſt, qui tametſi per homines ſemen in terram mittit: tamen ipſe unà adeſt & operatur: quare miniſtri verbi coadiutores Dei dicuntur: quo nomine ſignificatur vtrũq; ſcilicet, quòd & Deus ſuo modo operatur, & homines cooperatores ſuam operã Deo collocant. Hîc duo diſcamus: Primum eſſe preciosum & nobile ſemen: videmus enim in mundo, quo præclarius fuerit ſemen, eo prudentiores & peritiores adhiberi qui ſemen in terram iaciunt. Si reges mundi dicerentur adhibitis ſapientibus mundi, hoc ſemen in terram mittere, omnes admirarentur: omnes ſingulari cura cuperent hoc ſemen cognoſcere: ſed hic iam adeſt ſeminator DEUS: adſunt Oeconomi myſteriorũ dei: quare neceſſe eſt, & ſeriã & nobilẽ in primis hanc eſſe ſationẽ. Alterũ, quod hînc diſcam⁹, eſt

magnum

magnum flagitium eſſe grauiſsimiſq; pœnis plectendum: vel huius ſeminatoris Dei ſemen in terrã, id eſt, in cor prius aratro legis præparatũ non recipere: vel receptum non maximo cultu,ſolicitudine, ac diligentia fouere vt creſcat, quo ſeminatori gratiſsimum ferat fructum.

Semen eſt ipſum verbum Dei, non hominis,quod ſemen filius Dei vnigenitus attulit è ſinu Patris:hoc ſemen viuum eſt, quare ſi fructum aliquandò non proferre videtur, non ſeminis,ſed terræ culpa eſt. Hoc ſemen qui vel viciant, vt hæretici faciunt:vel ſuffocant, vt Hypocritæ: vel vi opprimunt, vt tyranni: vel adulterinum ſubſtituunt, vt Papiſtæ, ſentient olim iuſti Dei iram,qui vt ſemen purum dedit: ita idem purum & minimè viciatum uult ſeruari, quod apud ſuam Eccleſiam depoſuit in theſauris Prophetarum & Apoſtolorum reconditum.

Fructus,quem hoc ſemen producit, ſeminis, ut decet,naturam imitatur,poſtquam excreuit. Primum enim ex eo in terram iacto naſcitur pœnitentia, hoc eſt,vitæ prioris ſceleratæ mutatio: quemadmodum enim nobile aliquod ſemen, terræ viſceribus conceptum ſua virtute ſuffocat vrticas quæ prius terram occuparunt: Ita hoc ſemen herbas malas,quas in corde

corde hominis seminauit Diabolus, hoc est, peccata suffocat vera contritione, vt non amplius vt antea fructum ferant lethalem ad damnationem. Deinde hoc semen unà cum salutari pœnitentia producit fidem, cuius fructus est Deo gratissimus, ex hac fide tanquam è spica proueniunt semina, hoc est, filij Dei, iuxta illud: Qui credunt dedit hanc dignitatem vt filij Dei fierent. Hi, vt inquit Petrus, renati sunt, non ex corruptibili semine: sed incorruptibili per sermonem viuentis Dei, & manentem in æternum. Filij Dei ita ex semine incorruptibili Dei nati proferunt suum fructum, nempe bona opera & patientiam, quibus usq; ad messem, ager Domini fœcundus floret.

DE SECVNDO.

Ex seminis conditione iacti in terram genera auditorum verbi Dei quatuor colligere est: Semen enim iactū in terram, aut non concipitur terræ visceribus, aut concipitur cum fructu, sed mox flaccescente & pereunte, aut concipitur cum fructu durante usq; ad messem: atq; hæc varietas ex conditione terræ prouenit: nam si in viam cadit semen, non agit radicem, sed aut conculcatur pedibus, aut à volucrib⁹ deuoratur. Si in petricosa loca cadit, quia in altum radices non mittit, enatum mox perit: si inter

Si inter ſpinas cadit, à ſpinis ſuffocatum moritur ſine vtilitate; Si in terram bonam iactum fuerit, fructum fert eumq; copioſum. Hinc eſſe quatuor auditorum genera, manifeſtè Dominus concludit; de quibus nunc ordine dicendum eſt.

PRIMVM auditorum genus hoc modo parabola ſignificatur. Aliud cecidit ſuper uiã, & conculcatum eſt. Parabola à Domino ita explicatur. Qui ſecus uiam, hi ſunt, qui audiunt, deinde uenit Diabolus, & tollit uerbũ de corde eorum, ne credentes ſalui fiant. In hac explicatione multa concurrunt diligenter perpendenda. 1. Quæ cauſa ſit, quòd non ferat fructum, nimirum quia terra dura & ſicca eſt, hoc eſt, corda audientiũ ſunt ſaxea et dura, adeo vt uerbo non cedant. Dureſcunt autem corda peccandi conſuetudine, impunitatis ſpe, cogitationibus Epicureis, exemplis peccantium infinitis, & diaboli dolis. Quod autem Dominus ait ſermonem ſeminatũ fuiſſe in cordibus eorum, perinde eſt ac ſi dicat uicio hominum & prauitate fieri, quòd de corde auditorum eripiatur: Deo proinde iniuriam faciunt, qui illi ſuam damnationem aſcribunt: Ille enim in omnes miſericors: is ſemen mittit in terram, hoc eſt, mittit qui Euangelium doceant: ſed hominum

num culpa euenit, quòd sine fructu conculcetur. 2. Diligenter obseruandum est, quòd Diabolus dicatur venire & tollere sermonem de corde: vnde colligimus, hunc salutis nostrę hostem, vt sationis tempore solent famelicæ aues, simul ac prodit in medium doctrina, instare & irrumpere ad eam rapiendam priusquam humore concepto germinet: hoc Sathanæ perpetuum studium esse, historia omnium temporũ docet, ac Petrus testatur, cum ait: eum tanquã leonem rugientem quærere quem deuoret. Sicuti enim primis nostris parentibus aduersatus est, idq; per uerbi diuini ablationem de corde ipsorum: ita hodie simili studio incumbit, vt uerbum prædicatum infructuosum apud auditores maneat. 3. Est obseruandum, quòd Euangelium sit salutis prædicatio. Nam cum dicit Diabolum tollere uerbum de cordibus auditorum, ne salui fiant, satis indicat uerbum DEI nostræ saluti destinatum esse. 4. Obseruanda est hîc magna fidei laus, dum nostræ salutis causa, aperta uoce Christi hîc uocatur, ut credentes, inquit, salui fiant. Quemdamodũ enim salus ministerio Euangelij hominibus offertur: Ita sola fide recipitur oblata salus & retinetur: Vnde Apostolus: Euangeliũ est potentia Dei in salutem omni credenti. 5. Vt magna nostra ingratitudo taxatur, qui salutem oblatam

oblatam per uerbum contemnimus: Ita execrandus eſt eorũ error, qui verbo vocali ſuam uirtutem adimere conantur, qui ſanè Diaboli organa ſunt ad impediendam hominum ſalutem.

Secvndvm auditorum genus hac parabola notatur. Aliud cecidit ſuper Petram & enatum exaruit, quia non habuit humorem: Parabola à Domino explicatur his uerbis. Nã qui ſuper Petram, hi ſunt, cum audierint, ſuſcipiunt cum gaudio ſermonem: hi tamen radices non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis recedunt: dum crux non premit & perſecutio, non infimum locum in Eccleſia habent: verum ubi perſecutio oritur propter Euangelium, ſuccumbunt, & in ipſis fides emoritur ſine fructu, huius generis auditores ſunt, proh dolor, plurimi. Cum primum in hoc regno repurgata doctrina Euangelij eſſet, plurimi viſi ſunt Euangeliũ ſerio amplecti: ſed cum uiderent amicos offendi: cum animaduerterent non parum ſuæ authoritati apud Papiſtas decedere, & iam preſsius eos crux tangeret, obliti dulcedinis Euangelij quod cum gaudio prius ſuſceperant, ab eo turpiter cum ignominia ſumma & animarum ſuarum horrendo interitu diſcedunt miſeri, quibus ſatius fuiſſet nunquam bonum Euangelij guſtaſſe,

quàm

quàm ut cum tanta ignominia gratia & salute rursus exciderent

TERTIVM auditorum genus parabola hac pingitur, Et aliud cecidit inter spinas, & simul enatæ spinæ suffocauerunt illud. Parabolam Dominus interpretans, ait: Quod autem in spinas cecidit, hi sunt, qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus uitæ euntes, suffocantur, nec referunt fructum. In hac explicatione Domini plura sunt consideranda. Primum quòd hoc genus hominum fuerit idoneum ad fouendam intus sementem, hoc est, quòd vera pœnitentia sint ad Dominum conuersi, credant & amant verbum Dei. Deinde, quòd aliunde proueniat corruptio seminis, hoc est, verbi Dei in corde hominis seminati, nempe à spinis. Quemadmodum semen bona terra conceptum enatum, sæpè spinarũ complexu corrumpitur, vt prorsus pereat ante messem: Ita multi in principio pij & colentes Deum, spinis ante finem vitæ suffocantur, spinis, inquam, solicitudinum, diuitiarum & voluptatum. Tertiò obseruandum hic est, quòd Dominus hic ponat tria genera spinarum, quæ sementem cœlestem, postquam in culmum assurrexit, suffocant: vt sunt solicitudines seu curæ huius sæculi, vt Matthæus habet, diuitiæ, seu, vt Matthæus & Marcus

habent, deceptio diuitiarum & voluptates vitæ.

Cum ergò hæ ſint ſpinæ, quibus verbum dei ſuffocatur, et nemo noſtrûm ſit, qui non ingenti ſpinarũ copia & quaſi denſa ſylua refertus ſit, danda eſt opera, vt ſi ſpinas ipſas omnino euellere non poſsimus: ſaltem aculeos ipſorum retundamus, ne diuinam ſementem confodeant & perdant.

Quantum igitur ad PRIMVM ſpinarum genus attinet, ita retundatur, ſi toti huic mundo cum ſuis concupiſcentijs renunciemus, & vtamur hoc mundo tanquam non utentes: quemadmodum monet Paulus.

SECVNDVM genus non nocebit, ſi Salomonis conſilio vſi fuerimus, qui ait: Si diuitiæ affluunt noli cor apponere. Item Pauli, qui ait: præcipe diuitibus in hoc ſæculo, ne ſuperbiant nec ſperẽt in diuitiarũ incertitudine: ſed in DEO viuẽte, qui præbet nobis abundè omnia ad fruitionem: ſed vt benè agant & diuites eſſe ſtudeãt in bonis operibus & ſint liberales erga alios.

TERTIVM genus ſpinarũ, voluptatis vitæ eſt, quæ in delitijs, pompa, gloria mundi, delicatis cibis & veſtibus & rebus venereis poſitę ſunt: quæ omnes & ſingulę ſemen diuinum ſuffocant, vt fructum vitæ æternæ producere nequeat. Has ergò ſpinas diligenter caueant quibus ſalus æterna curæ eſt.

QVAR-

QVARTVM genus auditorum hac parabolæ parte notatur. Et aliud ſemen cecidit in terram bonam, & dedit fructum emergentem atque creſcentem, & attulit unum triginta, & unum ſexaginta, & unum centum: Explicatur parabola à Domino, his verbis: Quod autem in terram bonam cecidit, ij ſunt qui corde bono & benigno audientes ſermonē retinent, & fructū afferunt in patientia. In hac explicatione quinq; obſeruanda ſunt, quæ bonam terram, in quam iactum eſt ſemen Domini, definiunt. 1. Eſt corde bono & benigno recipere ſemen & verbum audire. 2. Retinere ſemen, id eſt, non obliuiſci verbi auditi, ſed illud perpetuò meditari. 3. Eſt fructum facere in vera pietate, ſanctitate, charitate & vocationis munere. 4. Quòd hunc fructum in patientia ferre oporteat, ne videlicet vllis rebus ſinamus à fide, & fructu producendo nos abduci. 5. Quòd non omnes æquè multum fructus proferant: ait enim Dominus: vnum triginta, vnum ſexaginta, unum centum, hoc eſt, qui credunt Euangelio pro menſura fidei fructificant: alij plus, alij minus. Hoc in fructibus diſcrimē docet & conſolatur; docet quidem, quòd ſemē Dei non debeat eſſe infrugiferū, modò ſalutare ipſum nobis eſſe cupiamus: cōſolatur uerò eos q benigno & bono ſunt corde, & multū fructus

cupiunt producere in horreum Dei: ſentiunt tamen ſe viribus deſtitui, & non poſſe ſexageſimum aut Centeſimum prouentum reddere. Hi non deſpondeant animum: nam paterfamilias etiam inferiores dignatur ſuo honore & bonitatis elogio.

Quiſquis ergò ſuæ ſalutis amans eſt, ſtudeat fructum facere, pro ſuæ vocationis ratione: & quando ſe parū producere animaduertit, petat opem à patrefamilias, & in ipſius confidat bonitatem qui non abijcit eum, qui vel minimum fructum profert.

DE TERTIO.

Dum hæc diceret, ait Euangeliſta, exclamans alta uoce, ait: Qui habet aures ad audiendum, audiat. Quoniam autem exclamat Dominus ſignificatur & ipſius affectus erga homines, quòd cupiat eos ſaluos fieri, & hominum ſurditas ad audiendum ea quæ ſalutis ſunt. Deinde cum ait, Qui habet aures ad audiendum audiat, haud obſcurè indicat, ſe duo genera auditorum habere, quorum quidam ſunt ſurdi, non quòd non audiant externis auribus: ſed quòd in intima cordis non reponant quæ audiunt. Huius generis auditorum quanta ſit copia docent ſcelerati mores multorum, qui fidem in ore habent ſine fructu omni in vita &

ta & moribus: quidam ſunt auriti, qui, quod auribus externis capiunt, in intima cordis reponunt, fructum ſeminis pro menſura fidei producentes. Verùm ſciendum neminem ſua induſtria ſibi aures, quibus fructuoſè verbum Dei audire poſsit, formare & aptare: ſed oportere aures ipſas à Domino perforari. Cum enim verbum foris in auribus ſonat, adeſt Spiritus ſanctus in verbo efficax, qui aures cordis aperit ad audiendum, & recipiendum verbum, modò ipſi noſtra malitia ſpiritui aperienti non reluctemur. Tametſi enim ſolus Dominus aures aperire poteſt, & omnibus ſe paratum exhibet: tamen illis ſolis aperiuntur, qui ſua contumacia Domino non reſiſtunt: Quare noſtrum eſt, perpetuis ſuſpirijs ad Dominum clamare, vt aures noſtras aperiat, corda præparet, affectus purget, quò verbum audiamus in noſtram ſalutem & gloriam Dei, Cui honor & gloria in ſæcula

AMEN.

DOMINICA QVINQVAGESIMAE, EVANGELIVM MATTH. 3.

TVnc autem accedit Ieſus à Galilæa, ad Iordanem ad Iohannem, ut Baptiza-

retur ab illo. At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus est, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Respondens autem Iesus dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, ut compleamus omnem iusticiã. Tunc omittit illum. Et baptizatus Iesus ascendit protinus ab aqua: & ecce aperti sunt illi cœli, & uidit spiritum Dei descendentem tanquam columbam, & uenientem super ipsum. Et ecce uox de cœlis dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum institutũ est in Ecclesijs nostris propter historiam Baptismi Christi, quæ historia præcipuum factum, quod unquam in mundo contigit, continet; neq; unquã continget, priusquam Christum viderimus venientem in nubibus cum Angelis suis & potestate magna. Si ergò delectat nos maiorum Heroum historia, habemus hîc maximi Herois historiam, quæ non solum sua iucunditate oblectat animos legentium: Verumetiam sola, plura commoda affert, quàm omnes Historiæ mundi adferre possunt. Priusquam autem accedimus ad huius Historiæ expositionem, duæ nobis sunt diluendæ quæstiones: Quarũ prior est,

est, cur nam hoc festum in Ecclesiastica nostrarum Ecclesiarum ordinatione sit institutum: Posterior, cur hoc tempore anni potius quàm alio. Ad priorem quæstionem respondeo. Historia Christi texitur propter nostram salutem, ideo uoluit etiam Ecclesiastica ordinatio in Dania hanc potissimum historiæ partem non omittere: sed certo tẽpore anni eam proponere.

Ad posteriorem dico, quòd hoc tempore cõueniat maximè eam historiam tractare: idque duabus de causis. Primum propter ordinem & seriem historiæ. Hactenus enim ordine audiuimus. 1. de natiuitate Domini. 2. de circumcisione. 3. de apparitione. 4. de oblatione eius in templo. 5. de disputatione eius in templo cum ageret 12. annum. Quid autem egerit à duodecimo anno usque ad 29. nihil scriptum est, nisi quod fuerit subiectus suis parentibus. 6. de Baptismo eius qui hoc anni tempore optimè recitatur. 7. sequitur de ieiunio. 8. de tentatione. 9. de doctrina & miraculis. 10. de passione. 11. de resurrectione. 12. de ascensione in cœlum. 13. de missione Spiritus sancti, qua Christi doctrina confirmata est. 14. sequuntur reliquo tempore anni conciones uariæ, in quibus beneficia Christi Ecclesiæ commendantur, proponuntur pietatis exempla, inuitantur homines ad piam sanctamq; vitam. 15. de iudicio

extremo & præmijs piorum & pœnis impiorũ. Hæc ſunt præcipua membra hiſtoriæ Chriſti, quæ optimo ordine, prout res geſtæ ſunt, ſingulis annis in noſtris Eccleſijs tractantur. Eſt præterea alia cauſa, cur hoc anni tempore de Baptiſmo Chriſti agit noſtra Eccleſia, nimirũ vt doceatur qualenam veſtimentũ deceat Chriſtianos contra Diabolicum illum & Ethnicum furorem, & debachandi ritum, qualis hactenus in uſu fuit in multis locis Chriſtiani orbis non ſine graui Dei offenſa. Atq; hæc de præſenti feſto dicta ſufficiant. Loci tres:

I. Hiſtoria Baptiſmi Chriſti, cum ſuis circumſtantijs.

II. Vſus Hiſtoriæ in Eccleſia.

III. Noſtri Baptiſmi ratio & vſus.

DE PRIMO.

In Baptiſmo Domini plures ſunt perpendendæ circumſtantiæ, & potiſsimum hæ quinque. 1. Quæ perſonæ hic agunt. 2. Locus. 3. Colloquium Chriſti & Iohannis. 4. Baptizatio Chriſti. 5. Euentus, ſeu id quod contigit Baptizato Domino. De his quinq; circumſtantijs ordine dicam.

PRIMA: Tunc venit Ieſus à Galilæa ad Iohannem. Hic duas perſonas habemus, Iohannem

Iohannem, qui in Spiritu Heliæ missus erat ad præparandam viam Domini: Vnde pater eius Zacharias spiritu prophetico de eo dixit adhuc infante: Et tu puer Propheta altissimi vocaberis: præibis enim ante faciē Domini parare vias eius: ea de causa Christus ipse pronunciat Iohannem plusquam Prophetam esse, & quo nullus maior de muliere natus sit. Deinde habemus hic alteram personam, nempe ipsum Christum Deum & hominem: Adsunt ergò hic duæ personæ, quibus nihil præclarius habet hic mundus vniuersus. Iohannes fuit summus Propheta Dei: Christus æterni Dei æternus filius: quorum quia & summa dignitas & authoritas existit, nobis hîc insinuatur quanta sit, & dignitas & authoritas Baptismi, qui à Deo profectus celebratur per eos, quibus nihil habet mundus eximium magis.

SECVNDA: Venit ad Iordanem. Hic locus signatur celebrati Baptismi. Iordanis non frustra meminit Euangelista: vult enim, ut ad miracula quæ olim in Iordane contigerunt, respiciamus, vt inde nos colligamus quæ sit uis & efficatia Baptismi spiritualis.

Primum itaq; occurrit miraculum, quod contigit cum populus duce Iosua ingrederetur in terram promissam: Nam Iordanis fluuius contra naturam aquæ ab altera parte stetit ut

murus, præbuitque populo Dei iter, ut ſiccis transiret pedibus, ſecutus arcam Domini quā ſacerdotes Dei præferebant ante populum. Iſto typo ſignificatum eſt nos è regno Sathanæ, in regnum Dei transferri per Baptiſmum, pręcedente Chriſto qui vera propitiationis arca eſt.

2 Miracul: Hel: 3 Naaman.

Helias palio diuiſit Iordanem ac tranſgreſſus fluuium in cœlum ſubuectus eſt. Naaman Syrus leproſus ablutus in Iordane ad iuſſum Prophetæ ſanitati eſt reſtitutus. Vt autem Heliæ factum tranſitum in cœlum per Baptiſmū fieri adumbrat: Ita Nahamam Syri purgatio ſpiritualem per baptiſmum fieri mundationē à peccatis figurat: Nam quod foris figurat Baptiſmus, id intus ſua virtute operatur Dominus. Cū igitur hîc ſit Iordanis mentio, meminerimus quid ſpiritualiter de baptiſmo noſtro ſignificet.

2o colloquium.

TERTIA, At Iohannes prohibebat illum, dicens: Mihi opus eſt, ut abs te baptizer, & tu uenis ad me? Reſpondens autem Ieſus dixit ad illum: Omitte nunc, ſic enim decet nos, ut compleamus omnem iuſtíciam: tunc omittit illum. In hoc colloquio plura ſunt ſpectanda membra: Primum de prohibitione, qua Chriſtum obnixè prohibebat & oratione & manu. ~~Duo quidem hîc diligenter~~ perpendit ~~Iohannes, ſed~~ tertium negligit. Perpendit ſe indignum eſſe, vt qui ſoluat corrigiam calceorū Chriſti,

Christi, ne dum eius nudũ corpus abluat. Deinde perpendit quòd Christus sit immunis à peccato, atq; ideo iudicat ipsum non indigere Baptismo, vt eo abluatur in signum pœnitentiæ. Tertium, ut dixi, neg exit: nempe quod esset & sui officij, & officij Christi. Debebat enim officium intueri, & nõ indignitatem suæ personæ, debebat iudicare Christũ non aliquid moliri posse, quod non spectaret ad officium mediatoris. Atq; ideo audit à Christo, Omitte nunc; sic enim decet nos implere omnem iusticiam. Tu missus es vt baptizes: ego autem veni vt baptizatis salutem conferam, faciamus ergò vterq; quod nos deceat.

Hic ergò tria à Iohanne discamus: Primum agnoscere nos indignos esse, quibus vllum in Ecclesia ministerium committaur. Deinde agnoscere Christum eum esse, qui solus à maculis peccati nos abluere valet. Tum mandato Christi obedire in nostra vocatione non impediente nos indignitate nostra, sed urgente officium mandato Domini.

QVARTA: Et baptizatus Iesus: hic æternus filius Dei, sanctus, immaculatus, purus à peccatis, & excelsior cœlis, baptizatur. Sed cur baptizatur? plures possunt assignari causæ: Primũ enim voluit per Baptismũ inaugurari ministerio Dei, & hoc q̃si fędere ostẽdere se ministrũ

Dei esse. 2. Vt Baptismus externus esset figura mortis, sepulturæ & resurrectionis suæ: vnde & suam passionem Baptismi nomine designauit, cum filijs Zebedæi responderet Matth. 10. dicens, potestis baptizari Baptismo quo ego baptizor? Tertiò ut sanctificatas relinqueret aquas omnibus baptizandis: non enim Sacramenta Ecclesiæ consecrantur murmure sacerdotis, tanquam magica incantatione: sed Sacramentorum conficitur consecratio institutione, facto, promissionibus Christi, ac nostra obedientia erga ipsum. Quartò Baptismum nobiscum communem habere voluit, ceu certissimum vnionis & societatis, quam nobiscum habere dignatus est, testimonium & pignus: Vnde Paulus probat nos esse filios Dei, qui Christum per Baptismum induimus. Quotquot, inquit, baptizati estis Christum induistis. Quintò, ipse facere voluit quod omnib⁹ facere imperauit, quemadmodum ait Augustinus: optimè enim is docet, & imperat qui suæ doctrinæ typus est, & imperata primus facit.

QVINTO euentus consideretur. Nam quæ contigerunt Baptizato Christo & orante, sunt omnium maxima miracula quæ unquam contigerunt. Primum aperitur cœlum, qua re significatur, & quòd solus Christus sit uia in cœlum, quem induimus in Baptismo, & quòd

cœlum

cœlum clausum maneat omnibus, qui Christũ viam vnicam in cœlum non agnoscant. Deinde vidit spiritum Dei descendentem quasi columbam, & sedentem super eum: Hæc dulcissima imago est beneficiorum Christi. Nos omnes in diluuio peccati perditi eramus: sed Christus venit nobis arca, qui nos in se recepit, eripit à diluuio, in cuius testimonium venit columba, & quiescit super eum. Huius rei typus erat Arca Nohæ, & columba quam emisit, quæ reuersa ramum oleæ in ore habuit, in signum siccati diluuij: Ita hic Spiritus sanctus, in specie columbæ apparens, testis est absorbti diluuij peccatorũ: sed in sola Arca est salus, hoc est, in Ecclesia Christi, vbi Spiritus sanctus habitat. Tertiò audita est vox de cœlo dicens: *hic est filius meus dilectus per quem placatus sum.* Ecce hic audimus patrem cœlestem preconem Euangelij esse. Quid quæso potest admirabilius esse? quid magis stupendum? ô deploranda cæcitas hominum, ô detestanda surditas: pater cœlestis sonat suum Euangelium de cœlo, & nos cæci non intuemur cœlum, nos surdi non audimus vocẽ docẽtis. Sed quid quæso docet? Hic est, inquit, filius meus dilectus. En testimonium Patris de filio, huic crede, si salus tibi curæ est, is natura est filius, nos gratia. Ideo dilectum appellat, non quòd nos dilecti non simus:

mus: ſed in dilecto, in quo ſolo nos charos habet: illum propter ſe amat, nos uero propter illum. Natura enim ſumus filij iræ Epheſ. 2. per Chriſtum vero adoptamur in filios: vnde ſequitur in concione Dei: In quo complacitum eſt mihi, id eſt, per quem ſum placatus & humano generi reconciliatus. Hîc tria ſunt alto animo perpendenda: 1. Quòd ſine Chriſto Deus ſit nobis iratus, idq; propter peccatum quo Deũ offendimus. 2. Quòd ſolus Chriſtus ſit reconciliatio noſtri: ipſe enim eſt propitiatio pro peccato. Sanguis enim Ieſu Chriſti purgat nos ab omni iniquitate. 3. Quòd hæc paterna beneuolentia & reconciliatio ſit fide accipiẽda ac Baptiſmo obſignanda. Hanc fidem ſequi debet noua obedientia & gratitudo erga Deum. Ecce habes ſummam Euangelij, ad quam in omni vita & mortis hora reſpicere debemus: nõ enim aliunde ſolida conſcientiæ conſolatio ſumi poteſt. Atq; hæc ſint breuiter dicta de narratione Euangelica.

DE SECVNDO.

Etſi vſus ex ijs quæ dicta ſunt facilè colligi poteſt: tamen quædam hic capita recitabo: Primum ergò ſciamus, quòd noſter Baptiſmus hic conſecretur, & ſanctificetur aqua Baptiſmi per Chriſtum, qui aqua baptizari dignatus eſt.

Deinde

Deinde totum ſpectaculum nobis ob oculos tanquam in imagine Eccleſiam Chriſti depingit, hic conſpicitur Iohannes doctor in Eccleſia: vbi enim verbum Dei non eſt, vbi non auditur docentis uox, illic Eccleſia monſtrari nõ poteſt. Deinde Chriſtus baptizatur: à bene enim inſtituta Eccleſia, uſus Sacramentorum abeſſe non poteſt. Tertiò Chriſtus baptizatus orat, cuius exemplũ membra ipſius imitantur, & deo uerum cultum ex fide præſtant. Quartò, filius ſtat in medio: vox Patris ſonat de cœlo: Spiritus ſanctus requieſcit ſuper baptizatum: idem reuera hodiè fit in noſtra Eccleſia: Deus enim Pater, filius & ſpiritus ſanctus ſuæ Eccleſiæ adeſt, & per uocem prædicantium teſtatur ſuam beneuolentiam erga Chriſti Eccleſiã. Per filij præſentiam teſtatur, quòd nos in filios adoptauerit, & per ſpiritum ſanctum teſtatur ſe gubernare Eccleſiam ſuam: vnde nos hanc fiduciam concipiamus, quòd portæ inferorum non ſint prȩualituræ aduerſus eam.

DE TERTIO.

Pleraq; quæ ad noſtrum Baptiſmum pertinent, ſunt in ſuperioribus locis explicata: Quare breuiter quædam attingam, quæ præcipuè ſcire, neceſſarium eſt, atq; duo dicam: quale

ſit ſignum Baptiſmus, & quæ ſit eius uera meditatio.

Quale ergo ſignum eſt Baptiſmus? Primũ eſt teſtimonium gratiæ, eiusq; & exhibitæ, & applicatæ baptizato, nimirum quod Deus ſit illi placatus per Chriſtum, quod ſane teſtimonium requirit fidem. Deinde eſt ſymbolum hoc ſignum, quod quadam ratione docet: Eſt enim ſignum virtutis ſpiritualis Chriſti, nimirum quòd Chriſtus ſua morte, ſepultura, & reſurrectione ſit noſtri liberatio à morte, ſepulchro & donator vitæ æternæ. Deinde eſt Symbolum vitæ nouæ coram Deo, quemadmodum Paulus Rom. 6. docet his verbis. Quotquot Baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius Baptizati ſumus, conſepulti igitur ſumus cum ipſo per Baptiſmum in mortem, ut quemadmodum Chriſtus excitatus eſt ex mortuis: Ita & nos in nouitate vitæ ambulemus.

Præterea, coram hominibus eſt teſſera quædam profeſsionis, qua teſtamur nos eſſe membra Chriſti, & hoſtes diabolorum.

Meditatio pia Baptiſmi in his rebus poſita eſt.

PRIMVM ſtatuere oportet, quòd Baptiſmus noſter ſit firmiſsima quædam obſignatio, & Sacramentum noſtræ reconciliationis cum Deo.

DEINDE,

DEINDE, Baptiſmus debet nobis eſſe perpetua quædam admonitio, quòd hæc reconciliatio ſit facta, per ſanguinem, mortem, ſepulturam ac reſurrectionem Chriſti.

TERTIO admonebit nos mortificationis carnis & viuificationis ſpiritus, adeoq; perpetuæ in hoc mundo pœnitentiæ & futuræ per Chriſtum glorificationis.

QVARTO, admonebit nos, quòd regenerationis beneficium ſit donum & opus totius Trinitatis, in cuius nomine baptizamur, vt ipſi adhæreamus, ac colamus per totam vitam, Cui honór, & gloria, in ſæcula ſeculorum Amen.

DOMINICA PRIMA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIVM MATTH. 4.

TVnc Ieſus ſubductus fuit in deſertum à Spíritu ut tentaretur à Diabolo. Et cum ieiunaſſet díes quadraginta ac noctes quadraginta, tandem eſurijt. Et accedens ad eum tentator, díxit: Si filius Deí es, iube ut lapides hí panes fiant. At ílle reſpondens, dixit: ſcriptum eſt: Non ſolo pane uícturus eſt homo, ſed omní uerbo quod egredítur per os Deí. Tunc aſſumit illum Diabolus in ſan-

ctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, dicitque illi, si filius es Dei, præcipita te deorsum: Nam scriptum est: Angelis suis mandaturus est de te, ac manibus tollent te, ne quando impingas in lapidem pedem tuum. Dixit illi Iesus: Rursus scriptum est: non tentabis Dominum Deum tuum. Rursum assumit illum Diabolus in montem excelsum ualdè, & commonstrat ei omnia regna mundi, & gloriam illorum & dicit illi: Hæc omnia dabo tibi, si prostratus adoraueris me. Tunc dicit illi Iesus: Abi Sathana: scriptum est enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illum solum coles. Tunc dimittit illum Diabolus, & ecce Angeli accedebant ac ministrabant ei.

ENARRATIO TEXTVS.

QVemadmodum proximo die Dominico audiuimus historiam Baptismi Christi, in qua maximæ res continentur: Ita hoc Euangelium etiam partem historiæ Christi continet, videlicet de eius ieiunio & tentatione: quibus rebus Deus singulari sapientia suum filiũ humiliari voluit, & ostendere quàm verum sit quod olim prædixit: nimirum quòd ut serpens insidiaturus esset calcaneo seminis mulieris, hoc est, quòd Christi personæ ac eius regno es-

set

ſet Sathan poſiturus inſidias (id quod hæc Hiſtoria veriſsimum eſſe oſtendit) ita idem ſemen contriturum eſſet caput ſerpentis: Cuius rei ſpecimen quoddam in hac Hiſtoria videmus. Hæc omnia eò referenda ſunt, vt & Chriſti obedientiam ſub cruce diſcamus, & ſciamus qualem clipeum oporteat opponere tentationibus & iaculis Diaboli. Loci duo.

I. De ieiunio.

II. De tentatione.

DE PRIMO.

In hoc loco duo ſpectanda ſunt: Primũ quænam ſit ratio ieiunij in genere. Deinde quid ſentiendum ſit de Chriſti ieiunio in ſpecie.

Ieiunium eſt abſtinentia ad tempus à cibo & potu, qua corpus affligitur & veluti mortificatur. Et eſt triplex: Indifferens, piũ & impiũ.

Indifferens ieiunium eſt cũ uel præ inopia vel valetudinis cauſa, vel ingenti aliquo animi mœrore abſtinetur à cibo & potu. Hoc per ſe nec placet nec diſplicet Deo, verum prout fides & patientia adfuerint placere & diſplicere putandum eſt.

Ieiunium pium, Chriſtanum & acceptum Deo, eſt abſtinentia non ſolum à cibo & potu, qua corpus premitur & mortificatur: verumetiam ab omnibus alijs rebus, quæ carni vllam

voluptatem adferre poſsunt, eò pertinens vt plenum ſit ſpiritus imperium per veram pœnitentiam, piam orationem & ſeriam renunciationem omnium iniuriarum, quibus proximus ledi poteſt. Nam corporis afflictio per ieiunium, eſt ſymbolum mœroris animi propter peccatum, & teſtimonium veræ pœnitentiæ. Huius fines ſunt (propter quos & acceptũ eſt) tres: Mortificatio carnis: Excitatio ſpiritus: & intenſius omnis pietatis ſtudium. Huiuſmodi fuit ieiunium Pauli, cuius meminit. 2. Cor. 6 & certè deberent pij homines ſancto ieiunio ſæpè ſpiritum excitare, ne carnis concupiſcentijs ſuccumberent.

Eſt autem hoc ſanctum & Chriſtianum ieiunium duplex. Priuatum & ſolenne. Priuatũ, eſt quod quis ſua ſponte ſibi imponit, vel pietatis excitandæ cauſa (quale vt ſæpè aliâs, ita potiſsimum ante ſacram ſynaxim, à quolibet Chriſtiano, cuius caro hac caſtigatione indiget, inſtitui vellem) vel officij noui capeſcendi gratia, vt ſe quis eo præparet ad meditationem officij, oretq; ut Deus auſpicijs ſui muneris propitius aſpiret: huiuſmodi fuit olim ieiunium Moſis in monte, & Heliæ in deſerto, & ieiuniũ Chriſti in deſerto, cuius hîc fit mentio.

Solenne ieiunium pium & Chriſtianum, eſt quod magiſtratus pius, ſiue gubernatores Eccle-

Ecclesiarum indicunt, vel ut præsens malũ: vt pestis, gladius, sectæ, seditiones &c. vera pœnitẽtia & inuocatione Dei tollatur aut mitigetur: vel vt mala quæ ob peccata grassantia imminere videntur, caueantur. Huius generis ieiunia à sanctis regibus & Prophetis sæpe indicta sunt, quæ Deo fuerunt grata propter pœnitentiam, fidem, inuocationem, charitatem, meditationem beatæ vitæ, & huiusmodi alia, quæ in Christiano ieiunio adesse solent & omnino debent. De hoc duplici ieiunio, priuato & solenni, tenenda est hæc regula, quòd vt priuatũ liberum est in arbitrio cuiusq; positum: Ita solenne mandato magistratus, charitatis lege, & publici commodi necessitate obligat, quare illud contumaciter violare grande peccatum est.

Impium seu Pharisaicum ieiunium, est abstinentia à certo cibi genere, quæ putatur cultus Dei esse per se & res Deo grata propter ipsum opus, ideoq; meritoria. Quasi vero Deus moraretur externa opera, vbi conscientia est impura: & ieiunium per se esset in eo genere operum, quæ Deo immediatè & simpliciter probantur, quemadmodum ea quæ in lege sua, hoc est, Decalogo præscribit, & non potius esset externum quoddam exercitium, & quædam corporalis exercitatio, alium finem spec-

tans, nimirum vt pœnitentiæ, orationi, carni domandæ, charitati, meditationi beatæ vitæ subseruiat: Merito ergò Prophetæ huiusmodi Hypocritica ieiunia damnant: in quibus plurima horrenda scelera concurrunt: Vt opinio cultus, fiducia operis, necessitas, coactio, delectus ciborum necessarius, modus ieiunandi, quo vel porci saginari possint, meditatio fraudis & iniuriæ proximorum.

Potest autem hoc ieiunium Pharisaicum diuidi in duo genera, vt unum statum, aliud arbitrarium dicatur. Statum ordinarium est, & certo tempori anni affixum, quale apud Papistas quadragesimale ieiunium, ut vocant, & ieiunium quatuor temporum, Apostolorum, quibus suffragia Apostolorum emere uoluerunt, & huiusmodi plurima in quibus nihil, præter meram superstitionem & multiplicem impietatem, fuit.

Arbitrarium ieiunium, est quod aliquis arbitrio suo, quo Deum sibi debitorem faciat, deligit: quale illius fuit qui iactabundus in oratione sua ad Dominum ait: Ieiuno bis in Sabatho, vbi suum ieiunium, vt opus sanctum & meritorium prædicat, ac Deum admonet, ne eius obliuiscatur.

Hæc sint dicta in genere de ieiunio, nunc pauca de Christi ieiunio adijciam. De hoc ita ait

ait Euangelista: Tunc ductus est Iesus in desertum à spiritu ut tentaretur à Diabolo, & cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt. Hîc primũ tempus notatur, nimirum quòd statim à Baptismo ieiunauerit. Deinde notatur locus, nempe desertum. 3. Modus ieiunij, videlicet quòd quadraginta diebus & noctibus absq; omni cibo vixerit. 4. Miraculum, quòd & tanto tempore potuerit absq; cibo viuere & quòd non esurierit tanto spacio: nam non sensit famem priusquam quadraginta dies & totidem noctes præterierant.

Sed cur Christus hoc fecit? Primum, vt hoc miraculo testaretur de sua diuina potentia. Deinde propter figuram: Moses enim typus Christi, in monte ieiunauit quadraginta dies & totidem noctes. 3. Vt satisfaceret pro gula primorum parentum & nostra. 4. Propter vocationem: Hoc enim vsitatum Deo est, cum velit aliquem arduo officio præfici, sicuti in Mose & Helia videmus. 5. Vt esset exemplum nobis ut nos sobrij perpetuò in timore Domini viuamus.

Est igitur vsus ieiunij Christi agnoscendus qui est multiplex. 1. Vt cogitemus quantum fuerit humiliatus filius Dei. 2. Vt exemplo filij Dei sobriæ orationi studeamus. 3. Vt illi gratias

agamus qui nostro nomine tantum ieiunium sustinuit.

Deinde ab altera parte cauendus est abusus, ne videlicet abutamur hoc sancto Christi ieiunio, quod fit, si vel præceptum vniuersale faciamus ex hoc Christi facto: vel putemus nos fieri participes ieiunij Christi per nostrum fictum ieiunium: vel suspicemur ieiunium nostrũ peccatorum remissionem mereri ex opere operato, sicuti Thomas Aquinas sacrilegè docet: vel iudicemus cum Ambrosio hoc quadragesimale ieiunium à pontificibus Ecclesiæ impositũ, esse necessitatis, ita ut nemo pius habeatur nisi qui hoc ieiunium seruarit. Hæ omnes opiniones pugnant ex diametro cum ipso fidei fundamento, quod est, solius Christi merito saluari credentes.

At dicunt: omnis Christi actio nostra est instructio: is autem ieiunauit quadraginta dies: ergo nos debemus hoc factum Christi imitari. Verum quidem est, quod dicunt omnis Christi actio nostra est instructio, sed non est verum quod omnis Christi actio sit nobis imitanda, id quod ex actionum Christi differentijs manifestum est: Sunt enim actiones Christi aliæ morales: aliæ miraculosæ: aliæ peculiares. Morales vitam ac mores nostros instruunt: est enim ipse perfectissimum virtutum exemplar. Miraculosæ,

losæ, inter quas hoc ieiunium numero, mentem nostram de veritate doctrinæ Christi informãt & confirmant. Peculiares seu piaculares sunt, quæ ad redemptionis & expiationis beneficiũ pertinent: Hæ salutis fiduciam in nobis fouebunt & alent. Atque ita omnis Christi actio est quidem nostra instructio, sed non omnis imitanda, sed tantum quæ ad mores & vitam, iuxta legis decalogi præscriptum, pertinent.

Licet ne ergò ieiunium quadragesimale ieiunare? licet, modò seruentur in eo conditiones, quas supra dixi in sancto & Christiano ieiunio seruandas esse. Et sane apertè fateor isto tempore singulari sobrietate opus esse, ad meditandum beneficium redemptionis, quod tũ solet in nostris Ecclesijs quotidiè proponi in enarratione pasſionis Dominicæ: sed coactio & necesſitas abesse debent.

DE SECVNDO.

Accedens ad eum tentator &c. In his Christi tentationibus videre licet: Primum, quanta sit audacia Sathanæ & studium eius ad destruendum regnum Christi. Nam ne quidẽ filio Dei pepercit, sed eum accedit, tentat: & quemadmodum regnum Dei in Paradiso inuasit & superior est factus: Ita nouũ Paradisum

regnũ Christi molitur destruere, ac eius regem telis tentationum adoritur. Deinde hic licet videre quàm sit humiliatus filius Dei, vt non solum sit afflictus ieiunijs, verumetiam tentationibus Sathanæ sit petitus.

Cæterum, vt nos hinc salutarem instructionem accipiamus, primum de tentationibus Christi dicam. Deinde quare sit tentatus: Postremò, quid nobis doctrinæ & consolationis sit petendum ex tentationibus Christi.

In singulis tentationibus Christi, quæ tres hic numerantur, quatuor spectemus. 1. Quæ occasio. 2. tentationis modus. 3. tentationis finis. 4. modus victoriæ.

Quantum itaq; ad primam attinet tentationem, eius occasio hisce Euangelistæ verbis indicatur: *Et cũ ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esurijt.* Ecce qualem occasionem nactus est. Christus ieiunat; parat se ad officium capescendum: sed Sathan aliud molitur, & ex bono facto Christi, eius perdendi materiam captat. Hoc perpetuũ Sathanæ studium fuit, vt & benefactis sanctorũ & peccatis abutatur illis in pernitiem: sed nouit Deus qui sunt sui, & potest eos è tentatione eripere.

Tentationis modus sequitur: ait enim tentator: *si filius Dei es, dic ut lapides isti panes*

fiant: finis huius tentationis fuit, Christo persuadere periculum facere, an Deus miraculo suam diuinitatem comprobare vellet: quod si non faceret, ut suspicaretur Dominus se Deo curæ non esse. Pugnat ergò hæc tentatio cum prouidentia Dei, qua Deus suis filijs prouidet omnia, quæ sunt ipsis ad salutem & præsentem vitam necessaria.

Modus victoriæ sequitur: Cui respondens dixit: scriptum est, non in solo pane uiuit homo: sed in omni uerbo quod procedit de ore Dei. Hic videmus in verbo Dei victoriam esse sitam aduersus Sathanam. Sathan uult persuadere Christo, quòd sit periturus nisi ex lapidibus panes faciat: sed Christus negat hominem viuere solo pane seu cibo corporali. Cibus enim non nutrit, nisi accedat benedictio diuina, à qua panis robur capit: scriptum est enim, comedent & non saturabuntur. Scripturam autem huc adductam à Christo habes Deutro. 12. Quo in loco consolatur Moses populum in deserto, vbi non erat panis: sed Deus Manna de cœlo dedit & aquam de petra. Hanc promissionem CHRISTVS sibi atque omnibus pijs applicat: significans fore, vt in medio famis DEVS suis sit adfuturus & necessaria suppediturus. Huius promissionis exempla habemus in Israelitis,

Helia,

Helia, Elizeo, Mose, & hîc in Christo. Huc illud Prophetæ: Non confundentur in tempore malo & in diebus famis saturabuntur. Hæc promissio, cum ad nos quoq; pertinet, arripenda est fide, & opponenda est Sathanæ, ne nos tentatione famis euertat. Atq; hæc de prima tentatione Christi & eius usu sint breuiter dicta. Secunda sequitur.

Occasio secundæ tentationis hisce verbis describitur: *Tunc assumpsit eum Diabolus in sanctam ciuitatem & statuit eum supra pinnaculum templi.* Ecce occasionem, Ecce artificium Sathanæ, qui ex re qualibet perdendi materiam petit.

Modus tentationis additur: *Si filius Dei es, mitte te deorsum: scriptum est enim, Angelis suis mandabit de te & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum.* Finis, vt Christus tentaret aliquid contra vocationem, ac ita in se iram Dei prouocaret, quemadmodum primi parentes fecerunt Nam postquam vidit malignus iste, quòd Christus scriptura se erigit, conatur scripturam mendacijs suis inuoluere. Psalmus ille, quem citat Sathan, loquitur de prouidentia Dei, quòd velit Deus quemlibet pium in suis vijs, hoc est, in suo vitæ genere & uocatione legitima conseruare: non præcipit, vt aliquid teme-

rariè

rariè faciamus contra vocationem. Sed quomodo Christus hoc Sathanæ telum ignitum extinxit? Verbo: ait enim. Rursus est scriptũ: non tentabis Dominum Deum tuum. Hæc habemus Deut. 6. vbi tentare Deum significat aliquid audere per diffidentiam siue in rebus prosperis siue aduersis: quare talis tentatio aduersatur fidei & Dei timori. Qui enim in rebus prosperis securus viuit & deponit timorem Dei, is certè tentat Deum contra primum præceptum: rursus qui in calamitosis succumbit, quasi Deus nullam nostri curam gereret, etiam tentat Deum vocando in dubium eius promissiones. Ecclesia hodiè vexatur cruce & experitur foris pugnam & intus terrorem, hic certè non est tentandus Deus: non est dicendum, si sumus eius populus: si verum est hoc Euangelium quod profitemur, cur ergo non hoc tempore nos iuuat? cur hostibus omnia tam prosperè succedere permittit? hic fortiter cum Christo dicamus, non tentabis Dominũ Deum tuum. Sequitur tertia tentatio.

Tertiæ tentationis occasio hisce verbis indicatur: Iterum assumpsit eum Diabolus in montẽ excelsum ualde & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam illorum. Vide, in prima tentatione abusus est cruce Christi ad ipsum tentandum: nunc illi regna mundi proponit,

ponit, vt illorum gloria perſtringatur ac ruat contra Deum. Tentatio hæc eſt: Hæc omnia dabo tibi ſi cadens adoraueris me. Finis fuit vt Chriſtus fieret idololatra: ſed contra hanc tentationem victoria potitur Dominus primū repellendo Sathanam, qui auſus eſt ſibi arrogare diuinos honores. Deinde perfodiendo ipſum gladio Dei dicens: ſcriptum eſt Dominū Deum tuum adorabis & illi ſoli ſeruies. Hæc ſcriptura habetur Deut. 6. in qua duo ſunt: præceptio & prohibitio. Præcipit enim, vt unam Deum adoremus, & ei ſeruiamus diuinis cultibus iuxta primam tabulam: Prohibet vt vllis creaturis iſtum honorem tribuamus, ſiue Diabolis, ſiue hominibus, ſiue Angelis. Sit hæc regula nobis perpetuò in conſpectu aduerſus omnes Papiſtarum dolos

Sed cur tentatus eſt Chriſtus? 1. Vt nos tentati ſciamus nos habere pontificem per omnia tentatum. Deinde, vt nos eius exemplum erudiat, ne ſinamus Diabolum vllis rebus nos auocare à vero timore Dei. Cum ergò vult nobis perſuadere, quòd non ſimus Deo curæ, quando premimur cruce & multis ærumnis, reſpiciamus ad filium Dei, & gladio, quo ipſe vſus eſt, reprimamus hoſtem. Cum nos ſolicitat, ut aliquid tentemus contra vocationem,

vnde

vnde conijci posſumus in ſalutis & vitæ deſcrimen, opponamus gladium Dei. Cum magnis pręmijs nos inuitet ad idololatriam, caueamus ne iſtis hamis nos in naſſam damnationis pertrahat. Breuiter in tota uita laboremus, ut creſcamus in uera Dei cognitione & muniamur aduerſus Sathanam præſentia filij Dei, Cui uictori noſtro unà cum Patre & ſpiritu ſancto ſit gloria in ſæcula, AMEN.

* *
*

DOMINICA SECVNDA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIVM, MATTH. 15.

ET digreſſus illinc IESVS, ſeceſsit in partes Tyri & Sidonis. Et ecce mulier Cananæa quæ à finibus illis uenerat, clamabat ad illum, dicens: Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea miſerè à dæmonio agitatur. Ille uero non reſpondit ei uerbum. Et accedentes diſcipuli eius, rogabant illum, dicentes: Amitte illam: nã clamat poſt nos: at ille reſpondens, dixit: non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſraeliticæ. Illa uero uenit & adorauit eum, dicens:

Domine ſuccurre mihi. At ille reſpondens, dixit: Non eſt honeſtum ſumere panem filiorum & obijcere catellis. Hæc autem reſpondit: Certe Domine, etenim catelli edunt de micis quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus, dixit illi: ô mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis, & ſanata fuit filia eius ex eo tempore.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium ad nos gentes pręcipuè pertinet: exemplũ enim huius mulieris Ethnicæ gentes recipi docet. Nam ut eam inuocantem recepit & iuuit: ita nos quoq; uult recipere: non enim apud Dominũ eſt acceptio perſonarũ, ut & Petrus ait: in veritate cõperio, quòd non ſit perſonarũ acceptor Deus: ſed in omni gente, qui timet Dominum & operatur iuſticiam acceptus eſt illi. Eſt autem hoc immotum decretum Dei, quòd ut omnes impœnitentes abijciat & damnet: Ita quicunq; agunt pœnitentiam, & ex fide Deum inuocant per mediatorem vnicum Ieſum Chriſtum recipiantur & ſola bonitate Dei ſaluentur. Cuius decreti exemplum videmus in hac muliere quæ ſub cruce inuocat, exauditur, & fide iuſtificata ſaluatur, iuxta illud Iohelis. Omnis qui inuo-

cauerit

cauerit nomen Domini ſaluus erit. Loci tres:

I. Quæ vera & ſalutaris pœnitentia.

II. Cur Chriſtus hanc mulierem repulerit.

III. Viua imago veræ Eccleſiæ.

DE PRIMO.

Omnino neceſſarium eſt rectè doceri homines de vera pœnitentia; ea enim niſi adfuerit, nemo ſaluari poteſt: ideo dicam clarè & diſtinctè: quid ſit ſalutaris pœnitentia; quomodo fiat: & quibus abſoluatur partibus.

Chriſtiana & ſalutaris pœnitentia abſque omni dubio, eſt conuerſio hominis ad Deum, vt fiat noua creatura iuxta ipſius voluntatem, quantum fieri poteſt in hac infirmitate, viuens: Vel, ut clarius dicam, ſalutaris pœnitentia eſt verus dolor de offenſa Dei, cum voto ac ſpe veniæ propter victimam filij Dei, & voluntate ſingulariq; ſtudio omne poſt hac peccatum vitandi, Deoque totam vitam poſthac approbandi.

Hanc eſſe ueram definitionem ſalutaris pœnitentiæ vnico Ezechielis teſtimonio oſtendi poteſt. Hic enim Propheta cap. 18. ita ait: Conuertimini & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus veſtris, & non erit vobis in ruinam iniquitas; proijcite à vobis omnes ini-

quitates uestras & facite uobis cor nouum & ſpiritum nouum.

Hoc teſtimonio tria continentur: Primum eſt inuitatio ad pœnitentiam: Nemo, inquit Dominus, ueniet ad me niſi quem pater traxerit. Secundum eſt promiſsio: non erit vobis in ruinam iniquitas. Tertium eſt pœnitentiæ deſcriptio: Agite, inquit, pœnitentiam: Vult nos ergò dolere de offenſa Dei. Proijcite à uobis omnes iniquitates ueſtras: ergò fugam & odium peccati requirit. Cum ait conuertimini ad Deum, fidem requirit, ſine qua nemo ad Deum conuerti poteſt: fide enim, ut inquit Paulus, acceſſum habemus ad Deum. Præterea cum additur: facite uobis cor nouum & ſpiritũ nouum, ut noua ſimus creatura poſtulat, iuxta Dei uoluntatem uiuentes. Hinc conficitur quòd uera & ſalutaris pœnitentia ſit dolor verus de offenſa Dei, cum voto ac ſpe veniæ, ardentiq; ſtudio omne peccatum vitandi ac Deo in poſterum totam vitam approbandi. Hoc in illuſtri exemplo clarius videamus. Dauid poſt horrendum lapſum in adulterium & homicidium, pœnitentiam agit iuxta formam in Pſalmo expreſſam. Primum ait: Miſerere mei Deus ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hic & dolet ob ſuam miſeriam, quòd Deum adeo

adeo indigne offenderit, & agnoſcit Deum miſericordem: vnde votum ac ſpes in eo extitit, ac viua in Meſsiam fiducia. Quantus autem fuerit dolor quantaque fides, qua ſuperauit dolorem, idem Pſalmus multis verbis indicat: cum autem addit in eodem Pſalmo: Spiritum nouum crea in viſceribus meis, ſe nouam creaturam fieri optat. Huiuſmodi multa ſunt exempla: vt Adam, Manaſsis, Petri, latronis, Magdalenæ &c. quæ nos cogitare oportet, vt illorum exemplo & erudiamur de vera pœnitentia, & ſeriam pœnitentiam cum illis agamus.

Etſi autem ex ijs, quæ diximus, mediocriter intelligi poteſt, quomodo fiat vera pœnitentia: tamen illud diſtinctius declarare volo: nihil enim homini magis neceſſarium eſt, quàm ut vera pœnitentia reconcilietur Deo & ſaluetur. Vt igitur ſciamus quomodo vera pœnitentia agatur, obſeruanda ſunt ſeptem puncta.

1. Noticia Dei requirentis obedientiam. Hæc ſumitur ex decalogo: Ego ſum Dominus deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti &c. Hîc requirit Deus agnitionem ſui: deinde ſequitur, qualē obedientiam poſtulat: Non habebis deos

alienos coram me. Tertiò comminationes additæ testantur, quòd damnet inobedientiam: visitans (ait) iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem. Postremò etiam de Deo sciendũ est, quòd sit misericors, secundum vocem Euangelij. Antequam igitur ad veram pœnitentiam pateat aditus, requiritur noticia Dei requirentis obedientiam, iudicantis & damnantis seriò inobedientiam & rursus miserentis & recipientis peccatores in gratiam propter mediatorem.

2. Hanc noticiã sequi debet examen factorũ nostrorum ad legem Dei, & singula præcepta seorsim sunt consideranda. Primum ergò in hoc examine vide, an Deum habeas cui soli fidas, an ipsum timeas, an ames, an totis viribus colas, an ipsius nomen sit tibi sacrosanctum, an ipsum prædices, celebres, inuoces, quemadmodum primæ tabulæ præcepta præcipiunt. Ad eundem modum examen instituendũ est, in secunda tabula de proximo &c. Ex hoc examine venies in cognitionem tuæ turpitudinis, & iustæ damnationis propter Dei offensam: huiusmodi examen à nobis requirit, quoties scriptura nos hortatur ad pœnitentiam.

3. Hoc examine inito ex agnitione peccati, & iudicij Dei oritur vehemens pauor in conscientia, quem pauorem augent circumstantiæ

iudicij

iudicij Dei, quæ ſunt præſentes calamitates, tyrannis Diaboli, infernales pœnæ, mors æterna & damnatio.

4. In hoc ingenti pauore, niſi fides ſuccurreret, infiniti homines perirent. Nam in hoc pauore, ex contemplatione miſericordiæ Dei promiſſæ propter Chriſtum, concipitur fiducia remiſsionis peccatorum. Atq; ita homo tanquam ex inferno eluctatur & apprehendit manum filij Dei, qui ſe ex inferno eripit. Hîc mens promiſsiones Dei cogitat, intuetur filium Dei pendentem in cruce pro tuis & meis peccatis: Audit vocem Iohelis conſolatione pleniſsimam: Conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia gratioſus & miſericors eſt, tardus ad iram & velox ad pietatem & parcens ſuper malicia. Harum promiſsionum exempla conſiderentur ut nos iſtis confirmemur.

5. Cognita hac Dei miſericordia peccator concipit ſpem veniæ, & incipit palam ſuum deplorare peccatum, confitetur Deo ſuam turpitudinem & confugit ſeria oratione & ardenti corde ad miſericordiam Dei.

6. Qui hoc pacto per hos gradus aſcendit: Primum agnoſcens Deum, ipſius iudicium & miſericordiam ſicuti iam expoſitum eſt, is hac fiducia abſoluitur à peccato ſuo, & iuſtificatur

coram Deo, non ſua iuſticia, ſed Chriſti, quæ omni credenti imputatur: Nam vera noſtri iuſtificatio, eſt credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad uitam æternã gratis propter Chriſtum.

7. Iuſtificatus fide & adoptatus in filiũ & regeneratus agit gratias Deo, celebrat Deum & totam vitam in poſterum emendat.

Verum vt hæc clarius à nobis intelligi poſsint, proponam exemplum ſalutaris pœnitentiæ, de qua audiſtis, & ſumam Manaſſem regem Iuda, in cuius pœnitentia ſalutari hæc omnia conſpiciuntur, quemadmodum in ipſius oratione apparet.

PRIMVM enim cum inquit, DOMINE omnipotens Deus patrum noſtrorum Abraham & Iſaac & Iacob, quem omnes pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ, & inſuſtentabilis eſt ira comminationis tuæ ſuper peccatores, immenſa vero & inperueſtigabilis miſericordia promiſsionis tuæ, quoniam tu es Dominus altiſsimus, gratioſus, miſericors & multum miſerans, & pœnitens ſuper malicias hominum.

In his verbis Manaſsis, eſt 1. Agnitio Dei. 2. debitæ obedientiæ teſtificatio. 3 Iudicij diuini in peccatores confeſsio. 4. Miſericordiæ noticia & prædicatio.

DEIN-

Deinde ſecundum ſequitur, videlicet examen factorum Manaſsis ad normam legis, ita enim ait: Peccaui ſuper numerum arenæ maris, multiplicatæ ſunt iniquitates meæ Domine.

Tertio quantus pauor fuerit in corde ipſius oſtendit, cum ait: & non ſum dignus intueri & aſpicere altitudinem cœli præ multitudine iniquitatum mearum.

Qvarto in his pauoribus erigit ſe cogitatione miſericordiæ, & ait: Et nunc flecto genua cordis mei precans ad te Domine, qui promiſiſti pœnitentiam & remiſsionem peccatorum ijs qui peccauerunt tibi.

Qvinto ſequitur veniæ precatio: Quare peto rogans te: Remitte mihi Domine, remitte mihi, & ne ſimul perdas me cum iniquitatibus meis, neque in æternum iratus reſerues mala mihi, quia tu te Deus, Deus, inquam, pœnitentium, & in me oſtendas omnem bonitatem tuam.

Sexto, hæc precatus ſtatuit ſe exauditum & iuſtificatum: quare & addit. Quia indignum ſaluabis me ſecundum magnam miſericordiam tuam. Hic Manaſſes iuſtus fide factus, noua eſt creatura.

Septimo, hanc gratuitam iuſtificationem ſequitur emendatio in tota vita. Vnde

ſequitur in ipſius oratione: Et laudabo te ſemper omnibus diebus vitæ meę, quoniam te laudat omnis virtus cœlorum & tibi eſt gloria in ſæcula ſæculorum Amen.

Hanc rationem agendi pœnitentiam omnes ſancti ſemper ſunt ſecuti. Dauid agnoſcit Deum, agnoſcit iudicium Dei, agnoſcit miſericordiam, ſuum factum examinat, pauet ob peccatum: erigit ſe fiducia miſericordiæ, precatur veniam, iuſtificatur fide, iuſtificatus Deum celebrat. Hæc in Pſalmo 51. conſpiciuntur.

Audiuimus quid ſit pœnitentia, & quo modo fiat, iam quæ ſunt eius capitales partes tenendum eſt, & numerantur tres, quæ ſunt contritio, fides & noua vita.

Ad contritionem requiruntur prima tria, quæ ſunt agnitio Dei, examen facti & pauor conſcientiæ ob peccatum.

Ad fidem tria proxima, cogitatio miſericordiæ, petitio veniæ & iuſtificatio.

Ad nouã vitam requiritur vltimum, quod in cordis, oris, & vitæ inſtitutione ſecundum legem Dei conſiſtit.

DE SECVNDO.

Scribitur in hoc Euangelio quòd Chriſtus repulerit hanc mulierem. Quare hoc facit? quare

quare dicit ſe tantum miſſum eſſe ad oues quæ perierunt de domo Iſrael? An non idem Dominus eſt, qui dicit. Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis &c. Reſpondeo: Dominus hoc fecit non ſine magnis cauſis. 1. Hoc fecit ut mulieris fides hac mora exerceretur & creſceret, 2. Vt eſſet exemplum pietatis aduerſus pertinaces Iudæos, qui Chriſtum contempſerunt. 3. Vt oſtenderet Dominus ſe velle vinci à nobis aſsiduitate precum noſtrarum. 4. Vt hoc exemplo doceret præſentes ſpectatores veram pietatis indolem. Sed Dominus aliam cauſam aſsignat, cur hanc mulierem repulerit: dicit enim, non ſum miſsus niſi ad oues quæ perierunt de domo Iſrael. Reſpondeo: Hoc non dicit Chriſtus quaſi negaret gentibus acceſſum ad gratiam ſuam: Fuit enim illa mulier gentilis, ſed aliæ cauſæ ſunt. 1. Vult hic notare obſtinatam maliciam & ingratitudinem Iudæorum qui Chriſtum peculiariter ad ſe miſſum non agnouerunt. 2. Quòd uerbum Dei ipſe Chriſtus, ante mortem ſuam prædicaret Iudæis, & poſt mortem daret mandatum prædicandi gentibus: Nam Dominus prohibuerat prædicari Euangelium inter gentes ante ſuam mortem. Verum poſtea cum à morte excitatus eſſet, dedit hoc mandatum Apoſtolis: Ite in mundum vniuerſum & prædicate Euan-

gelium omni creaturæ &c. Hoc mandatum manifestè ostendit, quòd Christi beneficia ad Iudæos & gentes pertinent, hoc est, quòd omnes ex Iudæis & gentibus qui Christum recipiunt, & veram pœnitentiam agunt, sint participes beneficiorum Christi, ita ut ipsius sanguine omnia illorum peccata sint abolita, & tandem in extremo die surgant ad beatam immortalitatem & vitam æternam. Verum qui Christum recipere recusant, viuentes absque pœnitentia, illi absque misericordia æternis pœnis cum Diabolo punientur: Nam sicut Dominus fuit, est & erit misericors omnibus agentibus pœnitentiam absque omni conditione personarum: ita fuit, est & erit implacabilis iudex eorum, qui pœnitentiam non agunt: non moratur siue simus reges, siue nobiles, siue ciues, siue rustici.

DE TERTIO.

Pulcherrima imago Ecclesiæ Christi, & singulorum membrorum describitur in hac Cananæa muliere: Primum enim quemadmodum hæc Cananæa mulier obruitur calamitate: ita & tota Ecclesia & singula eius membra. Hinc Paulus: Omnes qui uolunt piè uiuere in Christo persecutionem patiantur. Hoc

Christus

Christus docet cum iubet nos tollere iugum suum: Vult enim nos Deus fieri conformes suo filio in afflictionibus & ærumnis, qui olim sumus illi futuri conformes in gloria, Roma. 8. 2. Ecclesia in his calamitatibus orat opem: nãm nullũ aliud asylum habet Ecclesia, quàm orationem ad Deum, qua impetratur auxiliũ. 3. Christus videtur auertere aurem, dum non statim impetramus quæ volumus. 4. Ecclesia exemplo huius mulieris non desinet precari: sed perseuerabit in oratione donec impetrauerit quod petit.

Porrò singula membra Ecclesiæ hinc quid discant habent.

1. Vnusquisque nostrum se agnoscat Cananæum, hoc est, impium & indignum gratia Dei.

2. Clamet cum hac muliere, miserere, miserere.

3. Si tentaris, persiste tamen huius mulieris exemplo; si non hodie aut cras te exaudierit: tuæ tamen preces non erunt inanes, sed verè exaudientur propter Christum, si ex fide, huius mulieris exemplo, oraueris.

4. Agnosce te canem cum hac muliere: sed

ſed talem, qui ex micis cadentibus de menſa Domini ſui ſaturetur, ideoq; in oratione perſiſtito.

5. Futurum eſt & tibi, quod huic mulieri accidit, quæ prius canis dicebatur, mox pro filia agnita eſt: tanta eſt miſericordia Domini, Cui honor & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

DOMINICA TERTIA IN QVADRAGESIMA, EVANGELIVM LVCAE II.

ET erat eijciens dęmonium, & illud erat mutum, cumque eiecisset dæmonium, locutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerũt: per Beelzebub principem dæmionorum eijcit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant ab eo: ipſe autem cum ſciret cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum aduerſus ſeipſum diuiſum, deſolatur, & domus ſupra domum cadit. Quod ſi Sathanas quoque aduerſus ſeipſum, diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnũ eius? quia dicitis: per Beelzebub me eijcere dęmonia. Quòd ſi ego Beelzebub præſidio eijcio dæmonia, filij ueſtri cuius præſidio eijciunt? ideo ipſi iudices ueſtri erunt.

erunt. Porro si digito Dei eijcio dæmonia, profecto, peruenit ad uos regnum Dei. Cũ fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet: Vbi uerò fortior eo superueniens, uicerit eum, uniuersa arma eius aufert in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Qui non est mecum contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit: Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia quærens requiem, & non inueniens, dicit: Reuertar in domũ meã unde exiui. Et cũ uenerit inuenit eam scopis mundatam atque ornatam, tunc uadit, & assumit septem alios spiritus secum nequiores ipso, & ingressi habitant ibi, & fiunt extrema hominis illius peiora primis. factum est autem, cum hęc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. At ille dixit: Quinimo: Beati qui audiunt sermonem Dei, & custodiunt illum.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc Euangelium, dilecti: clarè ostendit cur Christus venerit in hunc mundum & assumpserit humanam naturam, nimirum vt & nouum regnum inchoaret & regnum Diaboli aboleret, hoc est, quod Deus dicit Gen. 3. Se-

men mulieris conteret caput ſerpentis, quod Iohannes interpretatur, cum ait: Chriſtus apparuit, ut deſtrueret opera Diaboli, hoc eſt, regnum Diaboli, quod à peccato incipit, peccato ædificatur, damnatione æterna abſoluitur. Huius Sathanæ regni deſtructorem declarat ſe Chriſtus in hoc Euangelio, dum liberat hominem obſeſſum à Diabolo. Nam cum Diabolum expellit, primum ſignificat ſe potentiorem Diabolo eſſe. Deinde ſe ipſius hoſtem declarat. Tum ſigno oſtendit ſe humani generis ſaluatorem. Præterea oſtenditur hîc ingratitudo mundi erga ſuum ſaluatorem, cũ impij Iudęi adſcribũt Sathanæ opera Dei. Poſtremò in fine huius Euangelij, mulier clamans dat Chriſto occaſionem monſtrandi ueram beatitudinem: Nam dum mulier clamat: Beatus uenter qui te portauit, Is reſpondet: quinimo Beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud.

Loci quatuor:

I. Differentia regni Sathanæ & regni Chriſti.

II. Contentio inter Iudæos & Chriſtũ, in qua Iudæi reprehendunt Chriſti factum, ipſe uero illud defendit.

III. Quid

III. Quid futurum est illis, qui Christū receptum rursus reijciunt obtemperantes Sathanæ.

IIII. Quæ sit vera beatitudo & fœlicitas.

DE PRIMO.

Erat Iesus eijciens dæmonium. Hæc verba aperte testantur duo diuersa esse regna: Christi & Sathanæ, & esse maximam differentiam inter hæc duo diuersa regna, adeò ut nunquam inter ea conuenire posit. Cum ergò Diabolus & Christus sunt duo potentissimi diuersorum regnorum Reges, de vtroq; dicemus, ut intelligatur quantum mali est in Sathanæ regno, & quantum boni & fœlicitatis in Iesu Christi salutari regno.

De Diabolo hæc quatuor puncta consideranda sunt: 1. Quis sit. 2. Quid faciat. 3. Cur faciat. 4. Cur Deus permittat ut faciat.

Quis ergò est? Quantum ad naturam, est creatura Dei, sicuti Angeli Dei; quantum ad studium & peruersitatem, quam ex se habet, est mendax, latro, fur: qui perpetuò homicidio & mendacio gaudet, & nihil magis expetit, quàm humani generis æternum interitum. Quòd talis sit Diabolus, docet fraus eius, qua primos homines decepit.

Quid facit Diabolus? Videmus in hoc Euangelio, quòd hunc miſerum hominem reddat cœcum & mutum. Conſidera, quæſo, hîc Diaboli crudelem tyrannidem aduerſus hunc miſerũ. 1. Aures obturat illi. Quare? ne uerbũ Dei audiat. Cur hoc cupit? Quia ſcit Diabolus primum gradum in cœlum, eſſe verbum Dei audire: Nemo enim ſine auditu verbi Dei unquam ſalutem conſecutus eſt: Euangelium enim, ut inquit Paulus, eſt potentia Dei in ſalutem omni credenti. 2. Cor obſidet, ne uerbũ in eo locum habeat. Quare hoc facit? Quia ſcit ſine fide, quæ ex uerbi auditu eſt, neminem iuſtificari. Nam, ut Chriſtus dicit, qui non credit, ira Dei manet ſuper eum. 3. Reddit mutum. Quare? ne confiteatur Chriſtum ſuum ſaluatorem: nam ſcit neminem ſaluum fieri ſine oris confeſsione: ſic enim Paulus Roma. 10. ait, corde creditur ad iuſticiam, ore fit confeſsio ad ſalutem. 4. Reddit hunc miſerum cæcum ne videat. Quare? Ne uideat opera Dei enarrantia gloriam Dei, ut Dauid teſtatur cum ait: Cœli enarrant gloriam Dei, & opera eius annunciat firmamentum. Ecce occludit Sathan huic miſero homini omnes vias ſalutis.

Quare hoc facit iſte malignus? 1. Quia ipſe damnatus eſt & nullam ſalutis ſpem habet. 2. Odio Chriſti tanto laborat quòd ipſius regnum

num ferre non poteſt. 3. Odio implacabili, aduerſus humanum genus inflammatur, adeo ut cupiat omnes ſecum æternum damnari: Ideo Petrus inquit, 1. Pet. 5. Diabolus, vt Leo rugiēs circuit quærens quem deuoret.

Sed cur Deus hoc permittit Sathanæ, vt ita homines vexet? 1. Hanc pœnam noſtro peccato meruimus: quicquid enim mali nobis acciderit, nobis ipſis adſcribemus, & cauſam in nobis ipſis quæremus. 2. Deus hoc permittit, vt intelligamus quanta ſint beneficia Chriſti erga Eccleſiam: nemo enim melius intelligit libertatis aut ſanitatis commoda, quàm qui aliquando carceris mala & morbi moleſtias expertus eſt. 3. Vt Chriſtum inuocemus contra Diabolum, qui ſolus eum ſuperare poteſt. 4. Vt fide nos aduerſus illum muniamus, iuxta illud: cui fortes reſiſtite in fide. Eſt enim fides victoria mundi, ut ait Iohannes: Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides veſtra. 5. Vt præſentia Chriſti liberati à Sathanæ tyrannide, & agnoſcamus Chriſtum in nobis habitare, iuxta illud 1. Reg. 17. Vt ſciat omnis terra quòd ſit Deus in Iſrael, id eſt, in Eccleſia, & Deum prædicemus qui nos liberat.

De Diabolo audiuimus, quis ſit, quid faciat, cur Eccleſiæ exitio ſtudeat, & cur id Deus permittat: Nunc de rege Chriſto audiamus, de

quo dicam: Quis sit, quid faciat, & cur faciat.

Quis est Christus? Deus & homo, à patre ante sæcula natus, æternus Deus cum æterno Patre & Spiritu sancto, quemadmodũ in symbolo confitemur: descendit de cœlo propter nostram salutem & assumpsit humanam naturam, ut sua morte liberaret nos ab æterna morte & supplicio.

Quid facit? Hoc docet nos præsens Euangelium. 1. Aperit huic surdo aures: Deinde eijcit ex illo Diabolum: soluit linguam, ut loqui posit: oculos quoq; aperit. Hoc ipsum quotidiè facit in sua Ecclesia. 1. Aperit aures, ut audiamus verbum: quicunq; enim libenter audit verbum Dei, sciat aures suas apertas esse: & qui contra non audit verbum libenter, sciat suas aures adhuc à Sathana obturatas esse. Quare qui nondum habet aures ad audiendũ verbum, confugiat ad Christum qui solus aperit. 2. Cor à Diabolo liberat, vt credere posimus: nam Iohannis 6. docet Christus, quòd fides sit opus Dei: ita enim ait: hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem ipse misit. Si ergo non credis, adhuc Diabolus occupat cor tuũ: quare Christus adeundus est qui solus eum superare potest. 3. soluit linguam, vt iam ore etiam confitearis, prædices & inuoces.

Cur

Cur autem hoc facit Christus? 1. Quia est amans hominum, quorum naturam assumpsit, quando homo conceptus & natus est ex Maria virgine. 2. Quia est hostis Diaboli. 3. Quia officium eius est, ut hostis sui Diaboli regnum inuadat, ipsum hostem spoliet ac omnes in se credentes donet vita æterna.

Ex his iam apparet quantum sit discriminis inter regnum Diaboli & Christi. In regno Diaboli est peccatum & mors: in regno Christi est iusticia & vita. In regno Sathanæ est damnatio: in regno Christi est absolutio à damnatione & salus. In regno Sathanæ sunt tenebræ: in regno Christi est lux perpetua. In regno Sathanæ est cruciatus: in regno Christi est gaudium. In regno Sathanæ conspicitur Diabolus cũ damnatis omnibus: In regno Christi sancti fruũtur conspectu Dei & immortalitatis gloria, per Christum Iesum. Hinc ergò admoneamur & quanto cum studio fugiendum sit regnum Sathanæ, & quanta diligentia conandum sit, vt ciues constituamur beati regni Christi.

DE SECVNDO.

Iudæi videntes hoc factum Christi, tanquam legati Sathanæ, se totis viribus Christo opponunt, & dicunt in Beelzebub principe dæmoniorum eijcit dæmonia. Vide quanta

ſit mundi malitia: Dei opus diabolo adſcribit, quò in peccatis ſuis moriatur. Quis mortalium tanta inſania inſurgeret aduerſum Chriſtum, niſi ſpiritu Sathanæ excitaretur? Verum Chriſtus illam contumeliam Dei nequaquam fert, ſed fortiſsimis argumentis iſtam Diabolicam contumeliam confutat.

PRIMVM argumentum: Nemo poteſt per vnum Diabolum alium eijcere: Ergo vos improbè aſſeritis me in nomine Beelzebub eijcere dæmonia: Nam ſi vnus Diabolus alij Diabolo vim faceret, & eum eijceret, non eſſet ſtabile regnum Diaboli. Nunc autem videmus regnum Sathanæ maximè ſtabile & firmũ eſſe: Nam omne regnum contra ſe diuiſum deſolabitur: vbicunq; enim eſt diſcordia, ibi certus expectandus eſt interitus.

SECVNDVM argumentũ eſt: Si ego in nomine Beelzebub eijcio dæmonia, veſtri quoq; filij in eodem nomine eijciunt dæmonia: ſed hoc veſtro ipſorum iudicio eſt falſum: nam vos Dei virtute illos dæmonia eijcere fatemini: quare improbè facitis, cum me dæmonia in nomine Beelzebub eijcere aſſeritis.

TERTIVM argumentum: In digito Dei, id eſt, potentia diuina eijcio dæmonia, ergò falſò, Diabolo adſcribitis opus meum.

QVARTVM argumentum: Fortis à fortiori

tiori ſuperatur: Diabolus à me ſuperatur: Nam illum eijcio, illius ſpolia capio: igitur ſum illo fortior. Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet. Quis eſt ille fortis armatus? Serpens antiquus: Cuſto-ſtodit atrium ſuum, dum habitat in incredulis, dum hominum ſenſus excæcat, ne Chriſtum agnoſcant: atq; tum omnia quæ poſsidet, ſunt in pace, quando ſcilicet ſilet verbum Dei, & ſonant humanæ traditiones. Verum quum gladius ſtringitur, quod eſt verbum Dei, mox Diabolus cogitur cedere: nam Chriſtus qui in verbo eſt, potentior eſt Sathana.

QVINTVM argumentũ: Qui non eſt mecum contra me eſt, & qui non colligit mecum diſpergit: hoc eſt, Diabolus diſsipat Eccleſiam & ego colligo Eccleſiam: ergò inter me & Diabolum non conuenit: quòd autem Diabolus diſsipet Eccleſiam, probat pulcherrima ſimilitudine.

DE TERTIO.

Cum immundus ſpiritus exierit de homine, hoc eſt, cum Diabolus, qui & ipſe immundus eſt, & animos hominum coinquinare multis modis ſolet, exierit de homine, quemadmodum iam de miſero hoc, qui obſeſſus erat, mea virtute eiectus eſt. Quid tum facit? Am-

bulat per loca inaquosa, quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam unde exiui: Ambulat per loca inaquosa, id est, per corda non irrigata flumine spiritus sancti. Quid est quòd quærat requiem & non inueniat? hoc dicto significatur eius studium: non enim satis est ei nocuisse, nisi magis noceat. Tanto perdendi homines studio laborat, non contentus est multa corda possidere, nisi ad ea redeat, à quibus antea expulsus: unde dicit: Reuertar in domum meam unde exiui. His verbis significatur, quòd non sinat intentatos eos, qui fide purgati sunt: sed conetur rursus, in eorum corda intrare, quò eos à regno Christi abducat: quod cum fit, fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus, quia fit de nouo hostis Christi, expellit Spiritum sanctum, & grauiores pœnas luet, nisi rursus per veram pœnitentiam eiecerit Diabolum. Obseruemus ergò quàm periculosum sit ijs, qui semel Christo dederunt nomina, & rursus se iugo Diaboli subijciunt. Hi enim ut grauissimè in spiritum sanctum peccant: Ita etiam grauissimæ pœnæ sunt ipsis metuendæ. Quare qui salutis suæ ulla tanguntur cura, citò resipiscant & strenuè aduersus Sathanam militent, ne eos rursus in peccatorum diluuium præcipitet.

DE QVARTO.

Factum eſt cum hæc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus uenter &c. At ille dixit: Quinimo Beati qui audiunt uerbum Dei & cuſtodiunt illud. Hic primum obſeruemus diuerſa hominum iudicia de uerbo Dei. Quidam admirantur & amant verbum, vt hæc mulier: Quidam malè loquuntur de uerbo, ut illi, contra quos hic Chriſtus agit. Nam ſemper à principio mundi fuerunt tales auditores uerbi. Cain verbum contempſit: Abel amauit. Nohe amauit: & reliquus totus mundus contempſit. Tempore Hieremiæ paucißimi verbum Prophetarum receperunt cum fructu: pleriq; ad veterem idololatriam redire maluerunt. Hinc apud Ieremiam dicunt: Quando ſacrificauimus reginæ cœli (~~id eſt, ſoli~~) omnia fuerunt nobis proſpera: abundauimus frumento &c. Ad eundem modum noſtri dicunt: quando miſſas audiuimus, dedimus Monachis, omnia fuerunt in meliori precio, maior erat timor Dei maiorq; charitas: Hanc gratiam refert mundus Deo pro ſuo beneficio. Dat nobis verbum ſalutis: nos potius volumus humana ſomnia. Offert gratis: nos volumus Monachorum nugis mereri. Sed iſtis omißis audiamus Chriſtū: Beati, inquit, qui audiunt verbū

Dei & custodiunt illud. Hæc pauca verba sunt, & habent additam magnam promissionem.

Quodnam est illud verbum Dei? Aliud esse non potest quàm quod Prophetæ tradiderunt: Christus suo confirmauit sanguine: Apostoli docuerunt. Quodnam est illud? Eius summam habet puerilis nostra doctrina Catechismus, & sunt decem præcepta: Symbolum: doctrina de Sacramentis, & quam singulis diebus dominicis auditis ex Euangelio, hoc est, vt vno dicam verbo, quam Prophetæ, Christus & Apostoli docuerunt. Hoc verbum vult audiri: ergò vult ministros esse & pastores, qui hoc verbum docere possunt. Nam cum det uerbum, offerat salutem, quæ fide ex auditu percipitur, necessarium est, vt sint qui hoc verbum doceant.

Verum, quia non satis est docere & audire verbum, nisi custodiatur, addit Dominus: Et custodit illud. Quid est custodire verbũ? Est verbum auditum discere, retinere, eiq; credere, & ex fide Deo veram obedientiam præstare. Ita Abraham pater noster fecit, audiuit verbum, retinuit, eiq; obediuit & ex fide tantam obedientiam præstitit, quod potius, mandante Deo, voluerit suum vnigenitum filium mactare, quàm Dei præceptum violare. Sed quis est inter nos qui Deo hanc obedientiam præstat?

filij

filij volumus Abrahæ dici, ſed nolumus Patris veſtigijs inſiſtere. Quid illis promittit qui audiunt & ei obediunt? Beati ſunt, inquit, qui audiunt uerbum &c. Beati, id eſt, ſunt ab omni miſeria liberi, á peccato & damnatione. Beati, id eſt, donati vita & gloria æterna per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit unus Deus in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA LÆTARE, IOHAN. 6.

POſt hæc abijt Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis, & ſequebatur eum turba multa, quia uidebant eius ſigna quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Subijt autem in montem Ieſus & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Inſtabat autem Paſcha feſtus dies Iudæorum. Cum ſuſtuliſſet ergo Oculos Ieſus, & uidiſſet quod multa turba ueniret ad ſe, dicit ad Philippum: vnde ememus panes ut edant iſti? hoc autem dicebat tentans eum: ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus, Reſpondit ei Philippus: Ducentorũ denariorum panes non ſufficiunt eis, ut unuſquiſq; puſillum quippiam accipiat: Dicit

ei unus ex discipulis ipsius Andreas frater Simonis Petri: Est puer hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces, sed hæc quid sunt inter tam multos? Dixit autẽ Iesus; facite ut homines discumbant: Erat autem gramen multum in eo loco: discubuerunt ergo uiri numero ferme quinque milia. Accepit autem panes Iesus, cumque gratias egisset, distribuit discipulis suis: Discipuli uero discumbentibus. Similiter & ex piscibus quantum uolebat. Vt autem impleti sunt, dicit discipulis suis: colligite quæ super fuerunt fragmenta, ne quid pereat. Collegerunt ergo & impleuerũt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum uidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: hic est uerè Propheta ille qui uenturus est in mundum. Iesus ergò cum cognouisset quòd uenturi essent, ac rapturi ipsum, ut facerent ipsum regem secesit iterum in montem ipse solus.

ENARRATIO TEXTVS.

SVmma huius Euangelij est, quòd Christus doctrinam quam tradit Matth. 6. Primum quærite regnum Dei & iusticiam eius (id est,

est, Dei) & cætera adijcientur vobis, hic facto suo & exemplo confirmet: vt nos verbo Christi & miraculo eius edocti, curam ventris abijciamus & sequamur Christum in desertum, eique omnem curam pro nobis relinquamus, iuxta eius mandatum: Iacta in dominum curam tuam & ipse te enutriet. Vult ergò totum hoc Euangelium docere, quòd qui verbũ Dei audiant, ament & conseruent, non sint perituri fame, quia Christus eorum in se curam recipit.

Loci tres:

I. Quòd Deus habeat curam illorum qui se sequuntur.

II. Circumstantiæ præsentis miraculi, & eius apud nos vsus.

III. Factũ huius turbæ uolentis Christum regem creare: Item de Christi fuga.

DE PRIMO.

In hac prima doctrina multa perpendenda se offerunt, quorum singula aliquam doctrinam & admonitionem suppeditant: vt sunt Christi profectio, operatio, ardor turbæ ad ipsum audiendum, quid turbam mouerit, quæ vtilitas inde ad turbam peruenerit, & quid nos ab exemplo turbæ & facto Christi discere debeamus.

Profectio Christi narratur his verbis: Abijt Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis. Fuit autem Tiberias vrbs in honorem Tiberij imperatoris ab Herode extructa apud Iordanem. In hac profectione Christi, obseruandus est finis & exemplum. Finis fuit vt latè propagaret suum Euangelium, doctrina & miraculis. Exemplum est, ut nos Christum imitemur, quisquis in sua vocatione, non parcentes nobis: sed nocte dieque per terram per mare nostræ studeamus vocationi respondere. Neque hoc exemplum est ministris verbi imitandum tantum, sed omnibus, iuxta rationem vocationis cuiusq;.

Quid in hac profectione agit Christus? Marcus cap. 6. dicit Christum misertum fuisse eorum, quia erant sicut oues non habentes pastorem & cœpit eos docere multa. Matthæus addit, quòd toto die fuerit occupatus in sanandis ægrotis. Hic quatuor se offerunt perpendenda. 1. Affectus Christi. 2. Causa istius affectus. 3. Quales simus sine ministerio verbi. 4. Quis finis ministerij.

Cum Christus miseretur turbæ, monemur vt cogitemus quàm paternè sit erga nos affectus, ut qui nostris calamitatibus afficiatur: hoc est quod Apostolus dicit ad Hebræos: nos habemus pontificem qui potest compati infir-

mitatibus

mitatibus nostris. Cur autem misertus sit turbæ, causa fuit quæ narratur à Marco, quia erant sicut oues, non habentes pastorem. Sed quales sunt oues sine pastore? Miseræ, expositæ furũ & luporum iniurijs. Cum autem hoc diceret Dominus, populus per falsos doctores erat abductus à vero Dei cultu in varias superstitiones, quarum fructus est animarũ interitus: quemadmodum nos olim in Papatu experti sumus vbi pro vero cultu Dei fuerunt in Ecclesiam inuectæ horrendæ superstitiones, ut inuocatio sanctorum, prophanatio Sacramentorum, purgatorium & aliæ nugæ, quæ hodiè utinam in multorum animis non residerent. Hînc ergò discimus quales sint homines sine ministerio uerbi, nempe quòd sint veluti oues in deserto uagantes: vbi omni momento periculum graue illis immineat à furibus & lupis, imo vt vno verbo dicam: Vbi non est verbum Dei, ibi nulla salus. Discamus & hîc finem ministerij verbi. Homines sine verbo sunt sicut oues vagantes sine pastore. Ergò uerbum est illis ueluti baculus pastoralis, quo homines è deserto ad suum pastorem congregantur: Est & ueluti pabulum quo reficiantur & alantur: Est & remedium quo animæ nostræ sanantur. Breuiter, est semen immortale, per quod renascimur ad uitam æternam, quando verbo prædicato credimus,

dimus: quanta autem ſit diuini verbi neceſsitas hinc facilè intelligitur.

Ardor populi ad audiendum Chriſtum hic etiam indicatur. Sequebatur, inquit Euangeliſta, eum multitudo magna: Idq; in locum deſertum procul ab urbibus, ubi nec cibus nec potus erat. Vide maximum ardorem, quo populus geſtit Chriſtum audire ut nullam curam corporis ſui habere videatur: hora multa præterijt, inquit Marcus.

Cur autem Chriſtum ita ſecuta ſit turba explicat Iohannes in hodierno Euangelio, cum ait: Quia uidebat ſigna quæ faciebat. Sígna autem fuerunt cùm teſtimonia potentiæ diuinæ in Chriſto, tùm doctrinæ quędam ſignacula, & ſummæ beneuolentiæ Chriſti erga homines iudicia: Nam in horum trium cogitatione deuenerunt per ſigna & miracula quæ Dominus fecit.

Ex hoc ergò, quòd hæc turba ſit Chriſtum ſecuta, hoc percepit commodum, quòd in ſalutis ſuæ cognitionem deuenerit: nam cum doctrinā ſuam quā ore docuit, ſtupendis miraculis confirmauit, fidē verbo adhibuerunt, qua fide illi omnes ſaluati ſunt, qui uſq; ad finem perſeuerarunt. Deinde & corporalia beneficia perceperunt multi: nam ſanauit malè habentes, quem-

quemadmodum referunt alij Euangelistæ.

Quomodo iam huius turbæ exemplum est nobis imitandum? 1. Hanc turbam imitamur, si verbum Dei diligenter audiamus & ei credamus conuicti miraculis Christi, quibus veritatem suæ doctrinæ confirmauit. 2. Imitabimur etiam hanc turbam in eo quòd regulæ à Christo Matth. 6. traditæ obediat: ita enim Christus ait: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Hic ordo est diligenter ab omnibus pijs obseruandus. PRIMA cura debet esse regni Dei, & iusticiæ Dei. DEINDE etiam suo loco pro vocationis ratione est laborandum. Nam ita scriptura ait: in sudore vultus tui vesceris pane tuo. Et in Psalmo dicitur: labores manuum tuarum mauducabis. Paulus quoque dicit: Qui laborat, manducet. Ita labor omnibus præscribitur, sed iuxta rationem cuiusque: alius est enim labor pastoris, alius agricolæ, alius regis, alius cancelarij & senatoris. Verum cauendum est omnibus ne ordine inuerso laborent, quod faciunt illi qui primam quidem curam ventris habent, postremam vero mentis. Qui ergò magistratum gerit, sic cogitet: meus CHRISTVS dicit, primum quærite Regnum DEI & iusticiam DEI, & postea reliqua huic vitæ necessaria:

huic

huic præcepto mei Domini obtemperabo, certus quòd uerè, quod promisit, sit præstaturus, vtut ratio & mundus totus obmurmuret. Et hunc ordinem à Christo præscriptum conetur euertere. Deus aues pascit: cur me ipsi obedientem non pasceret? Dat corpus: cur non uestem? dat animam: cur non cibum? dat æterna: cur non temporalia? Quicunq; ergò pius est, debet hanc regulam Christi sequi, Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius, & cætera adijcientur uobis. Verum, proh dolor, multi contra hanc regulam peccant. Primum enim qui non solum ipsi verbum Dei † audiunt, sed alijs impedimento sunt, vt non audiant, quemadmodum impij mariti faciunt, qui suas vxores à uerbo retinent, auaritiæ suæ explendæ gratia. Hi suo temerario ausu irrumpunt in officium Dei & Christi præceptum malignè contemnunt: unde quicquid agunt malè succedit. Primum uolunt corpori prospicere, deinde si quando vacat, animæ exiguam curā habent. Colligo, inquit aliquis, uxori meæ & liberis. Rectè facis, & probo tuum studium; natura enim hoc docet, & ratio dictat, ut maritus uxoris & prolium curam habeat, & Paulus dicit, qui negligit suos est infideli deterior: sed collige iuxta Christi regulam, & huius turbæ exemplum. Primum quære regnum Dei: Deinde

† non

Deinde in vocatione tua ſis diligens. Si aliter feceris, liberi tui non gaudebunt ex tuis laboribus: nam maledictus labor eſt tuus, & maledictus fructus laborum tuorum erit, nec proderit liberis tuis. Eſt enim hoc dictum veriſsimum: Ex malè quæſitis non gaudet tertius hęres. Experientia docet quòd malè à parentibus parta, liberi vt plurimum cum meretricibus in ganeis, in potationibus, in contentionibus & litib⁹ abſumere turpiter ſoleant: Quare ſi pietas nobis cordi eſt, Chriſti regulã & huius turbæ exemplum imitemur, quòd ſi fecerimus, ſentiemus liberalem manum Dei erga nos.

DE SECVNDO.

Iam videamus præſentis miraculi circumſtantias quæ multæ ſunt. Primum Dominus dicit Philippo: unde ememus panes ut manducent hi? Cur hoc additur ab Euangeliſta? hoc autem dicebat tentans eum, hoc eſt, vt experiretur quid haberet fidei, qui antea viderat aquam in vinum conuerſam eſſe in Cana Galilææ.

Sed quid reſpondit Philippus? Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, ut vnusquiſq; modicum accipiat. Hic Philippus immemor miraculorum, quæ antea viderat,

rationem ſuam in conſiliũ adhibet, quaſi diceret, Magna turba eſt, requiritur ad eã ſaturandam magna pecunia, et nos nihil ferè habemus, fruſtra enim de pane emendo diſputatur, deliberatio fruſtra adhibetur, dum impoſsibilitas impedit.

Sed venit alius diſcipulus Andreas, & dicit puerũ adeſſe qui habeat quinq; panes hordeaceos & duos piſces: ſed hæc nihil ad tantam turbam: hic diſcipulus etiam deſperat.

Sed quid ad hæc Chriſtus? Dicit ergo eis: facite homines diſcumbere. q. d. cum hoc ſit impoſsibile ueſtro iudicio, vt tanta turba hic conſeruari poſsit, ne fame pereat: Ego qui illis dixi & uobis: Quærite primum regnum Dei & iuſticiam eius, & cætera omnia adijcientur uobis, oſtendam facto, meam promiſsionem non eſſe vanam: uos ſaltem iubete turbæ, vt ad comedendum diſcumbat.

Hîc diſcipuli magiſtro obtemperant, & viri numero, quaſi quinq; millia ſe ad comedendum componunt, expectantes miraculoſam ſaturitatem.

Cum ita diſcumberent, accepit Ieſus panes illos quinq; hordeaceos & piſces, ac primum facta benedictione, & actis gratijs, diſtribuit diſcumbentibus quantum volebat. Poſtquam autem ſaturati ſunt, dixit diſcipulis ſuis: colligite

gite quæ ſuperſunt fragmenta, ne quid pereat. Et illi obtemperantes collegerunt duodecim cophinos fragmentorum. Videtis miraculum, quo Chriſtus ſuam diuinam potentiam, ſuam promiſsionem & ſuum officium confirmat.

Quid nos hinc diſcere debemus? Multæ ſanè doctrinæ hinc peti poſſunt.

PRIMVM confirmatur id quod in primo loco audiuimus, videlicet quòd qui Chriſtum ſequantur, non ſint fame perituri; quemadmodum iam audiuiſtis.

DEINDE hoc miraculo confirmatur affectus Chriſti erga eos qui ſe ſequuntur, de qua re etiam in prima doctrina audiuimus.

Præterea confirmatur hoc miraculo, quòd contra rationis iudicium Chriſtus poſsit iuuare quando vult. Nam vt regnum Chriſti & regnum mundi ſunt diuerſa; ita alia fieri poſſunt in regno Chriſti, quàm in regno mundi. Nam qui regno Chriſti præſidet, omnipotens eſt, cuius velle eſt fieri: omnia enim quæ uoluit, vt inquit Dauid, fecit in cœlo & in terra. Cum igitur proponit nobis Euangelium miranda Dei opera, de reſurrectione mortuorum, de vita æterna, de æternis impiorum pœnis & huiuſmodi alia, non adhibebimus in conſilium rationem noſtram, vt ab illa quæramus quid fieri poſsit; ſed ſolum

verbum Dei interrogabimus: si enim Deus aliquid dicit, mox veniet nobis in mentem eius potentia & veritas: quia potens est, nihil est ei impossibile; & quia verax, quidquid dicit ratum & firmum erit. Dicit enim cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt.

Docemur & hoc miraculo & Christi facto quòd Deus res modicas piorum augere velit sua benedictione: non enim in magna rerum copia, sita est saturitas; sed in benedictione Domini, quæ sola diuites facit. Vnde Christus Lucæ 12. Non in abundantia cuiusq; vita eius ex ijs quæ possidet. Et Dauid Psal. 121. Et abundantia diligentibus te. Sæpissimè accidit quòd pauper aliquis timens Deum melius pascitur pane & olere, quàm diues impius ex preciosis ferculis & dulcissimo vino. Pauper Lazarus melius pascebatur micis, quæ ei vix dabantur quàm diues epulo ex suis delicatis cibis. Hæc diligenter cogitemus singuli, ac expectemus promissionem Domini, ut nostris laboribus benedicat, & nostrum panem augeat. Is enim iussit orare & dicere Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè.

Ad hæc docet nos Christi factum vt vsurpaturi diuina beneficia, gratias agamus Deo pro suo dono, & petamus ut suum donum sua benedictione consecrare velit. Creatura enim Dei

Dei sanctificatur per verbum & orationem, quemadmodum Paulus docet. 1. Timoth. 4. Verum fit ut multi, quia non agnoscunt diuina beneficia & multo minus gratias agunt datori, vel in magna rerum copia sint ægentes, uel magna premantur paupertate. Quare hortor vos ut hoc Christi exemplum imitemini, quoties bonis Dei donis vti uolueritis. Atque hoc sit dictum de præsenti miraculo. Sequitur iam tertius locus.

DE TERTIO.

Cum uidissent (dicit Euangelista) quod Iesus fecerat signum, dicebant: Hic est uerè ille Propheta qui uenturus est in mundum. Iesus ergo cũ cognouisset quòd uẽturi essent ut raperent se & facerent se regem, fugit iterum in montem ipse solus.

Hîc duo proponuntur exempla, vnum turbæ, alterum Christi. In turba duo videmus, vnum quòd ex miraculo agnoscit Messiam, id quod rectè à turba factum est, nam Propheta Isaias prædixit fore, vt cum veniret in mundum Messias magna miracula esset editurus per quæ agnosceretur. Hactenus ergo rectè iudicauit turba. Alterum, quod videmus in turba, est error iudicij turbæ, quæ cum videret

ex miraculo Iesum esse Messiam, voluit eum in regem creare. Sed Christi regnum non est mundanum, sicuti ipsi Pilato dixit. Regnum meum non est de hoc mundo. Voluit quidem turba grata esse Christo, sed non secundum scientiã, suam declarauit gratitudinem. Vnde nos discamus gratitudinem erga Deum ab hac turba: verum quia illa errauit in facto, nos verbũ Dei pro regula gratitudinis amplectamur.

Cæterum cum Christus cognouisset imperitum turbæ zelũ volentis se in regem creare, fugit in montem & non patitur se regem à turba creari. Quid nos hînc discamus? PRIMVM, quod modo dixi, quòd regnum Christi non sit mundanum. DEINDE quòd nullum honorem expetere debeamus contra nostram vocationem. Vnusquisq; sit contentus eo dignitatis gradu, ad quem vocatus est, & non inuadat alienam functionem gloriæ cupiditate. Verum hæc tria spectemus, quisque in sua vocatione. Primum laboremus strenuè in timore Dei. 2. Non quæramus vulgi laudes, si quid boni egerimus. 3. Hoc sit nostrum propositũ, vt Deo & ipsius Ecclesiæ seruiamus in timore Dei. Qui aliter agunt, nihil rectè faciunt; offendunt Deum: suam superbiam producunt, quos Deus sæpè sinit labi, ut ipsorũ stulticia innotescat, ac ita suæ arrogantiæ pœnas luant. Quod

ne no-

ne nobis quoque accidat, rogemus Deum ut nos ſuo ſpiritu gubernet, Cui ſoli & æterno Deo ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

DOMINICA IVDICA, IOHAN. 8.

QVis ex uobis arguet me de peccato? Porrò ſi ueritatem dico, quare uos non creditis mihi? Qui ex Deo eſt, uerba Dei audit: propterea uos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi & dixerunt ei: nonne benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Et Reſpondet Ieſus: Ego dæmonium non habeo, ſed cohoneſto Patrem meum, & uos ignominia affeciſtis me. Ego autem nõ quæro gloriam meã, eſt qui quęrat & iudicet. Amen amen dico uobis: ſi quis ſermonem meũ ſeruauerit, mortem non uidebit ĩn æternũ. Dixerunt ergo illi Iudæi. Nunc cognouimus ꝙ dæmonium habes: Abraham mortuus eſt & Prophetæ, & tu dicis: ſi quis ſermonem meũ ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternũ. Nunquid tu maior es Patre noſtro Abrahã, ꝗ mortuus eſt & Prophetę mortui ſunt? quẽ te ipſum facis? reſpõdet Ieſus: ſi ego glorifico

me ipsũ, gloria mea nihil est. Est pater meus qui glorificat me, quem uos dicitis Deum uestrum esse, & tamen non cognouistis eũ, ego autem noui eum: & si dixero quòd non nouerim eum, ero similis uestri mendax: sed noui eum & sermonem eius seruo. Abraham Pater uester exultauit ut uideret diem meum, & uidit atque gauisus est. Dixerunt ergò Iudæi ad eum: quinquaginta annos nõ dum habes & Abraham uidisti? dixit eis Iesus: Amen amen dico uobis, antequam Abraham nasceretur, ego sum: tollebant ergo lapides Iudæi ut iacerent in eum. Iesus autem abscondit se & exiuit è templo.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet singularem doctrinam de Christo, & eiusdem doctrinæ oppugnationẽ per Christi hostes. Quemadmodum enim Christus suam personam, officium & doctrinam defendit, & monstrat verũ salutis fontem: Ita Iudæi Christi hostes se opponunt personæ, officio, & doctrinæ Christi, & contra illum agunt tribus armis, quibus Sathanas inde usq; ab initio mundi vsus est. Arma autem illa tria hæc sunt: Hypocrisis (rdgaartis hellighed) Sophistica (traagloff) & tyrannis

tyrannis (offuerúolo) Habet ergò hoc Euangelium duplicis regni descriptionem, videlicet Christi & Sathanæ. Vt enim Christus hîc suum regnum tuetur: ita Sathanæ satellites sui Domini partes agunt. Verum quia nostra interest potius quid dicat Christus, quàm quid contrà sentiat Sathanas, ex verbis Christi duas doctrinas huius Euangelij proponam, & quid ad singulas responderint ac fecerint hostes Christi declarabo.

Loci duo:

I. Quòd quemadmodum Christus sit verus Messias: ita omnis qui eum non audit à Deo non sit.

II. Quòd qui verbũ Christi seruet, à morte ęterna liberetur. Et in his duabus pręcipuis huius Euangelij doctrinis, contentionem inter Christum & Iudæos exponam, in qua expositione multæ particulares doctrinæ se offerunt.

DE PRIMO.

Primæ doctrinæ partes sunt duæ: una quòd Christus sit verus Messias, altera quòd qui Christũ non audit, à Deo non sit. De priori parte ita habet textus: Quis ex uobis arguet me de peccato? Si ueritatem dico, quare uos

non creditis mihi? Doctrinam Christi reprehenderunt Iudæi, quia Sathanas & eius ministri oderunt ueritatem. Christus suam doctrinam vitę innocentia, Prophetarum testimonijs & varijs miraculis confirmauit, ut & agnosceretur a Iudęis uerus Messias esse, & ab illis crederetur Christo in salutem. Cum ergò illi instinctu Sathanæ, odio Christi, & amore suæ falsæ doctrinæ, quam à maioribus acceperant, se Christo totis viribus opponerent: Christus cōtrà sitiens salutem humanam, suam innocentiam, doctrinam & officium defendit, ut saltem quosdam ex suis hostibus lucrifaciat Deo, & à damnationis præcipitio reuocet. De innocentia ergò suæ personæ primum quærit. *Quis* (*inquit*) *ex uobis arguet me de peccato?* quasi diceret: palam uixi inter uos ab infantia mea ita innocenter, ut nemo uestrûm possit me ullius peccati arguere: Hoc autem cum sit proprium Messiæ, quare me Messiam olim promissum non agnoscitis? Nam solus Messias est absq; omni peccato. Cum ergò nemo uestrûm poterit me peccati conuincere, stultè facitis qui non solum me non agnoscitis Messiam: uerumetiam me vt peccatorem condemnatis. Huc addit de doctrina sua: *si ueritatem dico uobis cur non creditis mihi*, quasi dicat: cum doctrinam

trinam meam innocentia uitæ, teſtimonio Prophetarum, & multis miraculis ita veram eſſe doceam, ut uelitis nolitis, eam veram eſſe fateamini, cur non creditis mihi? prorſus inſanus eſt, qui id quod verum eſſe nouit, tanquam falſum perſequitur: ſed ea eſt natura hominũ, qui malè inſtitutus eſt à puero, difficulter ab errore reuocatur: adeo à teneris aſſueſcere multum eſt. Verum hîc quid à Chriſto & à Iudæis diſcamus? A Chriſto quidem diſcant omnes miniſtri uerbi, vitam ſuam inſtituere & ita docere, vt nemo quicquam habeat, quod uel in vita, vel in doctrina arguere poſſit. Tametſi enim ſolus Chriſtus purus erat ab omni peccato: tamen qui eius Euangelium docere volunt cum fructu, debẽt publicis criminibus carere. Poeta enim rectè dicit.

Turpe eſt doctori cum culpa redarguit ipſum.

Quomodo enim, quæſo, ſacerdos potator, potatores reprehendere poterit? quomodo audebit ſcortator ſcortatores & adulteros caſtigare? quomodo auarus auaritiam? Vſurarius uſuram? cõtentioſus, lites? Superbus ſuperbiã damnare? in ſumma qui alios uult arguere, ipſe debet eſſe ſine culpa: Qui autem dicunt: facite ut doceo, & nolite facere ut ago, non ſunt

Chriſti

Christi ministri, sed Sathanæ. Nam nemo docere censendus est, nisi vita exprimat, quod verbis docet. Ita enim Paulus docet Timotheum: esto forma gregis, id est, quod voce doces, uita exprime, ut doctrinæ exemplum viuum in te conspiciant auditores tui. Vnde & de se Paulus dicit: estote imitatores mei, sicuti ego Christi. Deinde qui audiunt Euangelium, debent aliquid ab his Iudæis discere, non quidem vt cum illis se Christo & suis doctoribus opponant: sed ut eorum damnatione admoniti pœnitentiam agant & Christi beneficio saluentur.

De altera parte primæ doctrinæ, ita ait textus: Qui à Deo est uerba Dei audit, propterea uos non auditis, quia ex Deo non estis. Causam assignat cur Iudæi tam malignè doctrinam Christi cōtempserunt, uidelicet, quòd non fuerint à Deo, sed à Sathana. Non loquitur hîc de humana natura, quæ verè à Deo est, sed de malitia hominum, quæ est à Diabolo: hæc enim malitia facit, quòd homines verbum Dei non libenter audiant. Hic vnusquisq; se examinet & de se ipso statuat, num à Deo sit aut à Diabolo. Qui etenim verbum Dei libenter audit, habet testimonium Christi quòd sit à Deo: contra qui verbum contemnit & persequitur, verè est à Diabolo: tametsi hoc libenter non volunt audire homines impij. Sed quemadmodum

admodum hîc Iudæi Chriſtum, qui ſibi hoc indicauit, perſequebantur & calumniabantur: ita hodiè miniſtros Euangelij perſequuntur, qui voce illorum declarantur à Diabolo eſſe. Quid ergo hîc dicunt Iudæi? Reſponderunt & dixerunt ei: Nonne benè dicimus nos, quòd Samaritanus es tu, & dæmonium habes? hæc eſt ars Sathanæ, quòd quando non poteſt inficiari veritatem, confugit ad conuicia: ita & hodiè fit, quando non poſſunt homines negare, quin verbum Dei ſit, quo illorum impietas arguitur, ſtatim confugiunt ad conuicia & aliquid quærunt, quod in miniſtris Euangelij reprehendant. Sed quid facit hîc Chriſtus? Reſpondit: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico Patrem meum & uos inhonoraſtis me: Ego autem non quæro gloriam meam eſt qui quærat & iudicet. In hac reſponſione Chriſtus primum negat ſe habere dæmonium, quod ex eo confirmat, quòd quærat gloriam Dei, quod non faciunt qui pacta cum Diabolo fecerunt. Deinde conuicium in Iudæos retorquet, cum inquit: & uos inhonoraſtis me, qui Deum honoro. Qui enim eos conuicijs afficiunt qui Deum honorant, à Diabolo eos duci neceſſe eſt. Præterea cum addit: Ego non quæro gloriam meam, eſt qui quærit & iudicat, remouet à ſe inanis gloriæ cupiditatem, & ſe in

ſuo

ſuo officio Patri commendat. Ex hac Chriſti reſponſione, miniſtri uerbi tria diſcant. 1. Tueri ſe, quantum fieri poſsit, à conuícijs quibus afficiantur, ne illorum miniſterium uileſcat ubi ipſi in contemptum uenerint. 2. Conuiciatoribus ſua peccata obijcere, quòd non tam contra homines, quàm contra Deum ipſum belligerantur. 3. Suam gloriam non quærere: ſed Dei, & certò ſibi perſuadere, quòd Deus ipſorum innocentiam tueatur.

DE SECVNDO.

De Secunda doctrina ita ſonant uerba Domini: Amen amen dico uobis: ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non uidebit in æternum. Hæc uerba ſunt benè perpendenda, quæ ſummum beneficium Chriſti erga homines continent, uidelicet quòd qui ſermonẽ Chriſti ſeruauerit, non ſit uiſurus mortem in æternum. Verum quò hæc melius intelligamus, uolo ordine explicare quid contineant. Primum enim hîc obſeruandum eſt iuramentũ Chriſti. 2. Quales ſimus ſine Chriſto. 3. Quid per illum conſequi liceat. 4. Quomodo beneficiorum Chriſti participes fieri ualeamus.

Iuramentum eò pertinet, ut confirmet nos de ueritate Dei contra omnes humanas & Diabolicas doctrinas, contra ſenſum carnis, atque

adeo

adeo contra totum regnum Diaboli, quod Sophiſtica, Hypocriſi, & tyrannide conſtat: non enim fieri poteſt, ut filius Dei fallat, qui tanto iure iurando fidem ſuæ doctrinæ fecit.

Quales ſumus ſine Chriſto? per Chriſtum fit, ut non uideamus mortem in æternum: quare ſine Chriſto, æternæ mortis ſumus rei. Eſt autem ut quadruplex uita: ita & quadruplex mors.

PRIMA vita eſt naturæ, qua naturaliter in hoc mundo uiuimus. Hæc uita bona quidem per ſe eſt, quia eſt donum Dei, quod promittit in quarto præcepto: ſed uariat pro conditione hominum. Abrahamo quidem fuit bona, quia is ea vſus eſt in gloriam Dei: Neroni verò fuit mala, quia ea uſus eſt, cùm in contumeliam Dei, qui eam dedit, tùm in ſuam ipſius condemnationem. Huic uitæ naturali opponitur mors naturalis: quæ mala quidem per ſe eſt, quia eſt pœna peccati: ſed pro conditione hominum uariat. Nam ut Abrahamo hæc mors fuit tranſitus ad uitam meliorem, quare ei bona fuit: ita Neroni fuit ianua gehennæ, igitur ei mala erat.

SECVNDA uita eſt peccati, qua ſcilicet uiuit peccatum in homine & regnat per concupiſcentias ſuas, ut in omnibus impijs. Hæc perpetuò mala eſt, quia ad damnationem tendit.

Huic

Huic opponitur mors peccati, qua mortificatur peccatum in nobis, quod fit quando in vera pœnitentia & timore Dei uiuimus. Hæc mors peccati ſemper eſt bona, quia eſt tranſitus ad vitam æternam.

TERTIA vita eſt gratiæ, qua viuit Chriſtus in nobis per gratiam: hæc ſemper bona eſt, quia eſt donum Dei, & via ad gloriam. Huic opponitur mors gratię, hoc eſt, priuatio gratię, quod fit, quando relabimur in peccata, & abijcimus fidem. Hæc ſemper eſt mala quia eſt uia ad gehennam.

QVARTA vita eſt vita ęterna, qua pij uiuēt cum Deo & Angelis in ęterna beatitudine: hęc vita maximè bona eſt. Huic opponitur mors æterna quæ eſt æterna damnatio : huic morti æternæ obnoxij ſunt omnes ſine Chriſto : niſi enim Chriſti beneficio ab hac morte liberamur erit nobis perpetuum peccati ſtipendium: ſicut Paulus dicit Rom. 6. Tales ergo ſumus ſine Chriſto, hoc eſt, miſeri, damnati, & rei æternæ mortis.

Sed quales per Chriſtum euadimus? Hoc Chriſtus iuramento aſtruit, nimirum quòd ab æterna morte liberati donemur æterna uita, in qua erit gaudium ſine fine.

Quomodo Chriſti beneficiorum reddimur participes? Reſpondet hoc Euangeliū: Amen amen

amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, non uidebit mortem in æternum. In verbo igitur Christi magnus thesaurus est: qui hoc seruat habet Christum, qui solus est uia ad uitam. Quid est seruare uerbum Christi? Est illud audire, illud discere, eiq; credere, iuxta illud: qui credit in filium habet vitam æternam. Quare? quia qui credit, iustificatur fide sua, hoc est, absoluitur à peccato, donatur iusticia Christi, & acceptatur propter Christum ad uitam æternam. Qui igitur vitam æternam cupit, hæc obseruet quæ iam dicta sunt, uiuat in perpetua pœnitentia, audiat verbū Christi, ei credat & usq; ad mortem in fide perseueret: ita futurum est, ut hæc naturalis mors sit illi transitus futura ad æternam vitam.

Sed quid Iudæi dicunt ad hanc Christi salutarem doctrinam? Christus dicit, qui custodierit sermonem meum, non uidebit mortem. Iudæi respondent: Nunc cognouimus quòd dæmonium habes: Abraham mortuus est & Prophetæ, & tu dicis: si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum, nunquid tu maior es Abraham Patre nostro, qui mortuus est &c. quem te ipsum facis? quasi diceret. Si sermo tuus adeo est efficax, ut te audientes non gustent æter-

nam mortẽ, ſanè maior es Prophetis & Patriar cha noſtro Abraham, qui mortui ſunt; ſed hoc eſt falſum: non enim es maior Abraham. Eſt igi tur falſum quod dicis, qui cuſtodierit ſermonem meum, non guſtabit mortem in æternum: quare blaſphemus in Deum es & habes dæmonium. Chriſtus reſpondet & ait: ſi ego glorifico meipſum, gloria mea nulla eſt, (ſcilicet veſtro iudicio) eſt pater qui glorificat me. Sententia horum uerborum eſt. Filius unigenitus Dei eſt maior ſeruis Dei & filijs Dei adoptiuis: Ego ſum filius Dei vnigenitus, quemadmodum Pater ipſe de me teſtatur voce ſua & operibus: Prophetæ autem & Abraham ſunt ſerui Dei & filij Dei adoptiui: Quare ſum ego maior, quàm Abraham & Prophetæ: non eſt ergò mirum, ſi ſermo meus eſt efficatior quàm illorum. Deinde Sophiſtica ſunt uſi: nam quod Chriſtus dixit de æterna morte, illi de naturali morte interpretati ſunt, ſed malignè. Quare Chriſtus pergit eos reprehendere, dicens: *Si dixero quòd non noui eum, ero ſimilis uobis mendax. Nam uos dicitis uos nouiſse quem nõ nouiſtis.* Sed quid eſt noſſe Deũ? Eſt 1. ſcire quis ſit, nempe Pater, filius, & ſpiritus ſanctus. 2. credere in illum. 3. iuxta ipſius voluntatem vitam inſtituere.

Verum quia Iudæi de Patre Abraham gloriabantur, pergit Christus ostendere, quàm vana sit ista iactantia, & ait: Abraham Pater uester exultauit ut uideret diem meũ, uidit, & gauisus est. His verbis tria docet Christus. 1. Quòd fuerit antequàm assumpserit humanam naturam, nempe ab æterno, æternus deus. 2. Quòd Abraham in se crediderit: nam credere in Christum, est spiritualiter Christum uidere. Videtur autem Christus tripliciter: corporaliter tantũ, ut Iudæi uiderunt ipsum, qui hic cum eo colloquebantur: spiritualiter tantum, ut Abraham, & nos qui in illum credimus hodiè: corporaliter & spiritualiter simul, ut sancti, qui cum Christo in terra uersati sunt, & nos qui credimus post resurrectionem mortuorum. Prima & vltima visio est salutaris, media autem non est salutaris. 3. Docet Christus his verbis, quòd Iudæi non insistant vestigijs Patris sui Abraham, de quo adeò gloriantur: nam Abraham agnouit Christum & in eum credidit & gauisus est de eo: Iudæi autem nec in Christum credunt, nec de illo gaudent, imò potius Christum damnant, quare falsò gloriantur de Abrahã. Sed quid respondent ad hoc Iudæi? Quinquaginta annos nondum habes & Abraham uidisti? ac si dicerent: Abraham mortuus est ante duo millia annorum

& ultra: non igitur ipſum uidere potuiſti, qui nondum fuiſti. Chriſtus reſpondet: Amen amen dico uobis, antequam Abraham foret ego ſum. Tria apertè de Chriſto docent hæc verba. 1. Quòd ſit verus Deus. 2. Quòd ſit verus homo. 3. Quòd Deus & homo Chriſtus non ſint duæ perſonæ, ſed una tantum diuina perſona, quæ humanam naturam aſſumpſit, ut fieret victima pro mundi peccatis. Sed quid ad hoc Iudæi? Tulerunt lapides, ut iacerent in eum. Hîc deſcribitur extremum refugium Satanæ, quod eſt uis & tyrannis. Hactenus egerunt contra Chriſtum conuicijs, Hypocriſi, Sophiſtica: nunc tandem arma capiunt. Sed Chriſtus abſcondit ſe & exit de templo. Quo facto duo docet, vnum quòd Eccleſia diuinitus cuſtodiatur aduerſus tyrannidem Diaboli & mundi. Alterum, quòd non uelit ſuum verbũ, nec ſe in ſuo verbo eſſe apud eos, qui ipſum palam perſequuntur: ſed tantum apud eos qui ſe recipiunt & amant. Huic uero mediatori cum Patre & Spiritu ſancto, ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

* *
*

DOMI-

DOMINICA PALMARVM, MATTHÆI 21.

Et cum appropinquasset &c.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium bis in anno legitur, nempe Dominica prima Aduentus, & Dominica Palmarum, sed non eadem de causa. Nam Dominica Aduentus legitur, quia Prophetia Zachariæ concionatur in eo de Aduentu Christi in mundum, qui futurus erat Rex & saluator in se sperantium: Hodiè autem legitur propter Historiam, quæ hoc die gesta est, nempe sexto die antequam pateretur.

Summa autem Euangelij est, quòd Christus super Asinam & pullum eius adductos per discipulos sedens, equitauit versus Hierusalē, cui populus acclamabat Hosanna filio Dauid, & palmas strauerunt in via & vestes suas: Deinde quòd ingressus eiecerit ementes & uendentes &c.

Loci sunt tres:

I. Descriptio regis Christi & eius regni.

II. De ciuibus huius regis & eorum officio.

III. De ijs quæ in templo contigerunt, postquam eò Christus est ingressus.

DE PRIMO.

De hoc lege Dominica prima Aduentus qui ibi est secundus locus.

DE SECVNDO.

Hic fuit tertius Dominica prima Aduentus: vnde petatur explicatio vsq; ad paragraphum de vsu Aduentus.

DE TERTIO.

Tertius locus est historia eorum quæ contigerunt in templo, postquàm eò Christus ingressus est. Hæc historia in quatuor partes distribui potest quæ sunt:

1. Eiectio ementium & vendentium in templo & eius facti ratio.
2. Sanatio claudorum & cæcorum in templo.
3. Defensio puerorum clamantium Hosanna filio Dauid.
4. Fremitus principum, sacerdotũ & scribarum aduersus Christum.

DE PRIMA PARTE.

Narrat Euangelista, quòd Dominus ingressus sit templum & eiecerit ementes & vendentes.

dentes. Deinde quòd causam sui facti addat, cum inquit: Domus mea, domus orationis uocabitur, uos autem fecistis illam speluncã latronum. In facto tria perpendenda sunt. 1. facti occasio, 2. factum ipsum, 3. significatio facti. Occasio facti fuit inexplebilis Auaritia sacerdotum, qui ideo hæc ordinarunt, ut qui vellent offerre, haberent ad manum venale quicquid cuperent. Horum Auaritia cum sit damnanda, cauere sibi debent ministri Euangelij, ne artes expilandi plebem quærant: quemadmodum in papatu factum est, vbi Missas, indulgentias, & alias nugas habuerunt venales in propriam & aliorum damnationem. 2. Perpendendum est Christi factum: nam hoc facto testatur se regem, summum pontificem, & diuini cultus præsidem esse: Alioqui priuata authoritate manum non admouisset: sed voce tantum dolorẽ animi declarasset. Hoc factum Christi imitari debet & magistratus pius, & præsides cultus diuini, ne extent in templis Christianorum pollutiones cultus diuini. Alij, quibus non est ea authoritas, debent dolere, & voce testari, quòd cultus diuini corruptelas improbent. 3. Significatio huius facti est perpendenda: nam vt templum pollutum erat: ita significauit spiritualem fore templi purgationem per suam mortem & resurrectionem gloriosam.

Deinde in causa huius facti, quæ exprimitur hisce verbis: Domus mea domus orationis uocabitur, uos autem &c. duo discamus: Primum quòd templum sit visibilis sedes diuini cultus. Etsi enim omnis locus est pijs templum, siquidem licet vbiq; Deum inuocare: tamen templum communis locus est, in quo conuenire & precari, & alia, quæ ad pietatis externam disciplinam attinent, exercere oportet. Alterum, ut nos habeamus templa destinata cultui diuino in honore, & seruemus ea munda ab idolis & idolorum cultu. Verum adeo, proh dolor, adhæret multis Papistica superstitio, ut ne idolum de suo templo tolli permittant. Sed de hac re aliâs plura.

DE SECVNDA PARTE.

Secunda pars rerum gestarum à Christo in templo est, quòd claudos & cæcos ad se uenientes sanauerit: quo facto testatur primum, quòd sit uerus Mesias. Nam Propheta Isaias prædixit, ut cum uenisset Mesias, talia miracula æderet. 2. Significat hoc factum officium Mesiæ, quod est destruere opera Sathanæ: nam cum morbũ tollit Christus, causam etiam amouet: causa autem morbi omnis, est peccatum. 3. Vsum templi indicat symbolo, quod eò destinatum

destinatũ esse debet, ut nos à spiritualibus morbis purgemur, quod fit dum uerbo, quod illîc prædicatur, credimus, & credentes abluimur à peccatis nostris sanguine Iesu Christi, sicuti Iohannes dicit: sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate.

DE TERTIA PARTE.

Cum pueri clamarent in templo Hosanna filio Dauid & obiurgarentur à Pharisæis, Christus puerorum patrocinium sumit, & eorum factum scripturæ testimonio comprobat. Nonne legistis, inquit, ex ore infantium & lactentiũ perfecisti laudem.

Hîc habemus quod discamus ab utrisq;, hoc est, à pueris & à Christo. A pueris primum discant nostri pueri Christum agnoscere & prædicare. Christus enim cum dicit regnum cœlorum pertinere ad pueros, profectò uult puerorum fide & uoce laudari & celebrari: sed, proh dolor, multi sunt pueri, qui non solum ignorant Christum, uerumetiam adeò corruptè sunt educati, ut nihil aliud didicerint quàm iurare, mentiri, turpiter loqui, & alias nequitias exercere, qui non solum ipsi aliquando suæ nequitiæ dabunt pœnas; uerumetiam parentes ipsorum à Deo punientur, qui pueros ipsis in

pietate erudiendos dedit, adeò sacrilegè neglexerunt. Deinde discamus à pueris, Christũ confiteri in medio hostium eius. Hic aderant Pharisæi & scribæ præcipui gubernatores Reipub: istius, qui Christum persequebantur & irascebantur omnib', qui Christo aliquem honorem exhibuerunt: Verum hac seuitia non sunt absterriti pueri, sed quo magis prohibebantur, eo magis clamabant: ea enim est uis fidei, quòd ubicunq; sit, non posit cælari, sed semper prorumpat in Dei laudes. Hoc officiũ ab omnibus requiritur, iuxta illud Pauli dictũ Rom. 10. Corde creditur ad iusticiam, ore fit confesio ad salutem.

A facto Christi discamus primum quòd velit eos, qui sibi credunt, tueri. Deinde, quòd exemplo Christi ratione vocationis debeamus innocentiam aliorum tueri, & pręcipuè patrocinio nostro pijs adesse, ne ab impijs opprimantur.

DE QVARTA.

Fremitus principum, sacerdotum & scribarum aduersus Christum, longè ante prænunciatus fuit voce Dei & Prophetarũ: Nam cum Deus Gen. 3. prædicit fore, vt semen serpentis calcaturus sit semen mulieris, significat quòd Sathan, & eius membra homines prophani

phani & impij ſint Chriſtum & Eccleſiam perſecuturi. Et Dauid Pſal. 2. non ſolum hunc fremitum Iudæorum aduerſus Chriſtum Spiritu præuidit, cum ait: Quare fremuerunt gentes & populi meditantur inania: verumetiam ex dicto Geneſis promittit futurum, vt ſemen mulieris, id eſt, Chriſtus, & omnes in illum credentes ſint ſuperaturi Sathanam & ipſius membra. Qua autem in re conſiſtit iſta victoria, Dauid in eodem Pſalmo indicat, cum ait: Beati omnes qui confidunt in eo. Quare nos Sathanæ & eius membris renunciemus & firma fiducia recumbamus in Chriſtum victorem Sathanæ & donatorem æternæ vitæ, cui honor & gloria in ſæcula,

AMEN.

DE COENA DOMINI,

I. CORINTH. II.

EGo accepi à Domino, quod & tradidi uobis, quod Dominus IESVS in ea nocte qua traditus eſt, accepit panẽ: & poſtquã gratias egiſſet, fregit, ac dixit: Accipite, edite: Hoc meum eſt corpus, quod pro uobis frangitur, hoc facite in mei commemorationem. Ad eundem modum & poculum,

culum, peracta cœna, dicens: Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine: hoc facite quotiescunq; biberitis in mei commemorationem. Quotiescunq; enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem Domini annunciabitis, donec uenerit. Itaq; quisquis ederit panem hunc, aut biberit de poculo Domini indignè, reus erit corporis & sanguinis Domini. Probet autem homo seipsum, & sic de pane illo edat, & de poculo illo bibat. Nam qui edit aut bibit indignè, iudicium sibijpsi edit & bibit, non dijudicans corpus Domini.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festū ideo institutum est ut Historia institutionis cœnæ Dominicæ hoc die in Ecclesia tractetur, quò uerus huius sacræ cœnæ usus intelligi posſit. Nam cum Christus pridiè, antequam pateretur, hanc cœnam institueret, mandatum dedit discipulis, ut hanc cœnam in sui conseruarent memoriam. Quare necesse est, magnas & graues causas esse, cur necessarium sit, huius cœnæ institutionem magnifacere. Nisi enim causas institutæ huius cœnæ diligenter perpenderimus, non possumus satis admirari saluatoris nostri bonitatem, qui,

qui, cũ eſſet in grauiſsimo dolore propter imminentem mortem, voluit tamen hanc inſtituere & eam commendare Eccleſiæ, in firmiſsimum Sacramentum noſtræ ſalutis per ipſum partæ, in quo perpetuò conſeruatur fœderis inter Deũ & hominem ſanciti ſanguine Chriſti memoria. Verum ut nos poſsimus de hac cœna diſtinctius doceri proponam tres locos, quos hoc tempore explicabo per Dei gratiam.

Loci tres:

I. Inſtitutæ huius cœnę circũſtantiæ, & ſignificationes, unde colligetur eius plena deſcriptio.

II. Vera & legitima probatio eorum qui hac cœna vtiliter uti volunt.

III. Verus vſus legitimaque meditatio huius cœnæ.

DE PRIMO.

Multæ circumſtantiæ ſunt in Hiſtoria inſtitutionis huius cœnæ, quas ordine ex textu proponam.

PRIMA eſt temporis: ita enim habent uerba textus: Dominus noſter IESVS CHRISTVS in ea nocte, qua tradebatur. Nam die

Iouis

Iouis serò, antequam die veneris sequenti crucifigeretur, hanc cœnam instituit: vnde duo colligamus. Primum quantum necesse est fuisse amorem Christi erga nos, qui cum sciret se postridie passurum, voluit tamen hanc perpetuã suorum beneficiorum memoriam instituere. Alterum, quòd huius cœnæ celebratio debeat à nobis fieri in uera pœnitentia, quemadmodũ postea rursus dicetur.

SECVNDA circumstantia est de conuiuis, qui fuerũt in hac cœna: in ea præfuit Christus: aderant discipuli boni & mali. Boni quidem fuerunt infirmi valde: malus fuit solus proditor Iudas. Hinc docemur quòd Christus uelit semper adesse huic cœnæ, & quòd cœna hæc pertineat ad discipulos Christi, & tametsi impij quoq; se immiscent: cedit tamen hæc cœna illis in iudicium & damnationem, quemadmodum postea rursus dicetur.

TERTIA circumstantia est benedictionis: nam accepto pane gratias egit. Si filius Dei ante vsum rerum egit gratias, quid nos decet?

QVARTA circumstantia est elementorum: nam pane & vino vsus est in huius cœnæ institutione. Quemadmodum enim homo externus alitur pane & uino: ita spiritualiter internus homo alitur corpore & sanguine Christi.

QVINTA circumstantia est rerum, quæ inuisibiliter

uisibiliter adsunt in hac cœna; ut sunt uerũ corpus & verus sanguis domini nostri Iesu Christi.

SEXTA circumstantia est mandatũ; mandat enim ut Ecclesia perpetuò hunc ritum celebrandæ cœnæ retineat: Hoc facite inquit.

SEPTIMA circũstantia est fœderis noui: hic calix, inquit, nouum testamentum est in meo sanguine. Cur autem vocatur hæc cœna nouum testamentum, postea dicetur.

OCTAVA circumstantia est finis institutæ cœnę quæ his verbis exprimitur: Hoc facite, inquit, in mei recordationem, hoc est, quotiescunque vtimini hac cœna, memoriam beneficiorum, id est, Passionis & Resurrectionis meę recolite, & annunciate mortem meam donec veniam.

NONA circumstantia ex octaua sequitur, nimirum quòd celebratio huius cœnæ pertineat ad adultos tantum, qui possunt doceri de morte Domini & qui publicè gratias agere possunt Domino pro beneficijs suis.

Hæ sunt circumstantiæ huius cœnæ diligenter perpendendæ: Nunc quæ sunt huius cœnæ significationes ostendam: nam vt agnus paschalis plures habuit significationes in veteri testamẽto: ita & hæc sacra Christi cœna, quę in locum agni Paschalis successit. Vt ergò agnus Paschalis 1. admonebat populum de beneficio

olim

olim præſtito, id eſt, de liberatione à ſeruitute Ægyptiaca. 2. Confirmabat fidem utentium. 3. Adumbrabat futuram victimam Chriſti. 4. Perpetui fœderis inter Deum & homines typus erat: Ita cœna hæc habet quoq; uarias ſignificationes: idq; partim reſpectu præteriti temporis, partim præſentis, partim futuri, partim æternitatis: quas ſignificationes nunc exponã quàm poſſum clariſsimè: Deus adſit & mihi docenti & uobis audientibus, ut in Dei gloriã cedat & in noſtri ſalutarem inſtructionem.

Quæ eſt ſignificatio cœnæ reſpectu præteriti temporis? ſi tempus præteritum reſpicimus, eſt hæc ſacra cœna commemoratio quædam hiſtoriæ de paſsione Domini, iuxta Chriſti mandatum: Hoc facite in mei commemorationem: Quotieſcunq; ergò uel ipſi accedimus ad cœnam, uel alioqui interſumus cœnæ celebrationi, debemus meminiſſe mortis, ſepulturæ & reſurrectionis Domini.

Quæ eſt ſignificatio cœnæ reſpectu præſentis temporis? Primum ſignificat nos uniri & incorporari Chriſto idque ſpiritualiter. Ita enim Paulus docet, cum ait: calix benedictionis cui benedicimus, nonne communio ſanguinis Chriſti eſt? panis quem frangimus, nonne cõmunio corporis Chriſti eſt? hoc eſt, communicatio corporis & ſanguinis Domini facit nos habere

habere quandam communionem cum Christo. Deinde significat nos quoq; vniri inter nos spiritu Christi, qui vnà hanc cœnam communicamus: Cuius communionis symbolum vnus panis existit, vt Paulus testatur, cum ait: Quoniam vnus panis vnū corpus sumus multi. Quemadmodum enim panis, ex multis compactus est granis: ita qui vnà communicant, in vnum corpus, cuius caput est Christus, spiritualiter coalescunt: atq; ideo Paulus hāc Christi cœnam vocat communionem. Hinc quidam ex sanctis patribus ait: cœna dicitur communio. 1. Quia communicamus per ipsam Christo. 2. Quia participamus eius carnem & diuinitatem. 3. Quia communicamus & vnimur inuicem per ipsam.

Deinde significat hæc cœna nos spiritualiter ali & sustentari corpore & sanguine Christi. Vt enim panis & vinum corpora humana nutriunt, augent, conseruant, exhilarant; ita corpus Christi & sanguis alit, auget, conseruat & exhilarat animas nostras ad vitam ęternam, modò vera fides in nobis sentiatur.

Quæ est significatio huius cœnæ respectu futuri temporis? Hæc sacra cœna significat, quòd virtute corporis Christi resuscitati ex mortuis nostra quoq; corpora olim resurgant, ut fiant conformia glorioso corpori Christi.

Vnde Paulus; si Christus resurrexit & nos resurgemus, vt fruamur perpetua præsentia Christi corporis in omni æternitate. Vnde quidam sancti Patres hanc cœnam vocarunt viaticum, quia admonebat ante mortem sumentes hanc cœnam, quòd Christus esset ipsis uia ex his ærumnis ad æternam beatitudinem.

Quæ est significatio cœnæ Domini respectu æternitatis? Est perpetuum fauoris Dei erga homines testimonium nullo tempore mutatiòne obnoxium, ac propterea vocat ipse Dominus hanc suam cœnam nouum testamentũ, vt quod nulli vetustati unquã obnoxium fiat. Verum vt hoc intelligatur clarius, dicam breuissimè, quæ in omni testamento concurrant: & quomodo illa quæ in omni testamento concurrunt, etiam hîc adsint; adhæc quid sit nouũ testamentum.

In omni testamento sunt quinq;. 1. Testator qui facit testamentum. 2. Bona quæ testator legat. 3. Scripti hæredes. 4. Mors testatoris. 5. Conditiones seruandæ à scriptis hæredibus. In hoc nouo testamento testator est Christus: hæreditas uitæ æternæ possessio; Hæredes sunt filij Dei, id est, omnes qui credunt in Christum: Mors testatoris Christi intercessit. Nam mortuus est & sepultus, & resurrexit tertia die; conditiones seruandæ à scriptis hæredibus sunt, vt in Chri-

in Christum credant eiq; obtemperent, ac uitę innocentiam tueantur vsq; ad finem, & si lapsi fuerint in peccatum, seriam ante mortem agant pœnitentiam. Hinc iam quid sit nouum testamentum concludamus hoc modo: Nouum testamentum est fœdus æternum, sancitum morte testatoris Iesu Christi de gratia Dei, remissione peccatorum & donatione vitæ æternæ, promissa omnibus gentibus & populis in Christum crucifixum credentibus.

DE SECVNDO.

Cum Paulus dicit: Probet se ipsum homo & sic de pane illo edat & de calice bibat: nam qui ederit indignè aut qui biberit indignè, iudicium sibi edit & bibit. Hæc verba Pauli quatuor confirmant. 1. Quod usus cœnę in Ecclesia debeat esse. 2. Quòd sit necessaria ante vsum huius cœnæ probatio. 3. Quod indignè vsurpans hanc cœnam grauissime peccet. 4. Quòd hæc cœna tantum porrigenda sit ijs qui se probare possunt. De secundo tantum dicam, videlicet quomodo vnusquisq; se probare debeat, qui hac cœna vtiliter uti cupit.

Quomodo ergo debet se probare qui hac cœna uult uti? hoc Paulus docet. 2. Cor. 13. his uerbis: vos ipsos probate nū sitis in fide: vos ipsos probate. An nō cognoscitis uosmetipsos, quod

Chriſtus ſit in vobis? Ex quibus verbis intelligitur, quòd iuſta probatio in hoc ſita eſt, ut vera ſentiatur fides & Chriſti præſentia in nobis, hoc eſt, ut planioribus verbis dicam: is probatus eſt & dignè accedit ad ſacram Chriſti cœnam, qui reuerenter in timore Dei, in vera pœnitentia, in vera fiducia & cum pio propoſito ad hanc cœnam accedit: & contra, qui ſine reuerentia, ſine timore Dei, ſine vera pœnitẽtia, ſine vera fiducia & cum propoſito peccandi accedit, is indignè accedit non diiudicans corpus & ſanguinem Domini, & ſibi iudicium manducat: quare omnis qui accedit hanc cœnam & habet animum manendi in ſuis peccatis, is blaſphemus eſt, & cum Iuda Sacramentũ ſumit.

Vt autem rudes homines, non temerè præſumant hanc cœnam adire, vtilis eſt inſtituta diſciplina confeſsionis & abſolutionis in Eccleſijs noſtris: Nam hæc diſciplina multum iuuat ad hoc, vt quis ſe legitimè probare poſſit.

Verum vt de confeſsione & abſolutione rectè iudicare poſsimus: Primum ſciendum eſt, quòd ut duplex eſt confeſsio: Ita & duplex abſolutio. Vna confeſsio eſt coram Deo tantum, cum videlicet quis ſuum peccatum corã Deo confitetur, agnoſcit ſe peccatorem, & petit ve-

tit veniam propter Christum: sine tali confes-
sione nullus adultus saluatur. Sic confessus est
Dauid, cum inquit: Miserere mei Deus quia
peccaui tibi: ne intres in iudicium cum seruo
tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo
omnis viuens. Sic & Daniel confessus est, quan
do ait: Peccauimus & iniquè egimus cũ patri-
bus nostris. Sic publicanus, quando non aude-
bat eleuare faciem in cœlum: sed percussit
pectus suum dicens: Deus propitius esto mihi
peccatori. Huic confessioni respondet absolu-
tio, quæ fit per solum Deum: & hæc fit quan-
do homo credit promissioni gratuitæ. Qui-
cunq; enim credit, est à peccato iustificatus,
id est, absolutus à peccato: Nam cum pecca-
tum sit defectus à lege & voluntate Dei, cum
obligatione ad æternam mortem & damna-
tionem, erit profectò absolutio, liberatio ho-
minis credentis, ab obligatione ad æternam
mortem & damnationem. Sic absolutus est
Manasses, Dauid, latro in cruce, Magdalena.
Ita nos quotidiè absoluimur, quando dicimus
ex vero corde: credo remissionem peccatorum
& cum precamur ex fide, remitte nobis debita
nostra. Hoc dictum sit de primo genere con-
fessionis & eiusdem absolutione.

Alia confessio est disciplinæ, cum homo
consilij, doctrinæ & cõfirmandæ fidei suæ cau-

ſa accedit miniſtrum Eccleſiæ, agnoſcit ſe peccatorem, petit cōſolationem, cupit erudiri verbo Dei, quò ipſius conſcientia tranquilla reddi poſsit. Hic miniſter uerbi debet eum, qui ſic confitetur, erudire: & ſi nouit ipſum, debet uicia, quæ in eo animaduertit, ipſi indicare: debet oſtendere ei magnitudinē iræ Dei aduerſus impœnitentes: & rurſus, ſi confitens dolet ob ſuū peccatū, & promittit emendationē, debet eum conſolari promiſsionibus Euangelij: & ſi dicat ſe promiſsionibus credere, debet ei miniſter Chriſti nomine teſtari, quòd habeat Deum propitium, & annunciare illi remiſsionem peccatorum in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, cum ſeria admonitione de peccato in poſterum uitando, ne poſteriora eius hominis fiant peiora prioribus. Atq; hæc ſint dicta de ſecundo confeſsionis genere, & abſolutione quæ ei reſpondet. De confeſsione publica, & abſolutione publica alio tempore dicendū eſt, item de confeſsione quæ fit fratribus quos offendimus.

DE TERTIO.

Iam reſtat, ut quis ſit uerus uſus & quæ ſit huius ſacræ cœnæ legitima meditatio, dicamus. Cum ergo hæc ſacra Chriſti cœna, ſit Sacramentum noſtræ per uictimam Chriſti redemptionis, hæc ordine ſunt meditanda & ſeriò æſtimanda in huius ſacræ cœnæ perceptione.

Primo in mentem communicantibus uenire debet causa mortis Christi, nempe peccatum generis humani Rom. 4. mortuus est propter peccata nostra. Esaię 43. percussit eum propter iniquitates nostras.

Secundo cogitandus est finis uictimæ Christi, qui est ut nos redimeret à iure peccati & mortis. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iusticia Dei in ipso. 1. Iohan. 1. Sanguis Iesu Christi purgat nos ab omni iniquitate. Iohan. 1. Agnus Dei tollit peccata mundi.

Tertio, ex præstantia huius victimæ cogitandum est, quantum necesse est fuisse iram Dei aduersus peccatum, quæ non potuit hostijs expiari nisi hostia filij Dei unigeniti.

Qvarto cogitanda est maxima misericordia Dei, qui uoluit nos miseros peccatores in gratiam recipere propter filij satisfactionem,

Qvinto cogitandus est ingens amor filij Dei, qui natura humana assumpta uoluit fieri uictima pro nobis & in se diriuare iram Dei, & iusticiæ Dei crucis supplicio satisfacere. Hæc omnia uult nos cogitare filius Dei, cum iubet ut hæc cœna fiat in sui recordationem.

Cum hæc ita meditamur, ex contemplatione iræ Dei nascitur cõtritio, ex cogitatione misericordię & piacularis uictimę fides: ex quibus

gratiarum actio, confeſsio, patientia & aliæ virtutes, de quibus hæc cœna nos admonet.

Breuiter vt ipſe filius Dei nobiſcum fœdus facit quòd nos clementer recipiat: Ita nos viciſsim cum ipſo fœdus facimus, quòd ei credamus & beneficia eius grati accipiamus: quod vt verè faciamus donet nobis huius cœnę inſtitutor IESVS CHRISTVS, cui cum Patre & Spiritu ſancto, honor & gloria in ſæcula, AMEN.

*

PASSIO DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI, IVXTA ORDINEM HISTORIÆ CONCINNATA, EX COLLATIONE QVATVOR EVANGELISTARVM.

ET cum hymnũ ceciniſſent, egreſſus IESVS ibat, ut ſolitus erat trans torrentem Cedron in montem oliuarũ. Secuti ſunt autem illum & diſcipuli. Tunc dicit illis, Omnes uos ſcandalum patiemini in me in iſta nocte. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem ſurrexero, præcedam uos in Galilæam. Reſpondens autem Petrus ait illi,

illi, Et si omnes scandalum passi fuerint in te, ego tamen nunquam scandalum patiar. Ait illi Iesus, Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac priusquam bis gallus cecinerit, ter abnegabis me. At ille uehementius dicebat, Immo si me oportuerit commori tibi non te abnegabo. Similiter autem & omnes discipuli dicebant.

Tunc uenit Iesus cum illis in uillam quæ dicitur Gethsemani, ubi erat hortus in quem introiuit ipse & discipuli eius. Nouerat autẽ & Iudas proditor eius locum, quia frequenter Iesus conuenerat illuc cum discipulis suis. Tunc Iesus ait illis, Sedete hic donec uadam & orem illic. Et assumpto secum Petro & Iacobo & Iohanne duobus filijs Zebedæi, cœpit expauescere, dolere & grauiter angi. Et dicit illis, Tristis est anima mea usq; ad mortem. Manete hic & uigilate mecum, orantes ne intretis in tentationem. Et progressus pusillum ab eis ferme ad iactum lapidis, positis q; genibus, procidit in faciem suam prostratus in terram, & orauit, ut si posibile esset transiret à se hora, dicens: Abba, pater mi, omnia posibilia sunt tibi, si posibile est, transeat à me calix iste, ueruntamen non sicut ego uolo, sed sicut tu. Et uenit ad discipulos & reperit eos dormientes,

& dicit Petro: Simon dormis? Adeo non potuisti una hora uigilare mecum? Vigilate & orate, ut ne intretis in tentationem. Spiritus quidem promptus est, sed caro infirma. Rursus altera uice abijt & orauit, dicens: Pater mi, si non potest hic calix transire â me, nisi bibam illum, fiat uoluntas tua. Et reuersus inuenit illos iterum dormientes. Erant enim oculi eorum grauati, neq; sciebant quid responderent. Et relictis illis, iterum abijt, & orauit tertio eundem sermonem, dicens: Pater, si uis, transfer calicem hunc à me, uerumtamen non mea uoluntas, sed tua fiat.

Apparuit autem illi Angelus de cœlo confortans eum. Et correptus labore, prolixius orabat. Et erat sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentes in terram. Et cum surrexisset à deprecatione uenissetque ad discipulos suos, reperit eos dormientes præ mœstitudine. Et ait illis: Dormite posthac & requiescite, quid dormitis? Sufficit. Ecce appropinquauit hora, & filius hominis traditur in manus peccatorum. Surgite, eamus, ecce appropinquauit qui me tradit, orate autem ne intretis in tentationem.

Et continuo adhuc eo loquente, ecce Iudas unus è duodecim, accepta cohorte & ministris

ministris à pontificibus ac Pharisæis & seni oribus & scribis, antecedens turbam multam, uenit illuc cum laternis ac facibus cum gladijs & fustibus. Dederat autem hic proditor commune signum illis, dicens; Quemcunque osculatus fuero is est, comprehendite illum, & abducite cautè. Iesus itaque sciens omnia quæ uentura erant super se, processit ac dixit eis: Quem quæritis? Responderunt ei: Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui prodebat eum cum ipsis. Vt ergo dixit eis, ego sum, abierunt retrorsum & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenum. Respondit Iesus, Dixi uobis quod ego sim. Si ergo me quæritis, sinite hos abire, ut impleretur sermo quem dixerat: Ex ijs quos dedisti mihi non perdidi quenquam. Et appropinquauit Iesu Iudas, ut oscularetur eum, confestimque accedens dixit: Rabbi aue, ac deosculatus est eum. Dixitque illi Iesus: Amice ad quid ades? Iuda, osculo filium hominis prodis? Tunc accesserunt & manus suas iniecerunt in Iesum, & comprehenderunt eum. Videntes autem ij qui circa ipsum erant quod futurum erat, dixerunt ei: Domine percutiemus ne gladio? Simō ergo

Petrus

Petrus cum haberet gladium, eduxit eum, & percussit summi sacerdotis seruum, & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. Respondens autem Iesus, ait, Sinite hucusque. Et ait Petro: Immitte gladium tuum in uaginam. Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt. An putas quòd non possum nunc rogare Patrem meum, & exhibebit mihi plusquam duodecim legiones Angelorum? an non bibam calicem quem dedit mihi Pater? Quomodo ergo implebuntur scripturæ? quia sic oportet fieri. Et cum tetigisset auriculam serui, sanauit eum. In illa autem hora dixit Iesus ad eos qui uenerant ad se, principes sacerdotum & magistratus templi & seniores. Tanquam ad latronem existis cum glandijs & fustibus ad comprehendendū me, quotidie apud uos sedebam docens in templo, & non extendistis in me manus. Sed hæc est hora illa uestra & potestas tenebrarum, ut impleantur scripturæ. Hoc autem totum factū est ut complerentur scripturæ Prophetarū. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt. Et unus quispiam adolescentulus sequebatur illum, amictus sindone super nudum, & comprehendunt illum adolescentuli. Ille uero relicta sindone, nudus effugit ab illis.

Cohors

Cohors igitur & tribunus ac ministri Iudæorũ comprehensum Iesum ligauerunt, & abduxerunt eum ad Annam primum. Annas erat socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas is qui consilium dederat Iudæis quòd expediret unum hominem mori pro populo. Et duxerunt eũ ad Caipham pontificem, id est, principem sacerdotum, ubi omnes summi sacerdotes, scribæ & seniores conuenerant. Sequebatur autem Iesum eminus Simon Petrus & alius discipulus usque ad atrium pontificis: Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum Iesu in atrium pontificis. Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus ille alter, qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. Stabant autem serui & ministri, qui prunas congesserant inferius in medio aulæ, quia frigus erat, & calefaciebant se. Erat autem cum eis & Petrus stans & calefaciens se, ut uideret finem. Ancilla ergo summi sacerdotis, quæ erat ostiaria, ad lumen Petrum se calefacientem intuita, defixis in illum oculis dixit: Et tu cum Iesu eras, Num & tu ex discipulis es hominis istius? At ille abnegauit coram omnibus dicens: Mulier, non sum, Non noui illum, neque scio, quid dicas.

Pontifex ergo interrogauit Iesum de discipulis suis & de doctrina ipsius. Respondit ei Iesus: Ego palam locutus sum mundo. Ego semper docui in synagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt, & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? Interroga eos qui audierunt quid locutus sim ipsis. Ecce hi sciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cū dixisset, unus assistens ministrorū dedit alapam Iesu, dicens: Siccine respondes pontifici? Respondit ei Iesus: Si male locutus sum testare de malo, sin bene, cur me cædis? Miserat eum Annas uinctum ad Caipham pontificem.

Stabat autem Simon Petrus in uestibulo & calefaciebat se. Et pusillum post primā negationem, cum exiret ad uestibulum gallus cecinit, & uidit eum altera ancilla, & rursum cœpit dicere ijs qui astabant ibi: Et hic erat cum Iesu Nazareno. Dicunt ergo ei, Num & tu ex discipulis eius es? Et alius dixit, Et tu de illis es. Et iterum negauit cum iureiurando, dicens: Homo, nō sum: sed neq; noui hominem. Et post pusillū, interuallo interiecto fere unius horæ, alius quidā affirmabat cū ijs qui astabant, dicens: Vere & tu ex illis es. Nam & Galilæus es, & loquela tua te manifestum facit. Dicit ei unus ex seruis pontifi-

pontificis, cognatus eius cuius absciderat Petrus auriculam, Nonne ego te uidi in horto cum illo? Tunc cœpit execrari ac deierare, non noui hominem istum de quo dicitis. Et continuo adhuc illo loquente gallus iterũ cecinit. Et conuersus Dominus intuitus est Petrum. Et recordatus est Petrus uerbi Domini Iesu, qui dixerat ei, Priusquam gallus cecinerit bis, ter me negabis. Et egressus foras fleuit amare.

Principes autem sacerdotum & seniores & totum concilium quærebant falsum testimonium contra Iesum, ut morti eum traderent, & non inueniebant etiam cum multi falsi testes accessissent, non enim erant satis idonea testimonia. Nouissime autem uenerunt duo falsi testes, & testimonium falsum ferebant aduersus illum, dicentes: Nos audiuimus eũ dicentem: Ego possum diruere & diruam templum hoc Dei, quod est manibus factum, & tribus diebus aliud sine manibus factum extruam. Et ne sic quidem satis idonea erant testimonia illorum. Et surgens summus sacerdos in medium, interrogabat Iesum, dicens: Nihil respondens? Cur isti aduersum te dicunt testimonia? Iesus autem tacebat, neque quicquam respondebat. Rursus princeps sacerdotum interrogauit & dicit

dicit illi: Tu es ille Christus filius benedicti? Adiuro te per Deum uiuum, ut dicas nobis an tu sis Christus filius Dei. Dicit illi Iesus: Tu dixisti, ego sum. Verumtamen dico uobis: Amodo uidebitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis, & uenientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum disscidit uestimenta sua, dicens: Blasphemauit, qd insuper egemus testibus? Ecce nunc audistis blasphemiam eius, quid uobis uidetur? Illi uero omnes condemnauerunt eũ, dicentes: Reus est mortis. Tunc uiri qui tenebant Iesum, illudentes ei, expuerũt in faciem eius, & colaphis eum cæciderunt. Alij uero cum obtexissent faciem illius, palmas in faciem eius dederunt, maxime serui, dicentes: Vaticinare nobis Christe, quis est ille qui te percussit? Et alia multa conuiciantes dicebant in eum.

Mane autem facto conuenerunt omnes principes sacerdotum & scribæ senioresque populi ac totum concilium, & inierunt consilium aduersus Iesum ut eũ morti traderent. Et duxerunt eum in concilium suum, dicentes: Num tu es ille Christus? Dic nobis. Et ait illis: Si uobis dixero, nõ creditis: quod si etiam interrogauero, nõ respondebitis mihi neq; dimittetis. Ex hoc tempore erit filius

hominis

hominis sedens a dextris uirtutis Dei. Dixerunt autem omnes: Tu ergo es filius Dei? Qui ait: Vos dicitis me esse. At illi dixerunt: Quid adhuc desideramus testimonium? Ipsi enim audiuimus ex ore eius. Et surgens uniuersa multitudo eorum uinctum abduxit Iesum à Caipha in prætoriũ, tradiditq; Pontio Pilato præsidi. Erat autem adhuc mane.

Tunc uidens Iudas qui eum tradiderat quod damnatus esset, pœnitentia ductus retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicens: Peccaui tradens sanguinem innoxium. At illi dixerunt: Quid ad nos? Tu uidebis. Et proiectis argenteis in templo, recessit, & abiens laqueo se suspendit: Suspensus autem crepuit medius, & effusa sunt omnia uiscera eius. Principes autem sacerdotũ acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia precium sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt ex illis argenteis mercede iniquitatis agrum figuli in sepulturam peregrinorum. Et innotuit omnibus habitantibus Hierosolymæ, ita ut appellaretur ager ille lingua illis uernacula Akel dama, hoc est, ager sanguinis, usque in hodiernum diem. Tunc impletum est quod dictum est per Ieremiam Prophetam dicentem: Et ac-

ceperunt triginta argenteos precium æſtimati, quem æſtimatum emerunt à filijs Iſrael, & dederunt es in agrum figuli, ſicut cõſtituit mihi Dominus. Iudæi autem non introierunt in prætorium, ne contaminarentur, ſed ut ederent paſcha. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras & dixit: Quam accuſationem adfertis aduerſus hominem hunc? Reſponderunt & dixerunt ei, Si nõ eſſet hic nocens, haudquaquam tibi tradidiſſemus eum. Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum uos, & ſecundum legem ueſtram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non licet interficere quenquam. Vt ſermo Ieſu impleretur quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.

Cœperunt autem illum grauiter accuſare ſummi ſacerdotes & ſeniores de multis, dicentes: Hunc deprehendimus euertentẽ gentem, ac uetantem tributa dare Cæſari & dicentẽ ſe Chriſtũ regem eſſe. Introiuit ergo iterum in pretorium Pilatus, & uocans Ieſum interrogauit eum, dicens: Tu es ille rex Iudæorum? Reſpondit Ieſus ſtans ante eũ: A temetipſo hoc tu dicis, an alij dixerunt tibi de me? Reſpondit Pilatus: Num ego Iudæus ſum? Gens tua & pontifices tradiderunt te mihi, quid feciſti? Reſpondit Ieſus.

sus. Regnum meum non est ex hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei utiq; decertarēt, ne traderer Iudęis. Nunc autem regnum meum non est hinc. Dixit itaq; ei Pilatus. Ergo rex es tu? Respondit Iesus. Tu dicis: Ego sum Rex. Ego in hoc natus sum & ad hoc ueni in mundum ut testimonium feram ueritati. Omnis qui est ex ueritate audit uocem meam. Dicit ei Pilatus: Quid est ueritas? Et cum hoc dixisset, iterum prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nihil inuenio noxæ in hoc homine. Et cum accusaretur à principibus sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Pilatus autem rursum interrogauit illum, dicens: Non respondes quicquā? Ecce q̄ multa dicunt aduersum te testimonia, non audis? Et non respondit ei ad ullum uerbum, ita ut miraretur præses uehementer. At illi inualescebant, Commouit populum, docens per uniuersam Iudæam, exorsus à Galilæa usq; ad hunc locum. Pilatus autē audita mentione Galilææ, interrogauit, num homo Galilæus esset. Et ut cognouit quod ad Herodis ditionem pertineret, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per id tempus.

Herodes autem uiso Iesu gauisus est ualdè. Tenebatur enim multo iam tem-

pore cupiditate uidendi illum, eo quod audiret multa de eo, & sperabat se signum aliquod uisurum ab eo fieri. Interrogabat autē eum multis sermonibus. At ipse nihil ei respondebat. Stabant autem principes sacerdotum & scribæ acriter accusantes eum. Spreuit autem illum Herodes cum exercitibus suis. Cumque illusisset, indutum ueste alba, remisit ad Pilatum. Et facti sunt amici inter se Pilatus & Herodes in eodem die, nam antea simultates inter eos intercesserant.

Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum ac magistratibus & plebe, dixit ad illos, Obtulistis mihi hunc hominem quasi auertentem populum, & ecce ego coram uobis interrogans, nullum crimen inuenio in homine isto, ex his de quibus accusatis eum, sed ne Herodes quidem. Nam remisi uos ad illum, & ecce nihil dignum morte actum est ei. Emendatum ergo illum dimittam.

In festo autem necesse habebat & consueuerat præses turbæ dimittere unum uinctum quemcunque postulassent. Habebat autem tunc uinctum insignem, uidelicet latronem, qui dicebatur Barrabbas, qui cum seditionis autoribus coniectus fuerat in carcerem,

cerem, qui per ſeditionem quandam in ciuitate factam homicidium patrauerant. Et cũ acclamaſſet turba, cœpit flagitare ut faceret quemadmodum ſemper fecerat ipſis. Itaq; congregatis illis reſpondit Pilatus, Conſuetudo eſt uobis ut unum dimittam uobis in Paſcha. Vtrum ergo uultis dimittam uobis, Barrabam, an Ieſum regem illum Iudæorum qui dicitur Chriſtus? Sciebat enim quod propter inuidiam tradidiſſent illum ſummi ſacerdotes. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum uxor eius, dicens: Nihil tibi cum iuſto illo, multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum. Principes autem ſacerdotum & ſeniores concitauerunt turbas, perſuadentes ut ſibi potius dimitti peterent Barrabbam, Ieſum uero perderent. Reſpondens autem præſes ait illis: Vtrum uultis uobis è duobus dimittã? Et exclamauit ſimul uniuerſa turba, dicens: Tolle hunc & dimitte nobis Barrabbam. Iterũ autem Pilatus locutus eſt ad eos, uolens dimittere Ieſum, & ait: Quid igitur uultis faciam Ieſu, quẽ dicitis regem Iudæorum? At illi rurſum clamauerunt omnes: Crucifige, crucifige eum. Ille autem tertio dixit ad illos: Quid enim mali fecit? Nullum crimen capitale comperio in eo. Caſtigatum

ergo dimittam illum. At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Et instabant uocibus magnis postulantes ut crucifigeretur. Et inualescebant uoces eorum ac summorum sacerdotum.

Tunc ergo apprehendit Pilatus Iesum & flagellauit. Milites autem præsidis abduxerunt eum intro in atrium quod est prætorium, & conuocant ad eum totam cohortem, exutumque induunt purpura siue chlamide coccina, & plectentes coronam de spinis imponunt capiti eius, dantque harundinem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudentes ei cœperunt salutare, dicentes: Aue rex Iudæorũ: Et dabant ei alapas. Et cum expuissent in eum, acceperunt harundinem & percutiebant caput eius, & positis genibus adorabant illum.

Exiuit iterum Pilatus foras, & dicit eis: Ecce adduco eum uobis foras ut cognoscatis quod nullã caussam in eo inuenio. Exiuit ergo Iesus foras gestans spineam coronam & purpureum pallium, Et dicit eis: Ecce homo. Cum ergo uidissent eum pontifices & ministri clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum uos & crucifigite. Ego enim non inuenio in eo caussam. Responderunt ei Iudæi, Nos legem

gem habemus, & secundum legem nostram debet mori, quia filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem magis timuit. Et ingressus est iterum in prætoriũ, & dicit ad Iesum, Vnde es tu? Iesus autem responsum non dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? Nescis quod potestatem habeam crucifigendi te, & potestatem habeam absoluendi te, Respondit Iesus, Non haberes potestatem aduersus me ullam, nisi tibi datum esset e supernis, propterea qui me tradidit tibi maius peccatum habet. Ex eo quærebat Pilatus absoluere eum. Iudæi autem clamabant, dicentes: Si hunc absolueris non es amicus Cæsaris. Quisquis se regem facit contradicit Cæsari.

Pilatus autem cum audisset hunc sermonem, produxit foras Iesum, seditq; pro tribunali in loco qui dicitur lithostrotos, Hebraice autẽ Gabbata. Erat autem parasceue paschæ hora ferme sexta, Et dicit Iudæis, Ecce rex uester. Illi autem clamabant, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem uestrũ crucifigam? Responderunt pontifices, Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo Pilatus uidens quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, uolens turbæ facere satis, adiudicauit ut fieret quod illi postula

bant. Et accepta aqua abluit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum à sanguine huius iusti, uos uidebitis. Et respondens uniuersus populus dixit, Sanguis eius super nos & super filios nostros.

Dimisit autem illis Barrabbã, qui propter seditionem & homicidium coniectus fuerat in carcerem, quem poposcerant. Iesum autem flagellatum & illusum tradidit arbitrio illorum ut crucifigeretur.

Accipientes autem Iesum milites, exuerunt eum purpura, & induerunt eum uestibus proprijs & abduxerunt eum baiulantem suam crucem ut crucifigerent. Exeuntes autem inuenerunt quendam prætereuntem, hominem Cyrenæum, nomine Simonem, uenientem ex agro, Patrẽ Alexandri & Rufi. Hunc apprehendentes coegerunt, ut tolleret crucem eius. Et imposuerunt illi crucem, ut portaret post Iesum. Sequebatur autem illum multa turba populi ac mulierum quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas Iesus dixit: Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super uobis ipsis flete & super filijs uestris. Quoniã ecce uenient dies in quib. dicent. Beatæ steriles & ventres qui nõ genuerunt & ubera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere

cere montibus, cadite super nos, & collibus, operite nos, quia si in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur autem & alij duo cum eo facinorosi, ut interficerentur.

Et ducunt eum in locum qui dicitur hebraice Golgatha, quod est si interpreteris, caluariæ locus. Et ibi dederunt ei acetum siue myrrhatum uinum cũ felle mixtum bibere. Et cum gustasset, noluit bibere.

Et crucifixerunt eum in Golgatha, & cũ eo duos latrones, unum à dextris & alterum à sinistris eius, medium autem Iesum, Et impleta est scriptura quæ dicit: Et cum iniquis deputatus est. Erat autem hora tertia dum crucifixerunt eum.

IESVS autem dicebat, Pater remitte illis nesciunt enim quid faciant.

Scripsit autem & titulum Pilatus, id est, inscriptionem causæ illius, & posuerunt super crucem ad caput Iesu, Erat autẽ scriptum: IESVS NAZARENVS REX IVDÆORVM, Hunc ergo titulum multi Iudęorum legerunt, quia prope ciuitatem erat locus, ubi crucifixus est Iesus: Et erat scriptum literis Hebraicis Græcis & latinis. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli scribere: Rex Iudæorum, sed quod ille dixerit: Rex sum Iu-

dæorum. Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi.

Milites ergo cum crucifixissent Iesum, acceperunt uestimenta eius, & fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem, & tunicam. Erat autem hæc tunica inconsutilis, à summo contexta per totum. Dixerunt ergo inter se, Ne scindamus eam, sed sortiamur de illa cuius sit, ut scriptura impleretur quæ scripta est per Prophetam, dicens: Partiti sunt sibi uestimenta mea, & super uestem meam miserunt sortem. Sedentes autem seruabant eum ibi. Et milites quidem hæc fecerunt. Et populus stabat spectans.

Stabant autem iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria uxor Cleophæ & Maria Magdalene, Cum uidisset ergo Iesus matrem ac discipulum astantem, quem diligebat, dicit matri suæ, Mulier ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Qui autem præteribant, conuitia iaciebant in eum, mouentes capita sua, & dicentes, Væ qui demoliris templum & in tribus diebus extruis. Serua temetipsum. Si filius Dei es, descende de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes inter sese cum scri-

bis &

bis & senioribus & populo dicebant, Alios seruauit, seipsum seruare non potest. Si hic est ille Christus, rex Israel, ille Dei electus seruet seipsum descendatque nunc de cruce, ut uideamus & credamus ei. Confidit in Deo, liberet eum nunc si uult eum. Dixit enim, Filius Dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo exprobrabant conuitiantes ei. Illudebant autem ei & milites accedentes, & acetum offerentes ei, atque dicentes, Si tu es rex ille Iudæorũ, saluum te fac. Vnus autem de his qui pendebant facinorosorum, conuitia dicebat in eũ, dicens: Si tu es Christus teipsum serua & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens: Ne tu quidem times Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidem iuste, nam digna factis recipimus, hic uero nihil mali gessit. Et dicebat ad Iesum, Domine memento mei cum ueneris in regnum tuum. Et dixit illi Iesus. Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

Ab hora uero sexta tenebræ factæ sunt super uniuersam terram usque ad horam nonam, & obscuratus est sol. Et circa horam nonam clamauit Iesus uoce magna, dicens: Eli, eli lamma azabthani? quod est, si quis interpretetur, Deus meus, deus meus cur de-

seruisti me? Quidam autem illic stantium cũ audissent dicebant: Ecce Heliam uocat iste. Sciens autem Iesus quod omnia iam consum mata essent, ut consummaretur scriptura, dicit, Sitio. Vas igitur erat positum aceto plenum, & continuo accurrens unus ex eis, cũ acceptam spongiam implesset aceto & hysopo, imposuit harundini, obtulitq; ori eius ut biberet, & cum cæteris dicebat, Sinite, Videamus an ueniat Helias ad deponendũ eum. Cum ergo accepisset Iesus acetum, dixit Consummatum est. Et iterum clamauit uoce magna, dicens: Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et cum hæc dixisset inclinato capite tradidit Spiritum.

Et ecce uelum templi scissum est medium in duas partes à summo usq; ad imum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta, & multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt, & egresi è monumentis post resurrectionem eius, uenerũt in sanctã ciuitatem & apparuerunt multis.

Centurio autem qui astabat ex aduerso illi, & qui cum eo erant custodientes Iesum, uidentes quod sic emisso clamore expirasset, uisoque terræmotu, & his quæ facta fuerãt, timuerunt ualde & glorificauerunt Deum, dicentes.

dicentes. Vere hic homo iustus erat & filius Dei. Et omnes turbæ eorum qui simul accesserant ad spectaculum istud, & uiderant quæ contingebant, percutientes pectora sua reuertebantur.

Stabant ibi omnes noti eius procul, & multæ mulieres quæ secutæ erant eum à Galilæa, hæc uidentes. Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi parui & Iose mater, & Salome mater filiorum Zebedæi, quæ etiam, cum esset in Galilæa, secutæ fuerant illum, & ministrauerant ei, aliæque complures quę simul à Galilęa ascenderant cum eo Hierosolymam.

Iudæi ergo, quoniam parasceue erat, ut non remanerent in cruce corpora Sabbato (erat magnus dies ille Sabbati) rogauerunt Pilatum ut frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura & alterius qui crucifixus est cum eo, Ad Iesum autem cum uenissent, ut uiderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius fodit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Et qui uidit testimonium perhibuit, & uerum est testimonium eius. Et ille scit quod uera dicit, ut & uos credatis. Facta sunt enim hæc ut scriptura impleretur, Os

non

non comminuetis ex eo. Et rurſus alia ſcriptura dicit, Videbunt in quem pupugerunt.

Poſt hæc autem cum ueſpera facta eſſet, quoniam erat paraſceue quæ præcedit ſabbatum, uenit Ioſeph Arimathienſis, oriundus ab Arimathæa ciuitate Iudæorum, uir diues, ſenator & bonus & iuſtus, qui non conſenſerat conſilio & facto eorum. Erat enim & ipſe expectans regnum dei. Nam & diſcipulus erat Ieſu, ſed occultus propter metum Iudæorum. Hic ſumpta audacia ingreſſus eſt ad Pilatum, & petijt ab eo, ut tolleret corpus Ieſu. Pilatus autem admiratus eſt ſi iam mortuus eſſet. Et accerſito ad ſe Centurione interrogauit illum, an iamdudum mortuus fuiſſet. Et cognita re ex Centurione, donauit corpus IESV ipſi Ioſeph, iubens reddi illum. Et Ioſeph mercatus eſt ſindonem. Venit autem & Nicodemus, qui uenerat primum ad Ieſum nocte, ferens mixturam myrrhæ & aloes, ad libras ferme centū. Acceperunt ergo corpus Ieſu depoſitum, & inuoluerunt illud in ſindone munda, obuinxeruntque lintheis cum aromatibus, ſicut mos eſt Iudæis ſepelire. Erat autem in eo loco, ubi crucifixus eſt, hortus, & in horto monumentum Ioſeph nouum, quod is exciderat in Petra, in quo nondum quiſ-

quisquam positus erat. Ibi ergo, quia parasceue erat Iudæorum & sabbatum illucescebat, quod in propinquo esset monumentũ, posuerunt Iesum. Et aduoluto saxo ingenti ad ostium monumenti, abierunt. Erat autem ibi Maria Magdalene & Maria Iose sedentes contra sepulchrum & aliæ mulieres, quæ & ipsæ uenerant cum Iesu de Galilæa, spectantes, ubi & quemadmodum positum erat corpus eius.

Reuersæ uero parauerunt aromata & unguenta, ac sabbato quidem quieuerunt secundum præceptum.

Postero autem die quæ sequitur post parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & Pharisæi ad Pilatum, dicentes: Domine recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc uiuens, Post tres dies resurgam. Iube ergo muniri sepulchrum usque in diem tertium, ne quando ueniant discipuli eius & furentur eum, dicantque plebi surrexit à mortuis & erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus, Habetis custodiam. Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

*

ENARRATIO TEXTVS.

CVm nullum opus ſit magis admirandū, quam opus redemptionis, quæ eſt Paſsio & mors Domini noſtri Ieſu Chriſti, iuxta dictum Petri in prioris primo: Non redempti eſtis caducis rebus auro & argento: ſed precioſo ſanguine agni immaculati & incontaminati, nempe Ieſu Chriſti, decet nos chariſsimi fratres & ſorores, ſummo ſtudio incumbere, ut huius mirandi operis hiſtoriam cognoſcamus, præſertim cum nobis commendatur in Articulis fidei noſtræ, vbi profitemur nos credere in filium dei Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui eſt paſſus ſub Pontio Pilato, crucifixus & mortuus &c. idq; in eū finem, vt ex noticia Hiſtoriæ, in nobis fides per ſpiritum ſanctum excitetur: unde fiat, vt huius mirandi operis fructus ad nos pertingat.

Cæterum quò diſtinctius & clarius de hoc admirando opere dicere poſsim: diuidam totā doctrinam de paſsione Domini in tres locos ſeu Articulos, qui ſunt:

I. Quotupliciter Dominus eſt paſſus.

II. Paſsionis Domini æſtimatio & fructus.

III. Pia & ſalutaris meditatio Paſsionis Domini.

DE

DE PRIMO.

Quia nos peccauimus anima & corpore, & debuit fieri ſatisfactio pro vtroq,, Dominus noſter Ieſus Chriſtus paſſus eſt & anima & corpore; Idcirco dicam de vtriuſq; paſsione, animæ videlicet & coporis Domini.

Quòd ſit in anima paſſus, teſtatur ipſe & voce & ſigno. Voce cum dicit: Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem: & in cruce: Deus meus Deus meus cur deſeruiſti me. Huc pertinet & Prophetia Dauid de Chriſto: Dolores inferni circumdederunt me, id eſt, maximis doloribus afficiebar. Signo teſtatur dolorem apud ſepulchrum Lazari Iohan. 11. & in horto. Apud ſepulchrum cum cogitat tyrannidem Diaboli in genus humanum & generis humani miſeriam; Nam omnes dolores animi, quos perpeſſus eſt Chriſtus 33. annis uſq; ad mortem eius, ſunt pars paſsionum quibus afficiebatur filius Dei. In horto teſtatur maximam fuiſſe animæ ſuæ triſticiam, dum præ doloris acerbitate ſudauerit ſanguineas guttas. Naturale quidem eſt, quòd homo lachrimetur & ſudet interdum in ingenti dolore, audito ſubitaneo malo: ſed nullus vnquàm inuentus fuit, qui ſudorem ſanguineum præ dolore ſudauerit: nemo enim tantum dolorem ſuſtinere poſſet.

Si quæritis cauſas huius ingentis doloris, ſcitote non vnam eſſe, ſed multas: quarum hæ ſunt præcipuæ.

PRIMA: cogitatio tyrannidis in humanum genus, & maximæ miſeriæ, qua omnes homines propter defectionem à Deo premebantur.

SECVNDA: cogitatio iræ Dei, quam ipſe ſuſtinere debuit propter peccata noſtra quæ in ſe recepit. Tametſi enim ipſe fuit immunis ab omni peccato: tamen in ſe recepit reatum peccatorum totius mundi. Vnde Iohannes: Agnus Dei tollit, id eſt, in ſuo corpore geſtat, peccata mundi, ſenſit igitur verè filius Dei iram Patris: qui ſenſus tantum dolorem in ſanctiſsima anima excitauit quòd ſanguinem ſudauerit.

TERTIA: cogitatio ſupplicij, quod in ſanctiſsimo ſuo corpore mox ſequenti die, ſe perpeſſurum præuidit, & contumeliæ qua afficeretur.

QVARTA: cogitatio ingratitudinis maximæ partis orbis terrarum. Præuidit enim fore quòd multi ſapientes, multi potentes, & alij omnino eſſent hoc ſuum ſupplicium pro illis redimendis ſuſceptum aſpernaturi, imò ſe & ſuos perſecuturi: præuidit etiam quòd

maxima

maxima pars eorum, qui Christianum nomen portant, suis sceleribus effecturi essent, vt hoc suo beneficio se ipsi ingrati priuarent. Hæ quatuor causæ acerbissimum dolorem in corde Christi excitarunt.

Hunc dolorem Domini & nos cogitare debemus, quò ad fidem & pietatem excitemur, ne cum ingrato mundo pereamus.

Hæc sint breuiter dicta de animæ Christi cruciatu; nunc de corporis supplicio dicam. Etsi enim corporis ipsius cruciatus incepit in præsepi, quando matri Domini nullus erat locus in diuersorio: & postea cum octaua à natiuitate sua die, sanguinem in circumcisione effudit: & deinde vsq; ad tempus, quo victima est factus in ara crucis pro nobis: Hoc tamen tempore dicam de eo supplicio quod sustinuit postremum. Etsi autem iam ex Historia, quam recitaui, facilè à quouis intelligi potest, quàm varijs modis sit afflictus in sanctissimo suo corpore Dominus: tamen quod latè in Historia sparsum est, in breuem summam contraham & distribuam pro ratione locorum, in quibus est affectus supplicio. Sunt autem hæc loca: hortus, domus Caiphæ, sacerdotum conciliabulum, domus Herodis, prætorium, galgata, hoc est, locus extra vrbem, vbi sumebatur supplicium de latronibus.

Quid passus est in horto? Osculo traditus est; manus militum in eum iniectæ sunt; comprehensus est & vinctus: tanquam fur & latro abductus est; vbi & illũ omnes ipsius discipuli deseruerunt.

Quid passus est in domo Caiphæ? Illuditur falsis testimonijs & conuicijs obruitur, & à ministro sacerdotis alapa cæditur.

Quid patitur in concilio sacerdotum? falsis testimonijs grauatur, illuditur, expuitur in faciem eius, colaphis cæditur, obtecta facie percutitur, & iubetur vaticinari quis illum percusserit.

Quid patiturin domo Herodis? Contemptum tyranni & totius aulæ ipsius, & in extremi contemptus testimonium, indutum Iesum veste splendida remisit Herodes ad Pilatum.

Quid patitur in prætorio? Illic accusatur: producuntur aduersus eum falsi testes; petitur ut crucifigatur; à militibus Pilati induitur purpura in maiorem contemptum: corona spinea imponitur capiti ipsius: datur arundo in dexteram eius; & genuflectione illuditur hoc scommate, Aue rex Iudæorum; expuebatur *in* faciem eius; dabantur illí alapæ: percutiebatur sanctissimum caput eius fustibus; & tandem ad petitionem sacerdotum & totius populi adiudicatur cruci, mortis generi contemptissimo.

Quid

Quid patitur iam condemnatus? Imponitur humeris ipſius lignum crucis, in quod erat affigendus: crucifigitur inter duos latrones, vt ipſe inter eos maximè facinoroſus iudicetur: crucifixo datur vinum Myrrathum cum felle mixtum: & tandem in his grauiſsimis cruciatibus moritur. Hinc apparet quàm acerbum ſupplicium ſuſtinuerat filius Dei Domiuus noſter Ieſus Chriſtus.

Sed quarum rerum nos admonebit ſupplicij grauitas? ſanè multarum, & præcipuè quatuor.

PRIMVM enim magnitudo iræ Dei aduerſus peccatum conſpicitur: peccatum enim noſtrum ita prouocauerat iram Dei, vt non potuerit placari niſi per filium Dei, qui humana natura aſſumpta, noſtram vicem ſuſtinet & ſatisfacit iuſticiæ Dei.

SECVNDO hic conſpicitur fœditas peccati: Nam pro delicti qualitate ſupplicia quoq; variant. Latro rota punitur: fur patibulo: homicida gladio: puer delinquens virga: verum filius Dei turpiſsimam mortem & execrabilem in lege Dei perpeſſus eſt: quare ſignificatur, quàm abominabile ſit peccatum in conſpectu Dei.

TERTIO conſpicitur hic humiliatio filij Dei, qui infra omnes creaturas deiectus fuit:

qua humiliatione testatur amorẽ suũ erga gen' humanũ, cuius redimendi causa tanta sustinuit

QVARTO conspicitur horrendum & implacabile odium Iudæorum aduersus sibi missum saluatorem. Tametsi autem nihil est hîc factum præter consilium Dei: Nam longè antea passio Christi est præfigurata & prædicta à sanctis Dei Prophetis, vt Petrus dicit in prioris primo: tamen Iudæi hoc non fecerunt, vt Dei consilio obtemperarent: sed ut suo odio satisfacerent. Ea enim est mundí natura, quòd eos qui sua scelera acerbius reprehendunt, è medio sublatos cupiat, quò licentius peccare liceat. Hæc sint breuiter dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Vidimus qualis fuit Christi passio, nunc quod secundo loco promisi, ostendam quæ sit passionis Christi æstimatio coram Deo, & quis fructus inde proueniat.

Quæ est ergò eius æstimatio coram Deo? Passio Domini nostri Iesu Christi est sacrificiũ propitiatorium, in quo æternus filius Dei homo factus, & sacerdos perpetuus à Deo constitutus, obtulit se per spiritum æternum æterno Patri, vt ista sua oblatione placaret iram Dei & satisfaceret pro culpa & pœna humani generis, vt omnes, qui in illum credunt & credituri sunt, per eundem sanctificentur ad vitam æternam,

nam,

nam, iuxta illud Iohannis 17. pro illis ſanctifico me ipſum. Hinc patet quæ ſit æſtimatio paſsionis Domini, & quid fructus inde ad nos homines perueniat, modò in Chriſtum viua fiducia recumbamus. Chriſtus mediator inter nos & Deum conſtitutus, ſacrificio ſuo, id eſt, morte & paſsione placat iram Dei, ipſe ſacerdos ſeipſum offert Deo, idq; vt nos à reatu damnationis liberet. Videmus proinde quinq; eſſe in hoc ſacrificio. 1. Sacerdos eſt ipſe Chriſtus. 2. Victima ſeu res quæ offertur eſt ipſe ſacerdos. 3. Deus eſt cui hoc ſacrificiũ offertur. 4. Mundus eſt pro quo fit hæc oblatio. 5. Pactum & fœdus eſt, quòd hæc oblatio fidelibus tantum cedat in ſalutem.

Sed qui fieri poteſt ut unius Chriſti mors ſit ſatisfactoria pro totius mundi peccatis? Ecce agnus Dei, inquit Iohannes, qui tollit peccata mundi: nam ex indiuidua & ineffabili vnione diuinæ & humanæ naturæ in vna perſona eſt dignitas, æſtimatio & meritũ infinitum omniũ operum & paſsionũ Chriſti. Cum ergò dicitur, filius hominis redemit nos per meritum paſsionis ſuæ, opus infiniti precij & valoris nominatur, quia is filius hominis, qui eſt paſſus, etiam eſt Deus. Itẽ mors hominis eſt ſatisfactio, quia eſt mors hoĩs qui eſt deus. Obedientia filij hoĩs eſt noſtra iuſticia, q̃a eſt obediẽtia hoĩs, q̃ eſt deꝰ.

filius hominis remittit peccata, quia eſt Deus. Caro Chriſti eſt cibus vitæ, quia eſt caro hominis, qui eſt Deus. Tametſi autem diuina natura in Chriſto non eſt Paſſa, ſed humana tantum, ut Petrus ait: Chriſtus eſt paſſus carne: tamen Paſsio eſt perſonæ, adeo vt quicquid contumeliæ factum eſt humanitati Chriſti, id totum in contumeliam perſonæ ceſſerit, iuxta illud: Dominum gloriæ crucifixerunt: vnde Eccleſia confitetur filium Dei paſſum eſſe, quia in humana natura aſſumpta eſt paſſus.

Quæ ſit æſtimatio paſsionis Domini corã Deo dictum eſt, & quis ſit eius fructus in genere: nunc autem quò fructus paſsionis Domini conſpiciatur melius, eum in partes diſtribuam: ſunt igitur hi fructus.

PRIMVS, Deo præſtita eſt obedientia. Philip. 2. Humiliauit ſeipſum factus obediens uſq; ad mortem crucis.

SECVNDVS, Diabolus eſt victus: In hoc (inquit Iohannes) apparuit Chriſtus, vt deſtruat opera Diaboli, iuxta primam promiſſionẽ: ſemen mulieris conteret caput ſerpentis.

TERTIVS, homo à peccatis ſaluatus eſt & iuſtificatus. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei qui tollit peccata mundi. Item Rom. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra. 2. Cor. 5. Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum vt nos

fieremus

fieremus iuſticia Dei in ipſo: hoc eſt, Chriſtum fecit pro peccato hoſtiam, vt ipſius iuſticia nos iuſtificemur coram Deo.

QVARTVS, æquatio Iudæorum & gentiũ, iuxta illud Epheſ. 2. ipſe enim eſt pax noſtra qui fecit vtraq; unum & interſtitium maceriæ ſoluens inimicitias per carnem ſuam, legem mandatorum in decretis abolens, vt duos conderet in ſemetipſum in vnum nouum hominẽ, faciens pacem vt reconciliaret ambos in vno corpore Deo per crucem.

QVINTVS, Mors abolita eſt, Hoseæ 13. Ero mors tua ô mors. Breuiter Chriſti uictima eſt noſtra redemptio. Nam eſt precium perſolutum pro nobis, quo Deus placatus eſt, homo redemptus, Diabolus uictus, atq; adeo omnia in cœlo & in terra uni capiti Chriſto ſubiecta ſunt Epheſ. 1.

DE TERTIO.

Pia & ſalutaris meditatio Paſsionis dominicæ ad ſex partes reuocari poteſt, quas Chriſtiani non tantum hoc tempore: verum toto ſuæ vitæ tempore meditari debent. Harum enim partium pia meditatio non ſolum confutat eos, qui in Papatu putant ſe ſatisfeciſſe officio, ſi toties dominicam orationem & ſalutationem Angelicam recitauerint, procumbentes coram idolis erectis in ſuperſti-

tiosum cultum: verumetiam mirum in modum pios confirmat & consolatur: proponam igitur ordine sex partes huius meditationis.

PRIMA: veniet nobis in mentem quantum necesse sit iram Dei fuisse ob peccatū hominū, quæ non potuit placari ullius creaturæ opere: sed necesse fuerit vnigenitum filium Dei mori quò iram Dei hac iusta pro peccato satisfactione soluta placaret.

SECVNDA: veniet nobis in mentem quàm immensa & imperuestigabilis fuerit misericordia dei Patris, qui potius voluit filiū vnigenitū sustinere acerbissimam mortem, ꝙ genus humanū à se conditum perdere. Fortè cogites deū potuisse alia ratione genus humanum liberasse. Tu quis es qui Deū vis docere quid potuerit: cogita de iusticia Dei & misericordia simul: vt enim misericordia mouit illum ad saluandum: ita iusticia eum mouit ut fieret iusta iniuriæ cōpensatio. Homo peccauit, debuit ergo aut perire aut satisfacere: non autē potuit purus homo satisfacere iusticiæ Dei, neq; debuit alius quàm homo: Sapientia ergo Dei hîc inuenit ex misericordia remedium, ut filius Dei æternus fieret homo, quò & posset, quia Deus, & deberet, quia humanā naturā in se recepisset, satisfacere iusticię Dei. Ita in Christi passione apparet mixta cum misericordia iusticia & vtramq; tēperauit sapientia.

TER-

Tertia: veniet in mentem ſummus & inenarrabilis amor filij Dei erga genus humanum, qui voluit in ſe deriuare iram Patris ac ſuſtinere tam ignominioſam mortem: idque pro inimicis ſuis, vt Paulus teſtatur Rom. 5.

Qvarta: veniet tibi in mentem vera ratio, qua tibi poſsit applicari fructus paſsionis dominicæ vt tibi ſit ſalutaris. Fit autem hęc applicatio, verbo, fide, & Sacramento. Verbo offertur quaſi manu Dei beneficium paſsionis Domini, vbi & quoties prædicatur Euangeliũ Ieſu Chriſti, & miniſtri verbi vice Dei omnibus, qui audiunt Euangelium, fructum paſsionis Domini oſtendunt. Deinde cũ ita offertur quaſi manu Dei beneficium paſsionis domini, debet fide recipi quaſi manu quadam hominis, quã fidem ſpiritus ſanctus efficit in hominibus audientibus & obtemperantibus Euangelio: præterea Sacramẽto vtroq; baptiſmo & cœna Domini obſignatur, ac eius vis & vſus tanquã in tabellis pingitur, quemadmodũ heri audiuimus. Cum igitur recitas articulum fidei de paſſione Domini, firmiter ſtatue & certiſsimè crede, quòd pro te mortem filius Dei ſubierit, quod cum feceris, mortis Domini es particeps, adeo ut tota Chriſti obedientia tua ſit abſolutio à peccato & tua iuſticia. Eſt autẽ duplex obediẽtia in Chriſto cõſideranda, obediẽtia crucis &

obedientia

obedientia legis, quæ eius erat perfecta impletio. Vt obedientia crucis est expiatio peccati: ita obedientia legis nobis imputatur in iusticiam, Roma. 5.

QVINTA: cum ita participes sumus effecti passionis Domini per fidem, in mentem nobis veniet, qualisnam sit sors piorum in hac vita. Quemadmodũ enim Christus est Passus: Ita vult & reliquos pios pati, ut sint conformes imaginis filij Dei: Vnde Paulus Roma. 6. Ideo enim compatimur, ut unà cũ illo glorificemur.

SEXTA: Veniet nobis in mentem quid Christus à nobis, quos suo sanguine redemit, requirat: nam cũ iam ab ipso redempti sumus, debemus ei obedire. Quid vult ipse? 1. vt renunciemus hosti ipsius Diabolo. 2. vt fugiamus peccatum ne rursus scientes & volentes Deum nostris peccatis offendamus, 3. vt sanctitati & pietati studeamus & seruiamus illi in vero timore omnibus diebus vitæ nostræ: quod si fecerimus finem fidei reportabimus salutem animarum æternam, quam donet nobis Deus pater per IESVM CHRISTVM DOMINVM NOSTRVM AMEN.

HISTORIA RESVRRECTIONIS DOMINI NOSTRI IESV CHRISTI EX COLLATIONE quatuor Euangeliſtarum concinnata.

CVM PRAETERISSET SABBAtum, Maria Magdalene, & altera Maria quæ Iacobi dicitur, & Salome, & Ioanna, & cæteræ quæ cũ eis erant, quæ uenerant cũ Ieſu de Galilæa, emerunt & parauerunt aromata, ut uenirent & ungerent Ieſum. Nam ſabbato quieuerant ſecundum præceptum.

Veſpera autem ſabbatorum quæ luceſcit in unam ſabbatorum, id eſt, mane profundo crepuſculo cum adhuc eſſent tenebræ primo die ſabbatorum, ueniunt exorto ſole ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata.

Et ecce terræmotus factus eſt magnus, Angelus enim Domini deſcendit de cœlo, & accedens deuoluit lapidem ab oſtio, ſedebatque ſuper eum. Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, & ueſtimentum eius candidum ſicut nix. Præ timore autem eius concuſſi ſunt cuſtodes, & facti ſunt uelut mortui.

Mulieres

Mulieres autem dicebant ad inuicem. Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Nam erat magnus ualde. Et cum respexissent, uident lapidem esse reuolutum à monumento, Et ingressæ in monumentũ non inuenerunt corpus Domini Iesu. Currit ergo Maria Magdalena, ut hæc nunciet. Et factum est dum mulieres mente consternatæ essent de hoc, quod non inuenissent corpus Iesu, ecce duo uiri steterunt iuxta *illas in* uestibus fulgurantibus. Cum expauissent autem & declinarent uultum in terram, dixerunt ad illas. Quid quæritis uiuẽtem cum mortuis? Non est hic, sed resurrexit. Recordamini ut dixerit uobis cum adhuc in Galilæa esset, dicens, quod oportuerit filiũ hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt uerborum eius, & regressæ à monumento, nunciauerunt postea hæc omnia illis undecim & cæteris omnibus, Et dicebant ad Apostolos hæc, & uisa sunt apud illos ceu deliramentum uerba illarum, neque crediderunt illis. Cũ uero currit Maria Magdal*ena* (ut dictum est) uenit ad Simonem Petrum & ad alterũ illum discipulum quem amabat Iesus, & dicit illis, Sustulerunt Dominum è monumento, & nescimus ubi posuerint eũ.

Surgens

Surgens ergo Petrus exijt & ille alius discipulus, & uenerunt ad monumentum. Currebant autem duo simul, & ille alius discipulus præcucurrit citius Petro, uenitque prior ad monumentum, & cum se inclinasset, uidit posita linteamina, non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentum, Et uidet linteamina sola posita, & sudarium quod fuerat super caput eius, non cũ linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in unum locum. Tunc ergo introiuit & ille alius discipulus qui uenerat prior ad monumentum, uiditque & credidit. Nondum enim nouerant scripturã, quod oportuisset eum à mortuis resurgere. Discipuli ergo abierunt rursus ad semetipsos. Et Petrus mirabatur, quod acciderat.

Maria autem stabat ad monumentum foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit se in monumentum, & uidet duos Angelos amictos albis sedentes, unum ad caput & alterum ad pedes, illic ubi posuerant corpus Iesu. Dicunt ei illi. Mulier quid ploras? Dicit eis, sustulerunt Dominum meũ, nec scio ubi posuerant eum. Hæc cum dixisset conuersa est retrorsum, & uidet Iesum stantem, nec sciebat ꝙ Iesus esset, dicit ei Iesus: Mulier

quid

quid ploras? quem quæris? Illa existimans quod hortulanus esset, dicit ei: Domine si tu asportasti eum, dicito mihi ubi posueris eũ, & ego eum tollam, Dicit ei Iesus: Maria, Conuersa illa dixit ei: Rabboni, quod dicitur Magister. Dicit ei Iesus: Noli me tangere, Nondum enim ascendi ad patrem meum, Sed uade ad fratres meos & dic eis, Ascendo ad patrem meum & patrem uestrum, & Deum meum & Deum uestrum. Hæc est illa Maria Magdalene, de qua Iesus eiecerat septem dæmonia, cui cum surrexisset apparuit primum, mane primo die sabbati. Illa autem profecta renunciauit discipulis, qui cum illo fuerant, lugentibus ac flentibus, quod uidisset Dominum & ea dixisset sibi. Et illi cum audissent quod uiueret ac uisus esset ab illa, non crediderunt.

Ingressæ autem mulieres in monumentum, uiderunt adolescentem à dextris, amictum stola candida, & expauerunt. Erat autẽ Angelus Domini. At ille dicit eis: Nolite timere uos, scio enim quod Iesum Nazarenum qui crucifixus fuit quæritis, Non est hic, surrexit enim sicut dixit: Venite & uidete locum ubi posuerant Dominum. Et abeuntes, cito dicite discipulis eius & Petro quod surrexit à mortuis, & ecce præcedit

uos in

uos in Galilæam, illic eum uidebitis ſicut dixit uobis. Ecce dixi uobis. Et abeuntes celeriter fugerunt à monumento cum timore & gaudio magno & currebant ut renunciarent diſcipulis eius, Habebat autem illas tremor & ſtupor, neque cuiquam quicquam dicebant, timebant enim. Cum autem iſſent ad renunciandum diſcipulis eius, ecce Ieſus occurrit illis dicens: Auete. Illę autem acceſſerunt & tenuerunt pedes eius & adorauerunt eum. Tunc ait illis Ieſus: Nolite timere, Ite renunciate fratribus meis ut eant in Galilæam, & ibi me uidebunt.

Quæ cum abiſſent ecce quidam è cuſtodibus uenerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus ſacerdotum omnia quæ acciderant, Et congregati cum ſenioribus, conſilio habito, pecuniam copioſam dederũt militibus, dicentes: Dicite, Diſcipuli eius nocte uenerunt, & furati ſunt eum uobis dormientibus. Et ſi hoc auditum fuerit à præſide, nos perſuadebimus ei, & ſecuros uos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt ſicut erant edocti, & diuulgatus eſt hic ſermo apud Iudæos uſque in hodiernum diem.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum summum omnium festorum est, in quo proponitur nobis Articulus de resurrectione Domini ex mortuis, idque tertio die, iuxta scripturas, qui per suam gloriosam resurrectionem, vt victor mortis, peccati, Diaboli: ita redemptor omnium, qui in se credere non recusauerint, factus est. Solet autem in hoc festo dici ex Historia resurrectionis, de beneficio seu fructu eiusdem & de vsu: quæ omnia hoc præsens Euangelium cōtinet: Narratur ab Angelo quòd Christus resurrexerit, Hæc est historiæ summa: iubentur mulieres non timere, Et est fructus huius beneficij: ac mulieres Christū excitatum quærunt, quarum exemplo nobis salutaris resurrectionis Domini vsus commendatur: quare non frustra Paulus Timotheo scribens, ait: Memento quòd Iesus Christus resurrexit à mortuis. Nam ut dicit idem Apostolus Roma. 10. si in corde tuo credideris, quòd Deus eum suscitauit ex mortuis, saluus eris. Cæterum quò nobis hic Articulus fidei nostræ reddatur confirmatior, tres locos tractabo in hac concione qui sunt:

I. Quotuplex sit probatio resurrectionis dn̄i.
II. Cur tertia die resurrexerit.
III. Quis sit resurrectionis Christi fructus.

DE PRIMO.

Triplici testimoniorū genere confirmatur resurrectio Domini; nam sunt testimonia an-

tecedentia, coniuncta & consequentia, de quibus ordine dicam.

Vt antecedentia testimonia resurrectionis domini diligenter expendamus, admonet Christus Lucæ 24. vbi ita ait: Sic scriptũ est, & sic oportuit Christum pati & resurgere tertia die, & prædicari in ipsius nomine pœnitentiã & remissionẽ peccatorũ omnibus gentib⁹. Sed vbi hoc scriptũ est? Ipse respondit & ait: In Mose, Prophetis & Psalmis de me scriptũ est. Proinde in Mose Prophetis & Psalmis debem⁹ quærere testimonia antecedentia resurrectionis Domini.

In Mose est duplex genus testimoniorũ de resurrectione Domini; Nã & claris dictis prænunciatur, et figuris multis adumbratur. Clara sunt hæc dicta: semen mulieris conteret caput serpẽtis, id est, Christ⁹ diabolũ superabit, quod nõ fieri potuit, nisi per resurrectionẽ Christi ex mortuis: nã si Christus mansisset in sepulchro, diabolus victor fuisset Christi. Donec etenim iacuit in sepulchro Christus, nulla Christi victoria, id est, nullus triumphus erat: Verum dũ aperto sepulchro prodijt de sepulchro viu⁹ Dominus, se victorẽ sathanæ & triumphatorẽ declarauit. Huc & illud dictũ pertinet: In semine tuo benedicẽtur oẽs gentes terrę. Vt ergo in morte maledictio; ita in vita Christi benedictio cõspicitur. Adũbratur etiã figuris in Mose. Adã

miens & postea excitatus, figura fuit morientis & resurgentis Christi. Sic enim ait Augustinus: præfigurata est in protoplasta Adam Christi resurrectio, quia sicut ille post soporem surgens Euam de latere suo fabricatam agnouit: ita Christus è morte resurgens, ex vulnere lateris sui ædificauit Ecclesiam. Isaac quoq; impositus rogo vt cremaretur, liberatus tamen per Angelũ, typus fuit Christi oblati in cruce, & postea è morte exempti virtute diuina. Ioseph coniectus in carcerem & postea eductus ad summos honores figurabat mortem & resurrectionem Domini.

In Prophetis quoq; sunt & dicta & figuræ de hac resurrectione, de qua loquitur Isaias cap. 53. Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & voluntas Domini in manu eius dirigetur. Daniel apertè dicit Christum occidendum, & tamen perpetuò regnaturum. Hoseas quoq; dicit, tertia die viuificabit nos. Figuræ inter multas sunt hæ. Sampson obseratis portis clauditur in ciuitate: Dominus obsignato clauditur monumento. Sampson fractis seris subtractisq; portis securus euadit: Christus ruptis inferni potestatibus liber egreditur. Sicut perit nauis, nisi Ionas perditum detur: ita perit mundus, nisi Christus patitur. Et sicut Ionas fuit in ventre piscis

tribus

tribus diebus & postea in terram eiectus est: ita Christus triduum in terra erat & postea uiuus de sepulchro prodijt.

In Psalmis quoq; sunt testimonia & figuræ resurrectionis Christi. Psalmus 2. totus agit de regno & sacerdotio Christi: Psalmus 15. Non dabis sancto tuo videre corruptionem. Psal. 22. concionatur de paßione Domini & resurrectione. Psal. 110. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput. Idem Dauid adumbrat mortem & resurrectionem Domini. Dauid toties fugiens & tandem ad regnum euectus, typus fuit humiliationis Christi & glorificationis per resurrectionem. Huiusmodi probationes mortis & resurrectionis Domini, multæ sunt in Mose, Prophetis & Psalmis, sed pauca recitaui ob temporis angustiam. Huc accedit quod Christus sæpißimè præmonuit suos de sua morte & resurrectione.

Coniuncta testimonia sunt etiam duplicia, nempe clara dicta & signa. In hoc Euangelio Angelus dicit: surrexit & non est hîc. Signum conspicitur, vacuum sepulchrum: terræmotus: ostendit se Dominus primum Magdalenæ: Deinde pluribus Apostolis: tum 500. fratribus: & 40. diebus cum suis versatur discipulis: & tandẽ multis conspicientibus visibiliter ascendit in cœlum.

Consequentia testimonia sunt etiam duplicia, vox Apostolorum, ac totius Ecclesiæ vox confitentis Christum suum Dominum & mediatorem. Deinde sunt signa quoq;. Internum est spiritus Christi in corde credentiũ qui illis testimonium reddit, quòd Christus viuat. Externa signa sunt Baptismus & cœna: nam Baptismo figuratur mors, sepultura, resurrectio Christi, vt Paulus docet Roma. 7. cœna Domini quoq; resurrectionem Christi nobis cõmendat. His testimonijs antecedentibus, coniunctis et consequentibus, qui non credit, olim videbit iudicem in nubibus venturum, quem hîc in terra non agnouit saluatorem.

DE SECVNDO.

Cur tertia die surrexit? Cur non distulit ad extremum diem, vt nos vnà cum illo surgeremus? Tertia die resurrexit primum propter prophetias: fuit enim prædictum ab Hosea Propheta & præfiguratũ in Iona, vt tertia die resurgeret. Deinde ut satisfaceret suis promissionibus: promisit enim discipulis, quòd postquam esset traditus gentibus & illusus ab illis occideretur, & tertia die resurgeret. Non autẽ anteuertit tertium diem, vt omnibus constaret eum verè mortuum fuisse. Ostendit ergò se iacens in sepulchro 40 horis verè mortuum. Cur autẽ non distulerit resurrectionẽ in extremum diem, in promptu sunt grauissimæ causæ.

Prima quia ſcriptũ erat: Non dabis ſancto tuo videre corruptionẽ. Non enim debuit corpus Chriſti in ſepulchro putreſcere. 1. quia erat ex caſtiſsimæ virginis ſanguine factũ operante ſpiritu ſancto. 2. quia dum verſaretur in mundo illud purũ & incontaminatũ ſeruauit: indignũ proinde fuiſſet tale corpus fieri vermiũ eſcam.

Secvnda cauſa, cur nõ diſtulit reſurrectionẽ, eſt ſpes noſtra: ita enim Petrus ait: Benedictus Deus & Pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, qui regenuit nos in ſpem viuam per reſurrectionem Chriſti ex mortuis.

Tertia cauſa ut eſſet primus reſurgentium: vt enim Adã erat primus qui apparuit in mortali corpore, propter peccatũ: ita Chriſtus primus debuit apparere immortali corpore iuſtificãte & ſanante noſtra corpora ab ęterna morte.

Tametſi autem omnes reſurgemus, & alij quidam præter Chriſtum reſurrexerunt: tamen maximũ diſcrimen eſt inter Chriſti reſurrectionem & aliorum. Primum enim Chriſtus reſurrexit propria uirtute: id nemo præter illum ſolum potuit unquam facere. Deinde alij qui excitati ſunt, vt filius viduæ, filia Archiſynagogi & Lazarus, ac alij ſurrexerunt iterum morituri: at Chriſtus reſurrexit ad immortalitatem. Præterea differt Chriſti reſurrectio ab aliorum reſurrectione fructu & efficatia. Christvs enim uirtute ſua excitat alios,

id quod erat ſignificatum in horto vbi erat ſepultus, & reſurrexerit iã oriente ſole. Poſtremo & tempore differt Chriſti reſurrectio à noſtra: Chriſtus enim, vt iam oſtenſum eſt & ſymbolũ profitetur, ſurrexit tertia die, noſtra verò reſurrectio differetur ad extremum diem: Tum enim apparebit æterna vita & ſempiterna iuſticia, quam daturus eſt omnibus ſuis, id eſt, in ſe credentibus. Hæc ſint dicta de ſecundo loco, cur Chriſtus reſurrexerit tertia die, quomodo illius reſurrectio à noſtra differat, ut per reſurrectionem Chriſti uiuam ſpem concipiamus æternæ & incorruptibilis hæreditatis in cœlo.

DE TERTIO.

Iam tertius locus de fructu reſurrectionis Chriſti reſtat, qui eſt copioſior & abundantior, quàm ut humana lingua explicari poſsit. Paulus dicit omnia per Chriſtum eſſe inſtaurata in cœlo & in terra. Primum enim Chriſtus prodiens de ſepulchro, apparet victor, triumphator mortis, inferni & ſathanæ, atq; ita ſatisfacit promiſsioni olim de illo æditæ: ſemen mulieris conteret caput ſerpentis: quod explicans Iohannes ait: Chriſtus apparuit vt deſtruat opera Diaboli. Verum quantum ad nos homines, propter quorum ſalutem de cœlo deſcendit, factus

factus homo, mortuus eſt & reſurrexit, quadruplex fructus reſurrectionis Chriſti ſpectandus eſt. Nam reſurrectio Chriſti. 1. eſt noſtra iuſtificatio. 2. eſt virtus qua in nobis domatur peccatum. 3. Exemplũ nouitatis vitæ & cauſa. 4. eſt cauſa noſtræ reſurrectionis eiuſq; pignus certiſsimum; de hoc quadruplici fructu ordine dicam.

PRIMVS itaq; fructus reſurrectionis Domini eſt iuſtificatio noſtri, de quo fructu Paul⁹ Roma. 4. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtri. Et Daniel cap. 9. Auferetur iniquitas & adducetur ſempiterna iuſticia. Quanti autem precij ſit hic fructus perpendendum eſt, quò nobis magis dulceſcat. Nos naſcimur in peccato & rei iræ Dei Epheſ. 2. Nos omnes natura filij iræ ſumus; peccati ſtipendiũ eſt mors, Rom. 6. ab hac morte per reſurrectionem Chriſti liberamur; nam per Chriſtum abſoluimur à reatu peccati, atq; adeo à morte æterna. Hinc illud in Apocalypſi: Beatus & ſanctus qui habet partem in reſurrectione prima, in his ſecunda mors non habet poteſtatem: ſed erunt ſacerdotes Dei & Chriſti & regnabunt cum illo. Vt enim prima mors per Adam eſt: ita reſurrectio prima eſt per Chriſtum. Huc & illud: Beati qui lauant ſtolas ſuas in ſanguine agni, vt ſit

poteſtas eorum in ligno vitæ & per portas intrent ciuitatem.

SECVNDVS fructus reſurrectionis Domini eſt, quod ea ſit virtus quæ in credentes tranſfunditur, qua fit vt poſsint à viciis ad virtutem ſurgere. Hæc virtus nobis in baptiſmo confertur & confirmatur cœna Domini, modò nos ipſi nobis non defuerimus. Porro hæc virtus ſentitur in ijs tantum, qui ex immortali ſemine ſunt regeniti 1. Pet. 1.

TERTIVS fructus eſt exemplum: nam, vt Paulus inquit, Chriſtus reſurrexit, vt nos in nouitate vitæ ambulemus: qui ergo viciis ſuis indulgent, qui uiuunt ſcelerate & impurè, teſtantur ſuo facto quòd Chriſtum contemnant: Cuius reſurrectio nobis, vt vitæ degendæ ſpeculum propoſita eſt. Nam illi exiſtimant Chriſtum flagellatũ, ſpinis coronatum, fudiſſe ſanguinem in ara crucis, vt liceat ipſis indulgere omnibus furoribus, tyrannidi, ſuperbiæ, libidinibus, & hoc pacto, quantum in ſe eſt, de nouo crucifigunt Filium Dei. Nos igitur qui non ſolum dici; verum etiam eſſe cupimus qui dicimur, hoc eſt, Chriſtiani, id quod res eſt cogitemus, uidelicet quòd Chriſtus mortuus ſit pro peccato expiando eorum, qui illum fide recipiunt & in vera pœnitentia viuunt per mortificationem veteris hominis, & viuificationem

noui

noui hominis. Quatuor sunt mala, quib' grauantur homines, ignorantia, reatus peccati, vicia & cõcupiscentię ingenitę, & metus damnationis æternæ. Contra ignorantiã Christus est nobis sapientia, dum nos per Euangeliũ docet de sua erga nos uoluntate: nisi enim uerbo Dei de uolũtate instrueremur perpetuis tenebris nostra mens inuolueretur, quæ tenebræ luce Euangelij depelluntur.

Contra reatum peccati est Christus nobis iusticia; nam ipsius obedientia nobis imputatur credentibus, ut iam non ut peccatores: sed ut iusti in Dei conspectu appareamus.

Contra uicia & concupiscentias carni ingenitas Christus est nobis sanctificatio, dum virtute suæ resurrectionis per Spiritum sanctum nos sanctificat.

Contra metum dãnationis æternæ, est Christus nobis redẽptio. Hæc quatuor Christi beneficia Paulus cõiungit 1. Cor. 1. his uerbis: Christus factus est nobis à Deo sapientia, iusticia, sanctificatio & redemptio: qui ergo extremum & ultimũ beneficiũ expetit, debet per priores, tanquam per gradus ad illud properare; ubi. n. Christum didicit, debet in eum credere; vbi credit, debet eius Spiritu sanctificari, id est, exemplo resurgentis Christi, nouam uitam uiuere. Hanc nouã uitã tandẽ sequetur plena liberatio in extremo iudicio, quãdo reddet unicuiq;

iuxta facta sua: Sit ergò hic tertius fructus resurrectionis Domini, de quo modo dixi, videlicet ut in noua uita iuxta ipsius exemplum viuamus. Hinc illud Pauli: si surrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite &c.

QVARTVS fructus resurrectionis domini est, quòd sit & causa & pignus nostræ resurrectionis, qua animæ mortuorum coniungentur rursus corporibus, in secundo Christi Aduentu, cum ueniet iudicaturus viuos & mortuos. Hinc Paulus 1. Cor. 15. prolixè disputat, & hoc argumentum tractat: Christus resurrexit à mortuis, ergo & nos resurgemus. 1. Tessa. 4. Nam si credimus, quòd Iesus mortuus est & resurrexit, sic & Deus eos qui obdormierunt, per eum adducet cum illo. Et Iohan. 5. Veniet hora, in qua omnes qui in sepulchris sunt audient vocē eius & prodibunt, qui bona egerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala fecerunt ad resurrectionem iudicij. Hîc fit mentio duplicis resurrectionis, scilicet vitæ & iudicij. Resurrectio vitæ est, quæ promittitur ijs, qui bene fecerunt. Resurrectio iudicij est, quam comminatur ijs qui malè fecerunt. Huc & illud Pauli Rom. 10. Hoc est verbum fidei quod prædicamus: si confessus fueris ore tuo Dominum Iesum, & credideris in corde tuo, quòd Deus eum suscitauerit ex mortuis, saluaberis, id est, resurges

resurges ad resurrectionem vitæ & salutis æternæ.

Atq; hæc sunt breuiter dicta de resurrectione Domini: unde primum confirmanda est fides nostra de resurrectionis Articulo. Deinde confutandus est error Iudæorum, qui negant Christi resurrectionem. Tum admonebimur de fructu resurrectionis, vt per eam & nos à peccato in hac vita resurgamus, & tandē in extremo die resurgamus ad resurrectionem vitæ per CHRISTVM DOMINVM nostrum, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in sæcula sæculorum Amen.

FERIA SECVNDA PASCHATOS, LVCAE 24.

ET ecce duo ex illis ibant eodem die in castellum, quod aberat spacio stadiorū sexaginta ab Hierusalem, nomine Emaus, & ipsi confabulantur inter se de his omnibus quæ acciderant, Et factum est dum confabularentur ac disputarent, & ipse Iesus appropinquās ibat una cū illis. Cæterum oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent, in alia enim forma apparuit eis. Et ait ad illos, Qui sunt hi sermones quos confertis inter

uos ambulantes, & estis tristes? Ac respondens unus, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus peregrinus es Hierosolymis, qui ignores quæ facta sunt illic his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt ei, de Iesu Nazareno, qui fuit vir Propheta, potens opere & semone coram Deo & toto populo, & quomodo eum tradiderunt summi Sacerdotes & Principes nostri in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem sperabamus eum esse illum qui redempturus esset Israel. Atqui super hæc omnia tertius dies est hodie quod hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nobis attonitos reddidere nos, quæ diluculo peruenerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes se etiam visionem Angelorum uidisse, qui dicerent eum uiuere. Et abierunt quidam eorum, qui erant nobiscum ad monumentum, & ita repererunt sicut mulieres dixerant ipsum uero non uiderunt. Et ipse dixit ad eos, O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Christum & intrare in gloriam suam? Et exorsus à Mose & omnibus Prophetis interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erant. Et appropinquauerunt castel-

lo quo

lo quo ibant. Et ipse prę se ferebat se longius ire. Et coegerunt illum, dicentes, Mane nobiscum, quoniam uergit ad uesperam & inclinatus est dies. Et intrauit ut maneret cum illis. Et factum est dum accumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & agnouerunt eum, & ipse euanuit à conspectu eorum. Et dixerunt inter se, Nonne cor nostrum ardebat in nobis, dum loqueretur nobis in uia & aperiret nobis scripturas.

Et surgentes eadem hora regressi sunt Hierosolymam, & inuenerunt congregatos undecim & eos qui cum illis erant, dicentes, Surrexit Dominus uere & apparuit Simoni, Et ipsi narrabant quæ gesta erant in uia, & quomodo fuisset agnitus ipsis ex fractione panis, nec his illi crediderunt. Erat autem uespera die illo qui erat unus sabbatorum, & fores erant clausæ, ubi erant discipuli congregati, propter metum Iudæorum.

ENARRATIO TEXTTS.

SVmma huius Historiæ est, quòd Christus eodem die, quo resurrexerat, apparuerit duobus discipulis proficiscentib' Emaus (fuit

autem Emaus vicus duobus fere miliaribus distans à Hierusalem) Et cum illis disseruerit de Messia, quos cũ instruxisset atq; illis fractione panis se notum reddidisset, euanuit ab illorum oculis. Verum illi iam certi facti de resurrectione ipsius, mox redeunt Hierusolymas atq; omnia quæ acciderant, narrauerunt discipulis vndecim. Vt autem nos hanc Historiam intelligamus facilius, eam distribuam in quatuor partes: quæ sunt

I. Quid egerint hi duo discipuli antequam Christus ad eos venerit in itinere.

II. Colloquium Christi & discipulorum in via.

III. Quid acciderit in domo.

IIII. Quid fecerunt illi discipuli instructi à Domino.

Hæ partes singulæ habent suas doctrinas & admonitiones, quas in singularum explicatione ostendemus.

DE PRIMA PARTE.

Duo ex illis ipso die, quo resurrexerat *Dominus*, ibant in castellum, quod erat in spatio stadiorum 60. quæ faciunt septem millia passuum, & passus quadringentos, hoc est, plus minus

minus duo miliaria. Hæc occasio fuit colloquij: & cum ita irent colloquebantur de Christo. Hinc duo nos discamus. Primum occasionem non negligendam esse exercendę pietatis. Deinde vbi hanc nacti fuerimus, non esse alienis negotijs et friuolis interrumpendam. In his discipulis videmus tria, 1. Signum pietatis. 2. Fidei infirmitatem. 3. Admirationem eorum quæ acciderant.

Quòd de Christo & eius gestibus sint locuti piè, ex eo conuincitur, quòd isto suo colloquio Christum ad se alliciant. Infirmitas fidei fuit quòd tametsi antea prophetias de Christo audierant: tamen tardiores fuerunt ad perfectè credendum: Ita fides Christiana habet suam conceptionem & suam teneritudinem, quæ fouenda est donec adolescat colloquijs de Christo. Admirati sunt quoq; de ijs quæ acciderant: nihil enim maiori admiratione dignũ est, quàm mortuum de sepulchro viuum prodire. Hæc admiratio erat mixta spe & metu seu assensu & dubitatione: quemadmodum enim carnis sensus & rationis iudicium ad dubitandum sollicitauit eos: ita igniculus fidei, q in ipsis erat, restitit dubitationi, etsi admodũ languidè. Ita fit sæpè in Christianis. Caro una ex parte adoritur & hominem in diffidentiam pertrahere conatur: Spiritus ex altera parte se

carni opponit, nunc languidius, nunc fortius. Verum ne succumbat spiritus, colloquijs de Christo, id est, meditatione & auditione Euangelij, alijsq; pijs exercitijs est excitandus. Hoc ergò exemplo confirmatur dictum Prophetæ Isaiæ 42. qui ait de Christo: Arundinem quassatam non perfringet, nec linum fumigans extinguet in veritate proferet iudicium. Hæ duæ similitudines docent, quomodo Christus agit cum suis, in quibus aliquam pietatis scintillulam repererit.

Arundinis quassatæ similitudine significat se nolle eos, qui semifracti sunt, frangere omnino & conterere: sed leuare potius & sustinere, ut quid boni in ipsis erit, conseruet atq; adaugeat. Hi duo discipuli semifracti fuerunt & non procul à casu, adeo uento carnis agitabantur: sed Christus ne cadant sua subleuat gratia. Deinde Metaphora lini fumigantis sumpta est ab elychnis, quæ propter fumũ quem ædunt, non extinguuntur, modò adsit qui manum admouet: ita ubicunq; emicat aliqua pietatis scintilla Christus adest & eam fouet atq; excitat, ut clarius ardeat, sicuti in his duobus discipulis videmus. Hinc maxima nobis haurienda est consolatio. Etsi nos infirmi homines uacillamus ac claudicamus, tametsi iam quassati aut luxati sumus: tamen nos nõ statim abijcit quasi prorsus inutiles, sed diu perfert quoad firmio-

res & constantiores reddiderit, modò horum discipulorum exemplum imitemur.

DE SECVNDA PARTE.

Et factum est cũ fabularentur & inter se quęrerent, ipse Iesus appropinquans ibat cũ illis. Hoc Christi factum Primum confirmat promissionem Christi, quæ est: vbicunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, in medio eorum sum: quod tametsi non fit corporaliter semper: tamen verè spiritualiter, id quod hac sua corporali præsentia vult significare. Hînc ergò discamus de quo in priori Historiæ huius parte admonui, quòd quicunque piè de Christo inquirunt, aperiunt Christo ianuam ad se iuuandos, ac ipsum doctorem suis pijs exercitijs accersunt, sicuti contra prohani homines impuris suis sermonibus, ei ianuam, quo minus ad se veniat, occludunt. Hoc cõfirmatur, non solũ hoc exemplo: verumetiã dicto Prophetæ Isaiæ 66. Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu & trementem sermones meos.

Sed qd est quod dicit Euãgelista: Oculi eorũ tenebantur ne eum agnoscerent. Hinc monemur de nostra imbecillitate: neq; enim oculi nostri neq; aures suo funguntur officio, nisi eã facultatẽ eis diuina cõcesserit clemẽtia: si ita se habet res cũ oculis corporeis, multo magis in

oculis mentis verum eſt. Hinc tria diſcamus: Vnum, quòd nullæ ſint ſenſuum aut mentis noſtræ vires, niſi facultas illis diuinitus detur. Alterum, ne noſtra mente & noſtris ſenſibus abutamur in contumeliam creatoris: quod ſi fecerimus metuenda eſt pœna, ne omnem mentem & ſenſum nobis adimat. Tertium, vt ab eo petamus & illuminationem & conſeruationem ſenſuum, in ipſius gloriam.

Et ait ad illos: qui ſunt hi ſermones, quos confertis ad inuicem ambulantes & eſtis triſtes. Hæc ſatis oſtendunt, quod antea dixi, eos verſatos fuiſſe inter metum & ſpem, ſed tantũ non metum ſuperaſſe. Verum Dominus hîc vacillantes confirmat quod Paulus dicit: Dominus non ſinit vos tentari ſupra id quod poteſtis: ſed faciet cum tentatione etiam euaſionem, vt poſsitis ſuſtinere. Hîc duo illi diſcipuli ſuccubuiſſent, & illorum fides fuiſſet extincta tentatione, id quod illorum triſticia teſtatur, niſi Chriſtus mox adueniſſet & illorum ruinã erexiſſet: horum exemplo & Chriſti facto, & nos conſolemur & erigamus.

Et reſpondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit: tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem & non cognouiſti quæ facta ſunt in hiſce diebus? Miratur Cleophas, quòd ſolus ignoret, quod toti ciuitati notum erat, & omnibus

nibus qui illuc ad festum paschæ confluxerant peregrinis.

Quibus ille. Quæ? De Iesu Nazareno &c. Responsio Cleophæ quatuor habet. I. Confessio est de Christo & testimonium qualis nimirum fuit: qui (inquit) uir Propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo.

Hæc descriptio tria de Christo habet. Primo loco quòd Christus sit Propheta, id est, doctor voluntatis Dei à Deo missus. Deinde quòd non fuerit vulgaris Propheta: sed potens in opere & sermone, id est, excellens vitæ sanctimonia, & docendi facultate: Tertiò additur, coram Deo & hominibus, quo significatur Christum ita Propheticum munus obijsse, quòd se sanctè in omnibus gesserit tanquã sub Dei oculis. Hæc Christi confessio magna fuit, etsi non plena. Pharisæi, sacerdotes summi, Pilatus, Herodes Christum tanquam blasphemum occiderunt: Hi discipuli eum à Deo missum testantur, vnde nos hanc hauriamus doctrinam, quòd in religione non sit sequendum potentum iudicium: sed verbi Dei regulam. Illi offensi erant externa specie Christi: hi veritatem Dei secuti se quantum potuerunt blasphemis istis opposuerunt.

SECVNDVM, quod est in Cleophæ respon-

 sione,

ſione, eſt narratio paſsionis Domini: in qua, & à quibus ſit damnatus & quo mortis genere ſit affectus teſtatur. Summi, inquit, ſacerdotes & principes noſtri in damnationẽ mortis eum tradiderunt. Hoſtes Chriſti apertè pronunciat ſummos ſacerdotes & principes: vnde & nos monemur, palam accuſare eos qui Euangeliũ perſequuntur, vt Papa facit et multi tyranni in orbe terrarum. Deinde quo mortis genere ſit afflictus indicat, cum inquit, & crucifixerunt eum. Quo mortis genere nullũ fuit ignominioſius in mundo: quo tamen non eſt abſterritus Cleophas, quò minus illum pro viro ſancto habuerit.

TERTIVM, quod eſt in Cleophæ reſponſione, eſt confeſsio fidei in Chriſtum: Nos, inquit, ſperabamus quòd ipſe eſſet redempturus Iſrael, fatetur apertè Cleophas ſe in Chriſtum credere, quẽ ſummi ſacerdotes occiderũt: atq; hæc eſt indoles veræ fidei: qui enim fide credit ad iuſticiam, ore confitetur ad ſalutem.

QVARTVM, quod eſt in reſponſione Cleophæ, eſt fidei imbecillis cõfirmatio ex promiſſione Chriſti, & teſtimonio mulierum, viſione Angelorum & diſcipulorum quorundam teſtificatione. Nam cum tertium diem nominat Cleophas, id facit ideo, quia Dominus promiſerat ſe tertio die reſurrecturum. Hanc promiſſionem cõpletam credit, etſi inter ſpem & metũ

iactatur: ſed contra metum adhibet fidei fomenta ne prorſus extinguatur. Quòd autem corpus à mulieribus non fuiſſe repertum narrat, & oblatam illis Angelorum viſionem indicat, & quòd de ſepulchro vacuo dixerant mulieres virorumq; teſtimonio idem fuiſſe probatū, eò pertinet ut ſibi certò perſuadeat Chriſtum reſurrexiſſe. Ita pius homo inter fidem & metum dubius, fidei adhibet fulcimenta & contra metum pro ſua virili luctatur.

Sed quid ad hæc Dominus? O ſtulti, inquit, & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Hic primum fides noſtra habet quod à Chriſto diſcat: Chriſtus reprehendit quidem in illis diſcipulis cùm diſcendi, tùm credendi tarditatem, ſed nō abijcit imbecilles: ſed ſuo more eos potius paternè caſtigat & imbecilles iuuat, ne metu fracti fidei igniculum extinguant. Venit enim vt medicus eſſet infirmorū, non vt infirmos terrore occideret. Hinc nos diſcamus, ꝙ Chriſtus non uelit quemquā abijcere qui exiguā & imbecillem fidem habet, modò eam confirmari & augeri per verbum Dei permittat. Sed quid reprehendit in his duobus diſcipulis? Duo. Ignorantiam ſeu diſcendi ignauiam, & tarditatem ad credendum Prophetis. Ignauia impediuit intellectum: tarditas remorata eſt fidem. Etſi enim habuerunt

perexiguam fidem: tamen oportuit eos maiores progressus fecisse, qui nõ solum ab ineunte ætate Prophetarũ vaticinia de Christo audiuerant sed & ipsum Christũ prędicentẽ quo mortis genere erat afficiendus, & quòd tertio die iterum viuus de sepulchro erat egressurus. Hîc & nostra taxatur ignauia, qui per tot annos audimus Euangelium, inter quos tamen multos inuenire est, qui non dum didicerunt symbolum Apostolicum, quibus admodum metuo nisi maturè resipiscant.

Postquam Christus reprehendit, incipit docere, quod est boni magistri, ait igitur: *Nonne hæc oportuit pati Christum & ita intrare in gloriam suam?* Hæc Domini docentis propositio est. Cuius hic sensus est: Christus debuit iuxta Prophetarum vaticinia pati mortem crucis, & postea excitatus à mortuis in suam gloriam intrare. Pati quidem debuit propter peccata nostra; resurgere uerò propter iustificationem nostri Roma. 4. Cum ergò fatimini me Christum esse, debetis etiam ex Prophetis scire, quòd me oportuerit mori & resurgere à mortuis. Hoc etiam ex Mose & Prophetis ostendit: sed Euangelista quibus scripturæ locis hoc fecit non explicat. Non est tamen dubium quin promissionem de Christo primum Adæ propositam exposuerit, quæ est; semen mulieris

ris conteret caput ſerpentis,& huiuſmodi alias multas,quales heri audiuiſtis. Moſes mandato Dei erexit Æneum ſerpentum in deſerto, in quem qui aſpexerunt,à ſuis ſanabantur plagis: quem typum Chriſtus explicans Iohan.3. ait: Sicut Moſes exaltauit ſerpentem in deſerto:ita oportet filium hominis exaltari, vt omnis qui credit in eum non pereat:ſed habeat vitam æternam. Verum cum hæc ex Moſe & Prophetis recitat, appropinquant pagum, quo iter inſtituerant, & ille finxit ſe longius ire, at illi cogunt eum & rogant vt apud ſe maneat, Hîc nos diſcamus, quo in loco habere debeamus eos,qui nos errantes obiurgant & in viam ſanæ doctrinæ reuocant. Non hic rurſus obiurgant Chriſtum & eum ſtultum uocant: ſed agnoſcant ſuam ſtulticiam & præbent ſe dociles ei,quò de errore ſuo & ſtulticia liberentur. Hoc omnes faciunt pij: contra, impij fremunt & aduerſus eos inſaniunt,qui ſe in viam reuocare conantur monſtrato eorum errore, ſicuti nuper audiuimus Iudæos feciſſe.

DE TERTIA PARTE.

Iam quid in domo geſtum ſit,ſequitur: Et factum eſt (inquit Euangeliſta) dum diſcumberet cum eis,accepit panem & benedixit ac

 fregit

fregit & porrigebat eis. Et aperti sunt oculi eorum & cognouerunt eum. Hîc exponit Euangelista quòd discipuli agnouerint Dominum in fractione panis: nam quoties Dominus sumebat cibum, habuit & peculiarem modum precandi & singularem gestum porrigendi panem: quæ cum sæpe in Christo animaduertissent, agnouerunt ipsum, qui iam excitatus à mortuis, eundẽ morem seruauit, quem antea. Quemadmodũ itaq; discipuli hoc gestu agnouerunt Christum: ita nos eius exemplo discamus quoties pane vescimur, ipsi uitæ authori gratiarum actionem offerre, quæ nota nos à prophanis hominibus discernet.

Porrò agnitus Christus euanuit ab oculis eorum: ipsi vero suauius de eo iam colloquuntur quàm antea. Nonne (inquiunt) cor nostrũ ardebat in nobis in via, dum loqueretur nobis & aperiret nobis scripturas. Hic obseruemus fructus verbi Dei in hominibus. Etsi autem Christus iam non apparet corporaliter & nobis loquitur: tamen loquitur nobis per ministros verbi, sicut ait: Qui vos audit me audit. Quis est ille fructus? qui autem verbum Dei auribus & corde audit, in eo ignis quidam incenditur, & incipit ardere cor eius: vt ergò qui hunc ardorẽ in corde suo nõ sentit, quando verbũ Dei audit, habet aures, sed nõ ad audiendũ:

& cor,

& cor, ſed nõ ad intelligendũ: idq; ſuo proprio uicio, quia ſpiritui ſancto reſiſtit: ita qui hunc ardorem ſentit in ſuo corde, habet teſtimoniũ loquentis ſpiritus Chriſti in ſe, & quòd ueram viuamq; fidem habeat: Quare monemur, vt in timore Dei ſumma cum reuerentia & deſiderio verbum Dei audiamus.

DE QVARTA PARTE.

Et ſurgentes eadem hora regreſsi ſunt in Hieruſalem & inuenerunt congregatos undecim &c. Hæc docent quòd ardor ille, qui in nobis ad prædicationem uerbi accenditur, non ſit ocioſus: ſed ſe mox etiam foris oſtendat: nã qui Chriſtum verè nouit, is etiam cupit ut alij etiam ipſum agnoſcant, vt multi ſimul eum prædicare poſsint. Vt talis ardor in nobis accendatur, faxit ſaluator noſter Ieſus Chriſtus, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula,

AMEN.

FERIA TERTIA PASCHATOS, LVCAE 24.

DVm autẽ hęc loquuntur, uenit Ieſus ipſe, diſcũbentibus illis, & ſtetit in medio eorũ & dicit eis, Pax uobis, Et exprobrauit illis incredulitatẽ ſuã & cordis duritiẽ q̃ ijs q̃

uidiſſent reſurrexiſſe non credidiſſent. Expaueſacti uero & conterriti exiſtimabant ſe ſpiritum uidere. Et dixit eis, Quid turbati eſtis & cogitationes aſcendunt in cordibus ueſtris? Videte manus meas & pedes meos, quia ego ipſe ſum. Contrectate me & uidete, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me uidetis habere. Et cum hæc dixiſſet, oſtendit eis manus ac pedes & latus ſuum, Gauiſi ſunt ergo diſcipuli uiſo Domino. Adhuc autem illis non credentibus & præ gaudio mirantibus, dixit eis, Habetis hic aliquid edulij? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi, & aliquid de ſauo apiario, Et accepit & in conſpectu illorum comedit, Et dixit ad eos, Hæc ſunt uerba quæ locutus ſum ad uos cũ adhuc eſſem uobiſcum, quod neceſſe foret impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moiſi & Prophetis & Pſalmis de me, Tunc aperuit illorum mentem ut intelligerent ſcripturas, Et dixit eis, Sic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertia die, & prædicari ſub nomine eius pœnitentiam ac remiſsionem peccatorum in omnes gentes, initio facto ab Hieroſolymis, Vos autem eſtis teſtes horum. Et dixit eis iterum, Pax uobis. Sicut miſit me Pater, ita & ego mitto uos. Hæc cum dixiſſet flauit

in eos,

in eos, & dicit eis. Accipite Spiritum ſanctũ, Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis, quorumcunque retinueritis, retenta ſunt.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc eſt quinta apparitio Domini ipſo die Paſchatos, qua apparuit diſcipulis confabulantibus de ipſo. Primum enim apparuit Mariæ Magdalenæ, è qua ſeptem eiecit dæmonia. 2. Apparuit mulieribus redeuntibus à ſepulchro. 3. Apparuit Petro. 4. Cleophæ & ſocio eius. 5. Vt hic textus habet, vndecim diſcipulis de illo confabulantibus.

Loci duo:

I. Salutatio Chriſti & teſtimonia quibus probatur eius reſurrectio.

II. Neceſsitas mortis & reſurrectionis Chriſti, & eiuſdem uſus, videlicet quòd oporteat in eius nomine prædicari pœnitentiam & remiſsionẽ peccatorum omnibus gentibus.

DE PRIMO.

Ieſus ſtetit in medio eorum & dixit eis: pax uobis. Diſcipuli mœſti loquuntur de Chriſto, qui illis adeſt iuxta promiſsionem: vbicunq;

cunq; fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ego ero in medio illorum. Etsi enim id non semper fit corporaliter; tamen verè fit. Non enim unquam faciet contra suam promissionem. Quid autẽ adfert quando venit, ostendit eius salutatio, qua hîc suos mœstos consolatur discipulos. Nam cum datus est Christus mœstis in consolationem, hic pacem offert dicens: PAX VOBIS. Hæc pax, quam suis optat, non est vulgaris, sed diuina; non mundi, sed regni cœlorum inter Deum & hominem. Verum ut nos intelligere possimus, quantum sit bonum hæc pax quam Christus suis offert, copiosius exponam, quæ in huius pacis consideratione concurrunt: vnde huius pacis plenam descriptionem colligemus.

Quia pax sancitur inter partes dissidẽtes, primum spectandum est quænam sint partes dissidentes. Sunt autem duæ: Deus & homo. Deus fœlix & beatus est sine homine: homo miser & damnatus est sine Deo; ergo Deus nõ opus habuit, vt pacem cum homine quæreret: sed homo sine pace cũ Deo extremè miser est, atq; ideo nulla re magis opus habet, quàm pace cum Deo.

Deinde cum partes dissident, necesse est aliquam offensam præcessisse. Hæc offensa non à Deo, sed ab homine initiũ sumit. Quænam est illa offensa? Peccatum. Hoc peccatũ fuit quæ-

dam à Deo proditoria defectio ad diabolū cui se homo subiecit. Quanta autē sit hæc offensa facile æstimare est ex eius magnitudine, multitudine, turpitudine & pœna. Magnitudo est quod creatura creatorē offendit & contempsit, qui hoīs summum bonum fuit. Multitudo ex eius fructibus spectatur. Turpitudo ex horrenda contaminatione humani generis quæ secuta est hanc offensam. Pœna maledictio & damnatio, vt taceam innumeras calamitates & ærumnas, quibus humanum genus in hac uita tantum non oppressum est.

Cognita offensa quæ fecit nos Dei hostes, tertio loco mediator cōsiderdāus est, qui certè debuit esse talis qui & Deum offensum placare posset, & qui illatam iniuriam iustè compensare. Deum offensum creatura non potuit placare: iniuriam compensare Deus non debuit: Quærendus igitur fuit talis mediator, qui & potuit per potentiam & debuit per naturam. Cum talis non potuit haberi, æternus Dei filius altera persona in trinitate uenit in mundum & assumpsit humanam naturam, & factus est homo, Iesus Christus. Hic Iesus Christus cō iunctus est Deo Patri diuinitate, & homini per humanitatem: Quare potuit vt Deus, debuit ut homo, qui nostram causam in se recepit.

Hic mediator compensauit iniuriam: nam

nostrum

nostrum reatum in se recepit, pro quo pœnas luit in ara crucis, ac ita satisfecit iusticiæ Dei. Verũ quia nos adhuc manemus peccato coinquinati, Christus tota sua uita in hoc mundo legi Dei obediuit perpetuò plenè & perfectè, quam iusticiam credentibus imputat, vt sint iusti in Dei conspectu: atq; ita uictima sua iram Dei placat, & obedientia sua nos vestit, ut iusti appareamus in conspectu Dei.

Facta compensatione, reconciliatio inter Deum & hominem inita est: nam Pater placatus est per obedientiam filij.

Verum quia in omni reconciliatione necesse est inter eos, qui reconciliantur, aliquod pactum intercedere, hoc quoq; in hac cum deo pace constituta conspicitur: Nam vt ex parte Dei est liberalis & paterna misericordiæ promissio, iuxta illud: Ero Deus tuꝰ & seminis tui post te. Item: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui: Viuo ego nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat: ita ex parte hominis est fides qua paterna promissio accipitur, quaq; adoptamur in filios Dei per unigenitum filium Iesum Christum.

Cæterum quia in pactis adhiberi solent obsignationes, neq; hæ in hoc summo pacto amissæ sunt. Sunt autem triplices obsignationes. Prima est iuramentum Christi: Amen amen dico

dico vobis qui credit in me habet vitam æternam. Secunda est obsignatio per Sacramenta Baptismum & cœnam Domini, quæ sunt firmissima pacti inter Deum & hominem sigilla, quæ nunquam violabuntur, nisi homo sua culpa abiecerit fidem. Tertia obsignatio est Arrhabo spiritus, qui testimonium dat spiritui nostro, quòd simus filij Dei. Huc etiam illud pertinet 2. Cor. 1. obsignauit nos & dedit Arrhabonem spiritus in cordibus nostris. Hæ sunt obsignationes & sigilla, quibus pax inita inter Deum & hominem obsignatur & confirmatur, ut rata sit.

Præterea, ne quis existimet hanc pacem ad paucos quosdam pertinere, obseruanda est eius promulgatio, quæ est vniuersalis: Christus enim ascensurus in cœlum mandatum dedit discipulis, vt hanc pacem proclamarent per vniuersum orbem: ita enim ait: ite in mundum vniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Pertinet igitur hæc pax ad omnes qui vocem Euangelij recipiunt & in Christum credunt, perseuerantes vsq; in finem. Nā ita ait Dominus: Beatus qui perseuerauerit vsq; ad finem: non est enim satis benè incepisse, nisi quis quotidianos faciat progressus.

Si quæris huius gratissimæ pacis fructus, inuenias plurimos in hac vita, & post resurrectionem.

tionem. In hac vita habes huius pacis beneficio accessum ad Deum tanquam ad Patrem clementissimum per Iesum Christum. Ita enim inquit Paulus: fide iustificati pacem habemus cum Deo per Iesum Christũ, per quem & accessum habemus ad gratiã hanc, in qua stamus. Secundus huius pacis fructus, est bona cõscientia: antea enim peccati conscientia nos uexat: verum postquam hanc pacem sentimus, conscientia bona & læta redditur, sicut latronis in cruce, quando audiuit, hodie eris mecum in Paradiso. Ad eundem modum cũ audimus in Euangelio annunciari remissionem peccatorum credentibus, conscientia credentium redditur tranquilla. Cũ hac bona conscientia coniunctũ est gaudium spiritus, quo efficitur vt in medijs afflictionibus gloriemur, vt inquit Paulus. Verum hæc gloriatio & hoc gaudium spiritus augetur meditatione verbi, oratione, usu sacramentorum, & alijs pijs exercitijs. Hunc fructũ & quartus sequitur, nimirũ fraterna dilectio. Cũ enim intelligimus, & fide sentimus nobis Deũ communẽ Patrẽ, per communẽ mediatorem nobis recõciliatũ, incipimus nos inuicem diligere, tanquã huius thesauri cõmunes hęredes. Hunc quartũ fructũ sequitur quintus, qui est lętus discessus ex vita, quemadmodũ Simeõ conspecto autore huius pacis Christo ait: Nũc

dimitte seruũ tuũ in pace, quia viderunt oculi mei salutare tuum.

Post resurrectionem, huius pacis fructus erit perpetua iucunditas, perpetua lætitia & fruitio conspectus Dei & sanctorum omnium, qui vixerunt inde vsq; ab initio mundi: hunc fructum nemo in hac vita satis cogitare potest.

Postquam iam dictum est fusius quæ in hac pace concurrunt: nunc contraham in breuem summam seu descriptionem, quæ sit hæc pax. Pax igitur inter Deum & hominem est mutuus consensus Dei & hominis, Dei quidem hominem propter Christum in gratiam recipientis: hominis vero oblatam gratiã fide recipientis ac obedientiam erga Deum serio promittentis. Hæc sint dicta de pace, quã Christus hic offert, non solum discipulis undecim, qui tum aderant: verumetiam nobis & omnibus, qui hanc pacem volunt recipere, cum illis per Euangelij prædicationem offertur. Post hanc pacificam salutationem sequitur in textu, quomodo se Christus probauerit verè à mortuis resurrexisse, & id ita prænunciatũ in Mose, Prophetis & in Psalmis ostendit. Verum quia de his die Paschatos & heri audiuistis: nunc tantum de necessitate & usu mortis & resurrectionis Christi dicam.

DE SECVNDO.

Sic ſcriptum eſt & ſic oportebat Chriſtũ pati & reſurgere à mortuis tertio die, ac prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus initio facto ab Hieruſolymis.

Primum ergò cum dicit: ſic ſcriptum eſt, vult ut nõ ratio: ſed ſcriptura apud nos valeat, quoties de regno Dei fit quæſtio. Vbi autem hoc ſcriptum ſit, addit inquiens: Neceſſe eſt impleri omnia in lege Moſis, & in Prophetis & in Pſalmis. Cum igitur quæritur de ſalute conſulendus eſt Moſes, legendi ſunt Prophetæ, & cognoſcendi ſunt Pſalmi, deinde ſcripta Euangeliſtarum & Apoſtolorum. Quicquid cum iſtis ſcriptis pugnat repudiandum eſt, tanquam à Sathana profectum.

Quid ſcriptum eſt? quòd oportuerit ſic pati Chriſtum & reſurgere ex mortuis tertio die. Cum dicit, SIC OPORTEBAT, neceſsitatem mortis & reſurrectionis Chriſti indicat.

Quare ergo oportebat? 1. Vt impleretur ſcriptura, quæ mentiri nequit. Vt enim Deus manet in æternum: ita eius verbum in æternũ manet, & Chriſtus dicit: Cœlum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. 2. Oportebat hoc fieri, quia ita Deus decreuit. Nullo enim pacto fieri poteſt, vt quod Deus certò conſtituit, non procedat. 3. Oportebat

Chriſtum

Chriſtum pati propter hominum redemptionem à pœnis æternis, quas ſuis peccatis meruerant: niſi enim Chriſtus fuiſſet paſſus, nos in peccatis ſub ira Dei manſiſsemus, 4. Oportebat Chriſtum pati propter gloriam qua poſtea coronandus erat. 5. Oportebat Chriſtum pati, in noſtri inſtructionem & conſolationem: is cum caput ſit, debuit præcedere cùm in cruce, tùm in gloria. 6. Oportebat Chriſtum pati, vt figuris reſponderet veritas: multæ enim figuræ veteris teſtamenti, mortem & reſurrectionem Chriſti repræſentabant, de quibus dictum eſt die Paſchatos. Breuiter vt vno verbo omnia complectar, Chriſtus paſsus, mortuus & excitatus eſt, vt placaretur Deus offenſus, ſaluaretur genus humanum, & deſtrueretur regnum Diaboli.

Habemus quanta fuerit neceſsitas mortis & reſurrectionis Chriſti, iam audiamus, quis ſit fructus & vſus huius admirandi operis. Id quod Dominus hiſce verbis exponit: *Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſſionem peccatorum omnibus gentibus.* Ex his primum colligitur, quid ſit Euangelium & quæ eius ſumma. Euangelium eſt prædicatio pœnitentiæ & remiſsionis peccatorum propter Chriſtum. Summa Euangelij eſt, quòd liberatio à peccatis & ſalus contingat per ſolum

Iesum Christum. Verum vt planius nobis euadat quanta beneficia nobis offeruntur per Euangelium, quæ omnia sub his Christi verbis latent, paulo copiosiorem descriptionem ex scripturis adferam.

Euangelium est vniuersalis prędicatio, in qua annunciatur liberatio à maledictione legis & ira Dei, & proclamatur remissio peccatorũ, salus ac vita æterna credentibus in filium Dei propter eiusdem victimam, secundum promissiones olim patribus factas, ut perpetuò gloria bonitatis Dei prædicetur, utq; porrò dignos Euangelio fructus ædant homines per Christũ liberati, tandemq; vita fruantur æterna.

In hac descriptione primum significatur à quibus malis per Euangelium liberamur, nempe à maledictione legis, iuxta illud Gal. 3. Christus factus est pro nobis execratio: hoc est, execrationem, quam nos meruimus nostris peccatis, is in se recepit, ut nos fieremus hæredes iusticiæ & benedictionis. Hoc etiam testatur Paulus 2. Cor. 5. vbi ita ait: Eum qui non nouit peccatum fecit peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso. Hoc est, Christus qui immunis erat ab omni peccato, factus est reus pro nobis: ergo rectè dictum est nobis per Euangeliũ annunciari liberationẽ à maledictione legis. Deinde quia cũ maledictione legis etiam

ira

ira Dei erat coniuncta, liberamur etiam ab ira Dei, cum credimus Euangelio. Qui non credit (inquit veritas) ira Dei manet super eum: proinde qui credit, non amplius est sub ira: sed sub gratia. Iam ubi gratia regnat, nulla vis est tyrannidis Diaboli, nullus stimulus mortis æternę, nullus metus inferni: ab istis ergo malis liberationem prædicat Euangelium.

Sed quæ bona sunt quæ annunciat? Annunciat remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam. Nos rei peccati sumus natura maledicti & damnati ad mortem æternam: sed iam Christus in suo Euangelio annunciat nobis remissionem peccatorũ, salutem, & vitam æternam, quæ bona nobis meruit sua morte & gloriosa resurrectione.

Habemus à quibus malis liberamur per Euangelium & quæ bona nobis offeruntur per idem: nunc sequitur quibusnam contingant ista bona, nimirum credentibus in filium. Hoc multis probatur scripturæ testimonijs: Qui credit, inquit Christus, habet vitam æternam. Vt hanc præcedit remissio peccatorum; ita cum ea coniuncta est salus. Et Petrus dicit fidei nostræ finem esse salutem animarũ. Hoc ipsum hic significatur cum dicitur: oportet prædicari penitentiã, qua scz ob peccatũ perpetratũ dolemus & confugimus ad Christũ, qui ait: nõ ueni

vocatum iustos, sed peccatores ad pœnitentiã. Post hæc sequitur, cuius beneficio tanta bona consequimur, propter victimam Christi, id est, propter mortem & resurrectionem Christi. Vnde Paulus Roma. 4. Mortuus est propter peccata nostra & excitatus propter iustificationem nostri.

Et ne quis nouam doctrinam existimet Euangelium esse, adieci in definitione, secundum promissionem olim patribus factam: nam & Adamo post lapsum facta est promissio, Genes. 3. & sæpè postea repetita est & inculcata patribus spacio 4000. annorum, donec Christus in carnem venit.

In fine adduntur fines. 1. liberatio à legis sententia per Christum. 2. vt liberati fructus dignos Euangelio ædant. 3. vt prædicent hoc tantum beneficium. 4. vt tandem plenam redemptionem consequantur in vita æterna per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & spiritu sancto laus, honor, & gloria in sæcula sæculorum,

AMEN.

DOMINICA PRIMA POST PASCHA, IOHAN. 20.

Cum

CVm uespera esset die illo, qui erat unus Sabbathorum, & fores essent clausæ, ubi discipuli erant congregati propter metũ Iudæorum, uenit Iesus, stetitque in medio, & dicit eis, Pax uobis. Et cum hæc dixisset, ostendit eis manus ac latus suum. Gauisi sunt ergo discipuli uiso Domino. Dixit ergo eis iterum: Pax uobis. Sicut misit me Pater, ita & ego mitto uos. Hæc cum dixisset, flauit in eos, & dicit eis: Accipite spiritum sanctum. Quorumcunque remiseritis peccata, remittuntur eis: quorumcunque retinueritis, retenta sunt. Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando uenit Iesus. Dixerunt ergo alij discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi uidero in manibus eius uestigiũ clauorum, & mittam digitum meum in uestigium clauorum, & mittam manum meam in latus eius, non credam. Et post dies octo iterum erant discipuli eius intus, & Thomas cum eis. Venit Iesus ianuis clausis, & stetit in medio, & dixit: Pax uobis. Deinde dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc & uide manus meas, & admoue manum tuam, & immitte in latus meum, & noli esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas & dixit ei: Dominus meus, & Deus meus. Dicit ei

Iesus: Quia uidisti me Thoma, credidisti, beati qui non uiderunt, & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit Iesus in conspectu discipulorum suorũ, quæ non sunt scripta in libro hoc, hæc autem scripta sunt, ut credatis, quòd Iesus est Christus ille filius Dei, & ut credentes uitam habeatis per nomen eius.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet partem Historiæ, quam scripsit Iohannes Euangelista de resurrectione Domini, in qua parte, uisibili & carnali præsentia, voce, facto, & signis testatur Dominus se à mortuis resurrexisse: Et commendans discipulis ministeriũ verbi, prædicat beatos fore qui in se crediderint. In fine textus, additur causa finalis totius sacræ scripturæ: ita enim inquit. Hæc scripta sunt ut credatis, & vt credentes vitã habeatis in nomine eius. Cæterum quia satis dictum est superiori septimana de resurrectione Domini, nolo pluribus de ea hac vice agere: sed dicam de tribus alijs locis, qui in hoc continentur Euangelio.

Loci:

I. De ministerio verbi & potestate Ecclesiæ.

II. De Thomæ confeßione.
III. De fine ſacræ ſcripturæ.

DE PRIMO.

Verba textus de verbi miniſterio & poteſtate Eccleſiæ ſunt hæc. Pax uobis: ſicut miſit me Pater, & ego mitto uos. Hęc cũ dixiſſet, inflauit, & dixit eis: accipite ſpiritum ſanctum. Quorumcunque remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Hic habemus pauca verba, ſed efficacia, quæ continent copioſam doctrinam, quã omnes Chriſtiani ſcire debent. Quare uos hortor ut ſitis attenti, quò hanc doctrinam percipere poſsitis: quò autem id fiat commodius, diſtinguam hæc uerba, quibus miniſterium inſtituitur, in quatuor partes. PRIMA pars: Pax uobis. SECVNDA pars: ſicut miſit me Pater: ita ego uos mitto. TERTIA pars: Inflauit & dixit: Accipite Spiritum ſanctum. QVARTA pars: Quorumcunque remiſeritis peccata remittuntur eis, & quorumcunq; retinueritis retenta ſunt: de his quatuor partibus ordine dicam.

PRIMA pars nempe ſalutatio, PAX VOBIS, conſolatur non ſolũ diſcipulos qui tũ aderant, verumetiam animum addit omnibus, qui ſunt & qui futuri ſunt miniſtri uerbi in Eccleſia.

Qui

Qui ministerium verbi in se recipit, statim habet hostem Diabolum, qui perpetuò ipsius doctrinæ & vitæ insidiatur. Si doctrinam corrumpere non potest, uitam contaminare studet, vt quod uerbis docet quis, factis neget. Si vitā nō potest Diabolus polluere, doctrinæ insidiatur, vt homines decepti erronea doctrina damnentur. In multis & doctrinam & uitam contaminat. Deinde habet minister uerbi etiam mundum aduersus se, qui nunc tyrannide, nunc hypocrisi, nunc sophistica se adoritur, ut officio suo non rectè fungatur.

Quid faciat minister verbi in tantis periculis? Consolabitur se hac Christi voce: PAX VOBIS: & simul orabit Deum, ut se in hac pace contineat, ne vel doctrina, uel moribus cursum Euangelij impediat: pluris faciet pacē Christi, quàm omnes mundi delitias & amicitias. Hæc sit ergò consolatio ministrorum Euangelij, qui pugnare debent aduersus Diaboli insidias, mundi tyrannidem, hypocrisin & Sophisticen.

SECVNDA pars est: Sicut misit me Pater: ita ego mitto vos. Quomodo Pater misit filium? Pater misit Filium, vt regnum Diaboli aboleret iuxta illud: Semen mulieris conteret caput serpentis. Item Christus apparuit ut destruat opera Diaboli. Quid? An non solius

Christi

Christi est conterere caput serpentis? An non solius Christi est destruere opera Diaboli? Verè solius Christi est; sed in hoc tanto opere, opus est duabus machinis; uictima & doctrina. Christus est missus ut solus sua uictima iratum Patrem placet, & Diabolum superet. Deinde quia hoc beneficium hominibus per doctrinã offertur, destruxit etiam opus Diaboli per doctrinam. Proinde Christus missus erat ad duo, ad placandum Deum victima & ad docendum. Ad prius illud, solus Christus mitti idoneus fuit; ad posterius, hoc est, ad docendum missi fuerunt olim omnes Prophetæ & postea Apostoli & homines omnes, qui legitimè sunt vocati ad prædicandi munus. Quantum ergò ad docendum attinet, Christus mittit discipulos, quemadmodum ipse erat à Patre missus. Hinc duo colligamus. Primum discrimen inter regna mundi & Ecclesiæ administrationem, seu inter gubernatores mundi & gubernatores Ecclesiarum. Ministri enim verbi non mittuntur, ut dominentur in terra; Christus enim nullum dominium sibi vendicauit, nec mittuntur ad pompas huius mundi quas Christus contempsit; sed ad docendum Euangelium, ad erigendum regnum Dei, ad salutem annunciandam hominibus. Deinde hinc colligendum est quæ sit verbi, quod prædicant vocati ad ministerium,

sterium, authoritas: Sicut pater, inquit, me misit: ita ego uos, ut non uestro, sed meo nomine loquamini. Huc illud dictum Domini ad discipulos, Matth. 10. Qui vos audit me audit: qui vos spernit, me spernit. Hinc habent qui docent verbum, consolationem: & qui audiunt, grauem admonitionem. Nam cum docentes uerbũ piè in legitima uocatione, patiuntur aliquid ab ingrato mundo, habent ex eo consolationem, quòd uice Christi fungantur, & Christus cum illis iniuriam patiatur qui se suo tempore vlciscetur: Qui vero audiunt uerbum, admonentur primum de authoritate uerbi: non enim secus audire uerbum debent, quàm si Christum ipsum loquentem audirent. Deinde admonentur, ut pios uerbi ministros in precio habeant, tanquam Christi legatos. Præterea admonentur pœnæ, in quam iusto iudicio Dei incurrent quicunque vel verbum prædicatum, uel ipsos ministros contemnunt. Debent quoque ministri uerbi cogitare in quem gradum dignitatis sint euecti, ne uel doctrinę puritatem inficiant, uel moribus malis à se auditores alienent.

TERTIA pars. Et cum dixisset insufflauit & dixit eis: accipite Spiritum sanctum. Hæc uerba singularem doctrinam continent. Nam Christus his uerbis ostendit, unde verbũ, quod prædica-

prædicatur uoce ministrorũ, habeat suam vim & efficatiam, quæ sane non inclusa est in uoce ministri, nec pendet ex sanctitate & dignitate hominis; sed omnis uerbi uis & efficacia ex uirtute spiritus Christi proficiscitur; Nam cũ hic Christus sufflat in discipulos, ac iubet eos accipere Spiritum sanctum, significat spiritum sanctum perpetuò affuturum ministerio uerbi; Quasi dixisset; Ecce uos eritis ministri noui testamenti, qui Ecclesiam mihi in mundo ædificabitis, per prædicationem Euangelij, & scio quàm sitis imbecilles ad tantum opus peragendum, præsertim cum Diabolus, mundus & ratio omnium hominum se uobis opponet. Qua propter, huic uestro ministerio uolo adesse spiritum sanctum, per quem uester labor erit efficax; is enim sua uirtute faciet, ut uerbum meũ quod prædicabitis, non sit ad uos uacuum rediturum. Hîc utilem doctrinam & admonitionem colligamus. Doctrinam quidem, quòd spiritus sanctus sit alligatus uerbo & uelit per illud esse efficax. Consolationem uero, qua & qui docent, & qui audiunt se erigant præsentia Spiritus sancti aduersus suæ salutis hostes.

QVARTA pars. Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis retenta sunt, His uerbis instituit & sancit

ſpiritualem illam Eccleſiæ poteſtatem, quam vocamus poteſtatem clauium,& oſtenditur clauis qua aperitur & clauditur regnum cœlorum.

Verum ut hæc vtiliſsima doctrina clarè ab omnibus intelligi poſsit, uolo iam in quædam puncta diſtinguere, quæ ſunt: unde ſit poteſtas Eccleſiaſtica, quid ſit, penes quem ſit, & in quo conſiſtat. His punctis benè intellectis, nemo erit qui non dextrè intellecturus ſit, quænam res & qualis ſit poteſtas Eccleſiaſtica.

Vnde ergò eſt hæc poteſtas? A Deo per Ieſum Chriſtum. Si enim hominem ſpectes, eſt miniſterium purum; At ſi Chriſtum, ſublimis eſt poteſtas, qua nulla in terra uel maior, vel utilior, uel dignior exiſtit. Nam Chriſtus ſedens ad dexteram Patris in ſolio Maieſtatis ſuæ, hanc poteſtatem adminiſtrat. Qui igitur hanc poteſtatem contemnit, & eius fructu priuatur & eſt in filium Dei contumelioſus.

Quid eſt poteſtas Eccleſiæ? Eſt poteſtas remittendi & retinendi peccata, hoc eſt, prædicandi Euangelium, cui qui credit aperitur regnum cœlorum, qui uero non credit, ei oſtenditur eſſe clauſum.

Penes quem eſt hæc poteſtas? Penes Eccleſiam; quando Petro & alijs Apoſtolis Dominus dedit claues, apud ipſam Eccleſiam

claues

claues has deposuit, à qua ministri habent claues, tanquam ancilla claues suæ heræ habet.

In qua re consistit potestas clauium? In efficacia spiritus sancti, qui in verbo & per verbum est efficax, & fidem in auditoribus verbi operatur: ita verbum est ueluti vna clauis, quam adhibet minister verbi, & fides est altera clauis, quam adhibet spiritus sanctus, quæ claues cum adhibentur aperitur regnum cœlorum.

His ita explicatis verba huius textus altius perpendamus. Primum igitur cum dicit: QVORVMCVNQVE: siste gradum & de hac uoce QVORVMCVNQVE cogita.1. quòd promissio gratiæ sit uniuersalis: hanc uniuersalem promissionem opponito tentationi de particularitate & te in vniuersalem promissionem includito. Deinde hanc uocem QVORVMCVNQVE multitudini peccatorum oppone. Cum igitur tentaris ad desperationem ob peccatorum tuorũ multitudinem, veniet in mentem hæc Domini promissio: QVORVMCVNQVE &c. Non dicit, si pauca peccata quis perpetrauerit, aut si multa, neq; dicit si Iudæus est, si Grecus, nobilis, ignobilis, diues aut pauper: sed dicit QVORVMCVNQVE. Præterea hic locus monet, quòd & publicè & priuatim posit fieri absolutio. Sic Deus tria milia hominum publicè absoluit.

Item priuatim Cornelium, ſicut & Nathan Propheta Dauidem. Generali illa abſolutione vtantur miniſtri verbi quoties Euangelium prædicant. Speciali quando ratio hoc poſtulat, hoc eſt, quando aliquis priuatum colloquium cum miniſtro verbi expetit, confirmandæ ſuæ fidei cauſa.

2. Ponitur in textu PECCATA ſine addito, quare omnia peccatorum genera hîc intelligi debent, quæ ſunt quatuor. 1. vicioſitas naturæ. 2. pullulantes rami ex mala radice. 3. peccata errore commiſſa. 4. peccata voluntaria. Nullũ plane peccatum eſt, quod non ignoſcitur, ſi venia propter Chriſtum petatur.

3. Verbum REMITTERE obſeruandum eſt, pro quo Matthæus habet ſoluere. Iubet Dominus ut diſcipuli peccata remittant & ſoluant. Remittant quidem ut debitum: ſoluant vero vt onus prægrauans. Peccata ſiquidem ſunt debita, quia vt debita obligant ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ niſi fiat remiſsio. Sunt & onera peccata, quia ut onus graue portantem deprimit, ut tandem ſub eo cadat: ita peccata maledictionis onere & legis ſententia opprimunt, donec Chriſtus venerit & onus in ſe leuauerit. Sed quid? poteſt ne homo peccata ſoluere & remittere? Deus dicit Iſaiæ 43. Ego ſum ego ſum ipſe qui deleo

deleo iniquitates tuas, & peccatorum tuorum non recordabor. Hoc testimonium conuincit quòd solus Deus remittit peccatum. Rursus cum hîc dicit Dominus, quorumcunque peccata remiseritis, erunt remissa in cœlo. Respondeo: Christi dictum manifestè indicat duplicem esse remisionem, vnam in terris à ministris verbi: Alteram in cœlo, quæ à solo Deo fit. De hac posteriori loquitur Isaias. Breuiter Deus vt Dominus; ministri verbi, vt serui & nuncij remittunt, qui Domini sui voluntatem annunciant, quæ remisio fit voluntatis Dei annunciatione. Hoc probatur Num. 6. vbi ita ait Dominus: Sacerdotes ponent nomen Domini super filios Israel, sed ipse benedicam: soluere ergo sacerdotis, est indicare culpam à Deo remissam.

Sed quomodo retinent peccata? verbo & iuxta verbum, hoc est, quæcunque peccata indicaueritis uerbo Dei esse retenta, retenta erunt etiam in cœlo. Plura de hac re dixi in festo cœnæ Dominicæ: Quare nunc ad secundum locum pergo, de quo breuisimè dicam.

DE SECVNDO LOCO.

De Thoma habemus duo in hac Historia,

nempe incredulitatem & confeſsionem :incre dulitatem indicat his verbis : Niſi videro in manibus fiſſuram clauorum &c. non credam. Audiuit alios diſcipulos narrantes ſe vidiſſe Dominum:is autem immemor omnium præ-dictionum Prophetarum & Chriſti, non credit. Adeo ratio hominis in rebus ſalutis ſe Deo & eius verbo opponit. Hactenus de eius incredulitate: ſequitur de eius fide & confeſſione. *Poſt dies octo iterum erant diſcipuli & Thomas cum eis in vna domo, & venit Ieſus clauſis ianuis, & ſtetit in medio eorum & dixit, pax uobis, & dixit Thomæ, infer digitum tuum huc & uide manus meas &c. & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.* Audita voce Domini, & conuictus manifeſto ſigno, concipit fidem, ex qua hanc promit confeſsionem, Dominus meus & Deus meus. A Thoma igitur duo diſcamus, vnde fides ſit & qualis vera fidei confeſsio. Fides eſt ex verbo & ſigno, ſicuti nos habemus Euangelium veriſsimum Chriſti verbum, & ſigna duo auguſtiſsima, Baptiſmum & cœnam Domini. Hæc fides concepta verbo & confirmata ſigno, veram ædet confeſsionem qualis hæc Thomæ eſt, qui hîc clamat Dominus meus & Deus meus. Hæc Thomæ confeſsio, ſi rectè perdenditur, quatuor continet. Primum enim agnoſcit Chriſtū eundem

eundem hominem esse qui ante triduum fuit occisus à Iudæis. Deinde cum Deum appellat, eius diuinitatem fatetur. Tum cum non duos Dominos aut duos Deos dicat, agnoscit vnitatem personæ. Postremò cum meus Dominus & meus Deus dicit, officium redemptionis profitetur, in quem & ipse viua recumbit fide.

DE TERTIO.

Beati qui non uiderunt & crediderunt. Hæc uniuersalis doctrina de credentibus est obseruanda: nam hîc Christus disertè pronunciat beatos qui credunt, etiamsi oculis corporeis non viderint Christum. Huc pertinet tota scriptura, ut inquit, Hæc autem scripta sunt vt credatis quòd Iesus est filius Dei & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Finis ergo scripturæ est vt credamus: finis fidei, vt credentes habeamus vitam æternam, quam donet nobis author vitæ Iesus Christus, cui cum Patre & spiritu sancto sit honor in sæcula Amen.

* *

DOMINICA SECVNDA POST PASCHA, IOHAN. 10.

EGo ſum paſtor ille bonus. Bonus paſtor animam ſuam dat pro ouibus. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, ac deſerit oues, fugitque, & lupus rapit ac diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & oues non ſunt illi curæ. Ego ſum paſtor ille bonus, & cognoſco oues meas, & cognoſcor à meis. Sicut nouit me Pater, ita & ego noui Patrem, & animam meam pono pro ouibus. Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, illas quoque oportet me adducere, & uocem meam audient, & fiet unum ouile, & unus paſtor.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio, cur hoc Euangelium proponitur in Eccleſia hoc tempore, hæc eſt. Audiuimus in proximo paſchatis feſto, in quem finem oportuerit Chriſtum pati & reſurgere ex mortuis, nimirum ut in nomine eius prædicaretur pœnitentia & remiſsio peccatorum omnibus gentibus: per quam prædicationē, deſtrueretur regnum Sathanæ, & erigeretur regnum Chriſti. Hoc autem cum aliter fieri non poteſt, quám per fideles uerbi miniſtros,

quos ſcriptura paſtores uocat, placuit Eccleſiæ, hoc die proponere Euangelium de ſummo paſtore Ieſu Chriſto, de eius cura erga oues: idq; ideo ut fideles uerbi miniſtri huius paſtoris exemplum, in doctrina, uita, & cura pro ouibus imitentur. Hactenus de occaſione cur hodie præſens Euangelium proponitur. Summa autem Euangelij eſt, quòd ut Chriſtus ſe uerum paſtorem eſſe & curam habere ſuarum ouium profitetur: ita ex aduerſo lupos eſſe teſtatur, qui ouili ſuo inſidiantur, quos uidentes mercenarij fugiunt, ac oues lupis lacerandas relinquunt: contra quorum perfidiam Dominus promittit ſe ſuas oues curaturum, & ſignificat ſe adhuc alias habere oues quas adducet, ut fiat unum ouile & unus paſtor.

Loci tres:

I. De paſtore Chriſto alijsq; ueris paſtoribus.

II. De lupo, mercenario, & fuga mercenarij.

III. De ouibus Chriſti, earum nota & unitate ouilis.

DE PRIMO.

In primo loco de paſtore Chriſto habemus duo: unum, quæ ſit eius indoles, Alterum, quę

ſint eius beneficia erga Eccleſiam. Quantum autem ad Chriſtum paſtorem attinet, ſemper meminiſſe debemus confeſsionis Thomæ, quã ab hinc die octauo audiuimus. Is enim cum dicit Dominus meus & Deus meus, Primum confitetur eum quem alloquitur eundem hominem eſſe, qui erat crucifixus & mortuus, quem nunc verè à mortuis reſurrexiſſe agnoſcit. 2. Confitetur eundem hominem eſſe quoque verum Deum: Dicit enim ET DEVS MEVS. 3. Confitetur hunc hominem & Deum unam perſonam: non enim dicit Domini mei, ſed Dominus meus. 4. Confitetur hunc θεάνθρωπον (perſonam vnicam quæ eſt Deus & homo) eſſe ſuum ſaluatorem: Nam Dominus meus, qui mei curam habet, & Deus meus eſt qui me in ſuam fidem & gratiam recepit. Confitetur ergò Chriſtum verum Meſsiam & ſaluatorem mundi eſſe, adeoq; verum illum paſtorem olim promiſſum, de quo Zachariæ 10. Suſcitabo paſtorem in terra. Hunc Petrus vocat paſtorem & Epiſcopum animarum. Hæc dixi breuiter ex confeſsione Thomæ de Chriſto paſtore, vt quæ ſit huius noſtri paſtoris indoles intelligamus: Iam verba Domini audiamus. Ego (inquit) ſum paſtor bonus. Sed quid paſtor bonus? paſtor bon' ponit animã ſuam pro ouibus ſuis, hoc eſt, paſtor ille bonus eſt,

nus est, qui adeo suas oues diligit, quòd potius velit mortem oppetere, quàm oues suas lacerationi & predæ furum & luporum relinquere. Hoc promissum etiam facto declarauit, qui pro ouibus suis turpissimam mortem est perpessus.

Habemus quantus sit amor Christi erga suas oues: Iam ut conspiciamus beneficia, quæ ex mera bonitate præstat, similitudinem pastoris ouium Christo pastori accommodabimus. Quid ergo facit bonus ouium pastor? 1. colligit oues. 2. præcedit. 3. educit eas in pascua. 4. pascit eas. 5. excubias super eas agit. 6. regit. 7. defendit. 8. lęsis medetur. 9. errantes castigat virga pastorea. 10. in sua reducit pastas. Hæc omnia beneficia Christus spiritualiter Ecclesię præstat.

PRIMUM ergò Christus pastor colligit oues. Sed quomodo? per prœdicationem Euangelij. Hoc cœpit facere mox post lapsum primorum parentum: nam in spiritu adfuit Prophetis & multas oues sibi collegit. Deinde ipse venit vt ouem perditam quæreret: & hodie dat prædicatores qui suo nomine colligunt oues.

DEINDE præcedit oues. Quomodo? In cruce & in gloria: in cruce quidem, dum varias in hac uita ærumnas perpessus est, quas etiam

ſanctos experiri neceſſe eſt; in gloria, dum per reſurrectionem à mortuis in gloriam cœleſtem intrauit quē ſuo tēpore ſequentur quotquot eius veræ oues fuerint.

TERTIÒ educit eas in paſcua in amenisſima prata, vt Dauid Pſalmo 23. loquitur: In paſcuis herboſis accubare me facit, ad aquas refectorias deducet me.

QVARTÒ, eductas in prata paſcit ſpiritu & verbo. Spiritu quidem dum intus animum confortat: verbo vero dum prædicatur Euangelium, unde concipitur fides in hunc paſtorem.

QVINTÒ, excubias ſuper eas agit, & tanquam in ſpecula ſedet ut obſeruet ne quis ex inſidijs oues adoriatur. Hoc autem agit per ſuos Angelos, per fideles verbi miniſtros, per pium magiſtratum, breuiter per bonos Rectores in familijs, politijs, Oeconomijs.

SEXTÒ, regit, ſcilicet Spiritu, verbo, & diſciplina, vnde: Dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco paſcuæ ibi me collocauit.

SEPTIMÒ, defendit, vnde Paulus: ſi Deus pro nobis, quis contra nos. Et Dauid: Etiamſi ambulauero in valle vmbræ mortis, non timebo malum, quia tu mecum es: Virga tua & baculus tuus ipſa me conſolata ſunt.

Octavò læsis medetur: ut enim oues sæpè spinis & uenenis inficiuntur, quæ à perito pastore sanantur: ita Christus pastor suas oues spinis malorum morum & veneno pestiferæ doctrinæ læsas curat & sanat, vnde Psalmus 146. Qui sanat contritos corde & alligat contritiones eorum. Ezech. 34. Ego pascam oues meas & ego eas accubare faciam, quod perierat requiram, & quod abiectum erat reducam, & quod confractum fuerat alligabo, & quod infirmum fuerat consolidabo.

Nonò errantes castigat virga, dum cruce premit, ac ueluti capistrum inijcit. Hoc si non faceret bonus ille pastor, multæ huius mundi delicijs, fœlici rerum successu abducerentur à grege & se ipsas in ora luporũ conijcerent: vnde Dauid de se inquit. Bonum est mihi Domine quod humiliasti me, vt discerem iustificationes tuas.

Vltimò in sua reducit pastas. In hoc mundo Christus suas oues colligit, pascit, defendit, curat tanquam in deserto in peregrino regno: verum in extremo die suas oues in sua reducet, hoc est, in Patriam, ubi pij cum Christo perpetua pace & securitate fruentur.

Dixi

Dixi de Christo pastore, eius indole, cura & beneficijs erga oues, id est, omnes qui in se credunt: nunc aliquid adijciam de pastoribus, qui sub illo sunt constituti, vt curam dominici gregis habeant. Et optandum esset, vt omnes doctrinam, vitam, & curam erga oues haberent qualem summus ille pastor: verum quia id non fit, obseruanda sunt quatuor pastorum discrimina & genera.

VNVM genus est eorum, qui benè docent & benè uiuunt, exemplum summi pastoris imitantes. Talis fuit Isaias, Hieremias, Ezechiel, & alij Prophetæ: talis fuit Paulus, Petrus: tales sunt hodie omnes pij parochi & Episcopi, qui doctrina, vita, confessione alijs prælucent. Hi à Dauide & Daniele comparantur stellis lucentibus in cœlo, ubi Christi solis æterno lumine illustrantur: Hi, vt Paul⁹ ait, digni sunt duplici honore: hi ædificant ciuitatem Dei vtraq; manu.

SECVNDVM genus eorum est, qui malè docent & malè uiuunt. Hi pessimi sunt, qui utraq; manu templum Dei destruunt: quales multos fore his postremis temporibus prædixerunt Petrus & Iudas Apostoli.

TERTIVM genus eorum est, qui benè quidem docent: sed malè uiuunt. Hi quod dextra manu in Ecclesia ædificant, sinistra rursus destruunt,

ſtruunt, & ſunt omnino ſimiles fabris lignarijs, qui arcam Nohæ extruxerunt. Hi enim alijs parantes arcam, per quam à diluuio ſunt liberati, ipſi in medijs perierunt fluctibus. Talis olim fuit Iudas, & hodie multi inueniuntur. Dicunt quidem: facite ſicut docemus, nolite opera noſtra imitari. De his locutus eſt Christus: cum ſcribæ & Phariſæi ſedent in Cathedra Moſis, quæ dicunt facite, nolite facere opera illorum. Horum damnatio iuſta eſt: ſciunt enim & docent facienda, ipſi tamen non faciunt, cum turpe eſt doctori, cum culpa redarguit ipſum. Bernardus igitur benè ait: Paſtores debent impinguare pecus ſuis potius quàm alienis exemplis.

QVARTVM genus eſt eorum qui malè docent, ſed benè viuunt, ita ut publicis criminationibus non ſint obnoxij. Hi hypocritæ ſunt & maximum damnum faciunt. Nam cum homines admirantur externam morum ſpeciē, facile etiam pertrahuntur, vt doctrinam amplectantur: vt multi ex uobis in Papatu vidiſtis Monachos, qui non ſolum ſibi ſancti viſi ſunt: uerumetiam alijs ſua bona opera vendiderunt: ita & animabus hominum & facultatibus eorū inſidiati ſunt. Dixi de quatuor generibus paſtorum ſeu doctorum in Eccleſia, quorum primum tantum laudabile eſt & Chriſti regnum

in mul-

in multorum ſalutem ædificat, idq; iuxta doctrinam & mandatum ſummi paſtoris IESV Chriſti.

DE SECVNDO LOCO.

Iam ſequitur ſecundus locus de lupo & mercenario, quorum ille oues Chriſti lacerat & perdit: Hic oues periclitantes, in luporum faucibus relinquit. Ita enim ait textus: Mercenarius autem & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propriæ, uidet lupum uenientem, dimittit oues & fugit, & lupus rapit ac diſpergit oues. Hic nos ſcire oportet, quisnam ſit ille lupus, de quo Dominus loquitur, & quæ ſit eius in oues inuadendi ratio, & quando mercenarius fugere putandus ſit.

Quis eſt igitur lupus de quo Dominus hîc loquitur? Eſt Diabolus: Is enim cum primum homo conditus erat, eum adoritur, inuadit & in terram proſternit; ideo hodie circumit famelicus, quærens quem deuoret, neq; ceſsabit donec hic mundus ſteterit.

Quomodo quæſo inuadit oues Chriſti? Non una uia eas adoritur: ſed ei eſt quadruplex inuadendi ratio; vel enim Sophiſtica, vel tyran-

tyrannide, vel flagitijs, vel hypocrisi in oues Christi impetum facere consueuit.

Sophistica inuadit, quando vel vicia virtutum titulis ornat, uel pro veritate Dei errores ingerit, quò miseras oues Christi perdat. Inuocare sanctos, mereri uitam æternam operibus sunt grauissima uicia; sed ea tanquam bona opera defendit, & sic de multis alijs.

Tyrannide inuadit Christi oues, quando facit ut vel uictu & præsidijs præsentis uitæ destituantur, uel aperto bello eos adoritur, ut Euangelij puritatem uel turbet, uel prorsus aboleat.

Flagitijs & scandalis oues Christi inuadit, quando multos pertrahit in crimina, per quę excutitur spiritus sanctus & homines rursus fiunt Sathanæ obnoxij. Quàm multi hodie hac machina prosternuntur, nemo est qui non uidet in quo pago regnant inuidiæ, obtrectationes, potationes, scortationes & alia horrenda scelera. Hæc cum uidemus certum testimonium habemus Sathanæ inuadentis in ouile Christi.

Hypocrisi etiam inuadit in ouile Christi, quoties sua externa specie sanctitatis grauissima scelera tegit, quemadmodum in Monachis olim factum est, & hodie ab ijs

fit qu

sit qui Pharisaismum nondum deposuerunt.

Habemus iam quibus uijs lupus, qui est Diabolus, inuadit in ouile Christi: iam de mercenarij fuga dicemus: Est enim mercenarius cuius non sunt propriæ oues, atq; ideo fugit videns accelerantem lupum.

An non Christus interdum fugit? An nõ mandauit discipulis suis, cum persecuti vos fuerint in una ciuitate, fugite in aliam? An non Paulus ipse fugit cum demissus est in corbe per murum? Iam cum certum sit, nec Christũ lupum fuisse, nec Apostolos reliquos, necesse est vt non de quauis fuga intelligendum sit quod Dominus hîc de fuga dicit. Verũ sciendum est quòd sit fuga corporis & fuga animi: illa interdum licita est, hæc non. Sed quænam est animi? cum aliquis ab officio præstando fugit, & hæc fuga quadruplex est iuxta quadruplicem lupi inuasionem in ouile Christi. Nam quicunq; uerbi minister vlla de causa se non opponit Sophisticæ, tyrannidi, flagitijs, hypocrisi, is mercenarius est & non verus pastor. Pastor enim bonus. 1. opponit se Sophisticæ, defendendo veram doctrinam & reprehendendo, confutandoq; falsam: sed mercenarius ad hanc lupi inuasionem timet, non audet defendere ueram doctrinam, ne aliquid de terrenis commodis amittat. Quare uel conniuet ad

falsam

falsam doctrinam, vel saltem non vt deberet reprehendit, quod cum facit, fugere dicitur, nō quidem corpore; sed animo quia officiū deserit. Secundò, Bonus pastor opponet se tyrannidi: verum quia sunt duo pastorum genera: vnum ciuile, alterum Ecclesiasticum, vt ciuilis pastor armis, ita Ecclesiasticus precibus opponet se luporum tyrannidi. Qui hoc non facit mercenarius est, non pastor. Tertiò, bonus pastor opponet se flagitijs reprehendendo & excommunicando eos qui suis moribus Ecclesiam offendunt, quemadmodum Iohannes reprehendit Herodem, Christus Pharisæos, & Prophetæ omnes sui sæculi vicijs se opposuerunt. Diabolus fideli adulterium persuasit, persuasit incestum, auaritiam, libidines, potationes. Hic pastor bonus non timet homines: sed Deum, & hominum vicia ex officio carpit. Contra mercenarius, de sua quiete sollicitus non audet aperire os. Si reprehendit, in genere id facit: non audit reos in faciem obiurgare cum Prophetis alijsque veris pastoribus. Sed posit aliquis talis mercenarius obijcere. Ecce hîc sum, nō fugi. Respondet Augustinus: Quia tacuisti, fugisti: tacuisti, quia timuisti. Quartò, bonus pastor opponet se Hypocrisi quando detrahit laruam externorū hypocritarum, & ostendit quàm turpis sit facies peccati; sed

mercenarius lupum hunc fugit, non audit offendere quemquam, ne in hominum odium incurrat.

Iam quæſtio excutienda reſtat, num fuga corporalis ſemper ſit licita. Ad quam reſpondeo: paſtor aliquis qui de loco in locum fugit, uel rei augendæ gratia, uel tedij cauſa, uel ob ingratitudinem hominum, certè mercenarius eſt & non paſtor. Verum ſi Tyranni perſequuntur & inſidiantur uitæ alicuius, licet pio paſtori fugere manus tyranni, vt poſtea, ſi id fieri poteſt, reuerſus magis proſit uiuus, quàm mortuus prodeſſe potuit: uerum hîc pietas regula eſſe debet.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus eſt de ouibus Chriſti, earum nota, & quòd ſit unum ouile & unus paſtor. Oues Chriſti ſunt omnes, qui Chriſtum audiunt & eum veluti oues ſequuntur, in uera ſimplicitate, innocentia, manſuetudine & obedientia. Neque aliæ notæ ſunt ouium Chriſti, quàm pietas erga Deum, charitas erga proximum, in uita puritas & in uocatione ſancta quædam cura & induſtria. Quòd autem dicit ſe alias oues habere, quæ adducendæ ſunt in idem ouile, ſignificat ex gentibus & Iudæis unam eſſe ſanctam Eccleſiam Catholicam. Et

ſimul

ſimul modum, quo adducentur oues, exprimit, cum ait: & audient vocem meam. Prædicatio ergò Euangelij, & prædicati Euangelij fides facit, ut ouili Chriſti aggregemur. Qui ex hoc loco ſtatuunt fore, quòd ante iudicium tantus ſit futurus conſenſus in uera religione, ut nullæ ſint futuræ hæreſes, nulla ſchiſmata, toto cœlo errant: nam omnia vaticinia Prophetarũ contrariũ docent. Et Chriſtus cũ dicit: putatis ne cum uenerit filius hominis, quòd ſit inuenturus fidem ſuper terram, ſignificat ob perſecutiones fore, ut plurimi à fide deficiant, & quo propior eſt dies Domini, eo magis ſeuit Diabolus ut Sophiſtica, tyrannide, flagitijs, & Hypocriſi puſillum Chriſti gregem turbet: Quare nos oremus Chriſtum paſtorem animarum noſtrarum, vt ipſe velit nos in tantis periculis defendere in ſui nominis gloriam. Cui cum Patre & Spiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſæcula, AMEN.

DOMINICA TERTIA POST PASCHA, IOHAN. 16.

PVſillum, & non uidebitis me, & iterum puſillum, & uidebitis me, quia ego uado ad patrem. Dixerunt ergo quidam ex diſcipulis eius inter ſe: Quid eſt hoc ꝙ dicit

nobis, pusillum, & non uidebitis me, & rursus pusillum, & uidebitis me, & quia ego uado ad patrem? Dicebant ergo: Quid est hoc quod dicit, pusillum: Nescimus quid loquatur. Cognouit autem Iesus, quòd uellent ipsum interrogare, & dicit eis? De hoc quæritis inter uos, quod dixi, pusillum, & non uidebitis me, & iterum pusillum, & uidebitis me. Amen amen dico uobis, plorabitis & lamentabimini uos, mundus contra gaudebit. Vos autem mœrore afficiemini, sed mœror uester uertetur in gaudium. Mulier cum parit, dolorem habet, quia uenit hora eius: cum autem peperit puerum, iam non meminit anxietatis, propterea quòd gaudeat hominē esse natum in mundo. Et uos igitur nunc quidem mœrorem habetis, sed iterum uidebo uos, & gaudebit cor uestrum, & gaudium uestrum nemo tollet à uobis. Et in illo die me non interrogabitis quicquam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangeliū pars est concionis Christi, quam habuit pridiè antequam pateretur, in cœna coram discipulis suis, in qua concione multa docuit. Nam de officio suo, morte, cruce, resurrectione, & glorificatione verba

verba fecit. Deinde de Ecclesia disseruit, quæ sit, & quæ sit eius in hoc mundo fortuna futura; quòd sit habitura aduersarios qui eam impugnent; quòd fide tandem sit superatura omnes suas ærumnas, ad quam partem etiam præsens Euangelium pertinet. Consolatur enim discipulos suos quos mœstos animaduertit ex prædictione suæ crucis: prænunciat fore, vt excitatus à mortuis, rursus sit eos visurus; & addit pulcherrimam de muliere parturiente similitudinem, cum qua similem fortunam experietur Ecclesia: quemadmodum enim tristis puerpera consolationem maximam capit, ex prole nata; ita Ecclesia eluctata è præsentis vitæ ærumnis, plena tandem gloria cum Christo fruetur, modò in eius fide usque ad finem constans perstiterit.

Loci tres:

I. Præmonitio Christi de sua morte & resurrectione.

II. Infirmitas Apostolorum adeoque omnium mortalium.

III. Crux Ecclesiæ in hoc mũdo & eiusdem gloriosa ac læta liberatio.

DE PRIMO.

De morte & resurrectione Christi breuius dicã, quia nuper omnia copiosius audiuimus.

Modicum, inquit, & non uidebitis me, & iterum modicum & uidebitis me, quia uado ad patrem. Hic Christus paulo obscurius prędicit suam mortem & resurrectionem. Sensus autem est; Modicum & non uidebitis me, id est, mortuus ad triduum in sepulchro iacebo, ut me non uideatis; & rursus modicum & uidebitis me, hoc est, excitatus à mortuis conspiciar à vobis 40. diebus, antequam visibiliter ascendam in cœlum sublatus nube, è conspectu vestro. Et hoc est quod dicit, quia uado ad patrem, id est, per mortem transitum faciam à cruce ad gloriam cœlestem. Quid, an non post ascensionem adest suæ Ecclesiæ? Imò adest iuxta suam promissionē usq; ad consummationem sæculi, nō quidem corporali modo, sed spirituali. Nam verbum Dei & gratia spiritus sancti, sunt speculum, in quo Christus vult aspici: & hic aspectus satis est, quo contenti esse debemus, donec ipse ad iudicium uenerit; nā postea perpetuò fruemur eius conspectu.

Sed cur discipulos suæ mortis & resurrectionis admonuit? Multæ sanè sunt causæ, quarum præcipua est quam ipse assignat his uerbis. Hæc prædixi uobis, ut cum facta fuerint credatis: multum enim confirmantur animi hominum, cum uident euentum prædictionibus respondere. Neq; quicquam magis erexit

Apostolos; quàm quòd viderent omnia respondere prædictionibus Christi: vnde & eius diuinitatem intelligere & eius officium perspicere potuerunt. Deinde voluit dominus his crebris præmonitionibus discipulorum suorum infirmitati consulere, idq; est fidelis magistri, ut habita ratione captus eorũ, quos docendos suscepit, illorum ruditati crebris inculcationibus earundem rerum, medeatur. Præterea quoque ideo prædixit suam mortem & resurrectionẽ, quò discipuli scirent eum suã præsciuisse mortem & resurrectionem, & libenter usq; ad mortem Patri obtemperasse, vt nos à morte liberaret. Hæc Christi concio nobis quoq; accõmodanda est: nam nõ dissimile nobis accidit. Modicum abesse à nobis uidetur, dum nos sine cõsolatione relinquit luctantes sub cruce. Deinde rursus videtur, quando per Euangeliũ nos consolatur & sui Spiritus præsentiam in nostris precibus testatur.

DE SECVNDO.

Ruditas discipulorum Christi in rebus salutis his verbis describitur. *Quid est (inquiũt) quod dicit nobis modicum & non uidebitis me & iterum modicum & uidebitis me, & quia uado ad Patrem, nescimus quid loquitur.* Valde mirũ est quòd toties admoniti, non solum typis, figuris & enigmatibus: verumetiã

claris verbis de morte & resurrectione Domini, nō tamen intelligere potuerint. Quæ huius rei causa est? Duplex sanè causa est. Vna quòd opinio semel mente concepta, non facile euellatur, præsertim si altas radices egit. Iudæi atq; adeo ipsi discipuli Domini somniarunt Christi imperium ciuile fore, ut ipse Christus summus imperator, subiecto toto terrarum orbe, dominaretur, atq; ipsi discipuli proximi ab eo essent futuri, id quod satis filiorum Zebedæi mater declarauit, quando petijt, ut alter filiorum sederet Christo à dextris, alter à sinistris. Altera causa, est caligo in toto humano genere, qua fit vt nemo possit quæ Dei sunt percipere, nisi doctorem habeat Spiritum sanctum. Hinc nos discamus. 1. deplorare hanc nostram cęcitatem. 2. audire frequentius verbum, quò ab ista caligine ignorantiæ liberemur. 3. rogare ipsum Deum, ut ipse nos doceat, iuxta illud Psalm. 25. Deduc me in veritate tua & doce me, quia tu es Deus salutis meæ: bonus & rectus est Dominus, propterea docebit peccatores in via. Sed nobis cauendum est, ne cum Dominus doceat, aures cordis ad eius vocem occludamus, quemadmodum omnes illi faciunt, qui verbum Dei sine fructu audiunt. Qui autem ita aures suas ad vocem Dei occludunt, tandem commereantur, vt perpetuò relinquan-

quantur in ſua cæcitate & ignorantia. Deus nos conſeruet, ne in hanc ingratudinis pœnã incurramus, qua videmus multos eſſe horribiliter punitos. Multos enim inuenias, quos ſi interroges poſt auditam concionem, quid perceperint, non habent verbum quod reſpondeant: interrogati de ſermonibus habitis in cõuiuio aut in placito, poſſunt ſingula referre, ita vt ne vnum quidem verbum eos fugiat. Quæ eſt ratio? In quibusdam hoc facit naturalis ruditas de rebus ſalutis: in quibuſdam autem & pœna, vt audientes non audiant, & intelligentes non intelligant. Quapropter, chariſsimi, mature reſipiſcamus, imploremus opem diuinam, & quando ſentimus tedium audiendi & diſcendi verbum Dei in nobis, mox cogitemus quòd Diabolus ſtruat nobis inſidias, mox cofugiamus ad orationem qua petamus à Deo, vt & doceat nos, & ſuo ſpiritu faciat ſuo verbo locum in nobis.

DE TERTIO LOCO.

Amen amen dico uobis quòd plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit. Vos autem contriſtabimini, ſed triſticia ueſtra uertetur in gaudium. Idem repetit, quod paulo antea dixit de ſua morte & reſurrectio-

ne: nam ſigno propoſito triplici, quid eueniet indicat, ſed obſcurius. Ploratu diſcipulorũ ſignificatur mors Chriſti & ſepultura. Gaudio mundi ſignificatur triumphus Iudæorum occidentium Chriſtum: nam illo mortuo, putabant ſe ſuamq; rempublicam ſecuram fore. At cum ſubiungit, triſticia ueſtra uertetur in gaudium, ſignificat ſe ex mortuis reſurrecturum, unde rurſus gaudium concipient diſcipuli. Hoc ipſum declarat propoſita ſimilitudine mulieris parturientis, quæ quidem dum parturit, graues dolores ſentit: uerum poſtquam puerum natum videt, tantum percipit gaudium, quòd doloris, quem paulò antea ſenſit, prorſus immemor reddatur. Ad eundem modum diſcipuli Domini, mortuo & ſepulto Domino, graues dolores animi ſentiunt: ſed mox excitatio ex mortuis Domino, prę gaudio pręteriti doloris obliuiſcentur. Atq; hoc eſt, quod dicit: iterum autem uídebo uos & gaudebit cor ueſtrum, quòd me à mortuis excitatum videbitis: & gaudium ueſtrum nemo tollet à uobis, id eſt, poſtea non ſum moriturus, ut ex mea morte concipiatis dolorem: ſed perpetuò uiuam, & ita vos Spiritu meo de noticia Dei inſtruam, ut non amplius ſit vobis opus me quicquam interrogare. Ita ſimpliciter vidimus ſenſum textus: Nunc autem hæc omnia ad Eccleſiam

omnium

omnium temporum transferenda sunt, quæ in hoc mundo erit sub cruce, dum impij lętantur: uerum tandem apparente Christo plenum & perfectum gaudium in omni æternitate consequetur. Nam istud triduum, quo Dominus passus est & excitatus, imago est crucis Ecclesiæ, gaudij mundi, id est, impiorum persequentium Christū & ipsum in suis membris occidentium, & gloriosæ liberationis Ecclesiæ, quæ tum futura est plena, quando Dominus ueniet in nubibus, cum gloria & potestate magna, & assumet suos ad æterna gaudia, & impios tradet Diabolo æternis pœnis cruciandos.

Cum igitur hic locus admonet nos de cruce Ecclesiæ, & eius gloriosa liberatione: Dicam. 1. Quid sit crux & quàm varia. Deinde, quæ causæ crucis. Tum, discrimen inter crucem piorum & supplicia impiorum. Ad hæc quo animo, pio sit crux ferenda. Postremò, unde consolatio sub cruce petenda sit.

Quid est crux? Est quæuis afflictio, cui mēbra Ecclesiæ Christi in hoc mundo obnoxia sunt. Cuius differentiæ quadruplices esse uidentur: Nam crux pij hominis uel est animi dolor afflictioq; corporis, idq; varijs de causis: ut ex accepto damno, tristi amicorū casu, siti, nuditate, carcere, tortura, ut sanct⁹ Iacob summū dolorem animi habuit propter amissum filium 1.

Ioseph:

Ioſeph: Ioſeph corporis afflictionem in carcere expertus eſt: Lazarus extra portam diuitis famem & corporis ulcera ſenſit, & multi pij hodiè, varijs animi & corporis exercentur ærumnis.

2 Vel eſt pugna acerrima carnis & ſpiritus in pijs: Nam caro ſemper concupiſcit aduerſus ſpiritum, interdum vincit & prorſus videtur ſpiritum proſternere, vt in Dauide uidemus, qui uictus carnis concupiſcentijs in peſsima ſcelera homicidij & adulterij lapſus eſt, & niſi reuocatus fuiſſet ad pœnitentiam, & rurſus imperio ſpiritus fuiſſet ſubiecta caro, æternum perijſſet. Hinc Paulus clamat: Quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Ieſum Chriſtum.

3 Vel eſt difficultas vocationis in Oeconomia, politia & Eccleſia. Quantam crucem pij etiam mariti & matronæ experiuntur, in educandis liberis, in quærendis neceſſarijs uitæ, norunt illi qui hoc experti ſunt. Qui gerunt magiſtratum: ut reges, nobiles, conſules, præfecti, non ſunt immunes à cruce, modo alioqui pij ſunt. Ita quoq; pij Epiſcopi, parochi & alij Eccleſiarum miniſtri ſæpe ex difficultate officij grauem experiuntur crucem.

4 Vel crux eſt certi delicti pœna, ſicut ſunt multæ cauſæ calamitatum Eccleſiæ, de quibus cauſis iam dicam.

Quæ ſunt itaque crucis Eccleſiæ cauſæ? Quædam cauſæ crucis in nobis ſunt: quædam extra nos. In nobis ſunt tres cauſę crucis, quarum prima eſt peccatũ inhabitans, hoc eſt, originale: hoc peccatũ, niſi cohercer etur, produceret fructus exitiales. Secũda eſt cõcupiſcentia inde pullulans, tanquã flamma ex igni, quæ flamma niſi aqua crucis extinguer etur, incendium inferni excitaret. Tertia cauſa, in nobis ſunt quotidiani lapſus, quos peccatum originis per ſuas concupiſcentias gignit. Septies, inquit Salomon, in die cadit iuſtus & reſurgit. Hos quotidianos lapſus reprimit crux nobis diuinitus impoſita, ne cum hoc mundo damnemur in peccatis noſtris.

Deinde ſunt & extra nos cauſæ crucis, ſed diuerſæ: Nam Deus ex paterna bonitate, nos ſua virga uiſitat. Quemcunq; enim recipit, caſtigat, non alio affectu quàm bonus Pater. Deinde Diabolus inſidiatur Eccleſiæ, vt in Iob videmus: ſed Deus ei limites præſcribit, ultra quos progredi non ualet. Præterea membra Diaboli, hoc eſt, tyranni & mali homines in mundo, qui Eccleſiæ moleſtias faciunt in hac vita. Sunt & aliæ cauſæ crucis, quas omittam, & dicam de diſcimine crucis piorum & ſupplicij impiorum.

Quod eſt igitur diſcrimen inter crucem

piorum & supplicia impiorum, postquam sæpe in hoc mundo videmus pios & impios grauibus ærumnis affici? Sunt sanè multa discrimina.

Primvm discrimen sumitur, à causis efficientibus; Nam ut afflictio piorum proficiscitur ex paterno amore Patris cœlestis erga filios suos: ita supplicia impiorũ ex ira & furore iusti iudicis Dei proueniunt, qui sceleratos punit, vt hostes & aduersarios.

Secvndvm discrimen sumitur, à causis finalibus; pij enim cruce exercentur in illorum bonum; impij vero supplicijs afficiuntur in ipsorum malum, nisi resipiscant.

Tertivm discrimen sumitur ab effectibus: pij enim, ut Iob, Dominum benedicunt & inuocant sub cruce: impij autem fremunt aduersus Deum & indignantur; pij erudiuntur, impij confunduntur; pij probantur, impij perturbantur; pij sub cruce sperant, impij vero desperant.

Qvartvm discrimen à tempore petitur. Pij ad breue tempus, vt postea cũ capite Christo glorificentur; impij vero perpetuo malo inuoluuntur, quorũ præsens afflictio præludium est æternarum pœnarum in inferno.

Qvintvm discrimen à loco sumitur. Pij in hoc mundo tantum erudiuntur; impiorum ignis nunquam extinguetur; hîc enim mala

crucian-

cruciantur conſcientia, illic æterna ira Dei obruti, nunquam finienda luent ſupplicia. Ita habemus diſcrimina crucis piorum & afflictionis impiorum: nunc pauca adijciam de conſolatione, qua pij ſe ſub cruce erigere debent.

Vnde ergò petenda eſt conſolatio? 1. Pius qui ſub cruce premitur duo conſiderabit in ſua afflictione, nempe iudicium & miſericordiam. Iudicium quidem, quòd propter ſua peccata puniatur: ideo Chriſtus dicit, noli peccare, ne quid deterius tibi accidat. Miſericordiã vero, quòd ideo puniatur, ut cõuertatur & agat pœnitentiam, iuxta illud 1. Cor. 11. Cum iudicamur à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Fidelis ergo cũ exercetur cruce, ex paterna miſericordia conſolationem petat.

SECVNDO, pius in cruce petet conſolationem ab exemplis, cuiuſmodi multa ad Hebr. 11. recitantur: & Paulus ſępe nobis proponit exemplũ Chriſti, cui nos conformes fieri oportet in cruce, vt olim cum illo glorificemur. Patitur enim pius cũ Chriſto, tanquã eius membrũ: Nam vt Chriſtus paſſus eſt, primum, vt obediret Patri: deinde, vt vinceret & damnaret peccatũ noſtrũ, ita & nos Deo obedire debemus ſub cruce & uincere & damnare peccatũ noſtrum: non quidẽ illud expiando ut ipſe fecit, ſed mortificãdo.

TERTIÒ, pi⁹ cõſolationẽ petet à finib⁹ crucis:

non

non enim castigatur pius cruce ut pereat: sed ut coherceatur, & ueluti freno quodam retineatur ne à Deo deficiat.

QVINTO pius consolabitur se ex præsentia Dei: ita enim Deus inquit: Ego tecum sum in tribulatione. Nisi enim Deus nos sua præsentia in cruce tueretur, omnino desponderemus animum & abijceremus confessionem.

SEXTO petet pius consolationem ex promissione liberationis, mitigationis pœnarũ, & auxilij diuini. Clamauerunt, inquit Psalmus, Patres nostri & exaudisti eos.

SEPTIMO petet pius consolationem ex collatione præsentis afflictionis & futuræ gloriæ. Illa momentanea est: hæc æterna. Hæc sint dicta de cruce piorum. Deus det nobis gratiam ut sub cruce Deum vera patientia glorificemus per Iesum Christum Dominum nostrum, Cui honor & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA QVARTA POST PASCHA, IOHAN. 10.

VAdo ad eum, qui misit me, & nemo ex uobis interrogat me, quò uadam. Sed quia hæc locutus sum uobis, mœstitudo impleuit cor uestrum. Sed ego ueritatem dico uobis,

uobis, expedit uobis, ut ego uadam. Si enim nõ abiero, consolator ille non ueniet ad uos. Sin autem abiero, mittam eum ad uos. Et cũ uenerit ille, arguet mundũ de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidẽ, quia non credunt in me. De iustitia uerò, quia ad patrem uado, & posthac non uidebitis me. De iudicio autẽ, quia princeps huius mundi iam iudicatus est. Ad hæc multa habeo, quæ uobis dicam, sed non potestis portare nunc. Cum autem uenerit ille, qui est spiritus ueritatis, ducet uos in omnem ueritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunq; audierit, loquetur, & quę futura sunt, annunciabit uobis. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annunciabit uobis. Omnia quæcunque habet Pater, mea sunt, Propterea dixi, quòd de meo accipiet, & annunciabit uobis.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangeliũ est pars concionis Christi quam habuit post cœnã, pridiè quàm pateretur, in qua vt die abhinc octauo admonui, præmonuit discipulos suos de sua passione, morte, resurrectione, & de Ecclesiæ persecutione, consolatione & statu regni sui, qualis futurus esset vsq; ad consummationem sæculi,

 disseruit,

disseruit:idq; in eum finem, vt discipuli confirmarentur in fide, & ne abijcerent confessionem, propter crucem & scandala inde orta inter multos. Ista causa fuit etiam huius concionis, quam recitaui; cuius summa est, quòd Christus polliceatur Ecclesiæ aduocatum, doctorem, & gubernatorem Spiritum sanctum: vnde indicatur discrimen inter administrationem regni politici & regni Christi. Illud enim externis opus habet neruis, ut legibus, magistratuum ordinibus, publicis pœnis &c. Hoc, verbo, spiritu, disciplina paterna & Sacramentis administratur.

Loci tres:

I. Vtilitas & necessitas abitus Christi ad Patrem, in quo regnũ Christi describitur.

II. Quid efficiat Spiritus sanctus in mundo.

III. De dicto: multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo.

DE PRIMO.

Vado ad eum qui misit me, & nemo uestrum interrogat me, quo vadis? hoc est: Nunc mea mors imminet & victoria super morte, quam nactus ad Patrem ascendam.

Quod

Quòd ita obſcurè loquatur Dominus ideo facit, vt diſcipulos excitet ad inquirendum de ſua morte & reſurrectione diligentius: verum illi nihil minus cogitarunt, quàm vt traderetur tam turpi morti, quem illi Meſsiam agnouerunt: adeo cæcutit ratio in rebus diuinis, repit hîc in terra, non poteſt rectè de rebus cœleſtibus & de regno Chriſti cogitare.

Quia, inquit, hæc dixi uobis, triſticia impleuit cor ueſtrum. Hoc eſt, quia auditis me mentionem facere mortis & crucifixionis, triſticia afficimini: nec enim intelligitis, quid boni mea mors & reſurrectio ſit vobis apportura. *Sed ueritatem dico uobis: expedit uobis ut ego uadã,* quaſi dicat: non cogitabitis de mea morte, quaſi de morte alterius hominis: ſed hoc ſcitote, quòd mea mors, mea reſurrectio, & abitus ad Patrem ſingularem vtilitatem vobis adferet. Vtilitas autem hæc in ſumma eſt. Vt Chriſtus natus, circumciſus, oblatus, Doctor factus eſt: ita etiam paſſus eſt & excitatus ex mortuis in noſtram ſalutem, modò firma fiducia in illum recumbamus: vide illud, Roma. 10. Si in corde tuo credideris, quòd Deus excitarit Ieſum ex mortuis, ſaluus eris. Hanc vtilitatẽ abitus Chriſti, non intellexerũt diſcipuli: ſed tantũ ſomniarũt de regno

mundano, in quo Christus vt summus Monarcha præsideret.

Si enim non abiero paracletus non veniet ad vos, quasi diceret, vestra causa patiar, uestra causa resurgam, uestra causa vadam ad Patrem, vt inde vobis paracletum, consolatorem & aduocatum, mittam. His verbis duo innuit. Vnũ quod Ecclesia sit habitura hostes in hoc mundo, et quòd sit exercenda cruce. Alterum, quòd in cruce & persecutione sit habitura consolatorem & aduocatum Spiritum sanctum, quem ipse donabit ei. Ita enim ait: Cũ autem abiero, mittam eum ad vos. Hæc omnia eò pertinent: vt cum discipuli videant Christum tradi à Iuda, rapi ad supplicia, condemnari ad mortem turpissimam, animum aliquo modo erigant, freti his Christi promissionibus. Hinc & nos petamus consolationem, quoties in regnis mundi affligimur, & cogitemus discrimen inter regnum Christi & regnum mundi. In illo est Spiritus sanctus, aduocatus, & consolator, quem Pater dabit petentibus iuxta promissionem Christi: & dabit Spiritum sanctum petentibus: in hoc afflictio & miseria.

DE SECVNDO LOCO.

In secunda parte textus dicit, quid Spiritus sanctus faciat in mundo. Cum uenerit (inquit) ille, arguet mundum de peccato & de iu-

ſticia & de iudicio. De peccato quidem, quia nō crediderunt in me: de iuſticia vero, quia ad Patrem vado & iam nō videbitis me: de iudicio autem, quòd Princeps huius mundi iam iudicatus eſt. Hæc Chriſti verba ad duo tempora referenda ſunt, nempe ad illud quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, & ad reliquum totum tempus, vſq; ad conſummationem ſæculi. PRIMVM ergo dicam quomodo intelligenda ſunt hæc verba reſpectu temporis quod mox conſecutum eſt aſcenſionem Domini, quando Spiritus ſanctus viſibiliter die Pentecoſtes datus eſt Apoſtolis. Primum dicit: Spiritus ſanctus arguet mundum de peccato, hoc eſt, ita conuincet mundum reum peccati, vt nihil habeat, quod prætexat. Mundus id eſt, hoſtes à quibus ſum reiectus, ſpretus & in crucem adactus, manifeſto ſpiritus teſtimonio, ac propria conſcientia conuictus fatebitur ſe erraſſe, & vehementer peccaſſe, quod in me nō crediderit. Hoc quàm verum fuerit, oſtendunt illi quos Petrus arguit homicidij Acto. 2. Hi enim conuicti de ſuo peccato, dicunt: Quid faciemus viri fratres: ita hi ad homicidij confeſsionem adacti ſunt & agnoſcunt ſe vehementer peccaſſe, quòd illum occiderint in quem credere potius debuiſſent.

Deinde arguet mundum de iuſticia. De

 cuius

cuius iusticia? Mundi ne? Non. Mundus enim nullam veram iusticiã habet. De cuius ergo iusticia? De Christi iusticia. Conuincet enim spiritus sanctus coram mundo, quod Christus verè iustus fuerit. Hoc ita esse, ex subiecta ratione patet. Quia, inquit, uado ad Patrem & amplius non uidebitis me. Hoc est: cum mundus apertè in Ecclesia spectabit spiritum sanctum, per me in vos effusum, fateri cogetur me verè iustum fuisse & non blasphemum & impium, propterea quòd me dicerem Dei filium: Spiritus sanctus enim testabitur de mea innocentia.

Præterea arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est. Quid est hoc? Mundus qui me per ludibrium Christum dixit, & iussit ut de cruce descenderem, conuincetur per Spiritum sanctum, quem die Pentecostes in vos effundam, quòd iniquè iudicarit. Nam spiritus sanctus faciet, vt re ipsa intelligant & cognoscant me Diabolo superato per resurrectionem, imperiũ exercere in mundo, cum nemo vobis resistere poterit. Hic est horum uerborum sensus, si ea ad efficaciam spiritus in die Pentecostes referamus. Neq; tamen ad illud tempus pertinent ita, quin etiam ad totum tempus vsq; ad sæculi huius consummationem referri possint ac debeant,

beant, quemadmodum nunc declarabo.

PRIMVM ergo Spiritus sanctus arguet mundum de peccato, hoc est, reum ostendet peccati. Cuiusnam peccati? quòd, inquit, non crediderunt in me. An ergo non sunt alia peccata, quæ arguet spiritus sanctus, quàm infidelitas seu non credere in Christum? Sanè sunt infinita & horrenda peccata contra primam & secundam tabulam. Quare ergo hoc solum posuit? Quia hoc manente, & cætera detinentur: & hoc discedente, & cætera remittuntur. Vt ergo cum infidelitate omnia reliqua peccata adsunt: ita vbi fides est in Christum, omnia peccata remissa sunt. Nam credenti promittitur vita æterna, quod non fieret nisi peccata remissa essent. Hîc ergo videmus, quàm sit necessarium in Christum credere. Sed quid est in Christū credere? Est statuere illum esse pontificem & regem, qui sua morte expiauit peccatum, & resurrectione gloriosa adduxit iusticiā, seu quòd suo sanguine, qui Deus & homo est, sibi Ecclesiam acquisierit, Acto: 20. Hæc fides non est opus hominis, sed Dei: non est nata ex ratione, sed ex verbo Dei. Porro verbum Dei est duplex: lex & Euangelium. Lex tollit fiduciam nostri: Euangelium operatur fiduciam CHRISTI. Lex enim proponit nobis iustam voluntatem Dei, videlicet ut custodiamus

legem alioqui voluntate Deí damnandi. Euangelium proponit nobis gratiosam voluntatem Dei, quę est quòd Deus velit nos remissis peccatis, propter Christum in gratiam recipere. Vt ergo ex lege deuenimus in cognitionem nostræ imbecillitatis, & ex hac in cognitionem voluntatis Dei iustæ, & iudicij, vnde & in desperationem: Ita ex noticia Euangelij deuenimus in cognitionem misericordiæ Dei propter Christum, datum, vt fieret victima, & tolleret peccata omnium in se credentium. Ex hac cognitione, operante Spiritu sancto, concipitur fides, qua abolentur omnia peccata & offertur Christi iusticia, ut non amplius ut peccatores damnemur: sed iusti & filij Dei, in cōspectu eius appareamus, quibus vt hæreditas vita æterna est promissa, iuxta illud. Qui credit in filium habet vitam æternam, qui vero incredulus est filio, non videbit vitam: sed ira Dei manet super eum. Cur ita? quia in peccato suo manet, propter quod ad pœnas æternas obligatus est, iuxta illud; Qui non credit in filium, ira Dei manet super eum. Iræ nomine maledictio & pęna cum damnatione coniuncta significatur. Hinc patet quàm necessaria fides sit & quid efficiat.

Deinde sequitur. Et arguet mundum de iusticia; quia vado ad Patrem & amplius non

videbitis me. Hoc est, spiritus sanctus arguet mundum, quòd non sectetur veram iusticiam qua coram Deo consistere possimus: illa autem iusticia est Christi, videlicet quòd ipse vadens ad Patrē, illic est pontifex & interpellator pro credentibus: nam Christum pati & interpellare apud Patrem est credentium iusticia. Sed quia hoc non statuit infidelis mundus, arguitur à Spiritu sancto: is enim efficaciter conuincit, quòd non aliunde possit hominibus iusticia contingere, quàm ex imputatione iusticiæ Christi, quæ illis contingit, qui in ipsum credunt. Hæc sunt noua & admiranda omnibus ijs, qui iusticiam fidei non intelligunt: sed somniant se iustos esse, vel externa obedientia legis, vel humanis traditionibus, ut olim Pharisæi & hodie Papistæ faciunt. Hi non intelligunt, quòd omnia opera mundi sint longe imperfectiora, quàm ut potentiā Diaboli & mortem superare possint. Sed quomodo probatur quòd Christi obedientia sit nostra iusticia? Id probatur firmissimis scripturæ testimonijs. Paulus Roma. 5. Quemadmodum per inobedientiam unius, scilicet Adę, peccatores constituti sunt multi: Ita per obedientiam unius Christi, iusti constituentur multi. Hanc Christi iusticiam nobis imputatam habemus, quando in eum credimus iuxta illud Rom. Corde cre-

ditur ad iustitiam. Item: credidit Abraham Deo & imputatum est ei ad iustitiam. Paulus Roma. 3. Arbitramur hominem iustificari fide absq; operibus legis. Hoc ipsum significat hîc Christus, quum ait: Arguet Spiritus sanctus mundum de iusticia, quia uado ad Patrem. Hoc est: spiritus sanctus non solum me iustum conuincet fuisse: verumetiam iusticiam eorum esse, qui in me crediderint, manifestabit.

Præterea sequitur: & arguet Spiritus sanctus mundum de iudicio, quia princeps huius mundi iudicatus est. Hoc est, Spiritus sanctus conuincet inuito mundo, me semen illud esse, quod promissum erat, ut contereret caput serpentis, id est, quod iudicaturum erat principem huius mundi: cum quo etiam iudicata & damnata sunt omnia eius membra: nam si caput damnatum est, quid poterunt membra? Quare seuiat Diabolus contra pios quantum velit: nihil tamen potest. Insidiabitur quidem: sed non prosternet, donec fidem seruauerimus firmã & constantem. Ita enim ait Iohannes. Hæc est uictoria, quæ vincit mundum, fides vestra. Per mundum significatur ipse Sathanas, cum vniuersa sua cohorte, tyrannis, Sophistis, Hypocritis & piaculis. Nam Christus per suum Spiritum confundit iudicium

Sathanæ

Sathanæ, qui per suos satellites condemnat Euangelium. Non enim cursum Euangelij impediet: etiamsi id sæpissime facere conatur flumine sanguinis, inde vsque ab initio mundi & maximè post resurrectionem Christi.

Habemus quomodo Spiritus sanctus arguet mundum: Nunc breuiter uideamus, quid in Ecclesia faciat. Primum adest efficax in uerbo & Sacramentis. Vbicunq; enim uerbum Dei purè prædicatur, & Sacramenta iuxta institutionem Christi administrantur, illic adest & vult esse efficax in auditoribus uerbi & participantibus Sacramenta. Qui autem uerbum uel ociosè audiunt, uel Sacramentis utuntur sine reuerentia, hi se opponunt Spiritui sancto, & verbi & Sacramenti ministerium contemnunt in suum proprium malum & damnationem.

Deinde, ut hic textus docet, adest spiritus sanctus Ecclesiæ, ut consolator, Aduocatus, Doctor ueritatis. Nam nos in hoc mundo premimur uarijs malis, contra quæ opus est consolatore, ne fracti aduersis, confessionem abijciamus. Aduersarius noster Diabolus quotidie nos accusat; quemadmodum Iob accusauit. Hic non consisteremus sine aduocato, qui testatur nos Deum habere pro-

pitium,

pitium, qui non uelit nos abijcere propter nostra peccata, modò pœnitentiam egerimus. Deinde multa & profunda ignorantia laboramus, ut non posſimus, quæ Dei ſunt intelligere. Quare opus habemus doctore Spiritu ſancto, qui nos in omnem ueritatem ducet, iuxta hanc Chriſti promiſſionem: cum autem uenerit Spiritus ueritatis, docebit uos omnem ueritatem.

Venit autem Spiritus ſanctus dupliciter, uiſibiliter & inuiſibiliter. Viſibiliter uenit in Apoſtolos die Pentecoſtes, quemadmodum ſuo tempore audiemus. Inuiſibiliter uenit in corda hominum, quando prædicatur Euangelium, & obſignat ueritatem Euangelij in cordibus auditorum. De utroq; Spiritus aduentu loquitur Chriſtus. Nam quod in Apoſtolis præceſsit uiſibiliter, id ſequitur inuiſibiliter, ubicunq; purè docetur Euangelium.

Sed quò ſpectat doctrina Spiritus ſancti? Nō loquetur à ſemetipſo, ſed quęcunq; audiet loquetur, ideſt, Spiritus ſanctus eandem doctrinam uos docebit, quam ego docui, & quæcunq; uentura ſunt annunciabit uobis: Hoc eſt, quale ſit meum regnum futurum in hac uita & poſt reſurrectionom communem, reuelabit uobis: Et me glorificabit quia de meo accipiet & annunciabit uobis: Hoc eſt: Spiritus

ſanctus

ſanctus ſuo teſtimonio & efficatia gloriam mihi à Patre datam ſtabiliet: ita vt portæ inferorum nihil pręualere poſsint aduerſus regnũ meum: nunquam enim poterunt meum obſcurare gloriam.

DE TERTIO.

Nunc reſtat vt dicamus de dicto: Adhuc habeo vobis multa dicere: ſed non poteſtis portare modo. Hoc loco abutuntur Papiſtæ, ac ſi Apoſtoli non plenam doctrinam tradidiſſent Eccleſiæ: idque in eum finem aſtruunt, ut ſuas miſſas, inuocationem ſanctorum, roſaria, indulgentias, aquam luſtralem, & alias Antichriſti fraudes confirment. Verum Chriſtus loquitur ad diſcipulorum captum & de infirmitate quam habuerunt ante ſuam mortem, & de dono quod accepturi erant poſt reſurrectionem in die Pentecoſtes. Quaſi dicat: Multa dicerem uobis de meo regno & myſterijs alijs: ſed iam nondum plenè edocti eſtis per Spiritum quem ſuo tempore dabo uobis, qui ducet uos in omnem ueritatem, id eſt, in plenam de meo regno cognitionem. Hanc plenam ueritatem conſecuti ſunt Apoſtoli ipſo die Pentecoſtes, quam poſtea ſcriptis tradiderunt. Nos eandem ueritatem petere debemus & ea ſola

contenti erimus, si modo discipuli Spiritus sancti esse uelimus, cui cum Deo Patre & æterno filio sit honor, laus & gloria in sæcula sæculorum AMEN.

* *

DOMINICA QVINTA POST PASCHA, IOHAN. 16.

AMen amen dico uobis, quæcunque petieritis patrem, in nomine meo, dabit uobis. Hactenus non petijstis quicquam in nomine meo. Petite & accipietis, ut gaudium uestrum sit perfectum. Hæc per prouerbia loquutus sum uobis. Veniet tempus, cum iam non per prouerbia loquar uobis, sed palam de Patre meo annunciabo uobis. In illo die in nomine meo petetis. Et non dico uobis, quòd ego rogaturus sim Patrem pro uobis. Ipse enim pater amat uos, quia uos me amastis, & credidistis, quòd à Deo exiuerim. Exiui à Patre, & ueni in mundũ, iterum relinquo mundum, & uado ad Patrem. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc apertè loqueris, nec prouerbium ullũ dicis. Nunc scimus, quòd scis omnia, nec opus est tibi, ut quis te interroget. Per hoc credimus, quòd à Deo existi.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

SApienter hoc Euangelium hodiè Ecclesiæ proponitur. Continet enim præcipuũ Christianorum opus, quod & illorum propriũ est: soli enim Christiani hunc cultum inuocationis præstare possunt. Nam postquam proximo die dominico traditum sit, quæ sit vera fides, quæ iusticia, quod iudicium, breuiter quodnam sit regnum Christi, & in quibus sitũ sit: oportunè hoc die, de præcipuo cultu, quem ciues regni Christi præstare possunt, qui est vera Dei inuocatio, prædicatur. Et quia nullũ exercitiũ piorum est magis necessarium, quàm oratio, & nullum opus sit difficilius, quàm rectè orare, volo hac concione, tantum de oratione dicere: & quò facilius hanc doctrinam intelligamus, duo de oratione dicã: quæ sunt:

I. Quid sit Christiana oratio & quotuplex.

II. Quæ sint conditiones, quę in omni oratione adesse debent.

His enim duobus locis explicatis, spero ut nemo sit futurus, modo se docilem præbuerit, qui non planè & clarè intelligat, quidnam sit Christiana oratio, & quàm necessariò orandi cultus, à nobis requiratur.

DE PRIMO.

Quid est ergo Christiana oratio?

Est

Est supplex eleuatio mentis ad Deum, aliquid à Deo petentis, aut pro acceptis beneficijs gratias agentis. Quod autem sit supplex eleuatio mentis ad Deum, primum confirmatur Dauidis testimonio, qui precaturus ait Psal. 25. Ad te Domine leuaui animam meam. Deinde ex forma precandi nobis à Domino præscripta: Pater noster qui es in cœlis. Præterea ex gestu precantium, qui solent oculos in cœlum leuare inter precandum. Hoc igitur scire oportet, quòd non sit tantum vocis stripitus oratio: sed quod sit eleuatio supplex cordis ad Deum, cum qua supplici cordis eleuatione verba quoq; ex ore procedunt.

Sed quotuplex est Christiana oratio? Est quadruplex. Deprecatio. (affbedelsse) Adoratio (tilbedelsse) postulatio (faarbedelsse) & gratiarum actio. Hæc quatuor orationis genera breuiter declarabo.

Deprecatio ergo est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua petitur liberatio ab ijs, quæ molestiam adferunt: Vt cum petimus nos liberari à tyrannide, violentia, morbis, fame & alijs quæ nobis aspera videntur.

Adoratio est supplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua beneficium aliquod petimus: vt cum petimus incrementa fidei, dilectionis, patientiæ, castitatis, & cum petimus ea quibus

quibus opus habemus ad huius vitæ ſuſtentationem.

Poſtulatio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua alius pro alio petit, vel omnes pro ſe inuicem intercedunt: vt cũ oramus pro morbo laborantibus, alijsue qui noſtra prece indigent.

Gratiarumactio eſt ſupplex eleuatio animæ hominis ad Deum, qua Deo gratias agimꝰ, vel pro beneficijs nobis ipſis, alijsue pręſtitis, pel pro malis nobis alijsue ſublatis. Iam tenemus quid ſit Chriſtiana oratio, & quot ſint eius genera: nunc reſtat, vt de piæ orationis perpetuis circumſtantijs dicamus.

DE SECVNDO.

In omni pia precatione, has quinq; perpetuas proprietates & circumſtantias adeſſe oportet: quæ ſunt, 1. affectus cordis in eo, qui precaturus eſt, 2. cogitatio cauſarum, quibus ad orandum impellamur, 3. quisnam ſit inuocandus, 4. per quem exaudiamur, 5. quid petere ab optimo Deo oporteat. Nam hæ cirumſtantiæ facient nobis diſcrimen inter inanem Battologiam Ethnicorum, & efficacem precationem piorum. Quare rogo vos chariſsimi, vt diligenter has perpetuas orationis circumſtantias, & diſcatis, & perpendatis.

PRIMA CIRCVMSTANTIA piæ orationis est affectus cordis, ut cor sit benè compositũ inter precandum: Nam si honestas expostulat, ut corpus benè componamus, quando cum honoratioribus hominibus nobis erit sermo: multo magis par est, ut cum coram Deo, in conspectu Angelorum, animus noster quàm optimè sit compositus. Qualis ergò debet esse eius affectus, qui cum fructu inuocare velit? Primum omnium exuat omnem cogitationẽ propriæ gloriæ, dignitatis & meriti. Deinde verè inopiam suam sentiat, statuatque se prorsus omni ope destitutum, nisi Dominus ipse manus auxiliatrices porrexerit. Tum vera pœnitentia se coram Deo prosternat. Postremò fiducia promissionum diuinarum accendatur ad precandum. Qui enim uel tumet opinione propriæ virtutis, vel suam inopiam non sentiat, vel vera pœnitentia se coram Deo non prosternat, uel fide careat, cum Pharisæo orat, & non cum publicano, hoc est, non orat verè & efficaciter.

SECVNDA CIRCVMSTANTIA est causarum, quibus ad orandum commoueri debemus. Sunt autem multæ causæ, ex quibus quasdam recitabo, quò maius orandi desiderium in nobis excitetur.

PRIMA causa est mandatum Dei, cui obedire omnes

re omnes creaturas decet. Inuoca me (inquit) in die tribulationis. Et Christi Apostoli sæpe ad orandum ex mandato Dei nos inuitant. Hanc causam diligenter cogitare debemus, quæ in nobis orandi affectum excitet.

Secvnda causa est promissio: promisit enim Deus se exauditurum preces nostras, sicuti in hoc Euangelio dicitur: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit uobis. Item in Psal. Inuoca me in die tribulationis & exaudiam te. Exaudire nihil aliud est, quàm largiri petita.

Tertia causa est crux premens, id est, sensus cùm nostræ, tùm aliorum inopiæ. Hîc debemus circumspicere, quid domi, quid foris nos premit: debemus perpendere pericula publica & priuata: debemus angustias Ecclesiæ militantis in hoc mundo contra Diabolū, & eius membra, cogitare: breuiter omnes necessitates vrgentes in hac vita animo cogitandæ sunt, quibus ad inuocandum excitabimur.

Qvarta causa est victoria in tentationibus; vnde Iacob: 1. iubemur orare quoties tentationibus infestamur. Et Christus inquit: orate ne intretis in tentationem. Non enim facilè vel insidijs diaboli, vel improbitate mundi, vel instigatione viciosæ carnis superabitur, q seriò & assiduè orat. Hînc Solomō: turris fortissima

nomen Domini, hoc eſt, inuocatio Dei aduerſus omnia mala tutiſsimum eſt præſidium.

QVINTA cauſa, Sathanæ variæ technæ, qui nobis in doctrina & in moribus inſidiatur. Paulus Epheſ. 6. iubet nos gladium Spiritus, qui eſt verbum Dei ſumere contra Sathanam per omnem deprecationem & orationem.

SEXTA cauſa, fructus vberrimus orationis crebræ: nam conſuetudo orandi nos in timore Dei & pietate conſeruat. Non enim facile lapſui eſt expoſitus, qui perpetuis precibus munitus, pietatem ſeriò meditatur: contra, qui orandi ſtudium negligunt, varijs caſibus ſunt obnoxij. Pleriq; qui rapiuntur ad ſupplicia, ignorant formam precandi à Chriſto præſcriptam: & ſi qui norunt, interrogati fatentur ſe rarius oraſſe.

SEPTIMA cauſa, exempla ſanctorum, quorum præcipua cura in vita fuit Deum ſeriò inuocare. Iudaicus populus ter in die orauit, mane, meridie, veſperi. Sic & Daniel fecit, atque adeo alij multi, quorum laudatur pietas. Sed inter nos multos inuenies, qui loco orationis, non ſolum mane, meridie, & veſperi: verumetiam integris noctibus & diebus ſcelera perpetrant, ut molle puluinar Diabolo faciant, quo ſecurius in illorum pectoribus quieſcere poſsit. Has grauiſsimas cauſas ſeriò nos cogitare

tare oportet, quò veternum nostrum pellamus, & ad seriò inuocandum excitemur.

Sed quidam his causis grauissimis prætéritis, inquiunt. Deus scit quibus indigemus, & ipse nobis benè vult: Nam est noster Pater: ergo non opus est, vt nos fatigemus precibus. Respondeo: verum quidem est, quòd Deus sciat quibus indigeamus, & verè est noster Pater, modò eius filij sumus per fidem: neq; ideo petimus, vt Deum doceamus quod ignoret. Sed rursus sciendum est, quòd non vult turbari ordinem à se institutum. Vt enim instituit quod velit nos alere cibo & potu: quod tamen posset facere sine istis medijs: ita vult ut bona, quæ cùm ad salutem nostram, tùm ad huius vitæ sustentationem pertinent, impetremus precibus quæ ex fide manant. Nō habetis (dicit Iacob 4) quia non petitis: petitis & non accipitis, quia malè petitis. Et Christus dicit: Dominus dabit Spiritum sanctum petentibus, non dicit ocian tibus aut securè viuentibus. Petendum est igitur, modò salutaria nobis cupiamus. Agnoscen dum est vtrumq; & Dei bonitas, qui paratus est ad dandum petentibus, & nostra inopia qui ne Spiritum trahere ualemus, nisi nos sustentet.

Tertia circvmstantia est, quisnam sit inuocandus: de hac circumstantia non opus

esset dicere, nisi inuenirentur adhuc qui sanctos, nescio quos, inuocant. Quare dicam breuiter de hac summopere necessaria circumstantia. Et diserte dico quòd solus Deus sit inuocandus. Hic solus Deus est Pater, filius & spiritus sanctus. Filius ut idem Deus cum Patre & spiritu sancto est inuocandus. Deinde est etiam inuocandus ut mediator inter nos & Deum. Quòd solus Deus sit inuocandus, quatuor rationibus confirmatur, quarum prima est mandatum: Nam de solo Deo inuocando mandatum habemus. Nunc autem cum nihil placet Deo sine fide, & fides non potest esse sine verbo; sequitur neminem esse inuocandū, nisi de quo mandatum habemus.

Secunda est promissio: nulla inuocatio habet promissionem, nisi quæ fit ad Deum: igitur temerè inuocamus id, quod nō est Deus.

Tertia est exemplum: nulla exempla sanctorū habemus, qui sanctos inuocarunt: Quare nos insistamus illorum vestigijs, & nulli deferamus hunc diuinum cultum, nisi cui debetur, hoc est, soli Deo.

Quarta est manifesta prohibitio: Dominū Deum tuum adorabis & illum solum coles. Quare certissimum tenendum est, quòd Diabolus inuexerit inuocationem creaturarum, id est, sanctorum propter tres fines. Primum, vt

Christo

Christo suum honorem eriperet: Deinde, ut ignominia afficeret demortuos sanctos: Præterea, ut perirent idololatræ qui sanctos inuocant. Moneo vos igitur qui adhuc in errore estis, vt resipiscatis maturè, ne præter expectationem incidatis in manus Dei viuentis. Neq; iuuat, quòd quidam se hoc facere dicant bona intentione: nam omnis intentio hominis in rebus salutis est mala, nisi quæ regitur verbo Dei & spiritu sancto. Sic enim ipse Deus dicit: prauæ sunt cogitationes hominis à principio. Et Paulus dicit: Animalis homo (id est, qui non habet Spiritum Dei) non percipit ea quæ sunt Dei.

QVARTA CIRCVMSTANTIA: per quem inuocandum. Scriptum est enim quòd Deus non exaudiat peccatores. Est nobis datus mediator, Iesus Christus, in cuius nomine inuocabimus, quemadmodum nos hodiè Christus in Euangelio docet, inquiens: Quicquid petieritis Patrem in nomine meo dabit uobis. Huius ergo fiducia, non nostra dignitate freti inuocabimus, certi quòd Deus per ipsum uelit nos exaudire. Verum quia hæc Christi sententia est insignis & plena consolatione, volo eam distinctius explicare: nã multas admonitiones vtiles continet. Hoc dictum IN NOMINE MEO, id est, propter me & in agnitione & fiducia mei,

multa complectitur: Nam docet, monet, & consolatur.

Quid quæso docet? 1. Excludendam esse dignitatem nostrã. Non enim freti nostra dignitate: sed Christi patrocinio inuocabimus. 2. Separandã esse à pia oratione Hypocrisin. Pharisæus in sua oratione multũ gloriebatur de sua sanctitate: Nõ sum, inquit, ut cęteri homines: offero decimas de omnib' quę possideo: ieiuno bis in Sabatho. Hic non in Christi nomine inuocauit: sed fretus sua sanctitate, verba fudit inania potius quàm orauit. 3. Gloriationem Ethnicam deponendam esse. Ethnici enim putarunt se exaudiri cum ipsi prius id à Deo meruissent, ut Agamemnon putauit se exanditum iri propter suas Hecatombas. 4. Docet discrimen inter Christianam orationem & aliorum omnium hominum. Sola enim fides in Christum facit discrimen inter orationem Christianorum & aliorum. Turcæ, Iudæi, Ethnici, & similes putant se quidem inuocare: sed reuera non inuocant, quia fiducia mediatoris sunt vacui, nec agnoscunt illum Deum esse, qui est Pater, filius & Spiritus sanctus.

Cuius rei monet hoc dictum, IN NOMINE MEO? Monet nos nostræ cæcitatis. Nam cum Christus iubet nos petere in suo nomine, non est du-

eſt dubium, quin magna ſunt illa, quæ ſunt à nobis petenda. Hoc ergo dicto admoniti, aperiamus oculos & circumſpiciamus, quæ publica, quæ priuata; quæ interna, & quæ externa; quæ ſpiritualia, & quæ corporalia bona ſunt petenda à nobis: & contra quæ mala ſunt deprecanda.

Quomodo conſolatur nos hoc dictum, IN NOMINE MEO? Conſolatur nos contra duo orationis impedimenta maxima, quæ ſunt indignitas & diffidentia. Contra indignitatem enim noſtram, vult nos opponere ſuam dignitatem, cum ait: Petite in nomine meo. Contra diffidentiam vult nos ſuam promiſsionem opponere. Verum multi nõ accipiunt quod petunt, quia malè petunt, fidem Chriſti negligunt, aërem potius verberant Battologia inani, quàm cœlum ardenti fidei affectu penetrant. Hi non poſſunt iuſtè conqueri, quòd ſæpe orent, & nihil impetrent. Quare ne in illorum inueniamur numero, ex fide oremus.

QVINTA CIRCVMSTANTIA eſt de rebus, quas petere & quas deprecari oportet. Res petendæ ſunt in diſcrimine triplici. Vel enim agitur gloria Dei, vel agitur ſalus noſtra, vel bona ad huius vitæ commoditatem ſpectantia aguntur.

Gloriam Dei ante omnia propagari peti-

mus, iuxta illam precationem: Sanctificetur nomen tuum. Verum hîc non debemus Deo modum præscribere: ipse enim scit optimè, quo modo sua gloria illustrari possit: sed vera fiducia petere, & persuadere nobis quòd nos exaudire uelit.

Salutem nostram etiam petimus, sed absq; omni conditione, quia habemus uniuersalem promissionem salutis. Omnis enim qui inuocauerit nomen Domini, hic saluus erit.

Verum bona, quæ ad hanc vitam faciunt, petamus cum duplici conditione, videlicet si vel gloriam Dei impetratio eius, quod petitur, non impedit, vel nostram salutem non remoratur.

Ad eundem modum mala, quæ cum his generibus bonorũ pugnant, deprecanda sunt. Primi & secundi generis mala sunt deprecanda sine conditione: at ea mala, quæ nobis in hac vita molesta sunt, deprecanda sunt cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & nostræ salutis: omnia enim gloriæ Dei postponenda sunt. Hæc sint dicta de oratione: Deus det gratiam, ut radicem agant in cordibus nostris per Iesum Christum, cui honor & gloria in sæcula sæculorem,

Amen.

IN DIE ASCENSIONIS DOMINI, MARCI 16.

DIscumbentibus undecim, apparuit Iesus, & exprobrauit illis incredulitatem suam, & cordis duritiem, quòd his qui ipsum uidissent resuscitatum non credidissent. Et dicebat eis. Ite in mundum uniuersum, & prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui uero non crediderit, condemnabitur. Porrò signa eos qui crediderunt, hæc subsequentur. Per nomen meum dæmonia eijcient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si quid lætale biberint, non nocebis eis. Super ægrotos manus imponent, & benè habebunt. Itaq; Dominus quidem, postquam locutus fuisset eis, receptus est in coelum, & consedit à dextris Dei. Illi uerò egressi prædicauerunt ubique, Domino cooperante, & sermonem confirmante per signa subsequentia.

ENARRATIO TEXTVS.

Hoc

HOc festum in Ecclesia institutũ est propter Articulum fidei nostræ, in quo profitemur nos credere in Iesum Christum ascendentem in cœlum, postquam à sua gloriosa resurrectione 40. diebus cum suis discipulis fuisset conuersatus. In hoc festo, vt in alijs, tria sunt perpendenda. Primum historia cum suis circumstantijs. Deinde, beneficium, quod nobis collatum est. Postremò, verus usus & meditatio historiæ. Hæc tria se offerent in enarratione huius Euangelij: cuius summa est, quòd Dominus 40. die à sua resurrectione apparuerit discipulis suis, quib⁹, exprobrata illis prius incredulitate & cordis duritie, dat mandatum prædicandi Euangelium per orbem terrarum: & quis fructus ex prædicatione ea perueniet ad auditores, modò Euangelium fide receperint, ostendit. Præterea ut fides prædicationi illorum habeatur, promittit se miraculis doctrinam confirmaturum. Hoc dato mandato uisibiliter in cœlum ascendit, & sedet ad dextrã patris. Verum discipuli, mandato eius obtemperantes, profecti sunt prędicatũ Euangelium quod Dominus sequentibus signis confirmauit. Hæc Euangelij summa est.

Loci tres:

I. Reprehensio Apostolorum.

II. Insti-

II. Institutio ministerij verbi.
III. Ascensio Christi in cœlum.

DE PRIMO.

40.die à resurrectione apparuit discipulis, exprobrauitq; eis incredulitatem illorum & duritiem cordis, quod his qui uiderant eum resurrexisse nõ crediderũt. Duo reprehendit in discipulis: duritiem cordis & incredulitatẽ, hoc est, radicem & eius fructum. Radix est duritia cordis, quæ cùm ab origine sua, tùm à propria viciositate sumit incrementa, & uires: non enim potest homo, non afflatus Spiritu sancto, quicquam eorum intelligere, quæ sunt spiritus Dei. Huius pessimæ radicis fructus sunt plurimi, & mali. Primus est, qui hîc præcipuè taxatur, incredulitas. Ex hac postea pessimi pullulant rami, ut inobedientia erga Deum, & quicquid est in hac vita scelerum & flagitiorũ. Ex quibus & radicis uirtus non suppressa intelligitur, & quanta incrementa incredulitas sumpserit, animaduertitur. Nam hoc est firmissimum indicium, vbi peccatum regnat, illic incredulitas, ueluti imperatrix, cor hominis occupat.

Præter ea nos hinc discamus primum, vt nos imbecilles, exemplo Apostolorum imbecillium, non desperemus, etiamsi statim non

possimus cœlestia mysteria percipere. Semper enim Ecclesia habet sua quædam uulnera, in quæ Dominus noster suum uinum & oleum infundat. Nec est quòd quisquam speret se omnem imbecillitatem posse exuere, donec hoc mortale corpus gestauerit. Verum quemadmodum olim populus Dei, introductus in terram promissam, habuit uicinos hostes Philistæos, contra quos perpetuum bellum gessit: ita nos in Ecclesiam Christi introducti & internos & externos hostes habemus, contra quos bellum gerendum est nobis, ne ignauia torpeamus. Alterum, quod hîc discamus, est, ut ex Christi facto non abijcientis rudes discipulos & imbecilles cogitemus quàm habeamus clementem pontificem, qui non abijcit nos propter imbecillitatem, modo aliqua fidei scintilla in nobis fuerit. Deinde huius exemplo & nos discamus clementer & leniter cum imbecillioribus agere.

DE SECVNDO.

Cum Christus ascensurus in cœlum, mandatum dat discipulis, dicens: Euntes in mundum uniuersum, prædicate Euangelium omni creaturæ. Qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus erit: Qui uero non crediderit, condemnabitur. Instituit modum erigendi sui regni, & eius regni fructum indicat.

Duobus

Duobus modis erigitur regnum Christi: verbo & Sacramento. Eius fructus est salus ciuium: Contra, omnes qui non fuerint in hoc regno ciues, damnationis sententiæ subiaceãt. Hic uidemus magnũ esse discrimen inter regni mundi & regni Christi administrationem: neq; id mirum est. Mundi enim regnum carnale est: Christi uero spirituale. Illud legibus hominũ: hoc verbo Dei erigitur & conseruatur.

Cæterum quia verba Domini singulares doctrinas continent, volo ea paulo fusius & distinctius explicare, quò magis animum Christi erga nos, & beneficia Euangelij intelligamus.

Primum dicit: Euntes in mundum uniuersum. Vides mandatum: mittit enim discipulos suos, non ad unam aliquam nationem: sed ad omnes homines latè per orbem habitantes. Hinc diuitias misericordiæ Dei & preciũ uictimæ Christi æstimemus. Misericordia Dei est, ut omnes, qui per peccatũ damnati erant, audiant uocem filij Dei de salute per Christũ consequenda. Neq; enim hoc putandum est, quòd Deus uoluerit uocem filij hominis in uniuerso mundo sonare, ut fructu eius maxima pars destitueretur: sed potius ut audientes uiuerent, & saluarentur per Christũ, modò prædicationem Apostolicam fide reciperent.

Hoc clarius explicatur voce: prædicate ſeu proclamate. Quibus? Omni creaturæ, hoc eſt, omnibus hominibus, abſq; omni conditione perſonarum, nationum, ſexuum. Eſt enim Deus amans hominum & uult omnium ſalutem, iuxta illud: vult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis uenire. Sed quid debent Apoſtoli proclamare? Euangelium, hoc eſt, lætum nuncium deuictis hoſtibus generis humani, qui ſunt peccatum, mors, Diabolus & infernus: de pace facta inter Deũ & homines: de ſalute æterna quam credentes in Chriſtum hæreditate conſequentur. Hæc ſumma eſt Euangelij: verum ut hæc ſumma intelligatur melius, definitionem vberiorem dabo, quam etiam breuiter ſcripturæ teſtimonijs declarabo.

Euangelium eſt doctrina diuinitus reuelata, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione & ira Dei, & proclamatur remiſſio peccatorum, ſalus & uita æterna, credentibus in filium Dei, propter eiuſdem filij Dei uictimam, ut bonitas & miſericordia Dei prædicetur, utq; liberati per filium fructos Euangelio dignos ex fiducia filij proferant.

Hæc definitio multa continet, quæ ordine recenſebimus & confirmabimus.

Primvm dixi, quòd Euangeliũ ſit doctrina diuinitus

diuinitus reuelata, id quod ex eo confirmatur, quod est Rom.16.vbi Paulus Euangelium mysterium absconditum à sæculis pronunciat: quibus verbis apertissimè significat, ex humana ratione non pendere Euangelium. Nam si ratio ullo pacto potuisset, suo acumine hanc doctrinam perspicere, nequaquam mysterium absconditum à sæculis dicendum fuisset.

DEINDE dictum est in definitione, quòd in Euangelio annuncietur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei. Dicit enī Daniel Propheta Christum ablaturū esse peccatum: & Paulus maledictionē legis per Christi aduentū, abolitam esse docet: Pater cœlestis de cœlo dicit se placatum propter filium. Hoc verissimū esse experiuntur etiam omnes pij, testimonium habentes Spiritus sancti, per quem clamant: Abba Pater. Quòd profectò non facerent, nisi certò statuerent, ablatum peccatum, maledictionem legis abolitam, & iram Dei placatam.

TERTIO loco additur, quòd in Euangelio proclametur remissio peccatorum, salus & vita ęterna: ita enim ipse Dominus ait Luc.24. Sic scriptū est, & ita oportebat Christum pati & prædicari in nomine eius pœnitentiam, & remissionem peccatorum omnibus gentibus. Et in hodierno Euangelio dicit: qui crediderit saluus erit. Et ipse Dominus dicit: Qui credit

in filium habebit vitam æternam. Quid multis? vniuersa scriptura remissionem peccatorum, salutem & vitam æternam pollicetur omnibus amplectentibus Euangelium.

Verum quia hæc beneficia non contingunt omnibus; Cain enim, Iudas, Saul & multi alij perierunt, & hodie, proh dolor, magna pars mundi ruit in æternum excitium, additur in definitione QVARTO loco, quòd hæc beneficia contingant credentibus. Clarè enim dicit Dominus: Qui credit in me non peribit: sed habebit vitam æternam. Ne quis autem hoc ex operum conditione pendere existimet, Paulus iustificare hominem sine operibus scribit, & idem pronunciat uitam æternam donum Dei esse per Iesum Christum, id est, contingere credentibus in Christum, non suo merito: sed Christi beneficio.

QVINTO additur: propter filij Dei victimam. Sic enim ait Paulus: per redemptionem quæ est in Christo Iesu. Vox enim ἀπολυτρώσις, qua Paulus utitur, significat redemptionem quæ fit soluto precio pro capitis pœna. Tale precium pro nobis soluit Christus, quando pro nobis factus est peccatum, ut nos fieremus iusticia Dei in ipso 2.Cor.5.

SEXTO additur: ut bonitas & misericordia Dei prædicentur. Quod confirmatur exemplo

emplo cohortis Angelorũ canentis nato Domino hunc hymnum: Gloria in excelsis Deo & in terra pax, & hominibus bona uoluntas. Hoc ideo esse factum existimemus, ut omnes qui hunc Christum agnoscunt, discant castissimorum Angelorum exemplo bonitatem & misericordiam Dei prædicare, præsertim cum natura clamitet reddendam esse gratiam bene meritis.

POSTREMO in definitione Euangelij additur: ut fructus Euangelio dignos ædant liberati per Euangelium. Dicit enim Paulus Ephe. 2. nos in Christo Iesu creatos ad bona opera, in quibus ambulandum est. Et idem Paulus dicit nos in luce debere ambulare, cum simus lucis filij. Quomodo enim, quæso, conuenit, nos ex seruitute peccati exemptos esse, & tamen peccato seruire & eius iugo premi? Apparuit, inquit Paulus, gratia Dei salutaris omnibus hominibus, ut abnegatis omni impietate & humanis desiderijs, sobriè, piè & iustè uiuamus in præsenti sæculo.

Cum igitur firmis rationibus ostendimus per Euangelium tolli peccatum, maledictionẽ & iram Dei, & succedere in horum locum iusticiam, salutem & uitam æternam propter Christum, dũ in ipsum credimus, & quòd uelit nos Deus, propter hoc beneficiũ suã bonitatẽ

prædicare, ac in tota vita gratitudinem ostendere, sequitur Euangeliũ esse, sicuti dixi, doctrinam diuinitus reuelatam, in qua annunciatur liberatio à peccato, maledictione legis & ira Dei, & proclamatur iusticia, salus & vita æterna, omnibus credentibus in Christũ, propter eiusdem victimam, vt bonitas & misericordia Dei prædicetur, & vt liberati per Euangelium dignos Euangelio fructus edant.

Hæc de Euangelio sint dicta. Quod autem additur de Baptismo, quo beneficium Euangelio applicatur & obsignatur, dicam alio tempore, quod & audiuimus Dominica prima quadragesimæ.

DE TERTIO LOCO.

Iam sequitur locus, qui est proprius huius Festi: nam quòd Dominus in cœlum ascenderit, narrat Euangelista. Quare de ascensione Christi in cœlũ, quæ est Articulus fidei nostræ pauca dicam, idq; clarißimè.

In hoc ergo Articulo de ascensione Domini sunt tria nobis in primis spectanda. 1. Descensus: nam prius quam ascenderit, descendit. 2. Ascensio. 3. fructus ascendentis Christi.

In descensu Christi de cœlo in terram duo spectanda sunt: Donum & exemplum. Donũ quidem,

quidem, quòd Christus de cœlo descenderit & humanam naturam assumpserit, vt per suam uictimam, peccata nostra expiaret. Per Christi enim victimam placatus est Pater, & propter mediatorem Christum ita humiliatum, omnes credentes recipiuntur & sunt filij & hæredes Dei. Ideo enim Dominus descendit de cœlo, ideo se humiliauit & deiecit, vt nos ascenderemus ex terris ad cœlos, & ut exaltaremur ad æternam vitam & gloriam. Exemplum vero ut & nos descendamus & humiliemur. 1. Petri 2. Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum, vt sequamur vestigia eius.

Ascensus Christi in cœlum qualis fuerit, ostendit scriptura. Ascendit visibiliter, corporali & Physico motu, & nubes suscepit eum in cœlum. Vnde illud: Ascendit supra omnes cœlos: Ephe. 4. Neq; enim ascendendo humanã naturam in diuinam mutauit, aut ita diffundit, vt non sit vbiq; cum diuinitate.

Fructus ascendentis Christi est multiplex, sicuti ex varijs scripturæ locis colligere est facile.

PRIMVS ergo fructus est, quòd Christus sit triumphator suorum hostium, qui sunt peccatum, mors, Diabolus, infernus. Hos enim hostes deuicit, et super eis triumphum egit, per suam gloriosam ascensionem. Deleuit pecca-

tum, quando est factus victima pro peccato. Deleto peccato: exarmata est mors: nam peccatum est aculeus mortis. Destructa morte: Diabolus suas vires & arma amisit. Postremò quia infernus tantum eos deuorat, qui sub peccato, morte & Diabolo sunt: sequitur Christū peccati, mortis, & Diaboli victorem infernum quoq; deuicisse.

SECVNDÒ ascendit, ut sit nobis caput, quod in cœlum prius ascendit, quò nobis viā monstret: vnde Iohan. 14. Ego abeo paratum vobis locum & assumam uos ad me.

TERTIÒ ascendit, vt de cœlo spergat radios suæ virtutis in vniuersum mundū Ephe. 4 Ascendit supra omnes cœlos ut omnia impleat. Non ergo ascendit, ut abesset: sed ut præsenti virtute regat cœlum & terram, & adsit suæ Ecclesię vsq; ad consummationem sæculi.

QVARTÒ ascendit, ut det dona hominibus Ephe. 4. Ipse autem dedit, alios quidem Apostolos, alios Prophetas, alios Euangelistas, alios Doctores. Hoc est, ascendit vt sit efficax in ministerio, illud uirtutibus admirandis confirmans & obsignans in cordibus hominum.

QVINTÒ ascendit, vt habeamus in cœlo aduocatum 1. Iohan. 1. Si quis peccauerit, habemus aduocatum apud Patrem Iesum Christum

ſtum iuſtum, & ipſe eſt propitiatio pro peccatis noſtris.

Sextò aſcendit, vt ad ſe corda noſtra trahat Matth. 6. vbi eſt theſaurus tuus, illic & cor tuum. Collo. 3. Si ſurrexiſtis cum Chriſto, quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus ſedet ad dextram Patris: debet ergo noſtra conuerſatio eſſe in cœlo, ubi noſter ſaluator in gloria ſedet, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor, laus & gloria in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA SEXTA POST PASCHA, IOHAN. 16.

CVm uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à Patre, ſpiritus ueritatis, qui à Patre procedit, ille teſtimonium perhibebit de me. Quin & uos teſtes eſtis, quia ab initio mecum eſtis. Hæc loquutus ſum uobis, ne quid offendamini. Alienos à ſynagogis facient uos. Sed ueniet tēpus, ut quiſquis interficiat uos, uideatur cultum præſtare Deo. Et hæc facient uobis, quia non nouerunt patrem neque me. Sed hæc loquutus ſum uobis, ut cum uenerit tempus illud, reminiſcamini eorum quod ego dixerim uobis. Hæc autem uobis ab initio nō dixi, quia uobiſcum eram.

ENARRATIO TEXTVS.

EST & hoc Euangelium pars concionis Christi, quam habuit ad discipulos pridiè quàm pateretur: cuius summam nuper audiuimus. Hic autem textus continet promissionem aduocati Spiritus sancti, qui aderit Ecclesiæ, quando ipsa ab impio mundo persecutionem patietur. Nam Christus futurum esse pronunciat, ut tanta rabie ferantur aduersus Ecclesiam impij homines, & præsertim Iudæi, vt religionis Zelo ruant toto impetu contra pios: adeoq; persuadeant mundo cultū quendam Dei esse pios trucidare, eosq; extra suos cœtus eijcere. Huius autem furoris causam esse ait ignorantiam & cæcitatem, nimirū quòd nec Dei iram aduersus peccatum agnoscant, nec beneficia Christi intelligant.

Loci tres:

I. Officia Spiritus sancti & ministrorum verbi in Ecclesia.

II. Admonitio, ne pij scandalo offensi abijciant confessionem & fidem.

III. De cruce piorum & eorum gloriosa liberatione.

DE PRIMO.

Cum

Cum autem uenerit paracletus, quem ego mittam uobis à Patre, is testabitur de me: sed & uos testabimini. Hæc verba primã doctrinã huius Euangelij continent, nimirum quòd spiritus sanctus & Apostoli, adeoq; eorum successores debeant testari de Christo.

De spiritu sancto hæc sunt colligenda ex textu. 1. quod sit vnus Deus cum Patre & filio. 2. quòd sit distincta persona à Patre & filio. 3. quòd procedat à Patre & filio. 4. quòd detur Ecclesiæ à Christo. Cur autem datur Ecclesiæ exponitur, nimirum vt sit paracletus, vt sit Doctor veritatis, vt testetur de Christo: de quibus officijs breuius ideo dicam, quia hæc sunt repetenda die Pentecostes.

Cur vocatur paracletus seu aduocatus? vt hac appellatione innuitur Ecclesiæ persecutio & accusatio siue condemnatio à prophano mundo: Ita expresse significatur, quòd non sit deserenda à Christo tempore persecutionis: sed Christus mittat ei aduocatum, nempe spiritum sanctum.

Conditiones autem aduocati sunt quatuor: prima, vt adsit reo, id est, ei qui vim aut iniuriam patitur, seu accusatur ab impio mundo. Secunda, ut causam hominis adeoque totius Ecclesiæ in se recipiat tanquam suam. Tertia, vt doceat & admoneat errantem & instruat ne

causa cedat. Quarta, ut consoletur afflictum: proinde cum Spiritus sanctus aduocatus dicitur, significatur quod sit Ecclesiæ patronus, causam eius in se recipiat, doceat ac consoletur Ecclesiam.

Deinde dicit textus, quòd spiritus sanctus sit futurus Doctor veritatis: quo nomine primum indicatur, quòd homines suopte ingenio veritatem salutarem assequi non possint. Deinde quòd veritatis doctrina non sit legis sed Euangelij: legis enim doctrinam ratio aliquo modo suopte ingenio intelligit. Tū quòd Spiritus sanctus in docentibus & discentibus sit efficax. Facit enim ut docentes intelligant veritatem, & discentes recipiant. Præterea admonemur, ut hunc doctorem veritatis imploremus, ut nobis clauem scientiæ donet, caueamusq;, ne nostra impuritate ipsum castum spiritum à nobis pellamus. Nam cum sit sanctus, id est, mundus, castus & sanctos efficiens, non habitat in corde impuro, id est, in eo quod in suis sordibus se inuoluit, & ut sus in uolutabro se coinquinat.

Adhæc dicit: *hic Spiritus sanctus testabitur de me.* Cuius officij participes etiam erunt ministri uerbi.

Sed quid testatur spiritus sanctus de Christo? & quid de eodē testabuntur ministri uerbi,

Primum

Primum teſtatur ſpiritus ſanctus & miniſtri uerbi de Chriſto, quòd ſit verus Deus ſecundũ ſcripturam, unus in diuinitate cũ patre & ſpiritu ſancto ſicuti nos in ſymbolo profitemur. Secundò teſtatur ſpiritus ſanctus, quòd Chriſtus ſit uerus homo, iuxta ſymbolum: Qui conceptus eſt de Spiritu ſancto, natus ex Maria uirgine. Tertiò teſtatur ſpiritus ſanctus, quòd Chriſtus, etſi Deus & homo: tamen unus ſit Dominus, vnus Chriſtus, una perſona, quemadmodum ſymbolum teſtatur, & Chriſtus ipſe de ſe, cum ait: Nemo aſcendit in cœlum, niſi qui deſcendit de cœlo filius hominis, qui eſt in cœlo. Quartò teſtatur ſpiritus ſanctus de Chriſti officio, quòd ſit pontifex & rex. Pontifex quidem, qui uictima Patrem placauit, qui ſua interceſsione nos Deo adducit. Rex vero quòd hoſtes noſtros deuicerit, peccatum, mortem, Diabolum, infernum, & ad iudicium ſit uenturus iudicatũ viuos & mortuos. Hæc quatuor ſpiritus teſtatur de Chriſto: hæc quatuor nobis in ſymbolo de Chriſto commendantur: hæc quatuor omnes ſinceri miniſteri Dei teſtabuntur de Chriſto, donec uenerit ad iudicium

DE SECVNDO.

Hæc locutus ſum uobis ut non ſcandalizemini. Significat Chriſtus in quem finem ita multum de Eccleſia, de ſpiritu ſancto, de ſua

morte

morte & resurrectione dixerit: nimirum ut his confirmati, ne cum reliquo mundo scandalizentur. Hæc admonitio admodũ necessaria est omnibus temporibus: nam mundus est plenus scandalis. Væh, inquit Christus, mundo à scandalis: significans grauia supplicia manere eos, qui ob scandalum ab Euangelio deficiunt. Vt autem vnusquisque nostrûm rectè iudicare posit de scandalo, plenam doctrinam de scandalo proponam.

Scandalum in genere est, quicquid impedit hominem à recto Euangelij cursu: hoc est, dictum, vel factum, vel apparentia, vt ita dicam, externa, quòd cuidam, vel caussa, vel occasio offensionis est, ut à recto salutis cursu, vel impediatur, vel deflectat.

Huius scandali plura sunt genera. Est enim vnum scandalum, quod datum vocant. Alterum quod acceptum nominatur, quæ qualia sunt, definitionibus & exemplis declarabo.

Datum igitur scandalum, est quod oritur aut ex facto dictoue in se malo, aut ex facto dictoue in se indifferenti, id est, nec bono nec malo, sed intempestiuo commisso. Vtrumque grauiter prohibitum est voce Dei, & Christus pronunciat melius esse hominem demergi in medium maris, quàm vlli esse scandalo. Exempla sunt hæc: Arrhius negauit diuinam natu-

ram

ram in Chriſto, quare plurimos offendit, & fuit & ſibi & alijs multis cauſa æternę damnationis. Dauid ſuo adulterio ſcandalo fuit omnibus ſui regni incolis, qui niſi reſipuiſſet, æternum perijſſet. Contra hoc ſcandalum orat Solomon, cum inquit: cuſtodi me à laqueo quem poſuerunt mihi, & à ſcandalo operantium iniquitatem. Hoc ſcandali genere maxima pars mundi offenſa hæret in damnatione, & quotidie multi præcipites dantur in ruinam hoc ſcandolo offenſi, cùm priuatim, tùm publicè. Priuatim offenduntur pueri, ſerui, coniuges. Pueri vident parentes à cultu Dei abſtinere, abſtinent & ipſi: audiunt ipſos parentes iurare, iurant & ipſi eorum exemplo: audiunt eos impudicè loqui, illi mox exemplum imitantur: iniqua enim tenacius hærent: vident potantes, fallentes, iniquè cum proximis agentes, illi quoq; ut diſcipuli eaſdem artes diſcunt: ſed væh illis per quos hæc ſcandala fiunt. Illi enim ſeminariam Eccleſiæ Chriſti turbine & tempeſtate ſcandalorum deijciunt & calcant.

Hoc domeſticum ſcandalum, eſt ſemen omnium malorum in mundo. Ea enim quæ pueri à parentibus diſcunt, retinent ſenes, & eadem quoq; ſuos pueros docent. Quare parentes qui Deum timent, ſumma cura cauere debent, ne ſuis pueris ſint ſcandalo: piè igitur

loquan-

loquantur, rectè omnia agant, Deum colant & ſuos pueros ad ſimile ſtudium inuitent, ac eos in correptione & admonitione Domini erudiant, quemadmodum Paulus monet: & perpetuò meminerint huius dicti Christi, quod eſt Marci 9. Quisquis offenderit unum ex paruis iſtis, qui credunt in me, bonum eſſet ei potius, ſi circumponeretur ſaxum molare circa collũ eius & proijceretur in mare.

Præterea hoc ſcandalum etiam committitur cùm à magiſtratu, tùm à ſubditis. Vt cum Hieroboam vitulum adorandum proſtituit in Samaria; cum idem tyrannide ſanctos Dei Prophetas perſecutus eſt. Eſt autem hoc ſcandalũ grauiſsimum in miniſtris Eccleſiarum, cum illi uel praua doctrina, uel impura uita, multis præbent occaſionem malè loquendi de Euangelio, & pluribus infirmis efficacem occaſionem lapſus præbent; vt ſunt auari, ſcortatores, potatores, homicidæ & alij, qui ſuis moribus offendunt Eccleſiam, qui ſanè à cordatis Epiſcopis deponi deberent, ne ſua ruina plures ſecum in lapſum traherent. Neque ſubditi hîc excuſari debent; uidemus enim qualis ſit mundus; omnes corrupti ſunt. Quis non ebrietate offendit? Quis non temeraria iurandi conſuetudine ſcandalizat? quotusquiſque non aliquem laqueum ſtruit ad offendiculum?

Verum

Verum quia ſcandalū datum non eſt ſimplex. Aliud enim ex malo datur dicto aut facto. Aliud datur ex facto non in ſe malo, ſed intempeſtiuè facto: ſciendum eſt quòd primū genus abſq; omni conditione fugiendū ſit omnibus quibus ſalus æterna curæ eſt. Verum quantum ad illud ſcandalū attinet quod datur ex indifferenti re, non ſemper fugiendum eſt, ſed iuxta hoc hominū diſcrimen eſt agendum. Quidam homines ſunt firmi, vt qui iam norunt Chriſtianam libertatem: Quidam ſunt infirmi, qui habent initia religionis; ſed nō ſunt ſatis docti de Chriſtiana libertate: Quidam ſunt obſtinati & indociles & contumaces. Primum genus nō offenditur uſu rerum indifferentium, imò potius gaudet de Chriſtiana libertate. Tertium genus offenditur quidem, ſed eos non curabis; ſunt enim hoſtes Chriſti. Neq; ab uſu rerum indifferentium abſtinebis propter ipſos, multo minus abiſtinendum eſt à veris uirtutibus: vt ſunt verus cultus Dei, vera inuocatio, vera filij confeſsio. Neque à vera doctrina, ſed Chriſti exemplo, inuitis etiam portis inferorum, uerum Euangelium doce & profitere. Sic enim CHRISTVS fecit; ſic Prophetæ: ſic Apoſtoli, adeoque omnes pij omnibus temporibus. Solet communiter díci, quòd qui rectè indicat, rectè docet & rectè facit, non debeat

propter

propter ſcandalum abſtinere ab eo quod rectū eſt. Hoc ſanè veriſsimum eſt & confirmatur Chriſti & Apoſtolorum exemplis. Verum de medio genere hominum, hoc eſt, de infirmis, notanda eſt regula Pauli: Priuſquam offendam infirmum meum fratrem, non ueſcar carnibus in æternum. Ad eundem modum de alijs rebus Adiaphoris iudicandum eſt: Nam in omnibus noſtris factis, ratio mutuæ charitatis & ædificationis habenda eſt.

Verum hoc datum ſcandalum, de quo iam dictum eſt, habet & aliam differentiam à diſcrimine perſonarum ſumptam. Aliæ enim perſonæ in aliqua dignitate conſtitutæ ſunt: aliæ obſcuræ priuatam vitam degentes. Scandalum quod datur à perſona, in aliqua dignitate conſtituta multo eſt eo grauius, quàm quod datur à priuata perſona, quæ non in dignitate aliqua eſt, atq; ideo meretur grauiora ſupplicia, cùm propter perſonam ipſam, quæ ſuum locum in quem à Deo euecta eſt commaculat, tùm propter homines alios, quibus lapſus cauſam præbuit efficaciorem, ſuo exemplo malo. Vt enim quo ingentius fuerit ſaxum cadens ab alta rupe, eo plura fragmenta facit: ita quo dignior fuerit perſona, & in ſublimiori dignitatis culmine conſtituta, eo plures in lapſum ſecum trahit cum cadit. Vt miniſter verbi peccans ebrietate,

tate, ſcortatione, homicidio, aut alio flagitio, maiori offendiculo eſt, quàm miles, aulicus, aut nauta ſiue ruſticus, atq; ideo maiori pœna cohercendus & puniendus eſt: nam plures ſecum in ruinam trahit. Ad eundem modum de alijs iudicandum eſt. Dauid in regno Iudaico, non ſolus adulter & homicida erat: attamen eius peccatum ob maius ſcandalum inde ortum, in conſpectu Dei aliorum delictis multo fuit atrocius: Quare & grauioribus pęnis, præſertim corporalibus. eſt punitus. Multo grauius peccat ebrioſus paterfamilias, quàm ſeruus: Nam ille exemplum domeſticum eſt: hic vt contemptus, non niſi ab improbis in exemplum trahitur. Atq; hactenus de dato ſcandalo.

Acceptum ſcandalum eſt, quod aliquis ſibi ſumit à rectis factis aliorum, aut alijs rebus: & eſt duplex: Humanum & Diabolicum. Humanum partim impiorum, partim piorum eſt. Impiorum quidem, quando impij offenduntur aut rectè factis piorũ, aut libero Adiaphororũ vſu, aut etiam externa Eccleſię forma. Nam cum impij vident cruce premi pios, & eſſe veluti reiectamenta in mundo, occaſionem inde maioris ruinæ accipiunt impij: vt Iudæi qui offendebantur humilitate Chriſti & calamitate Eccleſiæ, quemadmodum hodiè offendun-

tur multi vulneribus Ecclesiæ. Contra, pij accipiunt scandalum, quando vident impios florere: quando Ecclesia à tyrannis opprimitur: cum multi innocentes trahuntur ad supplicia: cum hæresibus turbari Ecclesiam animaduertunt. Verum hoc scandalum rursus superant, partim confirmante eos Spiritu sancto: partim exemplis Ecclesiæ Christi: partim ardentibus precibus. Nec ullum præstantius est aduersus huius generis scandala remediũ, quàm opponere perpetuam consuetudinem Dei, qui in hoc mundo ideo sinit Ecclesiam suam obrui varijs calamitatibus, vt olim glorificetur cum filio suo dilecto Domino nostro Iesu Christo.

Diabolicum scandalum est, cum homines præpostere captant, quæ ad peccandi licentiã obtendunt, ut Cham qui absq; dubio ita proterue insultauit Patri, vt sibi impune peccandi licentiam acquireret. Tales hodie videmus permultos, qui vicia sanctorum Patrum plusq̃ studiose conquirunt, vt incœstum Loth, ebrietatem Nohæ, concubinatum Abrahæ, adulterium & homicidium Dauid, periurium Petri, durius iugũ quod imposuit Ægyptijs Ioseph, rapinam Zachæi, ut sine pudore ad omnem nequitiam se prostituant: imò ex hominum uicijs quærunt, quomodo se obdurent ad Dei contemptum. Quare non immeritò, hoc genus

nus ſcandali Diabolicū vocatum eſt, ut quod calumnijs fulcitur in contumeliam Dei.

DE TERTIO LOCO.

Tertius locus eſt de perſecutione ſeu cruce Eccleſiæ. De quo loco vide ſupra Dominica tertia à Paſchate.

DOMINICA PENTECOSTES,

EVANGELIVM IOHAN. 14.

SI quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Qui non diligit me, ſermones meos non ſeruat: & ſermo quem auditis non eſt meus, ſed eius qui miſit me patris. Hæc loquutus ſum uobis, apud uos manēs. Paracletus autem ille, qui eſt ſpiritus ſanctus, quem ſpiritū mittet Pater in nomine meo, ille uos docebit omnia, & ſuggeret uobis omnia, quęcunqꝫ dixi uobis. Pacem relinquo uobis, pacem meam do uobis, non quomodo mundus dat, ego do uobis. Ne turbetur cor ueſtrum, neqꝫ formidet. Audiſtis quod ego dixi uobis, Vado, & uenio ad uos. Si diligeritis me, gauderitis utiqꝫ, quod dixerim: Vado ad patrē, quia pater maior me eſt. Et nunc dixi uobis, priuſquam fiat, ut cum factum fuerit credatis. Poſthac non multa loquar uobiſcum. Venit enim princeps mundi huius, & in me non

habet quicquam. Sed ut cognoſcat mundus, quod diligo Patrem. Et ſicut mandatum dedit mihi Pater, ſic facio: Surgite, eamus hinc.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Feſtum, quod Pentecoſten, id eſt, quinquageſimam vocamus, eſt inſtitutum in memoriam confirmati Euangelij die quinquageſimo à reſurrectione Chriſti. Nam eo die Dominus noſter mittit de cœlo ſpiritum ſanctum, qui ſedet ſuper Apoſtolos viſibiliter inſtar flammæ ignis, qui non ſolum Apoſtolos in omnem veritatem, iuxta promiſsionem Chriſti ducit: verumetiam toti mundo confirmat Ieſum in cœlo eſſe, & inde hoc ſtupendo facto ſuam confirmat doctrinam. Sicut enim quinquageſimo die poſt Paſcha Iudaicum, quod primum comederunt in Ægypto, lata eſt lex: & eius doctrina magnis miraculis confirmata eſt, quemadmodum ſcribitur Exodi 19. Ita poſt verum Paſcha, id eſt, poſt occiſum agnum Dei, qui eſt Ieſus Chriſtus, voluit Deus Euangelium filij ſui confirmare hoc mirando facto, id eſt, viſibili donatione Spiritus ſancti, quemadmodũ in veſpertina concione fuſius audiemus.

Iam Euangelium dulciſsimum accedamus, quod

quod eſt etiam pars illius longæ concionis, quam habuit Dominus ad diſcipulos pridiè quàm pateretur. Summa autem textus, quem audiuiſtis, eſt quòd Chriſtus tradat veram notam fidei & dilectionis Dei, & eiuſdem fidei & dilectionis fructus, nimirum vt diſcipuli ſint pacatis conſcientijs per Spiritum ſanctum, quem promittit patrem miſſurum in ſuo nomine. Monet etiam Chriſtus de ſua contra Sathanam victoria, ut vel ex hac uictoria cognoſcat mundus quàm charus ſit Patri. Pertinent autem hæc omnia ad confirmandos diſcipulos ne ſcandalo crucis à confeſsione deficiant.

Loci quatuor:

I. Vera nota fidei & dilectionis Dei.

II. Fructus & vſus ſeruati verbi Dei.

III. Promiſsio Chriſti de Spiritu ſancto paracleto.

IIII. De pace quam ſuis promittit Chriſtus.

DE PRIMO.

Si quis diligit me ſermonem meum ſeruabit. Hæc verba diligenter obſeruemus. Veram enim notam fidei & dilectionis Dei oſtendunt. Qui diligit Chriſtum, libenter ipſum

ſum audit: libenter ſeruat, quod audit: libenter facit, quod ſeruat. Hæc enim natura coniuncta ſunt. Videmus inter homines hunc morem eſſe, quòd non ſine tedio eos audiant erga quos non optimè ſunt affecti: Contra, nihil magis expeti quàm vt audiant cum ſumma animi obſeruantia eos, quos intimè amant, præſertim cum ſciant ſapienter & prudenter, multa ſalutaria & utilia ab illis dici.

1 Sed quis eſt ſermo Chriſti? Primum agere pœnitentiam. Ita enim & eius præco Iohannes Baptiſta, & ipſe ſuam concionem eſt orſus Hinc eius affectus erga nos indicatur: nam ſine pœnitentia impoſsibile eſt ſaluari. Vnde dicit: niſi pœnitentiam egeritis omnes peribitis. 2 Secundò, credere Euangelio, hoc eſt, ſtatuere Chriſtum ſibi talem eſſe, qualis nobis per Euangelium annunciatur, id eſt, ſaluator, iuſtificator & redemptor. Huius fidei finis eſt ſalus animarum 1. Petri 1. & apud Iohannem: Qui credit in filium, habet vitam æternam. 3 Tertiò, ex hac fide fructum producere: PRIMVM, pietatem erga DEUM ſeu cultum Dei. SECVNDVM, innocentiam vitæ & ſanctificationem animi & corporis. TERTIVM, dilectionem proximi manantem ex uera fide & ſincero corde & bona conſcientia. QVARTVM, opus vocationis facere in timore, in gloram Dei & utilitatem

proximi.

opibus ostendendus poenitentiae & fidei fructus

proximi. Has omnes uirtutes patientia vera ornat, quæ eſt quædam erga Deum ſub cruce obedientia. Qui meus uult eſſe diſcipulus, inquit Dominus, tollat cruem ſuam & ſequatur me,

Quid? Cur tam multa requiris, An non ſola fide iuſtificamur & ſaluamur? Verum quidem eſt: Sed diſcernēdum eſt inter ſalutis cauſas, & obediētiam quam requirit à ſuis Deus. Sola fide iuſtificamur: ſed iuſtificati noui facti ſumus homines, nempe filij Dei, qui iam exemplo Patris nouam & beatam vitam degere debemus.

Verum hîc quoq; tenendum eſt, quòd ut duplex nota eſt filiorum Dei: ita etiam duplex eſt nota filiorum Sathanæ. Nota enim filiorum Dei, alia eſt interna, alia externa. Interna eſt pœnitentia, fides, pietas, bona conſcientia. Externa eſt auditus verbi, & honeſta conuerſatio inter homines. Nam ut Chriſtus hîc indicat amorem ſui verbi, & auditum notam eſſe ſuorum diſcipulorum: Ita Petrus honeſtam conuerſationem requirit inter homines: unde Deus glorificari & Eccleſia ædificari poſſit. At nota filiorum Sathanæ interna eſt, eſſe ſine pęnitētia, ſine fide, ſine pietate, mala conſciētia imperiū malorum affectuū, externus cōtemptus verbi & improba uita. Has notas obſeruare

Nota duplex filiorum Dei.

Nota filiorum Sath.

& vnusquisque seipsum examinet, vtrum sit inter filios Dei censendus an inter filios Sathanæ. Si inter filios Sathanæ se senserit esse, reuocet quàm primum gradum, ne citius opinione præcipitetur in iudicium. Si inter filios Dei se intellexerit esse, agat gratias Deo, petat incrementa fidei, dilectionis & aliarum virtutum, petat se confirmari Spiritu sancto, ne Sathanæ technis à pio sanctoq; cursu abducatur.

DE SECVNDO LOCO.

Et Pater meus diligit eum: & ad eum veniemus & apud eum mansionem faciemus. Hic recitantur dulcissimi fructus seruati verbi Christi.

PRIMVS est, quòd Pater diligit seruantes verbum Christi. Habet enim eos charos in dilecto, Ephe. 1. Hoc quantũ sit bonum, ex eo intelligi potest, quòd qui in Christum non credunt, manent sub ira Dei, iuxta illud: Qui non credit in filium, manet ira Dei super eum. Vbi ira Dei est, ibi peccatum, mors, damnatio, infernus, Diaboli tyrannis, breuiter omne malum. Cõtra, vbi amor Dei, ibi victi hostes sunt, ibi salus, ibi gaudium, ibi vita æterna. Cogitemus ergo de hoc primo fructu seruati verbi Christi, ut eius cogitatione magis accendamur ad amorem verbi.

SECVN-

SECVNDVS fructus eſt: & ad eum, inquit, ueniemus. Quo Aduentu nullus honor maior eſſe poterit. Si Deus Pater, filius & Spiritus ſanctus ueniunt ad eum, qui ſeruat ſermonem Chriſti, profectò ſequitur, quòd antea non uenerint ad ipſum: ſed fuerit ſub Diaboli poteſtate, & in regno tenebrarum, vbi mors & damnatio regnant. Magna amicitia eſt, ſi rex venit ad ſubditum, magnus honor eſt à maiori viſitari: ſed huic honori nullus alius conferri poteſt, quòd Deus Pater, Deus filius & Deus Spiritus ſanctus veniant ad hominem diligentem Chriſtum & ſeruantem ſermonem eius.

TERTIVS fructus eſt, quòd non ſolum Trinitas ueniat ad hominem ſeruantem ſermonem Chriſti: verumetiam faciat manſionem apud eum & in eo maneat. Significat Chriſtus hac dulciſsima promiſsione, audientes verbum Chriſti & illud ſeruantes eſſe templa Trinitatis, in quibus habitat Pater, filius & ſpirit' ſanctus. Tametſi autẽ tota Eccleſia, vnũ Dei templum dicitur: tamẽ ſinguli Chriſtiani, ſingula Spiritus ſancti templa ſunt. Ecce quàm magnifica eſt hæc promiſsio. Si quis promitteret miſero homini magnum auri theſaurum, meritò ſanè gauderet & exultaret, quòd è paupere & miſero, diues & fœlix eſſet factus. Verum hic longè maximus theſaurus promit-

titur, nempe inhabitatio Trinitatis in nobis, quæ omnibus theſauris in infinitum præſtantior eſt.

Sed quid facit Pater inhabitans in homine? quid filius? quid Spiritus ſanctus? Pater homines in quibus habitat ſua potentia, protegit & tuetur aduerſus furores Sathanæ, cum in omnes incredulos plenum imperium exerceat Sathan. Filius eoſdem ſua ſapientia & luce docet et illuminat, cõtra omnes nebulas omniũ tenebrarum. Spiritus ſanctus eoſdem ſua ſanctitate ſanctificat, cõſecrat & ungit in Prophetas, reges, ſacerdotes, & ſanctos Domini. In Prophetas quidem quia ea uidemus oculis fidei noſtræ, quæ nullus corporalis oculus intueri poteſt; ea audimus auribus fidei, quæ nulla auris corporalis percipere poteſt. De hoc Prophetico munere concionatur Iohel, quemadmodũ Lucas etiam meminit Acto. 2. In reges cùm quia Dei filij effecti ſumus per victoriam Chriſti, tùm quia virtute Chriſti dominamur morti & inferno Lucæ 22. diſpono vobis regnum, quemadmodum Pater diſpoſuit mihi. In Sacerdotes, quia cum credimus in Chriſtum habemus ius offerendi Deo ſacrificium laudis: habemus libertatem inuocandi Deum, per Chriſtum unicum mediatorem, & ſummũ ſacerdotem: habemus authoritatem docendi verbum

bum Dei, ſed quilibet pro ſuæ vocationis ratione. In ſanctos verò, quia per fidem in Christum, non aliter reputamur puri, quàm ſi legem perfectè impleuiſsemus. Vide quàm multiplex fructus adfert ſecum obſeruatio & amor verbi CHRISTI: nulla maior dignitas, nulla gloria, nullum decus magis eximium eſſe poteſt. Sed quid hînc diſcemus? vt dignè viuamus tanto honore, ne noſtra impuritate Deum expellamus è cordibus: ſed potius ipſum perpetuis laudibus celebremus in vera pietate & ſanctificatione. Quòd huius nos monere tanta dignitas debeat, docet Petrus 1. Petri. 2. ubi ita ait: Vos eſtis genus electum, regale ſacerdotium, gens ſancta, populus quē ſibi Deus vt proprium uendicat, vt prædicetis uirtutes illius, qui è tenebris vos vocauit in admirabilem ſuam lucem. Qui quondam eratis non populus, nunc eſtis populus Dei: qui quondam non conſecuti miſericordiam, nunc eſtis miſericordiam conſecuti. Hînc infert Apoſtolus: Abſtinete ergo à carnis cupiditatibus quæ militant aduerſus animam, & conuerſationem veſtram habete honeſtā inter gentes. Quot igitur beneficia Dei erga nos audimus, tot erūt nobis ſtimuli ad piè ſanctèq; uiuendū. Quare cū Chriſtus hîc tanta promittit, & cum diuina trinitas in credentibus habitet, demus operam

ut ſimus

ut ſimus mundi & puri, quemadmodum decet templa Dei eſſe: ſimus ſpirituales reges, ut dominemur peccato, & non amplius ſeruiamus ei in concupiſcentijs ſuis: ſimus ſacerdotes, qui Deo viuas hoſtias offeramus, eumque ex fide Chriſti inuocemus: ſimus ſancti & ſegregati à prophanis mundi turbis, ne in priſtinas ſordes rurſus incidamus.

DE TERTIO.

Paracletus autem ſpiritus ſanctus, quem mittet Pater in nomine meo, ille docebit vos omnia &c. Hæc eſt Chriſti promiſsio, qua pollicetur ſuis ſpiritum ſanctũ. Antea audiuimus, quæ ſit Chriſtianorum dignitas: nunc quid cum hac dignitate coniunctum ſit audiamus. Et quia hæc pro illorum dignitate explicare non poſſumus, volumus infantum more de ſingulis, quæ hic dicuntur in hac magnifica promiſsione, balbutire. Continent igitur hæc pauca verba ſeptem de ſpiritu ſancto puncta, quæ breuiter recitabo, & ad noſtrum uſum accõmodabo. Hæc enim puncta cauſas miſsi & dati Spiritus ſancti continent.

Primvm dicitur paracletus: hac de appellatione, etſi nonnihil dixi die abhinc octauo: tamen ea hodie repetere non fortè erit inutile.

Dicitur

Dicitur itaq; paracletus, hoc est, aduocatus, vt adsit afflictis, illos doceat, illos consoletur, illorum causam tanquam suam in se recipiat, ac tandem nos impellat, ut clamemus ac ex corde dicamus: Abba Pater, Miserere nostri propter filium tuum, quem nobis saluatorem dedisti. Atq; hæc est prima causa dati spiritus sancti.

SECVNDA est, ut nos viuificet, atq; ideo dicitur spiritus. Est aūt duplex uita: una naturalis, qua omnia animantia uiuunt: Hæc durat ad breue tempus, nam morte tandem absorbetur. Alia uita Dei est, à qua dicit Paulus alienatos esse eos, qui non cognouerunt Christum. Huius vitæ author est spiritus ille Christi, quē suis promisit discipulis. Hæc non est momentanea: sed perpetua, ut quæ Dei æterni propria est. Hanc viuunt, omnes qui in filium Dei credunt Gala. 2.

TERTIA causa missi & dati spiritus sancti est, ut sanctificet, à quo effectu sanctus dicitur: sanctificat autem dum in nobis fidem operatur, dum nos regenerat, dum nostram mentem, affectus & uoluntatem reformat: breuiter dum efficit ut simus nouæ creaturæ, iuxta Dei voluntatem viuentes.

QVARTA causa missi & donati nobis spiritus sancti, est, ut inter nos quandam confir-

met

met charitatem: ideo à Patre ad filios mitti dicitur. Vt enim Pater intima ſtorga & charitate complectitur ſuos filios; ita nihil magis expetit, quàm ut filij, Patris ingenium imitantes, fraternam inter ſe colant charitatem. Hoc facere decet eos, qui Deum communem Patrem agnoſcunt: Qui uero id facere recuſant, illi vel filij nunquam fuerunt, vel turpiter à Patris ingenio degenerauerunt.

QVINTA cauſa miſsi ſpiritus ſancti eſt, ut ab illo diſcamus qualiter Pater noſter cœleſtis erga nos affectus ſit. Ideo dicit Dominus: Et docebit uos omnia. Quid? an aliud docebit, quàm quod Prophetæ & Moſes docuerunt? An aliud quàm quod in ſcriptura nobis commendatur? Nullo pacto. Eadem enim docebit. An non ſufficit ſcriptura? Sufficit quidem, quantum ad doctrinam attinet, non quantum ad noſtrum captum: Nam etiamſi millies audiamus uerbum: tamen inefficax eſt, niſi ille intus doceat. Vnctio enim, ut inquit Apoſtolus, docet omnia.

SEXTA cauſa miſsi & donati Spiritus ſancti indicatur hoc dicto, In nomine meo: quo dicto ſignificatur vltimus finis donati ſpiritus ſancti, qui eſt, ut in Chriſtum credentes ſaluentur. Nam cum Chriſtus ſalus noſtra ſit, & ſpiritus ſanctus eius nomine mittatur non eſt

est dubium, quin nostræ salutis causa mittatur.

SEPTIMA causa est, ut Christi sermonem in nobis confirmet. Ille uos, inquit, docebit omnia: ille suggeret uobis quæcunque dixi. Hæc de Spiritu sancto in Euangelio nostro, quod hodie in Ecclesia legitur, breuiter significantur, plura in symbolo adhuc breuius notantur: quæ sunt, quòd sit verus Deus, & quòd tertia persona in diuinitate, quòd viuificet & sanctificet & quòd in illum uiua fiducia ut in Patrem & filium recumbere debeamus. Verũ de his plura aliâs, & quædam nuper audiuimus.

DE QVARTO.

Pacem meam relinquo vobis, pacem meã do uobis, non quomodo mundus dat ego do uobis. Hæc promissio Christi etiam est magnifica, & maior sanè quam mundus intelligit. An non dicit Christus, sicuti nuper audiuimus, in mundo pressuram habebitis & vos eijcient de synagogis suis? Sic est. Ideo Christus distinguit inter duplicem pacem: pacem mundi & pacem suam. Pax mundi qualis sit, nemo non intelligit: At pax Christi qualis sit, soli filij dei intelligunt. Nam ea est de qua Euangelium

ſonat, de qua prima dominica à Paſchate co-
pioſè dixi. Verum vt breuiter ea repetam: pax
Chriſti eſt reconciliatio noſtri cum Deo, re-
miſsio peccatorum, donatio ſpiritus ſancti ac
uita æterna iuxta orationem Eccleſiæ: Deus
qui corda fidelium ſancti ſpiritus illuſtratione
docuiſti, da nobis quam mundus dare non po-
teſt pacem, & ut corda noſtra ſint tranquilla.

Hanc pacem donet nobis filius Dei, cui
cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor
& gloria in ſæcula,
AMEN.

FERIA SECVNDA PENTE-
COSTES, IOHAN. 3.

SIc Deus dilexit mundum, ut filium ſuum
unigenitum daret, ut omnis qui credit
in eum, non pereat, ſed habeat uitam æter-
nam. Non enim miſit Deus filium ſuum in
mundum, ut condemnet mundum, ſed ut ſer
uetur mundus per eum. Qui credit in eum,
non condemnatur: qui uerò non credit, iam
condemnatus eſt, quia non credit in nomen
unigeniti filij Dei. Hæc eſt autem condem-
natio, quòd lux uenit in mundum, & dilexe-
runt homines magis tenebras quam lucem.
Erant enim opera eorum mala. Omnis enim
qui

qui mala agit, odit lucem, nec uenit ad lucē, ne arguantur opera ipsius. Qui autem operatur ueritatem, uenit ad lucem, ut conspicua fiant facta ipsius, quòd per Deum sint facta.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus confirmatum esse Euangelium Iesu Christi per stupendum miraculum, uidelicet quòd miserit Christus de cœlo spiritum sanctum in uisibili forma, quem non solum senserunt Apostoli, uerumetiam uiderunt omnes qui eo die adfuerunt Hierusolymis: quemadmodum narrat Lucas Acto.2. Hodiè Ecclesia proponit Euangelium, in quo Christus proponit summam eius doctrinæ, ad quam confirmandam, datus erat Spiritus sanctus in die Pentecostes. Colloquitur autem Christus cum Nicodemo, qui fuit ex Pharisæis, & princeps Iudæorum, quemadmodū audiemus latius Dominica Trinitatis. Huic proponit Christus in textu, quem legi, salutis & damnationis causas, monstratq; vnde sit & salutis origo & unde damnatio ueniat. Dicit Christum ideo datum, vt credentes per ipsum saluentur: reliquos testatur hærere in sua damnatione: quemadmodum clarè uidebimus in textus enarratione.

Vide [illegible]

Loci:

I. Commendatio dilectionis Dei & misericordię erga homines.

II. Instrumentũ, quo hominibus applicantur beneficia Christi, signatur.

III. Consolatio piorum contra tentationem peccati & iudicij.

IIII. Discrimen inter credentes & non credentes.

DE PRIMO.

Ita Deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret. His paucis verbis commendatur nobis Dei dilectio & misericordia: idq; non nudis verbis: sed facto omnium maximo. Non est enim vera dilectio quæ vel in corde tantum latet, vel in lingua sedet: sed quę ex intimo cordis affectu proficiscens, uoce & facto se declarat. Quomodo ergo hîc diligit Deus? Diligit adeo ut etiam filium suum pro mundo redimendo dederit precium redemptionis, vt sua morte, morti & damnationi addictos redimeret. De hac Dei dilectione loquitur Paulus Roma.5. Commendat nobis suam charitatem Deus, quòd cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit. Et Rom.8. Si Deus pro nobis quis contra nos? qui etiam proprio filio non pepercit: sed pro nobis omnibus tradidit eum. Quotidiè maxima

ma argumenta charitatis Dei erga homines cō templamur in tota uita & rerū gubernatione: Verum illa charitas, quæ ita in rebus huius uitæ relucet, uix est tenuis umbra illius summæ dilectionis, qua nos in filio (quem dedit in amarissimam mortē pro nobis) complectitur. Hęc Dei dilectio habet summā misericordiam coniunctā, de qua in multis locis Moses, Prophetę & Psalmi cōcionantur: vnde pauca testimonia desumā ad nos confirmandos de voluntate dei erga nos. Moses Exod. 34. ita ait: Dominator Domine Deus misericors, & clemens, & multę miserationis, & verax, qui custodis misericordiam in millia, qui aufers iniquitatem & scelera atque peccata. Deuterono. 5. Ego sum Dominus Deus tuus & faciens misericordiam in multa millia diligentibus me & custodientibus præcepta mea. Isaiæ 16. Et præparabitur in misericordia solium. Ionæ 4. Scio enim quia tu Deus clemens & misericors, patiens & multæ miserationis & ignoscens super malitiam. Dauid Psal. 32. Misericordia Domini plena est terra. Et Psal. 102. Secundum altitudinem cœli à terra corroborauit misericordiam suam super timentes se. Item Psal. 103. Misericordia Domini à sæculo vsq; ad sæculum super timentes eū, & iusticia eius super filios filiorum. Item in eodem Psalmo: pius & clemens Dominus,

lentus ira, & magnus misericordia, non secundum iniquitates nostras agit nobiscum, neq; secundum iniquitates nostras retribuit nobis: sed secundum altitudinem cœli à terra præualuit misericordia eius super timentes eum. Sicut miseretur Pater filiorum: ita miseretur Dominus timentibus eũ. Huiusmodi sunt multa scripturæ testimonia, quæ nobis dilectionem & misericordiam Dei inenarrabilem commendant, & eius dilectionis & misericordiæ amplitudinem, effectũ & applicationem monstrant. Amplitudo enim misericordiæ Dei in his cernitur, quòd se in millia extendat, quòd impleat terram, quòd excedat cœlum & terram, quòd sit ueluti Pater misertus filiorum. Effectus eius seu fructus cernitur in eo, quòd tollat peccatum, quòd iustificet peccatores, quòd à pœna debita absoluat. Hæc misericordia in filio fundata est, quia sua victima iusticiæ Dei satisfecit, & sua obedientia erga legem Dei iusticiam nobis comparauit. Applicatio huius misericordiæ fit diligentibus Deum, timentibus ipsum & custodientibus præcepta eius, hoc est, credentibus in Christum, qui ex fide nouam obedientiam præstant. Sed de hac re plura in secundo loco dicenda sunt: Nos hîc verba textus altius perpendamus. Ita, inquit, Deus dilexit mundum. Quis diligit? Deus. Quem diligit?

ligit? Mundum. Hic siste gradum, & de hac voce cogita. Diligit mundum: ergo salutaris ipsius dilectio non ad solos Iudæos pertinet: sunt enim pars mundi. Diligit mundum: ergò non paucos quosdam de mundo, ut sanctos & probos, qui in mundo sunt: imò Christus ideo venit in mundum, vt peccatores saluos faceret. Quid ergo per mundum significat? Omnes homines qui sunt in mundo. Ecce, inquit Iohannes, agnus Dei tollit peccata mundi. Item: Deus vult omnes homines saluos fieri. Quotiescunq; ergò audimus Deum mundum diligere, cogitemus nos partem mundi eius esse quem diligit. Qui fit quòd diligat cum simus peccatores? Deus duo in nobis inuenit. Vnum quod ipse fecit: Alterum, quod à nobis profectum est. Quòd simus homines constantes animo & corpore, ab ipso est: hanc suam creaturam diligit Deus. Quòd autem simus peccatores, non ab ipso habemus: sed à nobis ipsis profectum est: hoc odit Deus, & pro hoc expiando dedit filium, & uult ut illi, qui volunt misericordiæ ipsius esse participes, hoc in se mortificent perpetua pœnitentia. Sed quomodo Deus mundum diligit? vt dederit filium pro eo, nempe vt ipse mundi peccatum in se reciperet, & pro eo moreretur in cruce. Magna sanè dilectio, qua nulla maior esse potest. Verũ

hîc ratio offenditur, quæ Dei consilium non intelligit, ac ita obijcit. An nō Deus est omnipotens? Est sanè. Nonne omnia quæ vult potest? potest profectò. An non ergo fuisset melius, si alio modo suam erga homines dilectionem ostendisset? Respondet Augustinus. Si fecisset aliter neq; hoc placuisset. Placuit, inquit Paulus, per stultam prædicationem saluos facere credentes. Quare nos, seposito rationis iudicio, dicamus cum Dauide: lucerna pedibus meis verbum tuum. Deinde hoc sciendum est, quod Deus non solum sit omnipotens: verum etiam iustissimus, maximè misericors & sapientissimus. Lapsum erat genus humanum in peccatum. Quid hîc requirebat iusticia? Certè ut secundum peccati magnitudinē puniretur genus humanum. Vt peccatum fuit infinitum (nā eo infinitum bonum offensum erat) ita requirebat Dei iusticia, ut vel infinitas pœnas lueret genus humanū, uel fieret iusta pro pœna compensatio. Hanc compensationem nemo potuit præstare, nisi Deus. Verum quia Deus non debuit pœnā, assumpsit humanam naturā filius Dei, & in ea satisfecit pro peccatis mundi. Atq; ita Deus se non solum omnipotentē: uerumetiam iustissimū, maximè misericordem & sapientissimū declarauit. Solus enim ille inuenit uiam, quam ratio inuenire non potuit.

Dedit filium qui diuina potentia superauit peccatũ, mortem, Diabolum & infernum, qui sua misericordia nos recepit, qui sua iusticia Dei iusticiæ satisfecit, qui sua sapientia viam salutis inuenit.

DE SECVNDO.

Vt omnis qui credit in eum non pereat: sed habeat uitam æternam. Hic instrumentum proponitur, quo nobis beneficia mediatoris Christi applicantur. Verum quia hæc verba sunt filij Dei, & præcipuus flos seu clenodium totius sacræ scripturæ, volo ea sigilatim perpendere & quid doctrinæ ex singulis vocibus sit hauriendum ostendam.

PRIMVM inquit: Omnis. Hæc vox, OMNIS: medetur duabus grauissimis tentationibus, quarum una est de particularitate: altera de indignitate propter multitudinem peccatorum. Multi sunt qui fatentur quidem Deum propitium esse multis propter Christum: sed dubitant an ad se quoq; pertineat tantum bonũ. Hæc grauis est tentatio, cui medetur filius Dei hac una uoce, OMNIS. Nã si ad omnes se nõ extenderet beneficiũ Christi, nequaquã dixisset OMNIS: sed multi aut quidam. Demus ergo Christo laudẽ veritatis, & firmiter unusquisq; statuat, Christi beneficia ad se quoq; pertinere. Deinde alia tẽtatio orit̃ ex cogitatione magnitu

 dinis pecca-

peccatorum, quam augent ærumnæ præſentis uitæ. Huic quoq; medetur Chriſtus hac uoce, OMNIS. Non enim dicit omnis iuſtus, uel minora peccata comittens: ſed OMNIS, ſcilicet qui in hoc uaſto mundo inuenitur. Hoc confirmat etiam precium redemptionis. Sanguis Chriſti, inquit Iohannes, emundat nos ab omni iniquitate, id eſt, ab omni eo quod à nobis iniquè perpetratum eſt contra legem Dei. Nemo ergo deſperet propter magnitudinem morbi: Medicus Chriſtus ſapiens eſt, & efficax remedium contra omnes morbos habet ſuam mortem & obedientiam.

DEINDE ſequitur ſecunda uox, QVI CREDIT: qua voce diſtinguitur genus humanum in duo genera hominum, quorum alij credunt, alij non credunt. Credunt qui ſtatuunt Chriſtum ſibi propitium eſſe, iuxta promiſsionem: Non credunt qui contemnunt Euangelium, qui nolunt Chriſto fidem adhibere: hi ſua culpa non credunt. Beneficium quidem ſe ad omnes extendit, & omnibus offertur iuxta mandatum Chriſti: ſed tantum à credentibus accipitur, iuxta mandatū & promiſsionem Chriſti: Euntes in mundum vniuerſum, prædicate Euangelium omni Creaturæ, qui crediderit ſaluus erit. Ecce omnibus offertur beneficium: ſed ſoli credentes illud apprehendunt: reliqui

uero ſua culpa pereunt. Tametſi enim Deus ſua miſericordia uult omnes ſaluos fieri: tamen uult iuſto ſuo iudicio perire incredulos, quos ſaluari uoluiſſet, ſi ſalutem fide amplecti non recuſaſſent.

TERTIA vox eſt, IN EVM: Is enim ſaluatur, qui in eum, id eſt, in Dei filium, verum hominem & ſaluatorem mundi Ieſum Chriſtum credit. Quid eſt in eum credere? eſt deſperare de te ipſo, & omnia bona ſperare ab ipſo.

QVARTA uox ſequitur NON PEREAT. Hac voce duo indicantur. Primum, quòd omnes non credentes in Chriſtum damnationis ſententiæ ſubiaceant. Alterum, quòd ſolius Chriſti merito homines ſola fide, ab hac damnationis ſententia abſoluantur. Eſt ergo hoc maximum beneficium Euangelij, liberari à commerito exitio & æterna damnatione.

QVINTA uox, SED HABEAT VITAM ÆTERNAM: Hoc eſt ſummum Euangelij beneficiũ. Mors æterna debetur nobis ex noſtro merito: vita æterna debetur nobis ex Chriſti merito, modo in eum firma fiducia vſque ad finem recumbamus. Ex his iam firmum diſcrimen colligendum eſt inter legem & Euangelium: inter opera & fidem. Lex promittit uitam æternam: ſed facientibus legem. Verum quia nemo legi ſatisfacere poteſt, ſequitur neminem per

legem vitam æternam consequi. Euangelium promittit vitam æternam gratis omnibus qui in Christum credunt, quia Christus pro omnibus ijs legis iusticiæ satisfecit. Fides igitur accipit gratuitum beneficium, quod lex offert cum conditione impletæ legis: Verum nacti hoc beneficium fide debemus opera facere, non ut illis mereamur cœlum & uitam æternam: sed vt filij Dei, ipsi ueram obedientiam, & nostram fidem ex suis operibus declaremus in omni pietate & honestate.

DE TERTIO.

Non enim misit filium suum Deus in mundum, ut condemnet mundum: sed ut saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eũ non condemnatur: Qui autem non credit iam iudicatus est quia nõ credidit in nomen filij unigeniti Dei. Hæc verba tertium locũ continent, nempe consolationem & terrorem. Illa consolatur credentes, agnoscentes sua peccata: hoc terret contumaces qui in Christum nolunt credere. Cum autẽ Dominus facilè uideret, quæ esset hominũ infirmitas, & maximè eorum qui verè sententiam legis cogitant. Illi enim dum audiunt mortis sententiæ subiacere omnes, qui legi plenam obedientiam non præstant, non possunt nõ pauescere ad legis minas: hos igitur consolatur Christus & ait: Non misit

fit Deus filium suum ut condemnet mundũ sed ut saluetur mundus per ipsum. Loquitur de primo suo in mundũ Aduentu, qui fuit ad saluandum peccatores agentes pœnitentiam. Hac enim dulci inuitatione usus est. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam uos. Item: non ueni uocare iustos: sed peccatores ad pęnitentiã. Quotquot ergo uoci Christi obtẽperant & pœnitentiã agunt, liberi sunt à iudicio condemnationis. Ita enim ait ueritas: qui credit in eũ nõ iudicatur, scilicet iudicio condemnationis. Hæc promissio consolabitur nos aduersus legis & conscientiæ sententiã. Is enim qui futurus est iudex uiuorũ & mortuorũ, dicit clara uoce: qui credit in eum non iudicatur. Hui⁹ promissionis fiducia aduersus minas legis, terrores mortis, flammas inferni, tyrannidem Diaboli in hora mortis erit nobis necessaria: non enim fieri potest ut ipsa æterna ueritas mentiatur. Hacten⁹ de cõsolatione credentium: De terrore eorum, qui nolunt Euangelio credere, sequitur. Qui autẽ non credit, iã iudicatus est, quia nõ credidit in nomen unigeniti filij Dei. Quid? An non ergo aliud futurum est iudicium? Imo ad iudicandum ueniet filius hominis suo tempore, quemadmodum promisit. Quid ergo est quod dicit, iam iudicatus, id est, condemnatus est? Hoc dicto

ostendit

ostendit qualesnam sunt omnes filij Adam sine fide, id est, sine Christo mediatore, uidelicet quod sint iudicati, id est, condemnati, scilicet quantum ad causam attinet & materiam. Causa enim & materia damnationis in ipsis est, quæ est transgresio legis diuinæ, & contumax rebellio aduersus Deum. Præterea legis sententia, olim à Deo creato primo homine proposita, & deinde repetita in monte Sina est, quòd maledictus sit omnis, qui non obedierit Deo iuxta ipsius mandatum. Ad hanc maledictionem obligati sunt omnes qui non credunt in filium Dei, qui solus eorum maledictionem in se recepit qui in se crediderint. Hoc ita esse significant quæ sequuntur: *Hoc est autem iudiciũ, quod lux uenit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem.* Hoc est, ideo homines condemnabuntur, quia lucem filij Dei fide non receperunt: sed potius in sua ignorantia permanere uoluerunt, idq; ideo quia eorum opera erant mala.

DE QVARTO.

Omnis enim qui malè agit odit lucem, & non uenit ad lucem, ut non arguantur opera eius. Fures cũ furari uolunt tenebras amant: ita homines qui nondum ad benè agendum

sunt

ſunt nati per fidem Chriſti, toto impetu ad malè agendum feruntur, ideo lucem Euangelij oderunt: cum contra, qui ſincerè agit, benè ſibi conſcius, uenit ad lucem, id eſt, ſua opera manifeſtè facit, non ueretur hominū conſpectum. Id eſt, qui venit ad Chriſti lucem & eius ſpiritu benefacere didicit, is non manet diutiꝰ in ignorantię tenebris: ſed ut lucis filius ambulare conatur. Hinc ergo diſcamus, primum differentiam inter credentes & non credentes. Diſcrimen enim ab operibus petendum eſt, ſicuti Dominus in alio loco ait: Bona arbor, bonum fructum facit: Mala uerò malum producit fructum. Deinde etiam diſcamus, quòd lux Euangelij non ferat, vt veteribus tenebris inuoluamur. Huc tot Chriſti adhortationes & Apoſtolorum. Apud Matthæum ait Dominus: ſic luceat lux ueſtra coram hominibus, ut glorificent Patrem cœleſtem. Et Paulus ait: Lucis filij eſtis tanquam in luce ambulate. Ad eundem modum & Petrus: Ad quem accedentes lapidem viuum, ab hominibus vero reprobatum, à Deo quidem electum, & honorificatum, & ipſi tanquam lapides viui ſuperædificamini domus ſpirituales, ſacerdotium ſanctū, offerentes ſpirituales hoſtias acceptas Deo per Ieſum Chriſtum: nemo igitur cogitet per Euangelium datam eſſe licentiam peccandi. Euan

gelium

gelium à peccato liberat, quare non vult ut liberati amplius peccati iugo se submittant. Si, inquit saluator, filius vos liberauerit, verè liberi eritis: Qui facit peccatum seruus est peccati. Cum igitur liberi simus per Iesum Christum, libertate nostra ita utamur, ut simus serui non peccati; sed Dei per Christum Iesum Dominũ nostrum, cui honor in sæcula AMEN.

FERIA TERTIA PENTECOSTES, IOHAN. 10.

AMen amen dico uobis, qui non intrat per ostium in stabulum ouium, sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Qui autẽ intrat per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit, & oues uocẽ eius audiunt. Et proprias oues uocat nominatim, & educit eas: Et cum proprias oues emiserit, ante eas uadit, & oues illum sequuntur, quia nouerunt uocem eius. Alienum autem non sequentur, sed effugient ab eo, quia non nouerunt uocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Iesus: Illi autem non cognouerunt quæ essent, quæ loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum Iesus: Amen amen dico uobis, ego sum ostium ouium. Omnes quotquot ante me uenerunt, fures sunt & latrones, sed non audierunt oues eos. Ego sum ostium,

per me si quis introierit, seruabitur, & ingredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Fur non uenit, nisi ut furetur, & mactet ac perdat. Ego uerò ut uitam habeant, & abundantius habeant.

ENARRATIO TEXTVS.

HEri audiuimus de uita æterna, quam consequimur fide Christi: hodie nobis monstratur uerum ostium & ostiarius, ne quis à uera vitæ æternæ ianua aberret & quærat viã aliam, aut ostium per quod ad uitam peruenire non potest. Vt autem hunc Euangelij textum melius intelligamus, obseruanda est eius occasio & scopus, vnde summa sententiæ colligetur. Occasio fuit: Christus sanauit hominem cęcum qui cęcus à natiuitate fuerat: quo facto suam declarauit diuinitatem & se Mesiã olim promissum ostendit. Verũ Pharisæi & Scribæ, qui tum habebantur pastores populi Dei, offendebantur ut qui Christo honorẽ Mesiæ & pastoris veri promissi inuidebant: contra quorum impietatem se tuetur & verũ pastorẽ esse defendit. Scopus ergo est ut monstret verum ouile, id est, ueram Ecclesiam definiat, cuius ipse solus sit uerus pastor. Habemus occasionem & scopum huius concionis: Summa autem est, quòd & confutat Scribas, qui se pro veris pastoribus uenditarunt, & se asserit

verum

verum pastorem esse in cuius ouili sunt quotquot audiunt ipsius vocem & se sequuntur, & ab alienis, id est, à falsis pastoribus discedunt.

Loci duo:

I. De falsis pastoribus.
II. De vero pastore & ouili vero.

DE PRIMO.

Amen amen dico uobis qui non intrat per ostium in ouile ouium; sed ascendit aliunde, ille fur est & latro. Hæc descriptio est falsi Prophetæ, & vnius proposito exemplo, omnes falsos Prophetas intelligit. Falsus Propheta est qui non intrat per ostium. Quid est non ingredi per ostium? est aliam salutis viam proponere, quàm solum Christum. Quicunq; igitur à Christo aberrat, ab ostio aberrat & est falsus Pastor. Arrhius negauit Christi diuinitatem, aberrauit ergo ab ostio: est enim Christus verus Deus. Fontinus Christi humanitatem negauit, aberrauit igitur ab ostio: est enim Christus homo verus. Sabellius posuit in Christo duas personas, aberrauit igitur ab ostio: est enim Iesus Deus & homo vnus Dominus & vnus Christus. Papistæ dicunt quòd non solo Christi merito saluemur, errant igitur ab ostio: Christus enim solus mundi saluator est.

Pharisæi

Pharisæi & Papistæ obtrudunt nobis humanas traditiones loco Euangelij, quare ab ostio aberrant, & intrant in ouile, id est, in Ecclesiā per aliam doctrinam, quàm Mosis, Prophetarum, Psalmorum & Apostolorum: hoc enim est ascendere aliunde. Obseruemus igitur hinc veram notam falsorum Prophetarum, quæ est aliunde, quàm per verū Christi Euangelium, & per Christum ipsum ascendere in ouile, & sumere sibi docendi officium. Hi falsi doctores sunt fures & latrones. Latrones dupliciter sunt: Primum, quia sentiebant suam doctrinā satis esse ad salutem, & eam esse quæ sola pasceret, cum tamen non sit intellectus verbi nisi aperiente Christo & veluti recludente ostium. Secundò, quia nouas etiam traditiones comminiscebantur, quas putabant ad salutem conducere: Quemadmodum etiam à Papistis factitatum esse manifestum est, qui hoc opus, hanc missam, hoc rosareum, hanc inuocationem sanctorum, hunc ordinem docuerunt salutem mereri. Fures præterea sunt: quia primum dolo veram doctrinam auferunt. 2. Corinth. 11. sicut Serpens Euam seduxit astutia. Deinde, quia postquam veram doctrinam suffurati sunt, obtrudūt impiam doctrinam, qua manus impiorum confortant & contristant cor iusti Ezech. 13.

Sed quid est quod postea in textu sequitur: Quotquot ante me uenerunt fures sunt & latrones? Nonne Moses, Elias, Esaias, Heliseus, Hieremias, Daniel, & multi alij venerunt ante Christum? si venerunt ante ipsum, fuerunt fures & latrones, sicuti hic Dominus clarè pronunciat. Illi venire dicuntur ante Christum qui sine Christo veniunt, qui sine ipsius doctrina, & spiritu veniunt: verum sancti Dei Prophetæ venerunt cum Christi spiritu & doctrina: ergo non ante Christum venerunt, nec fuerunt fures & latrones: sed ueri pastores ouilis Christi. Hinc rectè Augustinus: cum illo veniunt qui cum verbo Dei veniunt. Ego, inquit, sum via, ueritas & vita. Si ipse est veritas, cum ipso veniunt qui veraces fuerunt. Quotquot ergo veniunt sine illo sunt fures & latrones, id est, ad furandum & occidendũ veniunt sponte. Fures quidem sunt, quia quod alienum est suum esse dicunt. Latrones, quia & quod sunt furati, occidunt. Videte ergo quantum periculum sit à falsis doctoribus: oues Christi sibi vendicant, ut fures: easdem occidunt, ut latrones. Meritò ergo Christus in Euangelio hortatur omnes, ut caueant sibi à Prophetis falsis, id est, à falsis pastoribus, qui veritatem Dei non adferunt.

DE SECVNDO.

Qui autem intrat per ostium pastor est ouium. Hic de bono pastore agit & definit bonum pastorem esse, qui per ostium intrat. Sunt autem quatuor genera bonorum pastorum. Primum enim Deus ipse pastor suarum ouium dicitur, iuxta illud Hiere. 22. Ecce ego congregabo reliquias gregis mei de omnib⁹ terris, ad quas eiecerant eas & conuertã eas ad rura sua & crescẽt & multiplicabuntur. Itẽ Psal. 23. Dominus pastor meus, nihil mihi deerit, in loco pascuæ me collocabit. Deinde, Christus Deus & homo est etiã pastor uerus, sicut in hoc Euangelio testatur & nuper audiuimus. Ego sum pastor bon⁹: quod inde probauit, ꝙ suas oues uita redemerit. Tertium genus pastorum, sunt pij doctores, de quibus loquitur Dominus apud Hieremiam: Suscitabo inter eos pastores & pascent. Et Christus Petrũ pastorem facit, cũ ait: pasce oues meas. Quartum genus pastorum est magistratus ciuilis. Vnde Dauid rex, pastor populi dicitur: & olim reges pastores populorum dicebantur. Verum de primo & ultimo genere pastorum non loquitur Dominus in hoc Euangelio: sed tantum de medijs generibus, hoc est, de se ipso & alijs pijs doctoribus Ecclesiæ: De quibus non nihil dicam: sed breuius, quia nuper de hoc materia dictum est. Bonus igitur pastor in genere est: Primum, qui

intrat per ostium, id est, qui cum Christo uenit & adfert uerum Euangelium, quemadmodum Prophetæ & Apostoli olim fecerunt, & hodie omnes quotquot sincerè docent Euangelium. 2. pascit oues, non caduco, sed salutari pabulo, scilicet uiuifico verbo Dei. 3. ostiarius hic aperit, id est, Christus facit, ut verbum sit efficax & proficiat ouibus ad salutẽ. Nisi enim Christus aperit, frustra laboratur, nec oues efficaciter pascuntur. 4. proprias oues vocat nominatim, hoc est, nouit suas oues, amat & cura singulari complectitur. 5. vadit ante eas. Quomodo? Doctrina, vita & cruce. Debet enim bonus Pastor esse forma gregis in doctrina, vita & cruce. 6. oues illum sequuntur, scilicet in doctrinæ puritate, in uitæ sanctimonia, & patientia sub cruce. Sed quare oues sequuntur illum? 1. Quia vocem eius agnoscunt. 2. Quia ab alieno fugiunt; nam eius vocem non nouerunt. Habemus hîc descriptionem non solum veri pastoris: verumetiam verarum ouium quę in uno sunt ouili summi pastoris Dei. Quid est ouile? Est Ecclesia Catholica. Quæ sunt oues? omnes qui vocem pastoris audiunt, eum sequuntur & fugiunt ab alienis pastoribus, qui reuera non sunt pastores: sed fures & latrones. Hîc tenendæ sunt differentiæ veræ Ecclesiæ, & falsæ Ecclesiæ. Veræ Ecclesiæ propriæ notæ sunt

ſunt hæ, quas qui non habet, ſciat ſe non eſſe de ouili Chriſti.

Quæ ſunt iſtæ notæ veræ Eccleſiæ ſeu veri ouilis Chriſti? Prima eſt vox incorrupta doctrinæ cœleſtis, iuxta illud: oues meæ vocem meam audiunt. 2. vſus Baptiſmi integer. 3. uſus cœnæ Dominicæ iuxta Chriſti inſtitutionem. 4. uſus clauium iuxta mandatum Chriſti. 5. crux. 6. mutua ouium Chriſti charitas. 7. mutuæ pro ſe inuicem preces. 8. conſeruatio miniſterij verbi. Hæ ſunt veræ notæ Eccleſiæ Chriſti, quas paucioribus verbis comprehendere licet: vt dicamus primam notam eſſe ouium Chriſti, incorruptã Euangelij uocem. Secundam, legitimum vſum ſacramentorum. Tertiam, obediẽtiam erga miniſterium verbi. In his. n. tribus cõtinẽtur octo illæ quas poſui.

Habemus in genere, quis ſit bonus paſtor, & quæ ſint veræ oues: nunc ea accomodemus ad exempla: Primum ad Chriſtum ſummum paſtorem & eius oues. Deinde ad alios verbi miniſtros qui ſub Chriſto paſtore, etiam dicuntur paſtores.

Chriſtus probat ſe bonum paſtorem eſſe ex eo, quòd vitam ſuam ponat pro ouibus: is enim de cœlo deſcendit, ut quæreret quod perierat, ut ſanaret quod languidum erat, & conſolidaret uulnera ouibus à lupis inflicta. Hic

præcefsit oues doctrinæ puritate, vitæ innocentia & cruce: hic pafcit oues faluifico pabulo Dei, id eft, verbo Euangelij: hic oues errantes colligit: hic lupos pedo fuo arcet: Breuiter nihil charius habet falute fuarum ouium. Huius oues funt Abel, Abraham, Ifaac, Iacob, Dauid, Iofeph, Anna, Maria, Symeon & multi alij, qui relicto errore, voci Chrifti præbuerunt aures, eum fequentes in doctrina, uita & cruce, quem etiam fuo tempore fequentur in gloria. Si enim cum illo patimur, cum illo glorificabimur. Huius oues funt hodie quotquot Euangelio credunt, & Chriftum vera confefsione & pietate colunt.

Quem autem fructum oues Chrifti à fuo paftore, qui & oftium eft & oftiarius, expectabunt, Chriftus oftendit, cum inquit: per me fi quis introierit, faluabitur & ingredietur & egredietur & pafcua inueniet. Hoc eft, fi quis relictis tenebris, me lucem fecutus fuerit, ingredietur fcilicet fide, & egredietur confefsione, pietate & charitate, & pafcua inueniet, fcilicet per verbum vitæ in hoc mundo & æternam beatitudinem in futura vita.

Deinde funt boni paftores omnes pij miniftri uerbi, qui exemplum Chrifti in pafcendis ouibus fequuntur. Talis fuit Helias, talis

Hieremias,

Hieremias, talis Esaias, tales Apostoli, tales hodie omnes qui Christum sincerè prædicant, & oues præcedunt doctrina, vita & cruce, qui lupos non fugiunt: sed arcent ab ouili Christi gladio spiritus & ardentibus precibus. Hi etiã habent proprias oues, eos qui eorum uocem audiunt ac ipsos sequuntur in doctrina, pietate & patientia. Quid? an non oues ad solum Christum pertinent? Pertinent quidem. Quomodo ergo dicit eas pastorum esse qui eas pascunt? Sunt pastorum si curam spectes: solius uerò Christi si possessionem & uerum dominium. Is enim suo precioso sanguine sibi oues suas acquisiuit. Verum quia nuper etiam audiuimus concionem de pastore & ouibus, nolo hìc plura dicere: sed commendo uos omnes summo pastori nostro IESV CHRISTO, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor & gloria in sæcula,

AMEN.

DOMINICA TRINITATIS, EVANGELIVM IOHAN. 3.

ERat homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorum. Hic uenit ad Iesum nocte, & dicit ei: Rabbi, scimus quòd à Deo ueneris magister. Nemo enim potest hæc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit Iesus, & dixit ei: Amen amen dico tibi: Nisi quis natus fuerit è supernis, non potest uidere regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Num potest in uentrem matris suæ iterum introire ac nasci? Respondit Iesus: Amen amen dico tibi, Nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnũ Dei. Quod natum est ex carne, caro est, & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Ne mireris quod dixi tibi, Oportet uos nasci è supernis. Spiritus ubi uult, spirat, & uocem eius audis, sed nescis unde ueniat, & quò uadat: sic est omnis qui natus est è spiritu. Respondit Nicodemus & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Iesus, & dixit ei. Tu es ille Magister Israëlis, & hæc ignoras? Amen Amen dico tibi, quod scimus, loquimur, & quod uidimus, testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Si terrena dixi uobis, & non creditis, quomodo si dixero uobis cœlestia, credituri sitis? Et nemo ascendit in cœlum,

lum, nisi qui descendit è cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Et sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filiũ hominis, ut omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat uitam æternam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc festum meritò nostri symboli seu fidei Festum dici poterit. Est enim institutum, vt doceatur in Ecclesia de Deo, qui est vnus & verus in essentia, trinus in personis, & de eius erga Ecclesiam beneficijs. Nam postquam superioribus dominicis de Christo, eiusq; beneficijs, de dilectione Patris mittentis filium in mundum, de missione spiritus sancti ad confirmandum Christi Euangelium dictum est: commodum iudicauit Ecclesia hæc omnia simul coniungere, & de ijs hoc die docere: quò breuiter in memoriam, quæ fusius declarata sunt, reuocentur. Proponit autem Ecclesia hunc textum Euangelicum, quem audiuistis, sapienti consilio: Nam in eo beneficia Dei erga Ecclesiam proponuntur. Vt enim Pater filium mittit, vt fiat uictima pro peccato: ita Spiritus sanctus datur, qui credentes ad vitam æternam regenerat. Est ergo summa præsentis Euangelij quod regenerati fide Christi, sint hæredes

des uitæ æternæ, beneficio & merito Christi, quem Pater misit. Vt autem certum teneamus ordinem, in hac concione dicam:

I. De noticia Dei.
II. De spirituali regeneratione.
III. De consolatissimo Christi dicto: sicut Moses exaltauit serpentē in deserto: ita oportet exaltari filium hominis &c.

DE PRIMO.

Cum noscere Deum sit uita æterna, operæ precium est, ut homines ad ueram noticiam Dei aspirent. Est autem noticia Dei duplex. Vna est gentilis, naturalis, & Philosophica, & hæc est imperfecta. Nam mundi sapientes, qui uerbo Dei non erant instituti, in quatuor errarunt. 1. in substantia. 2. in personis. 3. in prouidentia. 4. in uoluntate. Epicuræi ab omnibus exploduntur qui negarunt ullum Deum esse. Sapientes, qui vnum Deum sunt confessi, errarunt in substantia: nam non putarunt hunc esse Deum, qui est Pater, filius & spiritus sanctus. Nec rectè iudicarunt de personis. Prouidentiam Dei quidam sustulerunt: quidam uniuersalem negarunt: putarunt enim Deum maxima curare, non autem hæc terrena. Volun-
tatem

tatem Dei de gratuita misericordia ignorarũt prorsus: at quòd punire velit aliquando contumaces propriæ conscientiæ testimonio admonebantur. Sed unde gentes hanc qualemcũque noticiam Dei habuerunt? Dauid & Paulus ex creatura eas hanc de Deo noticiam habuisse testantur. Paulus enim Roma. I. ait: Id quod de Deo cognoscitur, manifestum erat ipsis: Deus enim eis manifestauit. Nam quę eius sunt inuisibilia, dum per res creatas intelligun tur, ex creatione mundi peruidentur, æterna scilicet eius tũ potentia, tum diuinitas, ad hoc, ut sint ipsi inexcusabiles. Dauid dicit: Cœli enarrant gloriam Dei & opera manuum eius annunciant firmamentum: Hoc est, Cœlum quod videmus ostendit Deum opificem. Summa autem cognitionis Philosophicæ de Deo huc redit. Primum homo res conditas contem plans huc perducitur, vt aliquem esse fateatur à quo hæc omnia sint condita, & cuius virtute administrentur cuncta: inde uero ad æternam eius potentiam ac diuinitatem perueh atur necesse est. Siquidem eum, qui omnia condiderit, rebus omnibus conditis antiquiorem, ac proinde æternum esse oportet: & incredibilis ista uis quæ tantæ moli regendæ sufficiat, excellentior sit necesse est quauis alia etiam præstantissima virtute. Id ipsum autem est, quod Deũ

vocamus

uocamus, qui rursus nisi unus sit, certè neque is sit, qui omnia condiderit, neq; qui omnia administret, ac proinde nec æternus neq; omnipotens, deniq; nec Deus fuerit. Hæc summa noticiæ Dei est apud mundi sapientes: Cuius noticiæ usus est triplex. Primus, ut homines Deum ex creaturis agnoscãt. 2. ut agnitum uenerentur. 3. ut non colentes Deum agnitum sint inexcusabiles. Primus & secundus proprius est finis noticiæ Dei. Tertius est accessorius hominum culpa. Altera noticia Dei est ex scriptura seu ex uerbo Dei, quæ noticia summatim in symbolo continetur Apostolico, quæ est, ut credamus esse unum Deum: vt credamus esse tres personas in vna diuinitate: ut cognoscatur uoluntas Dei, & eius erga Ecclesiam beneficia: ut modus à nobis intelligatur, per quem beneficiorum sanctæ Trinitatis participes fieri possimus.

Verum ut hæc Dei noticia plenior à nobis haberi posit, quatuor membra de hac salutari Dei noticia proponam & explicabo: quorum primum erit confirmatio, quòd tantum sit unus Deus. Secundum, ostensio quòd sint tres personæ in una diuinitate. Tertium, quid in singulis personis sit spectandum. Quartum, quinam sit salutaris usus noticiæ Dei.

PRIMVM, confirmatio petenda est ex testimonijs.

ſtimonijs. Teſtimonia autem confirmantia unitatem Dei ſumam ex Moſe, Prophetis, Pſalmis & Apoſtolicis ſcriptis. Moſes Exod. 20 Deut. 5. ait: Ego Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Ægypti, non habebis alios Deos coram me. Deut. 6. Audi Iſrael: Dominus Deus noſter Deus unus eſt. Eſaiæ 43. Ante me non eſt formatus Deus & poſt me non erit: Ego ſum ego ſum Deus, & non eſt abſq; me Saluator. 44. Ego primus & nouiſsimus & abſq; me non eſt Deus. Pſalm. 18. Quis Deus præter Iehouah, & quis fortis præter Deum noſtrum Paulus 1. Corinth. 8. ſcimus quòd non ſit alius Deus quàm vnus. 1. Tim. 2. vnus eſt Deus. Hęc teſtimonia & multa alia, vnum eſſe Deum euidenter conuincunt, id quod etiam Catholica confitetur Eccleſia, dum ait: Credo in Deum unum.

SECVNDVM de perſonis. Eſſe autem tres perſonas in vna diuina natura, non multiplicata, ſed una numero manente ratio non capit: Quare potius hoc myſterium eſt uenerandum, quàm ſcrutandum. Hinc Bernardus: Scrutari hoc temeritas eſt, noſſe uero uita eſt æterna. Et Salomon: Scrutator maieſtatis opprimitur à gloria. Quare hîc rationem noſtram ſub uerbo Dei captiuam teneamus, & ſcripturæ teſtimonijs de tanto myſterio credamus. Cur autem

Eccleſia

Ecclesia credat tres esse personas in vna diuina natura, hæc est ratio: Vnus tantum est Deus, quod iam multis testimonijs probatum est, Pater est Deus, Filius est Deus, Spiritus sanctus est Deus: ergo Pater, Filius & Spiritus sanctus vnus est Deus. Quod autem Pater sit Deus, similiter filius & spiritus sanctus, probatur quadrupliciter. 1. ex claris scripturæ verbis. 2. ex operibus. 3. ex cultu qui debetur Patri, filio & spiritui sancto. 4. ex Ecclesiæ perpetuo consensu.

Clara scripturæ verba sunt Matth. 3. Pater sonat de Cœlo: filius stat in fluuio: Spiritus sanctus descendit, ut columba, super Christū. 1. Iohan. 5. Tres sunt qui testimonium perhibent in cœlo, Pater, verbum & Spiritus sanctus, & hi tres vnum sunt.

Deinde idē opera ostendunt. Pater creat, Filius creat, & Spiritus sanctus creat: Pater iustificat, filius iustificat, & spiritus sanctus iustificat: Pater omnia gubernat, filius omnia gubernat, & spiritus sanctus omnia gubernat. Hæc opera creationis, iustificationis, & gubernationis Dei sunt propria. Quare cum hæc Patri, filio & spiritui sancto communiter tribuantur, diuinam eorum naturam fateri necesse est.

Idem confirmat & cultus. Pater inuocatur, filius

filius inuocatur, ſpiritus ſanctus inuocatur: nunc autem ſolus Deus inuocandus eſt, & in ſolum Deum credere licet: Quare Pater, & filius, & ſpiritus ſanctus Deus vnus eſt.

Huc & teſtimonium Eccleſiæ pertinet. Hæc eſt autem fides Catholica, vt vnum Deũ in Trinitate, & Trinitatem in vnitate veneremur, non confundentes perſonas, nec ſubſtantiam diuidentes. Nam alia eſt perſona Patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti.

TERTIVM de ijs quę ſpectanda ſunt in perſonis. In perſonis ſpectanda ſunt quinq;. 1. eſſentia. 2. perſona. 3. perſonalis diſtinctio. 4. opus. 5. voluntas.

Eſſentia ſeu natura eadem eſt Patris, filij & ſpiritus ſancti. Non eſt enim aliud Pater, aliud filius, aliud ſpiritus ſanctus: Nam vna eſt diuina eſſentia & natura ſimplex: atq; ideo dicitur Pater eſſe in filio & ſpiritu ſancto: filius in Patre & ſpiritu ſancto: ſpiritus ſanctus in Patre & filio.

ALTERVM, quod ſpectandum eſt in Trinitate, eſt perſona, videlicet quòd alia ſit perſona Patris, alia filij, alia ſpiritus ſancti. In hac perſonarum Trinitate, nihil eſt prius, nihil poſterius, nihil maius, nihil minus: idque nec tempore, quia omnes perſonæ ſunt coæternæ: nec natura, quia omnes ſunt vnius &

eiusdem essentiæ: nec dignitate, quia sunt coæquales; nec intellectu, quia simul intelliguntur.

TERTIVM, quod est spectandum in personarum Trinitate, est personalis distinctio. Hic primum obseruandum est quomodo Deus à creaturis discernatur: Deinde, quomodo personæ diuinæ à se inuicem distinguantur. Distinctiones, quibus Deus à creaturis distinguitur, sunt hæ. 1. in vna & indiuidua natura non multiplicata, sunt tres personæ. 2. Deus est mens æterna. 3. Deus est creator. 4. Deus est in mundo & supra mundum. 5. Deus est in omni loco & in nullo loco. Hæ quinq; proprietates soli Deo competunt, & nulli creaturæ.

Personæ a se inuicem distinguuntur duplicibus proprietatibus, interioribus & exterioribus. Interiores sunt gignere, nasci, procedere. Solus Pater gignit filium: solus filius nascitur è Patre: solus spiritus sanctus procedit ab vtroq;. Exteriores proprietates sunt, mittere & mitti. Solus Pater mittit: filius & Spiritus sanctus mittūtur, sed diuersimodè. Filius missus assumpsit humanam naturam, in qua uictima factus est: Mittitur Spiritus sanctus in corda, ut nouam lucem in cordibus incendat.

QVARTVM, quod in personis considerandum dixi, est opus Trinitatis. Hic obser-

uanda

uanda eſt regula Auguſtini. Opera diuinitatis ad extra ſunt indiuiſa: ſed ſeruata cuiuſq; perſonæ proprietate. Pater creat, filius creat, Spiritus ſanctus creat; Pater regenerat, filius regenerat, & ſpiritus ſanct⁹ regenerat. Sed pater creat per filium & res creatas ſpiritus ſanctus conſeruat: Pater regenerat in filio per Spiritum ſanctum.

QVINTVM, quod conſiderandum in perſonis dixi, eſt voluntas: quæ qualis ſit docent. 1. facta præterita & præſentia. 2. præcepta. 3. comminationes & promiſsiones legales. 4. promiſsiones Euangelij. 5. exempla. 6. ἀπροσωποληψία ſeu quod non ſit acceptor perſonarum. Hæc omnia ſimul docent, quòd Deus iraſcatur peccantibus & velit eos punire, & quòd velit peccatum remittere omnibus ad mediatorem confugientibus, & dare eis vitam æternam, nulla nationum aut populorum habita ratione.

Iam vſus reſtat qui eſt multiplex. Primum igitur hæc rectè formabunt iudicium noſtrũ de Deo. Talem enim Deum agnoſcere debemus, qualem ſe patefecit verbo & teſtimonio, iuxta verſiculum: Ecce Deum credas quod de ſe prędicat ipſe. Secundò hæc docent nos rectè ſentire de creatione quæ eſt opus totius Trinitatis. 3. Rectè ſentire de reparatione generis

 humani,

humani, quæ eſt etiam opus totius Trinitatis, vt ſupra dictum eſt. 4. Hæc confirmant Articulos fidei noſtræ de Deo & Trinitate. 5. Hæc nos ad rectè inuocandum inſtruunt. Inuocatio enim in hunc ſolum Deum eſt dirigenda, qui eſt Pater, filius & ſpiritus ſanctus. 6. Nos hæc monent, vt ſolicitè & ſanctè viuamus, tanquã in Dei conſpectu. Hæc ſint de Deo & Trinitate dicta, quæ omnia in ſymbolo noſtro breuiter indicantur.

DE SECVNDO.

Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu non poteſt intrare in regnum Dei. Hæc eſt ſecunda doctrina quam propoſui, quæ vt melius intelligatur, duo ſunt obſeruanda. Primum cum quo loquatur Chriſtus. Alterum, quæ fuerit huius dicti occaſio. Qualis auté fuerit cũ quo loquutus eſt Chriſtus, exponit textus. Fuit vir honeſtus & nobilis: fuit princeps Iudæorum: fuit Phariſæus, qui vixit inculpatè ſecundum legem. Occaſio autem fuit hæc. Nicodemus venit ad Chriſtum nocte, qui vt Phariſæus iudicauit ſe iuſtum ex legis operibus, ſacrificijs & ſabathiſmis: quare mirabatur Iohannem nouam doctrinam proponere de iuſticia & Baptiſmo, quam ipſe legis doctor ignorabat. Huius igitur iudicium præuenit Chriſtus hoc dicto. *Niſi quis natus fuerit denuo* non

non poteſt intrare in regnum Dei. Ad hæc verba ſtupeſcit Nicodemus & ait: Quomodo poteſt homo cum ſit ſenex iterum naſci? cui Chriſtus: Amen dico tibi niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu, non poteſt intrare in regnum Dei. Hic Chriſtus dicit ſe non de carnali natiuitate, quemadmodū eum intellexit Nicodemus loqui: ſed de ſpirituali, quam neceſſariam eſſe eo probat, quod prior noſtra natiuitas eſt immunda. Quod natum (inquit) eſt ex carne, caro eſt. Id eſt, quicquid naſcitur in hac vicioſitate naturę, immundum & reum eſt, atq; ideo regni Dei non eſt capax. Huc addit modum regenerationis: Spiritus ubi vult ſpirat, & uocem eius audis, ſed neſcis unde veniat, aut quo vadat: ſic eſt omnis qui natus eſt ex ſpiritu. Hoc eſt, quemadmodum uentus tum primum ſentitur, quando ſpirat, tametſi nemo nouit vnde ueniat, aut quo vadat: ita ſpiritualis hæc regeneratio fit oculto quodam modo virtute Spiritus ſancti, quæ cum facta eſt, ſentitur per noui hominis nouos motus.

Verum vt hæc intelligamus, obſeruanda ſunt organa & inſtrumenta huius ſpiritualis natiuitatis. 1. Semen huius natiuitatis eſt verbū Euangelij, quod annunciatur uoce miniſtrorum. 2. Spiritus ſanctus, qui in prædicatione

Euangelij est efficax, operatur fidem, qua & assentimur verbo Dei, & statuimus nobis Deum esse propitium propter filium, & simul innouat naturam ad nouam obedientiam. 3. Cum hæc beneficia accipiuntur fide, tanquam in agrum cordis, homo regenitus mox sentit in se motus spiritus sancti: aqua foris adhibetur, tanquam sigillum internæ regenerationis, & testimonium collatæ gratiæ Christi. Huius regenerationis effectus conspiciuntur in mente, in affectibus, in voluntate, in externis operibus. Nam mens luce Dei illustratur, affectus purgantur, voluntas fit prompta & obedientia noua omnium virium inchoatur: breuiter, qui credit regenitus est.

DE TERTIO.

Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita oportet exaltari filium Dei, ut omnis qui credit in ipsum nõ pereat: sed habeat uitam æternam. Historia exaltati serpentis in deserto est in quarto libro Mosis cap. 21. quam figuram hic Christus ad suam personam applicat, dicens: *Sicut Moses exaltauit serpentem.* Hoc Christi dictum multa continet. PRIMVM enim aperte testatur, quòd lex non tollat peccatum: nam si lex tolleret peccatum, non opus esset expiatione per victimam Christi. Deinde cur sit

cur ſit datus Meſsias, & cur filus Dei aſſumpſerit humanā naturam indicat: datus eſt enim ut exaltaretur in cruce, & ita per eum ſalus mundo contingeret. Præterea oſtendit hoc dictum, Chriſti regnum ſpirituale eſſe & æternum. Tum docet qualis ſit iuſticia, qua conſiſtimus coram Deo, ſeu quomodo participes reddimur beneficiorum Chriſti, videlicet cum credimus in Chriſtum exaltatum, id eſt, mortuum in ara crucis. Poſtremò dulciſsima eſt conſolatio hîc propoſita, quòd gratia hæc, quę eſt in cœlū aditus, offeratur omnibus: Id quod indicat vniuerſalis particula OMNIS qui credit. Nos igitur bonam ſpem concipiamus de ſalute, quæ omnibus offertur per Ieſum Chriſtum, cui cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA PRIMA POST TRINITATIS, EVANGELIVM LVCAE 16.

HOmo quidam erat diues, qui induebatur purpura & byſſo, & epulabatur quotidie ſplendide. Erat autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius hulceroſus, cupiens ſaturari de

micis,quæ cadebant de menſa diuitis. Sed & canes ueniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit autem ut moreretur mendicus, & deportaretur ab Angelis in ſinum Abrahæ. Mortuus eſt autẽ & diues, ac ſepultus eſt, atque in tartaro ſublatis oculis ſuis, cum eſſet in tormentis, uidit Abraham eminus, & Lazarum in ſinu eius. Et ipſe clamans dixit, Pater Abraham, miſerere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti ſui in aquam, ac refrigeret linguam meam, quia crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham. Fili recordare quod receperis bona tua in uita tua, & Lazarus ſimiliter mala. Nunc autem hic ſolatio fruitur, tu uerò cruciaris. Et ſuper hæc omnia inter nos & uos hiatus ingẽs firmatus eſt, ut ij, qui uolunt hinc tranſire ad uos, non poſsint, neque iſthinc hûc tranſcendere. Ait autem: Rogo ergo te Pater, ut mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, ut teſtificetur illis, ne & ipſi ueniant in hunc locum cruciatus. Ait illi Abraham: Habent Moſen ac Prophetas, audiant illos. At ille dixit, Non Pater Abraham, ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcent. Ait autem illi: Si Moſen & Prophetas non audiunt, neque ſi quis ex mortuis reſurrexerit, credent.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

A Dominica Aduentus huc vsq;, proposita est doctrina de singulis Articulis fidei nostræ: nunc in sequentibus dominicis, vsque ad Dominicam Aduentus, proponitur de miraculis Christi, & fidei natura verisque fructibus: idq; ideo, vt miraculorum doctrina confirmetur Euangelij veritas & doctrina de fide, & fructibus eius nos ad bona opera excitemur. Docet autem Christus de bonis operibus quinq; modis. Interdum enim simplici doctrina est contentus, ut cum dicit: Estote misericordes: agite pœnitentiam: facite fructus pœnitentia dignos. Interdum suum exemplum proponit, quod suos vult imitari, ut cum dicit: Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Interdum proponit parabolas: ut de bono vilico, de virginibus decem, de semine in terram iacto, quales multæ sunt passim in Euangelicis historijs. Interdum minis utitur, vt cum dicit: Nisi abundauerit iusticia vestra, plusquam scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Item: væh vobis scribæ, Pharisæi hypocritæ &c. Interdum proponit præmia & pœnas in illustribus exemplis, quemadmodum in hoc Euangelio facit. Breuiter nihil non agit Dominus, ut suos honestæ uitæ studiosos faciat.

1. 2. 3. 4. 5.

Iam accedamus ad hodiernum Euangelium: Cuius summa est, quòd Christus Dominus propositis duobus exemplis, dehortetur ab impietate & crudelitate aduersus pauperes, & exhortetur ad pietatem & constantiam in ferendis ærumnis huius vitæ. Nam ut diuitis Epulonis exemplo docet, quæ pœna maneat impios: ita pauperis Lazari exemplo hortatur ad pietatem & honestam vitam in timore Dei. Vsus ergo erit, ut diuites & crudeles erga suos proximos videant, tanquam in tabula, quas pœnas olim luent, si non resipiscant maturè. Deinde, vt pauperes pij & afflicti in hac vita huius pauperis Lazari exemplo se erigant, & patienter expectent liberationem & beatam requiem, si in fide ad mortem perseuerauerint.

Loci tres:

I. Descriptio huius Epulonis, cum suis doctrinis.

II. Descriptio Lazari, cum suis consolationibus.

III. Dictum Domini: habent Mosen & Prophetas.

DE PRIMO.

Homo quidem erat diues qui induebatur purpura & bysso. In hoc primo loco quatuor

tuor ſunt obſeruanda: quæ ſunt, 1. generalis reprehenſio eorum, qui ſunt crudeles in pauperes. 2. cauſa damnationis huius diuitis. 3. verus vſus diuitiarum. 4. ſtatus animarum impiorum poſt hanc vitam.

PRIMVM ergò cum hic Epulo damnatur, in genere reprehenduntur omnes, qui ſunt duri in pauperes, & qui cum ipſi affluunt diuitijs, nulla cura pauperum tanguntur, quales multi ſunt in mundo. Hæc reprehenſio etiam ad eos pertinet, qui neq; conſilio, neq; re miniſterium verbi, aut egentia Eccleſiæ membra iuuant: quare vnusquiſque apud ſe cogitet, & huius Epulonis damnatione admonitus ſapere diſcat.

Cauſa damnationis huius Epulonis non ſunt diuitiæ & ſplendor veſtium & deliciæ in cibis, modo temperatæ fuiſſent, quod ex ipſo Euangelio patet: nam pauper Lazarus in diuitis Abrahami ſinum receptus eſt. Si enim diuitiæ fuiſſent efficaces cauſæ damnationis, damnatus fuiſſet & Abraham: damnatus fuiſſet Dauid, & multi reges, & alij qui diuites fuerunt. Verum diuitiæ, ſplendor & huiuſmodi alia, occaſio poſſunt eſſe damnationis, quando videlicet homines iſtis abutuntur in contumeliam Dei & contemptum proximi, in ſuperbiam & luxũ. Sed quæ fuerunt cauſæ dam-

nati huius Epulonis? tria horrenda mala quæ in textu disertè notantur: quorũ primum fuit securitas carnalis, quæ habuit secum hæc mala, quòd non egerit pœnitentiam, quòd nullum sensum iudicij & iræ Dei habuerit, quòd nulla cura officij tangeretur. Nam hæc perpetuò secum habet carnalis securitas. Alterum malum, propter quod damnatus fuit hic Epulo, erat luxus & crapula, quibus & corpora & animæ grauantur, ne quid possint homines de rebus suæ salutis cogitare. Tertium malum, quod causa fuit damnati Epulonis, erat neglectus Lazari, quæ res satis indicat quòd nullam fidem habuerit: vbi enim fides vera est, nõ potest in miseros & egenos esse crudelitas. Propter has tres causas damnatus est Epulo, cuius exemplo multi quotidie ad damnationem certam properant, qui suis diuitijs securitatem, crapulam & neglectum membrorum Christi fouent. Quare si nobis salus cordi est, maturè resipiscamus, caueamusq; ne donis DEI in nostram pernitiem abutamur.

TERTIO loco, ex hoc exemplo colligendum est per contrarium, quis sit uerus usus diuitiarum, qui verus vsus in his quatuor est positus.

PRIMVS est, ut conferamus partem nostrarum facultatum ad conseruationem ministerij, quem

quem usum confirmat primum finis hominis: est enim homo conditus, ut Deum agnoscat & celebret: Quare & bona quæ habet ad illum finem referenda sunt. Deinde hunc usum confirmant sæpius repetita mandata Dei. Deus enim mandat, ut Ecclesiam nostris facultatibus iuuemus. Præterea hunc vsum stabiliunt piorum regum & sanctorum aliorū exempla, qui nihil in uotis magis habuerunt, quàm suis diuitijs ministerium uerbi ornare, & conseruare. Contra hunc primum & pium diuitiarum usum peccant multi: inter quos sunt primum, qui suas diuitias conuertunt ad ruinam ministerij, quemadmodum multi tyranni olim & hodie faciunt. Deinde, qui auferunt bona Ecclesiastica & sibi occupant. Tum etiam, qui ex suis facultatibus nihil conferunt ad conseruandum ministerium verbi. Præterea & illi, qui vel precibus, vel artibus alijs bona Ecclesiastica ad se honesto titulo transferunt, quasi essent Ecclesiæ ministri, cum sint prorsus canes muti, qui nec unquam seruierunt Ecclesiæ, aut Reipub. nec possunt unquam seruire, ventres pigri, & bestiæ inertes: qui tamen Prælati, Canonici & vicarij & Abbates salutari uolunt.

SECVNDVS verus & legitimus diuitiarū usus est, ut earū partem cōuertamus ad conser

uandam

uandam & ornandam Rempublicam, in qua viuimus. Sunt enim Respublicæ Ecclesiæ hospitia: quibus etiam gratitudinem debemus, etiamsi alia commoda ad nos non peruenirent. Cõtra hunc usum multi peccant, ut sunt: qui iusta tributa non soluant: qui iniusta exigunt: qui tributa non conuertunt ad rerumpublicarum conseruationem, sed ad luxum & crapulam.

TERTIVS vsus rectus & legitimus diuitiarum est, vt vnusquisq; suum statum honestè tueatur sine sordibus. Contra quem vsum peccant primum, qui potationibus, commessationibus, vestibus suo statui non conuenientibus suas res abliguriunt, quemadmodum multi faciunt. Deinde etiam auari, qui sordibus suis oblectantur & suum statum honestè, ut decet, non tuentur, qui & malè vestiuntur & malè edunt, cum interim eorum pecunia erugine corrumpatur in arca.

QVARTVS diuitiarum verus usus & legitimus est, ut partem aliquam in pauperes erogemus, & maximè in eos, qui cum paupertate pietatem coniunxerunt. Est enim hæc potissima causa, cur Deus sinit esse pauperes inter nos, ut faciat periculum, an ipsius misericordiam imitari velimus, iuxta mandatum Christi: Estote misericordes, sicut Pater vester cœ-

lestis misericors est. Contra huncusum etiam multi peccant cum hoc diuite Epulone, cuius olim in supplicijs erunt socij, qui ipsum magistrum crudelitatis erga egenos in hoc mundo sunt secuti.

QVARTVM sequitur, quod in Epulonis exemplo considerandum dixi, videlicet qualisnam sit status animarum eorum qui ex hac vita sine fide discedunt. Nam cum Christus dicit diuitem Epulonem apud inferos sublatis oculis vidisse Abrahamum ominus, & petijsse intingi extremum digiti Lazari in aquam, ad refrigerandam linguam suam, depingit tabulam, quæ statum animarum impiorum post mortem representat: in qua hæc notantur. 1. summus cruciatus & conscientiæ perpetuus uermis. 2. memoria crudelitatis quam exercuerant in miseros. 3. votum recreationis per eorũ officia in quos in hac uita crudeles erant. 4. quòd non sit futurus finis tormentorum, & ꝙ frustra expetatur ulla in tormentis refectio. Quod enim hîc Dominus per colloquiũ Epulonis & Lazari depingit propter nostrum captum, id ipse Epulo in sua conscientia sensit, quam Dominus qui omnia nouit, ignorare nõ potuit. Hæc igitur impietatis pœna nos ad seriam pœnitentiam inuitet, ne inuiti ad pœnam pertrahamur.

DE

DE SECVNDO.

Et erat quidem mendicus nomine Lazarus qui iacebat ad ianuam eius, ulceribus plenus, cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis & nemo dabat. In hoc Lazari exemplo multa sunt obseruanda, unde nos & doctrinam & consolationem capere poterimus.

PRIMVM hîc confirmatur concio Petri, qui dicit iudicium à domo Dei incipere; punit enim suos in hac vita Deus, ut tanquam freno quodam retineantur in officio. Si enim omnia succederent illis ex voto, ebrij facti fœlici rerũ successu, à pietate deflecterent ad impietatem. Vnde Moses de populo iudaico dixit: Sedit populus manducare & bibere, & surrexit ad ludendum, hoc est, in idololatriam & alia scelera lapsus est. Quare memores simus dicti Pauli 1. Cor. 11. Cum iudicamur, id est, affligimur, à Domino corripimur, ne cum hoc mundo damnemur. Ad paternum igitur Dei animum respiciamus, quoties duris afficimur in hac vita, & cruce admoniti timeamus Deum pie & innocenter viuendo.

DEINDE hoc exemplo Lazari docemur non omnes coram Deo miseros esse, qui in hac vita sunt calamitosi; nec ecôtra omnes placere Deo,

Deo, qui in hac uita videntur fœlices & beati. Lazarus in hac vita miser fuit: sed Deo erat charus. Epulo in hoc mundo fœlix: sed Deo displicebat. Quæ causa? Lazarus timuit Deũ ex viua fide: Epulo autem Deum non timuit: fide enim vacuus erat.

TERTIÒ, in Lazaro videmus exemplum prouidentiæ Dei. Iacet contemptus & spretus: verum cum nunc absq; omni consolatione iaceret, uenerunt canes & linxerunt ulcera eius: quo significatur, quòd Deus non sinat pios ita calamitatibus obrui, quin consolationes ærumnis admisceat. Neq; enim dubium est, quin prouidentia Dei factum sit, ut canes uenirent & lingerent ulcerosum in maiorem damnationem diuitis Epulonis & familiæ eius. Nam familia Domini sui impietatem est imitata: textus enim dicit & nemo dabat ei.

QVARTÒ obseruemus hîc communem sortem piorum & impiorum. Moritur Epulo, moritur & Lazarus. Mors quidem utriq; est communis: sed non mortis euentus. Epulo enim per mortem ad miseríam transijt: Lazarus uerò ad fœlicitatem peruenit.

QVINTÒ hîc obseruetur in Lazaro Angelorũ ministerium. Epulo uiuum Lazarum contemsit: sed mortui animam Angeli deportant: qui in uita contemptus erat, in morte curatur

& honoratur ab Angelis Dei. Neque hoc in solo Lazaro accidit: sed quod de illo legimus, commune est omnibus. Nam ut piorum animæ Deo curæ sunt: ita à sanctis Angelis in portum salutis & fœlicitatis deportantur.

SEXTÒ in Lazari exemplo uidemus qualis status sit animarum piorum post hanc uitã. Deportatur Lazarus in sinum Abrahæ. Quid est sinus Abrahæ? Sicuti Abraham ideo Pater fidelium dictus est, quia penes ipsum depositũ fuit æternæ vitæ fœdus, quod fideli custodia seruatum filijs suis primũ, deinde cunctis gentibus quasi per per manus tradidit. Filij eius vocantur, quicunque eiusdem promissionis sunt hæredes: Ita post mortem dicuntur in eius sinum colligi, quia eiusdem cum eo fidei fructum percipiunt. Nam quemadmodum filij, dum vespere ab operibus diurnis domi congregantur & veluti in sinu paterno fouentur: ita pij post labores exhaustos in hac uita, post mortem colliguntur in beata requie, vbi benè & beatè habent usque ad resurrectionem mortuorum. Hic Abrahæ sinus uocatur etiam Paradisus, ut in illo Christi dicto ad latronem: hodie eris mecum in Paradiso: vbi est iuxta Psalmum, abundantia læticiarum ex uultu Dei & perpetuæ iucunditates in dextra eius. Breuiter beati qui in Domino moriuntur,

quia perpetuò cum Domino erunt & perpetuo gaudio fruentur.

Porro quantum ad colloquium Abrahæ & Epulonis attinet, sciendum est, quòd ista acciderunt spiritualiter. Ita enim apud se cogitauit Epulo in tormentis, & tale responsum accepit iste in propria conscientia.

SEPTIMÒ obserua in Lazaro imaginem Ecclesiæ in hac vita. Est enim afflicta, & contemnitur à potentibus & diuitibus huius mundi.

DE TERTIO.

Habent Mosen & Prophetas audiant illos. Hæc grauissima est admonitio in primis vtilis. Hoc enim dicto multi damnantur.

PRIMVM damnatur omnis qui Mosen & Prophetas non recipit. Nam hi dati sunt diuinitus, vt ad Deum nos ducant & salutis viam monstrent. Qui ergo hos non recipit manet in sua damnatione.

SECVNDÒ damnantur recipientes, sed tamen pluris facientes humanas traditiones, & potius vitam instituunt iuxta præcepta hominum, quàm iuxta præcepta Dei, contra apertum Dei interdictum. Ita enim ait apud Hieremiam ca. 20. In præceptis meis ambulate & non in præceptis Patrum vestrorum.

TERTIÒ damnatur hîc Gregorius Papa,

Anabaptiſtæ & alij Enthuſiaſtæ, qui nouas de cœlo reuelationes quærunt, ac magis fumis vicioſi & melancholici cerebri, quàm voci cœleſti credunt: imò relinquunt verbum & prorſus abijciunt.

QVARTO diſcamus hinc magnifacere doctrinam Moſis, Prophetarum & Apoſtolorum, quæ lucerna nobis erit ad æternam ſalutem, modo eius ductum ſequamur: nullum enim habet mundus præſtantius clenodium, quàm verbum Dei. Hoc Dauid pluris fecit, quàm aurum præſtantiſsimum: hoc Lazarus in mundo pauper diues erat coram Deo: hoc Iob in medijs ærumnis ſe erexit. Quare & nos chariſsimi, amemus verbum Dei, ſciamus eſſe inſtrumentum quo nobis offertur theſaurus omnium precioſiſsimus Chriſtus Ieſus, & per illum vita æterna, quam donet nobis Pater cœleſtis per eundem Ieſum Chriſtum, cui honor & gloria in ſæcula ſeculorum AMEN.

DOMINICA SECVNDA TRINITATIS, LVCAE 14.

HOmo quidam apparauerat cœnã magnam, & uocauit multos, miſitq; ſeruum ſuum

suum hora cœnæ, ut diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Et cœperũt simul omnes excusare. Primus dixit ei. Villam emi, & necesse mihi est exire & uidere illam, rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit. Iuga boum emi quinque, & eo ad probandum illa, rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit, Vxorem duxi, & ideo non possum uenire. Ac reuersus seruus, renunciauit hæc Domino suo. Tunc iratus paterfamiliâs, dixit seruo suo: Exi citò in plateas & uicos ciuitatis, & pauperes ac debiles claudosque & cæcos introduc hûc. Et ait seruus: Domine, factum est, ut imperasti, & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo: Exi in uias & sepes, & compelle intrare, ut impleatur domus mea. Dico enim uobis, quod nemo uirorum illorum qui uocati sunt, gustabit cœnam meam.

ENARRATIO TEXTVS.

SIcuti proximo die Dominico, impedimentum salutis esse contemptum proximi in Epulone ostensum est; ita in hoc Euangelio, aliud impedimentum cauendum docemur, ne videlicet nostras possesiones & negotiã, curasque rerum mundanarum pluris faciamus,

 quàm

quàm Euangelium Christi, neue sinamus nos commodis & voluptatibus huius mundi impediri & occupari, quò minus veniamus ad cœnam, ad quam per Euangelij prædicationem vocamur.

Porrò occasio huius parabolæ, fuit vox cuiusdam Pharisæi in conuiuio, ad quod Christus erat inuitatus. Nam cum Christus pronunciasset retributum iri in resurrectione iustorum ijs, qui sunt liberales erga pauperes, Pharisæus Christi sermonem approbaturus ait: beatus qui comedit panem in regno Dei. Verum quia Christus huius Pharisæi, & maximæ partis gentis Iudaicæ mores peruersos & præposterum studium vidit: proponit hanc parabolam: in qua & Iudæorum iustam reiectionem, & gentium gratuitam receptionem pingit. Cuius parabolæ scopus & finis est, ne sinamus huius vitæ res caducas nobis impedimento esse, quò minus ad cœnam cœlestem inuitati per Euangelium veniamus.

Loci quatuor:

I. Magnitudo misericordiæ Dei pingitur in hac cœna.

II. Ingratitudo mundi notatur in ijs qui vocati recusant venire.

III. De coactione, quomodo cogat & per quos.

IIII. Com-

IIII. Comminatio pœnæ eorum qui Euangelium non recipiunt.

DE PRIMO.

Quanta ſit miſericordia Dei erga genus humanum, multis indicijs oſtenditur. Nam non ſolum vox Dei: verumetiam ingentia Dei beneficia erga totum mundum, & præcipuè erga Chriſti Eccleſiam ineffabilem miſericordiam Dei teſtantur. Miſericordia (inquit Dauid) Domini plena eſt terra. Argumentum maximum huius miſericordiæ eſt datus filius, vt mundum in extremam miſeriam dimerſum redimeret, idque per ſuam mortem & paſsionem, quò homines ab hac miſeria liberati, donarentur æterna vita, quæ hîc cœna magna dicitur, & in Matthæo nuptiæ regis: ad quam cœnam magnam homines vocantur, ex mera Dei miſericordia, quò in ea ſaturentur delicijs ſpiritualibus in omni æternitate.

Verum vt nobis magis dulceſcant lauticiæ huius cœnæ, circumſtantias, quæ in textu notantur, proponam ſeorſum, & quid doctrinæ & admonitionis ex ſingulis petendum ſit dicam.

Prima itaq; circumſtantia in hac cœna ſpectanda, eſt de eo, qui ad hanc cœnam inuitat: nam inde eius æſtimatio dependet. Quis

ergo instruit hanc cœnam? Num rex aliquis mundanus? Non; Imò magnificanda esset eius regis liberalitas & laude extollenda misericordia, qui miseris & pauperibus regale conuiuiũ & magnificè instructum pararet. Sed quis est? Deus Pater cœlestis Dominus dominantium & rex regũ, solus diues & lauticijs abundans. Hæc circumstantia bonitatis & misericordiæ Dei clarissimum testimonium est.

SECVNDA circumstantia est, quòd hic Paterfamilias Deus ad cœnam inuitet. Sed quid cœnæ nomine significatur? Ipsum Euangeliũ, eaque omnia quæ cum Euangelio coniuncta sunt: vt est salus & vita æterna. Vide quanta misericordia hîc relucet. Sed quæ ratio est appellationis? Cur hæc tanta bona, cœna dicuntur? Id fit sanè non sine magnis causis, quarum de numero sunt tres præcipuè. PRIMA quia Euangelium æternum gaudium, & nunquam finienda bona promittit. Vt enim cœna in extrema diei parte apponitur; ita bona quæ Euangelium offert, post multos exhaustos in ærumnis huius vitæ labores, credentibus ex mera Dei misericordia donabuntur. SECVNDA causa est, quia sicut vespera, quando cœna instrui solet, est finis diei; ita ætas, in qua per ministerium prædicationis omnes ad Epulas diuinæ cœnæ inuitantur, extrema est. TERTIA, quia

quia Euangelium extrema uox Dei eſt in mundo, poſt quam nulla alia eſt expectanda: ſicut cœna vltimum in die cibum proponit. Nunquam enim alia de cœlo ſonabit uox Dei: ſed hæc eadem Euangelij vox ſonabit uſque ad iudicij extremi diem.

Tertia circumſtantia eſt in hac voce Magna, qua commendantur nobis diuitiæ miſericordiæ Dei: non enim Deus vnum & alterum regem & ſapientem inuitat ad ſuam cœnam: ſed totum mundum. Non prætermittit pauperes, non diuites negligit, non nobiles excludit, non ruſticos aut ciues à ſuo conuiuio arcet, non paruos contemnit, non magnos faſtidit: ſed omnes promiſcuè per orbem ſparſos homines inuitat ad magnam illam cœnam: nam textus & magnam cœnam eſſe, & multos inuitatos teſtatur.

Qvarta circumſtantia eſt de modo inuitationis. Modus exprimitur hiſce verbis: *Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ ut diceret inuitatis.* Hîc ſerui nomine intelliguntur Prophetæ, Apoſtoli & omnes pij Doctores quos inde ab initio mundi miſit Deus inuitatum ad hanc cœnam. Ad hanc cœnam ipſe Deus Patriarcham Nohe inuitauit. Hic inuitatus reliquū mundum vice Dei vocauit. Deinde cum

ob ſuam ingratitudinem mundus diluuio perijſſet, inuitatur voce Dei Abraham ad hanc cœnam. Præterea cum mundi malitia creuiſſet ſuper terram, vnum populum peculiarem elegit Deus, in quo ſæpe excitauit Prophetas, vt ad hanc cœnam inuitarent: idq; continuauit paterfamilias donec proprium filium miſit Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, quem inuitati ſuſpenderunt in crucem. Qui excitatus à mortuis, miſit Apoſtolos in vniuerſum mundum, ut ad hanc lautiſsimam cœnam omnes gentes inuitarent.

QVINTA circumſtantia eſt de hora cœnæ. Quænam eſt iſta hora? Tempus gratiæ & tempus gloriæ. Tempus gratiæ eſt, quo annunciatur hominibus liberalitas & miſericordia patrisfamilias, quod in tres partes diſtribuitur: In promiſsionem, exhibitionem & tempus ſecutum exhibitionem. Promiſsionis tempus fuit inde ab Adam vſque ad Chriſtum natum ferè 4000. annorum. Deinde exhibitionis tempus erat dum Chriſtus ipſe in carne hîc in terris verſatus eſt, prædicauit, obtulit ſeipſum precium redemptionis pro inuitatis ad hanc cœnam. Tempus ſecutum exhibitionem eſt inde à miſsione Apoſtolorum in mundum vniuerſum uſq; ad diem iudicij: in quo tempore & nos ſumus, & inuitamur ad hanc

cœnam

cœnam voce minſtrorum verbi. Tempus gloriæ eſt æternitas, quando in cœleſti gloria accubabimus non ſolum cum Abraham & Iſaac: ſed cum Deo Patre, Deo Filio, Deo Spiritu ſancto, & fruemur æterno gaudio & læticia in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Sexta circumſtantia eſt inuitandi forma. Venite (inquit) quia parata ſunt omnia. Hoc eſt, vt in Baptiſtæ & Chriſti inuitatione videmus: agite pœnitentiam & credite Euangelio: appropinquat enim regnum cœlorum. Hæc inuitatio requirit pœnitentiam, hoc eſt, prioris vitæ mutationem, ut diſcedamus à malo & faciamus bonum, & requirit fidem, id eſt, vt credamus hanc cœnam nobis apponi, non noſtrum ob meritum, ſed ex mera miſericordia propter filium, qui nobis à Deo datus eſt ſapientia, iuſticia, ſanctificatio, redemptio. His enim donis & veluti ueſtibus filij Dei in cœnã æternæ uitæ intrabimus. Nam ſapientia ſua Chriſtus mentes noſtras reformat: iuſticia ſua nos ornat, cum in eum credimus: ſanctificatione ſua nos purificat, ac tandem recipit in ſuum cęnaculum, vbi erit perpetua redemptio, gloria & fœlicitas. Atq; hactenus de primo loco, in quo commendatur nobis miſericordia Dei quæ eſt à progenie in progeniem ſuper omnes timentes eum, ut virgo mater Domini canit.

DE SECVNDO.

Sed omnes cœperunt uno animo ſe excuſare: Recuſarunt enim venire ad cœnam hanc cœleſtem. Quemadmodum enim ſus pluris facit cœnum in quo ſe commaculat, quàm aurum aut precioſas gemmas: ita homines ſordibus ſuis inuoluti fugiunt ſplendorē tantæ cœnæ. Qua in re, tria deploranda ſunt mala: Miſeria generis humani, maxima ingratitudo, & corruptum iudicium. Miſeria eſt quòd peccatis & maledictione oppreſsi homines, nō ſolum non eluctari de ſuis malis conantur: verumetiam ipſis ſordibus delectantur: tantum abeſt, ut remedium quærant. Atq; hoc eſt, quod Chriſtus dicit: Nemo venit ad me, niſi quem Pater traxerit. Ingratitudo eſt, quòd homines inuitati ad gratuitam cœnam, id eſt, gratuitam liberationem à peccato, ab ira Dei, a maledictione legis, ab inferno, à Diabolo, ad remiſsionem peccatorum, ad fauorem Dei, ad iuſticiam, ad cœlum, ad Deum, vt cum illo beati viuant in omni æternitate: recuſant tamen venire. Quis hanc ingratitudinem ſatis deplorare poteſt. Corruptum iudicium eſt, quòd homines pluris faciant finita bona, quàm æterna: pauca, quàm multa: caduca, quàm firma: terrena, quàm cœleſtia: conſeruantia hanc uitam ad modicum tempus: quàm conſeruantia animam

mam & corpus in æterna vita. Stultus ne iudicatur, qui præfert lutum auro? Sanè ſtultiſsimus, vt qui nihil recte iudicare poſsit. Multo ſtultior eſt, imò in infinitū ſtultiſsim9, qui pręfert mortem uitæ, peccatum iuſticiæ, infernum cœlo, Diabolum Deo: Breuiter infinita mala infinitis bonis. Hoc noſtrum corruptiſsimum iudicium agnoſcamus, & petamus noſtras mentes noua luce reformari, ut rectè intelligamus, quæ verè bona ſunt: ordinatè appetamus, quæ rectè iudicamus, & uſq; ad finem perſeueremus in quærendis ijs, quæ ordinatè appetimus.

Poſtquam autem hæc in genere dicta ſunt de miſeria generis humani, de ingratitudine ſumma & corruptiſsimo iudicio hominum: textum uideamus qui varios modos excuſationis continet. Primum dicit: Et omnes cœperunt una ſententia recuſare. Hoc eſt, maxima pars mundi ingrata contempſit gratuitò oblatum beneficium. Primus ergo dixit: Agrum emi, neceſſe habeo exire & uidere eum: rogo te, habe me excuſatum. Hìc deſcribitur primum genus hominum excuſantium ſe: quo ſub genere omnes continentur, qui potentia ſua freti recuſant uenire ad hanc præclaram cœnam. Neq; tamen potentia eſt efficax cauſa huius excuſationis; ſed occaſio tantū in ijs qui

ſuam potentiam à Deo eſſe nõ agnoſcunt, qui ſua potentia nituntur, hoc eſt, baculo arundinis. Nam cum peccatum, mors, infernus, Diabolus inuadit, hominum potentia non valet: hic enim ſola potentia Dei valet, nempe Euangelium Chriſti, quod Paulus definit eſſe potentiam Dei in ſalutem omni credenti. Quod autem hæc potentia, & agrorum poſſeſsio non ſit efficax cauſa recuſatæ huius opiparæ cœnæ oſtendunt exẽpla: potens fuit Dauid, & habuit agros plurimos: potens fuit & Nero, & habuit agros. Quorum ille inuitatus ad nuptias venit: hic recuſauit. Quare? Quia ille uſus eſt potentia in gloriam Dei: hic eadem eſt abuſus in ſui interitum. Nam ea deceptus recuſauit venire ad hanc cœnam. Hic ergo monemur rectè vti agris noſtris, ne ſint nobis impedimento, quò minus ad hanc cœleſtem cœnam veniamus: exempla omitto.

Alter uero dixit: Iuga boum emi quinque & proficiſcor ad probandum ea: rogo te habe me excuſatum. Hic deſcribitur alterum genus hominum excuſantium ſe, quò minus ad cœnam venire poſsint: ſub hoc genere continentur diuites huius mundi. Quid? an diuitiæ ſunt cauſæ efficaces huius recuſationis? Nequaquam. Fuit Abraham diues, fuit & Epulo diues, de quo nuper audiuimus:

mus : ſed Abraham non impeditus eſt ſuis diuitijs. Nam pluris fecit hanc cœnam, quàm terrenas diuitias. Contra, Epulo ebrius fuit ſuis diuitijs, atq; ideo uenire recuſauit. Sunt enim diuitiæ quando à malis poſsidentur, ueluti eſca, qua illecti capiuntur & necantur: ideo Chriſtus dicit eas ſpinas eſſe : & difficile pronunciat diuitem poſſe intrare regnum cœlorum. Plato Philoſophus rectè dixit diuitias cæcas eſſe ſine prudentia, & acutum cernere, quando ſequuntur prudentiam. Ita & nos poſſumus dicere, diuitias ſpinas eſſe ſine pietate, & roſas quando pietatem ſequuntur. Nam pij diuites ſuis diuitijs veluti roſis quibuſdã ornant miniſterium verbi, ornant Reſpub. & propriam domum. Quicunq; ergo huius mundi diuitias habet, det operam, ut earum adminiſtratrix ſit pietas & charitas, ut in ſanctis Patriarchis & regibus, alijsq; multis pijs & ſanctis hominibus videmus.

Et alius dixit : duxi uxorem, propterea non poſſum uenire. Hic deſcribitur tertium genus hominum recuſantium venire ad hanc cœnam : quo ſub genere continentur omnes, qui huius mundi voluptatibus dediti Euangelium Chriſti non curant. Ducere uxorem non eſt per ſe aut malum, aut cauſa recuſationis: ſed tantum occaſio in quibuſdam, qui non

rectè

rectè vtuntur dono Dei. Abraham habuit vxorem & multi pij, qui tamen non propterea recusarunt obtemperare Euangelio: Quare coniuges dent operā, ut Christum secum habeant, caueant ne occasionem mali à bono sumant. Hactenus audiuimus tria genera hominū excusantium se, quòd non venirent inuitati ad hanc cœlestem cœnam: sed ex his intelligemus omnia quæ hominibus impedimento sunt, cur Euangelio non auscultent.

DE TERTIO.

Seruus reuersus domum, nunciat patrifamilias quæ responderunt, & rursus missus multis collectis pauperibus & claudis, iubetur cogere homines, ut intrent, quò impleatur domus conuiuij. In hac coactione nobis proponitur summa consolatio. Deus enim nō solum promittit, non solum inuitat multos, non solum mandat: sed cogit & compellit intrare in suam cœnam. Sed quomodo compellit? multis sanè modis. Parentes in familia cogent suos domesticos & disciplina domestica assuefacient eos, ut Christum audiant, piè & sanctè viuant. Hinc illud Pauli: Educate pueros in disciplina & correptione Domini. Magistratus similiter coget edictis, bonis ordinationibus, exemplo, sublatione idololatriæ: quemadmodum Ezechias & Theodosius fecerunt,

cerunt, qui instrumenta idololatriæ sustulerũt. Omnium autem maximè ministrorum verbi est cogere comminationibus & obiurgationibus, quemadmodum Christum, Prophetas & Apostolos fecisse legimus.

DE QVARTO.

Nemo uirorum illorum, qui uocati fuerunt & recusarunt uenire, gustabunt cœnam meam. Hoc est omnes contemptores Euangelij excludentur de vita æterna. Nam ira Dei manet in omnes qui non credunt in filium. Hæc summa est quarti loci.

Cæterum vsus totius hodierni Euangelij triplex est. Primus, vt considerata magnitudine misericordiæ Dei, gratias agamus Deo per Iesum Christum. Secundus, ut caueamus ne vllo prætextu nos subducamus ab obedientia erga Euangelium. Tertius, ne exemplo potentum, diuitum & voluptuariorum seducamur & ruamus in proprium excitium: sed potus totis viribus demus operam, vt in hanc cœlestem cœnam includamur, per Dominum nostrum Iesum Christum, cui cum Patre & spiritu sancto sit honor & gloria in sæcula sæculorum

AMEN.

DOMINICA TERTIA TRINITATIS, LVCAE 15.

ACcedebant ad Iesum omnes publicani & peccatores, ut audirent illum. Et murmurabant Pharisæi ac scribæ, dicentes: Hic peccatores recipit, ac cibum capit cum illis. Dicebat autem ad illos parabolã hanc, dicens: Quis ex uobis est homo, qui habet centum oues, & si perdiderit unam ex illis, nonne relinquit nonaginta nouem in deserto, & uadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens, veniensq; domũ, conuocat amicos & vicinos, dicens illis: Gaudete mecũ, quia inueni ouem meam quę perierat. Dico uobis, quòd ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore resipiscente, magis quàm super nonaginta nouem iustis, qui non indigent pœnitentia. At quæ mulier habens drachmas decem, si perdiderit drachmã unam, nónne accendit lucernam, & uertit domum, quæritq; diligenter, donec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas & uicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni drachmã quam perdideram. Ita dico uobis, gaudium erit coram Angelis Dei super uno peccatore resipiscente.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio hodierni Euangelij hæc eſt. Cum tanta eſſet bonitate Dominus noſter pręditus, vt neminem quantumuis afflictum & magnum peccatorem faſtidiret, imò potius omnes ad ſe inuitaret, iuxta illud Matth. 11. venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos: factum eſt quòd ipſi publicani, cognita hac Chriſti miſericordia & bonitate, ad eum venirent, quò gratiæ omnibus liberaliſsimè oblatæ participes fierent. Atque ideo Chriſtus non voluit eos tantum voce conſolari: ſed facto & conuerſatione. Inuitatus proinde ab ijs venit & comedebat cum illis: idque ea de cauſa, vt eos Deo Patri lucrifaceret, hoc eſt, conuerteret eos à vijs ſuis peſſimis ad veram & ſalutarē pœnitentiam, quò à maledictionis reatu abſoluti hæredes fierent vitæ æternæ per Ieſum Chriſtum. Hoc Chriſti factum obſeruantes Phariſæi, ut erant ſuperbi, tumentes ſua Phariſaica, id eſt, falſa iuſticia, murmurant, ac tacitè Chriſtum violatæ legis diuinæ accuſant. Sed quid ad hæc Chriſtus? vtroſq; docet. Publicanos quidem, quòd venerit ſaluatum peccatores. Phariſæos verò, cur cum peccatoribus conuerſetur: unde col-

ligitur Christi regnum pugnare cum Pharisæorum opinione & Sathanæ regno. Nam ut Christi regnum est misericordia & remissio peccatorum, adeo ut Angeli in cœlo gaudeant super singulis peccatoribus pœnitentiam agentibus; ita Sathanæ regnum est crudelis immanitas & peccati inundatio quædam.

Loci duo:

I. Murmur Pharisæorũ, & cur Christus sit conuersatus peccatoribus.

II. Docetur parabolis duabus, cur Christus in hunc mundum venerit, & quid nos facere oporteat, modo saluari velimus.

DE PRIMO.

Appropinquabant ei publicani & peccatores, ut audirent eum, & murmurabant scribæ & Pharisæi, dicentes: hic peccatores recipit & manducat cum illis. Hic proponuntur nobis duo hominum genera, & eorum diuersa studia. Vnum publicanorum & peccatorum, qui Christũ accedunt, ut illum audiant, vt ad ipsius ouile aggregentur & saluentur. Postquam enim audiuerunt Christum nullos peccatores reijcere: sed omnibus gratiam, modò pœnitentiam agere non recusarent, offerre,

ferre, ipſum accedere non dubitarunt, ſpe magna ſalutis concepta. Alterum Phariſæorum & ſcribarum. Hi Chriſti factum & miſericordiam erga peccatores improbarunt, atq; ideo murmurarunt, dicentes: hic peccatores recipit & manducat cum illis.

Porro huius Phariſaici murmuris plures ſunt cauſæ, quarum nonnullas recitabo, ut videamus quo ſpiritu ſint locuti, nosq; caueamus, ne ſimili morbo laborantes, aliorum ſalutem impedire videamur.

PRIMA ergò cauſa eſt Diaboli inuidia, quæ propria eſt Diaboli & membrorum eius. Hæc enim eorum cordibus infixa efficit, ne videre poſsint Chriſtum & publicanos vnà conuerſari. Tanta enim inuidia erga publicanos laborarunt, quòd noluerint eos bonorum conuerſatione emendari. Huius generis Phariſæi plures ſunt hodiè, quàm qui Phariſæorum titulum agnoſcunt.

SECVNDA cauſa murmuris fuit intollerabilis ſuperbia in Scribis & Phariſæis, qua vt canes publicanos ſpreuerunt, adeo ut cibum capere cum illis, aut domum eandem cum illis intrare recuſarint.

TERTIA cauſa murmuris fuit opinio iuſticiæ & ſanctitatis. Nam vt ſe iuſtos, tantũ ex

paternis obseruationibus & sacrificijs, reliquosq; vt iniustos contempserunt (ut ille qui ait: Non sum sicut cæteri peccatores, nec ut ille publicanus, ieiuno bis in Sabbatho &c.) ita eos, qui hanc sanctitatis laruam non habuerunt, strenuè tanquam anathemata & res abominabiles aspernabantur.

QVARTA causa fuit studium Christo infamiæ notam inurere. Nam vulgo persuadere conabantur Christum talem esse, quales essent illi cum quibus versaretur.

QVINTA causa fuit zelus legis diuinæ, sed falsus. Mandatum enim legis suo murmuri prætexuerunt: lex enim præcipit Exo. 23. ne conuersentur cum Insulis terræ. Item Exo. cap. 34. Præcipitur ne unquam cum habitatoribus terræ illius amicitiam iungerent, ne ipsis foret in ruinam, hoc est, ne illorum praua corrupti consuetudine idololatræ efficerentur & prophani legis diuinæ contemptores. Nam, vt Paulus inquit, modicum fermentum corrumpit totam massam: & vt est in versiculo quodam: Morbida facta pecus totum corrumpit ouile. Vt vna vua à liuore alterius liuorem contrahit: sic & malo consortio homines facilè deteriores fiunt. Sicuti & Medæa quodam in loco dicit: Malarum fœminarum ingressus me malam reddidit. Huc & illud Salomonis:

lomonis: Qui tetigerit picem, coinquinabitur ab ea. Item: qui communicauerit superbo, induet superbiam. Et Syrac: Omnis homo sibi similem sociat. Huiusmodi scripturæ testimonia multa haud dubie congesserant Pharisæi, vt Christum infamarent.

Sed quid dicemus ad istas scripturæ sententias? pleræq; ex illis habent adiunctas causas prohibitæ cum peccatoribus conuersationis, & vt summatim dicam, prohibent adducta scripturæ testimonia, ne infirmi, qui facilè deteriores fieri possint, cōuersentur cum ijs, qui conuerti nolunt, sed potius in hoc totis incumbunt viribus, vt alios sibi nequitiæ suæ socios adiungant. Primū nō potuit Christo cōuenire: non enim erat infirmus, ut peccatorū cōsuetudine cōtaminari posset, quare interdictū legis nō in illū quadrat. Dicit enim disertè lex, vnde reliqua dicta manant: Ne fortè peccare te faciant in me, si seruieris dijs eorum, quod tibi certè erit in scandalum. Alterum non conuenit in publicanos, quibus cum Dominus hîc conuersatus legitur. Non enim Christum voluerunt sibi suæ nequitiæ socium adiungere: verum accedebant vt audirent illum, & ex auditu fidem consecuti saluarentur. Cum ergo & Christus motus misericordia conuersetur cum illis, vt eos adducat in stabulum ouium, vnde

aberrarunt: & publicani ſitientes ſalutem cupiant ſubleuari ab onere peccatorum ſuorum, quod ſenſerunt grauiſsimum eſſe, iniuſtè aduerſus Chriſtum murmurant: quos in uiam reuocare conatur propoſitis his parobolis: vna de centũ ouibus, altera de decẽ drachmis.

Iam ex ijs, quæ dicta ſunt ad criminationes Phariſæorum, oritur quæſtio. Nam poſtquam reſponſum eſt ſcripturas, quæ malorum conſuetudinem damnant, ad infirmos pertinere, quæri poteſt, cum nos infirmi ſimus, quid nos facere oporteat, an omnino & perpetuò fugere debeamus Phariſæos. Ad hanc quæſtionem reſpondeo. Sunt fugiendi, & non ſunt fugiendi. Imbecilles qui conſcij ſunt ſuæ imbecillitatis, quòd videlicet ſint faciles & proni ad lapſum edocti propria experientia, ipſi fugient conuerſationem eorum, à quibus ſibi metuunt, ne illorũ pice inquinentur & ſcabie inficiantur. Nam, vt dicit Iuſtinus martyr, mens hominis ex malorum conſuetudine ſcabiem quandam ſibi acquirit & multis malis ſuccis impletur. Hoc Patrumfamiliarum, magiſtratus, & miniſtrorum verbi officium eſt, vt caueant ne tales ferantur, quorum conuerſatione ſimplices reddantur deteriores. Paterfamilias nullum ſeruum debet ferre in ſua familia, qui pueris ſuis ſit ſcandalo. Magiſtratus gladio,

gladio coercebit blaſphemos. Miniſtri verbi obiurgationibus primum caſtigabunt impuros: quòd ſi nihil iſta via proficiunt, debent eos eijcere de Eccleſia per excommunicationem, vt pij & ſimplices ſciant, quòd ſibi cauere debeant ab iſtorũ conuictu. Quòd autem huiuſmodi fugiendi ſint, docet & hoc Pauli dictum, 2. Theſſa. 3. Denunciamus autem vobis fratres per nomen Domini noſtri Ieſu Chriſti, ut ſubducatis vos ab omni fratre qui inordinatè ſe gerit, & non ex tradita doctrina quam accepit à nobis. Hoc ergo ſit dictum de infirmis, qui omnino ſibi cauere debent ab improborũ conſortio. Verum quantum ad eos attinet, qui benè ſunt inſtituti, & qui in officio ſunt publico, quorum intereſt oues errantes ad Chriſtũ adducere, illi poſſunt, imò debent nonnunquã cum improbis conuerſari, ſicut Medicus conuerſatur cum ægroto, non vt ipſius ægroti ſcabie inficiatur, ſed vt ſua arte & curandi peritia eum ſanitati reſtituat. Ad eundem modũ non modo licet, verumetiam neceſſitas officij, & fides in miniſtris verbi requirit, ut improborũ maliciam retegant & ſanent quantum quidem fieri poteſt: verum ſi morbus fuerit incurabilis, ſequentur medicorum exemplum, & quod curare non poſſint, amplius non curent: ſed Deo totam rem cum dolore committant.

DE SECVNDO.

Quis ex uobis homo qui habet centum oues &c. Hac parabola docet Christus duo. Vnum cur in mundum uenerit: Alterum, quod ex priori pendet, cur conuersetur cum peccatoribus: vnde sequitur confutatio murmurantium Pharisæorum. Cur in mundum uenerit, docet exemplo pastoris. Nam quemadmodum pastor in desertum vadit, ut quærat ouem amissam: ita Christus in mundum venit, ut homines per peccatum in desertum abductos quærat. Deinde quia officium est Christi quærere peccatores, ut reuocentur ad salutem, quod sanè fieri non potest, quin cum eis conuersetur: hinc sequitur improbandum esse murmur Phariseorum aduersus Christum, qui eum à legatione sua absterrere voluerunt, ne sanarentur infirmi. Aptè ergo alibi testatur: Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Hæc summa est parabolæ de ouibus: eandem rem proponit parabola de muliere quærente pecuniam amissam. Iam parabolã de ouibus particulatim videamus, quò nobis fiat dulcior, perspecta Christi pastoris solicitudine pro nobis.

Homo ille habens centum oues Christus Iesus est, verus pastor, qui animam suam pro ouibus posuit, Iohan. 10.

Per ouem errantem intelliguntur omnes

qui

qui se in deserto uagari intelligunt, id est, agnoscunt se peccatores & cupiunt recipi, sicuti hic publicani fecerunt. Agnouerunt se peccatores, audiuerunt famam de vero pastore, atque ideo ab illo recipi voluerunt, dum audiunt: venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, ego reficiam vos. Atq; ita textus nobis paradigma ouis errantis proponit in publicanis, qui uocem Christi audientes ad ipsum veniunt ac suum errorem agnoscunt.

Per nonaginta nouem oues intellige omnes homines in mundo, qui cum hæreant in suis peccatis & damnatione: tamen hoc non animaduertũt, imò se iustos & beatos putant, atq; ideo Christum audire recusant. Putant enim se iustiores esse, quàm ut Christo iusto opus habeant: putant se magis sanos, quàm vt Christi medici opera indigeant. Quòd hi per nonaginta nouem oues intelliguntur, ipse textus apertè conuincit. Nam nonaginta nouem oues conferuntur scribis & Pharisæis, id est, hypocritis qui se iustos gloriabantur. Habemus quis sit pastor, quæ sit ouis errans, & quæ nonaginta nouem non errantes: Iam videamus. 1. Quando errare cœpit ouis. 2. Quomodo uenit pastor errantem quæsitum. 3. Quomodo inuentam reportet in stabulum, sanet & pascat. 5. Quid acciderit inuenta oue.

Quando ergò errare cœpit ouis? Primum cum abducta est per lupum in desertum. Hoc est, cum Sathan primos parentes à Deo abduxit. Deinde quoties reuocati homines à vijs suis pessimis sunt rursus insidijs Sathanæ abducti ab ouili. Ita & hodie, quoties à recta salutis via, uel in doctrina, uel in moribus flectimus, erranti oui comparamur.

Quomodo venit Christus pastor quæsitum ouem errantem? venit primum in spiritu, idq; in sanctis Prophetis & Patriarchis, quoties eos excitauit, ut hominibus uiam salutis monstrarent. Sic venit misso Mose, misso Helia, Helizeo, Isaia & alijs multis. Deinde venit in carne, quando assumpsit humanam naturam & est pro nobis passus.

Quomodo quærit, & quæsitã reportat in stabulum.? Quærit errantem ouem prędicatione Euangelij, dum iubet prædicari Euangelium: & reportat in stabulum, quando credentes in Ecclesiam congregat. Subijt enim in desertum & inuentam ouem imposuit humeris, hoc est, credentes in se merito suæ crucis in Ecclesiam perduxit.

Quomodo reportatam ouem in stabulum sanat & pascit? Sanat omnes contritiones eius suo sanguine, dum credentes in se absoluit à reatu, & donat sua iusticia. Pascit dum donat

eos

eos Euangelio pabulo, & eos fouet suo Spiritu. Hæc beneficia pastoris erga ouem errantem maxima sunt.

Sed quid accidit inuenta oue? Conuocat amicos & uicinos, dicens: *Congratulamini mihi quia inueni ouem meam quæ perierat.* Quid autem hoc sit exponit, cum ait: *Dico uobis quod ita gaudium erit in cœlo super uno peccatore pœnitentiam agente, plusquam super nonaginta nouem iustis qui non indigent pœnitentia.* Ecce quid accidit quando peccator pœnitentiam agit. Ipsi Angeli Christo pastori congratulantur. Gratulantur autem Angeli in cœlo propter tria. Primum quia homines cum illis conditi sunt ad celebrandum Deum, quod non potest fieri ab illis, qui non agunt pœnitentiam: Illi enim omnes laudes Dei, quantū in se est, impediunt. Deinde, quia vident regnum augeri per accessionem nouorum ciuium. Tertiò, quia nihil magis illis gratum est, quám videant regnum Sathanæ aboleri, quod fit cum homines pœnitentiam agunt. Sed quinam sunt illi nonaginta nouem iusti, qui non indigent pœnitentia? an ullus igitur est absque peccato? Certè nullus est sine peccato. Omnes enim aberrarunt & inutiles facti sunt. Sed peccatores sunt triplices. Sunt enim peccatores qui se iustos esse

putant,& propterea dicuntur non opus habere pœnitentia: quod sanè de ipsorum de se ipsis iudicio est intelligendum. Nam reuera nullus est, qui non indiget pœnitentia. Deinde sunt peccatores, qui sciunt se habere peccata & nihilominus pergunt in peccatis, non morantes accusantẽ legem Dei. Sunt quoque peccatores, qui agnoscunt peccatum, id est, oderunt peccatum, atque ideo agunt pœnitentiam & confugiunt ad Christum. Primum & secundũ genus intelliguntur per nonaginta nouem: per tertiũ intelligitur vna errans ouis. Nonaginta nouem non agentiũ pœnitentiã similitudinem referunt scribæ & Pharisæi. Publicani referunt ouem illam unam errantem. Quid hîc docemur? Maximam esse multitudinem eorum qui pereunt, & minimam esse quæ recipitur, id est, uix unum ex centum singulis. Hinc illa Christi quærela: Multi sunt uocati sed pauci electi, id est, probi, qui vocanti Christo per suum Euangelium obtemperant. Hoc in exemplis videmus. Ante diluuium maxima pars mundi secuta est Caini nequitiam, adeo quòd tantum octo homines reperti sint iusti, qui per arcam saluati sunt. Deinde rursus per multos annos Melchizedech & Abraham soli fuerunt pij ferè. Præterea ex magnis illis ciuitatibus Sodoma & Gomorrha & alijs solus Loth cũ suis

filiabus

filiabus euasit, reliquis propter sua peccata incendio interemptis. Neq; aliter hodie fit: à plurimis contemnitur Euangelium, à paucissimis recipitur. Hoc ergò periculo admoniti agamus pœnitentiam, ne cum maxima parte ingratissimi mundi pereamus. Dominus clemens est ad nos recipiendos: Angeli expectant resipiscentiam: nostra propria salus agitur, quam Christus omnibus peccatoribus offert agentibus pœnitentiam, cui honor in sæcula AMEN.

DOMINICA QVARTA TRINITATIS, LVCAE 6.

ESTote misericordes, sicut & Pater uester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Nolite condemnare, & non cōdemnabimini. Remittite, & remittetur uobis. Date & dabitur uobis: Mensuram bonam & confertam, & concussam atq; exundantem dabunt in sinum uestrum. Eadem quippe mensura qua metimini, metientur alij uobis. Dicebat autem illis similitudinem: Nunquid potest cæcus cæcū ducere? Nonne ambo in foueam cadunt? Non est discipulus supra magistrum suum, perfectus autem omnis

omnis erit, si sit sicut magister ipsius. Quid autem uides festucam in oculo fratris tui, trabem autem, qui in oculo proprio est, non animaduertis? Aut quomodo potes dicere fratri tuo: Frater, sine eijciam festucam quæ in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non uidens. Hypocrita, eijce primũ trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies, ut eijcias festucam, quæ est in oculo fratris tui.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Christi concio pertinet ad tertiam pœnitentiæ partem. Scitis enim quòd sint tres partes: Contritio, fides & noua obedientia. Contritio peccatum agnoscit, detestatur ac fugit: Fides ad Christum confugit qui à peccato liberat, & credentes iustificat: Noua obedientia versatur in quatuor, quæ sunt: pietas erga Deum, sanctimonia vitæ cuiusq; apud sese, charitas proximi, & diligentia uocationis ad quam quisq; vocatus est. Cum autem hæ sunt partes nouæ vitæ, proponit Christus in hoc Euangelio exhortationem ad charitatem erga proximum, quam hîc per suas partes designat: & quoniam veluti prima eius proles est misericordia erga proximum, hortatur ad misericordiam, per quam intelligit omnia officia

quæ

quæ nobis alij alijs in hac uita debemus: Quicquid enim alter alteri debet, cum ſoluerit non amplius debet, excepta una charitate, quam non ita poſſumus reddere, quin ſemper ſimus debitores. Vnde Paulus Roma.13. Nihil cuiquam debetis niſi mutuam dilectionem. Vt autem hoc Euangelium clarius intelligemus; Duo dicam.

I. Quæ ſint dilectionis ſeu miſericordiæ opera, quæ nobis hic cõmendantur.

II. Quæ ſint rationes, quibus Chriſtus nos hic hortatur ad præſtandam miſericordiam, id eſt, opera charitatis proximo.

DE PRIMO.

Eſtote miſericordes &c. Cum filius Dei ſuos diſcipulos hortatur ad miſericordiam, ſignificat & quo affectu erga nos mutuo eſſe debeamus, & quòd in hac uita ob multas infirmitates alij aliorum opera indigeant. Quod prꝫceptũ ſi hodiè amplecterẽtur, qui Chriſtiani dici uolunt, minus eſſet diſſentionum & minus calamitatum. Volumus quidẽ omnes diſcipuli Chriſti dici; ſed nemo uult facere quòd prꝫcepit

Famu-

Famulus imperio ſui heri obedit, ancilla oculos ſuos habet intentos in matremfamilias: imò nemo eſt qui non magis ſuis in mundo ſuperioribus auſcultat, quàm multi, qui Chriſtiani dici volunt, ſuo Chriſto Deo & ſaluatori obtemperant, qui pro illis pependit in cruce, & cœlum meruit. Sed quæ eſt cauſa? quia verbis tantum ſunt Chriſtiani, non corde. Qui enim verè Chriſtianus eſt, nihil prius in votis habet, quàm ut Chriſto ſuo, à quo & nomen & ſalutẽ habet, optẽperet. Quare uos moneo, vt depoſita illa carnali ſecuritate Chriſto obtemperetis & diligenter obſeruetis ex hoc Euangelio, quę officia à nobis erga ꝓximos noſtros requirat. In genere quidem requirit dilectionem, ſicuti ait ad diſcipulos ſuos: Diligite vos inuicem ſicuti ego dilexi vos: in hoc cognoſcent, quòd diſcipuli mei ſitis, ſi uos mutuo dilexeritis. Nihil aliud hîc requirit, cum ait: Eſtote miſericordes. Qui enim diligunt, miſericordes ſunt, Et qui ſunt miſericordes, diligunt: ita fons aquam, & aqua fontem oſtendit. Verum ideo potius hoc loco Chriſtus vſus eſt miſericordiæ vocabulo, quia indolem veræ dilectionis monſtrat.

Hæc miſericordia, quæ ex dilectione proficiſcitur, & à Chriſto ſuis diſcipulis in hoc Euangelio commendatur, quatuor partibus conſtat:

ſtat: quarum prima in ipſo corde eſt, quæ eſt candor & Philanthropia quædam, qua & candidè de proximo ſentimus, & ſemper meliora de ipſo ſperamus. Hunc candorem notat Chriſtus per contrarij remotionem, cum inquit: nolite iudicare. Hinc Apoſtolus 1. Corinth. 13. Charitas non cogitat malum. Atq; hic ſenſus primæ partis miſericordiæ eſt. Non eſt ergo, quòd quiſquam hoc dicto NOLITE IVDICARE exiſtimet tolli vel iudicium de diſcrimine virtutum & viciorum in hominibus, vel officium patrisfamilias, præceptoris, magiſtratus ciuilis & miniſtri verbi, vel debitam fraternã correptionem, qua alius alium errantem in viam ex mandato Chriſti reuocare debet: ſed tantũ libidinem animi, qua ſumimus nobis officium malè de alijs ſentiendi contra charitatis regulam. Quantum enim ad iudicium attinet diſcriminis honeſtorum & turpium, regula eſt nobis lex Dei firma & immota: Quicquid enim lex Dei dicit turpe aut honeſtum, id nos quoque tale iudicare debemus. Qualis enim eſſet illa inſenſibilitas iſta non diſcernere? Debemus ergò iudicare & diſcernere inter Neronis tyrãnidem, & Fabrítij clementiam: atq; ita de cæteris. Patresfamilias habent mandatum inſtituendi proles ſuas in diſciplina & correptione Domini: Item Solomon vult parentes caſtigare ſuos

re suos pueros: & Hæli sacerdos punitus est, propterea quòd cum videret filios suos Ophni & Phinees malè se gerere cùm in cultu diuino: nam meliores partes sacrificiorum furati sunt, tùm in vita: nam libidine se contaminarunt, non eos iudicio paterno castigarit. Hinc manifestum est, quòd dictum Christi non tollat patrumfamilias officium, quod sanè exercere non possunt sine iudicio & discrimine rectè & secus factorum. Præceptores præterea quid facerent sine iudicio? Alij enim discipuli sunt verberibus cogendi, vt faciant officium; alijs sufficit admonitio: illorum quidem ignauia castiganda; horum verò industria est laudanda: Hic quæso nõ iudicio præditus esse debet Pædagogus pius? Neq; aliter de magistratu iudicandum est. Punire debet malos & tueri bonos, quod sanè fieri nequit sine iudicio: & Deus cum approbat magistratum, manifestè iudicium eius probat, cum sine iudicio magistratus tantum inanis sit titulus. Ministri verbi alios recipient in Ecclesiam, alios excludent, an non illis conceditur iudicandi facultas? alios consolari debent, alios increpare: quod sanè requirit magnum iudicium. Quantum ad fraternam castigationem attinet, manifesta est præceptio Christi Matth. 18. Si peccauerit frater tuus te conscio, vade & argue

eum

eum inter te & ipſum ſolum. An non hìc cuilibet Chriſtiano mandatur iudicandi officium? Ita ſanè eſt. Quare cū Chriſtus dicit: NOLITE IVDICARE, non tollit neceſſaria officia ſuperiorum in hac vita, nec eneruat diſciplinam Eccleſiaſticam: ſed tantū cohibet petulantiam hominū, qui vel corrupto iudicio, malè de proximis ſentiunt, vel citra fidem & charitatem ius cenſoriū ſibi in alios vendicant, quod vicium pleriq; cū inſectantur in alijs, ſibi impunè permittunt. Vix ullus ſe iuſtè excuſare poteſt.

SECVNDA pars miſericordiæ, quam Chriſtus erga proximū requirit, notatur his verbis: Nolite condemnare: quo dicto requirit, ut benignè & amanter de proximo loquamur renūciantes turpiſsimo illi vicio, quo proni ſumus de alijs malè loqui & eos innocenter condemnare: Breuiter vult Chriſtus vt voce & lingua noſtra quæramus proximi honeſtum nomen & incolumitatem. Pertinet quoq; hoc dictum ad priuatam condemnationem, qua alius aliū ex malicia condemnat, non ad officia magiſtratus & miniſteriū verbi, qui Dei ſententiam ex officio illis demandatā pronunciāt ſæpè in malos. Sic Petrus Ananiam & Saphyrū, vt eſt in actis Apoſtolorū cōdemnauit: ſic Paulus Alexandrū & Hymenęū: ſic Chriſtus pronunciauit ſentētiā damnationis in hypocritas, cū diceret.

Vęh vobis ſcribæ, Phariſæi & Hypocritæ: ſic cum condemnamus Antichriſtum, pronunciamus iudicium Dei in ipſum. Sed hic caueat vnuſquiſque ne ſine verbo Dei ex petulantia potius quàm vero iudicio condemnet.

TERTIA pars miſericordiæ eſt iniuriam ei qui nos offendit condonare. Hoc exigitur hoc verbo: *Dimittite*: Nam cũ ſunt multæ mutuæ offenſiones, quas ſi nobis inuicem non condonaremus, non poſſet vlla tranquillitas eſſe, imò rumperetur vinculũ humanæ ſocietatis. Quàm hoc officium ſit neceſſarium omnibus pijs ex precationis forma, quam Chriſtus nobis præſcripſit, facilè eſt iudicare: illic enim iubemur orare: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Hanc adiectionem, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris, eſſe ſummè neceſſariam docet parabola de debitore decies mille thalentorum Matthæi 18. Simile eſt, inquit, regnum cœlorum homini regi, qui ponit rationes cũ ſeruis ſuis. Quemadmodum enim hic Rex ſupplici ſeruo condonauit totum debitum, gratis ex mera liberalitate: ita Deus Pater confugientibus in vera pœnitentia ad Chriſtum, condonat gratis ex mera liberalitate omnia debita, id eſt, peccata. Verum ſicut Rex ille ſeruum ingratũ & durum aduerſus conſeruos, reuocat ad pœnam,

nam, & quod antea supplicanti condonauit, iam à contumaci & duro in conseruos repetit: ita Deus Pater postquam cepit gementes in gratiam, uult nos imitari suum exemplum benignitate erga proximum, ut ipsi in nos peccanti condonemus, idq; exemplo Patris cœlestis.

Hic oritur obscura quæstio. Si condonandum est ijs, qui nos offenderunt, videtur consequi, quòd accusare quemquam ob factam nobis iniuriam non liceat. Ad hanc quæstionem sic respondeo. Distinguendum est inter ipsam accusationem, & id quod homines mali accusationi adijciunt. Accusare quidem per se non est viciosum: nam Paulus 1. Cor. 16. permittit Christianis arbitros & iudicia. Deinde Euangelium non abolet politicam ordinationem. Præterea Deus in suo populo constituit iudices, qui causam inter fratrem & fratrem iudicarent, quod sanè fieri non fuisset necesse, nisi licuisset accusare. Certum est igitur quòd accusare per se, modo læsus quis sit, & iniuria affectus, non sit interdictum Christianis. Verum quantum ad id, quod homines accusationi adijciunt, ut sunt multi viciosi affectus, intemperantia, vlciscendi libido, inimicitia, pertinacia & similes, sciendum est quòd isti affectus sint prorsus abijciendi, modò Chri-

ſtianus eſſe velis. Deinde diſcernendũ eſt inter eum qui læſit ſeu rem tuam retinet, & deprecatur culpam & reſtituit quod iniuria tenebat, & inter eum qui vel læſit & rem tuam retinet, & pergit lædere & rem tuam occupare. Vt illi deprecanti condones Chriſti præceptum & charitas ſuadet: & hunc accuſes petendo non ~~tam vindictam, quàm magiſtratus defen~~ſioné, Chriſtus permittit, & multi ſancti ſuis exemplis confirmant. Eſt præterea diſcernendum inter eum qui te ſolum offendit, & eum qui Deum offendit & Eccleſiam turbat. De illo intelligendum eſt Chriſti præceptum, non de hoc. Nam Charitas Dei & proximi requirit, vt quantum poteſt, tollas quæ cultum Dei impediunt, & ſcandalo ſint Eccleſiæ. Breuiter vera fides & charitas ſatis docebunt quando accuſare ſit uicium & quando rectè factum.

QVARTA pars miſericordię ſignatur hiſce verbis: *Date & dabitur uobis.* Hoc præcepto exigitur vt indigenti proximo conſilio & opere adſimus. Conſilio quoties illum à recto aberrare videmus: opere verò aliàs dando Eleemoſinam largius, aliàs mutuando hilariter, etiamſi ſimile officium ab eo non expectemus. Nam mutuare cum expectatione alicuius officij viciſsim præſtandi vulgare officium eſt, etiam inter Ethnicos & peccatores, qui non

dum ſunt in familiam Chriſti per Euangelium vocati. Hactenus de miſericordia, quam ex dilectione & Chriſti mandato debemus proximo, & de partibus eius quæ ſunt quatuor, uidelicet; benè ſentire de proximo: benè de eodem loqui: erranti noxam condonare· & indigenti, conſilio & opere ad eſſe; nunc breuiter de ſecundo loco dicemus.

DE SECVNDO.

Quinque argumentis vtitur Chriſtus in hac exhortatione ad miſericordiam, & ad ea officia quæ ſunt præſtanda proximo, quæ nunc ordine recenſebo.

PRIMVM notatur his verbis: *Sicut Pater ueſter miſericors eſt.* Id eſt, exercendo miſericordiam reſpicite ad Patrem veſtrum cœleſtem: debent enim parentum mores ac facta eſſe norma viuendi filijs. Cum ergò videmus Patrem noſtrum cœleſtem ſummè miſericordem eſſe, decet ut eius imitemur exemplum. In hoc argumento plures circumſtantiæ ſunt perpendendæ. 1. quòd Pater noſter cœleſtis ſit omnipotens, nullius indigens, & tamen nobis miſeris tantam præſtiterit miſericordiam. 2. quòd nos ſimus miſeri peccatores. 3. quòd ille cœleſtis Pater nos ex mera miſericordia recipit in gratiam. 4. quòd nos natura filij iræ eramus, Ephe. 2. 5. quòd hæc ſit eius voluntas, vt filij

ipſius effecti paternum imitemur exemplum. 6. vt quemadmodum ille nobis benefecit gratis: ita & nos alijs gratis præſtemus: quod niſi fecerimus horribiliter peccamus. 1. contemnimus eius mandatum. 2. degeneramus ab ipſo. 3. polluimus nos ſceleribus quæ ſunt opera filiorum Sathanæ. 4. abijcimus fidem. 5. proximus noſter noſtra culpa miſer iacet, cuius miſeria tangi deberemus. Hæc perpendant qui Chriſtiani eſſe volunt.

SECVNDVM argumentum ſumitur ab vtilitate, quæ ad nos ipſos venit. *Nolite, inquit,* iudicare & non iudicabimini: nolite cõdemnare & nõ condemnabimini: Dimittite & dimittetur vobis: Date & dabitur vobis. Hîc partes illas miſericordiæ, quas requirit, promiſsionibus ſuis confirmat. Propoſitio officij eſt: *Nolite iudicare.* Promiſsio mercedis ſeu confirmatio propoſitionis eſt: *& non iudicabimini*, & ſic de alijs. Senſus ergo eſt. Qui candidè de alijs ſentit, is quoq; ſentiet idem ſibi ab alijs præſtari: qui benè de alijs loquitur, idem expectabit ab alijs: qui condonat benignè, is inueniet facilitatem ſimilem, ſi is aliquando offenderit: qui conſilio & opere indigentibus adeſt, is viciſsim indigens ſentiet & conſilium & auxilium, idq; me efficiente. Verum contra: qui malè ſentit de alijs, idem ex-

pectabit:

pectabit: qui malè loquitur, malè audiet: qui iniuriam vindicat, iniuriam patietur: qui negat consilium & opē indigenti, is quoq; indigens frustra opem ab alijs expectabit.

TERTIVM argumentum his verbis proponitur: Nunquid potest cæcus cæcum ducere? Nonne ambo in foueam cadunt: quasi diceret. Quemadmodum se habet dux cæcus ad cæcum ducendum: ita se habet homo malè docens & viuens, ad eos quos doctrina & vita ducere deberet. Sed quando cæcus ducit cæcum, uterq; in foueam cadit: proinde qui perperam docet & malè viuit, est alijs & sibi occasio lapsus. Vt igitur hoc malum uitetur, rectè agendum est cùm in doctrina tùm in moribus.

QVARTVM argumentum signatur his uerbis: non est discipulus supra magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. Boni discipuli exemplum sui magistri imitari debent: proinde cum Christiani sint discipuli Christi, decet ut uita & moribus, quantum quidem id fieri potest, exprimant.

QVINTVM argumentum petitur à consideratione propriorum erratorum: Quid uides festucam in oculo fratris &c. Festuca in oculo fratris est erratum fratris leue: trabs in tuo est erratum magnum. Debet ergò unusquisq; sua potius uicia considerare, quàm aliena, &

na, & prius ante suam ianuam, vt dici solet, purgare. Quod, ut uerè faciamus, donet nobis Christus, cui cum Patre & spiritu sancto honor & gloria in sæcula,

Amen.

*

DOMINICA QVINTA TRINITATIS, LVCAE 5.

FActum est autem, cum turba immineret Iesu, ut audiret uerbum Dei, & ipse stabat iuxta stagnũ Genezareth, & uidit duas naues stantes ad stagnum, piscatores autem descenderant ex illis, & abluebant retia. Ingressus autem in unam nauem, quæ erat Simonis, rogauit eum, ut à terra abduceret pusillum. Et sedens docebat de naui turbas. Vt cessauit autẽ loqui, dixit ad Simonem: Duc in altum, & laxate retia uestra in capturam. Et respondens Simon, dixit illi: Præceptor per totam noctem laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo rete. Et cũ hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinẽ copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerant socijs qui erant in altera naui, ut uenirent & adiuuarent ipsos. Et uenerũt,

atque impleuerunt ambas naues, ita ut mergerentur. Quod cum uideret Simon Petrus accidit ad genua Iesu, dicens: Discede à me Domine, quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum, & omnes qui cum illo fuerant, super captu piscium quem ceperant, similiter autem Iacobum & Iohannem filios Zebedæi, qui erant socij Simonis. Et ait ad Simonem Iesus: Ne metuas, posthac homines capies. Et subductis in terram nauibus, relictis omnibus, sequuti sunt eum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcasio huius Euangelij hæc fuit: Turba auida verbi Dei est secuta Christum quocunque perrexit, vt ipsum audiret: in quem cum turba veluti incumberet præ uisendi & audiendi studio, cogitur nauem Petri ingredi, atque ex ea docere turbam. Verum vt suæ doctrinæ fidem faciat, iussit eis vt retia dimitterent, qui antea conquesti erant se tota illa nocte frustra laborasse: quod cum fecissent, magnam multitudinem pisciũ ceperunt, adeo ut ne duo quidẽ nauigia pisces caperent. Hoc miraculo confirmati spectatores & doctrinã ei' receperũt, & ipsius diuinã potentiã agnouerũt.

Et cum Petrus miraculo edoctus metueret, erigitur à Domino, & accipit promiſsionem, ut poſtea eſſet futurus piſcator hominum. Hæc eſt ſumma præſentis Euangelij, quæ eò pertinet, ut non ſolum exemplo huius turbę doceamur primum quærendum eſſe regnum Dei: verumetiā ut confirmemur de potentia Chriſti. Oſtendit enim Chriſtus quòd habeat curam ſuorum, declarat quòd nemo quicquam in ſua uocatione præſtare poſsit, niſi ipſe laboranti adſit ac operi ueluti manum adhibeat, quemadmodum dicit: Sine me nihil poteſtis facere. Et Pſalmus ait: Niſi Dominus ædificauerit domum fruſtra uigilat qui cuſtodit eam.

Loci quatuor:

I. Neceſsitas audiendi uerbum Dei commendatur in exemplo huius turbæ, quæ adeo auidè Chriſtum audiuit.

II. Imago Eccleſiæ, doctorum & auditorum uerbi.

III. Miraculum præſens, & eius uſus.

IIII. Exemplum Petri cùm in captura piſcium, tùm in agnitione Chriſti imitandum.

DE PRIMO.

Factum

Factum est autem cum turba irrueret ad eum, ut ipsum audiret. Exemplum huius turbæ docet Euangelium auidè audiendum esse. Neque enim adeo auidè secuta fuisset hæc turba Christum, nisi eius doctrinam summè necessariam esse intellexisset. Sequitur ergo Christum hæc turba, non ut obseruet ipsum: non ut in uerbis comprehendat: non ut irrideat, quemadmodum scribæ, Pharisæi & Hypocritæ fecerunt: sed ut audiat verbũ Domini & salutis pane saturetur. Est enim uerbum Dei panis cœlestis, cuius dulcedo est supra mel & fauum, ut in Psalmo dicitur. Concurrit igitur hæc turba tanquam famelici ad eum, qui largam aliquam Eleemosinam distribuit: idq; non immerito. Quemadmodum enim corpus saturatur pane corporeo, quia est corporeum & ipsum: ita anima pane spirituali, qui est uerbum Dei, alitur: ipsa enim spiritualis est. Deinde, ut appetitus cibi est signum sanitatis, & fastidium eiusdem, ægrotantis & languentis corporis indicium est: ita appetitus verbi Dei est animæ benè se habentis signũ: & contra, uerbi Dei fastidium arguit animæ languentis ægritudinem. Imitari ergo nos debemus (si nos uerbi fastidium capit) eos qui corpore ægro sunt. Vt enim illi Medicos consulunt, vt dato pharmaco conualescant, & cibum appetant:

ita nos

ita nos (si verbum Dei fastidit & ad illud nauseat anima nostra) debemus Christum Medicum quærere nostris precibus, vt ille animas nostras sui verbi, hoc est, panis salutaris capaces reddat; ne fame verbi Dei destituti pereamus. Verbum enim Dei est cibus cœlestis, hoc est, panis uitæ & potus, de quo qui bibit non sitiet in æternum Iohan.4.

Cæterum ut cum hac turba possimus esurire panem uitæ & sitire potum cœlestem, cogitanda est huius cibi necessitas, qua perspecta, nemo non hunc cibum expetat, nisi qui suã salutem omnino non curat obcæcatus & dementatus à Diabolo.

PRIMA necessitas hæc est, quòd necessè sit mori omnem animam, quæ ad finem usq; destituetur hoc cibo cœlesti. Nam primum vitam consequimur, quando ex verbo fidem concipimus. Deinde uerbum est cibus fidei, quo ipsa alitur & nutritur. Hæc necessitas confirmatur Domini dicto: Qui non crediderit morietur. Fides enim aliunde non est, quàm ex auditu verbi Roma.10.

DEINDE sine hoc cibo manet homo sub ira Dei. Qui non credit (inquit Christus) ira Dei manet super eum.

PRÆTEREA hic cibus est qui confortat ad ui-

ad uitam æternam. Hinc Paulus: Euangeliū est potentia omni credenti ad salutem.

POSTREMÒ, vt vno uerbo dicam, uerbū Dei semen est incorruptibile, sicuti Petrus Apostolus docet, quo regignimur & nascimur per gratiam filij Dei, qui antea propter primorum parentum peccatum & nostrum nati eramus filij iræ. Vt ergo natura nascimur filij iræ, id est, damnationis ad mortem æternam: ita gratia per semen verbi Dei nascimur filij gratiæ, id est, benedictionins ad vitam æternam. Qui enim credunt sunt filij Abrahæ & hæredes promissionis. Proinde si salus animæ nostræ; si euasio mortis, iræ Dei, & damnationis; si dignitas, qua adoptamur in filios Dei, nos moueat, simus auidi verbi Dei, illud audiamus & conseruemus, idque non solum exemplo huius turbæ: verumetiam totius Ecclesiæ, quæ nihil magis expetit, quàm satiari hoc uerbo Dei.

DE SECVNDO.

Ascendens Iesus unam nauim, in qua sedens docuit turbam stantem in littore. His uerbis pulcherrimè pingitur status Ecclesiæ militantis & fluctuantis in hoc mundo: In qua pictura obseruanda sunt tria. Nauis ipsa: Christus sedēs in naui: & turba stans in littore. Nauis ipsa adumbrat Ecclesiā: Christus notat omnes

sinceros

ſinceros doctores: turba ſtans in littore ſignificat verbi auditores. Iam quemadmodum nauis in mari orta tempeſtate horribiliter concutitur: ita nihil in mundo magis concutitur quàm Eccleſia: id quod totius mundi Hiſtoria docet. Quàm triſtis fuit concuſsio huius nauis, quando Cain ſuum fratrem occidit. Deinde in Sodoma ſanctus Loth: & Abraham in peregrinationibus ſuis. Præterea Eccleſia Dei quantum eſt concuſa primum in Ægypto, & Deinde 40. annis, ut taceam de perſecutionib⁹ quas Eccleſia perpeſſa eſt omnib⁹ tẽporib⁹, ſub judicibus, ſub regib⁹, in captiuitate Babilonica. Et vt omittam alia, de noſtro tempore dicam, quantum concutitur Eccleſia ab ijs qui volunt ciues Eccleſiæ uideri: alij hæreſibus tanquam horrendis tempeſtatibus ab ipſo Diabolo emiſsis in eam impetum faciunt. Quid non Sacramentarij, quid non alij ſectarij, Anabaptiſtæ, libertini faciunt, vt hanc nauiculam Petri euertant? pontifices eam hæreſeos condemnunt: Iudæi derident: Turca aſpernatur: ciuilis magiſtratus apud multos ſeditionis eam inſimulat, quemadmodum in Hiſtoria impij Achab legimus, qui Heliæ ſanctiſsimo Prophetæ hæc verba obiecit: an non is es qui turbas Iſrael? Quid dicam de noua inuadendi Eccleſiam ratione, quam ipſi inuenerunt qui

Euangelici esse & dici volunt? Impiè & sacrilegè bona quæ pertinent ad conseruandum ministerium verbi conuertunt in prophanos vsus. Atque adeo Sathanas cum omnibus suis membris in hoc incumbit, ut fluctuantem Christi Ecclesiam euertat: sed fortior est Christus, quàm ut portæ inferorum aduersus eam præualeant.

Dixi de Ecclesiæ fluctuatione: vnde & quanta sint ministrorum verbi pericula facilè est intelligere. Vt enim Christus in naui sedet: ita & illi maximam periculorum molem sustinent & multi ad grauissima rapiuntur supplicia. At turba stat in littore, hoc est, maxima pars auditorum sunt extra periculum: nam cum oritur aliqua tempestas, vel se occultant, vel prorsus discedunt. Hæc sint breuiter de concussione Ecclesiæ dicta.

DE TERTIO.

Et dixit Dominus ad Simonem: Duc in altum & dimitte retia ad capturam. Tunc respondens Simon, ait illi: Magister per totam noctem laborantes nihil cepimus, tuo tamen iussu laxabo rete. Et cum hoc fecissent concluserunt multitudinem copiosam &c. Hæc descriptio miraculi est. Petrus desperans de piscibus, iussu Christi dimittit rete & cepit

copiosam multitudinem, ita ut duo nauigia eos ferre non potuerint. Etsi autem hoc miraculum æditum est cùm ad confirmandam doctrinam Christi, tùm ad fidem spectatorum roborandam: tamen suo quodam modo ad nos quoq; pertinet. Nam quidquid præscriptum est in nostram doctrinam præscriptum est, ut per patientiam & consolationem scripturarũ spem habeamus. Dicam itaq; quomodo nobis seruiat præsens miraculum.

PRIMVM certificabit nos hoc miraculum de ueritate Euangelij: est enim veluti authenticum sigillum, quo Deus Pater Euangelium filij sui obsignat. Nam quidquid miraculorum Christus, Prophetæ, Apostoli vnquam æddiderunt, eò spectat, ut doctrinam confirmet. Ita & in Marco & in Epistola ad Hebræos legimus. Marcus ait cap. 16. Dominus cooperatus est Apostolis & confirmabat verbum sequentibus signis. Ad Hebræos. 2. Doctrina salutis confirmata est Deo contestante signis & prodigijs, & varijs efficacijs, & Spiritus sancti distributionibus.

SECVNDÒ hoc præsens miraculum conuincit quòd Christus non solum sit hominum terreq; Dominus: sed etiam maris: vnde fides nostra hanc concipiet fiduciam, ut statuat nihil vel in terra, vel in mari posse huic potenti Domino

Domino resistere, quin possit suos potenter ab omni periculo eripere: sicuti Ionam Prophetam ex ore Ceti eripuit sua diuina virtute. Non est igitur quòd formidemus vel Diabolorum, uel hominum, vel maris crudelitatem: modo viua fide in Christum recumbamus. Vnde Iohannes: hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra.

Ad hæc docet præsens miraculum, vnde laboris nostri benedictio & incrementum rerũ proueniat. Petrus tota nocte laborauerat, sed frustra. Quare? quia benedictionem ex sua industria & non ex fonte benedictionis Christo quæsiuit: Verum postquam iussu Christi soluit retia, cepit magnam piscium multitudinem; quo docemur quòd omnis benedictio ex verbo Christi pendeat. Contra hoc peccant quatuor genera hominum.

PRIMVM increduli, qui existimant omnem benedictionem pendere ex proprio labore, aduersus quorum stulticiam Dauid cecinit Psalmum: Nisi Dominus ædificauerit domum, frustra vigilat qui custodit eam.

DEINDE impij, qui ex usuris & malis artibus, hoc est, ex benedictione Sathanæ putant rerum & substantiarum prouenire incremẽta; & profecto multi vidẽtur inde ditescere.

 Sed

Sed contra Salomon dicit: Benedictio Domini diuites facit. Neq; enim statim aliquis rectè diues dicitur, quum multa possideat. Aliud est panis: aliud robur panis. Multi panem habẽt, & alia bona: quorum alij ijs vti non possunt: alij ijs ad luxum & superbiam abutuntur: alij inde se quotidiè ingurgitant: alijs sunt instrumenta libidinum, & tyrannidis exercendæ. Qualis, quæso, hæc est benedictio? Contra, pius qui mediocres habet faculates, suis rebus vtitur in gloriam Dei, subsidium aliorum, & prædicat datorem bona conscientia.

TERTIVM genus hominum, qui hîc peccant, eorum est, qui postquam audiuerunt ex benedictione Domini rerum incrementa esse, fiunt remissiores, & negligunt suæ vocationis laborem, cum Dauid in Psalmo contra dicat: Beatus vir qui timet Dominum & in mandatis volet nimis: labores manuum tuarum manducabis: Beatus es & benè tibi erit. Hîc Dauid rerum ordinem præscribit agendi. Primo loco est timor Dei. 2. desiderium & summa uoluptas in Dei mandato. 3. labores vocationis commendantur. 4. additur promissio: & benè tibi erit. Hanc regulam si multi sequerentur hodiè, sentirent Domini benedictionem.

QVARTVM genus hîc peccantium, eorum est, qui nec Deum inuocant, quando eius benedic-

benedictione vtuntur: nec eius auxilium implorant: nec agunt ipsi gratias pro sua benedictione.

Discamus ergo hîc ex præsenti miraculo & laborandum esse,& laboris successum & benedictionem à solo Deo esse in quocunq; statu aliquis fuerit. Si quis præsit alijs ut magistratus,præfectus, paterfamilias, ita cogitet: laborem strenuè in timore Dei: Deum colam, & inuocem,ut meis laboribus adsit. Colonus quando arat suum agrum, quando seminat, quando conuehit in hoream,Deū habeat præ oculis,sciat omnem benedictionem à Domino esse, illū inuocet, ut sibi laboranti adesse uelit, & benedictionem suam largiri. Ita etiam concionator faciat,doceat,admoneat,exhortetur: sed iussu Christi in timore Dei. Sed obijces fortè:ego officium facio, colo agros, prædico Euangelium, instituo familiam, sed frustra. Nullum habet successum mea industria. Disce hîc à Petro quid tibi desit. Petrus laborauit frustra, donec assumpsit Christum in nauem secum.Proinde tu exemplo Petri credito Christo, noli remissus esse, sed in nomine Christi laborato & videbis benedictionem Domini.

Sed uideo (ais) pessimos quosq; fortunatissimos esse,& contra pios sæpe video miserrimos,

rimos. Respondeo? Respice finem. Quare hoc responsum Dauidis, quod est in Psalmo 36. obserua. Vidi (inquit) impium fortem & viriscentem, instar lauri viridis, & transiui & ecce non fuit, & quæsiui eum & non est inuentus. Ita omnis gloria impiorum est veluti fumus pertransiens. Contra, qui timet Dominum non commouebitur in æternum. Exempla habemus. Vbi quæso nunc sunt gigantes illi gloriosi? absorpti sunt diluuio. Vbi diues epulo? in tormentis iacet. Contra, vbi Abraham? Vbi Dauid? Vbi pauper Lazarus? In cœlo, ubi vera beatitudine fruuntur: horum exempla imitemur.

DE QVARTO.

Quod cum uideret Simon, procidit ad genua Iesu dicens: exi à me Domine, quia homo peccator sum. Hìc vide quid Petro & socijs eius acciderit ex ista piscium captura. Petrus timet horribiliter & iubet Christum à se exire. Quid? an non potius debuisset dicere: mane apud me Domine, ut fœlix sit nobis piscatura? Petrus ut se peccatorem miserum: Ita Christum ex miraculo iustum & diuina potentia præditum agnoscit. Quare & ipse ad genua procumbit. Cupiunt quidem homines Dei præsentiam, sed mox ubi adesse intelligitur, conscientia eos reos peccati peragente, fugiunt

giunt

giunt & timent donec diuina uoce eriguntur & ſentiunt contra peccati conſcientiam conſolationem: quemadmodum hîc Dominus timentem erigit dicens: Noli timere, ab hoc tempore homines capies. Hîc non ſolum erigit Petrum, verumetiam eum eligit in Apoſtolum, ut ſuo tempore verbo prædicationis homines capiat. ~~Nam vt piſces reticulo:~~ ita homines verbo prædicationis capiuntur, & de mari peccatorum in Eccleſiam Chriſti colliguntur, non vt moriantur: ſed ut æternum beati viuant per Chriſtum Ieſum Dominum noſtrum, cui honor, laus & potentia in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

DOMINICA SEXTA TRINITATIS, MATTH. 5.

DIco uobis: Niſi abundauerit ueſtra iuſtitia plus quàm ſcribarũ & Phariſæorum, non poteſtis ingredi in regnum cœlorum. Audiſtis, quod dictum ſit ueteribus, Non occides: quiſquis autem occiderit, obnoxius erit iudicio. At ego dico uobis, quod quiſquis iraſcitur fratri ſuo temerè, obnoxius erit iudicio. Quicunque uerò dixerit fratri ſuo, Racha, obnoxius erit concilio.

Quisquis autē dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. Itaq; si obtuleris munus tuum ad aram, & illic recordatus fueris, q frater tuus habeat aliquid aduersum te, *relin*que illic munus tuum coram altari, & abi, prius concilieris fratri tuo, & tum ueniens offer munus tuum. Habeto beneuolentiam cum aduersario tuo citò, dum es in uia cum illo, ne quando te tradat aduersarius iudici, & iudex te tradat ministro, & in carcerem conijciaris. Amen dico tibi, non exibis illinc, donec persolueris extremum quadrantem.

ENARRATIO TEXTVS.

HIc textus est pars concionis, quam habuit Christus in monte ad discipulos, quos recens elegerat, in qua, ut summatim dicam, eos docet quòd non soluendæ legis gratia venerit; sed implendæ. Et quoniam Pharisæi legis interpretes peruersè & malè legem Dei interpretati sunt, Christus eorum errorem corrigit ac legem interpretatur. Illi enim legis doctrinam ad externa facta pertinere putarunt; contra, Christus ad intimos animorum recessus eam pertinere conuincit. Deinde præscribit Christus in eadem concione formam Eleemosinæ dandæ, ieiunij rationem, & precandi modum.

dum. Quæ omnia eò ſpectant, ut homines intelligant, quàm procul abſint à legis Dei perfectione, & quàm neceſſarius fuerit Chriſti aduentus, in quem omnis qui credit, vindicatur à iure legis & damnationis. Hæc ſint dicta de ſumma concionis Chriſti quam habuit in monte. Verum particula eius concionis, quæ hoc die in Eccleſia proponitur, ſicuti audiuiſtis reprehendit Phariſaicam iuſticiam, & propoſito legis quinto præcepto, oſtendit quantum aberrarunt in interpretando legem Phariſæi. Nam ut hi putarunt ſatis eſſe hominem manu non occidere: ita Chriſtus non ſolum reos huius legis pronunciat, qui homicidium externũ committunt: verumetiam omnes qui cogitant aliquid aduerſus proximum, ſicuti mox audiemus.

Loci duo:

I. De triplici iuſticia, Phariſaica, legali & Chriſtiana.

II. Explicatio præcepti quinti.

DE PRIMO.

Niſi abundauerit iuſticia veſtra pluſquam Scribarum & Phariſæorum non intrabitis in regnum cœlorum. Vt hæc ritè intelligamus, neceſſe eſt dicere de triplici iuſticia: de Phari-

ſaica, quam Chriſtus hîc reprehendit: de legali iuſticia, quam Deus ſua voce nobis commendat: & de Christiana iuſticia, qua ſola conſiſtimus coram Deo.

Phariſaica iuſticia deſcribitur Matth. 15. Cuius deſcriptionis hæc ſunt peculiaria capita. PRIMUM accuſant Chriſtum: tantū abeſt, ut eum redemptorem agnoſcant. DEINDE, omnia faciunt in hoc, ut ſpectentur ab hominibus: ſunt Hypocritæ, apparent foris religioſi & ſancti: cum interim ſint hoſtes Dei & omnium piorum, quos ut rabioſi canes inſectantur. TUM, irrita faciunt præcepta Dei, propter traditiones hominum. Nam in locum præceptorum Dei ſubſtituunt mandata hominum, ut Deus illis colatur, uelit nolit. Hæc maxima contumacia in Deum eſt. Nam hîc non ſolum contemnitur Deus, & plus tribuitur humanæ ſtulticiæ, quàm ſapientiæ Dei: verum etiam traditionibus humanis ſtudium pietatis erga Deum abolitur, & opera charitatis extirpantur. ADHÆC, appropinquant Deo labijs & cor eorum longe eſt ab illo. PRÆTEREA, dicuntur comedere domos uiduarum, dum eas ſub ſanctimoniæ ſpecie auarè ad ſe pertrahunt. HUC ACCEDIT, amant primos accubitus, qua re notatur eorum ſuperbia. POSTREMO, claudunt regnum cœlorum ante homines dum

falsa interpretatione legis homines à fide Christi abstrahunt. Breuiter sunt similes sepulchris dealbatis, ut Christus ait: foris enim apparent sancti, intus vero scatent impuris affectibus. Exemplum habemus in Pharisæo qui ascendit in templum cum publicano, qui non solum gloriatus est de suis bonis operibus, ieiunio & decimis: verumetiam proximo suo detraxit: ita apertè totam legem Dei primam & secundam tabulam transgressus, & nihilominus putauit se iustum, & suis operibus meruisse cœlũ. Ex his quæ hactenus dicta sunt, hanc iusticiæ Pharisaicæ descriptionem possumus colligere. Iusticia Pharisaica cõsistit in externis moribus, uacans timore Dei & fide in Deũ, quæ ut à Deo pro suis operibus cœlum expectat: ita ab hominibus larua fictæ sanctitatis laudem venatur. Non est igitur mirũ, quòd Christus dicat: Nisi abundauerit *iusticia uestra plusquàm scribarũ & Pharisæorũ, non ingrediemini in regnũ cœlorum.* Hæc sint dicta de Pharisaica iusticia: iam de legali iusticia pauca dicamus.

De legali iusticia quatuor dicam. 1. Quid sit. 2. An quisquam iustificetur lege. 3. Quis sit usus legis. 4. Quomodo lex credentibus in Christum sit abrogata.

Iusticia legalis est obedientia perfecta, pura & perpetua erga legem Dei: seu est perpetua & perfecta

perfecta dilectio Dei & proximi. Ita enim lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, ex tota anima, ex omnibus viribus, & proximum tuum ſicuti te ipſum. Neque enim lex Dei, quæ eſt regula iuſticiæ legalis, requirit externam obedientiam tantum: ſed ab omni homine requirit perfectam, puram & perpetuã obedientiã erga Deum, & ſimul promittit vitam & ſalutem obedientibus, & comminatur mortem æternam hanc obedientiam non præſtantibus. Non eſt contenta externa larua: ſed requirit cor purum, affectus congruentes cum lege Dei, voluntatem promptiſsimam erga Deum. Deinde in omnibus uiribus, interioribus & exterioribus plenam & perpetuã harmoniam congruentem ad voluntatem Dei. Huiuſmodi iuſticiam à lege requiri patet ex interpretatione Chriſti, & ex illo Pauli dicto: lex eſt ſpiritualis, ego autem carnalis: requirit ergo ſpiritualem obedientiam.

Habemus qualis ſit legis iuſticia: iam ſecundo loco quæritur, an ullus in toto humano genere hac legali iuſticia poſsit iuſtificari. Ad quam quæſtionem ſimpliciter reſpondeo, quòd nemo unquam poſt lapſum Adæ extiterit præter ſolum Chriſtum, qui legis obedientia eſt iuſtus factus coram Deo, id quod quatuor rationibus confirmabo.

PRIMA:

PRIMA: Natura humana est impura & peccati contagione fœdata, non ergo magis potest producere puram obedientiam erga Deum, quàm turbulentus & fædatus fons producat puram & limpidam aquam: & quàm arbor putrida bonos fructus producat. Vnde Iesaias 64. clamat omnem iusticiam nostram esse similem impurissimo panno.

SECVNDA: Omnes homines experiuntur obedientiam, quam præstant erga legem Dei, habere quatuor conditiones cum lege Dei pugnantes. Primum enim hominum obedientia est temporanea, sed lex Dei requirit perpetuam. Deinde est contaminata. Impurum enim est cor hominis, vnde proficiscitur. Tertiò est imperfecta. Non enim præstatur iuxta exactam legis regulam. Quartò est fucata malis opinionibus.

TERTIA: Scriptura disertè pronunciat nullum iustum esse lege, ne unum quidem. Et Dauid inquit: si iniquitates obseruaueris Domine, quis sustinebit. Item: non iustificabitur in conspectu tuo (scilicet per opera legis) ullus homo.

QVARTA: Si iustificari possent homines ex operibus legis, non opus haberemus iusticia Christi. Hinc Paulus Gal. 2. Si ex operibus est iusticia, Christus frustra mortuus est. Est enim

illc

ille mortuus propter peccata noſtra & excitatus propter iuſtificationem noſtri. Hinc iam patet quòd nullus habeat eam iuſticiam quam lex requirit.

Iam ſequitur tertia quæſtio de uſu legis, quis ſit. Vſus legis diuinæ eſt triplex: ſcilicet externus, internus, & ſpiritualis. Externus pertinet ad hunc externum hominem, vt honeſtè in hac vita uiuamus, quem uſum habet communem cum ciuilibus & humanis legibus. Internus pertinet ad veterem hominem: nam nobis lex reuelat iram Dei monſtrato peccato. Spiritualis uſus pertinet ad nouum hominem, ut fide inchoemus obedientiam Deo præſtare ſecundum ſuam legem, quantum quidem fieri poteſt in hac corruptione, quæ obedientia Deo grata eſt propter fidem in Chriſtum.

Sequitur quarta quæſtio. Cum enim pia mens audit legem pronunciare maledictos omnes qui non præſtant legi perfectam obedientiam, incipit legis ſententiam metuere. Hic proinde ſciendum eſt, quòd Dei lex ſit pijs abrogata & prorſus abolita, quantum quidem ad maledictionem attinet. Chriſtus enim maledictionem legis in ſe pro nobis, modo in Chriſtum credimus, recepit. Vnde Paulus: Chri-

Christus factus est pro nobis maledictum. Et Iohan. 3. Omnis qui non credit in filium, ira Dei manet super eum. Et in Epistola: sanguis Iesu Christi emundat nos ab omni iniquitate, id est, à maledictione quæ nobis pro iniquitate nostra deberetur. Atq; ita habemus breuiter dictum, quænam sit legalis iusticia: quòd legis operibus nemo iustificetur: Quis sit legis usus: & quatenus lex Dei abrogata sit: Nunc de iusticia Christiana pauca dicenda sunt, vt intelligamus qua in re Pharisaicæ præferenda sit.

Iusticia Christiana est obedientia Christi credenti imputata. Iustus enim Euangelicè is dicitur, cui Deus peccata condonat, & imputat iusticiam filij sui, & acceptat gratis ad uitam æternam. Quicunque enim credit in CHRISTVM, dum à reo fit non reus, & ab iniusto fit iustus ab CHRISTI iusticiam sibi imputatam, dicitur iustificari. Quod autem iusticia Christi imputetur credenti, probatur multis scripturæ dictis. Qui credit in eum, qui iustificat impium, imputatur fides eius ad iusticiam. Et Rom. cap. 5. Quemadmodum inobedientia vnius hominis multi constituti sunt peccatores: ita obedientia vnius Iesu Christi multi constituentur iusti, 2. Cor. 5. Eũ qui non nouit peccatum, fecit peccatũ, vt nos

fieremus

fieremus iuſticia Dei in ipſo. Quòd autem ad hanc Euangelicam iuſticiam non requirantur operalegis, probant multa teſtimonia: Rom.3. Arbitramur hominem fide iuſtificari abſque operibus legis. Et Gal.2. ſcimus quòd non iuſtificetur homo ex operibus legis, ſed ex fide Ieſu Chriſti, & nos in Chriſtum Ieſum credidimus, ut iuſtificaremur ex fide, & non ex operibus legis. Hînc iam concluditur, quòd iuſtificatio Chriſtiana ſit credentis perſonæ in Chriſtum abſolutio à peccato, imputatio iuſticiæ Chriſti, & acceptatio ad vitam æternam gratis propter Chriſtum.

Hæc breuiter ſint dicta de triplici iuſticia: nunc pauca addam de diſcrimine: & primum dicam quomodo Chriſtiana iuſticia differat à legali iuſticia. Deinde quomodo à Phariſaica.

PRIMVM ergo diſcrimen inter legalem iuſticiam & Chriſtianam eſt, quòd legalis ex operibus legis ſit: Euangelica vero ſine operibus legis. SECVNDVM, quòd legalis ſit operantis, & Euangelica ſit credentis. TERTIVM, quòd legalis non imputetur gratis, ſed ſit ex merito propriæ obedientiæ: Euangelica verò imputetur ſine merito propriæ obedientiæ. QVARTVM, quòd legalis ſit formalis, vt quæ ex iuſtis actionibus hominis formetur: Euangelica verò imputatiua ſit, cum iuſtæ Chriſti actiones

actiones credenti imputātur. Proinde iustificari dicitur legaliter, qui ab iniusto fit iustus, ob suam iusticiam & legis impletionem, iuxta illud: Qui fecerit ea homo viuet in eis: Sed Euangelicè iustificari dicitur, qui à reo fit non reus ob iusticiam Christj, quæ fide apprehenditur. Iusticia legalis est perfecta obedientia hominis erga legem Dei: sed Christiana seu Euangelica iusticia est obedientia Iesu Christi, imputata credenti. Iustus legaliter est qui iustè agit iuxta legis sententiam: sed iustus Euangelicè dicitur, cui Deus peccatum condonat, imputat iusticiam Christi & acceptat ad vitam æternam gratis propter Christum. Iustificatio legalis est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem suæ obedientiæ erga legem Dei: sed iustificatio Christiana seu Euangelica, est approbatio hominis coram Deo ob integritatem & perfectionem obedientiæ Christi erga Deum Patrem.

Habemus discrimen inter iusticiam Christianam & legalem: nunc videamus, quomodo Christiana iusticia Pharisaicam iusticiam excedat. Excedit autem Christiana iusticia Pharisaicam his quatuor. Causa: qualitate: effectu: fine. Causa Christianæ iusticiæ est Deus, Christi meritum & fides apprehendens oblatum beneficium: sed causa Pharisaicæ iusticiæ est

Hypocrisis hominis, ignorantia iusticiæ Dei & externa traditionum humanarum obseruatio. Qualitas iusticiæ Christianæ est in Christo obedientia & impletio legis: sed iusticiæ Pharisaicæ qualitas externa tantum larua est fictæ & mentitæ sanctimoniæ. Effectus iusticiæ Christianæ est nouitas spiritus, timor Dei, vera pietas, inuocatio, vera humilitas, patientia & inchoata obedientia erga legem Dei, adeo quòd fide iustificatus homo, nihil magis in votis habeat, quàm ut Deo obtemperet: breuiter summa eius voluptas in lege Domini est, postquam scit damnationem sublatam esse Christi merito: sed iusticiæ Pharisaicæ effectus, est superbia, gloriatio coram Deo, superstitio, contemptus proximi, breuiter talis est fructus, qualis arbor. Non enim potest mala arbor bonum fructum facere. Finis iusticiæ Christianæ est habere pacem cum Deo, accessum ad Deum, gloriam Deo tribuere, & tandem vitam æternam consequi gratis propter Christum: sed finis Pharisaicæ iusticiæ est sibi ipsi laudem tribuere, Deo eripere, & apud homines gloriari, quam tandem sequetur horribilis pœna, nisi fiat ad Dominum conuersio. Hæc iam sint dicta de triplici iusticia & earum differentijs quas tenere admodum vtile est.

DE

DE SECVNDO.

Quintum præceptum, non occides, interpretatur Dominus, ut Pharisæorum falsam interpretationem confutet. Illi tantum putauerunt externum homicidium prohiberi: at Christus penitius legem introspicit, & tria alia addit præter externum homicidium. Audiuistis (inquit) quòd dictum sit antiquis: non occides, quisquis autem occiderit tenebitur iudicio, id est, quicunq; hominem occiderit reus erit coram iudicio: loquitur enim hîc de externo homicidio & eius pœna, quæ est damnatio ciuilis per legem. Iudicium dicebatur in quo Triumuiri sedebant, quando causarum diiudicatio erat facilis. Qui enim externum homicidium manu perpetrauit, sententia legis reus erat mortis, quam sententiam pauci potuerunt pronunciare. Hic tantum loquitur de iudicio humano ex legis sententia. Iudicium enim spirituale satis notum fuit, quod erat maledictio. Sequitur interpretatio.

At ego dico uobis: Qui irascitur fratri suo reus est iudicio. Hic iram ponit inter genera homicidij. Hanc prohiberi quinto præcepto non animaduerterunt Pharisæi. Quare dicit: at ego dico uobis. Quasi diceret, Pharisæi uolunt, quòd solus is violet quintũ præceptum, qui manu sua occidit hominẽ: sed ego

dico uobis, quòd plus requirat ista lex. Nam Prohibet etiam iram quæ non proficiscitur ex iusta causa & tendit ad bonum finem.

Deinde addit & aliud peccatum quinti præcepti: & quicunque dixerit fratri suo Racha, id est, qui ullo signo significat proximi cõtemptum est reus coram concilio. Præterea qui dixerit fratri suo fatue, reus est gehennæ, id est, qui conuicijs & contumelijs obruerit Proximum, reus est legis diuinæ, atq; adeo obnoxius pœnis inferni. Breuiter quinto præcepto prohibentur. 1. omnia cogitata, quibus malè de proximo cogitamus. 2. omnia signa contemptus proximi. 3. omnia dicta acerba in proximum, ut conuicia, ludibria. 4. externum homicidium: Et contra, omnia opera mandantur quæ cum his pugnant, ut candidè iudicare de proximo, signis ostendere candorem erga proximum, benè loqui proximo, & eius personam defendere & tueri aduersus iniuriam.

Cæterũ vt Christus ostendat, quàm sit necessarius amor proximi, & quàm sit perniciosa iniuria, qua proximus afficitur, duo consilia, quæ argumenta continent duo, proponit.

Vnum sumitur à damno, in quod incurrit homo iniurius proximo coram iudicio diuino. Alterum, à damno, in quod incidit coram

iudicio

iudicio humano, qui proximum læſit.

Prius ſic habet: Si obtuleris munus tuũ ad altare &c. Proponit exemplum, quod conueniebat iſti tempori & iſti populo, ſtante Republica Moſis. Eſt autem dicti huius hæc ſententia. Deus non iudicat tuum munus ſibi gratum & acceptum, ſi fratrem tuum odis: hoc eſt, nullus cultus Deo eſt acceptus, qui ab eo præſtatur, qui charitate erga proximum eſt vacuus. Sed quæ eſt huius Regulæ ratio? Deo nihil gratum eſt, quod ab eius hoſte proficiſcitur, ἄδωρα γὰρ τῶν ἐχθρῶν δῶρα. Iam autem Iohannes ait: Qui dicit, diligo Deum, & odit fratrem, mendax eſt. Nam dilectionis Dei fructus perpetuus & naturalis eſt dilectio proximi. Qui diligit me, ſeruat mandata mea. Vbi ergo fructus hic non adeſt, arborem quoq; abeſſe certum eſt. Quicunq; ergo proximum non diligit, fruſtra Deo ſacrificium offert.

Oratio in ſcriptura ſacrificium eſt: ſed fruſtra oras ſi odis proximum. Gratiarum actiones ſunt vituli labrorum, quos ſi vis Deo placere, reconciliare prius cum proximo, & poſtea ex fide offerto. Crux eſt ſacrificium modo fide temperata fuerit. Nam ſine fide eſt iuſtum peccati ſupplicium. Sabathiſmus eſt Deo gratus cultus: ſed cõtaminatur proximi odio. Eleemoſyna in ſcriptura dicitur ſacrificium

boni odoris: ſed Paulus dicit: Si inſumpſero totam ſubſtantiam in pauperes & charitatem non habeam, nihil ſum. Atq; ita de omni opere, quod Deus requirit, iudicandum eſt. Hic vnuſquiſque ſe ipſum examinet, & non adhibeat doloſam ſtateram.

SECVNDVM ſic habet: Habeto beneuolentiam cum fratre tuo, cum adhuc in uia es &c. Qui offendit & lædit proximum incurrit in manus magiſtratus, & conijcietur in carcerem, vnde non eximetur, donec pro damno ſatisfecerit. Quare ne hoc fiat, maturè tibi reconciliandus eſt proximus. Cum itaq; ſine charitate & fruſtra Deum colis, & in periculum coram Magiſtratu incidis, conſultum eſt vt ſis proximo charus. Huc accedit ſententia Dei: Iudicium abſque miſericordia ſentiet, qui non fecit miſericordiam: huc parabola pertinet de debitore, cui Dominus condonauit totum debitum &c.

Cæterum Papiſtæ ex hoc loco ſuum purgatorium extruunt, de quo hodiè in ſuis templis concionantur: Quibus reſpondeo.

1. In his verbis nulla fit mentito purgatorij: ſed carceris, in quem conijcitur à Magiſtratu, qui proximum læſit.

2. Quia confugiunt ad allegoriam, ſciant

ſe infirmo

se infirmo niti fundamento. Primũ enim nulla allegoria est recipienda nisi quæ expresso verbo confirmari potest. 2. nulla allegoria quæ pugnat cum Analogia fidei est probanda. 3. nulla allegoria, in qua vel est aliquid absurdi, vel ex qua aliquid absurdi sequitur, est admittenda. Huic proinde præcepto cum nullus satisfacere posit, agamus pœnitentiam, confugiamus ad Christum, & deinde conemur Deo iuxta hoc præceptum obedire quantum fieri potest per auxilium Christi, cui gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

*

DOMINICA SEPTIMA TRINITATIS, EVANGELIXM MARCI 8.

IN diebus illis, cum turba admodum multa esset, nec haberent quod manducarent, accersitis ad se Iesus discipulis suis, ait illis: misericordia tangor erga turbam, quia iam triduo manent apud me, nec habent quod edant, & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in uia. Quidam enim ex eis è longinquo uenerant. Et responderunt ei discipuli

ſcipuli ſui: Vnde iſtos quis poterit hîc ſatiare panibus in ſolitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habetis? Illi uerò dixerunt, Septem. Et præcepit turbæ diſcumbere ſuper terram. Et acceptis ſeptem panibus, cũ gratias egiſſet, fregit, deditque diſcipulis ſuis ut apponerent. Et appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos, & cum benedixiſſet, iuſsit apponi & hos. Comederunt autem & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt, quæ ſuper fuerant, fragmentorũ ſeptem ſportas. Erant autem qui comederunt fermè quatuor mille, & dimiſit illos.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc anni tempore proponitur iſtud Euangelium, quia eſt meſsis: idq; ideo ut admoneamur, quòd fruges & fructus terræ generentur Dei benedictione: vnde admonebimur gratitudinis erga Deum pro iſto munere. Statuere igitur abſq; omni dubitatione debemus, quòd Deus terræ naſcentia nobis largiatur, ad huius vitæ ſuſtentationem, quibus reuerenter vti debemus tanquam donis, Dei manu nobis porrectis & datis, idq; in Dei gloriam, proximi utilitatem & ſtatus noſtri ſuſtentationem. Porrò ſumma Euangelij eſt, quòd præterquam quod

quòd Christus hoc miraculo probet se verum Messiam esse, preditum diuina potentia, etiam ostendat se habere curam eorum, qui se sequuntur, iuxta promissionem ipsius: Quærite primum regnum Dei & iusticiam eius & reliqua adijcientur vobis.

Loci tres:

I. Sors eorum qui Christum sequuntur in hac vita.

II. Affectus Christi erga eos qui se sequuntur.

III. Recta vtendi Dei donis ratio.

DE PRIMO.

Cum turba multa esset nec haberet quod ederet &c. In hac turba tanquam in tabula ostenditur nobis qualisnam sit sors eorum, qui Christum sequuntur in hoc mundo. Per multas enim tribulationes ad regni cœlestis possessionem peruenire oportet. Hæc turba venit in desertum, ubi non est panis; sed fames, periculum, mors. Eandem fortunam experientur omnes, qui Christum sequi volunt: ideo non frustra Christus iubet, vt qui velit suus discipulus esse, abneget semetipsum, tollat crucem suam & se sequatur. Et Paulus: omnes qui volunt piè in Christo viuere persecutionem patientur. Verum, sit Deo gloria, sors tamen no-

ſtra melior eſt, quàm eorũ qui in mundo beati videntur. Nam finis & exitus erit lætus: ideo Chriſtus ait: Beati qui lugent, quia conſolationem accipient.

Sed quæ cauſa eſt, quòd diſcipuli Chriſti in hoc mundo affligentur? hoc mirum non eſt. Quod præceſsit in capite, ſequetur in membris, donec hic mundus ſteterit: idque ideo quia ſunt in deſerto, hoc eſt, in mundo inter membra Sathanæ: quæ Chriſtum & eius membra ferre non poſſunt. Id quod olim prædictum fuit: Semen ſerpentis mordebit calcaneum ſeminis mulieris: hoc eſt, Sathan cum ſuo ſemine perſequetur Chriſtum & eius membra. Nam vbi Sathan uidit creſcere Chriſti regnum & ſuum deſtrui, fremit & iraſcitur, & tanquam ſaucius leo inſurgit aduerſus oues Chriſti, ut eas deuoret. Hoc eſt quod Petrus dicit: Diabolus tanquam Leo rugiens circumit quærens quem deuoret. Leo enim amiſsis catulis & præterea famelicus, in quæuis quæ ei obuiam fiunt inſurgit, ut vaſtet, deuoret & perdat. Simile ſtudium eſt Sathanæ, quando vidit ſe ſuos catulos amittere, id eſt, eos, qui prius fuerunt ſub eius poteſtate, conuerti ad Chriſtum, armat ſuos ſatellites aduerſus Eccleſiam, ut alij eam oppugnent Hypocriſi, alij Sophiſtica, alij tyrannide,

alij ſcandalis & ſchiſmatibus: quemadmodum omnibus temporibus fecerat, & hodie non ceſſat: & ſi aliud non poteſt, conatur eam fame necare in deſerto. Verum Chriſtus contra, regnum quod ſuo ſibi acquiſiuit ſanguine fortiter tuetur, dat Spiritum ſanctum, dat panem, excitat pios Doctores, qui pabulo cœleſti eam paſcant, & in medijs periculis adeſt opitulator, quemadmodum hoc præſenti facto declarat: vſque adeo furioſus Sathan & rabioſi hoſtes Eccleſiæ non præualebunt aduerſus eum. Nam ipſe excubias agit ſuper Eccleſiam, & eam ſtrenuè tuetur. Nec eſt quòd quiſquam aliter exiſtimet Chriſtum hodiè affectũ eſſe erga ſuam Eccleſiam, quàm fuit erga hanc turbam. Tametſi enim non ſemper Eccleſiam ſuam viſibilibus miraculis defendit: tamen ſpiritualiter, inuiſibiliterq; non minora miracula hodie ædit in gubernanda Eccleſia. Non eſt enim perſonarum apud ipſum reſpectus, ſed fidei & bonæ cauſæ. An non magnum miraculum eſt, quòd illum vnicum virum beatum Lutherum, Sathan & totus mundus aduerſus ipſum armati, non potuerint pilum capitis eius mouere? An non magnum miraculum eſt hodiè, quòd pontifex cum florentiſsima mundi parte non poſsit ECCLESIAM abolere? Conatur quidem

Papa cursum Euangelij flumine sanguinis martyrum impedire, sed quo plures occiderit, eo plures quasi ex eorum sanguine nascuntur, sicuti in Hispania & Gallia hodiè videre est.

Muniamus ergò nos contra furores Sathanæ & potissimum contra scandalum deformitatis & paupertatis Ecclesiæ: nec deficiamus à Christo propter vlla terriculamenta Sathanæ; nec abijciamus confessionem, etiamsi famem nos in hoc deserto pati sit necesse: nec sinamus nos moueri eorũ exemplo, qui propter persecutionem & famem discedunt à Christo: quemadmodum populus Iudaicus fecit, dum fame & persecutionibus à vicinis hostibus premeretur. Ita enim Hieremiæ Prophetæ contumeliosè restiterunt, quemadmodum legitur, Hieremiæ 44. Sermonem, quem locutus es ad nos in nomine Domini, non audiemus ex te: sed faciendo faciemus omne verbum, quod egreditur de ore nostro, ut sacrificemus reginę cœli (id est, Soli) & libemus ei libamina, sicuti fecimus nos & Patres nostri in vrbibus Iuda & in plateis Ierusalem, & saturati sumus panibus & benè erat nobis, malumq; non vidimus. Verum ex eo tempore, quo cessauimus sacrificare reginæ cœli & ei libare libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame consumpti sumus. Sed quid respondet illis Hieremias

mias sanctus ille Propheta? Non ita est, inquit, sed propter abominationes uestras & multa scelera vos punit Deus, & quòd nolueritis ambulare in præceptis Domini. Ad eundem modum hodiè multos inuenies, qui ob famem, caritatem annonæ & alia incommoda volunt deficere à Christo & eius Euangelio. Dicunt enim, quando habuimus missas, quando Monachos aluimus, quando sanctos inuocauimus, abundauimus omnibus bonis: sed postquàm hæc noua doctrina venit, plurima cum illa mala venerunt: non est tantus timor Dei (inquiunt) minor est inter homines charitas: maiora & frequentiora dissidia: maior tyrannis: omnia cariora sunt. Ita se homines excusant, ne sequantur Christum. Sed si vis scire causas horum malorum, ego dicam. Seruus sciens voluntatem Domini (inquit Christus) vapulabit plagis multis. Nos scimus quod rectum est, & non facimus. Ideo Deus nos punit pluribus plagis. Deinde & aliæ sunt causæ, nempe tyrannis Diaboli, qui magis sæuit in Ecclesiam Christi, quàm in alios cœtus mundi, idq; Deo permittente, ut probentur electi, id est, ut periculum faciat de ijs, qui verè Christo adhærent, & eum corde colunt & nō labijs. Vos igitur adhortor propter Christum & propriam vestram salutem, ut malorum hominum

minum

minum blaſphemis vocibus non permittatis vos corrumpi, ut à Chriſto deficiatis, propterea quòd oporteat illum in deſertum ſequi, vbi eſt crux, vbi eſt fames, vbi ſunt lupi, vbi mille mortis pericula: Imò potius mentes noſtras in cœlum leuemus, ubi Chriſtus ſedet ad dexteram Patris in gloria cœleſti. Neq; enim alia via nos in cœlum perueniemus, quàm ipſe, qui eſt caput & nos membra. Is in hac vita famem & frigus, & alia dura paſſus eſt: hæc & nos patienter feramus: quod ſi fecerimus, olim cum illo glorificabimur.

DE SECVNDO.

Et ait Dominus ad diſcipulos: miſereor ſuper turba, quia ecce iam triduò ſuſtinent me, nec habent quod manducent. Et ſi dimiſero eos ieiunos in domum ſuam, deficient in uia. His verbis deſcribitur affectus Chriſti erga turbam ſe ſequentem. Dolet corporis famem: multo magis putandus eſt dolere animæ famem. Nam vt anima corpore multo eſt nobilior: ita animæ fames multo eſt pernicioſior. Quid facit ergò miſericors Dominus? Corpus alit corporali cibo, animam ſpirituali: corpus pane terreno, animam pane cœleſti, hoc eſt, verbo Dei. Hic ratio noſtra, quæ vult

ſapere in rebus diuinis, etſi ſtulta eſt, quærit. Quid? an non Chriſtus eſt Deus? cur igitur non ſtatim ædito miraculo illos pauit? aut ſine pane illos ſuſtentauit? Noluit ordinem naturæ ſine magna cauſa mutare. Ordo autem diuinitus inſtitutus eſt, ut quemadmodum corpus pane: ita anima alatur & ſuſtentetur verbo Dei. Et hoc eſt quod dicitur in Moſe: Non in ſolo pane viuit homo, ſed ex omni verbo, quod procedit ex ore Dei. Non ergo vult, vt aliquid contra hunc diuinum ordinem expectemus: ſed ut ipſius diuina miſericordia nitamur, expectantes ab eo auxilium in tempore oportuno. Hunc diuinum ordinem Phanatici inuertunt. Scribitur de duobus Eremitis, qui, cum incidiſſent in latrones, nec haberent quod ederent, grauem famem ſunt perpeſsi: quorum tandem miſerti latrones, panes eis præbuerunt comedendum. At illorum vnus ait: non comedam niſi panis mihi diuinitus detur. Alter accepit cum gratiarum actione & comedit & paulò poſt, qui expectauit de cœlo panem, mortuus eſt fame: & alter euaſit incolumis, qui non miraculum expectauit, ſed tanquam ex manu Dei ſumpſit panem ſibi à latronibus oblatum. Anabaptiſtæ hodiè etiam hunc ordinem inuertunt. Chriſtus iuſsit prædicari Euangelium, vt illo alatur anima tanquam

pane

pane ſpirituali: ſed Anabaptiſtæ, contempto verbo, nouas reuelationes expectant ſine verbo. Vnde fit, vt in laqueos Diaboli incidant, qui ſe conuertit in Angelum lucis, ut eos præcipitet in damnationem. Vt ergo ordinem diuinitus inſtitutum non inuerteret, CHRISTVS differt miraculum: Sed tandem uincit affectus, quē erga ſuos habet pluſquam paternum. Nam qualis ſit Chriſti affectus erga ſuos non ſolū Euangeliſta in hoc Euangelio oſtendit, cum dicit: Miſericordia commoueor erga turbam: verumetiam Propheta Iſaias cap. 49. pulcherrima figura oſtendit: Nunquid (inquit) obliuiſci poteſt mater infantis ſui, ut non miſereatur filij uteri ſui? & ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui. Ecce in manibus meis deſcripſi te. Hunc affectum Chriſti erga ſuos etiam parabola de filio prodigo pingit. Quid dicam de ſimilitudinibus & parabolis? Crux Chriſti oſtendit qualem Chriſtus habuerit erga ſuos affectum. Adeo enim nos amauit adhuc hoſtes, quòd ignominioſiſsimam mortem pro nobis redimendis ſubierit. Sed quò hæc ſpectant? Primum eò, ut induamus filialem affectum erga Deum Patrem & Dominū noſtrum Ieſum Chriſtum. Deinde, vt agnito eius erga nos amore, nihil ſit nobis in vita charius, nihil dulcius, nihil precioſius, quàm eius

voluntati

voluntati nos totos ſubijcere, ac ipſius voci obtemperare: in qua re conſiſtit perfectio Chriſtiana in hac vita. Ita legimus patrem noſtrum Abrahamum feciſſe, qui poſtquam audiſſet à Domino: Ambula coram me & eſto perfectus, accepit mandatum, vt filium ſuum vnigenitum Iſaac, quem peperit ei Sara in ſenectute, mactaret. Sed quid ille? Mox voluntati Domini obediuit, & inſtructa lignorum ſtrue filium mactare voluit: ſed Angelus Domini eũ retraxit. Hoc facto Dominus ait ad Abraham: Iam ſcio quòd timeas me. Videmus hîc in Patre noſtro Abrahamo, quo fuerit erga Deũ obedientiæ ſtudio, qui ne filio ſuo vnigenito parcere voluit: ſed mactare ad mandatũ Domini. Sed, proch dolor, multos inuenies qui ne vnum quidem affectum iuſſu Dei clementiſsimi Patris iugulare volunt, tantum abeſt ut Patris Abrahæ exemplum imitare cupiant. Præterea, affectus Chriſti paternus erga nos debet nos admonere ſimilis beneuolentiæ & amoris erga fratres. Exemplum dedi vobis (inquit) diligite vos inuicem, ſicuti ego vos dilexi.

DE TERTIO.

Miraculum hoc præſens, quo Deus ſeptem panibus & paucis piſciculis alit quatuor millia hominum, eò ſpectat, ut confirmet ve-

ritatem Euangelij Christi & augeat fidem turbæ præsentis, de quo plura iam non dicam; sed volo nonnihil de modo rectè vtendi donis Dei loqui, quò nos excitemur ad gratitudinẽ erga Deum & rectè vtamur benedictione Domini.

PRIMVM ergo hoc obseruandũ est, quòd in manibus Christi orantis & gratias agentis Patri cœlesti crescat panis: vnde docemur omnem benedictionem à Domino esse, quemadmodum Paulus 1. Timoth. 4. docet, cum ait: Omnis creatura Dei bona est. Hîc paululum subsiste, & cogita res, quas habes, cibum & potum esse Dei creaturam, non tuam creaturam; Quare furem agis, si ab inuito quicquam abstuleris; quod facis quoties vteris creaturis Dei sine gratiarumactione & inuocatione Dei. Quicquid enim habes tanquam tuũ, alienum est & illicitum, nisi illud ab eo petas. Hinc est quod Christus doceat suos orare: Panem nostrum quotidianum da nobis hodiè. Vide hîc. Idem panis dicitur noster & Dei. Noster est quando labore partus est iusto: Dei est, quia ipsius est creatura, qua non licet tibi vti, nisi antea eam ab ipso petieris. Proptætera Paulus etiam addit; sanctificatur enim per verbũ Dei & precationem. Sanctificatur, id est; eius vsus fit nobis purus & licitus, ut ipsa creatura

vti

vti poſsimus conſcientia bona. Sed quomodo ſanctificatur? per verbum & precationem. Per verbum quidem fidem intellige, quam uerbum requirit. Ex verbo enim fide apprehenſo duo profitemur nos credere. VNVM, creata eſſe omnia hominũ cauſa à Domino pro immenſa ac infinita ſua ſapientia. ALTERVM, nos ex eorum eſſe numero, qui ius illud iuſtæ in reliqua animantia dominationis in Adamo deperditum, per gratiam in Chriſto receperimus, ut hanc vitam tueamur, quam ipſius amplificandæ gloriæ impendamus. Hanc fidei profeſsionem ſequitur oratio, ut nobis det Dominus, ut bona conſcientia dapibus ab ipſius manu acceptis cum omni timore ac reuerentia frui poſsimus. Poſtremò gratiarumactione, repetitis etiam precibus, conuiuia noſtra claudemus: ita nobis ſanctificantur cibi. Verùm ij, quibus non hoc pacto ſanctificantur cibi, duplicem iniuriam faciunt. PRIMVM enim Deum ſpoliant ſuo honore, quem non inuocant & agnoſcunt datorem omnium bonorum eſſe. DEINDE creatura Dei inuita utuntur: vnde Paulus dicit creaturam vanitati ſubiectam eſſe. A qua vanitate Deus apud Oſeam cap. 2. promittit ſe liberaturum creaturam. Etſi autem hæc, quę iam dicta ſunt, ſatis monere nos poſſunt, ut rectè vtamur creaturis

Dei exemplo Christi: tamen vt magis nostra socordia uincatur, rationes quasdam recitabo, quæ nos commouebunt.

PRIMA: ipse Christus, qui omnia condidit, petijt & egit gratias, quoties donis Dei fuit illi vtendum: multo magis id nos decet facere, qui prorsus mendici sumus in conspectu Domini.

SECVNDA: pulli coruorum suo more inuocant, & Dominus eos pascit. Vnde Dauid dicit Dominum dare escam pullis coruorum inuocantibus eum. Coruus enim pullos suos implumes non agnoscit pro suis, quare eos deserit: sed Dominus, ne pereant, vermiculis illos alit donec nigrescant: tum enim mater redit & agnitos alit.

TERTIA: Turcæ bis in die conueniunt ante prandium & cœnam, petituri benedictionem Domini: & nos Christiani negligimus.

QVARTA: Ethnici semper sua prandia inceperunt à sacrificijs & inuocatione, tametsi rectè inuocare non potuerunt.

QVINTA: Ecclesia inde vsque ab initio mundi vsura donis Dei incepit à benedictione. Nihil enim inuocatione fuit illi frequentius. Nam precibus nostris Deum inuitamus ad nostra prandia, cui sit honor & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMI-

DOMINICA OCTAVA TRINITATIS, MATTH. 7.

CAuete uobis à pſeudoprophetis, qui ueniunt ad uos in ueſtitu ouium, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces. A fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Nunquid colligunt de ſpinis uuam, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona fructus bonos facit: putris autem arbor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fructus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem conijcitur. Igitur ex fructibus ipſorum agnoſcetis eos. Non quiſquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnũ cœlorum, ſed qui fecerit uoluntatem patris mei, qui in cœlis eſt.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij duplex fuit. Vna erat doctrina Chriſti, quam in 5.6.7. cap. propoſuit Dominus. Altera, falſorum doctorum apud Iudæos vanitas; qui partim deprauabant doctrinam Moſis & Prophetarum, partim abolebant. Mandat ergo omnibus Do-

minus, vt & discant quæ recta sunt, & caueant à corruptelis falsorum doctorum. Proinde hîc Dominus Medicus animarum, imitatur fideles coporum Medicos. Nam vt illi postquam veram medicinam tradiderunt, quæ noxia sunt cauenda docent: ita filius Dei saluator ac Medicus noster, primo quidem loco præscribit animæ salutarem medicinam: postea verò, quæ cauenda sunt, monet. Summa autē huius Euangelij hæc est, quòd vt fugiendi sint falsi Prophetæ, qui ex fructibus suis agnosci possunt: ita vera pietas non sita sit in vana religionis professione: sed in vera pœnitentia & conuersione.

Loci tres:

I. Mandatum vitandi falsos Prophetas.

II. Falsorum Prophetarum descriptio.

III. Præmonitio Christi: *non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorū, sed qui facit voluntatem &c.*

DE PRIMO.

Cauete à falsis Prophetis &c. Hoc mandatum Christi vniuersale est, quod ad omnes homines pertinet: quare diligenter perpendendum est & obseruandum. Verum in hoc mandato

dato tria ſunt ſpectanda: Neceſsitas: obligatio: & vſus, de quibus ordine dicam.

Neceſsitas ſanè maior eſt, quàm vulgus intelligit. Nam Diabolus hoſtis Chriſti & humani generis inimicus, nihil non facit, ut vel regnum Chriſti prorſus aboleat, vel deformet ſcandalis. Ad quod utitur varijs technis ſuo more. Aut enim doctrinam ſanam prorſus tollere conatur, quemadmodum in Turcia fecerat: aut eam corruptelis ſuis deprauare nititur, quemadmodum in Paradiſo fecit & poſtea omnibus temporibus: aut Sacramenta mutilat & peruertit, ſicuti in Papatu & in multis locis fecerat: aut mores & vitam hominum, ſuo veneno inficit. Scripturam igitur & ſanam doctrinam inuadit, ut vnum ad minimum ex his quatuor obtineat. 1. vt perſuadeat nobis, quòd non ſimus curæ Deo. 2. vt tentemus aliquid contra noſtram vocationem facere. 3. vt inſtituamus cultum contra mandatum Dei. 4. vt omni turpitudine & iniuſticia inuoluamur. Quoduis horum effecerit hoſtis iſte, homines captiuos tenet. Nam qui Dei prouidentiam negat, Epicureus damnatus eſt: qui uocationem ſuam fraudulenter obit, infideli deterior eſt: qui cultũ inſtituit contra Dei interdictũ, Deũ contemnit, & eſt Diaboli potius, quàm Dei ſeruus: qui uitã turpẽ viuit, ſeruus

est peccati, & stipendiarius mortis & Sathanæ. Sed quid remedij est contra hæc mala? Doctrinæ puritas & abstinere à falsis Prophetis. Doctrinæ enim puritas nos Deo esse curæ docet, adeo quòd Dominus in numero habeat omnes pilos capitis nostri: eadem nos retinet in vocatione nostra: & formam veram colendi Deum tradit: Præterea veræ sanctimoniæ ac vitæ inculpatè transigendæ regulam continet.

SECVNDVM, quod spectandum admonui in hoc primo loco, est obligatio. Quæri autem potest an hæc obligatio sit omnium, aut tantum gubernatorum Ecclesiæ. Multi enim putant se excusari, si eis obtemperent qui habent ordinariam vocationem: quibus Propheta Ezechiel capite 3. imò spiritus Christi, qui in Ieremia loquitur, respondet his verbis: Speculatorem dedi te domui Israel & audies ed ore meo verbum & annunciabis eis ex me. Si ego dixero ad impium, morte morieris, & non annunciaueris ei, neq; locutus fueris, vt auertatur à via sua impia & uiuat: ipse impius in iniquitate sua morietur: sanguinem autẽ eius de manu tua requiram. Si autem tu annunciaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab iniquitate sua & via sua impia: ipse quidem in iniquitate sua morietur: tu autem animam

tuam

tuam liberasti. Hoc Prophetæ dictum satis ostendit errare eos, qui putant satis esse, si suis parochis obtemperauerint, siue benè siue malè doceant. Si sic esset & Turcæ & Ethnici essent saluandi, quorum multi suis obtemperarunt Doctoribus. Sciendum est igitur obligari omnes, ut falsos Prophetas fugiant tanquam suæ salutis pestes. Nam mandatum Christi est manifestum, quod hic datur omnibus: loquitur enim turbis. Et Iohan. 1. Epistolæ 4. ait: Nec cuiuis spiritui credatis: sed probate spiritus, an ex Deo sint, quoniam multi Pseudoprophetæ exierunt in mundum. Et Christus dicit: oues meæ vocem meam audiunt. Sed quid hîc facit tyrannus Papa? Dicit ad se & suos rasos pertinere dijudicationem doctrinæ. Quid, quæso, impudentius cogitari aut dici potest? an non hoc est sponsæ Christi imperare & dominium sibi vsurpare in sortem Domini contra prohibitionem Petri Apostoli, cuius successorem se esse gloriatur? Iohannes Baptista dicit se ministrum sponsæ esse: sed Papa vult sponsæ dominari. Christus cupit sibi sponsam seruari castam: sed Papa eam nefando adulterio contaminat: proponit ei doctrinas dæmoniorum, quibus adulterari discit. Paulus dicit: Desponsaui vos vni uiro, ut uos uirginem castam exhibeam Christo. Hæc desponsatio fit per fidē

purissimi & castissimi uerbi Dei: Sed Papa, qui se Petri successorem gloriatur, hanc virginem mille adulterijs conspurcat: quando eam abducit ab amplexu Christi sponsi ad idololatrias uarias & cultum sanctorum.

TERTIVM, quod spectandum proposui in hoc primo loco, est usus huius prohibitionis: Cauete à falsis Prophetis: qui usus sanè est multiplex.

PRIMVM enim hæc prohibitio monet fore in Ecclesia falsos doctores: quod Dominus etiam significauit parabola de homine mittente bonum semen in agrum, & inimico, qui venit & in eundem seminauit zizania. Tanta enim est rabies Diaboli, ut nunquam quiescat, quin verbum Dei corrumpere conetur: quod facere cœpit statim conditis primis parentibus in Paradiso: & hodiè (proh dolor) in toto terrarũ orbe grassatur. Hoc cum scimus, diligentiores nos esse & cautiores oportet.

SECVNDÒ, hæc prohibitio: Cauete à falsis Prophetis, excitare nos debet ad acrius ueræ doctrinæ studium: vnde Paulus optat, vt Philippenses crescãt in omni cognitione. Et Christus dicit: Scrutamini scripturas & discite à me. Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei estis & cognoscetis veritatem & veritas liberabit uos.

TER-

Tertiò, hæc prohibitio conuincit, quòd Ecclesia & possit deponere falsos doctores, & in eorum locum substituere veros doctores. Frustra enim iuberemur à falsis Prophetis abstinere, nisi eos deponere liceret ab officio & docendi munere, & ueros ministros in eorum locũ substituere. Laudandi igitur sunt pij Reges & Principes qui de reformatione Ecclesiarum & conseruatione ministerij uerbi sunt soliciti.

Qvartò ostendit & hæc prohibitio quomodo sint accipienda uerba eorum qui docent. Si uera docent, audiendi sunt non secus atq; Deus ipse. Ita enim ait Dominus: Qui uos audit me audit, qui uos spernit me spernit. Si falsa docent, sunt non secus atq; Sathan ipse fugiendi. Nam ut Sathan Euam seduxit mala doctrina: ita qui falsa docent, homines à gratia Dei, imò à regno cœlesti deturbant, quemadmodum in papatu factũ esse nemo non nouit.

DE SECVNDO.

Qui ueniunt ad uos in uestitu ouium, sed intus sunt lupi rapaces. In huius loci declaratione quinque ordine uidebimus. 1. Vnde ueniunt falsi Prophetæ & quò. 2. Quæ sunt illorum in scriptura appellationes: unde

vnde periculi magnitudo intelligi poteſt. 3. Quæ ſit externa ſpecies falſorum doctorum. 4. Quodnam ſit illorum ſtudium, quæ intentio. 5. Quas habeant notas, vnde à veris Prophetis diſcerni queant.

Si quæris vnde veniunt & quò, breuiter reſpondeo: veniunt à Sathna excitati, idq; in vineam Domini, hoc eſt, in Eccleſiam. Exempla ſunt multa. In paruam illam Eccleſiam Adam, Euę, Abelis, venit falſus Doctor Cain, qui armatus à Sathana, proprium fratrem tandem propter diuerſam religionem occidit. Deinde multi ſunt ſecuti falſi Prophetæ uſq; ad diluuium, quo & ipſi falſi Doctores, & ipſorum diſcipuli ſunt puniti. Mox à diluuio rurſus Sathan miſit falſos Doctores in Eccleſiam, qui adeo vineam Domini vaſtarunt, quòd veritas Dei ſolummodo manſerit apud paucos quoſdam de familia Sem. Sic & poſtea vſque ad Chriſtum ſemper in Eccleſiam falſi Doctores ſubintrarunt & ſepiſsimè penes ipſos fuit ſumma rerum adminiſtratio cùm politica tùm Eccleſiaſtica. Reſuſcitato Chriſto, multi venerunt falſi Prophetæ & omnibus temporibus fuerunt plurimi. Papa tandem verus Antichriſtus innumeros emiſit hæreticos, Monachos potiſsimum, qui miſerrimè Eccleſiam Chriſti falſa doctrina lacerarunt. Et hodie

die paſsim ſunt falſi Doctores. Breuiter ubicunque Chriſtus ſuum bonum ſemen iacit in agrum, ibi Sathan mox addit ſuum ſemen Zizaniorum. Chriſtus igitur non fruſtra hortatur, ut caueamus à falſis Prophetis.

Scimus vnde veniant falſi Doctores & quò ueniant: iam ut periculi magnitudo perpendatur, quædam ex ipſorum nominibus recitabo. 1. uocantur generali nomine falſi Prophetæ, id eſt, tales qui uidentur eſſe ueri Doctores, habentes ordinariam ſucceſsionem & poteſtatem, & ſunt nihilominus mendaces, ut qui in locum ueræ Doctrinæ, Sathanica mendacia & humana ſomnia ſubſtituunt, quales in Papatu fuerunt multi. 2. A Iohanne Apoſtolo uocantur ſpiritus mali, tùm quòd à Sathana, qui malus eſt, ſint miſsi, tùm quòd ſint alijs occaſio mali & damnationis. 3. A Iuda Apoſtolo uocantur nubes ſine aqua, ſimiles Cain, Balaam & Chore. Væh ipſis, inquit, nam uiam Cain ingreſsi ſunt & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effuſi ſunt, & contradictione Chore perierunt. 4. uocantur à Paulo canes cùm quia lacerant uerbũ Dei, tùm quia oues ab ipſo ouili Chriſti arcent. 5. uocantur mali operarij, quia malè laborant, & finis laboris eorum eſt cùm ipſorum exitium, tum eorũ damnatio, qui eis auſcultant. 6. uocantur ab

Apoſtolo

Apoſtolo Iohanne Antichriſti, non quòd negant Chriſtum, ſed quia doctrinam Chriſti peruertunt & uita ſua Chriſto aduerſantur. 7. A Paulo uocantur inimici crucis Chriſti, quia non tribuunt ſalutis principium, medium & finem unius Chriſti merito. In hoc Euangelio dicuntur lupi, ſed habentes laruam ouinam, hoc eſt, ſimulantes ſe homines manſuetos eſſe; ſed fraudibus tamen oculte in ouile Chriſti inſtar lupi inſilientes, lacerantes & occidentes oues Chriſti falſa doctrina, & ſimulata ſanctimonia.

Sed quæ eſt externa ſpecies falſorum doctorum? *Veníunt, ínquít Chríſtus, in ueſtitu ouíum.* Loquitur hîc Dominus non in genere de omnibus malis doctoribus; ſed tantum de uno genere. Nam quidam ſunt, qui benè docent & malè uiuunt: quidam qui malè docent, & malè uiuunt; quidam qui malè docent, & benè uidentur uiuere. De hoc tertio Prophetarum genere hîc Dominus loquitur. Nam ex his maximum eſt periculum.

Quodnam eſt eorum ſtudium? Hoc docet Chriſtus pulchra imagine, cum eos dicit lupos eſſe. Vt lupus hoc ſtudet, ut oues ab ouili auertat. Deinde ut abigat in ſyluam. Tertiò, ut deuoret & perdat; ita falſi Prophetæ oues, id eſt, pios & manſuetos homines, frtudi-

fraudibus conãtur abducere à uera Ecclesia & abigere in desertum, ubi non est pabulum verbi Dei, ut eis dominentur & ad postremũ trucident non tam corpora, quàm animas. Quàm hoc uerum sit, docet Turcia à suo malo Propheta decepta; docet Papatus ab Antichristo Romano in errorem præcipitatus; docent multæ nationes quæ à Libertinis & Anabaptistis in horribiles furores sunt abductæ.

Sed dicis: Quomodo possum ego rudis & imperitus in hac opinionum uarietate iudicare, qui sint veri & qui falsi doctores? Vt possimus iudicare & discernere inter pastorem & lupum, Christus nobis lupi notas monstrat & suis proprijs notis falsos doctores deliniat. *Veniunt, inquit, ad uos in uestitu ouium.* Videntur, si laruam externam respicis, sanctissimi, imò Angeli Dei: Verùm si laruam detrahis, lupos agnosces, primum quia non sonant uocem Christi, imò alieno sono abducunt oues Christi à suo uero ouili in desertum, ut hominum conscientias occidant & animas eorum perdant. Atq; hæc est una nota. Addit præterea & aliam, cum ait: *à fructibus eorum cognoscetis eos.* Hic diligenter cauendum est, ne folia pro fructu agnoscas. Mala interdum arbor habet speciosa folia: & rursus bona nonnunquam fructum quidem copiosum

habet,

habet,sed folia non ita speciosa. Sed quinam sunt ueri Prophetarum fructus? Sunt triplices: Cultus, doctrina, mores conformes doctrinæ. Verus Propheta cultũ, doctrinam, & mores habet iuxta præscriptum uerbi Dei. Falsus Propheta habet cultum ab hominibus excogitatum, doctrinam humanarum traditionũ & mores externè quidem honestos: sed meram hypocrisin redolentes.

DE TERTIO.

Non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorum: sed qui facit uoluntatem Patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in regnum cœlorum. Hoc Domini dictum duplicem doctrinam continet: unam de damnandis, alteram de saluandis. Loquitur autem de ijs, qui in externa Ecclesiæ societate sunt: nam de alijs non dubium est, quin damnentur. Sed quinam damnantur? qui gloriantur de Christo, & non faciunt uoluntatem Patris cœlestis. Quinam sunt illi? qui iactant fidem quam non habent, id est, profitentur fidem sine pœnitentia & pia uita: hos damnari pronunciat Christus: neq; id mirum est. Nam huiusmodi horribiliter peccant. Primum peccant mendacio, quia Deo mentiuntur. 2. contumelia, quia abutuntur sanguine Christi,

Christi, effuso pro nobis, non ut indulgeamus omnibus furoribus libidinum & tyrannidis. sed ut deleatur peccatum & Deo sanctificemur. 3. peccant furto, quia spoliant Deum suo honore. 4. homicidio, quia primum seipsos falsa persuasione, deinde & proximum occidunt malo exemplo. 5. prophanant templum spiritus sancti. Quinam saluantur? Qui faciunt voluntatem Patris cœlestis. Verùm hîc multi impingunt. 1. Qui gentes saluare dicunt, quæ honestè in mundo uiuunt: quos confutat hoc dictum: Qui non credit ira Dei manet super eum. 2. Qui dicunt suam regulam esse voluntatem Dei, contra quos Christus dicit: frustra me colunt docentes mandata hominum. 3. Qui dicunt legem esse voluntatem Dei: quod quidem verum est: sed si qui hanc uoluntatem facerent, saluarentur, tum nemo saluaretur. Quæ est ergò voluntas, quam facientes saluantur? Christus respondet Iohan. 6. Hæc est voluntas Patris, ut credant in eum quem misit ille. Sic enim dicit Dominus: Qui credit in filiũ, habet vitam æternam. Hæc fides habet secum pietatem & charitatem germanos suos fructus, quos ædunt pij per Iesum Christum, cui gloria in sæcula sæculorum Amen.

* *

DOMINICA NONA TRINITATIS, LVCÆ 16.

IEsus dicebat ad discipulos suos: Homo quidam erat diues, qui habebat dispensatorem, & hic delatus est apud illum, ut qui dissiparet bona ipsius. Et uocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationẽ dispensationis tuæ. Non enim poteris posthac dispensare. Ait autem dispensator intra se: Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me dispensationẽ? Fodere non ualeo, mendicare erubesco. Scio quid faciam, ut cum amotus fuero à dispensatione, recipiant me in domos suas. Conuocatis itaque singulis debitoribus Domini sui, dicebat primo: Quantum debes Domino meo? At ille dixit: Centum batos olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuã, & sede citò, & scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu uerò quantum debes? Qui ait: Centum coros tritici. Ait illi: Accipe cautionem tuam & scribe octoginta. Et laudauit Dominus dispensatorem iniquum, quod prudenter fecisset. Quia filij huius sæculi prudentiores sunt filijs lucis in natione sua. Et ego uobis dico: Facite uobis amicos ex mammona iniusto, ut cum defeceritis, recipiãt uos in æterna tabernacula.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

HOrtatur Christus in hoc Euangelio suos discipulos ad beneficentiam erga proximum, idq; parabolico exemplo: cuius summa hæc est. Oeconomus alicuius hominis prædiuitis est solicitus, quid sibi amoto ab officio fiat: multo magis Christiani, qui sunt Oeconomi Dei in varijs donis, debent esse soliciti quid sibi eueniat, reddita ratione, id est, vbi ex hac vita excesserint. Verùm ut Oeconomus quærit sibi amicos mammona iniquitatis, qui se amotum ab officio recipiant: Ita Christiani suis bonis & donis obstringant sibi pauperes, qui suo testimonio in æterna tabernacula se recipiant. Hæc Euangelij præsentis est summa: verum, ut nobis in instructionem vberiorem cedat, quatuor tractabo locos.

Loci quatuor:

I. Reprehensio abusus donorũ Dei.
II. Beneficentiæ erga pauperes causæ.
III. Quærela quòd filij huius sæculi sint prudentiores filijs lucis.
IIII. Vsus diuitiarum, & merita bonorum operum.

DE PRIMO.

Cum textus hîc proponit nobis dispensa-torem, qui dissipauit bona Domini sui, in vniuersum reprehenditur abusus donorum Dei. Nam quis est qui donis sibi à Deo collatis non magna ex parte abutitur? Hoc quale sit aliquot exemplis declarabimus. Sapientia data est alicui, ut alios imperitos & rudes iuuet ac regat consilijs: sed nunc dolo & imposturis seruit. Diuitiæ conferuntur ad Ecclesiæ membra fouenda: at nunc inutilibus pompis & sumptibus impenduntur. Lingua concessa est homini, ut ea vtatur ad docendum quæ pia & honesta sunt, & ad ferendum veritati testimonium: sed nunc quid fit? maledictis, conuicijs, periurijs, obtrectationibus & blasphemijs ancillatur. Vires collatæ sunt ad iusticiæ & rerũ bonarum defensionem: at nunc tyrannorum præsidia sunt, quibus vtuntur ad euertendam veritatem, ad euertendas honestas respublicas. Ad eundem modum, alia dona Dei sunt in magno abusu, qui abusus sanè non aliundè proficiscitur, quàm ex his fontibus.

Primvm, peccatum quod in nobis habitat huiusmodi germina producit, & quo minus fuerit spiritus imperio subactum, eò plura mala progignit. Est enim omnium malorum camarina profundissima, quæ in totum in hac vita expurgari nequit.

Deinde,

DEINDE, ipſe Diabolus aduerſarius noſter ſitiens damnationem noſtram inſidiatur hominibus, & quærit mille perdendi uias, vt regno Chriſti in hoc mundo abolito, vel in anguſtiſsimum redacto, ſuum regnum ſtabiliat.

TVM, peſsima mundi exempla, quibus incitamur ad imitationem. Mala enim conſuetudo, vt quidam ait, pabulum eſt nequitiæ. Et Paulus ait: Exiguum fermentum corrumpit totam maſſam.

AD HÆC, hoc malum etiam auget gubernatorum negligentia, qui homines non cogunt diſciplina ſeueriori ad rectè faciendum officium. Verum nos qui Chriſtiani dici gloriamur, deberemus retineri in officio harum rerum cogitatione.

PRIMVM mandatum Dei perpetuò nobis in animo fixum commonefaceret nos de officio. DEINDE, honeſtas ipſa & virtutis decus nos extimularet, ne turpiter donis Dei abuteremur. TERTIO loco rei dignitas ſtimulos adderet. Quid enim dignius filijs Dei eſt, quàm vt ſe conforment ad exemplum clementiſsimi patris. QVARTO loco uocatio noſtra. Sumus enim vocati ad ſanctitatem, ut & nos ſancti ſimus, & ſanctus ſit rerum, quas Dominus nobis conceſsit, uſus: hæc cogitare ſeriò debemus.

DE SECVNDO.

Cum totum hoc Euangelium proponitur, ut nos ad beneficentiam erga proximos nostros excitemur: dicam de beneficentia hæc ordine. Primum causas recitabo, quibus ad beneficentiam nos excitari oporteat. Deinde de fructibus. Tum de beneficentiæ modo iuxta certas regulas.

Deus in lege magnam rationem videtur proponere, cum dicit: dilige proximum tuum ut te ipsum. Quasi dicat: hæc vna ratio est cur nos mutuò diligamus, quòd homo homini sit proximus. Cuius dilectionis pulcherrimum exemplum proponitur in Samaritano, qui hominem, qui inciderat in latrones, adeo solicitè & diligenter curauit. Beneficentia igitur præstanda est homini ab homine, quia homo homini proximus est; idq; multis rationibus. 1. ratione creationis; idem enim Deus creauit nos homines. Nunc videmus quanta sit in multis animantibus pietas, quæ se mutuis officijs iuuant & alunt, ut in ciconijs uidere est. 2. homo homini est proximus ratione similitudinis: nam omnes homines ad Dei similitudinem conditi sunt & habent omnes eandem humanam naturam. 3. homo homini proximus est ratione communis vitæ & humanæ societatis. Atq; hæc triplex societatis ratio est nobis

com-

communis, non ſolum cum omnibus Chriſtianis: verumetiam cum omnibus in mundo hominib⁹, Ethnicis & Iudęis. Verùm Chriſtian⁹ Chriſtiano proximus eſt, primũ ratione myſtici corporis. Nam omnes, qui in Chriſtũ credimus, Chriſtum induimus & eius membra ſumus, & ipſe caput noſtrũ, & viuimus ex eodem ſpiritu Chriſti. Hæc ſanè ſocietatis ratio, merito nos ad mutua officia præſtanda excitaret. Si ſeriò de hac ſocietate & myſtica coniunctione noſtri in vno corpore cogitaremus, tũ profectò, quemadmodum manus famulatur reliquis membris, & ſic alia alijs: ita & nos propter hanc myſticam copulam, in uno corpore nos mutuis officijs proſequeremur. 2. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione regenerationis, qua in filios Dei patris renaſcimur. Cum igitur fratres uterini in hac uita ſibi inuicem officia communicant, multo magis id nos decet, qui Deum communem patrem interpellamus, & dicimus: Pater noſter qui es in cœlis. 3. Chriſtianus Chriſtiano eſt proximus ratione vocationis: Nam ad unitatem ſpiritus in vinculo pacis uocati ſum⁹ Ephe. 4. 4. Chriſtianus eſt Chriſtiano proximus ratione futuræ gloriæ: nam omnes ex fide eandem immortalitatis gloriam expectamus, ubi ſocij erimus in omni æternitate, Deum vnanimiter celebrantes.

Hæc ſint dicta de cauſis beneficentiæ mutuæ inter homines: ſed fines qui ſunt? quatuor ſunt præcipui. 1. gloria Dei. Hic finis meritò filios Dei moneret ad beneficentiā. 2. ſubleuatio indigentis proximi, qui eſt caro noſtra. 3. Exemplum quo alij ædificentur & inuitentur ad ſimilem beneficentiam. 4. præmium: nam Chriſtus ait: qui dederit vni ex meis diſcipulis meo nomine hauſtū frigidæ aquæ, non perdet mercedem ſuam.

Verùm quia de beneficentiæ modo quæri poteſt, de eo etiam nonnihil adijciam. Solomon Prouerb. 5. ait: Bibe aquam de ciſterna tua & fluentia de medio putei tui, fontes tui deriuentur foras: ſint tibi ſoli & non alienis tecum. Hìc tria coniungit. PRIMVM, ut ipſe tuis bonis fruaris. SECVNDVM, ut communices alijs. TERTIVM, ut ſis ipſe Dominus tuarum facultatum: non uno die omnia profundas. Breuiter verbum Dei, fides & charitas, ubi ſunt, regulæ certiſsimæ eſſe poſſunt. Sed de hac re plura ubi de uſu diuitiarum agatur.

DE TERTIO.

Filij huius ſæculi prudentiores ſunt filijs lucis in generatione ſua. Hæc eſt quærela grauiſsima, quòd filij huius ſæculi ſint prudentiores filijs lucis in generatione ſua. Hoc eſt: homines

mines prophani magis ſunt ſoliciti pro acqui-
rendis temporalibus, quæ tantum ſpectant ad
præſentem uitam, idq; ad breue admodū tem-
pus, quàm Chriſtiani ſint ſoliciti pro bonis
cœleſtibus acquirendis æternum duraturis.
Hæc deploranda ſanè cæcitas eſt. Corpus cu-
ratur, anima negligitur. Quàm verum hoc
Chriſti dictum ſit quis non videt? Da mihi
ruſticum, qui non magis eſt ſolicitus pro ac-
quirenda poſſeſsione & alenda familia, quàm
Chriſtianus aliquis eſt pro acquirendis the-
ſauris cœleſtibus. Mercator nauigat mare,
experitur multa pericula, ſæpe damnum mag-
num facit, patitur frigus & ęſtum, idque non
una hora, non uno die, non uno anno, ſed toto
uitæ tempore, tantum ut terrenas corradat
poſseſsiones: at Chriſtianus uix patitur vnius
horæ moram, ut verbum Dei audiat, ut Sacra-
mentorum diſtributioni interſit. Multas ho-
ras conſumunt in nugamentis & fabulis: uix
una hora, imò uix minima horæ particula va-
cat Deum inuocare & cum Ieſu Chriſto in
orationibus noſtris colloqui. Sed quæ ſunt
huius cæcitatis cauſæ? duæ ſunt præcipuæ.
Vna quæ & aliorum malorum cauſa eſt, vide-
licet corruptio humanæ naturæ, quæ facit ut
homo ſit pronior ad malum, quàm ad bonum.
Altera cauſa huius cæcitatis eſt, quia bona ter-

rena ſunt ſenſibilia, & ideo fortius mouent animum, quia bonum non mouet niſi cognitum: unde Auguſtinus: inuiſa, id eſt, non uiſa, diligere poſſumus, incognita nequaquam. Senſibilia autem ſunt magis cognita, quàm ſpiritualia, quia ſenſibilia ſunt cognita per experientiam: ſpiritualia tantum per fidem. Quid ergò faciundum eſt? conabimur abundare in cognitione rerum cœleſtium, quò etiam abundemus in eorum ſenſu. Quare Paulus optat Philippenſibus, ut abundent in cognitione & ſenſu, ad hoc, ut ſint ſinceri & abſq; offendiculo ad diem uſq; Chriſti.

DE QVARTO.

Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, ut cũ defeceritis, recipiant uos in æterna tabernacula. Mãmona iniquitatis dicitur, uel quia diuitiæ ſunt irritamenta malorũ, uel quia ſunt falſæ & mendaces opes. Nam dici nõ poſſunt mammona iniquitatis, quia iniuſtè ſunt partæ: nam Eleemoſyna ex iniuſtè partis, Deo non placet. Porro duo ſunt nobis hoc loco excutienda. Vnum, doctrina de diuitijs: Alterum, quid ſit quod dicat: *Cum defeceritis, recipient uos in æterna tabernacula.*

Tametſi autem ante octo ſeptimanas cum Euangelium de Epulone & Lazaro explicarẽ

dixi nonnihil de diuitijs: tamen nunc breuiter integram doctrinam de diuitijs repetam. Nihil enim prohibet bonam cantilenam canere sæpius. Dicam autem de diuitijs tria.

PRIMVM quænam rationes acquirendarũ diuitiarum licitæ sint.

SECVNDVM, qualiter nos Deus erga diuitias uelit esse affectos.

TERTIVM, quis diuitiarum rectus & legitimus usus.

Quantum itaque ad legitimas rationes acquirendi diuitias attinet, omnium primum inchoandum est à regula Christi Matthæi 7. Quærite primum regnũ Dei & iusticiam eius. PRIMA igitur & præcipua cura esse debet animæ, ut illa sit in Deo diues. DEINDE, quia hæc uita opus habet adminiculis, iuxta Dei ordinationem quæri possunt facultates, licetq; ijs, quæ ad vitam cultumq; necessaria sunt, quærendis operam dare, idq; non solum sanctorũ exemplis: uerumetiam mandato Dei confirmatur. Deus enim benedictionem promittit piè laborantibus. TERTIO, lucrum, quod nobis laborantibus accedit ex benedictione Dei, capiendum est, tanquam ex manu Dei: neque malis artibus uti debemus quibus facultates aliorum ad nos trahamus: fructum præterea laboris nostri tanquam iustã mercedẽ

percipere

percipere licet. In cõtractibus absint fraudes & fallaciæ: aperte & simpliciter agamus omnia ea fidelitate, quam ipsi ab alijs vellemus requirere: sit labor legitimus in legitima vocatione, ut bona conscientia gloriari possimus, nos in ullius fraudem nihil egisse.

Hactenus de recta ratione acquirendi diuitias: Nunc quomodo affectos nos esse erga partas diuitias breuiter exponam. Singularis enim ars adhibenda est, ne diuitiæ partæ nobis in spinas & laqueos conuertantur. Quod ne fiat, Dauidis & Pauli sequamur consilia, quorum ille quidem Psalm. 6. ait: Si affluant diuitiæ noli cor apponere. Hic uerò 1. Timoth. 6. Diuitibus in sæculo præcipito, ne efferantur, neue sperent in diuitiarum incertitudine: sed in Deo uiuo. Est itaq; præcipuum, ne diuitiarũ huius sæculi cupiditate ducamur: ne ijs animũ aut fiduciam adijciamus: eas à nobis abdicare simus parati, quoties & quando Deo libuerit: siue habemus eas siue ijs careamus, tanquam res caducas & fragiles reputemus: & solam benedictionem Dei omnibus rebus mundi anteferamus: absit fallax spes in incertas diuitias: absit superbia & contemptus pauperum: adsit spes in diuitiarum largitore: adsit pius humilisq; animus.

Atq; ita habemus quomodo erga diuitias nos

nos affectos esse oportet: nunc pauca de vero diuitiarum vsu adijciam. Dixi cum Euangeliũ de Epulone tractarem quadruplicem esse legitimum diuitiarum vsum: quorum primus est, ut seruiant gloriæ Dei, promouendæ religioni & conseruando ministerio uerbi. Si enim nati sumus, ut Deum glorificemus, profectò huic rei quicquid habemus seruire debet. Secundus usus est, ut eas, in quibus viuimus, res publicas, iuuemus & ornemus nostris facultatibus. Qua de causa tributa hilari animo soluenda sunt. Tertius usus est, ut ipsi nos, pro conditione nostri status, honestè alamus: nostram familiam foueamus: vt domus nostra pro facultatum ratione honestè conseruetur, sine fœda auaritia & stulta profusione. Quartus & postremus usus est, vt fontes nostri, iuxta Solomonis consilium, deriuentur foras: hoc est, vt liberales simus erga pauperes: diuites in bonis operibus: quò multi nostris bonis gaudere posint, nobiscum Deo Patri Domini nostri Iesu Christi gratias agentes, qui abundè suppeditat omnia. Contra hunc quadruplicem vsum diuitiarum, multi peccant, quemadmodum audiuimus in Euangelio de Epulone diuite & paupere Lazaro.

Dixi de diuitijs: nunc restat explicare, quid sibi velit dictum: vt cum defeceritis reci-

piant

piant uos in æterna tabernacula. Nonne solus Christus recipit credentes in cœlestia tabernacula? quomodo ergo hic dicitur, quòd pauperes, quos fecerimus nobis amicos de mãmona iniquitatis, sint nos recepturi in æterna tabernacula? Primum, manifestum est Christum hoc loco dirigere sermonem ad credentes. Nam in principio textus scribitur: & dixit Iesus discipulis suis, id est, iustificatis & habentibus uitam æternam in Christo. Deinde, manifestum & hoc est, quòd uita æterna sit donum Dei per Christum Iesum: sequitur ergo alium modum esse quo pauperes eos, qui in se liberales fuerunt, recipiant in uitam æternam, quàm quo Christus recipit. Quomodo ergo recipient in æterna tabernacula? Vt testes & approbatores fidei nostræ: nam ex fructibus de fide iudicant, qua sola sciunt homines saluari. Eadem sententia alijs verbis sæpe in scriptura proponitur. Deus reddet unicuiq; iuxta opera sua, non quòd opera mereantur cœlum: sed quia sunt indicia fidei & timoris Dei: sicut contra, mala opera ex incredulitate proficiscuntur. Simus ergo memores huius dicti, & eo nos excitemus ad beneficentiam erga proximum, imitantes exemplum Christi saluatoris nostri: cui honor & gloria in sæcula sæculorum,

AMEN.

DOMINICA DECIMA TRINITATIS, Lucæ 19.

ET ut appropinquaſſet Ieſus ciuitati, uidens eam, fleuit ſuper illam, dicens: Si cognouiſſes & tu, & quidem in iſto die tuo, quæ ad pacem tuã pertinent, curares. Nunc autem abſcondita ſunt ab oculis tuis. Quia ueniẽt dies in te, & circumdabunt te inimici tui uallo, & cingent te, & coanguſtabunt te undique, & ſolo æquabunt te, & filios tuos qui in te ſunt. Et non relinquent in te lapidẽ ſuper lapidem, eò quod non cognoueris tempus uiſitationes tuæ. Et ingreſſus in templũ, cœpit eijcere uendentes in illo, & ementes, dicens illis: Scriptum eſt, Domus mea domus precationis eſt, uos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et docebat quotidiè in templo. Principes autem ſacerdotum & ſcribæ quærebant illum perdere & primores plebis, nec inueniebant quid facerent. Totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audiret illum.

ENARRATIO TEXTVS.

DVæ ſunt partes huius Euãgelij, quarũ una docet quid egerit Chriſtus extra ciuitatẽ

Hieru-

Hierusalem: Altera, quid, postquam in ciuitatem est ventum, in templo egerit. Extra ciuitatem, ciuitatis futuram calamitatem deflet, & simul vaticinatur de totius vrbis & populi interitu: qua re & suum affectũ erga genus humanum ostendit: & quanta sit ira Dei in peccatores non agentes pœnitentiam clarè indicat. Deinde ingressus templũ reprehendit abusum templi: eijcit ementes & vendentes in templo: testatur templum esse domum orationis, id est, domum dicatam Deo & eius cultui: nec decere hanc domum prophanis negotijs prophanare. Sunt autem (ut dixi) duæ partes huius textus: vna de fletu Christi, & uaticinio eiusdẽ de uastatione urbis & interitu totius populi. Altera de facto Christi in templo. Sed hæ duæ partes plures in se locos & doctrinas continent, quare de ijs sigillatim dicam.

DE PRIMA PARTE.

Huius primæ partis loci sunt duo, qui sunt:

I. Vaticinium Christi contra ciuitatem Hierusalem, cum suis circumstantijs.

II. Huius partis usus in nostra Ecclesia.

DE PRIMO.

In hoc primo loco multæ concurrunt circumſtantiæ, quæ ſunt: 1. affectus Chriſti erga genus humanum. 2. vaticinium ipſum. 3. tempus viſitationis. 4. vnde poterant agnoſcere tempus viſitationis. 5. quare non agnouerunt tempus uiſitationis ſuæ. 6. pœna neglectæ viſitationis. 7. mora viſitationis.

PRIMA: *uidens Chriſtus ciuitatem, fleuit ſuper illam.* Hic Chriſti fletus illuſtre teſtimonium eſt miſericordiæ Dei erga humanũ genus. Nam nõ ſecus Dominus noſter, quàm piiſsimus Pater ſuorum liberorum, quos æquè ac ſe diligit, perditionem deplorat. Quæ ſane perditio habet nullam aliam cauſam, quàm ingratitudinem erga Euangelium. Qui enim fieri potuit, ut filius Dei, qui verus homo natus in hoc fuit, ut ſua victima ab æterna damnatione genus humanum liberaret, non de tanta hominum ingratitudine doleret, quos ad ſalutem ab initio creauit, & poſtea miſsis Prophetis & Apoſtolis ad pœnitentiam reuocauit?

SECVNDA: *Quia uenient dies ſuper te & circumdabunt te inimici tui uallo, & prement te undique, & ad terram proſternant te & filios tuos qui in te ſunt.* Hic Chriſtus vaticinatur

ticinatur de calamitate, quæ ſuperuentura erat ſuper Hieruſalem: quæ quidem calamitas 40. anno poſtea ipſis contigit. Huius calamitatis hiſtoria diuidam in tres partes, quarum prima erit aſsignatio eorum, quæ contigerunt ante deuaſtationem urbis. Secunda, enumeratio malorum quæ in obſidione experti ſunt ciues. Tertia, notatio calamitatis quæ ſecuta eſt urbis direptionem.

Quid contigit ante deuaſtationem urbis? Multa ſanè, quibus Deus iſtum populum ad pœnitentiam reuocare uoluit, ut uaticinia, ſigna, prodigia, præſagia. Vaticinia, ut hoc Chriſti uaticinium, de quo audiuimus, cuius & zacha: Cap: 12. meminit his uerbis: Et erit in die illa, ponam Ieruſalem lapidem oneris cunctis populis. Omnes qui eleuabunt eam lacerando lacerabuntur & colligentur aduerſus eam omnia regna terræ.

Prodigia quoq; præceſserunt. Integro anno apparuit cometa ſuper ciuitatem Ieruſalem repreſentans ignitum gladium: Currus bellici & equites in cœlo uiſi ſunt concurrere.

Signa: Ianua templi noctu ſponte aperta eſt: vox in templo audita eſt, migremus hinc, migremus hinc.

Præſagia: homo plebeius, Ieſus nomine, clamauit in plateis, vox ab occidente, vox ab oriente:

oriente: qui quo magis caſtigabatur à Magiſtratu, eo magis clamauit. His vaticinijs, prodigijs, ſignis & præſagijs inuitauit Dominus populum Iudaicum ad pœnitentiam, ſed fruſtra; quare ſecuta eſt grauiſsima pœna.

De pœna ergo dicamus. Primo die azimorum incepit obſidio, & perdurauit uſq; ad octauum diem Septembris. Mox oritur in ciuitate inteſtina ſeditio: qua amici & conſanguinei ſe mutuis vulneribus trucidant; ex cadaueribus mortuorum oritur grauiſsima peſtis, adeo ut ne mortui quidem ſepiliri potuerint. Accedit fames, quæ tanta fuit, ꝙ matres proprios liberos comederint; & ut de alijs rebus turpiſsimis taceam, in ſeditione ciuili, in qua conciderunt duo millia hominum, templū incenditur & penitus incendio uaſtatur; poſtea ab hoſtibus prima ciuitatis pars capitur: deinde altera: tandem tota ciuitas uenit in hoſtium poteſtatem.

Poſt obſidionem tantus contemptus ſuperati populi fuit, quòd ſeptem millia de nobilioribus & præcipuis ſint deputata publicis & ſeruilibus operibus: & multi ſpectaculis publicis ſunt reſeruati. Multitudo interfectorum præter illos, qui pe-

peſte perierant in ciuitate, fuit nonaginta ſeptem millium: qui erant infra annum 16. à militibus venditi ſunt. Honeſtæ matronæ & virgines ſtupratæ ſunt á militibus. Poſtea rurſus ſub Domitiano noua eſt orta perſecutio: nam Domitianus inquirebat omnes qui Dauidem vel Chriſtum vlla propinquitate attigerunt. Hæc de pœna corporali ſecuta contemptum filij Dei ſint dicta: cum qua coniuncta erat pœna ſpiritualis in conſcientia, & tandem cruciatus æternus in inferno ſecutus eſt.

TERTIA: Si cognouiſſes & tu & quidē in hac die. Tempus viſitationis eſt quo Deus uiſitat, aliâs ad puniendum peccatores, aliâs ad benefaciendum pijs, idque multis modis. Verum potiſsimum tempus uiſitationis miſericordiæ Dei, fuit tempus prædicationis Chriſti, quando & illos & totum mundum inuitauit ad pœnitentiam, offerens gratiam & vitam æternam pœnitentibus. De hoc tempore loquitur Dominus.

QVARTA: vnde poterant Iudæi cognoſcere tempus viſitationis ſuæ? Multa habuerunt præclara argumenta. 1. Miracula potentiam Chriſti manifeſtarunt. Si, inquit, mihi non creditis, credite operibus meis: illa enim de me perhibent teſtimonium. 2. Daniel hoc viſitationis tempus apud Babilonios prædixit.

3. Iam

3. Iam translatum erat regnum Iuda, iuxta uaticinium Iacob Gen. 48. non auferetur sceptrū de Iuda donec ueniet Silo, id est, semen mulieris qui est Christus Dominus. 4. Ne offenderentur paupertate Christi, admoniti erant à Zacharia Propheta, qui cap. 9. ait: Ecce Rex tuus ueniet pauper. 5. Testimonium Iohannis de Christo. 6. Vox Dei patris super Christum in Baptismo & in monte. Hæc & multa alia poterant Iudæos certificare de Christi præsentia & de tempore visitationis eius.

QVINTA: Sed quare non cognouerunt tempus visitationis suæ, qui adeo multis signis erant admoniti? Duo fuerunt velamina: vnum carnale, alterum spirituale. Carnale quidem, quia irretiti mundi voluptatibus, illecebris, & curis, non poterant considerare ea quæ ad animæ salutem spectant: sed cogitarunt, sicuti scribitur, Sap. 2. Exiguum & cum tedio est tempus vitæ nostræ, & non est refrigerium in fine hominis, & non est qui agnitus sit reuersus ab inferis. Venite fruamur bonis quæ sunt, & relinquamus ubique signa leticiæ, nam hæc est pars nostra. Sic irretitus fuit diues Epulo, quem quidem scribunt ciuem fuisse Hierosolymitanum: sic & ille qui dixit (cum iam horrea sua plena frugibus videret) fruere nunc anima mea delicijs. Sed quid accidit illi? In me-

dijs delicijs vocatus est ad pœnã. Spirituale uerò velamen fuit, de quo hîc loquitur Christus. Et Paulus Roma. 1. Tradidit eos in reprobam mentem. Et Thessa. 2. Dedit illis efficacem errorem, ut credant mendacio, qui veritati noluerunt obedire. Atque ita iustum est Dei iudicium.

SEXTA: pœna neglectæ visitationis, quæ est duplex: Carnalis & temporalis, Spiritualis & æterna. Ad pœnas temporales & carnales pertinet ista horrenda urbis uastatio: item omnes calamitates in humano genere, quæ calamitates nos meritò admonere deberent pœnitentiæ.

SEPTIMA, causa dilatæ pœnæ. Hanc Paulus Roma. 2. explicat, dum ait diuitias bonitatis Dei & longanimitatem inuitare nos ad pœnitentiam: Deus enim tardus ad iram, idest, ad uindictam, idq; ideo, ut nos tandem, agnitis peccatis nostris, ingemiscamus & confugiamus ad Christum uera fiducia.

DE SECVNDO.

Cum paulus dicit omne, quod scriptum est in nostram doctrinam scriptum esse, uideamus quis sit huius doctrinæ usus.

Pimũ itaq; nos, qui in Christũ credimus, & sumus Ierusalem Dei sancta, audiamus uocem

Christi

Christi deflentis peccata nostra, & discamus quomodo erga nos sit affectus. Deinde agnoscamus tempus uisitationis nostrę, quia nos uisitauit Deus in hoc regno mirabiliter. Primũ suo uerbo: quod sane purè in omnibus Ecclesijs Daniæ proclamatur. Sed quia parum fuimus Euangelio obedientes, uisitauit nos bello fame, peste, & singulos uarijs modis. Verum si non egerimus pœnitentiam, idq; maturè, visitabit nos rursus bello, peste, fame, & tandem nos omnino delebit. Agamus igitur pœnitentiam: promittamus emendationem: amplectamur Euangelium Christi: breuiter pie & sanctè vitam instituamus, vt posimus euadere in die iræ.

DE SECVNDA PARTE.

Et ingressus in templum &c. In hac secunda huius Euangelij parte sunt quatuor circum stantiæ potisimum obseruandæ.

Prima, impietas pontificum. Templum Solomonis fuit ordinatũ propter has causas: non ut exerceretur mercatura in eo: sed ut illic uerbum Dei doceretur, & in illud populus Dei conueniret & oraret: quemadmodum ipse Solomõ inquit in dedicatione templi: Quodcunq; orauerit populus tuus in loco isto (id est, in tẽplo hoc) exaudies in loco tabernaculi tui in cœlo, & cũ exaudieris propitius eris. Præterea fuit

ordinatum lege, ut iuxta templū fierent mactationes ſecundum legem. Contra hæc omnia fecerunt Phariſęi & pontifices. Cōtempſerunt enim verbum Dei, exercuerunt prophanas mercaturas, imò, ut ipſe Chriſtus inquit, fecerunt ex templo Dei ſpeluncam latronū. Trucidantur homines à latronibus, ut latrones occiſorum bona ad ſe conuertant: pontifices autem falſa doctrina ac praua interpretatione ſcripturæ multa hominum millia trucidarunt, dum illorum animas ſacrilegè priuarunt æterna beatitudine. Hinc ſatis liquet, quàm fuerint iſti pontifices impij in Deum: qui non ſolum ipſi contempſerunt verbum Dei: verum etiam alijs occaſio fuerunt contemptus, contumaciæ & tandem perditionis.

SECVNDA, eiectio ementium & vendentium de templo. Chriſtus enim eijcit ementes & vendentes, idq; externa vi: quo facto, primum teſtatur ſe improbare impietatem Phariſaicam. Deinde declarat ſe verum regem & pontificem eſſe iſtius populi: Regem quidem, quòd manum admoueat ad tollendam impietatem, quemadmodum Ezechias fecit, cum tolleret æneū ſerpentem propter idololatriam populi: Pontificem verò, quia veram doctrinam defendit, & reprehendit Phariſaicas corruptelas. Præterea hæc eiectio fuit paterna

quædam

quædam admonitio de futura templi deuaſtatione, niſi reſipiſcerent. Adhæc, facto hoc admonet de pœna, in quam incurrent omnes impij, qui abuſi fuerint templo Dei, nimirum quòd à Chriſto aliquando ſint à templo eijciendi. Hìnc Præterea diſcant utriq; : magiſtratus dico & gubernatores Eccleſiarum. Illi quidem manu & externa ui tollere impietatis inſtrumenta: hi uero gladio ſpiritus, hoc eſt, uerbo Dei amputare omnem ſuperſtitionem quantum quidem fieri poteſt. Sic fecit beatus Theodoſius, qui omnes imagines & idola de templis ſuſtulit. Sic fecit pijſsimus princeps Iohannes Frederici dux Saxoniæ. Horum exemplum imitatus eſt ſanctiſsimæ memoriæ Rex Daniæ Chriſtianus eius nominis tertius, cuius beneficio adhuc ſcholæ & Eccleſiæ in hoc regno gaudent.

TERTIA eſt de templo Dei: quod eſt duplex: manufactum ſeu uiſibile, & ſpirituale ſeu non manufactum. Vtrumq; eſt domus orationis. Domus mea, inquit Chriſtus, eſt domus orationis. Vſus manufacti templi præcipuè in his poſitus eſt: primum, ut ſit locus publicus, in quo doceatur & audiatur uerbum Dei. Deinde, ut illuc adminiſtrentur Sacramenta. Tum, ut illic conueniant pij, oraturi pro communibus neceſsitatibus. Poſtremò, ut ſit locus in

quo fiat publica confeſsio religionis. Sed quid fit in papatu? pro verbo Dei traditiones hominum obtrudunt: pro myſteriorum Dei diſtributione, ſacrilegia horrendiſsima proponuntur: venale habent cœlum: miſsam pro uiuis & mortuis iactant: ſpoliant Eccleſiam Sacramentis: contaminant Sacramenta ſuis blaſphemis additamentis: faciunt ex loco publicę confeſsionis Euangelij, conciliabulum hypocritarum, qui conſpirant aduerſus Euangelium Chriſti. Hæc ſint dicta de manufacto templo. Non manu factum & ſpirituale templum eſt, cùm tota Catholica Eccleſia, tùm ſingula eius membra. Ita enim Paulus ait ſcribens Corrintheis: An neſcitis quòd templũ Dei ſanctũ ſitis uos? Imo Chriſtus ipſe architectus huius templi ait: Si quis ſermonem meũ audit ad eum ueniemus, & manſionem apud eum faciemus. Proinde & tota Eccleſia, & ſingula eius membra templũ Dei dicuntur & ſunt. Huius tẽpli fundamentum eſt filius Dei: fundamentũ enim aliud nemo ponere poteſt, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Ieſus Chriſtus Dominus noſter. Hoc templum erigitur à filio Dei: ædificatur à Prophetis, Apoſtolis, miniſtris uerbi, à pio Magiſtratu, à ſanctis patribusfamilias, prout Dominus ſingulis dederit ædificandi gratiam. Hoc templum purgatur & conſeruatur ſanguine

Christi. Huius tẽpli ostiarius est spiritus sanct⁹, quando precib⁹ & fide ianua ei⁹ pulsatur. Neq; hoc templum ociosum est. Nam in eo iugis est celebratio dei, oratio perpetua, oblationes sanctæ, cultus Dei (ut uno uerbo dicam) indefessus: huic enim sancto usui dicatum est hoc sanctum Dei templum. Verum homines qui indulgent suis libidinibus, suę tyrannidi, vsurę, fraudibus, non solum hoc templum Dei prophanant, eiecto ostiario spiritu sancto, expulso Christo architecto: uerum etiam fiunt templa Sathanæ, in quibus sanguis Christi contumelia afficitur: uerbum Dei ludibrijs exponitur: in locum piarum precum succedunt inuocationes sanctorum, execrationes, blasphemiæ, contumeliæ, &, ut vno dicam verbo, laudes Sathanæ illic personant.

Sed quid nos commonebit, ut templum Dei esse cupiamus? 1. Dignitas. Quæ enim maior gloria est, quàm esse templum sanctæ Trinitatis? 2. Vtilitas: nam hoc pacto transitur à Sathanæ delubro (vbi mera mors & damnatio regnant) ad domum Dei & æternam fœlicitatem. 3. Finis conditionis hominis. Conditi enim sumus, vt simus templa Dei. Contra, cogitandum est, quàm indignum sit, & quàm magnum sacrilegium, hoc templum sceleribus ullis contaminare. Proinde

conandum

conandum totis uiribus est, ut præstemus Deo in suo templo uerum cultum & offeramus sacrificia labiorum nostrorum, hoc est, gratiarũ actionem, & thura cordis nostri, hoc est, fidem & innocentiam.

QVARTA, mundus longè aliter iudicat de ijs qui templa Dei sunt, quàm verbum Dei. Mundus iudicat præclaros, potentes, sapientes, diuites in hoc templum recipi: sed contrarium docet verbum Dei & monstrat exempla. Tametsi autem nullus reijcitur propter claritatem generis, potentiam, sapientiam, diuitias: tamen plerunq; fit, ut tales huius mundi negotijs impediti minus de hoc spirituali templo cogitent. Exempla sunt Cain & Abel. Deinde Esau & Iacob. Ita semper delegit Deus infirma huius mundi, ut quæ fortia sunt pudefaceret. Sed hoc nos non mouebit. Christus enim dicit: noli timere pusille grex: placuit enim Patri dare uobis regnum, cui per Christum cum spiritu sancto sit honor in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA VNDECIMA TRINITATIS, EVANGELIVM LVCæ 18.

Iesus

NB.

IEsus dixit ad quosdam qui in se confidebant, quod essent iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam. Duo homines ascendebant in templũ, ut precarentur: unus Pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, quod non sim sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, uelut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in Sabbatho, decimas do omnium quæ possideo. Et publicanus procul stans, ne oculos uolebat ad cœlum attollere, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori. Dico uobis, descendit hic iustificatus in domum suam magis quàm ille. Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcasio huius Euangelij fuit, quòd postquam Christus docuisset de efficacia orationis & forma orandi, uoluit etiam illustria exempla proponere, in quibus & efficacis orationis, & hypocriticæ ostentationis naturam depingeret. Nam cum nemo ritè orare potest, nisi idem sit prius iustus ex fide Christi, fit ut multi se iustos putent, & propterea se rectè

orare arbitrentur: Quare necesse fuit discernere inter verè iustos & eos qui iusticiam simulant. Qui enim videri volunt iusti, & non sunt tamen, illi nequaquam inuocant: Verum qui agnitis peccatis suis agunt seriam pœnitentiam, hi fide iusti effecti, soli efficaciter & uerè orare possunt. Ea itaq; dè causa Dominus hîc nobis proponit duas imagines: quarum vna est hypocriticæ orationis: altera veræ & piæ inuocationis. Pharisæus, qui putauit se pium & iustum, & non fuit, hypocriticam orationem nobis agnoscendam præbet: Contra, miser publicanus, prosternens se coram Deo, & agnoscens suas sordes, & nihilominus confugiens ad misericordiam, veræ & salutaris orationis formam suo exemplo præbet

Loci tres:

I. De iusticia legis & Pharisaica vanitate.

II. De iusticia Christiana & vera pœnitentia.

III. Iudicium Christi de Pharisæo & publicano.

DE PRIMO.

Dicebat ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti &c. Hîc necesse est dicere de legis iusticia; quæ sit: quis sit eius vsus, finis, &

ius. Nam inde intelligemus quantum Pharisæi aberant à vera iusticia.

Quæ est legis iusticia? Est perfecta obedientia omnium membrorum nostrorum interiorum & exteriorum erga legem Dei, cordis, affectuum, voluntatis, oris, breuiter omnium potentiarum & viriũ corporis & animi: quam obedientiam non oportet esse momentaneam, sed perpetuam: non inanem, sed perfectam & absolutam: non contaminatam, sed puram & castam: qualis ab Adam præstari potuit ante lapsum, & qualis à sanctis Angelis in cœlo præstatur. Quòd talem deceat esse legis iusticiam, cùm Moses, tùm Christus docent his verbis: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex toto robore, & omnibus viribus tuis: & proximum tuum sicut te ipsum. Deinde, quia ipse purus, sanctus & castus est, nihil potest illi placere, nisi purum sanctum & castum. Et qui hanc iusticiam præstant, soli habent promissionem legalem. Sic enim ait Moses: Qui fecerit ea homo viuet in eis. Hanc obedientiam perfectã & perpetuam qualẽ lex requirit, nullus homo excepto solo Christo vnquã præstitit. Quare oẽs, qui se hac legis iusticia iustos putant, non tantũ cæci sunt & arrogãtes: verumetiã blasphemi in legẽ dei, quã metiũtur suo modulo, & nõ voce Dei. Quod

autem

autem nullus legi Dei satis facere posśit, nuper dixi, & nunc breuiter idem nobis in memoriã reuocabo. Primum, nostra membra interiora & exteriora, quibus exequi obedientiam erga legem deberemus, sunt mutila & horrenda quadam ataxia uiciata, ita ut nihil rectè exequi posśint. Deinde, lex peccati tanquam fortisśimus gigas nostra membra occupat, etiam quando renati sumus, ut non posśimus præstare quę volumus. Hinc diuus Paulus clamat; ô infœlix ego homo, quis liberabit me de corpore morti obnoxio. Item alio loco; velle quidem adest mihi, sed perficere non inuenio. Item; non quod uolo bonum, hoc facio, sed quod non uolo malum, hoc ago. Ita regenerati promptam quidem uoluntatẽ habent, sed exequendi quod uolunt uiribus destituuntur, adeo domesticus noster hostis est importunus, & nos à bono retrahit. Quid dicemus ergo de illis, quorum uoluntas nondum est reformata, quales sunt omnes qui nondum sunt regenerati? Huc accedit quòd lex Dei sit spiritualis; nos uero carnales. Ita enim Paulus iam fidelis dixit; lex spiritualis, ego autem carnalis uenditus sub peccato. Hinc facilè uidere est, quod à nobis legi debita obedientia præstari non posśit. Qui enim fieri potest, ut caro spiritualem iusticiam præstet? Multas alias & plures rationes nuper adduxi,

adduxi, quibus ostendi neminem in hac vita perfectam legi obedientiam præstare posse. Quid ergo fiet? hîc uocem legis primum audies. Quid illa dicit? Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis. Hic audis legis sententiam: hæc legis vox te humiliet coram Deo & prorsus prosternet, vt agnoscas & fœditatem tui peccati, & iustam damnationem. Quid hic faciendum? Possumus ne hanc legis maledictionem declinare? non potes tuis viribus: quare tibi vel pereundum est, vel querendum remedium contra hanc legis damnationem: quod sanè non est aliud, quàm solus Iesus Christus: qui ideo uenit in mundum, ut in se maledictionem legis reciperet & omnes in se credentes liberaret à iure legis, id est, à damnatione, quam lex minatur transgressoribus suis. Hæc proinde maledictio extendit se ad omnes homines qui non audiunt Christum, & vestiuntur eius iusticia, ut illa ornati appareāt in conspectu Dei. Nam Christus est finis legis in iusticiam omni credenti, Roma. 10. Hæc de legis iusticia ideo à me dicta sunt, vt ostendam quàm uani fuerunt Pharisæi isti, qui se iustos confidebant & aspernabantur cæteros tanquam prophanos & iniustos. Sed quænam causa est quòd hic Pharisæus cũ sua turba confidat se esse iustum?

cæcitas in causa fuit. Adeo enim cæcus erat, quòd non viderit legis mentem, imò velamen tantum legis vidit & non introspexit in legis adytum, quemadmodum textus huius Euangelij satis indicat: ait enim: Gratias ago *tibi*, *quia non sum sicuti cæteri homines*, *raptores*, *iniusti*, *adulteri*, *aut sicut hic publicanus*. Literam igitur legis vidit, non spiritum, hoc est, tantum in externis operibus hæsit, non spiritualem, quem requirit lex, sensum considerauit.

Verum ut hæc nobis clarius ponantur ob oculos, videamus. 1. qualia ipsius opera fuerint. 2. conferamus ea cum lege Dei. 3. colligamus inde quid illi defuerit. 4. quàm multis peccatis reus constrictus fuerit, etsi se iustum coram hominibus venditaret.

Opera huius Pharisæi fuerunt sine fide, profecta ex mera incredulitate & arrogantia. Iam cum scriptura apertè dicit: sine fide impossibile est placere Deo: quis tam amens est ut istam externam laruam iusticiam vocet?

Opera quæ iactat conferamus cum lege Dei. Lex requirit puram obedientiam: hic ex impurissimo corde promit conuicia in Deum & in proximum. Lex iubet proximum diligere: is accusat, idq; coram tribunali Dei. Quid mul-

multis? Nihil ex legis Dei præſcipto fecerat. An non eſt magnum non eſſe raptorem? non iniuſtum? non adulterum? ieiunare & dare decimas? iſta quidem non ſunt condemnanda. Sed hic Phariſæus bona, quæ fecerat, miſerè contaminauit philautia & ſuperbia.

Quid ergo illi defuit? fons bonorum operum fides Chriſti quæ per charitatem operatur. Vbi autem hæc non eſt, quantumuis ſpecioſum videtur opus, Deo tamen gratum eſſe nequit: imò potius abominatio eſt coram Deo, præcipuè quia accedit opinio iuſticiæ, ſicuti videmus in hoc Phariſæo.

Vidimus vnde profecta fuerunt opera huius Phariſæi, & quantum diſtent à legis iuſticia, & quid illi defuerit: nunc quàm grauiter peccarit & quàm iniuſtus fuerit videamus. Primum auſus eſt Deum accedere & interpellare ſine timore Dei, ſine fide, ſine pœnitentia, ſine mediatore Chriſto, per quem ſolum patet aditus ad Patrem. Eſt ne hoc graue ſcelus? Imo hîc totam primam tabulam violat & tanquam pedibus conculcat. Deinde auſus eſt puluis & cinis gloriari coram Deo, cum tamen ſcriptum ſit: innocens coram te non eſt innocens, quanta quæſo hæc ſuperbia?

Nonne tametsi & Deum & homines despicit: se tamen iustum simulat? Tertiò abusus est templo Dei, quod erat ordinatum ad deprecãda peccata publica & priuata. Sed quid hic facit è templo? prætorium in quo accusat alios. Quartò, totam secundam tabulam inuadit & violat contra charitatis naturam, quæ peccata ꝓximi aut curare, aut tegere solet. Quid facit? Non sum, inqt, sicut cęteri homines, raptores, iniusti, adulteri: imò hoc videbatur ei parum. Quare cum in supremo loco templi esset, respicit à tergo & vidit miserum publicanũ orantem, quem mox, vbi eum uidit, accusat coram tribunali Dei. Neq; sum, inquit, sicut iste publicanus. Hic si uerè pius fuisset, gratulatus fuisset publicano cum Angelis Dei, qui gaudent in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente. Verum cum accusat pœnitentem, satis arguit ex quo spiritu loquebatur. Debebat meminisse dicti Iesus Syrach: hominem auertentem se à peccato ne despexeris. Omnes enim in corruptione sumus, id est, obnoxij uarijs casibus. Qui stat videat ne cadat, inquit Apostolus. De ieiunio & decimis huius hypocritę hoc tantum dico. Ieiunium, quo carnis ferocia domatur, est res non mala: verum si ieiunes vt merearis aliquid à Deo, tuũ ieiunium sit abominatio. Deus enim non vult coli humanis

manis traditionibus:sed iuxta legis ſuæ regulam. De decimis hæc dico, quòd Deus ita ordinauit in ſua republica , ut ſacerdotes leuitica tribus haberent vnde viuerent. Et Chriſtus dicit: dignus eſt mercenarius mercede ſua : & non alligabis os boui trituranti.

DE SECVNDO.

Quemadmodum in Phariſæo uidimus, qualis ſit iuſticia Phariſaica: & eius vanitatem oſtendimus ex collatione ad legis iuſticiam: Ita nunc ſequitur ſecunda doctrina de iuſticia Chriſtiana, quæ nobis in hoc publicano, tanquam in uiua quadam imagine repreſentatur. Verum quia ſcriptura duobus modis de virtutibus docet, nimirum regula, & exemplo: volo primum videre quid ſcriptura dicat de iuſticia Chriſtiana. Deinde idem oſtendam in publicani exemplo, ut ita regula confirmetur exemplo.

Quantũ autem ad regulam iuſticiæ Chriſtianæ attinet, hæc ſunt clara dicta. Paulus Roma.3. ait: omnes peccauerunt & priuantur gloria Dei, iuſtificantur autem gratis ipſius gratia, per redemptionem quæ eſt in Chriſto Ieſu, quem propoſuit Deus propiciatorium per fidem in ſanguine eius. Mox in eodem capite: Arbitramur hominẽ iuſtificari fide abſq;

operibus legis. 2. Corinth. 5. Eum qui non no-
uit peccatum, fecit peccatum, ut nos fieremus
iusticia Dei in ipso. Roma. 5. Sicut vnius homi-
nis inobedientia multi sunt constituti pecca-
tores: ita vnius rursus obedientia iusti consti-
tuentur multi. Et de Abrahamo: Credidit Ab-
raham Deo, & imputatum est ei ad iusticiam.
Et Dauid: Beati quorum remissæ sunt iniqui-
tates & tecta sunt peccata. Huiusmodi sunt in-
finita dicta in scriptura de iusticia Christiana.
Sed hæc pauca proposui, vt inde generalem
doctrinam de iusticia Christiana colligam.

PRIMVM ergo ex his testimonijs colli-
gitur, quòd Christiana iusticia non sit ex ope-
ribus, tametsi iustificatus iam benè operari in-
cipit. Hoc ergo primum tenendum est, quòd
opera excludantur ita, ut non sint huius iusti-
ciæ causæ: sed effectus & fructus, vt postea di-
cam. 2. ex his dictis colligitur quòd Christiana
iusticia nō sit obedientia in ipsis, sed in Chri-
sto. 3. quòd hæc Christi obedientia donetur ho-
mini, vt ea, & non sua, sit iustus. 4. quòd quis-
quis crediderit, huius iusticiæ Christi fiat par-
ticeps, ita ut illi imputetur tanquam sua. Chri-
stus enim est finis legis in iusticiam omni cre-
denti. 5. quòd quia peccatores sumus, recon-
ciliemur Patri per Christum, quem Pater pro-
posuit propiciatorē. 6. quòd pro peccatis cre-
dentiū effusus sit sanguis Christi, ita ut iusticiæ

Dei seu legis sit satisfactum. 7. ex omnibus collectis efficitur, quòd hæc iusticia Christiana constet absolutione à peccato, imputatione iusticiæ Christi, & acceptatione ad vitam æternã, gratis propter Christum. Hæc est summa doctrinæ Ecclesiæ Christi de Christiana iusticia: vnde efficitur quòd Christiana iustificatio sit absolutio à peccato, imputatio iusticiæ Christi, & acceptatio ad vitam æternã, gratis propter Christum. Verum hoc præterea tenendum est, quòd fides ipsa, qua iustificamur, sit efficax, & producat fructus Deo gratissimos per Iesum Christum. Vbi autem hic fructus non conspicitur, vix illic fides inuenitur. Nam cum credimus, simul renascimur in nouos homines, vt nouam Deo obedientiam præstemus.

Iam hanc ipsam doctrinã de Christiana iusticia videamus in exemplo publicani. Primum (ut textus ait) stetit à longè. Indignitate enim sua territus, non audebat cum Pharisæo in conspectum maiestatis diuinæ prodire. Sic & Petrus procidẽs ad genua Christi ait: Exi à me, quia homo peccator sum. Similiter & Centurio: Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum. Hæc trepidatio in conscientia hominis oritur ex noticia legis: ad cuius normam cum homo sua facta examinat, cogitur exclamare, homo peccator sum. Deinde non

audet leuare oculos. Hîc notatur pudor publicani ob turpitudinem peccati sui. 3. percutit pectus, quo significatur lucta cum diffidentia & desperatione. 4. cum inquit DEVS &c. significatur ad solum Deum confugiendum esse pro peccatis abolendis. Hactenus cum peccato, cum legis damnatione, cum diffidentia luctatus est: qua lucta uera contritio declaratur: nunc sequitur quomodo sit eluctatus ab isto veluti inferno. Nam cum dicit: *Deus propitius esto mihi peccatori*, erigit se fide contra desperationem. Nam hîc animo recolit promissiones de Christo, quòd Deus uelit esse peccatoribus propitius, qui agentes pœnitentiam ad Christum vera fiducia confugiunt. Ille enim est propitiatio pro peccatis nostris. Cum ita se erigit, sibi peccatum, & Deo misericordiam tribuit: se ægrotum agnoscit, & Deum medicum: opponit misericordiam peccato: ac ita statuens Deum sibi propitium esse, iustificatur sola fide. Ad eundem modum Daniel fecit: Tibi Domine iusticia, nobis autem confusio faciei.

Atq; ita ex hoc publicano discere possumus primum rationem veræ pœnitentiæ & iusticiæ Christianæ. Nam vt uera pœnitentia est verus dolor ob peccatum: ita Christiana iusticia est absolui à peccato, cum Deum vera fiducia

ducia accedimus, ſicut ſupra dixi. 2. poſſumus ab illo diſcere qualis debeat eſſe vera oratio. Debet enim ex intimo animo proficiſci in timore Dei, & niti propitiatione, quæ eſt in Chriſto Ieſu. 3. debemus à publicano diſcere ſubmiſſè nos gerere cùm coram Deo, tùm coram hominibus.

Viuendum ne igitur eſt more publicanorum? ſanè ita eſt, quatenus agunt pœnitentiam, quemadmodum hic fecit. Vt enim Phariſæus iſte non eſt contemptus propter externa opera honeſta, quæ fecit: ſed quia confidebat in opera: ita publicanus hic non eſt laudandus ob peccata quæ fecerat: ſed propter pœnitentiam, quæ ſecuta eſt: imò habemus ab utroque quod vtiliter diſcamus. Cum vtroq; eundum eſt in templum: cum utroq; agendæ ſunt Deo gratiæ: cum utroq; orandum eſt: A Phariſæo honeſta externa opera facere: A publicano animi pietatem & veram fidem adferre diſcamus.

DE TERTIO.

Dico uobis: Deſcendit hic iuſtificatus in domum ſuam & non ille. Hic habemus iudicium Chriſti de Phariſæo & publicano. Publicanus (inquit) deſcendens de templo, in domum ſuam redijt iuſtificatus fide. Phariſæus autem non redijt iuſtus: ſed potius condem-

natus. Hoc confirmat generali ſententia: Quia omnis qui ſe exaltat humiliabitur & qui ſe humiliat exaltabitur. Phariſęus ſe exaltauit exiſtimans ſe iuſtum legis operibus, quæ nulla habuit: ideo humiliatus eſt ſententia damnationis. Publicanus ſe humiliauit peccati confeſſione, humili inuocatione, fiducia in miſericordiam Dei per Chriſtum, ideo exaltatus eſt gratia abſolutionis & gloria beatitudinis. Huius exemplo, vt & nos humiliemur faxit Chriſtus, cui cum patre & ſpiritu ſancto ſit gloria in ſæcula,

AMEN.

DOMINICA DVODECIMA TRINITATIS, MARCI 7.

IEſus rurſum egreſſus de finibus Tyri ac Sidonis, uenit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis. Et adducunt ei ſurdum, impeditæque linguæ, & deprecantur eum, ut imponat illi manum. Et cum apprehendiſſet eum de turba ſeorſim, miſit digitos ſuos in auriculas eius, & ſputo emiſſo, tetigit linguam eius, ac ſuſpiciens in cœlum, ingemuit, & ait illi: Ephata, quod eſt aperire. Et ſtatim apertæ ſunt eius aures, & ſolutum eſt uinculum linguæ eius, ac loquebatur rectè. Ac præcepit illis, ne cui dicerent. Sed

quó

quò magis ille eis præceperat, hoc potius amplius prædicabant, & ſupra modum ſtupebant, dicentes. Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire, & mutos loqui.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet vnum ex miraculis Domini, quibus ipſe oſtendebat potentiam, voluntatem & officium ſuum. Potentia oſtenditur in eo, quòd imperet omnibus rebus creatis, aliâs mari, aliâs ventis, aliâs Diabolis, aliâs morbis, ut hîc. Voluntas indicatur ex eius promptitudine ad iuuandum: eſt enim promptiſsimus ad opem ferendam omnibus inuocantibus ſe. Officium, quòd ſit ſaluator iuxta nomen ſuum, quod eſt Ieſus. Hæc tria in ſingulis ferè Chriſti miraculis conſpiciuntur, quibus nos rectè uti diſcamus. Potentia ſiquidem Chriſti Domini, aduerſus mundi tyrannidem, Sophiſticam & hypocriſin, atque adeo aduerſus totum Sathanæ regnum vti debemus. Voluntatis cognitionem opponamus aduerſus carnis noſtræ peruerſam voluntatem & iudicium. Officij cogitatione muniamus nos aduerſus omnes Antichriſtos, qui Chriſtum ſuo officio ſpoliare volunt. Hæc tria, ut in ſpeculo quodam contemplari

licet

licet in præſenti Euangelio. Hic ſurdus & mutus tenetur captiuus à Diabolo: ſed quid ad hoc Chriſtus? Potentiam ſuam declarans, aperit aures eius & linguā ſoluit inuito & repugnante Diabolo. Deinde, cum hunc calamitoſum & miſerum iuuat, oſtendit ſe affici eius calamitate, atq; ita voluntatem ſuam erga ipſum indicat. Poſtremò declarat officium, dum ſe promptum ad hunc iuuandum & alacrem exhibet. Significat enim hoc facto miſſum eſſe ſe, ut afflictos & calamitoſos iuuet. Habemus quid Chriſtus oſtendit in ſuis miraculis: Iam ſummam præſentis Euangelij videamus. Chriſtus adductum ſurdum & mutum ad ſe ſanat: quo facto ſignificatur quòd Chriſtus uenerit in mundum ad iuuaudos eos qui ad ſe veniunt, iuxta illud: omnis qui inuocauerit nomen Domini ſaluus erit.

Loci tres:

I. Exemplum illorum qui hunc ſurdum & mutum ad Chriſtū portant.

II. Factum & miraculum Chriſti.

III. Fructus huius miraculi apud ſpectatores.

DE PRIMO.

Exiens iterum de finibus Tyri &c. Antequam

tequam veniamus ad primam doctrinam, obseruanda est præsentis miraculi occasio, quæ fuit profectio Christi & locus profectionis.

Profectio ipsa indicat, quàm sedulus Dominus in suo officio & quàm auidè sitierit salutẽ nostram. Locus ostendit, quòd etiam gentes velit suorum beneficiorum fieri participes. Venit enim quærere quod perierat.

Iam primam doctrinam videamus. Adducunt ei surdum & mutum: & deprecabantur eum, ut imponat illi manus. Hìc duo obseruanda sunt: Primum, quid faciant hi bajuli. Deinde quid petant. Quid faciunt? Apportant ad Christum surdum & mutum. His paucis verbis Christiana vita describitur: quam descriptionem rectè intelligere nostra interest, ut possimus illorum exemplum dextrè imitari. Primum enim Christum agnoscunt Messiam: Deinde fidem in ipsum habent: vtrumq; declarant hoc facto. Nemo enim Christum accedit ut saluatorẽ, & eum inuocat, nisi qui in ipsum credit. Vt enim nemo credit, nisi qui audit: ita nemo inuocat, nisi qui credit, Roma. 10. Hac ratione fides concepta ex verbo vitæ, est Christianorum salus & iusticia.

Est ne ociosa hæc fides? Non. Hic eius triplex fructus indicatur. PRIMVS est confessio: nam hìc suo facto & voce confitentur Christũ.

Quem

Quemadmodum enim corde creditur ad iusticiam: ita ore fit confessio ad salutem. SECVNDVS est inuocatio Christi. Sunt enim fides & inuocatio ita connexæ, vt citius calorem ab igne separes, quàm eas à se inuicem diuellas. TERTIVS fructus fidei est dilectio fraterna, quam hi baiuli corde, opere, & ore declarant, hunc afflictum & miserum Christo apportantes.

Vides iam quales fuerunt hi baiuli? vides ne totam vitam Christianam in illorum facto, tanquam in tabella depictam? Sed quare hoc factum & scriptum est? vt ego & tu habeamus exemplum pietatis erga Deum & charitatis erga proximum. Hæc est forma veræ Christianæ uitæ. In Christum itaq; cum his nos credere oportet: Christum cum his confiteri necesse est: eundem cum his inuocare fides postulat: proximum præterea horum exemplo corde, ore & opere, diligere & iuuare decet. Quodnam, quæso, maius dilectionis opus, quàm hominem captiuum sub Diaboli potestate, afflictum & miserum, & coram hominibus spretum, extremèque contemptum adducere ad Christum, & tantam curam pro aliena salute suscipere?

Hic discant diuites, pauperes, nobiles, ignobiles, ciues & rustici quid illos deceat, modò non

non frustra Christianum titulum iactare velint. Vnusquisq; pro ratione suæ functionis conetur quàm plurimos Christo adducere, eum inuocare & solicitudinē piam suscipere pro aliorum salute.

Hîc oritur quæstio. Hic surdus fidem non habuit: non enim potuit verbum audire, vnde fides concipitur: sanatur tamen à Christo ob alienam fidem: videtur ergò quòd homo aliena fide saluari posit. Respondeo. Christus aperit linguam muti & inuocatus dat infirmo fidem, quam nactus infirmus sua propria, non aliena fide saluatur. Deinde discernendum est inter corporalia beneficia & salutem æternam. Corporalia beneficia pij possunt etiam impijs à Deo impetrare: salutem autem non possunt ipsis impetrare, nisi ipsi quoq; prius fidem ex verbo Dei conceperint. Nisi enim pij impetrare possent impijs beneficia corporalia, nō posset stare mundus in hoc tantorum scelerum & scandalorum diluuio.

Hæc dicta sunt de facto horum baiulorum & eius utili imitatione: iam quid à Christo petierint videamus. Deprecabantur eum (inquit textus) vt imponat illi manum: nam per impositionem manuum obseruarunt Christū antea multis contulisse sanitatem. Verū vt istum ritū nos intelligamus quatuor de impositione manuum sunt obseruanda.

1. Quàm antiqua ſit hæc conſuetudo impoſitionis manuum.

2. Quorum fuerit alijs manum imponere.

3. Ad quid & in quem finem manus impoſitæ ſint.

4. Quæ ſit manus ratio ſymbolica.

Quantum ad antiquitatem ritus imponendi manus attinet, ſcriptura oſtendit quòd à patribus ſit hæc conſuetudo accepta. Legimus enim Gene. 48. quòd Patriarcha Iacob manus impoſuerit filijs Ioſeph Manaſseh & Ephraim. Quæ conſuetudo poſtea lege Iudæis commendata eſt: & peruenit hic ritus vſq; ad tempora Chriſti, qui & ipſo vſus eſt, & vſum illius ad Apoſtolos ſuos tranſmiſit. Quòd autem manuum impoſitioni coniuncta fuerit oratio, patet ex 19. cap. Matth. ubi ſcribitur, quòd oblati ſint pueri Chriſto, vt manus eis imponeret & oraret.

Habemus quàm ſit antiqua conſuetudo manuum impoſitio: iam quorum fuerit alijs imponere manus videamus: id quod ex facto Iacob & aliorum colligitur. Mos enim erat, ut maiores minoribus, parentes liberis, ſacerdotes populo manus imponerent. Fuit enim ſolennis cæremonia, quæ penes illos erat, qui præeminebant authoritate.

Sed quem in finem iſte ritus inſtitutus erat?

erat? Quintuplex finis è ſcriptura colligi poteſt. 1. quòd benedicendi ſeu orandi cauſa factum ſit, vt Matth. 19. & Marci 7. oſtenditur. 2. offerendi cauſa; ſolebant enim ſacerdotes manus imponere capitibus victimarum. 3. ſanandi gratia, ſicuti Chriſtus ſæpe ſuas manus impoſuit ſanaturus, qui ſibi offerebantur. 4. vt precando conferretur ſpiritus ſanctus, ut in actis Apoſtolicis legimus. 5. in conſecratione miniſtrorum verbi manus imponebantur ijs, qui ordinabantur ad miniſterium.

Iam de ſymbolo manuum nonnihil adijciamus. Qui benedixerunt impoſitis manibus fungebantur vice Dei; manus ſignificabant auxilium & fauorem Dei: impoſitio manuum ſignificabat eum, cui imponebantur manus, eſſe ſub fauore & protectione Dei & benedici à Deo. In benedictionibus optabatur auxilium & fauor Dei; in ſacrificijs hoſtiæ dicabantur Deo; in ſanationibus manus Dei ſe exeruit, dum ſanitati reſtituit ſua potentia ęgrotos; ſimiliter in donationibus ſpiritus ſancti, manus ſignificabant præſentiam Dei: in conſecrationibus ſacerdotum, hæc erat ſignificatio impoſitionis manuum, quòd qui ordinabantur, dicarentur Deo tanquā hoſtiæ, probarentur Deo & ordinarentur ad opus diuinū. Hæc ſint dicta de primo loco, nempe de facto horum baiulorū

& impositione manuum: nos autẽ obseruemus breuiter, quid confirmet hic locus, quid confutet, & cuius nos moneat. Confirmat quòd filij Dei spiritu Dei ducantur & exerceant se pietate & charitate. Confutat eos, qui fidem inanem iactant sine uera pietate erga Deum & charitate erga proximum. Monet nos, ut præstemus opera fidei interna & externa, modò uelimus inter filios Dei censeri.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proposui, est de facto & miraculo Christi. Vt autem hoc factũ intelligamus, quædam sunt de miraculis Christi obseruanda. Prophetæ, Christus & Apostoli ediderunt miracula, ut doctrinam, quam docuerunt, confirmarent à Deo esse, & ut homines conuicti miraculis de ueritate Dei, crederent & credentes saluarentur. Hos præcipuos fines fuisse miraculorũ ostendit Iohannes Euangelista cap. 2. vbi ita ait: hoc principium signorũ fecit Iesus in Cana Galilææ, & manifestauit gloriam suam & crediderunt in eum discipuli. Hic duo signãtur fines: gloria Christi, & fides Apostolorum. Gloria autem Christi potentiam diuinam, affectum erga genus humanum & officium doctrinæque ipsius certitudinem com-

complectitur. Verùm discernendum est inter Prophetas Apostolosq; & Christum. Prophetæ & Apostoli non sua virtute ediderunt miracula: sed diuina Christi virtute, cuius spiritus per os eorum loquebatur. Christus verò sua propria potentia edidit miracula. Quare ut Prophetæ & Apostoli suis miraculis declararunt se fuisse Christi seruos: ita Christus suis miraculis se Dominum & Deũ ipsorum ostendit. Verùm si quæris, cur hodie non etiam edantur miracula à ministris verbi: scies quòd miracula, postquam confirmarunt gloriam Christi, & veritatem Dei, defuncta sint suo munere: quare non amplius sunt expectanda miracula, sed contenti esse debemus doctrina prophetica & Apostolica, quam Deus olim multis confirmauit miraculis. Hæc sint de miraculis dicta in genere: nunc ad hodiernum miraculum descendamus, in quo sunt multæ circumstantiæ obseruandæ, quarum singulæ singularem doctrinam & admonitionem continent.

PRIMA: Christus apprehendit eum de turba seorsum. Sed quare hoc fecit? propter duo: scilicet tempus & significationem. Propter tempus quidem, quia nondum voluit suum regnum propalari toti mundo. Nondum enim peregerat hostiam: nondum

fregerat interstitium, quod erat inter Iudæos & gentes: quod postea factum est, quando armauit discipulos hoc mandato: Ite in mundum vniuersum, prædicate Euangelium omnibus gentibus. Propter significationem verò, quia qui Christum desiderat medicum, debet à turba malignantium discedere. Nulla enim est consensio Christo cum Belial.

SECVNDA: *Misit digitos suos in aures eius.* Hoc sanè non frustra factum est. Nam & eo signo declarauit precium carnis suæ quam assumpsit, vt eius victima humanum genus restitueretur pristinæ sanitati, quam per peccatum amiserat, & significat suum verbum nec audiri nec intelligi posse, nisi aures digito Christi aperiantur, id est, nisi spiritus sanctus cordis nostri aures aperiat.

TERTIA: *Et expuens tetigit linguam eius.* Hoc symbolo significat & loquendi facultatem à se esse, & quòd per media velit in Ecclesia esse efficax.

QVARTA: *suspexit in cœlum.* Hoc gestu significat suum animum ad Patrem cœlestem eleuatum esse, quem precatus est non solum pro hoc: sed pro omnibus afflictis. Oratio enim non est tam oris sonus, quàm cordis supplex eleuatio ad Deum: quæ cordis eleuatio symbolo oculorũ suspicientium in cœlum signifi-

ſignificatur. Vnde Dauid: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Cuius & nos monemur cum dicimus: Pater noſter qui es in cœlis.

QVINTA: ingemuit. Magnum certè neceſſe eſt eſſe propter quod tantus heros ingemiſcat. Non ergo ſolum in hunc mutũ, quem vnico nuto liberare à ſuo malo poterat, reſpexit: ſed intuetur in hæc quinq;. 1. in peccatum, quod cauſa eſt omnium calamitatum in humano genere. 2. in tyrannidem Diaboli, qui ita oppreſſerat genus humanum: cum qua tyrannide ſe bellum initurum nouit. 3. in legis maledictionem, quam in ſe reciperet, quò nos abſoluamur à reatu. 4. in amariſsimam ſuam mortem, quam erat perpeſſurus pro toto humano genere. 5. in maximæ partis mundi ingratitudinem: præuidebat enim quòd multi ſuum beneficium eſſent contempturi prorſus: multi ignauia ſua eſſent neglecturi: adeo vt minima pars mundi ſua beneficia in ſalutem amplecterentur.

SEXTA: alloquitur hunc mutum & dicit. Ephata, hoc eſt, tu aperire. Non fruſtra hîc Marcus hebraica voce eſt vſus. Hac enim voce primum indicat Chriſtus, quæ ſit ſua diuina potentia, qui verbo & imperat, & facit quæ vult: vnde fides noſtra non ſolum de diui-

nitate Christi confirmatur: verumetiam omnes eos in tuto esse intelligit, qui sub eius imperio sunt & se eius fidei committunt. 2. hac voce indicatur quanta sit verbi Dei efficacia, præsertim vbi vera fide apprehenditur. 3. quòd nemo saluari possit sine Christi verbo, quo imperat nobis quæ decent à nobis fieri. 4. hoc mandato APERIRE significat, quod uoluntas hominis requiratur in salutis negotio, non quòd voluntas non reformata manu Dei possit, aut velit; sed ne, cum mouetur & formatur à spiritu sancto, spiritui sancto repugnet. 5. quòd opus salutis sit totum Christi, non hominis: quemadmodum hebraicum vocabulum indicat.

SEPTIMA: Et statim aperti sunt aures eius & solutum est uinculum linguæ eius & loquebatur rectè. Hoc ipsum miraculum est & beneficium Christi erga hunc afflictum hominem. Quo miraculo indicatur, quòd ad iussum Christi & ad prædicationē verbi ipsius soluamur à catenis Diaboli, ne amplius illis constricti teneamur. Hoc miraculum, ut summatim repetam, confirmat quòd Christus & possit & velit iuuare omnes afflictos, qui ad se afferuntur & suam opem implorant. Destruit eorum errorem qui Christum tanquam seuerum iudicem fugientes, sanctos inuocant:

Monet

Monet præterea nos, vt in calamitatibus constituti ad Christum solum fide & inuocatione fugiamus.

DE TERTIO.

Et præcepit illis ne cui dicerent: Quanto autem magis eis præcipiebat eo magis prædicabant & admirabantur. Christus prohibet ne patefacerent hoc factum: huius mandato obtemperasse oportuit: Quare bonum, quod secutum est, non illorũ inobedientiæ sed Christi bonitati adscribendum est. Voluit enim hoc factum latere vsq; ad suam resurrectionem.

Sed quis fructus manauit ex hoc Christi miraculo? Primum spectatores conceperunt fidem in Christum. Deinde prædicabant hoc factum & Deum glorificabant: quæ Dei glorificatio vltimus finis est omnium operum Christi. Sed quid est Deum prædicare? Dei prædicatio oritur ex noticia Dei, quæ in his sita est: ut rectè iudices de diuina substantia & diuinis personis: ut statuas eum fontem omnium bonorum: vt ad eum per Christum confugias in omni necessitate: ut palàm tuam fidem cum his confitearis: ut tuo exemplo preluceas alijs, quò multi tuo exemplo moti ad Christum confugiant, cui cum Patre & spiritu sancto sit honor in sæcula,

AMEN.

DOMINICA XIII. TRINITATIS, LVCÆ 10.

COnuersus Iesus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi, qui uident, quæ uos uidetis. Dico enim uobis, quod multi Prophetæ & reges uoluerunt uidere, quæ uos uidetis, & non uiderunt, & audire, quæ uos auditis, & non audierunt. Et ecce, quidam legisperitus surrexit, tentans illum, dicens: Magister, quid faciendo uitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est? Quomodo legis? Ille respondens dixit: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, & ex tota mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Dixitque illi: Rectè respondisti, Hoc fac & uiues. Ille autem uolens iustificare seipsum dixit ad Iesum. Et quis est meus proximus? Respondens autem Iesus, dixit: Homo quidam descendebat ab Hierosolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum uestibus, ac uulneribus inflictis, abierũt semimortuo relicto. Accidit autem ut sacerdos quidam descenderat eadem uia, uisoque illo, præterijt. Similiter & Leuita, cum iret

iuxta locum, cum accessisset ac uidisset eum, præterijt. Samaritanus autem quidam iter faciens, uenit ad eum, & uiso eo, misericordia motus est, & accedens obligauit uulnera eius, infundens oleum ac uinum, & imponens illum in suum iumentum, duxit in diuersorium, & curam eius egit. Et postero die egrediens, depromptos duos denarios dedit hospiti & ait ei. Curam illius habe, & quodcunque præterea insumpseris, ego cum rediero, reddam tibi. Quis ergo horum trium uidetur tibi proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille dixit: Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igitur illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

ENARRATIO TEXTVS:

DVæ sunt partes huius Euangelij: in quarum priori agit Christus cum suis discipulis de vera beatitudine, docetq; in qua re ea consistit, nimirum in sui cognitione: in posteriori disputatur de recta via vitæ æternæ, de lege Dei, de dilectione Dei & proximi: vbi paradigmate proposito docet quis sit proximus habendus.

Loci quatuor:

I. Quæ sit uera beatitudo.

II. Quæſtio Legisperiti de conſe-quenda uita æterna, cum Chri-ſti reſponſione.

III. Summa capita legis diuinæ.

IIII. De parabola qua docetur quis ſit nobis proximus.

DE PRIMO.

Ieſus conuerſus ad diſcipulos ſeorſim, dixit: Beati oculi qui uident quæ uos uidetis: Dico enim uobis, quòd multi &c. Hîc docet Chriſtus, quænam ſit vera beatitudo, & quodnam ſit uerum & ſolidum gaudium hominis in hac vita, videlicet videre filium Dei. Si ergò ſoli illi ſunt beati, qui filium Dei vident, ſequitur nullos ſuis operibus & meritis beatitudinem conſequi. Quare hæc Chriſti viſio meritò expetenda eſt.

Verùm ſciendum dupliciter filium Dei videri, nempe in hac vita & futura. In hac uita videtur tripliciter. 1. carnaliter tantum. 2. carnaliter & ſpiritualiter ſimul. 3. ſpiritualiter tantum.

Carnaliter tantum vidit maxima pars Iudaicæ gentis, quæ tamen damnata eſt: proinde carnalis Chriſti viſio non eſt per ſe ſalutaris: imò cedit potius in maiorem damnationem. Hero-

Herodes uidit Christum, Pilatus similiter, Iudas & Caiphas & multi impij alij, quorum interitus docet non esse salutarem uisionem Christi externam, vbi non est vera fides in Christum.

Carnaliter & spiritualiter simul visus est Christus à Magis, Maria, Simeone, Zacharia, Zachæo, Apostolis & multis alijs, quorum visio fuit illis salutaris, quia non solum Christum externis oculis uiderunt, sed etiam lumine cordis: quod manifestè conspicitur in illa muliere, quæ Christi pedes lotos lachrymis suis abstersit capillis, quæ à Christo audit peccata sua esse remissa, propter fidem quam in ipsum habuit. De hac uisione præcipuè loquitur hic Dominus, cum ait: *multi Prophetæ & reges cupierant uidere quæ uos uidetis, & non uiderunt.*

Spiritualiter tantum uidit Christum, omnis qui credit in eum: Ita enim Christus ipse interpretatur, cum dicit: Sicut Moses exaltauit serpentem in deserto: Ita oportet exaltari filium hominis, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Sic uidit CHRISTUM Abel in suo sacrificio, sic Abraham, de quo testatur CHRISTUS: dicens: Abraham uidit diem meum & gauisus est. Sic hodie nos CHRISTUM uidemus quot-

quotquot in ipſum credimus. Quòd autem, qui ita Chriſtũ vident, ſint beati, teſtatur hoc dictũ Domini ad Thomam: Beati qui non viderunt & crediderunt. Nam in Euangelio ipſum videmus, vbi facie ad faciem nobis apparet, vt in imaginem eius transformemur.

Hactenus de primo genere viſionis & eius partibus, quo Chriſtus in hoc mundo videtur. Altera viſio ſequitur, quæ eſt in futura gloria, vbi illum perfectiſsimè videbimus, & perpetua lætitia afficiemur fruentes ipſius dulciſsimo conſpectu.

Sed qua de cauſa pronunciat beatos qui Chriſtum vident? Primum, quia Chriſtus eſt verbum vitæ, ſine quo nulla eſt ſalus expectanda. Hoc enim vitæ verbum ab æterna morte liberat credentes. Nam vt qui Chriſtum non videt & potiſsimum oculis fidei, in carcere & ſub manu Diaboli manet: ita qui Chriſtum uidet, victor eſt mundi, atq; omnium malorum, iuxta illud Iohannis: hæc eſt victoria, quæ mundum uincit, fides veſtra. Annon videmus multos pios malè in hac uita habere & rapi ad grauiſsima ſupplicia? Reſpondeo. Sunt beati propter euentum. Eſt enim futura lætiſsima liberatio ab omnibus malis, quibus pij obruuntur in hac uita. Ideo Chriſtus dicit in Matthæo: Beati qui lugent, quoniam conſolationẽ accipient.

DE

DE SECVNDO.

Quidam legis interpres surrexit, tentans eum & dicens: Magister, quid faciendo, uitam æternam possidebo? Ille respondit: Diliges Dominum Deum tuum &c. Et ut in Matthæo habetur: si uis ad uitam ingredi serua mandata. Vt hoc Christi responsum rectè intelligamus, obseruandum est esse duo genera hominum, cum quibus Christus agit. Quidam enim sunt hypocritæ: quidam agunt seriam pœnitentiam. Hypocritæ superbi & tumidi opinione propriæ iusticiæ, putant se non opus habere Christo: atq; ideo eum persequuntur: nunc tentando illum: nunc calumniando ipsius doctrinam: nunc persequendo ipsum. Hi cum quærunt viam salutis, monstrat eis legẽ, & dicit: si uis ad uitam ingredi, serua mandata. Qui verò pœnitentiam agunt & quærunt à Christo salutis uiam, non mittuntur à Christo ad legem & Mosen, sed ad se eos recipit, & iubet eos in se credere. Quod cum faciunt, donat eis suam iusticiam, ne maledictioni legis sint obnoxij. Hoc exemplis illustrabimus. Pharisæus, de quo nuper audiuimus, iustus sibi uisus est, sed iniustus à Christo est pronunciatus, eò quòd legis iusticiam, quàm iactauit, non habuit. Contra, publicanus qui peccata sua secum in templum attulit, quæ illic deflet & confugit

ad

ad misericordiam, iustus descendit in suam domum. Si iustus, uitæ quoq; æternæ hæres erat Apud Matthæum interrogat Legisperitus Christum & dicit: Quid faciam vt possideam uitam æternam. Respondit Christus: si vis ad uitam æternam ingredi serua mandata. Contra, miser latro peccator in cruce agit pœnitentiam & ex fide inuocat Christũ, cui Christus dicit; hodiè eris mecũ in Paradiso, id est, in uita æterna. In hoc Euangelio accedit etiam legis interpres, tentaturus Dominum, & ait: quid faciendo uitam æternam possidebo. Cui Dominus respondit: Diliges Dominus Deum tuũ, & proximum tuum sicut te ipsum. Quod perinde est, ac se dixisset: si uis ad uitam ingredi serua mandata. At mulieri peccatrici Luc. 7. ait: fides tua te saluam fecit. Atque ita Christus cum duobus generibus hominum agit, pro quorum varietate monstrat rectam in cœlum uiam.

Quare uiam per legem monstrat, cum nemo unquam per illam uiam posit in cœlum uenire? Quia est via rectissima in cœlum iuxta illud: qui fecerit ea homo, uiuet in eis. Hanc ergo monstrat Christus suis contemptoribus. Quicunque enim Christum contempserit, aut peribit æternum, aut legi satisfaciet, quod est illi impossibile. Deinde est alia uia in cœlum, quæ

quæ tantum patet ijs, qui in Christum, qui uia est in cœlum, credunt.

DE TERTIO.

Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis ex tota cogitatione tua, & proximum tuum sicut te ipsum. Hæc summa est legis diuinæ & epitome Decalogi. In utroque horum præceptorum quatuor sunt spectanda. 1. Affectus qui ab homine requiritur erga Deũ & proximum. 2. Obiectum, nempe Deus & proximns. 3. Causæ obedientiæ seu dilectionis Dei & proximi. 4. Modus dilectionis.

Affectus, quem requirit lex, est dilectio, quæ placere non potest, nisi sit sincera & careat omni hypocrisi. Nihil enim potest placere Deo quod est fucatum; quia ipse est absque omni fuco, sanctus, purus & sincerus.

Obiecta, hoc est, res circa quas uersari debet affectus dilectionis, sunt Deus & proximus.

Causæ dilectionis Dei & proximi ponuntur in præcepto. Deus enim diligendus est, quia est Deus & Dominus noster; proximus uerò quia est proximus noster.

Modus dilectionis etiam exprimitur. Deus enim

enim ex toto corde, ex tota anima, ex tota cogitatione eſt diligendus: proximus eſt diligendus, ut te ipſum diligis. Verùm, quæ breuiter notauimus, fuſius ſunt explicanda.

Dilectio ſeu charitas in genere eſt intimus affectus rem quampiam amanter & beneuolè complectendi, adeo ut animus eius ſtudio ardeat cupiatq; ei quàm optimè. Hæc charitas duplex eſt: vna Dei erga creaturam, Altera creaturæ erga Deum, & alias res. Dei erga creaturam charitas rurſus eſt duplex. Vna vniuerſalis, qua complectitur omnem ſuam creaturam, eam ſuſtentat & continet, ut ſuum ſtatũ tueatur: hæc charitas dicitur etiam uniuerſalis miſericordia. Altera eſt peculiaris, qua Deus ex intimo cordis affectu Eccleſiam ſuam charam habet in filio; hac motus filium dedit, iuxta illud: ſic Deus dilexit mundum ut filium ſuum unigenitum daret: hac motus ſpiritum ſanctum donat; hac motus conſeruat Eccleſiã: breuiter hæc charitas facit, ut ſe totum ſuæ Eccleſiæ donet. Huius dilectionis Dei cogitatio conſolabitur nos contra ſententiam legis, contra acerbitatem crucis, contra tentationes in mortis Articulo. Hæc etiam dilectio Dei facit ut Deus caſtiget ſuos filios & rurſus afflictos ſanet.

De charitate Dei erga creaturam dixi: Iam

ſequitur de charitate creaturæ erga Deum & homines,atq; res alias. Hæc charitas eſt affectus intimus, quo Deus diligendus eſt ab homine, & ſecundum Deum proximus perinde ut nos ipſi. Eſt itaq; & hæc creaturæ charitas duplex: Vna, qua Deum proſequimur: altera, qua creaturam. Ea autem charitas, qua creaturas complecti nos decet, plures habet gradus: quorum primus eſt, quo fratres neceſsitudine ſpiritus Chriſti nobis coniunctos diligimus. Secundus, quo eos, qui aliqua neceſsitudine carnali nobis deuincti ſunt, proſequimur. Tertius, quo reliquos ignotos amamus. Quartus, quo inimicis benefacere laboramus. Quintus, quo reliquas creaturas ſingulas pro ſuæ dignitatis ſtatu complectimur.

Quæ cauſæ ſunt dilectionis Dei, ſeu cur Deum diligemus? Etſi ſatis ex præcepto agnoſci poteſt: tamen altius cauſas repetam & diſtinguam. Dilectio itaq; hominis erga Deũ. 1. accenditur ex memoria beneficiorum Dei erga nos, & ex cogitatione immenſæ dilectionis ipſius, qua nos proſequitur. 2. augeri debet ex uiuo ſenſu fauoris Dei erga nos, quem omni momento experimur. 3. inprimis inflammari debet ex ſpe & fiducia promiſsorum bonorum. Hæ cauſæ ſunt in verbis his: dilige Dominum Deum tuum. Eſt DOMINVS, id

est, defensor: DEVS, gubernator & saluator: TVVS, vt omnia bona ab eo expectes.

Habemus vtcunque qualis res sit dilectio Dei, qua homo Deum diligere debet: Deinde, & causas vidimus: sed modus dilectionis quis est? Is in textu expressus est his uerbis: ex toto corde tuo, ex tota anima, ex totis uiribus, ex tota cogitatione. Hæc vox TOTO tria significat, quæ coniuncta esse debent charitati hominis erga Deum. Primum, quòd charitas hominum erga Deum debeat esse perfecta: deinde, pura: tum, perpetua. Ex toto ergo corde Deum diligere dicuntur, qui perfectè, purè, & perpetuò ardent dilectione Dei: ita vt illum solum timeant, in illum solũ confidant, in solum spem collocent. Ex tota anima dicuntur diligere Deum homines, cum ipsorum uoluntas eius voluntati diuinæ perfectè, purè, & perpetuò in omnibus respondet: id quod precamur fieri, cum dicimus: fiat voluntas tua. Ex totis viribus diligitur, cum omnia membra interiora & exteriora perfectè, purè, & perpetuò se ad obsequendum Deo conuertunt. Ex tota cogitatione diligitur, cum nullum interuallum sentitur, quò non diligitur Deus purè, perfectè, & sanctè. Hic modus est solidæ dilectionis Dei, quæ in nullo mortalium

mortalium unquam fuit post lapsum, nisi in solo Christo: licet quædam eius tenuia principia sunt in renatis. Cuius signa sunt quatuor.

PRIMVM, obedientiam erga Deum omnibus rebus mundi anteferre, iuxta illud: Qui diligit me præcepta mea seruabit, & Pater meus diliget eum.

SECVNDVM, reuerenter in timore Dei sacra mysteria tractare.

TERTIVM, exemplo alios ad diligendum Deum inuitare.

QVARTVM, ipsum proximum propter Deum diligere. Vbi hæc quatuor concurrunt, illustria habes signa inchoatæ charitatis erga Deum; quæ indies in renatis noua incrementa sumere debent.

Dixi de primo capite legis, nempe de dilectione erga Deum: nunc de secundo dicam, uidelicet de dilectione proximorum. De qua hæc tria obseruentur: causæ dilectionis, modus, & ordo. Causæ duæ sunt præcipuæ: Vna mandatum Dei; Altera natura, quia homo homini proximus est. Mandatũ Dei est, ut diligamus alter alterum. Christus præcipit:

Diligite vos inuicem. Huic mandato non obedire grauissimum scelus est. Altera causa est natura, videlicet quòd homo homini sit proximus, idq; multis modis: Ratione creationis: ratione similitudinis: ratione regenerationis: ratione communis vitæ: & ratione futuræ gloriæ, de quibus coniunctionis gradibus nuper dictum est.

Quomodo est diligendus proximus? Respondet Dominus: dilige proximum tuum ut teipsum. Quomodo autem quisq; seipsum diligat, à seipso discat.

Ordo dilectionis antè indicatus est, ut maximè diligantur, qui nobis spiritu Christi coniuncti sunt. Deinde secundo loco, qui nos aliqua necessitudine carnali attingunt. Tertiò, inimici etiam diligendi sunt, quemadmodum Christus docet Matth. 5. & Christus hîc paradigmate proposito, explicat. Hæc sint dicta de legis duobus capitibus, quibus neminem plenam præstare obedientiam posse manifestum est: & nuper quatuor rationibus ostendi.

Neq; tamen ideo frustra hæc lex est proposita. Primum enim hîc docemur qualis fuerit integer hominis status ante lapsum. Tum enim homo potuit huic legi satisfacere. Deinde hîc intelligimus quanta sit deprauatio naturæ, cum uidemus quàm procul absimus à per-

perfecta legis obedientia. Tum monemur, ut cognita imbecillitate & immundicia nostra confugiamus ad Christum, qui est perfectio legis in iusticiam omni credenti. Ad hæc, erudimur quis sit finis legis & quæ sint summa capita religiosæ vitæ, in qua nos exercebimus. Postremò hinc admonemur ut cogitemus qualis sit futura obedientia sanctorum Angelorum & hominum in vita æterna.

DE QVARTO.

Ille autem uolens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: & quis est meus proximus? Cum hic Legis interpres aliud responsum accepisset quàm expectauit, ne confusus videretur tacere, opinione iusticiæ legis tumens, quærit quisnam sit suus proximus: cui longè aliud responsum dat Christus, quàm expectauit: & ut eliciat confessionem ab ipso Legisperito proponit longam parabolam, & ait: Homo quidam descendebat à Ierusalem in Iericho &c. Sed cum omnis homo sit alteri proximus cur non simpliciter respondit. Homines omnes sibi inuicem sunt proximi? hæc responsio visa fuisset & facilior & breuior? hoc fecit Dominus, ut corrigeret malam Pharisæorum & Legisperitorum interpretationem. Hi enim interpretabantur legem hoc pacto.

Dilige amicum tuum & odi inimicum tuum. Horum ergo iudicio, qui amici erant, sibi etiam proximi iudicabantur: quem errorem Christus Matth. 5. refutat, & docet inimicos etiam diligendos esse. Quia igitur de amicis conuenit inter Christum & Legisperitum; nam uterque confitebatur amicos diligendos esse, Christus conatur efficere, vt Pharisæus inimicos in numero proximorum confiteatur. Omnes enim homines aut amici, aut inimici nobis sunt. Amicos pro proximis habere fatetur Pharisæus: Verum quia de inimicis est quæstio, Christus proponit parabolam hanc de Iudæo & Samaritano, hoc est, de duobus, qui acerrimi hostes ex professione fuerunt. Iudæus enim extremè odit Samaritanum, & tanquam canem habebat: nec Samaritanus hoc ignorare potuit. Sed quid fit? Iudæus incidit in latrones, spoliatur, vulneratur, relinquitur semiuiuus. Venit hic Samaritanus post Iudæos, qui vulneratum prætererierunt, & non moti sunt eius calamitate, & fert misero opem: præstat ei charitatis officia: imponit eum in iumentū suum: portat in diuersorium: habet eius curam: transigit cum hospite, ut illum amanter & benè foueat: promittit se soluturum si quid ultra in eius curationem exposuerit. Quis horum, inquit

Christus, uidetur tibi fuisse proximus illi? leuita ne qui præterit? an sacerdos, aut hic Samaritanus? Respondit Pharisæus: qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus: Vade & tu fac similiter. Fatetur Pharisæus Samaritanum præstitisse saucio charitatis officia, ideoque proximum eius rectè dici. Vnde conficitur hæc responsio, quòd omnis homo sit homini proximus. Verum, vt deprimat supercilium Pharisæi, iubet illum ire & imitari Samaritanum: quo dicto ostendit Pharisæum procul abesse à perfectione legis. Quare nos Samaritanum imitemur quantum possumus per Christi gratiam, cui cum Patre suo & spiritu sancto sit honor, laus & gloria in sæcula sæculorum

AMEN.

DOMINICA XIIII. TRINITATIS, EVANGELIVM LVCæ 17.

FActum est, dum iret Iesus Hierosolymam, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quendam uicum, occurrerunt ei decem uiri leprosi, qui steterunt procul, intentaque uoce dixerunt: Iesu præceptor miserere nostri. Quos ut uidit dixit illis: Ite ostendite uos sacerdotibus. Et factum est, ut inter eundum mundati sint. Vnus autem ex illis, ut uidit quod mundatus esset, regressus est, cum magna uoce glorificans Deum. Et procidit in faciem ad pedes eius, gratias agens ei. Et hic erat Samaritanus. Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? Nouem autem illi ubi? Non sunt reperti qui redierint, ut darent gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi. Surge, uade, fides tua te seruauit.

ENARRATIO TEXTVS:

SVmma huius Euangelij est, quòd Christus sit verus Messias Deus & homo, qui sola sua potenti voluntate potest iuuare quos uult: uult autem iuuare omnes, qui ad se confugiunt, quemadmodum horum decem leprosorum exemplum ostendit. Hos enim non contemnit, ut multi alij: sed suum paternum erga eos animum declarat, dum inuocantes sanat & liberat

& liberat à morbo cùm fœdissimo, tùm contagiosissimo. Neq; aliter affectus est erga vllos, quàm erga hos miseros, modò horum exemplum ipsius opem implorent. Discamus ergò & nos intuentes in hos leprosos, qualem habeamus pontificem, nimirum non solum talem, qui nostris afficiatur calamitatibus: verumetiam eum qui potenti sua voluntate, quos suam sentit implorare opem, iuuare possit & ab omni miseria vindicare. Quemadmodum enim discedentes hos, imo iam absentes purgat: ita etiamsi coràm non aspiciatur, iuuare potest: Quare accedamus ad eum firma fiducia in omnibus necessitatibus nostris, certi quòd simus auxilium inuenturi in tempore opportuno. Hæc breuiter sint dicta de summa & vsu huius Euangelij.

Loci tres:

I. De his decem leprosis.

II. Cur eos mittat Dominus ad sacerdotes.

III. De gratitudine huius samaritani & ingratitudine nouem reliquorum.

DE PRIMO.

In prima huius Euangelij doctrina, quam de leprosis proposui, hæc ordine dicam: quàm

contempti fuerint leprosi in populo Israelitico: quid horum factum nos doceat: quomodo multi spirituali lepra infecti opus habeant medico Christo: & quid ex Christi facto de ipsius affectu erga nos colligamus.

Leprosi apud Iudæos immundi habebantur & indigni qui inter Israelitas versarentur, idque propter fœdissimum & contagiosissimum morbum, quo contaminati erant: & circumferebant ex mandato legis diuinæ signa opprobrij & luctus, quibus admonebantur suæ impietatis & flagitiorum, propter quæ in talem miseriam incidissent. Numerantur autem in Leuitico quinque notæ, per quas ab alijs hominibus dignoscerentur, ne ipsorum contagione polluerentur. VNA, fuit uestis dissoluta. ALTERA, detectum caput. TERTIA, os velatum. QVARTA, habitatio ab hominum consuetudine separata. QVINTA, publica proclamatio qua immundi proclamabantur, ut qui indigni essent, qui inter Israelitas conuersarentur. Hic facile est cogitare, in quanto dolore fuerint & quàm misera fuerit illorum conditio: tamen in his malis positi confugiunt ad Christum. Vnde nos remedia contra triplicem tentationem colligamus, quarum prima prouenit ex cogitatione miseriæ &

riæ & fœditatis peccati nostri. Secunda ex indispositione nostra, quòd non simus satis compositi ad compellandum tantum Heroa, hoc est, saluatorem nostrum Iesum Christum. Tertia manat ex cogitatione meritorum, quę nulla habere nos animaduertimus. Exemplo enim horum leprosorum non sinamus nos his rebus absterreri, quò minus ad vnicum nostrum medicum & saluatorem confugiamus.

Iam videamus quid hi decem lebrosi fecerint. *Cum ingrederetur* (inquit textus) *Dominus in uicum quendam, occurrerunt ei decem uiri leprosi, qui steterunt à longè & leuauerunt uocem, dicentes: Iesu præceptor miserere nostri.* Hic habemus exemplum in leprosis veræ humiliationis, fidei, inuocationis & confessionis.

Quòd stent à longè humiliationis signum est: nam propter morbum suum, & morbi causam peccatum se in animo prosternunt coram Deo, agnoscunt suam miseriam, peccati turpitudinem, iustissimam legis sententiam damnatoriam aduersus se: atque ita verè humiliantur coram Deo: quæ humiliatio primus est gradus ad gloriam, sicut superbia primus gradus est ad ignominiam, quod

quod & Dominus ipſe teſtatur, cum ait: omnis qui ſe exaltat humiliabitur, qui autem ſe humiliat exaltabitur. Horum ergo exemplum & nos imitemur, & nos proſternamus in uera pœnitentia coram Deo: quod ſi fecerimus, fiet nobis ſecundum Chriſti dictũ: qui ſe humiliat, exaltabitur.

Quòd accedunt Chriſtum fidei teſtimonium eſt, quam ex auditu famæ ipſius habuerunt. Audiuerant enim abſq; omni dubio hanc dulciſsimam vocem Chriſti, qua tam paternè omnes ad ſe inuitat & omnibus ſuam gratiam offert: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati eſtis & ego reficiam uos & inuenietis requiem animabus ueſtris. Hanc uocem: Venite omnes qui laboratis, audiuerunt & conconceperunt ſpem, ut ſe non excluderet, qui ſe omnibus benignè offerret. Quare concepta fiducia, erigunt ſe & Chriſtum accedunt. Horum exemplo, quo paterna promiſsio confirmatur, & nos excitemur ad benè ſperandum de Chriſto in omnibus noſtris ærumnis.

Huius fidei fructus ſequitur inuocatio. Ita enim orant: Ieſu præceptor miſerere noſtri. In hac ſua ardentiſsima oratione, Primum agnoſcunt ſe nulla habere merita: ſed potius horrenda peccata. Nam qui dicit MISERERE nullum iactat meritum, nullam ſentit dignitatem, imò potius

potius confitetur ſuam indignitatem, & ſe agnoſcit indignum beneficio. Deinde in hac oratione agnoſcunt Chriſtũ uerum Meſsiam eſſe, uictorem mortis & omnium calamitatum: agnoſcunt ipſum mitem & miſericordem, qui afflictis non addit afflictionem, ſed potius medetur afflictis & eos ſanat. Hoc exemplum orandi & nos imitemur, & verè Chriſtum talem cogitemus & inuocemus, qualem illum in hac ſua oratione deſcribunt.

Habemus etiam in his leproſis exemplum confeſsionis, quæ nunquam poteſt ab oratione auelli: & ſanè confeſsio Chriſti non carebat periculo eo tempore. Potentiſsimi enim & ſapientiſsimi perſequebantur Chriſtum & confeſsionem eius prohibuerunt, quemadmodum legimus Iohannis 6. Vbi Phariſæi obiurgant cæcum, cui uiſum reſtituerat Dominus, propterea quòd Chriſtum ſit confeſſus. Verum nos imitemur exemplum horũ leproſorum. Nam tametſi grauis uideatur afflictio, quæ propter confeſsionem ſubeunda eſt: tamen ſalus, ad quam tendit confeſsio, maior & certior eſt, quàm ut ullis terriculamentis ab ea deficiamus.

Dixi de lepra corporali, & horum leproſorum laudabili facto: nunc breuiter lepram ſpiritualem deſcribam, & eius remedia tradã.

Lepra

Lepra spiritualis est labes & contagio mentis, cordis & affectuum hominis: ita ut nulla pars in homine sit pura & munda. Hæc lepra habet etiam notas suas, quarum prima est separatio à domesticis DEI & cœtu sanctorum Angelorum & hominum. Secunda est caput detectum, hoc est, nuditas à donis spiritus sancti plena opprobrio: de qua apud Ezechielem: nuda eras & confusione plena. Tertia, est os velatum, hoc est, fœdus halitus & spiritus pestifer pessimorum colloquiorum, quæ ex impuro proueniunt corde. Quarta, habitatio ab hominum consuetudine separata, qualis est diuitis Epulonis, qui habitat procul à beatorum domo. Quinta, publica proclamatio, hoc est, legis maledictio, quæ publicè proclamatur in omnes, qui non agunt pœnitentiam, hoc est, in spiritualiter leprosos.

Sed quid est remedij contra hanc lepram spiritualem? nulla humana arte est curabilis. Vnicus est medicus qui eam purgare potest, qui est Iesus Christus: ad quem si leprosus uenerit & se coram illo humiliauerit, inuocans eum & petens sanationem, mox hic sapientissimus medicus sanguine suo primum abluit sordes huius spiritualis lepræ: deinde suo spiri-

ſpirituali oleo fouet affecta membra, donec plenè ſanantur. Hic igitur adeundus eſt fidei pedibus: huius pharmacum, quod uoce Euangelij offertur, cordis ore, id eſt, fide recipiendum eſt: & ab eo impetrandum eſt oleum illud efficax, quo vires amiſſæ reparantur: atq; cauendum ita ne hoc ſalutari pharmaco verbi Dei & oleo ſalutari Spiritus ſancti amiſsis, rurſus in lepram incurramus: quod ſi fecerimus, difficilior erit poſtea curatio. Nam poſtquam aliquis morbus nimis altas radices egit, maiori cum difficultate curatur.

DE SECVNDO LOCO.

Quos ut uidit dixit eis: ite & oſtendite uos ſacerdotibus. Quos ſolo nutu abeuntes ſanauit, hos ad ſacerdotes mittit: qui tametſi improbi & auari erant, tamen miniſterio fungebantur diuinitus inſtituto. Sed quare illos ad ſacerdotes mittit? multæ & magnæ cauſæ fuerunt.

PRIMA, ut ita probaret fidem illorum an ſuo verbo & promiſsioni crederent. Solet enim DEVS uarijs modis ſuorum in fide

in fide constantiam explorare: non quidem in eorum damnum aut malum; sed vt fides explorata & veluti igni tentationum decocta fiat probatior. Ita Abrahami fides est explorata, dum iubetur ire mactatum unigenitum filium: sic explorata fides mulieris Syrophœnissæ, & multa sunt exempla vt Iob, Ioseph, Dauid & aliorum omnium.

SECVNDA, vt hoc suo facto ministerium publicum diuinitus ordinatum approbet. Habebant enim sacerdotes mandatum cognoscendi & iudicandi de lepra: qui benè purgatos reciperunt in cœtum publicum, alijs exclusis. Nam si secus fecisset, videretur Mosaicā legem uiolare, ad quam non soluendam, sed implendam præstandamq; venerat.

TERTIA, quia lex & sacerdotium ferunt testimonium de Christo, quemadmodum ipse ait: lex & Prophetæ ferunt testimonum de me. Nam quod sacerdotibus iniunctum erat, vt iudicarent de lepra, accepta oblatione pro leprosi sanati purgatione, typus fuit virtutis Christi, qui non solum de lepra iudicare, sed eam emundare potest; idque proprij corporis victima & precioso sanguine.

QVARTA, ut ex miraculo discerent sacerdotes verè aduenisse Messiam. Sic enim prædixit Esaias, quòd Christus suam præsentiam declara-

declararet ſtupendis miraculis, inter quæ etiam numeratur hoc, quòd cæcos illuminaret & leproſos purgaret. Sacerdotes igitur, viſo hoc miraculo diuino, debebant ex Prophetia Eſaię concluſiſſe, Ieſum filium Mariæ verum fuiſſe Meſsiam olim patribus promiſſum, præſertim cum omnes Prophetiæ de aduentu Chriſti in hoc tempus collimarent.

QVINTA, vt Sacerdotes hoc miraculo conuicti de aduentu Chriſti veri Meſsiæ mitterent ſuos auditores & populum ad Chriſtum corporum & animorum medicum peritiſsimum; quod tamen non fecerunt, ne quid ſuo queſtui diſcederet. Habent multos emulatores hoc tempore præſertim in Papatu.

SEXTA, vt hi leproſi teſtimonio ſacerdotum recepti, ſuam gratitudinem oſtenderent erga Deum & ordinarium miniſterium.

Cæterum præter has veras cauſas, propter quas miſit Chriſtus hos leproſos ad ſacerdotes, Papiſtæ finxerunt aliam, nimirum, vt ſacerdotibus confiteamur peccata noſtra, enumeremus omnia peccata cum omnibus ſuis circumſtantijs; quod ſanè impoſsibile eſt. Textum proinde hunc detorquent Papiſtæ in peregrinum ſenſum, & ſua allegoria fabricant laqueos, quibus miſeræ conſcientiæ horribiliter conſtringuntur. Atque ita ex conſolantiſ-

ſimo Euangelio conſcientiarum carnificinam faciunt. Quid? Non ergo priuata confeſsio eſt retinenda? Eſt ſanè: ſed non propter hanc allegoriam: neque more Papiſtico, qui omnium peccatorum enumerationem tanquam iudices exigunt, & negant vllam fieri remiſsionem, ſi non fiat plena enumeratio peccatorum: quæ nemo, ut teſtatur Dauid, intelligit, tantum abeſt, vt ea quis enumerare poſsit.

Sed quæ ſunt cauſæ, cur retinetur confeſſio auricularis in noſtris Eccleſijs? Propter eius vtilitates, quæ ſunt maximæ.

PRIMA, vt in priuato iſto colloquio inſtituantur rudes & ignari, qui opus habent inſtructione in Catechiſmo.

SECVNDA, ut in ea iuuenum & adoleſcentum exploretur profectus. Nam boni eſt paſtoris, non ſolum publicè pietatis doctrinam tradere: verumetiam eius officium requirit, vt Pauli exemplo domi experiatur, quouſque ſui auditores in pietate profecerint. Nam in iſto priuato colloquio ſegnes ſtimulis excitabit: eorum, qui multum profecerunt, diligentiam laudabit & ad ſimilem perſeuerantiam excitabit.

TERTIA, in hoc priuato colloquio exigitur ratio fidei ab ijs, de quorum fide ac religione iuſta poteſt haberi dubitatio.

QVAR-

QVARTA, in eo colloquio infirmæ conſcientiæ doctrina, conſilio & conſolatione iuuantur, præſertim cum aliquo ſcrupulo conſcientię perplexæ teneantur. Hi enim ſibi rectè conſulunt ſi ad ſuos paſtores ſe recipiunt, ut erigantur ac conſolationem capiant.

QVINTA, tametſi qui verè in Chriſtũ credit, abſolutus eſt à peccato: nam cum peccatum ſit defectus à lege Dei & voluntate, cũ obligatione ad æternam mortem & damnationem, abſolutus abſq; dubio eſt omnis, qui credit promiſsioni gratuitæ, iuxta illud: qui credit in filium habet vitam æternam: ex quo ſequitur veram abſolutionem eſſe liberationem hominis credentis, ab obligatione ad æternam mortem & damnationem: tamen prodeſt etiam omnibus priuatim audire Euangelium, quo annunciatur miniſtri ore remiſsio peccatorum credentibus & hæreditas regni cœlorum. Nam tum demum aperitur regnum cœlorum, quando Euangelium prædicatum fide recipitur.

DE TERTIO.

Vnus autẽ ex illis, uidens quòd mundatus eſſet, regreſſus eſt cũ magna uoce, glorificãs Deũ, & cecidit in faciem ante Ieſum gratias agẽs. In hoc Samaritano videmus pulcherrimũ

gratitudinis & gratiarum actionis exemplum. Verum, vt nos eius excitemur exemplo, dicam nonnihil de uera gratiarumactione hoc ordine. Primum, quæ sit, & quas habeat causas: Deinde, quæ ad eam requirantur: & postremò, pro quibus rebus gratias agere nos oporteat.

Quantum ad primum attinet, vera gratiarumactio est agnitio & confessio beneficiorum acceptorum, unà cum gratitudine mentis & prædicatione bonitatis Dei. Hoc clarè in Samaritano nostro apparet: agnoscit se mundatum à sua lepra: hoc publicè confitetur: ac grata mente ad CHRISTVM redit, ei gratias pro beneficijs agens & prædicans eius bonitatem. Hæc vera gratiarumactio habet causas. 1. noticiam Dei benefacientis. 2. noticiam sui. 3. perceptum beneficium. 4. affectum ardentem fide & prædicatione Dei, quæ omnia videmus in hoc Samaritano. Huc accedunt exempla, quæ ad hanc gratiudinem nos excitabunt.

Habemus quæ sit gratiarumactio & quas habeat causas: iam quæ ad eam requirantur videamus. Requiruntur autem duo. 1. virtutes quæ nunquàm à vera gratiarumactione separari possunt. 2. legitimus modus gratiarumactionis. Virtutes præcipuæ sunt duæ: veritas & iu-

& iusticia. Veritas, ut candidè & apertè agnoscit benefactorem Deum (ut hic Samaritanus facit) ita excludit hypocrisin & mendacium. Hypocrisin quidem, vt non ore tantum agas gratias, ut Pharisæus fecit, sed mente & uoce simul. Mendacium quidem, ne Deo ascribas successum in rebus turpibus: ut si latro vellet Deo gratias agere pro optimo spolio, & adultera pro lepido amatore. Iusticia excludit superbiam & abusum rei: & econtra admonet gratitudinis, humiliationis & inuocationis.

Modus agendi gratias & huius Samaritani exemplo, & hoc Pauli dicto: gratias ago Deo per Iesum Christum, satis indicatur. Cum enim ait Apostolus per Iesum Christum, primum significat quòd in gratiarumactione fides debeat prælucere. Deinde, ut agnoscamus nos per Christum accepisse beneficium. Tum, vt omnia ad gloriam Dei referamus. Postremò, vt & sciamus nostram gratitudinem per Christum placere, & quòd accessum habeamus ad Patrem per eundem Iesum Christum, ut pro acceptis beneficijs gratias agamus.

Iam quæstio sequitur, pro quibus sint agendæ gratiæ. Iob pro plagis acceptis agit gratias: hic Samaritanus pro plaga ablata agit gratias: Vnde sequitur, quòd & pro malis & pro bonis sint agendæ gratiæ, sed diuersimodè.

Pro malis quidem cum ages gratias,ut pro cruce & alijs ærumnis, quatuor facies. 1. onus premens admonebit te peccati & pœnitentiæ. Nam est testimonium iudicij Dei propter peccatum. 2.crucem & quamuis aliam calamitatē accipies tanquam optimi Patris virgam erudientis te & castigantis, ne cum emorigeris pereas. 3. pro hac paterna castigatione agas seriò Deo gratias. 4. supplex petes aut liberationem à premente onere, aut mitigationem cum conditione non impeditæ gloriæ Dei & propriæ tuæ salutis.

Pro bonis ages gratias cum perpetua gratitudinis promissione. Hæc de vera gratiarum actione dicta sint. Sed, proh dolor, vnus ex decem redit, alij nouem accepto beneficio abeunt ingrati. Vnde Dominus: Nonne decem mundati sunt & nouem ubi sunt? non est inuentus qui rediret & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Hic vides exemplum horrendæ ingratitudinis eorum, qui recens accepti beneficij sunt obliti. Tales sunt plerique in mundo. Sed quid illis factum est? excussa fide manserunt in damnatione, cum interim hic Samaritanus audit: Surge, uade quia fides tua te saluum fecit. Hunc & nos sequamur ad nostrum saluatorem unicum, qui est Christus DOMINVS,

NVS, cui cum Patre suo & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in sęcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA XV. TRINITATIS, EVANGELIVM, MATTH. 6.

NEmo potest duobus Dominis seruire. Aut enim hunc habebit odio, & alterum diliget: aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non potestis Deo seruire & mammonæ. Propterea dico uobis, ne sitis solliciti uitæ uestræ, quid esuri sitis aut bibituri, neque corpori uestro, quibus indumentis usuri. Nónne anima pluris est, quàm cibus, & corpus pluris quàm indumentum? Vertite oculos ad uolatilia cœli, quia non serunt, neque metunt, neq; conuehunt in horrea, & pater uester cœlestis alit illa. Nónne uos longè præcellitis illa? Quis autem ex uobis solicitè cogitando, potest addere ad staturã suã cubitum unum? Ac de indumento quid soliciti estis? Cognoscite lilia agri quomodo crescant, non laborant, neque nent, attamen dico uobis, ne Salomonem quidem in uniuersa gloria sua sic amictum fuisse, ut unum ex his. Quod si gramen agri, quod hodie cũ sit,

cras in clibanum mittitur, Deus sic uestit, An non multo magis uobis id faciet: ô parum fidentes, ne sitis igitur soliciti, dicentes, quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia ista gentes requirunt. Nouit enim Pater uester cœlestis, quòd opus habeatis his omnibus, Quin potius quærite primum regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur uobis. Ne sitis igitur soliciti in crastinum, nam crastinus dies curam habebit suipsius. Sufficit sua diei afflictio.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium pars longæ istius concionis est, quam Christus habuit coram discipulis suis Matth. 5. 6. & 7. cap. In qua parte auaritiam & diffidentiā damnat, ut quæ stare non possunt cum cultu Dei. Nemo enim, inquit, potest duobus Dominis seruire. Deinde multis argumentis à prouidentia Dei sumptis dehortatur à prophana & Ethnica cura rerum huius vitæ: quæ cura partim oritur ex ignoratione prouidentiæ Dei, partim ab innata diffidentia. Prostremò suis firmam & certam regulam præscribit: Quærite primum regnum Dei & cætera adijcientur uobis.

Verum,

Verum, ne quis ignauiæ hoc dictum patrocinari existimet, addit: sufficit enim diei malicia sua. Hæc Euangelij summa est; nunc quosdam locos proponemus, qui sunt:

I. Sententia Domini: nemo potest duobus Dominis seruire.

II. Quanta sit prouidentia & cura Dei pro nobis.

III. Mandatum & promissio Christi: Quærite primum regnum Dei & cætera adijcientur uobis.

DE PRIMO.

Nemo potest duobus Dominis seruire. Aut enim unum odio habebit & alterum diliget &c. Per duos Dominos, quibus Christus dicit neminem seruire posse, intelligere debemus res duas, quæ ita sibi inuicem sunt aduersariæ, vt vnà esse nequeant; sed ubi una earum fuerit, alteram cedere necesse sit. Qualia sunt, exempli gratia, vicia & uirtutes; cœlestia & terrena; caro & spiritus; verus cultus Dei & idololatria, sub qua continetur auaritia; Deus & Diabolus. De quibus Paulus ita pronunciat; quæ est conuenientia Christi & Belial. Quod autem nemo posit huiusmodi Dominis seruire in promptu est ratio: quia contraria imperant & exigunt à suis seruis; idcirco si

huic obtemperas mox facis contra alium, & contra. Populus Israel (sicuti habetur 3. Reg. 18) voluit Domino vero Deo seruire & Baal simul: quorum errorem corrigens Helias Propheta, ait ad eos: Vt quid claudicatis in duas partes. Si Dominus est Deus, sequimini eum: si autem Baal, sequimini eum, quasi diceret. Vos vultis duobus Dominis seruire, qui vobis contraria imperant, quod fieri non potest absq; alterius contemptu. Nam cum Baal colitis, Deum fœdo adulterio offenditis. Hoc vicium in eodem populo reprehendit Hoseas Propheta. Sed homines ita sibi consultum volunt. Ethnici quidem Deũ & Diabolum coluerunt; illum album, hunc nigrum pingentes: interrogati cur istud facerent, responderunt. Deum colimus, vt nobis benefaciat: Diabolũ verò veneramur, ne nobis malè faciat. Ad eundem modum hodiè quidam superstitionẽ Papisticam retinent magna ex parte, & nihilominus verbũ Dei & veram religionẽ se amplecti simulant. Hodie & nos auaritiæ & ventri seruire volumus, & simul nos veros Dei cultores esse gloriamur. Verùm hoc fieri non potest. Qui Diabolum colit, Deo renunciauit: qui Papisticam idolomoniam amplectitur, fontem verbi Dei turbauit: qui auaritiæ seruit, Dei cultor esse nequit; id quod Dominus in hoc Euãgelio

gelio potissimũ monstrare constituit. Qui sic? quia Paulus Timotheo scribens, ait: Qui volũt ditescere incidunt in tentationes & laqueos diaboli & desideria multa & inutilia & nociua, quę mergũt homines in interitũ & perditionẽ. Radix enim omniũ malorum auritia: quã quidam appetentes aberrarunt à fide & inseruerũt se doloribus multis. Hîc Paulus graphicè ingenium auaritiæ depingit, cum qua ex diametro pugnat pietas & cultus Dei. Habent enim contrarios effectus. Qui auaritiæ seruit, incidit in laqueos Diaboli: qui Deo seruit, perrumpit laqueos Diaboli: Auaritia demergit hominẽ in interitũ & pernitiem, cultus Dei inde liberat: auaritia à fide abducit, cultus Dei in fide retinet: auaritia implicat hominẽ dolorib⁹ multis, cultus Dei hominẽ ad æterna gaudia introducit: Auaritia est radix omniũ malorum, cultus Dei est fons omniũ bonorũ. Non igitur mirum est quòd Christus dicat: nemo potest Deo seruire & Mammonæ. Nam inter se pugnant & diuersa sectantur studia. Deus imperat, vt consulas cõmodis fratris tui: sed auaritia suadet, ut tibi viuas, ut in diuite Epulone videmus. Deus imperat, ut ex tuis facultatibus largiaris egenti: Mammon iubet, vt per fas & nefas rapias aliena. Deus vult, ut sis sobri⁹: mammon imperat luxũ & uoluptates. Verũ hîc notandũ est, ꝙ

Domi-

Dominus non neget aliquem posse habere diuitias & simul seruire Deo. Nam Abraham habuit diuitias, Dauid, Ioseph in Ægypto, Ezechias, Iosias, Theodosius, Cornelius & multi alij, qui nihilominus Deo seruierunt. Quare? quia non seruierunt diuitijs, sed diuitiæ ipsis famulabantur. Ideo Dominus disertè dicit: nemo potest seruire Deo & diuitijs. Seruire diuitijs quid est? Est cor apponere, vt Dauid loquitur: est per fas & nephas opes cumulare: est cum iniuria opes proximi retinere, & non iuxta Dei consilium istas dispensare: est diuitiarum cumulandarum gratia à fide & timore Dei deficere, & varias cumulandi diuitias vias quærere. Verum cum auaritiæ præcipua causa sit prophana solicitudo ventris, Christus istam causam conatur auellere. Imitatur enim peritos medicos, qui cum morbum aliquem curare instituunt, indicato morbi periculo, radices & causas morbi prius expellere satagunt.

DE SECVNDO.

Ne sitis soliciti uitæ uestræ quid manducetis, neque corpori uestro quid induamini. His verbis Christus non prohibet piam & sanctam curam, sed Ethnicam & prophanam. Ne igitur quis putet hoc Domini dictum patrocinari socordiæ: dicam pauca (priusquàm ad ar-

ad argumenta uenero, quibus nos Dominus vocare à prophana & illicita cura conatur) de cura licita & illicita. Necesse est enim hîc cautum esse & diligenter alteram ab altera distinguere. Nam ut nulla maior pestis est veri cultus Dei, quàm Ethnica & prophana cura & solicitudo: ita nihil magis optandum, quàm ut unusquisque solicitè ambulet coram Deo in vocatione sua. Sciendum est igitur triplicem esse curam: Vna prophana est & Ethnica: Altera necessaria & sancta: Tertia mixta ex illis. Media est non solum licita: sed sancta & necessaria, adeo, ut qui hanc non habeat, inter filios Dei censeri nequeat.

Impia seu Ethnica & prophana solicitudo & cura est, quæ oritur ex diffidentia & prouidentiæ Dei ignorantia. Hæc Ethnica cura in Euangelio hodierno voce filij Dei damnatur, & interdicitur filijs Dei multis adhibitis argumentis, quemadmodū postea uidebimus. Hæc cura prophana & prohibita interdum carnis dicitur, cum quia ex carnis corrupto iudicio sine fide proficiscitur, tum quia scopum habet carnalem, nimirum præsentis vitæ quietem & securitatem.

Solicitudo, quam dixi necessariam, piam & sanctam, sine qua nemo potest censeri inter filios Dei, commendatur nobis scripturæ testimonijs

monijs & multis sanctorum exemplis. Rom. 12 dicitur: qui præest in solicitudine. 1. Timoth. 5. Si quis suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem abnegauit, & est infideli deterior: Abraham, Isaac, Iacob piam suæ familiæ curam habuerunt: Ioseph in Ægypto pro septé annorum curam piè in se recepit ad imperium Pharaonis, postquā prædixisset de septem fertilibus annis & alijs septem sterilibus, qui fertiles illos sequerentur: Daniel in Babilone: pij Reges & Prophetæ in populo Dei non tanta gesserunt sine hac sancta cura. Paulus 2. Cor. 11. Collos. 2. 1. Thesa. 2. suam sollicitudinem pro Ecclesia testatur: sic reges pro suis regnis: Patresfamilias pro suis familijs: ministri verbi pro suis auditoribus: præceptores pro suis discipulis: Breuiter singuli in sua uocatione sanctam curam habere possunt, imò debent, si ritè suo fungi officio uelint. Verum ne hæc sancta & necessaria cura vllo vicio contaminetur, sciendum est quinq; ad eam requiri: quorum primum est mandatum Dei. Mens enim pia nihil aggredi debet sine mandato Dei. Honesta igitur erit vocatio, cuius pia & sancta cura esse debet. Deinde, cura illa sancta à fide proficisci debet. Nam sine fide Deo nihil placere potest. Tertiò, quia nisi Dominus custodierit

ciuita-

ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam, adhibenda est inuocatio & gratiarum actio. Inuocatio quidem, qua auxilium Dei petamus: gratiarum verò actio, qua successum Deo tribuamus & non nostræ prudentiæ aut dignitati. Est siquidem optimum remedium aduersus solicitudinis Ethnicæ tentationem, precibus ardentibus ad Deum confugere: id quod Paulus docet Philiph. 4. his uerbis: De nulla re soliciti sitis, sed in omni re per precationem & obsecrationem cum gratiarum actione petitiones uestræ innotescant apud Deum. Quartò, cura nostra principaliter debet tendere in gloriam Dei. Etsi enim nostræ domus incolumitas spectari potest: tamen principalis finis erit gloria Dei. Quintò, si parum cura nostra & labor votis respondeat, submittamus nos paternæ uoluntati Dei in vero timore & humilitate, iuxta consilium Petri dicentis: Humiliamini sub potenti manu Dei, vt uos exaltet in tempore exaltationis, omnem solicitudinem uestram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de uobis. Et Psalm. cap. 54. Iacta super Dominum curam tuam, & ipse te enutriet & non dabit in æternum fluctuationem iusto.

Mixta cura est, quæ partim pia apparet,

partim

partim prophana conuincitur: vt cum curamus quidem quæ officij nostri sunt, id quod Deus à nobis seriò requirit: sed propter innatam in nobis dubitationẽ de prouidentia Dei limites transgredimur, ac in officium Dei sacrilegè irrumpimus: vt cum paterfamilias rectè & piè instituit liberos, familiam suam curat, sed nimia trepidatio & anxietas ad impatientiam impellit, quando uotis non respondet labor & cura ipsius. Iactet igitur pius hanc curam in Dominum & strenuè faciat officium, nec sinat suam piam curam Ethnica diffidentia conspurcari, quò abiecta Ethnica diffidentia & anxietate pax nobis internè constet ac erga homines simus modestiores & mansuetiores cum quibus eidem Domino seruiamus, excusso iugo Mammonæ & Ethnicæ solicitudinis. Hęc dixi de triplici solicitudine, ut sciamus à qua Dominus dehortetur nos in hoc Euangelio. Non enim dehortatur à pia & sancta cura qualem & ipse omnium maximè sustinuit, sed à prophana & Ethnica. Quibus autem id faciet argumentis, id nunc ex textu videbimus. Ponuntur autem hic ordine sex argumenta, quibus confirmatur prouidentia & cura Dei pro nobis, quare decet vt Ethnicam solicitudinem quæ ex ignoratione prouidentiæ Dei proficiscitur abijciamus.

PRIMVM:

PRIMVM: Nonne anima plus eſt quam eſca, & corpus plus quam ueſtimentum? hoc eſt, ſi Deus id quod maius eſt ſine veſtra cura dedit, quare non daret quod minus eſt: ſi ergo ſine veſtra cura dedit animam & corpus, quæ magna ſunt, cur non daret victum & amictum, quibus iſta indigent, ut perſiſtant & non collabantur, præſertim cum ipſe hæc omnia in noſtros vſus condiderit.

SECVNDVM: Reſpicite uolatilia cœli, quæ non ſerunt neque metunt neque congregant in horrea ſua &c. Hoc eſt, Pater cœleſtis alit aues cœli, quæ uobis longè ſunt inferiores, ſi dignitatis gradum reſpicitis, cur nō vos, quos ad maginem ſuam creauit, aleret. Hoc argumento Dauid ſe conſolatur, dum inquit: Qui das eſcam pullis coruorum inuocantibus eum.

TERTIVM: Quis ueſtrûm cogitans poteſt adijcere ad ſtaturam ſuam cubitum unum & de ueſtimentis quid ſoliciti eſtis? Quaſi diceret, vana iſta ſolicitudo veſtra eſt. Deus dat ſtaturam corporis ſine tua cura, cur non daret veſtimentū ſine prophana diffidentia de Deo, quaſi is tibi adeſſe in tuo labore recuſaret.

QVARTVM: Conſiderate lilia agri quomodo creſcunt. Lilia in agris ſuccum ex terra

attrahunt, ita antea diſponente Domino: & ita pulchrè ueſtiuntur, adeo ut ne Salomon in omni gloria ſua coopertus ſit ſicut unum ex iſtis. Cum hoc Deus præſtat lilijs, quæ breui marceſcent, & comburentur, cur non uos veſtiret, quos ad æternam uitam creauit?

QVINTVM: Hæc omnia gentes inquirunt: quaſi dicat: vos olim more gentiũ ignari eratis prouidentiæ Dei & uacui fide: ſed nunc ſcitis Deum curam pro uobis habere, cur igitur Ethnica diffidẽtia neceſſaria uitæ quæritis?

SEXTVM: Scit Pater ueſter quod his omnibus indigeatis. Hæc diligenter nota. Nõ dicit: ſcit Deus tremendus Zelotes conditor cœli & terræ uiſitans iniquitatem in filios: ſed dicit: ſcit Pater: cuius Pater? ueſter. Qualis? cœleſtis. Hic quia cœleſtis eſt, eſt & optimus & omnipotens & ſapientiſsimus: quia optimus, vult dare quæ bona ſunt: quia omnipotens, poteſt quæ uult, dare: quia ſapientiſsimus, nouit quomodo, quid, & quando dare conueniat.

DE TERTIO.

Quærite primum regnum Dei & iuſticiam Dei & cætera adijcientur uobis. In hoc breui dicto Chriſti ſunt duo: Mandatum & promiſsio. Mandatum quidem eſt: quærite primum regnum Dei & iuſticiam Dei. Promiſsio verò: & cætera adijcientur uobis. Primo

ergo

ergo loco mandatum uideam: Deinde promiſsionem.

Mandatum eſt, vt quæramus regnum Dei & iuſticiam Dei. Hic quæritur qualenam ſit regnum Dei & quæ Dei iuſticia. Deinde quis quærendi modus. Regnũ Dei triplex in ſcriptura eſt, ſcilicet: potentiæ, gratiæ & gloriæ. Potentiæ regnum non iubet nos quærere, ſed gratiæ, vnde eſt tranſitus ad regnum gloriæ. Quodnam eſt regnum gratiæ? eſt in quod ex mera gratia recipimur, dum credimus Euangelio. Nam Euangelium eſt veluti Præconis vox, qua inuitamur ad hoc regnum: de hoc loquitur Chriſtus alibi: regnũ Dei inter vos eſt. Hoc ergo regnũ eſt gratia Dei, quã Euangeliũ Chriſti offert: promiſsio eſt ianua: introductor eſt ſpiritus ſanctus, qui nos ſanctificat & regenerat lauachro aquæ per verbum: Breuiter hoc gratiæ regnum eſt miſericordia, remiſsio peccatorum, gaudiũ conſcientiæ, liberatio à regno Sathanæ. Quæ eſt iuſticia Dei, quam iubet nos quærere? ea abſq; omni dubio eſt noua vita & obedientia, quam Deus à filijs ſuis requirit.

Promiſsio eſt: & cætera adijcientur uobis. Hoc eſt, quę pertinẽt ad huius vitę ſuſtentationẽ donabuntur vobis. At Paul', id quod nemo dubitat, ſedulò quæſiuit regnũ Dei, qui tamen 2. Cor. 11. conqueritur ſe fame & ſiti laboraſſe.

Deinde sanctus Iacob laborat frumenti & alio rum victualium inopia, adeo quòd cogatur cum tota familia ire in Ægyptum, ne cum suis fame pereat: videtur ergò hæc Christi promissio vana esse. Respondeo. Promissio Christi nõ fallit: veritas enim mentiri nequit. Nam Christus, qui est medicus noster, non ignorat quando apponenda & quando detrahenda sunt remedia. Non tam nostrã imprudentiam quàm suam sapientiam consulit. Hoc proinde pro certo habeamus, quòd suos non deseret. Quòd autem nobis aliquando necessaria desunt, multæ sunt causæ. 1. vt exerceamur patientia. 2. ut interdum nostra peccata istis plagis puniantur. 3. quia sæpè superflua quærimus, iustè & rectè necessarijs caremus. 4. propter abusum rerum quas habemus. 5. quia non agimus gratias. 6. quia diffidimus Deo. 7. quia interdum bona, quæ accipimus, nostro studio & industriæ magis, quàm Deo donanti ascribimus. Quare si volumus benedictionem Domini, confiteamur & faciamus cum Propheta, qui ait: Tua sunt omnia Domine & quæ de manu accipimus tibi reddimus. Hic ut fatetur Propheta omnia Dei dona esse: ita omnia in laudem Dei conuertit: quod ut nos quoq; faciamus donet nobis pater cœlestis per Iesum Christum, cui gloria in sæcula sæculorum AMEN.

DOMINICA XVI. TRINITATIS, LVCæ 7.

IEsus ibat in ciuitatē, quæ uocatur Nain, & ibant cum eo discipuli eius multi, turbaque copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius unicus matris suæ. Et hæc uidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum uidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixitq; illi: Noli flere. Et accessit, tetigitq; loculum. Porrò qui portabant, substiterunt. Et ait: Adolescens tibi dico surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Prophete magnus surrexit inter nos, & Deus uisitauit plebem suam. Et exijt hic rumor in uniuersam Iudæam de eo, & omnem finitimam regionem.

ENARRATIO TEXTVS.

PAulus Apostolus scribens Romanis dicit: Quæcunq; scripta sunt, in nostram doctrinam scripta sunt, ut per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus: Qua-

propter cum legimus hodiernum Euangelium dulcissimũ, sciamus, quòd non solum ad illam viduam de Nain pertineat, verumetiam ad totum genus humanum. Christus enim in hoc Euangelio testatur de sua diuina potentia, de affectu suo erga afflictos, & de officio suo. Primum siquidem testatur se Dominus omnipotentem esse, dum morti, quæ est aculeus peccati, imperat. Deinde testatur suum affectum erga nos, dum huius mulieris ærumnis afficitur: testatur suum officium esse, ut destruat opera Diaboli. Ideo enim in mundum venit, quemadmodum Moses, Prophetæ, ipse Christus & Apostoli testantur. Hæc in genere consideranda sunt in hoc Euangelio. Cæterum quò nos inde maiorem percipiamus fructum, tres locos proponam, quos in hac concione tractabo.

I. Qualis sit Christi affectus erga nos.

II. Præsentis miraculi declaratio cum suis circumstantijs.

III. Imago totius generis humani.

DE PRIMO.

Narrat Euangelista Historiam de quodam adolescente mortuo, cuius funus efferebatur, ut sepeliretur: quod cũ videret Dominus, misericordia motus est. Nam dum hanc afflictam mulierem intuetur, altius cogitat. Venit illi in mentem

mentem lapſus humani generis, tyrannis Diaboli, calamitatum magnitudo, quibus humanum genus propter peccatum premitur. Cogitat ſuum officium eſſe, vt has munitiones Sathanæ deſtruat. Vidit enim in hac muliere exemplũ humanæ miſeriæ, quæ ipſum de lapſu hominis & de ſuo officio admonuit.

Duo ergo ex hoc loco colligamus: unum, quales non ſumus: Alterum, qualis Chriſtus erga nos. Nos ſumus reuera miſeri, afflicti, & damnati, nec poſſumus noſtris viribus è tantis malis eluctari. Chriſtus eſt Deus & homo: qui uenit, ut ſaluet quod perijt: qui hic ſuum affectum declarat erga genus humanũ. Neq; enim aliter affectus eſt erga nos, quàm erga hanc uiduã. Afficitur huius calamitatibus, afficitur & noſtris: hanc iuuat, uult & nos iuuare. Hoc eſt planè quod Apoſtolus dicit, Hebræis ſcribens: Habemus pontificem, qui condolere poteſt noſtris infirmitatibus. Imò maiorem affectum erga nos habet, quàm hæc uidua habet erga vnicũ ſuũ filium, quẽ hîc plorans comitatur ad ſepulturæ locum. Ita enim Propheta ait: Nunquid poteſt mulier obliuiſci infantis uteri ſui, & ſi illa oblita fuerit ego non obliuiſcar tui.

Sed quæ cauſæ ſunt huius ineffabilis dilectionis Chriſti erga nos, qui ſumus multis ſceleribus & ſordibus defedati? certè hîc nullũ eſt

noſtrum meritum; nulla ex nobis dignitas; ſed ſunt quatuor cauſæ quibus filius Dei mouetur, vt tanta nos complectatur beneuolentia.

PRIMA eſt affectus paternus; nam ab ipſo conditi ſumus: proinde iure creationis ipſius ſumus. Et tametſi nos plenos ſordibus & ſceleribus nouit: tamen aliquid de ſuo in nobis adhuc reperit, nimirum quòd ſimus ipſius creatura. Miſereris omnium Domine (inquit ſapiens) & nihil odiſti eorum quæ feciſti.

SECVNDA, dignitas creationis: nimirũ quòd ad Dei imaginem conditi ſimus, iuxta illud: faciamus hominem ad maginem & ſimilitudinem noſtram. Et quia hæc imago ex potiſsima ſui parte abolita per peccatum erat, ipſe Dominus venit, ut eam rurſus repararet: quod fit, dũ in ipſum vera fide intuentes tranſformamur in imaginem Dei.

TERTIA, finis creationis. Creati enim nos ſumus, vt ſimus templum Dei Deum celebrans. Etſi autem hoc templum erat iam peccato prophanatum: tamen materia adhuc reliqua erat, ex qua Chriſtus nouum templum extrueret.

QVARTA, deſtructio regni Sathanæ, ad quod deſtruendũ Dominus in mundum venit: & huius deſtructionis ſpecimen quoddam editum

tum est hoc miraculo. Christus sæpe congressus est cum Sathana: sæpe illum in fugam vertit: quem tandem vicit resurgens ex mortuis. Hæc victoria Christi in extremo die cernetur perfecta, quando extremus hostium mors abolebitur. Hæ quatuor causæ mouerunt Dominum nostrum, vt assumpta carne fieret homo: & in carne, hoc est, in humana natura, in anima & corpore pateretur pro humano genere.

Tametsi autem hic Christi affectus nobis sæpe commendatur verbo Dei, multis comprobatur miraculis, atque adeo obedienta ipsius filij Dei, qui obediens fuit Patri vsq; ad mortẽ crucis: tamen tria sunt, quæ nobis aliud persuadere moliuntur: Lex, conscientia, calamitatum moles, qua obruimur in hac vita. Hæc enim nos à Christo abiectos clamitant.

Lex dicit: Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis: & nemo non est, qui se non vidit infinitis modis legem transgressum esse. Intuemur in Euam quæ ob unum præceptum violatum maledictionis sententiæ subiacuit. Quid nos qui toties Deum offendimus?

Hanc legis sententiam confirmat conscentiæ trepidatio, quæ est instar mille testium, sicuti in prouerbio dicitur: conscientia mille testes. Huc illud Poetæ. Conscia mens, ut cuique

ſua eſt:ita concipit intra pectora pro meritis ſpemq; metumq; ſuis. Et diuus Bernhardus ait: Mala conſcientia delictorum noſtrorũ ipſa teſtis eſt:ipſa iudex:ipſa tortor:ipſa carcer:ipſa accuſat:ipſa iudicat:ipſa damnat. Quid quæſo grauius eſt, quam talem nocte dieque ſuo geſtare in pectore teſtem. Huius conſcientiæ teſtimonio multi victi ſibi ipſi uitam ademerũt, dum hanc accuſantem & teſtantem aduerſus ſe ferre non potuerunt.

Accedit moles calamitatum, quæ ſententiam legis & conſcientiæ confirmant. Contra has tres grauiſsimas tentationes, in vera pœnitentia opponamus unum Chriſtum. Is venit in mundum, ut maledictionem legis tolleret: peccatum aboleret: omnes calamitates credentiũ in ſe, conuerteret in gloriam: ſed ita tamen vt omnia ordinatè fiant. Eſt hîc deſertum uaſtũ, vnde tranſeundum eſt nobis in patriam. Populus Iſrael non ſtatim venit in requiem promiſſam. Ioſeph in Ægypto non ſine carcere ad tantam dignitatem peruenit. Chriſtus non ſine cruce, morte & ſepultura intrauit in gloriam. Quapropter & nos per crucem oportet intrare in gloriam. Ita enim Paulus ait: Si patimur cũ illo, etiam cum illo regnabimus. Qui certamen fugit, fruſtra coronam expectat. Nemo, inquit Apoſtolus, coronabitur, niſi qui legitimè certauerit.

cauerit. Idem ait: ſalui facti ſumus ſpe. Opponamus ergò maledictioni legis Chriſtum, qui pro nobis factus eſt maledictum. Opponamus conſcientiæ accuſanti, Chriſtū abſoluentem à peccato. Si filius uos (inquit) liberauerit, uerè liberi eritis. Opponamus præſentis uitæ ærumnis crucem Chriſti & conſilium Dei, qui uult nos eſſe conformes imagini filij ſui. Breuiter in vera pœnitentia & fide confugiamns ad Thronum gratiæ, Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum. In hoc vno inueniemus auxilium in tempore oportuno. Is enim ait omnibus in ſe credentibus: nolite timere puſille grex, quia placuit Patri dare vobis regnum. Atq; ita non ſinamus ullam rem in cœlo, in terra, in inferno, perſuadere nobis, quòd Chriſtus ſit aliter affectus erga nos, q̃ fuit erga hanc uiduā. Proinde hînc diſcamus longè aliud Dei iudiciū eſſe quàm mundi. Deus & mediator noſter Ieſus Chriſtus non reijcit more mundi calamitoſos & miſeros: ſed omnes recipit, quotquot ad ſe ueniunt, iuxta ipſius promiſsionem: venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego refocillabo uos, & inuenietis requiem animabus ueſtris. Præterea hînc diſcant uiduæ piæ, qualem habeant patronum, aduocatum, & conſolatorem: diſcāt & hînc gubernatores Eccleſiarum non auerſari miſeros & calamitoſos:

diſcat

discat magistratus Christi exemplo, non sperner, non reijcere, non damnare miseros & calamitosos, sed eos amanter potius fouere & consolari. Deinde discamus nos mutuo charitatis affectu & officijs pijs prosequi. Hæc sint dicta de prima huius Euangelij parte: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

In præsentis miraculi declaratione multæ circumstantiæ sunt: quarum singulæ habent suam doctrinam, quare eas ordine cum suis doctrinis & admonitionibus recitabo.

PRIMA: cum efferebatur funus, sequebatur uidua mater, & turba ciuitatis cum ea. Hîc duo videmus: quorum primum est honor & pompa funebris. Honestè demortui corpus deducunt ad sepulturæ locum: sic & sancti Patres fecerunt. Abraham honorificè suam uxorem sepelijt. Ioseph cum magna turba deducit funus Iacob Patriarchæ. Iacob & Esau honorificè Patrem Isaac sepeliunt. Breuiter apud omnes pios magnus fuit honos sepulturæ: idque propter spem resurrectionis corporum, & futuram immortalitatis gloriam. Hoc sanctorum Patrum exemplum imitatur Ecclesia hoc tempore: tametsi multos inuenies qui suos mortuos abijciunt tanquam cadauera porcorur. In nostris funeribus huiusmodi solen-

ſollennitas adhibetur. Pij præſentes ſequuntur funus: canitur: pulſatur: prædicatur aliquando.

Qui ſequuntur funus.1.ſuum amorem teſtantur erga mortuum.2.hoc facto edunt exẽplum fidei ſuæ de reſurrectione mortuorum. 3.admonentur quòd ſuo tempore (quando viſum fuerit Domino) ſequantur, & his mundi calamitatibus per mortem valedicant.

Deinde canitur,idq; ut Pſalmis pijs ſe cõſolentur uiui, & ut agant Deo gratias pro eo qui mortuus eſt, ſi in confeſsione vera diſceſſit.

Pulſatur non ſolum,ut conuocetur populus ad deducendum funus;uerumetiam ut uiui admoneantur tubæ Dei, qua in extremo die omnes mortui excitabuntur.

Poſtremò prædicatur,ut qui deducunt funus, aliquid doctrinæ & conſolationis contra mortem ſecum domum reportent.Hæc breuiter ſint dicta de prima circumſtantia & de pompa funebri,quæ apud nos ſeruatur.

SECVNDA: *Dominus dicit uiduæ:Noli flere.* Hîc quæritur, num liceat deflere mortuos. Exempla ſanctorum & ſcriptura fletum ſuper mortuos admittunt: Deut. vltimo totus populus in deſerto defleuit Moſen mortuum: Abraham defleuit Saram uxorem ſuam;Ioſeph uir

uir sanctus multos dies defleuit Patrem Iacob: Dauid luget filium Ammon: Israel Samuelem: Martha Lazarum: ipse Dominus etiam defleuit Lazarum. Iesus Syrac cap. 38. ait: fili in mortuũ produc lachrymas & quasi dira passus incipe plorare, & ad iudicium contege corpus ipsius & non despicias sepulturam ipsius. Sed Ieremias cap. 22. ait: Nolite deflere mortuos. Et Christus hîc dicit mulieri: noli flere. Has antilogias Paulus cõciliat 1. Thes. 4. vbi ait: Nolite autem ignorare fratres de dormientibus, ut nõ contristemini, sicuti cæteræ gentes, quæ spẽ non habent. Prohibetur ergo luctus Ethnicus, qui nullã spẽ habet consolationis per resurrectionẽ mortuorum: & conceditur luctus moderatus, qualem habent, quibus cõsolatio est proposita.

Sed dicamus breuiter, postquàm in consolationis mentionẽ incidimus, unde Christiani se consolari possunt in morte suorum amicorũ. 1. cogitent uoluntatem Dei cui obtemperandũ est. 2. cogitent uniuersalem conditionem. Omnibus enim nobis semel moriendum est. 3. cogitent iusticiam Dei. Quid enim iustius, quàm ut qui dedit uitam, rursus ad se eã recipiat & conseruet, quando uisum fuerit. 4. cogitent Dei sapientiam, qui nouit solus, nobis ne magis expediat uiuere an mori. Multos enim è medio tollit, ne uel ipsi peiores fiant, uel plures ærumnas in hac mortali uita perpetiantur. 5. cogitẽt mor

tuum liberatũ eſſe ab omnibus ærumnis huius uitæ. 6.cogitent fruſtra magnũ luctum ſuſcipi pro ijs,qui luctu reuocari non poſſunt.Ita Dauid 2.Reg.12. ſe conſolatus eſt; luxit ęgrotante puero, quo mortuo ſurrexit , ſe lauit & comedit.7. cogitent immodicè lugentẽ corpori ſuo nocere, & ita in Deum peccare. 8. cogitent non mortuo inuidendum immortalitatis beatitudinem. Beati enim, (ait ſcriptura) qui in Domino moriuntur. 9.cogitent reſurrectionẽ Chriſtum & noſtram quæ in extremo fiet die. Hæc enim cogitatio commune remedium eſſe debet,non ſolũ aduerſus dolorẽ,quẽ pro mortuis concipimus; uerũetiam contra oẽs calamitates animi & corporis. Verum obijcit aliquis. Solatio uitę ſum deſtitutus, ergo nõ ipſum qui mortuꝰ eſt, ſed te ipſum & iacturã, quã inde habes, defles. Naturale eſt flere. Verũ eſt: ſed uincat gratia naturã. Hęc ſint breuiter in hac ſecũda circũſtãtia addita de cõſolatione in morte charorũ.

Tertia ; tangit Dominus loculum,in quo iacuit hic mortuꝰ: quo tactu indicat ſuũ corpꝰ organũ fuiſſe acquirendæ nobis uitę & ſalutis.

Qvarta; loquitur adoleſcẽti & ait; *Tibi dico adoleſcẽs ſurge.* Ita etiã puellã excitauit, vt in Marco habetur; ſic & Lazarũ quadriduanum, ut eſt in Iohanne. Hic docemur, ꝙ & Chriſtus ſit potentior morte, & ꝙ verbũ ipſius ſit verbũ vitæ & ſalutis.

QVINTA: Mortuus surgit ad vocem Christi, & hoc miraculum est. Surrexit qui erat mortuus: cœpit mox loqui: & Dominus dedit illũ matri suæ.

SEXTA: Accepit omnes timor & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit in nobis, & Deus uisitauit plebem suam: & exijt hic sermo in uniuersam Iudæã de eo. Hîc duplex fructus miraculi describitur. Vnus attingit præsentes auditores: alter manauit ad alios, ad quos huius miraculi rumor peruenit. Præsentes spectatores hinc fidem conceperunt, vnde timuerunt Deũ, uero cultu glorificarunt Deum, agnouerunt Messiam uenisse quem & confessi sunt. Deinde hic rumor peruenit ad alios, qui fuerunt in Iudæa & finitima regione, qui & ipsi conceperunt fidem in Messiam: Et hodiè iste rumor ad nos uenit, unde agnoscamus Christũ esse uerum Messiam, esse potentiorem morte: concipiamus in ipsum fidem: prædicemus Deum corde, uoce, confessione & moribus: ita futurum est, ut olim læti per ipsum ad æternam uitam excitemur.

DE TERTIO.

Diuus Ambrosius imaginem Ecclesiæ hîc proponi dicit: quæ quia nostras conditiones pingit, digna est explicatione. Vidua, inquit, significat

ſignificat Eccleſiam: adoleſcens mortuus quemlibet peccatorem viuentem ſine pœnitentia: Loculus notat corpus peccati: Vidua lamentatur ſuum filium mortuum, hoc eſt, Eccleſia ob impœnitentiam ſceleratorum lamentatur & rogat Chriſtum, ut ipſos moueat & ad ſe pertrahat ſuo verbo & ſpiritu. Chriſtus igitur iubet, ut ſiſtant baiuli. Peccator enim à quatuor baiulis geſtatur ad infernum, qui ſunt. 1. ſpes diuturnioris uitæ. 2. conſideratio alienæ culpæ. 3. præſumptio diuinæ miſericordiæ. 4. adulatio ſocietatis prauæ. Si autem uis reſurgere à morte peccati, neceſſe eſt, ut audias Chriſtum qui iubet baiulos ſiſtere. Primum ergo depones fiduciam longioris uitæ, quia uita incerta eſt, ſicuti multorum experientia docet: & periculum in promptu eſt, ut videre eſt in diuite Epulone. Deinde non debes alienam uitã tibi proponere imitandam: ſed exemplo Abraham Deo te ſubijcies, confides in illum, emendabis mores, ſciens quòd errantium multitudo neminem ſit excuſatura in iudicio. Non iuuit Adam quòd diceret: mulier, quam dediſti mihi, dedit mihi de pomo. 3. depone præſumptionem miſericordiæ Dei. Nam hæc præſumptio eſt magnus Dei contemptus Rom. 2. 4. reijce adulatores, qui te ad mala ſollicitant. Quo facto recumbe in Chriſtum uiua fidu-

cia & ipſe te uiuificabit ad æternam vitam, quam donet nobis Chriſtus, cui ſit honor in ſæcula AMEN.

DOMINICA XVII. TRINITATIS, LVCæ 14.

ACcidit, ut introiret Ieſus in domum cuiuſdam principis Phariſæorum ſabbatho ad capiendum cibum. Et ipſi obſeruabant eum. Er ecce, homo quidam hydropicus erat ante illum. Et reſpondens Ieſus, dixit ad legiſperitos & Phariſæos, dicens: num licet ſabbatho ſanare? At illi tacuerunt. Ipſe uerò apprehenſum ſanauit eum ac dimiſit. Et reſpondens, ad illos dixit: Cuius ueſtrum aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbatho? Et nõ poterant ad hæc reſpondere illi. Dicebat autem & ad inuitatos parabolam, intendens quomodo primos accubitus eligerent, dicens ad illos. Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne quando honoratior te ſit inuitatus ab illo, & ueniens is qui te & illum uocauit, dicat tibi, da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum uocatus fueris, uade, accumbe in nouiſsimo loco,

loco, ut cum uenerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, aſcende ſuperius. Tunc erit tibi gloria coram ſimul diſcumbentibus. Quia omnis, qui ſe extollit, deijcietur, & qui ſe deijcit, extolletur.

ENARRATIO TEXTVS.

Occaſio huius Euangelij fuit hæc. Chriſtus à Phariſæo quodam ad prandium inuitatus, obſeruatur à diſcumbentibus, idq; ideo, vt habeant quod accuſent, uel in dictis, vel in factis Chriſti. Hæc enim eſt improbitas mundi, ut quemadmodum vicia palliant virtutum larua: ita honeſta facta & veram virtutem infamia proſcindere non verentur. Tanta eſt malicia hominum. Verum Chriſtus eorum improbitate nequaquam abſterretur, ſed obtinet antiquum, ac officium ſuum exerit in medio hoſtium, nobis relinquens exemplum, ut in rectè factis non deſinamus progredi, etiamſi totum mundum nobis aduerſum animaduerterimus. Miſerum itaq; hunc Chriſtus ſanat, patentiam ſuam diuinam, promptiſsimam iuuandi voluntatem erga miſeros, & officium ſuum ob quod in mundum venerat, declarans. Deinde ueram Sabathiſmi rationem explicat, & facto ſuo ueluti definit verum Sabathiſmum. Qua re ut ſimul arguit & Phariſæorum

ſuperbiam & in ſcripturis inſcitiam: ita ad ve-
ram humilitatem hortatur. Hæc de ſumma præ-
ſentis Euangelij Loci autem ſunt tres.

I. De Sabbatho atq; eius veris operi-
bus.

II. De miraculo, quo confirmatur ve-
rus uſus Sabathi.

III. De uera humilitate.

DE PRIMO.

Cum Dominus Sabatho inuitatus eſſet à quodam Phariſæo, & offerretur hydropicus quidam ante illum, quærit ab illis, qui ſibi plus alijs ſapere uidebantur, nunquid liceat Sabatho curare. Ideo autẽ hanc quæſtionem propo-nit, quia ſicuti alias ſcripturas ſuis corruptelis: ita etiam Sabathiſmum infecerant Phariſæi. Verum quia quæſtio eſt de Sabatho, nos doctri-nam integram de Sabatho proponemus & qua-tuor ordine dicemus. 1. cur Deus Sabathum in-ſtituerit. 2. quisnam ſit verus uſus Sabathismi Iudaici. 3. qualia noſtra feſta eſſe deceant. 4. de ueris Eccleſiæ ceremonijs & earum finibus.

Cur ergo Deus Sabathũ inſtituit? Quinq; cauſæ præcipuæ numerantur: quarũ prima eſt, ut eſſet perpetuum ſymbolum quietis Dei poſt creationem mundi, quem ſex diebus cum omnibus ſuis ornamentis & contentis creauit.

Hæc

Hæc cauſa aſsignatur Gene. 2. vbi Moſes ait Dominum præcipiſſe Sabathum ſanctificari, quia eo die à creatione quieuit. Hoc in Exodo etiam cap. 20. his uerbis indicatur: ſeptimus dies eſt Sabathũ Domini: ſex enim diebus fecit Dominus Deus cœlum & terram. Secunda cauſa inſtituti Sabathi fuit, ut eſſet figura & antitypon ſabathiſmi Chriſti. Figurabat enim Sabathum, quòd Chriſtus verum Paſcha & noui cœli & nouæ terræ creator requieſceret in ſepulchro die Sabathi, & ageret verum Sabathiſmum. Quapropter ſeuerè præcepit populo Iudaico ut Sabathum obſeruarent. Et ſapientiæ ſuæ conſilio inſcrutabili ordinauit ut Chriſtus verus agnus paſchalis in ipſo die Paſchatos mactaretur & occideretur, & proximum Sabathum requieſceret in ſepulchro. Tertia, fuit etiam inſtitutum Sabathum, ut eſſet ſymbolum promiſsionis. Promiſit enim Deus ſuo populo Sabathiſmũ, id eſt, requiem Iſaiæ 14. Et erit in die illa cum requiem tibi dederit Deus à labore tuo, & à confuſione tua, & à ſeruitute dura, qua antea ſeruiſti. Triplicem autem requiem expectabit populus Dei. Primam à labore præſentium ærumnarum in hac uita. Secundam à tentationibus quibus nos propria concupiſcentia & Diabolus adoritur. Tertiam à ſeruitute Diaboli, ut ille nunquam poſsit nos redigere

in ſuam ſeruitutem, & durum iugum. Quarta, vt eſſet certum tempus docendi, & diſcendi verbum Dei, ſeu vt eſſet tempus, in quo fieret publica Religionis profeſsio, in qua pij conſolationem caperent & rudes erudirentur ad pietatem Iſaiæ 58. Si vocaueris Sabathum delicatum: tunc delectaberis ſuper Domino. Iob cap. 22. Tunc ſuper omnipotentem delicijs affl ues & eleuabis ad Deum faciem tuam. Non enim ad ludendum & potandum: ſed ad laudandum & orandum Deum inſtitutum eſt Sabathum. Vnde Auguſtinus verè dicit tali die minus malum eſſe arare, quàm ludere. Quinta, politica eſt, quæ populo Dei Deut. 5. commendatur his uerbis: Obſerua diem Sabathi vt requieſcat ſeruus tuus & ancilla tua & tu. Et poſtea: non facies in eo quicquam operis, tu, & filius, & filia tua, ſeruus & ancilla, bos & Aſinus & omne iumentum tuum. Atq; ita habemus & veras cauſas & uerum uſum Sabathi Iudaici. Etſi autem Iudaicum Sabathum unà cum alijs ceremonijs Moſis aboblitũ eſt & abrogatum quantum ad ſeptimæ diei ſeptimanæ obſeruationem attinet: tamen quantum ad vſum attinet eſt perpetuum, utpote quod & iuris diuini & naturalis eſt. Vt enim Deus uult coli & ſuum verbum ſonare: ita natura dictat omnino neceſſariũ eſſe, ut ſit quoddã tempus

ſacris

sacris rebus destinatum. Necesse est igitur certos ordinari dies, in quibus fiant publici congressus certis horis, & doceatur discaturq; uerbum Dei, quo omnia fiant in Ecclesia ordinatè & decenter, vt Paulus Corinth. docet.

Porro in nostris festis duo sunt obseruanda: Vnum quid sit uitandum: Alterum, quid sit faciendum. Vitanda sunt tria. 1. Externus labor: idq; ideo, ut animus totus possit vacare cultui diuino, hoc est, ut uacet audire verbum, illud discere & meditari. Proinde magistratus officium est curare, ne seruilibus operibus impediatur cultus Dei isto tẽpore. Verũ hîc sciendũ est quatuor esse exceptiones, quę laborantes isto tempore excusant. 1. Necessitas. Nam & Dominus excusat discipulos suos vellentes spicas die septimo Matth. 12. 2. Vtilitas Ecclesiæ, sicuti sacerdotes fecerunt in die Sabatho omnia, quæ in Ecclesia uidebantur necessaria, non impediti Sabathi religione. 3. proximi vtilitas & salus, quare & Dominus curat hunc hydropicum die Sabathi. 4. superiorum authoritas, quibus obtemperandum est. Verum superiores caueant ne se superiorẽ offendant, dum inferiores se nimium grauant.

Habemus quæ sunt in nostris festis uitanda: nunc quid in illis faciendum sit uideamus. PRIMVM itaque, quoniam Iudæi occupati

erant in mactandis sacrificijs & offerendis, mactemus & nos sacrificia propriorum corporum & offeramus uitulos labiorum nostrorum: agamus seriam pœnitentiam: glorificemus Deum corde, ore, confessione & moribus: offeramus thymiama cordis nostri, id est, fidem & spem: offeramus sacrificium beneficentiæ, quo sacrificij genere (ut inquit Apostolus ad Hebræos) exhilaratur Deus: simus ad dandam Elemosynam impigri: foueamus Ecclesiæ imbecillia membra: sanemusq, ea quantum id fieri potest, idq; exemplo Christi aliorumq; sanctorũ, qui se in veris Sabathi operibus exercuerunt.

Restat vt nonnihil dicamus de ceremonijs. Ceremoniæ sunt ritus & ordinationes ad regendam Ecclesiasticam politiam institutæ. Hæ si sunt licitæ (de impijs enim ceremonijs nihil dicam) aut habent apertum verbum Dei, ut baptismus & cœna Domini, aut faciunt reuera ad conseruandam doctrinam & politiam Ecclesiasticam, & sunt à Senatu Ecclesiastico ordinatæ, uel à pio magistratu. Hæ ceremoniæ duos habent fines. Sunt enim ordinatæ decori & ordinis gratia. Decori partes sunt duæ: prior est, ut excitemur ad pietatem illis adminiculis: Posterior, vt modestia & grauitas in pietatis tractatione eluceat. Ordinis partes sunt tres. PRIMA, ut præsidentes habeant certam regulam agendi:

agendi: Secunda, ut auditores aſſuefiant ad obedientiam & diſciplinam: Tertia, ut benè compoſito Eccleſiæ ſtatu paci & tranquillitati conſulatur. Hæc ſint breuiter de ceremonijs pijs dicta & eorum finibus & finium partibus.

DE SECVNDO.

Secunda doctrina, quam proponit hoc Euangelium, eſt de miraculo, quo ſanatus eſt hydropicus. In hoc miraculo ſunt quatuor obſeruanda: Quæſtio, ſanatio, defenſsio facti & uſus.

Quæſtio ab ipſo Chriſto proponitur, an liceat Sabatho curare. Ad hanc nihil reſpondent Phariſæi. Si enim negaſſent licere, viſi fuiſſent crudeles in miſerum hydropicum. Si affirmaſſent tranſgreſſores legis ſe eſſe timuiſſent. Tacent igitur, vt explorent quid Dominus uelit facere. Si non ſanaſſet, dixiſſent illum vel non potuiſſe, uel noluiſſe huic afflicto opem ferre. Si ſanaſſet, putarent ſe habuiſſe iuſtam cauſam accuſandi Chriſtum, tanquam tranſgreſſorem Sabathi, adeoque legis diuinæ contemptorem. Hîc utrinque eſt periculum. Sed Dominus non moratus illorum ſophiſticam, apprehendit hunc miſerum hydropicum, eum ſanat intuentibus Phariſæis, atq; ſanum demittit. Quo facto, ut in principio dixi, decla-

rauit potentiam, uoluntatem, & officium suũ. Nũc sequitur tertio loco defensio facti. Cuius, inquit, uestrum bos aut Asinus in puteum cadit & non continuo extrahit illum die Sabathi. Quasi dicat, aut licet curare hominem in die Sabathi aut non licet. Si licet: cur me obseruatis tanquam legis transgressorem, si hoc facio? Si non licet: cur asinos & boues seruatis vos die Sabathi? quid illi contra? & non poterant (inquit Euangelista) ad hæc respondere. Sed quis usus est hydropici huius sanati à Christo? Duplex. Vnus generalis, de quo dixi, videlicet ut hoc miraculo Christus ostenderet suam potentiam, voluntatem, officium, veritatem suæ doctrinæ, & inde fides in spectatoribus confirmaretur. Alter specialis. Nam hic hydropicus ex sua haud dubiè intemperantia inciderat in hunc morbum. Quare & nos discamus quòd Christus non contemnit eos, qui sua se culpa coniecerunt in morbos, modo hunc hydropicum imitentur, hoc est, si cordis affectu Christum accedant, si patiuntur se ab illo tangi & sanari, hoc est, si ipsius verbo credunt, agunt pœnitentiam, agnoscunt iustam iram Dei, si propter Christi meritum precantur culpæ condonationem, & plagæ aut sanationem, aut mitigationem.

DE TERTIO.

Dicebat

Dicebat autem ad inuitatos, qui primos accubitus elegerunt: cum inuitatus fueris ad nuptias &c. Vt hac parabola superbiam damnat: ita ueram humilitatem quæ est rarissima virtus docet: de qua hoc ordine dicam. Primum, quid sit humilitas. Deinde, quot sint eius genera. Tertiò, quas habeat causas, cùm efficientes, tùm impedientes. Quarto loco, quis sit fructus & quæ præmia veræ humilitatis

Quantum ad primum attinet, ut sciamus quid sit humilitas, debemus uidere quos scriptura humiles uocat. Vocat autem Paulus humiles, quos Christus vocat pauperes Spiritu, quales sunt qui omnis propriæ uirtutis, sapientiæ & iusticiæ fiducia exinaniti, quicquid boni est ad solum Deũ referunt. Proinde humilitas est uirtus qua verissima nostri agnitione nobis ipsis vilescimus, omnis propriæ uirtutis sapientiæ, iusticiæ fiducia exinaniti, nos coram Deo prosternimus, ac in eo solo omnia bona per Christũ quærimus. Illustre exemplum est in Magdalena, in latrone, in publicano, in Dauide & alijs multis sanctis. Hæc uera est humilitas, de qua Christi promissio est intelligenda: Beati pauperes spiritu. Habemus quid sit humilitas: iã quotuplex sit uideamus. Est itaq; humilitas duplex: vna, qua corã Deo nos prosternimus: altera, qua corã hominibus nos submittim⁹: sed

cauen-

cauendum est, ne superbia laruam humilitatis inducat, quam si homo detrahere non potest, Deus certè eam pudefaciet. Sed, illa larua omissa, dicamus de uera humilitate, quæ Deum & hominem respicit. Humilitas coram Deo est uerus timor Dei, ex agnitione nostræ infirmitatis, & bonitate Dei erga nos natus: qualis fuit humilitas Manaßsis in carcere, qui postea, quam genua corporis propter angustiam carceris flectere non potuit, flexit genua cordis. Ita Abraham se humiliauit, quando se puluerē & cinerem fatebatur. Vera humilitas coram hominibus est uera dilectio, qua nos nemini præferimus superbè, sed omnibus nos sincerè accommodamus. Huius humilitatis exemplū maximum habemus in filio Dei, cuius exemplum, ut imitemur monet Paulus Philip. 2. Ita humilis fuit beata uirgo, Anna prophetissa & multi alij.

Iam de causis, sicuti promisi tertio loco, dicendum est, quæ sunt sanè multæ. PRIMA, Mandatum Dei. Primum enim præceptum requirit humiliatem erga Deum: tota secunda tabula requirit humilitatem erga hominem. SECVNDA, Exemplum Christi, vnde Paulus Philip. 2. Hoc sentite in uobis quod & in Christo, qui cū esset Deus, assumpsit formam serui. TERTIA, Consideratio tuiipsius, quid fueris

ante

ante ortũ, quid ſis ab ortu ad occaſum, qd futurus ſis poſt hanc vitã. Fuiſti ſemen & ſanguis in vtero materno, iã es in deſerto miſeriarũ huius uitæ, & tandẽ eſca eris vermiũ. QVARTA, quòd bona, ſi quæ habes, non tua ſint, ſed Dei, tibi, in aliorum bonum collata. Si ergo inde ſuperbis, aut malè eis vteris, pœnæ tibi horribiles metuendæ ſunt. QVINTA, cogitatio quòd Deus poſsit tibi auferre quicquid habes donorum, ſi illis abuſus fueris, & illi ſoli laudem non tribueris. SEXTA, quòd multi qui minora dona videntur habere, quàm tu, ſæpè utiliorẽ operã collocent Reipublicæ & Eccleſiæ, quàm tu. Nam ut Deus eſt robur panis; ita uis, qua aliquid gratum illi fit. Atq; iſtæ ſunt cauſæ ſex, quæ coniunctæ veram humilitatem efficiunt: quam impediunt duo mala: contentio & inanis gloria. Quare Paulus Phil. 2. ait: nihil ex contentione aut inani gloria, ſed per humilitatem alij alios ſe ipſos exiſtimẽt excellentiores. Qui enim contendendi libidine laborant ut deſtituuntur charitate; ita vera humilitate ſunt vacui; & ex diametro pugnat cum humilitate inanis gloria. Habemus iam, quid ſit humilitas, quotuplex & quas habeat cauſas: nunc ſequitur, quod quarto loco promiſi me dicturum, de eius præmijs & germanis fructibus.

Qui verè humilis eſt triplicem fructum,

Primum

Primum coram Deo, ſecundum coram hominibus, tertium in ſeipſo conſequetur.

Coram Deo hic primus fructus eſt, quòd verè humilis habeat Deum in ſe habitantem: Vnde Iſaias 57. in ſancto habitans, cum contrito & humili ſpiritu. Et 66. Ad quem reſpiciam, niſi ad contritum ſpiritu & trementem ſermones meos. Lucæ 2. Deus exaltat humiles 1. Petri 5. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam.

Coram hominibus percipit humilis hunc fructum. Quemadmodum ſuperbus ab omnibus contemnitur; ita uerè humilis ab omnibus honoratur; eum honeſtum nomen & fama comitatur.

In ſeipſo hos percipit humilis dulciſsimos fructus. 1. humilitas eſt mater pudicitiæ & patientiæ. 2. eſt via ad ſapientiam, Prou. 11. Vbi eſt humilitas, ibi & ſapientia. 3. eſt cuſtos timoris dei & fidei. 4. eſt opitulatrix inuocationis & ueluti exauditionis in domino cõciliatrix. Pſal. 101 Proſpexit Dominus in orationẽ humilium. 5. humilitatem gloria comitatur, Matth. 5. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum Matth. 24. Qui ſe humiliauerit, exaltabitur. Prou. 29. Humilẽ ſpiritu ſuſcipiet gloria, nõ quòd humilitas iſta mereatur; ſed quòd iſta cõtingant humilibus propter humilitatem Chriſti, cui gloria in ſæcula ſæculorum AMEN.

DOMINICA XVIII. TRINITATIS, EVANGELIVM MATTH. 22.

CVm audiſſent Phariſæi, quòd obturaſſet Ieſus os Sadducæis, conuenerunt in unum, & interrogauit eum unus ex eis, legis doctor quiſpiam tentans eum, & dicens: Magiſter, quod eſt mandatum magnum in lege? Ait illi Ieſus: Diliges dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc eſt primū & magnum mandatum. Secundum autem ſimile eſt huic: Diliges proximum tuum perinde atq; teipſum. In his duobus mandatis tota lex & Prophetæ pendent. Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus dicens: Quid uobis uidetur de Chriſto? cuius filius eſt? Dicunt ei: Dauid. Ait illis: Quomodo ergo Dauid in ſpiritu uocat eum Dominum? dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis: Donec ponā inimicos tuos, ſubſellium pedum tuorum. Si ergo Dauid uocat eum Dominum, quomodo filius eius eſt? Et nemo poterat ei reſpondere quicquā, neque auſus fuit quiſquam ex eo die eum amplius interrogare.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet ſummam doctrinæ Chriſtianæ, videlicet doctrinam legis & Euangelij. Phariſæus proponit quæſtionem de lege. Chriſtus rurſus de Euangelio: ſed diuerſo conſilio. Phariſæus enim de lege interrogat tentandi & calumniandi cauſa: Chriſtus autem eo animo quærit de Euangelio, vt errantes Iudæos & Phariſæos deducat in veram legis & Euangelij cognitionem. Illi enim quia putarunt homines ex legis operibus iuſtificari, Euangelium contempſerunt putantes non eſſe opus alia doctrina ad ſalutem conſequendam, quàm legis, quorum errorem confutat Chriſtus. Vide hîc Chriſti bonitatem. Tametſi Phariſæi ex malicia interrogant: tamen Chriſtus ex officio reſpondet, & tradit abſolutam doctrinam de lege & Euangelio. Proinde ſumma huius Euangelij eſt, quòd Chriſtus totam legem & Prophetas reuocet ad hæc duo capita, quæ ſunt dilectio Dei & dilectio proximi. Deinde de Meſsia quærit, hoc eſt, de ſeipſo, ut oſtendat qualis ſit, nimirum Deus & homo, qui ideo promiſſus erat patribus, vt deſtrueret opera Diaboli & benedicerentur in ipſo omnes cognationes terræ, qui ſacerdos effectus iram

iram Dei placaret, soluto precio pro nobis.

Loci tres:

I. De Sadducæis, quibus Dominus os obstruxit.

II. Quæstio de legis summa & norma cultus Dei.

III. Quæstio de Messia.

DE PRIMO.

Pharisæi audientes, quòd silentium imposuisset Sadducæis, conuenerunt in unum. Tametsi Pharisæi & Sadducæi inter se diuersam religionem, & diuersas opiniones defendebant: Tamen in hoc conueniunt, quòd utrique se Christo opponant. Herodes & Pilatus fuerunt hostes: verum in hoc conueniunt, quòd ambo cupiant Christum è medio sublatum. Ita impietas conspirat aduersus Christum & eius sanctum Euangelium. Quantum autem ad id, quòd dicit Christū silentium imposuisse Sadducæis, attinet, sciendum est, quòd Sadducæi, qui negarunt animas uiuere post mortem & sustulerunt resurrectionem mortuorum, Christum impugnarunt, vt uel suæ sententiæ subscriberet, vel exponeretur ridendus rudi populo, qui ab istis doctoribus erat seductus. Adorti sunt ergo Christum hoc modo: si resurrectio mortuorum erit, multa incommoda,

multa dissidia, & magnæ absurditates sequentur. Hoc ita probare conantur. Mulier quædã apud nos fuit, quæ nupserat septem viris, uni post alterum: iam si futura est resurrectio mortuorum, resurget ista mulier, resurgent & septem mariti, quos habuit illa. Iam si vnus ex illis ei adhæserit, alij mouebunt ei lites: si omnes simul cum illa vnà habitauerint, nihil erit mulieri molestius & uiris difficilius. Cum igitur hæc absurda sequerentur resurrectionem mortuorum male asseritur resurrectio mortuorũ. Hoc fuit eorum ratiocinatio, quorum officium erat rectè populũ instituere de spe uitæ eternę, à qua perfidè homines auocant: & tamen iusti videri uolunt. Sed his Christus os obstruit & ita silentium imponit, vt conuicti verbis Christi non habeant quod dicant. Hos ergo reprehendit, confutat & docet. Reprehendit quòd ignorent scripturam, & tamen voluerint esse scripturæ doctores. Confutat manifestè, proposito exemplo: Deus est Deus viuorũ: Deus est Deus Abraham, Isaac, Iacob: Ergo Abraham Isaac & Iacob viuunt. S. illi uiuunt, viuunt aut secundum corpora, aut animas: non secundum corpora, quia illorum sepulchra nostis, igitur secundum animas, quas vos mori cum corpore falsò dicitis. Nunc autem animæ viuunt, ut suo tempore r[...]ant in corpora, ut qui bona fecerant in

rant in hac uita, mercedem recipiant, & qui mala, luant supplicia iusta. Hæc summa est cōfutationis. Quid docet? Duo. Vnum, quòd mortui resurgant potentia & uirtute Dei, cui nihil impossibile est. Potuit ex nihilo omnia creare, cur non poterit animas ad corpora reuocare, præsertim cum illud & decreuerit & ipsius iusticiæ & gloriæ intersit. Paulus Phil. 2. ait: Nos expectamus saluatorem de cœlo Christū Iesum, qui transfigurabit nostra contempta corpora, ut fiant conformia glorioso corpori ipsius per eam potentiam, qua potest sibi omnia subijcere.

Cum igitur ratio nostra incipit disputare de resurrectione, opponamus illi quatuor. Decretum Dei, omnipotentiam Dei, iusticiam & gloriam Dei.

Decretum, quia ordinauit & proposuit se velle excitare mortuos. Hoc decretum, quia Deus est immutabilis, nunquam antiquabit. Et extant huius decreti quædam exempla. Christus Dominus resurrexit à mortuis: Enoch viuus in cœlum translatus est: Helias in curru ardenti in cœlum viuus subuectus est.

Omnipotentia opponatur rationi, quæ putat impossibilem esse resurrectionem mortuorum. Si enim non possit facere quæ

decreuit, non esset omnipotens. Si non omnipotens, neq; Deus dici posset.

Iusticia est, ut reddat benè meritis præmia, & impijs supplicia. Iam videmus quòd in hac uita, pijs ut plurimum malè sit, impijs verò benè. Sed nunc cum iusticia Dei requirit ut benè bonis sit & malis malè, & id non fit in hac uita, necesse est aliam vitam restare, in qua Deus iuxta suæ iusticiæ normam pijs vitam æternam, impijs uerò infernales pœnas reddat.

Gloria Dei etiam opponenda est Sadducæorum opinioni & rationi nostræ. Deus condidit hominem in suam gloriam, ut se perpetuò prædicet & glorificet: quod sanè non fieri posset, nisi esset resurrectio mortuorum.

Præterea docet Christus Sadducæos de statu hominum post resurrectionem. Non erit illic usus coniugij, non erit procreatio sobolis: sed uiuent perpetuò in omni æternitate casti sicut Angeli Dei. Quare non est metuendũ bellum inter maritos multos, qui unam & eandem uxorem unus post alium in hac uita habuerunt. Hæc sint dicta de Sadducæis, confutatione errorum eorum & confirmatione nostri de resurrectione mortuorum: cuius fidem in nobis confirmabunt, decretum Dei immutabile, potentia, qua sibi omnia subijcere potest, iusticia qua reddit unicuiq; iuxta facta sua,

sua, gloria quæ illi reddatur à sanctis in omni æternitate.

DE SECVNDO.

Procedit Pharisæus, interrogat Christũ quodnam sit summum legis præceptum. Dominus respondet: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex totis uiribus tuis, hoc est maximum & primum mandatum. Secundum est huic simile: Diliges proximum tuum sicut teipsum. In his duobus mandatis tota lex & Prophetæ pendent. Id est, quicquid Prophetæ & Moses de uero cultu Dei docent, sub his duobus capitibus continentur. Cum nuper Dominica decimatertia Trinitatis & sæpè aliâs de lege Dei dixi, quæ sit: quis sit eius usus: quòd nemo possit ei satisfacere: & quomodo pijs sit abrogata, nolo hîc eadem repetere, sed duo dicam: Vnum cur Christus secundum mandatum de diligendo proximo dicit simile esse primo de diligendo Deo. Deinde, quia Christus dicit totam legem & Prophetas in his duobus mandatis pendere, idq; ideo, quia quicquid Moses & Prophetæ docuerunt de cultu Dei, his contineatur: dicam pauca de vero cultu Dei, ut nobis certa eius ratio constet.

Quantum ad primum attinet, sciendum est, quòd secundũ præceptum de amando pro-

ximo non dicatur ſimile primo uel ordine, uel obiecto, vel gradu dilectionis. Nam ordine primum præceptum prius eſt. Obiectum primi præcepti eſt Deus, ut ſecundi præcepti obiectum eſt homo proximus. Gradus dilectionis requirunt, ut ſummum bonum maximè ametur: deinde reliqua quæque ſuo ordine iuxta ſuæ dignitatis gradus. Non eſt ergo ſecundum primo ſimile ordine, obiecto, aut gradu dilectionis. Quomodo ergo eſt ſimile? Primum affectu dilectionis, quia utrumque requirit puram dilectionem. Deinde obligatione. Nam utrumque nos obligat vel ad obedientiam, uel ad pœnam. Poſtremò conſecutione obedientiæ. Qui enim dicit ſe diligere Deum & proximum ſuum odit, mendax eſt, ait Apoſtolus Iohannes. Hoc ſit breuiter dictum, quomodo ſecundum præceptum ſit ſimile primo de diligendo Deo: nunc de vero cultu Dei dicam, quoniam de dilectione Dei & proximi præcepta materiam cultus Dei continent.

Vt igitur doctrinam de vero Dei cultu melius intelligamus, quatuor quæ ad eius explicationem faciunt ordine dicam. 1. tradam regulam ad quam exigendus, & probandus eſt cultus Dei. 2. oſtendam cultus Dei ſolidum fundamentum. 3. quodnam opus rectè

dici posſit cultus Dei aperiam. 4. indicabo, quinam homines verum cultum Deo præſtare poſſunt. His quatuor ritè cognitis conſtabit nobis quænam ſit vera colendi Deum ratio.

Quantum ergò ad regulam cultus Dei attinet, hoc ſtatuatur pro generali & immota regula, quòd nullus cultus Deo placeat, niſi quem ipſe inſtituit. Hanc regulam non omnes recipiunt, quare nobis eſt firmis fundamentis munienda. Primum itaq; Deus apud Iſaiam Prophetam, & Chriſtus in Euangelio hanc regulam confirmat his verbis: fruſtra me colunt docentes doctrinas mandata hominum. Et ſpiritus ſanctus per os Pauli Coloſ. 2. damnat omnem cultum, quem homines ſibi fingunt. Et Dominus apud Ieremiam dicit: in præceptis meis ambulate. Deinde impoſsibile eſt placere Deo ſine fide. Cultus autem præſtatur, ut placeat: quare ex fide fieri eum neceſſe eſt: ex fide autem fieri nequit, niſi habeat mandatum & manifeſtum verbum. Fides enim ex uerbo pendet. His certiſsimis rationibus ita confirmatur regula cultus Dei, ut qui contradicere pergit, ſtultior eſſe videatur, quàm qui negat ſolem exortum eſſe, cum ſit clariſsimus dies. Hanc igitur regulam firmiter teneamus,

nec ſinamus eum à nobis extorqueri ulla ſophiſtica.

Huius regulæ uſus eſt multiplex. 1. hac regula ſtabilitur authoritas legislatoris. Vbi enim in repub. liberum eſt unicuiq; condere leges, uileſcit authoritas ſuperioris Domini. Hanc authoritatem ſibi uendicat Dominus in præcepto primo, cum inquit: Ego ſum Iehoua Deus tuus &c.

Secundus vſus huius regulæ eſt, quòd liberet hæc regula ab errore, ne erremus in colendo Deo.

Tertius eſt, quòd impediat ſuperſtitiones & petulantiam hominum in excogitandis nouis cultibus.

Hactenus de regula cultus Dei ſit dictum, videlicet quòd nullus cultus Deo placeat, niſi quem ipſe inſtituit, & de huius regulæ confirmatione vſuq;: nunc quod ſecundo loco propoſui, breuiter dicam de fundamento cultus Dei.

Fundamentum autem hoc poſitũ eſt cùm in cognitione Dei vera, tùm in cognitione noſtri ipſorum. Cognitionem Dei conſequimur verbo & teſtimonio verbo addito. Vtrumque enim nos docet. 1. quòd Deus ſit fons omnis virtutis ſapientiæ, iuſticiæ & veritatis. 2. quòd illi omnis gloria tribuenda ſit. 3. quòd ad iuuandum

uandum sit promptissimus. 4. quòd velit omnes ad se confugere in quouis periculo. Cognitionem nostri consequimur ex duabus rebus: ex consideratione imaginis Dei, ad quam homo creatus est, & ex præsentium virium nostrarum æstimatione. Consideratio imaginis deducit nos ad cogitationem finis, propter quem creati sumus homines rationales, monstratq; officium, in quo nos perpetuò occupari decet, nimirum ut referremus imaginem Dei in omni sanctitate & puritate. Æstimatio præsentium uirium cogit nos fateri, quòd nequaquam debitum officium præstare valeamus. Pertinet igitur hæc duplex cognitio eò, ut Deo quidem omnem gloriam tribuamus: nobis uerò omnẽ gloriandi materiam adimamus: monstratque nobis hæc cognitio nostras sordes & imbecillitates. His ita explicatis de regula cultus Dei & eius vero fundamento: accedam ad illud, quod tertio loco proposui, & clarè definiam quis sit cultus Dei.

Est itaq; cultus Dei opus mandatũ à Deo, factum ex fide, in celebrationem gloriæ Dei principaliter. Hìc primum indicatur quæ opera sunt cultus Dei, nempe sola illa quæ Deus in lege sua præcepit, quemadmodum ex regula supra tradita clarè liquet. Deinde additur fides, vnde opus debet procedere. Est enim illa

omnis operis boni effectrix: idque ideo, quia nullum opus potest placere Deo, nisi prius persona placeat: placet autẽ persona fide. Sacrificat Cain: sacrificat Abel. Vterq; habuit mandatum Dei: sed sacrificium Cain non fuit cultus Dei, sicut Abelis fuit. Quare? quia Cain fidem non habuit: Abel uerò habuit. Dant elemosinam Cornelius Acto. 9. & Pharisæus. Vterque mandatum habuit: sed opus Cornelij fuit cultus Dei, quod ex fide profectum est: Pharisæi uero fuit abominatio, quia persona Deo non placuit. Duo rustici arant agros, hic Deo cultum tribuit arans in timore Dei, expectans benedictionem à Deo: Alter non placet, quia fide & timore Dei vacat. Vterq; tamen habet mandatum operis: in sudore vultus vesceris pane tuo. Ancillæ quæ præstant obedientiam suæ heræ fortè in verrendo pauimento, & ambæ habent mandatum Dei: sed illa, quæ fidem ad laborem adfert, cultum Deo reddit: quæ verò fide destituitur, facit quidem quod debet ex officio, sed eius opus cultus Dei dici non potest.

Præterea opus mandatum, & ex fide factum debet tendere in gloriam Dei principaliter. Hoc confirmatur Isaiæ testimonio: omnem qui inuocat nomen meum, in gloriam meam creaui eum, formaui eum, feci eum. Sed quid

quid est Deum glorificare? Breuiter, est illi omnem gloriam tribuere & eum corde, ore confessione & moribus celebrare.

Sequitur quod quarto loco me dicturum promisi, scilicet quinam possint Deo verum cultum præstare. Hoc tametsi ex superioribus colligi potest: tamen illud hic breuiter dicam. Illi soli Deum colere possunt, qui habent ad illum accessum: soli autem filij Dei habent ad illum accessum: Quare illi possunt soli Deo uerum cultum præstare. Sunt autem filij, omnes qui credunt in nomen eius Iohan. 1. & hi per fidem accessum habent ad Patrem Roma. 5. Et ea de causa Christus docens suos orare, iubet dicere: Pater noster qui es in cœlis, significans tantum filios inuocare posse. Hæc de vero cultu Dei sint dicta, cuius summa continetur dilectione Dei & dilectione proximi: nunc restat ut dicam de tertia doctrina.

DE TERTIO.

Quid uobis (inquit) uidetur de Christo cuius filius est? Dicunt ei, Dauidis est filius. Pharisæi putarunt se iustos esse lege: quod si verum fuisset, frustra Christus promissus fuisset. Sic enim Paulus Galat. capite 2. ait:

Si iusti-

Si iusticia est ex lege, Christus frustra mortuus est. Quærit igitur Dominus de Mesia, id est, Christo, ut ea mentione excitet eos ad cognoscendum & meditandum finem legis, & cogitandum cur Mesias esset promissus. Quòd si rectè fecissent, ita fuissent ratiocinati: Mesias est promissus, ut tollat peccatum, sicut ipse Isaias testatur: ipse languores nostros tulit. Genesi 15. In semine tuo benedicentur gentes. Ergo necessum est, ut non tantum sit homo filius Dauid: verumetiam Deus Dominus Dauidis, quemadmodum & Psalmus testatur: Dixit Dominus Domino meo. Ex hac ratiocinatione & rectè de lege & rectè de Christo iudicassent, & Christum ut verum saluatorem fuissent amplexi, cui sit honor in sæcula sæculorum,

AMEN.

DOMINICA XIX. TRINITATIS, MATTH. 9.

IEsus ingressus nauem, traiecit, ac uenit in suam ciuitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumque uidisset Iesus fidem illorum, dixit paralytico: Bono animo esto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam è scribis dicebant intra

intra ſeſe: Hic blaſphemat. Et cum uidiſſet Ieſus cogitationes illorum dixit: Quare uos cogitatis mala in cordibus ueſtris? Vtrum enim eſt facilius dicere, Remittuntur tibi peccata, an dicere, Surge & ambula? Vt autem ſciatis, quòd poteſtatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico: Surge, tolle tuũ lectum, & abi in domũ tuam. Et ille ſurrexit, abijtq; in domũ ſuam. Turbæ uerò quæ uiderant, admiratæ ſunt, & glorificauerunt Deum, qui dediſſet poteſtatem talem hominibus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium continet unum ex miraculis, quibus Dominus ſuam potentiam uoluntatem & officium teſtatur, & ſimul confirmat ſuæ doctrinæ certitudinem. Narratur enim in præſenti Hiſtoria quomodo Chriſtus paralyticum ſanet: quod factum non excipiunt auditores eodem modo. Phariſæi enim blaſphemant: turba viſo miraculo admonetur de preſentia Dei: confirmatur de Chriſti doctrina: vnde non ſolum timorem & fiduciam concipit, verumetiam ueros edit fidei fructus & prædicat bonitatem Dei. Eſt proinde hoc Euangelium, ueluti pictura quædam, in qua reg-

num

num Christi in hoc mundo depingitur, in quo sunt qui infirmos ad Christum deducunt. Sunt etiam qui murmurant, ut Pharisæi omnibus temporibus. Sunt quoq; qui uerè timent Deū, eumque ob sua facta glorificant. Inter hos uarios auditores stat in medio Christus, recipit ad se uenientes, neminem ob miseriam contemnit, sanat vulnera, remittit peccata, ac suo spiritu sancto, veluti balsamo preciosissimo, liuores nostros mitigat & sanat. Hæc summa & hic scopus est hodierni Euangelij, quod docendi causa, in tres diuidam locos.

I. De ijs qui hunc paralyticum in lecto iacentem ad Christū portant, ut sanet ipsum.

II. Murmur Pharisæorum accusantium Christum, & eius defensio.

III. Miraculorum Christi finis & usus.

DE PRIMO.

Et ascendens Iesus in nauiculam &c. Hìc omnium primum animaduertenda est occasio miraculi hìc à Domino editi. Christus, inquit, ascendit in nauiculam, transfretauit & uenit in suam ciuitatem, id est, Capernaum.

Illic

Illic enim frequentius erat. Quæ causa fuit huius profectionis? fuerat in terra Gerasenorum, vbi dęmoniacum curauit, & cum dæmones peterent, vt sibi liceret in porcos intrare, Dominus annuit, & ita grex porcorum ruit in mare præceps & suffocatus est. Hoc cum uiderent incolæ, venerunt ad Iesum rogantes ipsum, ut à se discederet. Pluris enim suos fecerunt porcos, quàm Christum cum suo Euangelio: qui sanè hodie multos socios habent, quos iure vocare possumus Gerasenitas. Duo ergo hic obseruentur: Vnum, quod nobis uitandum proponitur. Alterum, quod omnibus pijs imitandum commendatur. Vitanda est ingratitudo gerasenorum, qui pluris petasonem, quàm salutem fecerunt. Quorum similes maxima pars eorum est, qui Christiano nomine gaudent. Imitanda nobis proponitur industria Christi, qui quamuis occasionem nactus, pomeria sui regni dilatare studuit. Vt enim hac sua profectione ostendit, quantum hominum sitiat salutem: ita nobis omnibus commendat suo exemplo in officio diligentiam.

Iam sequitur prima huius Euangelij pars. *Et ecce offerebant ei paralyticum in lecto iacentem, & uidens* IESVS *fidem illorum dixit paralytico: Confide fili:*

fili: Remittuntur tibi peccata tua. In hac prima huius Historiæ parte habemus quatuor, quæ obseruare utile fuerit. Primum exemplum baiulorum. 2. paralyticus ipse. 3. respectus Christi in fidem eorum. 4. quomodo excipitur paralyticus à Christo.

In baiulis ex certis indicijs prodit se illorũ fides, quæ ita ardet ubicunq; uerè est, ut nullis cineribus eius flamma suffocari posit. Hæc fides uel inde concepta erat, quòd ipsum docentem & sanantem prius uiderant, vel ex fama, quæ ad eos peruenerit de factis Iesu; summa est quòd sibi persuaserint, quòd afflictos reciperet & iuuaret. Hæc uiua horum baiulorum fides quintuplicem fructum edit: quorum primus est confesio Christi, quem tũ confiteri in tanta hostium rabie fuit arduum & rarum. Secundus, inuocatio quæ non magis abesse potest à fide, quàm calor ab igni. Omnia enim uota credentium, quæ nunquam intermittuntur, sunt inuocationes. Tertius, fortitudo animi quòd se exposuerint periculo vitæ propter confesionem Christi: Nam Pharisæi, scribæ & pręcipui homines in isto populo persequebantur omnes, qui Christo aliquid honoris tribuerunt. Quartus, dilectio proximi, qua sincerè proximum suum complexi sunt. Quintus, labor & molestia propter salutem proximi. Nam non solum

ſolum portant illum, quod fuit charitatis intimæ: verumetiam cum rectà ad Chriſtum propter turbam venire non poſſent, aſcendunt tectum & per tabulatum demittunt languentem: quod factum non caruit periculo.

Quid nos hinc diſcemus? Cum his baiulis uel inuito mundo confiteamur Chriſtũ: inuocemus ipſum, cum pro nobis ipſis, tum pro alijs: exponamus nos periculo propter ueritatem Euangelij, ſi res ita poſtulauerit: intimè diligamus proximum, non ſolum affectu, ſed opere etiam: & nullos detrectemus labores, modo eis prodeſſe valeamus.

ALTERVM, quod in hac prima parte obſeruandum dixi, eſt ipſe paralyticus, in quo tria ſunt obſeruanda. Morbus, morbi cauſa, & quòd ſe ad Chriſtum portari voluerit. Morbus fuit paralyſis, quæ eſt vbi alterum latus aut dextrum, aut ſiniſtrum ſenſum & motum perdit. Morbus ſanè grauiſsimus, quo totum officium hominis impeditur. Cauſa morbi duplex: Vniuerſalis, quæ eſt peccatum originis in omnibus hominibus: & ſpecialis, quæ ortum habuit vel ex intemperantia, vel à grauiori aliqua perturbatione animi. Quòd autem ſe ad Chriſtum portari voluerit, ſignificat ſe fidem habere in Chriſtum, quemadmodũ & ipſi qui illum portarunt.

Hoc exemplum paralytici imitemur & nos. Morbum nostrũ internum & externum agnoſcamus, peccatum noſtrum fateamur, & cum hoc paralytico ſinamus nos ad Chriſtum unicum medicum portari.

TERTIVM, quod in hac prima parte conſiderandum admonui, eſt quòd Ieſus viderit fidem illorum, hoc eſt, baiulorum & paralytici. Vnde hæc diſcamus: primum, quo ſit erga nos Chriſtus affectu. Non enim aliter eſt erga nos quàm erga hunc paralyticum affectus. Nam non eſt perſonarũ acceptor Dominus. Deinde, quòd Chriſtus non tam magnitudinem peccatorum reſpiciat, quàm fidem. Hæc impetrat à Chriſto ſalutaria animę & corpori. Quamuis autem exiſtimem hunc paralyticum aliquam ſcintillulam fidei habuiſſe; tamen non repugno, ſi quis dicat baiulos habuiſſe fidem & non ipſum paralyticum. Non eſt enim inſolens beneficia corporalia, imò etiam ſpiritualia impetrari aliena fide. Vt enim aliquis ſua ſapientia poteſt efficere vt alius euadat ſapiens; ita qui credit, ſua fide poteſt alijs fidem impetrare. Verum ſicut nemo eſt ſapiens aliena ſapientia, ſed ſua; ita nemo ſaluatur aliena fide, ſed ſua propria. Hîc ergo diſcamus & orare pro alijs, vt gratia Dei illis augeſcat, & petere ab alijs,

vt ſuis

vt ſuis nos precibus Deo commendent. Multum enim ualet deprecatio iuſti.

QVARTVM, quod in hac prima parte ſpectandum propoſui, eſt modus, quo hunc paralyticum excepit, qui hiſce verbis exprimitur: Confide fili: remiſſa ſunt tibi peccata tua. Hic duo perpendantur: Vnũ, cur ita exceperit hunc afflictum; alterũ, excipientis oratio.

Hic paralyticus petit liberationem à morbo corporis: cur ergo dicit remiſſa ſunt tibi peccata tua? Magnæ ſunt profectò & graues cauſæ.

PRIMA eſt, vt doceat morbos ſtipendia peccati eſſe, vt Paulus dicit: ſtipendium peccati mors. Et Chriſtus Iohan. 5. dicit cuidam quem ſanauerat: Ecce ſanus factus es, caue ne poſthac pecces, ne quid deterius tibi eueniat. Et 1. Cor. 11. Propter irreuerenter vſurpatam Domini cœnã, multi fuerunt mortui & multi infirmi.

SECVNDA, vt doceat vnde ſit inchoanda curatio corporis, nimirum ab animo, cuius maculæ prius ſunt expurgãdę, quàm adhibeas corporis medicinam. Seruemus igitur hunc in noſtris morbis curandis ordinem. Primum agnoſcamus morbum: Deinde agamus pœnitentiam, & petamus propter Chriſtum remiſsionem peccatorum: tum vtamur mediis

ordinatis in timore Dei, & cum gratiarum actione: & agnoscamus medicum ministrum Dei esse, qui vice Dei manum nobis curandis adhibebit.

TERTIA, vt hac oratione Pharisæos arguat, qui nec de sua persona, nec officio sincerè iudicarunt. Semper enim sunt qui in operibus Dei quærunt, quod cauillentur: quod nos monebit ne officium nostrum minus diligenter obeamus.

QVARTA, vt hanc occasionem nactus plenius doceret de sua persona, affectu erga homines, & officio ad quod erat à Patre in mundum missus.

Iam expendamus orationem Domini. Ait enim paralytico: fili confide, remittuntur tibi peccata tua. Hæc verba filij Dei sunt, quare diligenter sunt expendenda. Hæc vox FILI opponenda est desperationi, quam ei morbus præsens persuadere voluit. Vox CONFIDE, opponenda est maledictioni, quam mala conscientia misero conata est persuadere. PECCATA, inquit, TVA. Hîc gratia superabundat peccatum. Vox REMITTVNTVR opponenda est somnio satisfactionis meritorum & iusticiæ legis. Remittuntur, inquit, peccata: beneficium gratiæ huic misero uoce sua accommodat. Habemus ergo hîc doctrinam salutis, remissionis

pecca-

peccatorum, iustificationis & adoptionis. Hæc enim beneficia perpetuò cohærent ita connexè, ut à se inuicem diuelli nequeant. Fidem requirit: credenti remittit peccatum: absolutum à peccato adoptat in filium, & ut iustum acceptat, quem iustificauit etiam glorificabit colla-ta æternæ salutis beatitudine. Nec est alia ratio ulla consequendi salutem, quàm quæ in hoc exemplo nobis commendatur. Paralyticus tria facit: agnoscit peccatum suum: agnoscit se iustè puniri ob peccatum: confidit in filium Dei. Christus rursus tria: Remittit peccatum: adoptat in filium: & acceptat ad vitam ęternam. Tu hoc exemplum imitare. Agnosce seriò peccatum: agnosce iustum Dei iudicium: & confidito in filium & verè senties quòd Christus sua beneficia sit tibi collaturus. Hæc sint de prima huius Euangelij doctrina dicta: sequitur secunda.

DE SECVNDO.

Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se: hic blasphemat. Et cum vidisset cogitationes eorum dixit: ut quid cogitatis mala in cordibus uestris? Hîc scribarum murmur & Christi responsio docent quomodo regnum Christi & Sathanæ inter sese concurrunt. Habemus hîc duo: quorum alterum est accusatio scribarum accusantium Christum: Alterum

est Christi iustissima defensio. Accusatio scribarum hæc fuit. Iste blasphemus est. Quare? quia dicit se remittere peccata, quod solius dei est. Est enim usu scripturæ blasphemia creaturæ tribuere, quod est Dei proprium: Iam dimittere peccatum est Dei proprium, quod vel ex Isaia constat, vbi Dominus per os Prophetæ ait: Ego sum, ego sum qui iniquitates tuas deleo propter me & peccatorum tuorum non recordabor ultra. Hinc iam immota consequentia existimant se concludere Christum blasphemum esse hoc modo. Quicunq; sibi tribuit quod Dei est proprium est blasphemus. Iste Iesus sibi tribuit, quod est Dei proprium. Igitur iste Iesus est blasphemus. Et profecto vera fuisset ratiocinatio, si Christus fuisset scribis similis, hoc est, si merus homo esset & non Deus. Videte quæso quanto sunt nostri Papistæ & Monachi deteriores his scribis. Scribæ verbo Dei edocti defenderunt hanc propositionem: Nemo potest remittere peccatum nisi solus Deus. Verum Papistæ remissionem peccatorum tribuunt sanctorum meritis, missis & indulgentijs: qui non communicant gratis, sed vendunt magna pro pecunia. Mirabile sanè mercatorū genus. Vendunt quod non habent: vendunt fumos verborum & accipiunt

cipiunt aurum: ementibus promittunt cœlum, ſed conferunt infernum.

Sed quid dicemus de miniſtris verbi? Remittunt ne illi peccatum? Non remittunt ipſi, ſed annunciant remiſsionem peccatorum omnibus, quos inuenerint ſimiles huic paralytico eſſe: non dant de ſuo, ſed offerunt alienum mandato Chriſti: offerunt remiſsionem peccatorum uoce Euangelij. Quicunq; hanc vocem fide recipiunt, remiſsionem peccatorum accipiunt abſq; omni dubio. Dicit enim Chriſtus qui vos audit, me audit.

Sed quid Chriſtus ad hanc accuſationem facit? Viſis cogitationibus eorum dixit: Quid cogitatis mala in cordibus ueſtris? Quid eſt facilius dicere; Remittuntur tibi peccata tua, an dicere ſurge & ambula. Hîc Chriſtus tria facit. 1. vidit cogitationes eorum, quod eſt ſolius Dei. Vnde ſcribæ debebant cogitaſſe, quòd Chriſtus plus eſſet, quàm merus homo: nemo enim hominū poteſt alterius ſcire cogitationes. Solus enim ſpiritus Dei ſcrutatur profunda cordiū. 2. arguit eos; Quid, inquit, cogitatis mala in cordibus ueſtris? quaſi diceret: Vos de me peruerſè cogitantes peccatis. Notemus ergo ꝙ malæ cogitationes ſint peccata. 3. ſigno uiſibili cōfirmat occultam

ſuam diuinitatem, quaſi diceret, vos dicitis: Qui tribuit ſibi quod eſt ſolius Dei, eſt blaſphemus. Nomini enim Dei & famæ nocet. Hoc ſanè uerum eſſe fateor. Sed quòd me Deũ eſſe non creditis, erratis: quare vos blaſphemi eſtis, non ego. Vt autem hoc oſtendam & conuincam me verum Deum eſſe, hunc paralyticũ ſolo nutu ſano: quod ſanè diuinæ eſt potentiæ. Si hoc poſſum diuina potentia, cur non etiam peccata remitterem? Quis poteſt morbum penitus tollere, niſi qui morbi cauſam tollit? Iam ueſtris oculis uidetis me morbum tollere. Cur non etiam creditis me poſſe auferre peccatum morbi cauſam? ita Chriſtus ad facta ſua prouocat, quę de ipſo teſtimoniũ ferunt. Ita enim apud Iohannem dicit: ſi mihi non creditis, credite operibus meis, quæ teſtimonium perhibent de me. Ex hac ergò ſecunda doctrina tria diſcamus. 1. perpetuam pugnam eſſe inter regnum Chriſti & Sathanæ: ſemper enim murmurat Sathan & varias technas excogitat, ut Chriſti regnum inuadere poſsit, iuxta illud: Tu inſidiaberis calcaneo eius. 2. Chriſtum ſua ſapientia & potentia ſuperare potentiam & conſilia Sathanæ, iuxta illud: non eſt ſapientia, non eſt conſilium aduerſus Dominum. 3. vt nos ei ſubijciamus, & eum verũ Deum agnoſcamus & confiteamur cum omnibus, qui in uera pœnitentia ad illum confugiunt.

DE

Videntes autem turbæ timuerunt & glorificarunt Deum. Hîc habemus effectum & fructum huius miraculi apud ſpectatores, quẽ fructum Euangeliſta ſua hiſtoria ad nos transfert. Sæpè de miraculis Chriſti dictum eſt, ideo hîc pauca dicam. Chriſtus hoc miraculo confirmauit ſuam diuinam potentiam, ſuam paternam voluntatem erga homines, ſuũ officium, quod eſt ſaluare, ad quod eſt miſſus, & veritatẽ ſuæ doctrinæ obſignauit tanquam anthentico ſigillo & regio. Deinde in auditoribus concepta eſt fides, timor Dei è fide manauit & ex fide Deum glorificauerunt corde, uoce, confeſsione, & moribus. Hinc ergò & nos iſta quatuor de Chriſto colligamus, ac vnà cum his ſpectatoribus concipiamus fidem, timeamus Deum glorificemusq; eum, qui eſt laudandus in ſæcula ſæculorum

AMEN.

DOMINICA XX. TRINITATIS, MATTH. 22.

SImile factum eſt regnum cœlorum homini regi, qui fecit nuptias filio ſuo. Et emiſit ſeruos ſuos, ut uocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant uenire. Rurſum emiſit

alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia mactata sunt, & omnia parata, uenite ad nuptias. Illi autē neglexerunt & abierunt, alius in uillam suam, alius uerò ad negociationem suam. Reliqui uerò tenuerunt seruos eius, & contumelijs affectos, occiderunt. Rex autē cum audisset, iratus est, & missis exercitibus suis, perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis. Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerunt digni. Ite ergò ad exitus uiarum, & quoscunque inueneritis, uocate ad nuptias. Et egressi serui eius in uias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Ingressus autem rex, ut uideret discumbentes, ubi uidit illîc hominem non uestitum ueste nuptiali, ait illi: Amice, quomodo hûc intrasti, non habens uestem nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dicit rex ministris: Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt uocati, pauci uerò electi.

ENARRATIO TEXTVS.

Quod

Quod Christus perpetuò facit, id etiam in hodierno Euangelio facit. Nam ut bonus & fidelis Pater suos liberos ad uitam honestam hortatur, idq; uarijs modis: ita Christus Dominus & Pater futuri sæculi non una uia contentus est, sed multas tentat, quò suos in officio retineat. Aliâs enim id agit blandis uerbis, ut cum apud Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam uos. Aliâs paternis promissis, ut cum dicit: qui uenerit ad me dabo illi aquā uiuam. Aliâs muneribus, cum præsentia confert beneficia. Aliâs minis, ut cum dicit Marci 12. ueniet & perdet colonos istos & dabit uineā suam alijs. Ad eundem modum in hoc Euangelio, partim minis agit, proposito paradigmate. Minatur enim extrema ijs, qui recusauerint ad suas uenire nuptias induti ueste nuptiali: partim promissionibus, quòd uenientes & ornatos ueste nuptiali uelit magnificè excipere & benè tractare. Proinde huius Euangelij summa est, quòd Christus requirat à suis uitam adeo sancta uocatione dignam, & minetur ijs horrenda supplicia qui in Ecclesia uixerint sine pœnitentia & sanctificatione, quæ uestis illa nuptialis est, quam hic sponsus requirit.

Loci tres:

I. Explicatio parabolæ nuptiarum.

II. Re-

II. Reprehensio eius qui in nuptijs sedet sine veste nuptiali.

III. Querela Christi: multi sunt vocati, pauci electi.

DE PRIMO.

Simile factum est regnum cœlorum homini Regi. Vt autem quò nobis fiat dulcius præsens Euangelium, similitudinis huius partes uideamus, quæ sunt multæ.

PRIMA: Regnum cœlorum hoc loco significat Ecclesiam congregatam voce Euangelij, quod à Petro vocatur gens sancta & regnũ sacerdotum, genusq; electum.

SECVNDA: homo rex significat Deum Patrem cœlestem, quem Paulus Regẽ Regum & Dominum dominantium appellat.

TERTIA: regis filius est Dominus noster Iesus Christus, de quo inquit: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. Hunc Dei filium Dauid sponsum nominat ornatum decoro sancto.

QVARTA: huic filio Pater nuptias fecit, quando nostra causa eum nasci voluit ex beata uirgine, qui tanquam sponsus, vt loquitur Dauid, de thalamo suo procedit. Hic Ecclesiam sibi tanquam sponsam adiunxit & eam sibi desponsauit, iuxta hoc Hoseæ Prophetæ dictum:

sponsabo

ſponſabo te mihi in ſempiternum & ſponſabo te mihi in iuſticia & iudicio & in miſericordia & in miſerationibus, & ſponſabo te mihi in fide & cognoſces Dominum. Hæ nuptiæ, quantũ ad humanum genus attinet, inchoatæ ſunt per ſponſalia, mox creatis primis hominibus. Deus enim dum condidit hominem ad ſui cognitionem & amorem, dum ornauit primos parentes iuſticia originali, impreſſa in eis imagine Dei, hæc ſponſalia celebrauit. Verum hæc ſponſalia mox ſunt violata artibus Sathanæ, qui hominẽ ad nepharium adulteriũ pellexit, vt deficeret à ſuo uero ſpõſo ad turpiſsimũ adulterũ diabolũ: quã iniuriã ſponſus contemptus ultus eſt, dum adulteram nudam ſtatuit, ablata imagine regis & detractis ornamentis nuptialibus. Sed ô admirandã bonitatem ſponſi, ſponſam ſibi ademptam & fœdiſsimè pollutam redimere ſtatuit: atq; ita ſtatim ſpem huius redemptionis facit Pater ſponſi data promiſsione ſeminis, tandẽ quando uenit plenitudo temporis, emittit Pater ſuum filium, natum ex Maria virgine, factũ ſub lege, ut ſponſam quæ ſub maledictione legis erat redimeret: quod factum eſt quando ſe ipſũ preciũ ſtatuit, quo redempta eſt & erepta è manibus adulteri Sathanæ.

Quantum autem ad ſingulos homines attinet, initiantur per fidem & baptiſma, quemadmo-

admodum ipse sponsus ait: Desponsabo te mihi in sempiternum & desponsabo te mihi in iusticia & iudicio & misericordia & miserationibus, & desponsabo te mihi in fide & cognosces Dominum.

In hac desponsatione duo in uniuersum spectanda sunt: Vnum est pactio sponsi & eius promissio: Alterum pactio sponsæ qua ipsa obligatur suo sponso. In pactione sponsi sunt tria. 1. beneuolentia & amor sponsi gratuitus quo ipsam sponsam absq; omni eius merito complectitur. 2. significatio durationis coniugij inter Christum sponsum & Ecclesiam sponsam. Desponsabo te mihi, inquit, in perpetuũ. Manet igitur perpetuus Ecclesiæ sponsus. 3. Enumeratio dotum, quas suæ sponsæ largitur sponsus Christus, & numerantur hic quatuor: Iusticia, iudicium, pietas & miseratio. Iusticia propria sponsam suam ornat, dum remissis peccatis, illi suam imputat obedientiã, qua sponsa decora apparet, & pulchra in conspectu Patris sponsi. Iudicio eam ab iniuria uindicat, tuetur, ac errantem in viam reuocat. Pietate, hoc est, vera storga coniugali eã amplectitur. Est enim pietas hic charitas ex intimis animi recessibus promanans. Miserationibus eandem prosequitur, dũ quotidiana condonat errata & eius calamitatibus afficitur. Hæc quatuor sunt in

pactione

pactione sponsi. Verum in pactione à parte sponsæ duo sunt: Agnitio beneficij cum celebratione Dei, & fides qua recumbit sponsa in sponsi pectus, & ab eo omnia bona promissa absq; omni diffidentia expectat. Ex hac mutua pactione, nos doctrinam, consolationem & fiduciam concipiamus, ne fracti ullis aduersis ab hoc sponso deficiamus, qui suam sponsam nunquam deserit, nisi illa prior fidem coniugij perfide violauerit. Deinde hîc etiam discimus, quòd quicunq; fidem Christi non habet, non sit Christi, sed est nephario adulterio pollutus. Hinc patet quàm uerè dixerit Iohannes in sua Apocalypsi. Beati qui ad cœnam agni uocati sunt.

QVINTA: Quinam sint inuitatores ad has magnificas nuptias obseruandum est. Primum itaq; Deus æternus sponsi Pater sua uoce ad has nuptias inuitat. Deinde multi sancti Patres ante diluuium. Post diluuium Nohe, Melchizedech: Ioseph & Moses in Ægypto: Sancti Prophetæ & reges in terra Canaan: Daniel in Iudæa. Post hos uenit ipse paranymphus Iohannes Baptista & digito monstrauit sponsum, qui & ipse cum Apostolis clamauit & inuitauit ad has nuptias dicens: Venite, omnia parata sunt.

SEXTA:

Sexta: Apparatus nuptialis eſt conſiderandus. Vt enim in nuptijs hominum mactantur tauri, oues, boues & feræ: ita hîc quoque nuptiarum apparatus inſtituitur ſplendidiſsimus. 1. panis non corruptibilis, ſed uiuus de cœlo nobis apponitur, de quo qui ederit, non eſuriet in æternum. 2. potus adeſt aqua vitæ. Ita enim ipſe ſponſus ait: ſi quis biberit ex aqua, quam ego dabo, non morietur. 3. corpore ſuo & ſanguine fatigatos non refocillat ſponſus. 4. ornat nos ſuis ueſtibus, dum ipſum per Baptiſmum induimus. Ita enim ſpiritus ſanctus ait per os Pauli: Quotquot baptizati ſunt Chriſtum induerunt. 5. bellaria ſunt fructus de arbore uitę, unde uires ſponſa habitura eſt, ut nũquam moriatur.

Septima: Illi autem, inquit textus, recuſarunt uenire. Quid? Quæ eſt hæc ingratitudo? Inuitati nolunt uenire? Quid impediuit eos? 1. Hoſpes illorum domeſticus peccatum inhabitans. Hic hoſpes ſuis illecebris detinet eos, quò minus ad has nuptias inuitati ueniãt. 2. hoſtis ſponſi, hoc eſt, Diabolus uias occupat omnes & intercludit uarijs modis acceſſum ad nuptias. 3 negotia uaria. Alius enim uillã, alius boues, alius uxorem, alius aliud curat: Reliqui uerè tenuerunt ſeruos eius & occiderunt. Hoc verißimum eſſe docet mundi hiſtoria. Ad has

nuptias

nuptias inuitauit Abel, ſed Diabolus emiſſo ſuo ſatellite Cain, ipſum occidit. Ad has centũ & viginti annos inuitauit Nohe, ſed ab inuitatis deriſus contemnitur. Ad has Ioſeph in Ægypto inuitauit, ſed ab impudica adultera accuſatus in carcerem conijcitur. Ad has inuitauit Moſes, ſed multa patitur ab inuitatis. Ad has nuptias inuitant Patriarchæ & reges ſanctiſsimi, ſed illorum vox ſpernitur. Tandem venit paranymphus ipſe Iohannes, ſed ab Herode trucidatur. Ad has inuitat ipſe ſponſus filius Dei, ſed in patibulo crucis ſuſpenditur. Ad has inuitant Apoſtoli, & deinde omnes pij miniſtri verbi, quos Diabolus adortus, partim Sophiſtica, partim tyrannide, partim hypocriſi necare contendit. Adeo maxima pars mundi ingrata recuſat ad has filij Dei nuptias venire.

OCTAVA: Quid rex ad hæc? Primum iraſcitur, quod ſanè non mirum eſt. Vidit enim ſe contemni & ſuas nuptias ab ijs, qui quidquã habent boni, velint nolint, ei acceptum ferre coguntur. 2. punit corporaliter: id quod mundus ingratus, quem per diluuium occidit Dominus, expertus eſt. Hoc Sodomiticum incendium teſtatur: hoc excidium Hieroſolymitanũ conuincit. 3. punit ſpiritualiter in hac uita tenebris & ignorantia, poſt mortem æternis ſupplicijs. Exempla huius pœnæ ſunt Græcia,

Turcia, Italia & maxima florentiſsimaq; pars totius orbis terrarum. Hoc ſerò, ſed fruſtra reſipiſcens in inferno teſtatur diues ille Epulo, qui illic æternis pœnis cruciatur.

NONA: An rex nuptias, quas inſtituerat, propter hominum ingratitudinem intermittit? Minimè: ſed ait ſeruis ſuis: Nuptiæ quidē paratæ ſunt, ſed qui erant inuitati non erant digni. Hoc etſi de ingratitudine totius mundi intelligi poteſt: tamen potiſsimum Chriſtus hîc agit de Iudæorum ingratitudine, quibus hac oratione comminatur excluſionem à nuptijs filij Regis.

Ite ergo ad exitus uiarum & quoſcunq; inueneritis uocate ad nuptias. En liberalitatē huius regis. Iubet inuitari ad nuptias filij omnes abſque conditione gentis & perſonarum. Loquitur enim de vocatione gentium ad Euangelium. Et diligenter obſeruandum eſt, quòd dicit: quoſcunq; inueneritis vocate ad nuptias. Sed quando hoc dictum eſt miniſtris ſponſi? Quando Chriſtus dixit: Ite in mundum vniuerſum & prædicate Euangelium omni creaturæ, qui crediderit & baptizatus fuerit ſaluus erit, qui uerò non crediderit condemnabitur.

DECIMA: & egreſsi ſerui eius in uias congregauerunt omnes, quos inuenerunt

bonos

bonos & malos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Hoc factum est post diem Pentecostes, postquam armati fuerant Apostoli spiritu sancto, & deinde vsque in hunc diem per Euangelij ministros.

DE SECVNDO.

Intrauit autem Rex, ut uideret discumbentes, & uidit hominem non uestitum ueste nuptiali & dicit ei: Amice, quomodo huc intrasti non habens uestem nuptialem? Hic locus primum docet, quod in cœtu Ecclesiæ visibili debeant mali commixti esse bonis usq; ad extremum diem; id quod etiam parabola de zizanijs docet. Nec est speranda talis Ecclesia in hac uita, qualem Anabaptistæ fingunt. Est enim Ecclesia persimilis agro, in quo crescunt cum zizanijs triticum. Quemadmodum enim triticum manet ibi triticum, etsi plurimum zizaniæ subinde oriatur: Ita Ecclesia sancta manet, tametsi quædam habeat putrida membra. Sunt quidem Ecclesiæ membra quotquot profitentur Christi religionem; sed alia sunt uiua, alia mortua. Viua sunt, qui viuam habent fidem: Mortua sunt qui religionem profitentur sine viua in Christum fiducia. Qui autem sunt extra visibilem Ecclesiæ cœtum, hostes doctrinæ, nec uiua, nec mortua membra sunt.

Sequitur, quòd rex ingressus viderit hominem non indutum veste nuptiali. Quænam est ista nuptialis uestis? Hoc necessariũ est scire, ut nuptiarum Christi dulcedine perpetuò frui liceat. In extremo die in conspectu huius regis stabunt duo genera hominum, quorum alij recusarunt venire ad has nuptias, quales sunt Turcæ, & impij Iudæi & multæ prophanæ gentes hodiè. Horum neminem habere vestem nuptialem manifestum est, quorũ tamen multi ciuilem honestatem amant. Quare ista externa ciuilitas Aristidis, Fabritij, fabij maximi, Catonis, nequaquam est vestis ista nuptialis, quam hic requirit. Alij venerunt ad nuptias, hoc est, ad prædicationem Euangelij se in externum Ecclesiæ cœtum receperunt. Verum hi non sunt vnius generis. Quidam enim suis operibus fidunt & putant suam turpitudinem tectam vestitu operum suorum. An hîc vestis nuptialis est? nequaquam: nam excluduntur à nuptijs. Nemo autem qui vestem nuptialem adfert, à nuptijs excluditur. Alij nulla habent opera, nisi mala: sed gloriantur de fide & iactant se fideles esse, & hanc suam vanã gloriationem existimant vestem esse nuptialẽ, sed frustra. Dicit enim Dominus de talibus hypocritis: non omnis qui dicit mihi Domine Domine intrabit in regnum cœlorum: sed qui

Patris

Patris mei voluntatem facit, qui in cœlis est. Alij verè credunt, hoc est, qui mortificant carnem & uiuunt Spiritu, agunt pœnitentiam & vitæ innocentiam meditantur. Hi soli vestem nuptialem habent. Siue ergo fidem viuam, siue sanctificationem dixeris uestem nuptialem, nõ erraueris. Nam vocatio ad nuptias vt fidem: ita sanctificationem veram requirit. Quod autem hæc sit vestis nuptialis, in Abele, Abrahamo, Magdalena & alijs multis sanctis apparet. Neque mirum est huiusmodi viuam fidem vestem nuptialem esse. Nam qui credit eius peccatum remissum est, ei ira Dei ablata est, is filius Dei est. Nam scriptum est: dedit potestatem filios Dei fieri quotquot credunt in nomen eius. Qui credit in eum, habet vitam æternam. Deinde, credenti imptatur iusticia Christi, qua homo ornatus apparet iustus in conspectu Dei. Verum hic cauendum est, ne laruam aliquam pro uera veste sumas, id est, ne inanem fiduciam pro uera & uiua fide iactes. Si vis ergo eius notas habere, scito has esse. Vbicunq; est uera fides, ibi simul adest pœnitentia, verum odium peccati, veri terrores, rursus con solatio in corde accensa per spiritum sanctum, studium gloriæ Dei promouendę inter homines, officia charitatis, seu, ut uno uerbo dicam, uera sanctificatio, quæ non est aliud, quàm se-

paratio à prophanitate mundi per mortifica-
tionem carnis & applicatio ad Deum per ui-
uificationem spiritus. Hæc sanctificatio vbi-
cunq; est, in perpetua lucta est posita. Nam
caro militat aduersus spiritum. Sanctifica-
tio hæc non vno perficitur momento: sed toto
vitæ tempore crescet: id quod uita sanctorum
facilè docere potest. Hæc sint dicta de veste
nuptiali.

Sed quid quæso fiet eis qui hanc vestem
non habent? Hoc textus his verbis docet: li-
gatis manibus & pedibus eius, mittite eum
in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stri-
dor dentium. Tenebræ exteriores notant sup-
plicia & tristicias quæ sunt extra regnum Dei,
nempe in inferno. In has tenebras missus est
diues Epulo, & omnes quotquot veste nuptia-
li non inueniuntur induti eò conijcientur.

DE TERTIO.

Multi sunt uocati, pauci uero electi. Hoc
Christi dictum duo continet, nempe prædica-
tionem misericordiæ & bonitatis Dei (qui om
nes uocat ad nuptias filij sui. Neq; ullos uoca-
re putandus est, quos non uult interesse nuptijs
filij sui) & quærelam de ingratitudine maxi-
mæ partis totius mundi. Multi sunt (inquit)
uocati. Iussit enim sponsus, ut Apostoli irent
in orbem vniuersum & uocarent ad nuptias
has,

has, omnes, & vt supra dixit: Vocate ad nuptias quoscunque inueneritis. Sed pauci sunt electi, id est, pauci habent vestem nuptialem. Electi enim dicuntur qui ab alijs segregati sunt & præ alijs sunt eximij. Ideo Petrus dicit Christianos electos esse in sanctificationem spiritus, id est, ut spiritu sint sancti. Deus quidem uult omnes homines saluos fieri, vt Paulus docet, & parabola hæc ostendit, imò Christi vox Matth. 11. hoc conuincit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis ego reficiã vos. Hoc dictum opponamus omnibus hostibus gratiæ Dei. Si ergo Deum respicis, Deus vult omnes homines saluos fieri & ad cognitionem, veritatis peruenire, & vocat omnes promiscuè ad nuptias filij sui. At si homines respicis, pauci sunt electi, id est, pauci auditum Euangelium fide recipiunt & spiritu sanctificantur. Quare causa damnationis non est in Deo: sed in nobis ipsis quærenda est. Quoties uolui (inquit Christus) congregare filios tuos, & noluisti. Ecce duo hic habes: Christ⁹ uoluit: Ierusalem noluit. Monemur proinde hoc dicto, quòd non satis sit audire Euangelium: sed obtemperare Euangelio oportet. Nam ideo prædicatur, ut Petrus docet, ut mortificemur secundũ carnem, & viuamus secundũ spiritum.

Hæc sint dicta de hodierno Euangelio:

 ex quo

ex quo discamus Deum nos non ad perditionem, sed ad beatitudinem creasse, & omnia quæ ad veram beatitudinem spectant gratis præparasse. Deinde, quòd qui damnantur sua damnentur culpa, ut qui nolint Euangelio obtemperare. Quare si nobis salus curæ est induamus vestem nuptialem & meditemur veram sanctificationem per Iesum Christum Dominum nostrum, cui cum Patre & spiritu sancto sit honor in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA XXI. TRINITATIS, IOHAN. 4.

ERat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capernaum. Hic cum audisset, quod Iesus aduenisset à Iudæa in Galilæam, abijt ad eum, & rogabat eum, ut descenderet ac sanaret ipsius filium, siquidem is agebat animam. Dixit ergo Iesus ad eum: Nisi signa & prodigia uideritis, non creditis. Dicit ad eum regulus: Domine, descende prius quàm moriatur filius meus. Dicit ei Iesus: Vade filius tuus uiuit. Credit homo sermoni, quem dixerat ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus uiuit.

Scisci-

Sciſcitatus eſt ergò horam ab eis, in qua melius habuiſſet. Et dixerunt ei: Heri hora ſeptima reliquit eum febris. Cognouit ergò Pater, quod illa hora erat, in qua dixiſſet ſibi Ieſus, filius tuus uiuit. Et credidit ipſe, & domus eius tota. Hoc iterum ſecundum ſignum ædidit Ieſus, cum ueniſſet à Iudæa in Galilæam.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Euangelium docet nos, quò ſit in omnibus huius uitæ calamitatibus fugiendum: nimirum ad omnis ſalutis & fœlicitatis fontem Ieſum Chriſtum: quod etiam Iſaias monet cum ait: Haurietis aquas de fontibus ſaluatoris. Ad hunc fontem non pedibus, ſed affectibus: non ratione, ſed fide accedendũ eſt. Docet præterea hoc Euangeliũ, quàm promptus ſit Chriſtus ad iuuandum, qui nullum, qui ad ſe venit, dimittit ſine conſolatione. Non enim aliter eſt affectus erga quemquam, quàm erga hunc regium uirum & aulicum de aula Herodis: quem nõ ſolum verbo conſolatus eſt, verumetiam miraculo eum iuuit. Summa propterea Euangelij in illud Iohelis dictum includitur: Omnis, qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.

Loci tres:

I. De humanis calamitatibus, earum causa & remedio.

II. De increpatione, qua Christus hunc regium increpat.

III. Veræ fidei natura & indoles.

DE PRIMO.

Erat aulicus quidam cuius filius infirmabatur. Hic mœstus Pater & ægrotus filius mundi calamitates nobis ob oculos ponunt: quæ sicuti sunt pœnæ peccatorum; ita etiam veluti conciones quædam sunt iudicij diuini, quibus ad pœnitentiam inuitamur, sicuti hic aulicus mœstus propter filij morbum sentit suum peccatum & illud deplorat. Huc pertinet illud Isaiæ: Angustia erit illis disciplina. Verum vt bonitatem Dei erga nos consideremus melius, dicam quibus modis Deus potissimum soleat nos ad pœnitentiam inuitare: sunt autem præcipui sex modi.

Primvs: proponit doctrinam legis, qua tanquam in tabula pingit peccata nostra: ostendit mentis cæcitatem: dubitationem de prouidentia Dei, de promissionibus & comminationibus: ostendit affectuū impuritatem: ostendit cordis fœtorem, uoluntatis auersionem à Deo & omnium virium ataxian. Deinde in secunda

legis

legis tabula, iniusticiam nostram erga homines & impuritatem affectuum nostrorum, adeo ut si quid iusti in tota nostra uita antequã ad Christum conuersi fuerimus appareat, id sit non secus quam pannus tabe & impurissimo sanguine fœdatus: id quod Isaias conqueritur his verbis: omnes iusticiæ nostræ tanquam pannus sordidissimus. Has nostras sordes ideo nobis lex proponit, ut earum fœtore admoniti agamus pœnitentiam & discedamus a uijs nostris pessimis.

SECVNDVS: magnitudo calamitatũ internarum, quas nemo satis describere & deplorare potest, neq; ullius hominis tanta calamitas unquam fuit, quin aliquis nostrûm possit in eam incidere, sicuti piè monet Ambrosius, cũ ait: aut sumus, aut fuimus, aut possumus esse quod hic est. Quanta fuit calamitas Adam, qui non solum uidit unum filium alterum occidere: verumetiam uidit nongentis annis tristissimorum nepotum suorum lapsus. Quantus fuit cruciatus in animo Dauidis cum stupra filiarũ, fratricidia filiorum uidit? quid dicã de paucis? omnes homines morsum serpẽtis sentiunt, qui morsus alio non spectat, quàm ut inde agnoscamus iustissimũ iudiciũ Dei & confugiamus ad ueniã per uerã pœnitentiã. Manasses rabiosè insurrexit aduersus Ecclesiã dei 25. annis, & se horrẽdis

modis

modis contaminauit: nec unquam cogitasset de agenda pœnitentia, nisi in Babilonicũ carcerem fuisset abductus: vbi angustia carceris dedit illi intellectum. Ibi enim ex calamitatum magisterio doctus, flectit genua cordis & veniã peccatorum supplex petit, quam & impetrat.

TERTIVS: proponit nobis Deus aliena exempla, tragicos lapsus & multorum horrenda supplicia, ut illis admoniti agamus pœnitentiam. Omnes enim lapsus hominum, qui in Historijs sacris & prophanis proponuntur, eò pertinent, ut nos cautos reddant. Cain lapsus in peccatum obrutus est æternis pœnis. Saul deficit à Deo & non reuersus est per pœnitentiam, sed est ira Dei oppressus. Multi hodiè ab Euangelio deficientes, incidunt in laqueos Diaboli: unde nunquam extricare se possunt. Quare horum horrendis lapsibus & tristissimo supplicio admoniti, agamus maturè pœnitentiam, ne Deus iratus nos abijciat: & simus memores dicti Poëtæ: fœlix quem faciunt aliena pericula cautum.

QVARTVS: concionatur aliquando Deus per tempestates, terræmotum, horrendos aspectus in cœlo, quales uisi sunt ante destructionem Ierusalem: ut cometæ instar gladiorum, quales uidit hæc ætas permultos, quorum admonitu nisi egerimus pœ-

pœnitentiam in pœnas incidemus grauiſsimas. Hoc anno, qui eſt à natiuitate Chriſti 1561. viſus eſt in cœlo uir cruci affixus habens in capite coronã ſpineam. Pluit ſanguis, & alia multa quotidie cõſpiciuntur. Quoties ergo offerãtur nobis huiuſmodi uiſa cœleſtia, ſciamus Deũ inuitare nos ad pœnitentiã his ſymbolis ſuæ iræ. Cum autem Dominus dicit: nolite à ſignis cœli metuere, uult ut agamus pœnitentiam, ne mala quæ minantur ſigna nos obruant. Nam omnia pœnitentibus cooperantur in ſalutem.

QVINTVS: proponitur nobis mors filij Dei, in qua Deus oſtendit maximam ſuam irã aduerſus peccatum: & ſimul inuitat ad pœnitentiam. Is enim in cruce expandit brachia ſanguine madida, & inuitat totum mundum ad pœnitentiam, & offert gratiam omnibus pœnitentiam agentibus. Quicũq; ergò differt pœnitentiam contemnit filium Dei, ſuo tempore pœnas horrendas luiturus.

SEXTVS: incertus uitæ huius exitus. Vita enim noſtra ſimilis bullæ eſt, & flori, qui eſt in agro, qui hodie floret, cras in ignem mittitur. Huius uitæ imbecillitatem proponit nobis etiam diuus Iacobus. Vidimus multos, qui ſine pœnitentia uixerunt, ſubitanea morte tolli, adeo ut locus ad pœnitentiam non ſit illis relictus,

lictus. Securis (inquit Iohannes) ad radicem arborum posita est. Et Salomon dicit: si ceciderit arbor ad austrum aut ad aquilonem, in loco, in quem ceciderit ipsa arbor, ibi erit, id est, talis iudicaberis qualem te in hora mortis inuenerit iustus iudex.

Ecce quot modis Dominus nos ad pœnitentiam inuitat, Ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & uiuat. Hanc suam uoluntatem declarat, cum tot modis adeò paternè nos ad pœnitentiam inuitat: quæ sane ad pœnitentiam inuitatio ad omnes spectat.

Sed Paulus dicit Deum non multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos præclaro genere natos elegisse: sed idem dicit: Deus uult homines omnes saluos fieri. Quomodo ergo non eligit? Dicitur Deus eos non elegisse, non quia non voluit eorum salutem, sed propter euentum, hoc est, quia sapientia huius mundi, potentia & claritas generis multos inescat & abstrahit ab obedientia Euangelij. Dauid fuit diues & potens: fuit etiam diues & potens Nero: quorum ille nō est inescatus suis diuitijs & potentia, ut deficeret ab Euangelio: hic uero qui pluris fecit præsentem fortunam quàm futuræ uitæ gloriam,

riam, à diuitijs ſuis damnationis materiam ſumpſit. Iſaac fuit claro genere natus, fuit & Iſmael clarus: ſed non utriq; fuit par ſtudium. Iſmael enim claritate ſui generis contentus, promiſsiones ſpreuit: contra, Iſaac fide promiſsionis iuſtificatus & ſaluatus eſt. His exemplis clarè docetur, quòd Dominus neminem abijciat propter dona quæ in ipſum cumulauit. Nam potentia, diuitiæ, claritas generis bona Dei dona ſunt, quibus qui rectè utitur, fœlix eſt: Qui uerò malè, ſua culpa vertit ſibi dona Dei in damnationis inſtrumenta. Conſiliũ ergo Pauli amplectamur, modò nobis ſalus curæ eſt. Is enim ita dicit 1. Corinth. 7. Qui utuntur hoc mundo ſint tanquam non vtentes. Vult Chriſtiani hominis animum rebus terrenis non occupari, ut nos à via recta uitæ abducant. Sic nos vult uiuere, quaſi ſingulis momentis migrandum ſit ab hac uita. In omnibus ergo rebus præſentis uitæ corda habeamus erecta ad meditationem uitæ cœleſtis. Huc illud Pauli: quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chriſtus ſedet ad dextram Patris.

DE SECVNDO.

Dixit IESVS ad eum: Niſi ſigna & prodigia uideritis non creditis. Hic Chriſtus

Christus increpat aulicum & uirum, qui fuit in magna dignitate & singulari autoritate apud Herodem: quod tamen raró fecit Christus, præsertim cum homines tristes petentes opem ad se uenirent. Hinc nos discere debemus, non esse adulatores aulæ & dicere placentia: sed exemplo Christi ulcus tangere, ut dolor sentiatur, ut postea fœlicior cura adhiberi posit. Quantum autem ad hanc Christi increpationē attinet, sciendum est, quòd increpet Deus aliâs ut Iudex, aliâs ut Pater: ut sit alia increpatio iudiciaria, alia paterna. Iudiciaria, qua ut Iudex increpat impœnitentes, ut scribas, Pharisæos, Hypocritas, qualis illa est apud Matth. Væ uobis scribæ, Pharisęi & Hypocritę. Hæc horrenda est comminatio æternæ damnationis, cui subiectus est totus mundus, qui contemnit Euangelium, iuxta illud: qui non credit, iam iudicatus est. Hæc increpatio nos meritò monere debet, ut fugiamus peccata, ne incidamus in manus Dei uiuentis & nostra culpa abiecti æternum pereamus. Hîc leuemus oculos, ac mores mundi uideamus.

Multi alieni à pietate uideri non uolunt, sed spe diuturnioris uitæ procrastinant pœnitentiam. Multi dicipiuntur stoicis imaginationibus & dicunt: si sum prædestinatus ad uitam æternam, non est quòd ego magnopere sim solli-

ſollicitus; ſiue benè ſiue malè agam, Deus decretum ſuum propter mea ſcelera non mutabit. Hæc horrenda eſt blaſphemia. Primum, quia hoc horrendo dicto Deo fit ſumma iniuria, qui neminem vult damnari, ſed ſaluari, idq; per ſalutem, id eſt, Ieſum Chriſtum, quem fide amplecti oportet. Non iuſsit Dominus prædicari Euangelium huic vel illi, ſed omnibus promiſcuè, & addit conditionem: Qui crediderit ſaluus erit, qui non crediderit condemnabitur. Hoc Dei decretum nullum fatum mutabit. Proinde ſic ſentiendum eſt: ut quemadmodum Hector apud Homerum ait: Hoc augurium optimum eſt pugnare pro patria; ita fatum minimè fallax eſt Euangelio credere, modo ſalutem velis.

Alij, quia audiunt miſericordiam magnã eſſe, volunt peccare; & quando illis uiſum fuerit pœnitentiam agere. Hæc cogitatio multos proſtrauit & proſternit hodiè. Paulus dicit: Ne ſeducamini: Deus non irridetur. Quicquid ſeminauerit homo hoc & metet.

Alij multitudinem peccantium ſibi proponunt. Is (inquit) non minus ſalutem ſuam vellet, quàm ego. Deus non tantam multitudinem perdet. Sed uide quid acciderit in diluuio. Chriſtus ſpiritu per os Nohe prædicauit ſpiritibus, hoc eſt, illis quorum animæ nunc

ſunt in carcere: ſed maxima pars orbis terrarũ Chriſti ſpiritum concionantem audire recuſauit, adeo quòd tantum octo homines ſeruati ſint. Nihil hic iuuit malorũ multitudo. Quinque ciuitates, quarum capita fuerunt Sodoma & Gomorra, vocem Loth contempſerunt. Quid iuuit illos multitudo? Nonne ad vnum omnes perierunt, excepto uno vir Loth cum duabus filiabus? Quare caueamus, ne nos turba peccantium à pœnitentia impediat: fugiamus impiorum voces, qui nos ad peccandum inuitant: meminerimus dicti Chriſti, qui mentiri nequit: niſi pœnitentiam egeritis, omnes ſimiliter peribitis.

DE TERTIO.

Et credidit homo ſermoni quem *dixit ei* Ieſus & ibat. Hic primum obſeruandum eſt, quòd Chriſtus non reiecerit hunc aulicum, propterea quòd ipſius fides erat infirma. Reprehendit quidem fidei imbecillitatem, ſed non abijcit. Non enim arundinem fractam diminuit Dominus, nec linum fumigans extinguit, ſed potius ſanat & excitat. Diſcipulos obiurgat ab vacillantem fidem, ſed non eos tanquam indignos à ſe repellit. Nouit enim quæ ſint imbecillitates noſtræ: nouit quantis arietibus concutiatur fides noſtra: nouit quòd in omni homine ſit dubitatio horribilis.

Sed Philippus dicit Eunucho petenti baptiſmum: ſi perfectè credideris. Ergo ſi baptiſmus conferri nequit ſine perfecta fide, neque alia beneficia ſunt expectanda. Hic ſunt duæ quæſtiones: vna de dubitatione: Altera de perfectione fidei. Quantum ad dubitationem, ita reſpondeo. Fides eſt firma, & infirma: ſed ſecundum diuerſa principia. Si enim carnē reſpicis ſubinde ſuboriuntur dubitationes. Sara, cui promiſſum fuit ſemen, riſit, & ex carnis ſenſu magnam dubitationem habuit. Sic Abraham & multi ſancti, quoties carnis ſenſu tanguntur, dubitare nonnihil incipiunt. Caro enim perpetuò aduerſatur ſpiritui: nec eſt quòd quiſquam tantum robur fidei expectet, quin ſubinde carnis arietibus concutiatur. Verum ſi ſpiritum reſpicis, fides firma eſt, nihil ambigit. Abraham, inquit Paulus, non hæſitauit diffidentia, eò quòd fuerit effœtus, & uxor Sara fuerit ſterilis & natura & ætate, ſed dedit gloriam Deo quòd preſtare poſſet quod promiſerat.

Quomodo perfecta eſt fides? nonne quotidianis incrementis indiget? Eſt perfecta fides & tamen indiget quotidianis incrementis. Perfectam habuit fidem qui dixit: credo DOMINE, ſed auge fidem meam. Hoc pulcherrima hac ſimilitudine oſtendi

poteſt. Puer recens natus eſt homo perfectus. Vir adultus eſt homo perfectus. Ita eſt cum fide. Fides eſt perfecta, quæ Chriſtum perfectum recipit & apprehendit, ſed opus habet quotidianis incrementis, quò abſoluta fiat ſuis partibus. Sicut puer etſi perfectus eſt homo: tamẽ victu & alimento indiget, quò iuſtam quantitatem acquirat: ita qui credit opus habet perpetua meditatione verbi Dei, opus habet pane cœleſti, opus habet potu ſpirituali, quò indies noua incrementa accipiat: id quod in Apoſtolis uidemus. Petrus fidem habuit, quando dixit: quo ibimus, verba uitæ habes. Verum hæc Petri fides maiores uires habuit & veluti adulta fuit die Pentecoſtes, quando ſpiritum Chriſti uiſibiliter nactus prodijt in mediũ, & Chriſto una concione tria millia hominum adduxit. Ita in cæteris quoque creſcere debet fides: Cuius ſi ſubſtantiam reſpicis, ſtatim vbi concepta fuerit ex verbo, eſt perfecta: ſi verò quantitatem, quotidianis incrementis augeſcit.

Quantum autem ad actiones fidei attinet, pulcherrimè oſtenduntur in hoc aulico. Primum etenim vrget fides hunc aulicũ, ut in ſuis calamitatibus ad Chriſtum confugiat, tanquã ad veriſsimum & peritiſsimum medicum omnium morborum & calamitatum. Deinde eum impellit, ut Chriſtum inuocet, petatq; ab eo auxilium.

auxilium. Adhæc facit, ut non statim Christum deserat, vbi ad primam petitionem non impetrat quod vult: sed ut vrgeat Christum precando: ut non sinat se asperiori responso terreri ab eo quem vnicum saluatorem agnoscit. Hoc enim dum fit, impetrat à Christo quod vult: vnde crescit magis & fit ad petendū alacrior & ardentior & edit fructus confessionis & glorificationis, sicuti hic dicitur: & credidit ipse & domus eius tota.

Hinc ergo sex fidei proprietates colligere licet, quas habeat perpetuas.

Prima, fides nos ad Christum in nostris calamitatibus petitum auxilium impellet: non nouit sanctos quos inuocet, sed solum Christum, quem agnoscit vnicum mediatorem esse inter Deum & hominem.

Secunda, vbi Christum accessit, eum inuocat, non sua dignitate, sed eius clementia & misericordia freta.

Tertia, non si mox non impetrauerit ociosa quiescit & despondet animum, sed in orando perseuerat.

Quarta, impetrat quod vult: vult autē quod in Dei gloriam cedere potest.

Quinta, postquam impetrauit quæ uoluit, magis crescit & iustam quantitatem accipit.

Sexta, edit fructum confeſsionis & prædicationis Dei. Et diligenter obſeruanda eſt hæc clauſula, Credidit ipſe & domus eius tota. Simile refert Lucas de Cornelio. Hinc ergò diſcamus noſtram familiam ad pietatem aſſuefacere, ſimus ei typus & forma doctrinæ, rudes inſtituamus, delinquentes corripiamus, deſides excitemus: Breuiter omnia faciamus, ut quot ſunt familiæ, tot ſint & Eccleſiæ. Verum qui nullam curam familiæ habent, ut piè inſtituatur, fidem quidem iactare poſſunt: ſed tantum fumum fidei habent & non ueram fidem, quæ perpetuò frugifera eſt per Ieſum Christum Dominum noſtrum, cui laus & gloria in ſæcula ſæculorum, AMEN.

fi pastor & sp[illegible]

DOMINICA XXII. TRINITATIS, MATTH. 18.

ASſimilatũ eſt regnũ cœlorum homini regi, qui uoluit conferre rationem cũ ſeruis ſuis. Et cum cœpiſſet conferre, oblatus eſt ei unus, qui debebat ei decem millia talentorum. Cæterum cum is non eſſet ſoluendo, iuſsit eum Dominus uenundari, & uxorem eius, & liberos, & omnia quæ habebat, ac

bat, ac fieri solutionem. Procidens autem seruus ille, adorabat eum, dicens: Domine, esto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Misertus autem Dominus serui illius, absoluit eũ, & æs alienum remisit ei. Egressus uerò seruus ille, inuenit unum de conseruis suis, qui debebat ei centum denarios, & iniecta in eũ manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eum, dicens: Esto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, sed abijt & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porrò cum uidissent conserui eius quæ fiebant, indoluerunt ualdè, & uenerunt, aperueruntq; Domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc accersiuit illum Dominus suus, & ait illi: Serue scelestè, totum debitum illud remisi tibi, cum obsecrasses me. Nónne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus eram? Et iratus Dominus eius, tradidit eũ tortoribus, quousq; redderet totum, quod debebatur sibi? Sic & Pater meus cœlestis faciet uobis, si non remiseritis suo quisq; fratri de cordibus uestris delicta illorum.

ENARRATIO TEXTVS.

OCcaſio huius Euangelij fuit interrogatio Petri, qui Chriſtum interrogat quoties remittat peccanti aduerſus ſe fratri, an uſq; ſepties. Huic Dominus reſpondet: Non dico tibi uſq; ſepties, ſed ad ſeptuagies ſeptem, ſcilicet peccata. Septuagies ſeptem ſunt 490. quo numero ſignificatur quòd fratri reſipiſcenti toties condonabimus offenſam, quoties in nos peccauerit. Poſuit enim numerum finitum pro infinito. Verum quia hoc durum uidebatur Petro, Dominus proponit parabolam, cuius hæc eſt ſententia. Deus Pater cœleſtis condonat nobis ſæpiſſimè contra ſe peccantibus: Quare nos quoq; fratribus reſipiſcentibus, qui nos læſerunt condonabimus. Pertinet igitur hoc Euangelium ad tertiam partem pœnitentiæ, videlicet ad nouam uitam ex fide degendam: cuius nouæ uitæ quædam pars eſt mutua erratorum quæ incidunt condonatio. Quò autem hæc parabola clarius intelligi poſſit, rerum collationem inſtituam hoc modo. Quemadmodum ſe homo prædiues creditor habet ſe ad debitorem pauperrimum, ſed humiliantem ſe, proſternentem ſe coram creditore & petentem veniam: ſic ſe habet Deus erga peccatores humiliantes ſe in vera pœnitentia coram Deo, proſternentes ſe & petentes remiſſionem peccatorum propter Chriſtum. Sed

creditor

creditor diues humilianti ſe debitori debitum condonat. Ergo Deus pœnitenti ex miſericordia condonat omnia ſua peccata. Iã ſicut Deus ſe habet erga peccatores ſæpiſsimè aduerſus ſe delinquentes: ſic habebit ſe Chriſtianus erga fratres ſeu conſeruos ſuos in ſe delinquentes. Proinde vt Deus condonat gratis nobis errata noſtra; ita & nos offenſas, quibus læſi ſumus à fratribus, remittemus. Verum contra: quemadmodum creditor habet ſe aduerſus eum debitorem, cui condonauit prius debitum, & poſtea eum crudelem deprehendit aduerſus fratrem ſuum: ſic ſe habet Deus erga eos, quos receperat prius in gratiam & poſtea deprehendit crudeles erga proximum ſuum. Sed creditor huiuſmodi ingratum hominem reuocat ad rationes reddendas. Ergo & Deus reuocat ad ſeuerum iudicium, qui fuerant duri erga proximos. Proinde condonandum eſt proximo, quotieſcunq; aduerſus nos peccauerit.

Loci tres:

I. Vera agendi pœnitentiam ratio.

II. Commendatio miſericordiæ Dei erga peccatores.

III. Officia mutua Chriſtianorum condonare & condonari.

DE PRIMO.

Parabola creditoris & debitoris pulcherrimam agendæ pœnitentiæ rationem proponit, qua non est alia illustrior in toto nouo testamento: Quare omnes eius circumstantias perpendamus: Quis sit creditor: Quando exigat rationem: Cur debeamus: Quantum debeamus: Quid faciendum vbi vrgeatur ratio: Quomodo satisfiat iusticiæ Dei, quæ efflagitat, ut soluatur quod debetur.

Quis est creditor? Deus Rex cœlestis. Is nos donauit multis bonis: formauit nos ad suã imaginem: dedit lucem in mente, rectitudinem in corde, & vires interiores & exteriores, quibus potuimus ei obedientiam præstare.

Annon hæc sunt abolita per peccata primorum parentum? Verum quidem hoc est: sed dona quæ contulit Adam ad totam eius posteritatem pertinebant. Cum ergo ille noster parens amisit dona, & se & nos secum in mortem coniecit, proinde rectè repetit à nobis Deus, quod in nostro parente amisimus: imò multis modis nos auximus debitum, ut eius summa ita magna sit facta, ut nemo posit eam soluere, etiamsi se & sua omnia vendat.

Quando hic creditor exigit rationem? Etsi autem perpetuò nos huius debiti admonet: tamen potissimum rationem exigere putandus est. Primũ, quoties nostra conscientia

peccati

peccati nos coarguit & veluti nos ad tribunal Dei prouocat. Deinde, quando ſpiritus ſanctus in miniſterio legis venit, & arguit peccatum, & prouocat ad pœnam niſi fiat ſolutio. Præterea, quando ſigna iræ Dei conſpiciuntur, uel in cœlo, vel in terra. Adhæc, cum cruce aut morbo vexamur, quę ſunt veluti miniſtri Dei, qui nos ad ſoluendum debitum vrgent.

Sed cur peccata vocantur debita? Quoniam quemadmodum debita ciuilia obligant ad ſolutionem: ita peccata ad ſatisfactionem pœnæ niſi fiat ſolutio.

Cur debemus? hoc iam dictum eſt. Debemus enim tantum quantum apud parentem noſtrum Adam depoſuit, quod totum amiſimus, & inſuper nouis debitis nos onerauimus, quotidianis tranſgreſsionibus aduerſus Dei ſanctiſsimam legem, illius in nos iram prouocantes.

Quanta eſt debiti ſumma? Reſpondet creditor, quòd debeas decem millia talentorũ, & quòd tu non habeas obulum, tantum abeſt, ut tantum debitum unquam ſoluere poſsis. Decem præcepta cõtinent debiti partes. Exigitur à te timor Dei, dilectio, fiducia, patientia, in primo præcepto: quia hanc obedientiam non præſtitiſti & ſoluiſti debes pœnam. Ita exami-

examinandum est debitum in singulis præceptis primæ & secundæ tabulæ: vnde magnitudo debiti colligenda est.

Sed quid hîc faciendum est? Imitari debemus exemplũ huius debitoris, qui se prosternit coram suo creditore, se humiliat, petit veniam, quam & consequitur. Hoc est, Agnoscemus peccati magnitudinem: dolebimus ex corde, quòd non reddiderimus quod debuimus: & confugiemus fiducia Christi ad Patrem cœlestem petentes veniam & condonationem debiti: quod cum fecerimus, habemus promissionem, quòd uelit nos, condonato totò debito, in gratiam recipere. Hoc clarè in præsenti miraculo indicatur: cuius rei nunc aliquot exempla proponam ad nos excitandos.

Mulier peccatrix Lucæ 7. agnoscens suum debitum, confugit ad gratiam & viua fiducia recumbit in Christum, quam Dominus mox pronunciat consecutam esse condonationem debiti. Ita enim ait: Remissa sunt ei peccata multa. Sed ibi additur: quia dilexit multum. Christus non eam dicit debito satisfecisse dilectione: sed postquam nacta est solutionem debiti dilexit: id quod Christus apertè proposita hac parabola indicat. Nam cum Pharisæus offenderetur, quòd Christus non reijceret hanc mulierem, tanquam peccatricem, & ministeriũ

eius non improbaret tanquam impurum, ita eius peruersum iudicium corrigit. Duo debitores (inquit) erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter quinquaginta. Quum autem illi non essent soluendo, condonauit utrisq;. Horum igitur dic uter plus diligit? Respondens Pharisæus dixit: existimo quod is cui condonatum plus est. At ille dixit ei: rectè iudicasti, & conuersus ad mulierẽ dixit Simoni: vides hanc mulierem. Ingressus sum in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit: osculum mihi non dedisti, hæc autem non intermisit deosculari pedes meos: Oleo caput meum non unxisti, hæc autem unguento vnxit pedes meos. Cuius rei gratia dico tibi, quòd remissa sunt peccata eius multa: nam dilexit multum. Cui enim paululum remittitur paululum diligit. Dixit autem ad eam: remissa sunt tibi peccata tua. Hîc apertè videmus quòd nacta remissionem debiti dilexerit. Nam remissionem peccatorum debet noua obedientia sequi, quæ dilectionis nomine hîc significatur.

Videamus quoq; exemplum Dauidis, in quo conspiciuntur hi duo motus, quos in peccatrice vidimus: ingens pauor & consolatio. Nam cũ à Propheta Nathan arguitur de rapta

coniuge

coniuge alterius, & de nece mariti, existunt in Dauide horrendi pauores propter magnitudinem debiti sui, quales pauores sæpè describit. Non est pax ossibus meis à conspectu peccatorum meorum. Agnoscit iram Dei aduersus peccatum: dolet propterea quòd offendit Deum: metuit se abijci à Deo, sicuti ante viderat horribiliter abijci Saulem: deniq; metuit æternas & præsentes pœnas. Hic fuisset dolore extinctus, nisi audiuisset consolationem à Propheta, vice Dei: non morieris, Dominus abstulit peccatum tuum. Hac audita consolatione accenditur in eo fides, qua apprehendens absolutionem, incipit intueri misericordiā Dei, & in mediatore acquiescit.

Nuper audiuimus pulcherrimum exemplum in publicano, qui adeo agnouit magnitudinem sui debiti, quòd ne oculos leuare sit ausus: tamen audita misericordiæ Dei magnitudine erigit se fide & precatur: Deus propitius esto mihi peccatori: atq; ita totius debiti gratuitam remissionem accepit.

Hæc exempla nobis proponamus, quæ clarè monstrant nobis pœnitentiæ & remissionis peccatorum doctrinam: quòd remissio peccatorum sit debiti gratuita condonatio, quæ illi contingit qui agit pœnitentiam & confugit ad misericordiam Dei propter Christum.

Etſi autem hæc remiſsio omnino gratuita eſt ſi nos reſpicimus: tamen ſi Chriſtum reſpicimus, qui pro peccatis noſtris horrenda ſuſtinuit ſupplicia, facta eſt Deo ſufficiens pro debito noſtro ſolutio.

Notemus proinde REMISSIONIS vocem, quæ vel unica multiplicem in ſe continet doctrinam. Primum deſtruit doctrinam monachorum de ſatisfactionibus. Nam ſi ſalus contingit per remiſsionem debiti iuxta Euangelium, quis furor eſt dicere ſalutem contingere propter ſatisfactionem debiti. Nam remiſsio & ſatisfactio ita inter ſe pugnant, vt eidem nequaquam conuenire poſsint. Deinde, omnia merita humana euertit. Quomodo enim quod gratuitum eſt, ex merito eſſe poteſt? Apertè Paulus inquit: Ei qui operatur merces confertur non ex gratia, ſed ex debito: ei verò qui non operatur, ſed credit in eum qui iuſtificat impium, imputatur fides eius ad iuſticiam. Quemadmodum & Dauid inquit: Beati quorum remiſsæ ſunt iniquitates & quorum tecta ſunt peccata. Tertiò, euertit remiſsionis nomen compenſationem, quam Papiſtæ docent, quæ compenſatio debet fieri, ut docent, per peregrinationes, ieiunia, elemoſynas. Ignem quoque purgatorij extinguit.

Si enim

Si enim est remissum debitum cur punitur debitor. Postremò remissionis vox ianuam gratiæ miseris peccatoribus aperit, in agone mortis salutis est portus & omnis consolationis fons. Hæc sint dicta de primo loco.

DE SECVNDO.

Quia hic textus de parabola creditoris, quanta sit dilectio & misericordia Dei erga genus humanum, indicat, nonnihil de ea dicam. Est autem duplex Dei misericordia. Vniuersalis vna, qua sinit solem suum oriri super bonos & malos; & peculiaris, qua, vt charissimus Pater Ecclesiā filij sui complectitur; de qua Christus Ioh.3. Sic Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret, ut omnis qui credit in eum non pereat, sed habeat uitam æternam. Nullo maiori testimonio potuit cœlestis Pater suam erga nos declarare misericordiam, quàm quòd dederit filium, qui nos à commerita damnatione per mortem suam redimeret & daret vitam æternam. Quoties igitur audimus nominari misericordiam Dei hæc cogitemus.

1. Cogitabimus quanta sit miseria generis humani priusquam in gratiam recipiatur. Iacet genus humanum prostratum & uulneratum à Diabolo, cuius veneno insuper infectum, nihil

hil ſpirat præter peccatum, propter quod æternis pœnis eſt obnoxium.

2. Huius miſeriæ cauſæ ſunt cogitandæ, quæ ſunt cum peccata primorum parentum, tum noſtræ propriæ ſordes. Etſi enim illorum lapſu obnoxij ſumus ſententiæ damnationis: tamen quotidiè nouis peccatis obligamur ad grauiores pœnas.

3. Philanthropia Dei & clementia erga genus humanum eſt cogitanda. Apparuit, inquit Paulus, Philanthropia & benignitas Dei ſalutaris omnibus hominibus. Quæ potuit maior Philanthropia eſſe, quàm quòd nos non abiecerit propter tantam turpitudinem & feditatem.

4. Cogitandum eſt Antilytron, hoc eſt, uictima filij, qua ſuccurritur miſerię humanę & peccatum aboletur. Eum qui non nouit peccatum, fecit peccatum, vt nos fieremus iuſticia Dei in ipſo 2. Corinth. 5.

5. Cogitanda eſt via, per quam nos venire poſſumus in poſſeſsionē miſericordiæ Dei: illa via monſtrata eſt in primo loco, quæ nulla eſt alia quàm vera pœnitentia.

6. Cogitandum eſt quouſq; ſe diuina miſericordia extendat, quòd non ad paucos quoſdam pertineat, vel ad homines vnius ætatis: ſed promiſcuè ad timentes eum. Ita enim canit

beata virgo edocta ſpiritu Chriſti quem conceperat iam ex ſpiritu ſancto; miſericordia Dei à progenie in progeniem timentibus eum, id eſt, omnibus qui agunt pœnitentiam.

7. Cogitanda eſt perpetua gratitudo in tota vita, ut Deum pro tanta miſericordia glorificemus corde, ore confeſsione & moribus.

8. Cogitandum eſt, ut ſolliciti ſimus in tota noſtra vita regenda, ne noſtra culpa tantum bonum amittamus, quemadmodum hic debitor fecit.

DE TERTIO.

Tertiam doctrinam propoſui de mutua condonatione erratorum, quæ incidere ſolent. Nam hæc coniuncta eſt cum fide remiſsionis peccatorum. Sunt autem duo cum fide remiſsionis peccatorum coniuncta, nempe gratia & donum. Gratia eſt ipſa iuſtificatio, qua hominibus credentibus imptatur iuſticia Chriſti remiſsis peccatis; de hac dictũ eſt in primo loco. Donum eſt ipſa donatio ſpiritus ſancti, qua homo ſola fide iuſtificatus ſimul regeneratur, ſanctificatur, hoc eſt, mortificatur carne & viuificatur ſpiritu. Mortificatur caro, quando abolitur peccandi conſuetudo; viuificatur ſpiritus, quando nouam obedientiam Deo præſtare incipimus. Huius viuificationis quædam particula eſt condonatio mutua, qua alij alijs

peccata & offenſas condonant. Quàm ſit hæc condonatio neceſſaria, hodiernũ Euangelium apertiſsimè oſtendit, ſicuti in præfatione dixi. Chriſtus iuſsit nos precari: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris. Vult enim Chriſtus nos imitari Patris ſui exemplum.

Verum ſunt duo genera hominum, qui nos offendunt: quidam offendere pergunt & non petunt condonationem: quidam, poſtquam ſenſerunt ſe offendiſſe, mox ſupplices veniam petunt. Quantum autem ad illos attinet, qui pergunt offendere, offenſas remittas hoc modo. Depoſito vindictæ affectu eum amare non deſines, quin etiam beneficium rependes loco iniuriæ, quamuis de illo, ut meretur, ſiniſtrè ſentis. Nam cum Deus hoſtibus nos benè velle iubet, non ideo protinus exigit, ut probemus in ipſis quæ ipſe damnat: ſed tantum animos noſtros vult eſſe purgatos. At quantum ad illos attinet, qui poſtquam læſerunt, mox veniunt & deprecantur veniam, debemus nos fratres in gratiam recipere, vt de ijs rectè ſentiamus ſimulq; perſuaſi deletam coram Deo eſſe peccati eius memoriam.

Porro ſciendum eſt, quòd duplex offenſio contingit inter fratres: vna læditur frater à fratre: Altera læditur Eccleſia, ſcandalo videlicet

cum quis malè uiuit & agit, etiamsi nostræ personæ aut rebus nullam inferat iniuriam. Ita læsit incestuosus ille Ecclesiam Corinthiacam, quem resipiscentem, in gratiam recepit. Hæc condonatio seu remissio est duplex: odium aduersus eum depones; Deinde confugientem ad gratiam recipies & tanquam fratrem illum complecteris, quem antea fugisti ne ipsius maculis te inuolueres. Hæc sint breuiter dicta de tertio loco, qui requirit mutuam condonationem incidentium erratorum inter homines, idq; exemplo Patris cœlestis, qui tantum debitum nobis condonauit propter Christum, cui gloria in sæcula sæculorum AMEN.

DOMINICA XXIII. TRINITATIS, MATTH. 22.

ABeuntes Pharisæi, consilium cœperunt, ut illaquearent Iesum in sermone. Et ad illum mittunt discipulos suos cum Herodianis dicentes: Magister scimus quod uerax sis, & uiam Dei in ueritate doceas, neq; cures quenquam, non enim respicis personam hominũ. Dic ergo nobis, quid tibi uidetur? Licet censum dare Cæsari, aut non? Cognita autem Iesus malitia eorũ, ait: Quid

Quid me tentatis Hypocritæ. Ostendite mihi numisma censu. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait ad illos: Cuius est imago hæc & descriptio? Dicunt ei: Cæsaris. Tunc ait illis. Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati sunt, & omisso eo, abierunt.

ENARRATIO TEXTVS.

COnsilium sanctorum patrum, qui hoc Euangelium in Ecclesia proponendum iudicarunt, fuit, ut extaret doctrina in Ecclesia de discrimine spiritualis regni Christi & regnorum mundi. Deinde, ut scirent pij quatenus obediendum sit politico magistratui.

Occasio autem huius Euangelij fuit malicia Pharisæorum, qui iuxta vaticinium Dauidis consilia inierunt aduersus Dominum & aduersus Christum eius, quò ipsius regnum euertant & suam superstitionem stabiliant.

Versatur autem totum Euangelium in hac quæstione: Iure ne populus Dei politico & externo magistratui esse subiectus, & ei tributa dare & obedire debet? Christus ad hanc quæstionem ita respondet. Ecclesia ijs omnibus, qui bus est subiecta, obedientiam debet. Cum ergo populus Iudaicus & Deo subiectus sit, nam ab

eo in peculiarem populum est electus, & Cæsari qui armis eum subiecit, Deo reddere, quod illi debetur, & Cæsari, quæ sunt Cęsaris, debet. Hoc responsum eò pertinet, ut doceat Ecclesiā suam debere subiectam esse magistratui ciuili, atq; tributa soluere & tantisper obedire, donec aliquid contra verbum Dei & legem naturæ præcipiat.

Loci duo:

I. De hypocrisi & vsitata ingratitudine erga bene meritos.

II. De quæstione Pharisæorum & de magistratu.

DE PRIMO.

Tunc abeuntes Pharisęi consiliū inierunt, ut caperēt eū in sermone. Hostes Christi fuisse Pharisæos testatur tota Euangelica Historia. Et tametsi nec in doctrina quicquam, nec in vita erat quod poterant reprehendere: tamen omnes quærunt occasiones, ut innocenti sint molesti, eumq; traducant tanquam qui malè doceret & malè viueret. Hoc perpetuum fuit hypocritarum studium in mundo. Exemplum habemus in Ecclesia Dei hoc die. Monachi & Pharisæi Papistici benè norunt nostram doctrinam, quam docemus, ex Mose, Prophetis & Apostolorum scriptis desumptam esse, nec aliquid

quid habent quod iure reprehendere poſsint in multorum piorum miniſtrorum moribus: tamen varias excogitant calumniandi artes, mille vias quærunt ad abolendum Euangeliū, potius viderent Turcam regnare quàm Euangelij puritatem conſeruari. Vnde tanta rabies? vnde hæc malicia? ſunt ſatellites Sathanæ, quare non eſt mirum, ſi in caſtra Chriſti irrumpere conantur. Deinde hactenus fuerunt in magno precio & ſalutabantur ſanctiſsimi Patres: nunc autem detecta illorum hypocriſi vileſcunt & illorum ſuperſtitio exploſa contemnitur. Totas igitur uires intendunt, ut curſum Euangelij cadaueribus & ſanguine ſanctorum intercludant. Sed Deo ſit gratia, Eccleſia Chriſti eſt ædificata ſuper firmiſsima rupe, vt portæ & conſilia vireſq; inferorum aduerſus eam præualere nequeant. Hoc proinde cum ſit perpetuum, non eſt mirandum, quòd hi Phariſæi ſuo faciant more.

Videamus ergo quibus artibus Chriſti regnum inuadunt. Euangeliſta noſter quatuor illis tribuit artes, quibus vtuntur priuſquam manum admouent. Primum, conſilium. Conſilium, inquit, *inierunt*. Eſt enim conſilium actionis fundamentum. Conueniunt ergo, conferunt ſua nepharia conſilia, & quo quiſque

ſit in cõſultando nequior, eò maiorem laudem reportat. Hoc longe ante præuidit ſpiritus Chriſti in Dauide, quemadmodum habemus in ſecundo Pſalmo. Quare fremuerunt gentes & populi meditati ſunt inania. Verè inania, quia Dominus infatuabat conſilia eorum. Deinde notatur hîc, quò omnia ipſorum conſilia tendebant. Vt (inquit Euangeliſta) caperent eum in ſermone. Vt ita captus exponeretur ludibrio populi: infamaretur eius doctrina: vileſceret autoritas: atq; ad extremum raperetur ad ſupplicium, vt contumelioſus in Deũ hæreticus & maleficus. Vides ſcopũ conſultationis Phariſæorũ. Tertio loco ſequitur qualenam inuenerint conſilium. Placuit iſtis bonis conciliarijs, ut mitterent ſuos diſcipulos cum Herodianis. Aſtutè admodũ, ut haberent præſentes teſtes, qui poſſent ipſum apud Herodem traducere, ſi quicquam dixiſſet quod aliâs minus placuiſſet. Hos diſcipulos egregiè hypocriſi inſtruxerunt, vt eſſent ad fallendum magis idonei. Nulli enim citius fallunt, quàm qui cum externam ſanctitatem & comitatem ſimulant, occultè fallere inſtituunt. Quarto deſcribitur horum hypocritarum oratio in hunc modum: Magiſter, ſcimus quod uerax ſis & uiam Domini uerè doceas, & quod non ſit tibi cura de aliquo. Hoc eſt principiũ orationis

tionis illorum: quod ſane ſi verba ſpectes, aptiſsimum eſt. Continet enim duo: Primum agnoſcunt eum Magiſtrum, deinde tribuunt ei virtutes quas habere oportet fidelem doctorem. Cum eum verbis agnoſcunt Dominum, volunt non hoſtes, ſed amici, imò diſcipuli uideri, qui magno diſcendi deſiderio teneantur. Cum tribuunt ei virtutes, quas verus Doctor habere debeat, fraudulenter ſe inſinuant Domino, ut nihil ſibi ab illis periculi eſſe credat. Sed nullum eſt conſilium, nulla prudentia aduerſus Dominum. Sed quænam ſunt illæ uirtutes, quas Chriſto tribuunt? PRIMA eſt veritatis ſtudium: *Scimus* (inquiunt) *quod uerax ſis.* SECVNDA, certitudo doctrinæ: *& uiam Dei* (inquiunt) *in ueritate doceas.* TERTIA eſt conſtantia & animi fortitudo: *& non* (inquiunt) *eſt tibi cura de aliquo.* Quare? *Quia non reſpicis perſonam alicuius* (& hæc eſt quarta virtus) *Non enim* (inquiunt) *reſpicis perſonam hominum.* Hæ quatuor virtutes ſunt magnæ & requiruntur ab omnibus Dei miniſtris. Veritatis ſtudium facit, vt excuſsis ignorantiæ tenebris, veritas illuceſcat. Certitudo doctrinæ facit, ne variæ doctrinæ ventis & rumorum vanitate fluctuemus. Conſtantia & animi fortitudo inuictum in officio reddit. Quòd non perſonas hominum re-

ſpiciat Doctor efficit, vt ueritas non metu aut alia re ſupprimatur. Has uirtutes Dominus Iohanni Baptiſtæ tribuit: & quòd fuerit eis verè præditus oſtendit effectus. Nam cum Herodes accepiſſet per uim vxorem fratris ſui Philippi, audacter illi reſtitit, non veritus perſonã, quam ſuſtinuit Herodes. Dicit enim: Non licet tibi habere uxorẽ fratris tui: propter quod paulo poſt raptus eſt ad ſupplicium. Huiuſmodi virtutes habuit & Helias, qui impio regi reſtitit & apertè illi in os dixit: Tu perturbas Iſrael & domus Patris tui. Verum hoc qui nõ faciunt, verius mercenarij dicendi ſunt quàm veri paſtores. Hactenus de machinis hypocritarum aduerſus Chriſtum.

DE SECVNDO.

Quæſtio ſequitur, qua ita putant ſe Chriſtum poſſe conſtringere, vt non habeat quo euadat. Licet (inquiunt) cenſum dare Cæſari an non? Hîc putarunt quòd neceſſariò & ſimpliciter alterum ex his duobus eſſet reſponſurus, licere, aut non licere. Si dixiſſet licere: turbam offendiſſet, qua inuita iſtud onus ſubſtituit, ac ita habuiſſent acceſſum ad ipſum perdendum, deficiente ab eo turba: At ſi dixiſſet non licere: aderant Herodiani, qui mox illum tanquam ſedicioſum rapuiſſent ad pœnã. Quid ergo ad hanc quæſtionem Dominus? Duo facit,

cit, Primum obiurgat eos, Deinde soluit quæstionem. Cognita, inquit Euangelista, Iesus nequitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ. Hic experiuntur verum esse quod illi antea adulandi gratia dixerunt: non respicis personas hominum. Quæstionis solutionem hoc pacto instituit. Ostendite mihi numisma census: at illi obtulerunt ei denarium. Cuius est imago hæc (inquit) & superscriptio? Dicunt ei Cæsaris. Tunc ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Questio soluta est ita ut nec veritatem tacuerit Dominus, nec ansam calumniandi habuerint Pharisæi. Quare confusi mirati sunt & abierunt. Adeo nullum consilium, nulla prudentia valet contra Dominum.

Sed quid hæc Christi responsio nos docet? Primum discernit inter regnum Cæsaris & Dei, id est, inter regna mundi & Ecclesiam. Deinde distinguit inter personas, quæ his diuersis regnis præsunt. Tum docet obedientiam præstandam esse in utroque regno, hoc est, ut Deo suus cultus tribuatur in spirituali suo regno, & politico magistratui debita præstentur officia. Hoc loco dicendū esse quid Deo debeatur & quid politico Mag istratui: verum quia sæpius aliâs dictum est de cultu Dei, hîc de magistratu dicam, quò admonea-

moneamur quàm piè nos de magiſtratu ſentire oporteat. Dicam igitur quinq; de magiſtratu. 1. vnde & quid ſit. 2. quæ conditiones boni magiſtratus eſſe debeant. 3. quod officiū, quiq; fines ſint adminiſtrationis politicæ. 4. qualenam magiſtratus ius exiſtat in ſubditos & ſubditorum bona. 5. quid magiſtratui ſuo debeāt ſubditi.

PRIMVM, quod propoſui, nempe vnde & quid ſit magiſtratus, Paulus Roma.13. declarat, vbi docet magiſtratum à Deo eſſe: non enim (inquit) eſt poteſtas niſi à Deo, quæ vero ſunt poteſtates à Deo ſunt ordinatæ. Quod quidem de iure imperij intelligendum eſt, non de confuſione, quæ ſæpè in imperijs propter ſcelera hominum cernitur. Dum itaq; boni magiſtratus præſunt, Deum veluti propinquum nobis cernimus, & nobis eorum, quos conſtituit, manu imperantem. Contra, cum impij magiſtratus præſunt, impietas quidem à Diabolo & praua uoluntate imperantis eſt: ſed Deus iratus laxat frena tyrannis & impijs, vt ita ingratitudinem hominum vlciſcatur.

Habes unde ſit magiſtratus: quid autem ſit idem Paulus definit: nempe quòd ſit ordinatio Dei ſubditis in bonum, dum honorantur boni & puniuntur mali corporalibus pœnis.

SECVN-

SECVNDVM, quod proposui, fuit de conditionibus boni magistratus, quæ Mosis 12. quatuor recensentur, nimirum ut Iudex seu magistratus sit sapiens, timens Dei, verax ac minimè auarus. Sapientia gubernat actiones, ne in administratione per errorem peccat, ac peruertat iudicium. Timor Dei efficit, ut Deũ respiciat in omnibus causis, caueatq; ne quicquam committat quod illum offendat. Veritas monet ne falsas legum interpretationes & sycophantias admittat. Odium auaritiæ sinceritatem in iudicando conseruat. Vbi enim numerarij iudices sunt, actũ est de æquitate. Nã si personę acceptio corruptio est iudicij, ut nullus sit æquitati loc', profectò auaritia efficit, ut iudex potius personã ꝙ̃ causam intueatur. Quisquis igitur magistratu fungens precio ducitur æquum & bonum perspicere non potest. Munere enim excæcantur oculi sapientum & peruertuntur verba iustorum. Hinc est quòd auari iudices furum socij dicantur ab Isaia.

TERTIVM, quod proposui de magistratu, fuit de eius officio, de quo nunc agam. Ostendam autem magistratus officium cùm ex testimonijs scripturæ, tum per exempla illustrium hominum, qui magistratu cum laude functi sunt. Officium magistratus in genere est, ut sit custos diuinæ legis, hoc est, veræ religionis cõseruator.

seruator. Hoc autem officium tum demum exercet pius magistratus, cum exemplo Dauidis, Iosiæ, Ezechiæ, tollit idololatriam & idololatriæ occasiones: ut Ezechias æneum serpentem diminuit: Iosias templum purgauit à varijs idolis: Moses uitulum confregit: Dauid exhortationibus populum ad uerum cultum Deo præstandum adduxit. Nam si magistratus à Deo ordinatus est, ut sit minister Dei homini in bonum, debet utiq;, quæ homini noxia uidet, pro viribus amoliri, ne reipublicæ bonum & ciuium salus impediatur. Deinde curabit magistratus exemplo Iosiæ, ut vera religio proponatur, conseruetur & propagetur, impijs doctrinis abolitis. Quamquam autem distincta sunt officia magistratus ciuilis & ministerium verbi: tamen in hoc conuenire possunt & debent, ut gloriam Dei & salutem generis humani simul quærant, sed seruata utriusque legitima ratione: hoc est, ut magistratus ciuilis edicto & gladio, minister autem uerbi doctrina, exhortatione, obiurgatione & comminatione impietatem tollere, & gloriam Dei quærere conentur. Præterea, quia religio sine docentibus & discentibus conseruari nequit, Magistratus officium est scholas erigere, stipendijs conseruare, ut docentes & discentes pietatis studijs incumbere posint. Ad hæc, Ezechiæ

& regis

& regis Niniuæ exempla commonefaciant magistratum, vel præsentem, vel imminentem irã Dei solennibus ad Deum precibus, ueraq; ad Dominum conuersione auertere studeant. Atque hæc quidem ad eam partem legis referenda sunt, quæ religionem potissimũ spectat. Quantum autem ad externum politicum statum attinet, idem officium est magistratus boni in sua republica, quod est honesti patrisfamilias in sua domo, nimirum vt quemadmodum Pater liberos disciplina regit, castigat contumaces, bonos honore afficit, largitur premia, breuiter in hoc totus incumbit ut sua familia quàm optimè constituta videatur: ita magistratus in sua republica facere debet, ut uerè Pater patriæ dici posit.

Verum si quis officia magistratus numerata sibi cupiat, is sciat primum magistratus officium esse studium pacis, ut in tranquillitate Deum colamus abolitis superstitionibus, quæ veram religionem corrumpunt, ac pietati uera sunt impedimento. Secundum magistratus officium est, ut singuli sua officia rectè faciant, quod fieri non potest, nisi ubĩ legum maneat authoritas & executio. Leges enim ferre, quas executio non sequitur, rerumpublicarum pernities est: quare vt honestas leges magistratui ferre licet: ita caueat oportet ne in

contemp-

contemptum ueniant, quod fit quando non ſequitur executio. Tertium officium eſt, ut puniat ſontes, & inſontes tueatur iuxta legum præſcriptum, & prudentem moderationem. Ex his facile eſt colligere, quinam ſint fines magiſtratus, nimirũ quòd ſit ordinatus propter Deum ad Eccleſiæ & rerumpublicarũ utilitatem: quare rectè dicitur, quòd gubernatio, religio & propria domus principi curæ eſſe debeant.

QVARTVM, quod promiſi me dicturum, eſt de iure magiſtratus in ſubditos & ſubditorum bona. Zenephon Philoſophus hanc legem tradit magiſtratui: Regula regi non affectus, ſed lex eſſe debet. Vnde ſequitur tantum iuris magiſtratum habere in ſubditos & illorum bona, quantum leges conſentientes Decalogo & legi naturæ permittunt. Habet igitur ius iuxta quartum præceptum imperare ſubditis neceſſaria officia cùm ad publicam incolumitatem, tum ad ſingulorum utilitatem facientia.

Reſtat quod quinto loco propoſui de officio ſubditorum erga magiſtratum. Poteſt autẽ officium ſubditorum erga magiſtratum ad quatuor capita reuocari, ut primum ſit, iuxta quartum præceptum, honorare magiſtratum, hoc eſt, ſuſpicere & reuereri ipſum tanquam miniſtrum & legatum Dei: Ita vt ipſum hono-

res,

res, timeas, candidè de ipſo iudices, errata in meliorem partem accipias, non cum vulgo magiſtratui detrahas. Nam id ſeuerè prohibetur verbo Dei. Principi populi tui ne maledicas. Maledictionis voce omnes calumniæ & detrectationes intelliguntur. Secundum, edictis parere, cùm in tributis dandis, tum in alijs quoq; rebus, quatenus per religionem & legē naturæ liceat. Huc illud pauli pertinet: Admoneto illos, vt principibus & poteſtatibus ſubditi ſint, ut magiſtratibus pareant, ut ad omne opus bonum ſint parati. Tertium, orare pro magiſtratu. Adhortare, inquit Paulus, vt fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes, gratiarumactiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus in eminentia conſtitutis, vt placidam & quietam vitam degamus cum omni pietate & honeſtate. Quartum, non irrumpere in partes officij magiſtratus: ſed magiſtratui cognitionem deferre, ſi quid ad reipublicæ ſalutem pertinere uideatur. Hæc ſint dicta de magiſtratu. Deus det nobis gratiam, vt & Deo verum cultum & magiſtratui noſtro debita præſtemus officia per Ieſum Chriſtum Dominum, cui gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

*

DOMINICA XXIIII. TRINITATIS, MATTH. 9.

PRimas quiam uenit, & adorauit Iesum dicens: Filia mea modo defuncta est, sed ueni, & impone manum tuam super illam, ac uiuet. Et surgens Iesus sequutus est eum, ac discipuli eius. Et ecce mulier, quæ sanguinis profluuio laborauerat duodecim annos, accedens à tergo, tetigit fimbriam uestimenti illius, dixerat enim intra sese: Si tantum tetigero uestimentum illius, ero salua. At Iesus conuersus, ut uidit illam, dixit: Confide filia, fides tua saluam te fecit. Et salua facta fuit mulier à tempore illo. Et cum uenisset Iesus in ædes primatis, uidissetque tibicines, & turbam tumultuantem, dicit illi: Secedite, non enim mortua est adolescentula, sed dormit. Et deridebant illum. Quum autem fuisset eiecta turba, introgressus tenuit manum illius, & surrexit adolescentula. Et emanauit rumor hic in totam terram illam.

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc Euangelio clarissimè describitur, quomodo Dominus noster opem ferat suæ

Ecclesiæ subiectæ cruci. Quemadmodũ enim Christus saluator noster erga hunc primatem & hanc afflictam mulierem est affectus: sic etiã est affectus erga me & te, adeoq; omnes, qui horum, hoc est, huius primatis & huius mulieris exemplo ad ipsum confugiunt, iuxta illud vaticinium Iohelis de Christo: Omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Cum hoc vaticinio & Christi verba & facta consentiunt. Verba sunt: Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis, ego vos reficiã. Facta multa occurrunt: cæcos sanat, leprosos purgat, hunc Iairum & hanc mulierem exaudit, & se implorantibus fert opem. Hæc est ergò summa huius historiæ, quòd Dominus duo edat miracula: sanat mulierem, quæ duodecim annos laborauerat morbo: excitat huius Iairi filiam, quæ defuncta erat: utroq; facto suum erga omnes animum declarat.

Loci tres:

I. Exemplũ huius mulieris, eius conditio, fides, inuocatio & sanatio.

II. Exemplum Iairi, & excitatio puellæ mortuæ.

III. Derisio, qua Christus ridetur ab hostibus suis.

DE PRIMO.

Etsi primo loco fit mentio principis Iairi, qui venit ad Christum: tamen prius dicam de hac muliere patiente fluxum sanguinis, quia ponitur in medio historiæ de principe hoc. In hac itaq; muliere quatuor sunt nobis perpendenda. 1. conditio eius. 2. fides. 3. inuocatio. 4. eiusdem à morbo, quo laborauit, sanatio: quorum singula singularem doctrinam & admonitionem continent.

Conditio mulieris fuit. 1. fuit mulier simplex & timida. 2. duodecim annos fluxum sanguinis passa fuit, vnde facile cogitare est quàm fuerit exhausta & imbecillis. Qui vno mense tã graui morbo laborat satis miser & afflictus est, quid dicemus de hac, quæ tot annis est vexata? 3. addit Marcus quòd multa passa sit à medicis, quorum alij alijs pharmacis miseram excarnificarunt. Huc accedit quòd iam suas facultates consumpserat: vnde in hoc grauissimo morbo ad mendicitatem erat redacta: neque tanti sumptus quicquam profuerunt, imò quotidiè fuit deterius. Morbum hunc corporis morsus conscientiæ acerbiorem fecerat: Nam cum scriptura dicit eum, qui peccat contra Dominum, incidere in manus medici, quid aliud potuit cogitare quàm Deum se abiecisse. Hæc fuit huius mulieris conditio dura satis: morbus corporis, mala conscientia, mendicitas,

tas, contemptus. An propterea eſt abiecta corã Deo? An propterea Chriſtus eam reiecit? Nequaquam. Venit enim propter afflictos: venit propter peccatores. Nos ergo huius mulieris exemplo admoniti, erigamus nos in noſtris calamitatibus: agnoſcamus iuſtam iram Dei aduerſus nos propter peccata. Audiuimus quæ fuerit conditio huius mulieris, ſequitur fides.

Acceſsit retro & tetigit fimbriam ueſtimenti eius, ſi tetigero (cogitat) tantum ueſtimenti fimbriam eius ſalua ero. Hæc vox ſatis declarat qualis fuerit eius fides. Certò ſibi perſuaſit, quòd ſi tantum tangeret fimbriam veſtimenti illius conſequeretur ſalutem. Vnde tanta fides? Ex uniuerſali promiſsione quam ſibi accommodauit. Nouit abſque dubio hanc Chriſti promiſsionem: venite ad me omnes &c. Hîc primum tribuit Chriſto laudem veritatis. Deinde generale dictum ſibi accõmodauit hoc modo. Omnes vocat ad ſe, omnibus promittit opem, uult omnes laborantes reficere: Ego ſum in numero laborantium, ego ſum ex ea turba, quam totam ad ſe vocat: verè igitur ſtatuo, quòd me velit iuuare. Videmus quomodo hæc mulier fidem excitauit: Iam hoc ad nos accommodemus.

Quoties te premit crux internè uel exter-

nè, agnoſce iſtam crucem eſſe veluti concionē quandam, qua tua miſeria & damnatio tibi ob oculos ponitur. Deinde verbum promiſsionis & exempla intuere, & cogita Deum non eſſe acceptorem perſonarum: ſed velle omnium miſereri in Chriſto Ieſu. Hac fiducia Chriſtum inuoca: & ſtatue illum te verè velle exaudire & dare quod petis niſi venenum petieris, id eſt, niſi petieris id quod tibi non ſit utile, ſeu quod impediat gloriam Dei: & hoc dictum: venite ad me omnes, tibi applica: quod cum feceris conſolationem ſenties.

Verum iſta mulier habuit Chriſtum præſentem, quem oculis vidit: A me procul abeſt. Iſta tentatio eſt carnis, contra quam primum opponito promiſsionem Chriſti: Ego ero uobiſcum uſq; ad conſummationem ſæculi. Deinde, quod Dominus Thomæ dixit: Beati qui crediderunt & non viderunt. Præterea, quòd Chriſtus non ſit acceptor perſonarum: & in aliquot exemplis declarauit, cum hic eſſet præſens in carne, quomodo vellet agere cum reliquis ſe inuocaturis.

At ſum peccator magnus. Credo: ſed Chriſtus uenit in mundum peccatores ſaluos facere. Ita dicit, primum ipſe: Non veni ad vocandum iuſtos, ſed peccatores ad pœnitentiam. Hoc Paulus repetens ait: Certus ſermo & omni ap-

ni approbatione dignus, quòd Christus Iesus venit in mundũ saluos facere peccatores. Item: apparuit gratia salutaris omnibus hominibus. Deinde intueamur exempla misericordię Dei. Adam coniecerat totum mundum in damnationẽ, sed agit pœnitentiam & recipitur: Paulus persecutus est Ecclesiã Christi, Petrus negauit Christum, Manasses se horrendis idololatrijs, & copioso sanctorum sanguine se polluerat: sed resipiscentes in gratiam sunt recepti. Quare declaratur quàm verum sit dictum illud apud Prophetam: viuo ego nolo mortem peccatoris, sed ut conuertatur & viuat. Huc illæ Christi asseuerationes: Amen amen dico vobis: qui credit in me non peribit, sed habebit vitam æternam. Has sententias & hæc exempla opponito cogitationi de peccatorum magnitudine, & scito misericordiam excedere peccatum & gratiam abundare supra delictum.

At nescio an sim prædestinatus? Hæc grauissima est tentatio ab ipso Sathana profecta. Quis est lapsus? Adam cũ sua posteritate: nam fuimus in illo tanquã in massa cõmuni humani generis. Quis accepit promissionem? Nonne Adam? Ergo quemadmodum lapsus es in Adam: ita cum eodem es promissionis particeps, modo promissionis uerbo fidem adhibere velis. Deinde clarum est Pauli dictum: Deus

vult omnes homines ſaluos fieri & ad cogni-
tionem veritatis venire. Huc facit, quòd Chri-
ſtus mandatum vniuerſale dat ſuis diſcipulis:
ite in mundum vniuerſum prædicate Euange-
lium, qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus
erit. Qui uero non crediderit condemnabitur.

At fides eſt donum Dei, quod dat quibus
uult? Vide quàm multa caro inuenit, quibus
ſibi ipſi viam ad ſalutẽ intercludit? fides eſt do-
num Dei, ſed hoc modo confertur. Proponit
tibi verbum, huic ut credas iubet, & in cogi-
tatione uult eſſe efficax. Sed tu caue ne cum Iu-
dæis reſiſtas ſpiritui ſancto, quod Stephanus
ſuis obiecit. Chriſtus cum videret ciuitatem
Ieruſalem & cogitaret de eius uaſtatione flens
dixit: quoties uolui te congregare ſicut gal-
lina colligit pullos ſuos & noluiſti. Ecce Chri-
ſtus uult, nec aliud vult quàm Pater. Quid vo-
luit? congregare filios Ieruſalem ad ſuum ouī-
le: ſed Ieruſalem noluit, decepta à ſuis ſeducto-
ribus, falſis Prophetis, & ineſcata diuitijs, po-
tentia, uoluptatibus & curis huius mundi no-
luit Chriſto ſuo paſtori obedire. Quare ut iu-
ſto Dei iudicio: ita propria culpa perit. Pro-
miſsionibus igitur diuinis, eisq; uniuerſalibus
freti, & confirmati exemplis, cum hac muliere
in noſtris doloribus & cruce confugiamus ad
Chriſtum, ita futurum eſt, ut inueniamus au-
xilium

xilium in tempore oportuno. Fidem huius mulieris uidimus; nunc quod tertio loco in hac muliere ſpectandum dixi uideamus, uidelicet qualis fuerit huius mulieris inuocatio.

Sed tacet, loquitur apud ſe, tangit tantum fimbriam veſtimenti Ieſu. Nulla hîc auditur oratio. Verum quidem eſt: nulla orantis uerba hîc recitantur, ſed ſunt hîc orantis ſigna & orationis effectus. Signa ſunt quòd accedit, tangit fimbriam & apud ſe cogitat de eius clementia & intimo cordis uoto miſericordiam ſibi præſtari expetit. Hoc uotum non ſecus quàm ardentiſsimas preces exaudiuit Chriſtus. Effectus ſunt conſolatio & ſanatio.

De Moſe etiam legimus, quòd cum labia non uiderentur moueri, tamen audit à Domino, quid clamas ad me? unde docemur, quòd oratio, quæ nubes penetrat, non ſit labiorum motus, nō ſit uerborum Battologia, & multiloquium: ſed potius ſupplex animi eleuatio ad Deum, quæ fide Chriſti aliquid à Deo petitur. Hoc etiam confirmatur Dauidis teſtimonio, qui ait; Ad te Domine leuaui animam meam.

Porro, quia nullus cultus maior eſt quàm rectè Deum inuocare, & oportet pios perpetuò in hoc cultu occupari, volo breuiter quædam de recta inuocatione dicere. Dixi paulò

antea quid ſit oratio : nunc quas conditiones perpetuò oratio habere debeat oſtendam. Sunt autem quinq; perpetuæ conditiones & veluti proprietates piæ orationis, quæ ſunt. 1. quomodo noſter animus compoſitus eſſe debeat ad orandum. 2. quid nos ad orandum impellat & vrgeat. 3. quis ſit à nobis inuocandus. 4. quo fundamento freti prodeamus in conſpectum Dei oraturi. 5. quid ſit petendum, & quando cum conditione & quando ſine conditione.

PRIMA: Animus noſter in hunc modum compoſitus eſſe debet. Primũ exuenda eſt omnis cogitatio propriæ gloriæ, ſicut hæc mulier nihil niſi ſordes in ſe agnouit. Deinde inopia ſentiatur, quam ſanè maximam hæc afflicta mulier ſenſit. Tum in vera pœnitentia homo ſe proſternat coram Deo, idque potius animo quam corpore. Id hanc mulierem feciſſe inde apparet, quòd à tergo acceſſerit. Poſtremò, certa fide ad orandum incendatur animus. Nam niſi qui certam fidem attulerit, verba fundit potius quàm precatur. Huiuſmodi etiam fidem hanc mulierem ad Dominum attuliſſe ex ſuperioribus manifeſtum eſt.

SECVNDA: Cauſæ, quæ nos ad orandum impellent, ſunt multæ. Hæc mulier abſque dubio cogitauit de mandato Dei, in quo ſerio à nobis

nobis hunc cultum requirit. Deinde promissiones non ignorauit, alioqui tanta fiducia ad orandum non prodijsset. Quicquid (inquit Christus) petieritis in nomine meo Pater dabit uobis. Sensit præterea & Diaboli tyrannidem & suam inopiam, vnde mota auxiliũ quærit ab eo, qui solus iuuare potest. Considerauit quoq; exempla: vidit Iairum Dominum inuocasse pro filiæ ualitudine & multa alia exempla cogitauit. His & multis alijs causis ad precandum est excitata. Proinde & nos erigamur ad Deo hunc cultum inuocationis præstandũ. 1. mandato Dei. 2. promissionibus. 3. cogitatione tyrannidis Diaboli. 4. sensu propriæ miseriæ & inopiæ. 5. sanctorum exemplis.

TERTIA: Quis inuocandus? solus Deus qui est Pater, filius & spiritus sanctus: nec Angeli, nec homines sunt inuocandi. Hoc enim æternum Dei mandatum est: inuoca me in die tribulationis. Item: Dominum Deum tuum adorabis & illum solum coles. Inuocare enim creaturam summa est idololatria, propter quã mundus horribiliter punitur, quia talis idololatria in Deum summè blasphemia est.

QVARTA: Iure quæritur quo fundamẽto nixi prodeamus in conspectum Dei. Nam si nos intueamur

tueamur, confuſio faciei noſtræ nos à precando abſterret. Deinde ſcriptura dicit: Deus peccatores non exaudit. Certum eſt, quòd nemo fretus ſua dignitate poſsit orare. Quare quærendus eſt ille unus mediator inter Deum & hominem Chriſtus Ieſus, qui ſe pro nobis impellatorem offert, dum ait: Quicquid petieritis patrem in nomine meo dabit uobis. Huius ergo dignitate habemus acceſſum ad Deum patrem.

QVINTA: Quid orandum ſit. Triplicia ſunt precanda & triplicia deprecanda. 1. gloriam Dei ſanctificari inter homines precabimur. 2. ſalutem animæ. 3. neceſſaria ad præſentis uitæ conſeruationem: & contra deprecabimur. 1. quicquid impedit gloriam Dei. 2. quicquid aduerſatur noſtræ ſaluti. 3. quicquid nobis in hac uita moleſtum eſt. Hæc ſtatuamus nos impetraturos & præſertim quæ primo & ſecundo loco ponuntur. Tertij generis bona & mala deprecari oportet cum conditione non imminutæ gloriæ Dei, aut impeditæ noſtræ ſalutis.

QVARTVM, quod propoſui de hac muliere, eſt eius ſanatio: in qua quid Chriſtus dixerit & egerit & quid illi acciderit dicendum eſt. Quid dixit Chriſtus? Confide filia: fides tua te ſaluam fecit. Et hoc cum diceret diuina ſua

uirtute

uirtute mulierem ſanauit. Quid accidit mulieri? & ſalua facta eſt mulier ex illa hora. Hîc habemus multa. 1. quòd qui credunt adoptantur in filios, iuxta illud: Dedit poteſtatem, ut filij Dei fierent, quotquot credunt in nomen eius. 2. qualis ſit affectus Chriſti in afflictos. 3. quòd fides quoduis à Deo impetret. 4. quòd Chriſtus hîc declarat ſuam diuinã potentiam, oſtendit uoluntatem, monſtrat officium, ac ueritatem Euangelij confirmat. De his propter temporis breuitatem plura non dicam.

DE SECVNDO.

In hoc Iairo primate habemus etiam exemplum fidei, inuocationis, confeſsionis, & ſpei. Ecce princeps acceſsit. Hîc habes fidem. Et adorabat eum. Habes fidei fructum inuocationem. Hæc duo confeſsionem continent. Domine, inquit, filia mea modo defuncta eſt: ſed ueni & impone manum tuam ſuper eam & uiuet. Ecce quanta cum ſpe precatur. Nos ergo ex hoc diſcamus in noſtris neceſsitatibus Chriſtum accedere, illum ex fide inuocare, confiteri & certò ſtatuere nos ab illo impetraturos, quæ nobis ſalutaria ſunt. Sed quid facit Chriſtus? Sequitur illum & cum ueniſſet Ieſus in domum principis & uidiſſet tibicines & turbã tumultuantem, dicebat: Recedite, & eiecta

turba dixit puellæ: puella ſurge & ſurrexit puella, & exijt hæc fama in uniuerſam terrã illam. Quia circumſtantiæ huius exempli, congruunt ferè cum exemplo mulieris, ſufficiant hac uice quæ de muliere dixi.

DE TERTIO.

Cum Chriſtus diceret: puella non eſt mortua, ſed dormit, deridebant eum. Hîc tria intueamur. Primum, quòd mundus non ſolum ſit ingratus erga Chriſtum benefactorem: verum etiam derident ipſum. Quare hoc? Quia cæcus eſt mundus, & ideo de Chriſti doctrina & factis non poteſt rectè iudicare. Animalis homo non percipit ea quæ ſunt ſpiritus Dei. Caro non niſi carnem ſapit. Sapientia carnis inimicitia eſt cum Deo. Niſi ergo cum mundo velimus errare & fieri deriſores, audiamus & Euangelium, quò mens rectius de operibus Dei inſtruatur. Secundum, quod hîc non ſolũ intueri; ſed etiã mirari oportet, eſt quòd Chriſtus nihilominus pergat in ſuo ſancto propoſito. Non abſterretur uel ſumma ingratitudine mundi, ut ſuam Eccleſiam deſerat. Dominatur in medio inimicorum ſuorum. Tertium, quod hîc obſeruare docet, eſt Chriſti exemplum. Si ergo deridemur propter confeſsionem, intueamur

mur filium Dei & contemnamus istos derisores, qui sunt Diaboli moriones. Non malicia mundi nos turbabit, sed exemplum filij Dei nos consolabitur, qui nobis adest iuxta suam promissionem: ego ero vobiscum usq; ad consummationē sæculi. Huic nostro unico mediatori unà cum Patre & spiritu sancto sit honor & gloria in sæcula sæculorum, AMEN.

DOMINICA XXV. TRINITATIS, MATTH. 24.

CVm uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est à Daniele Propheta, stantem in loco sancto, qui legit, intelligat. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: qui in tecto, non descendat ut tollat quicquam de domo sua: & qui in agro, non reuertatur ut tollat uestes suas. Væ autem prægnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate autem, ut non fiat fuga uestra hyeme, neq; sabbatho. Erit enim tunc afflictio magna, qualis non fuit ab initio mundi, ad hoc usque tempus, neque fiet. Et nisi decurtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro. Sed propter electos decurtabūtur dies illi. Tunc si quis uobis dixerit: Ecce hîc Christus, aut illîc,

illic, nolite credere. Surgent enim Pseudochristi, & Pseudoprophetæ, & dabunt signa magna & prodigia, ita ut in errorem inducantur (si fieri possit) etiam electi. Ecce prædixi uobis. Si ergo dixerint uobis. Ecce in deserto est, nolite exire: Ecce in penetralibus, nolite credere. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & apparet usque ad Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunque enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ.

ENARRATIO TEXTVS.

HÆc Domini concio continet insignem admonitionem admodum hoc periculoso tempore necessariã; nam cũ Paulus dicit; quæcunq; scripta sunt in nostram doctrinã scripta sunt, non est quòd putemus hæc propter solos Iudæos dicta & scripta esse; sed potius propter nos, qui iam uiciniores sumus extremo diei, quàm Iudæi fuerunt. Est autem hæc concio & plena terrore & cõsolantissima. Nam si impios & non agentes pœnitentiã respicis, nulla concio magis terribilis esse potest: illis enim horrendas pœnas comminatur: sin autem ad pios & agentes pœnitentiam respicis, concio hæc plena est consolatione. Nam his ab omnibus

Rom: 15. c.

ærumnis liberationem promittit. Cum hæc, inquit, videritis leuate capita veſtra, quia appropinquat redemptio veſtra. Porro occaſio huius concionis, fuit diſcipulorum Chriſti interrogatio duplex, qui ſumpta occaſione ex prædictione vaſtationis vrbis Ieruſalem, de qua in hoc ipſo capite præcedit vaticinium, quęſiuerunt primum quando id fieret: Deinde de ſigno aduentus Domini quærunt. Ad has quæſtiones reſpondet Dominus, non vt eorum carnale deſiderium expetebat: ſed prout ipſe ſciuit eorum inſtructioni ad ſalutem vtile eſſe. Summa huius concionis eſt quòd Chriſtus prędicit tempus vaſtationis Ieruſalem & monſtrat aduentus ſui ſigna ad iudicium.

Loci duo:

I. Reſponſio Chriſti & eiuſdem prædictio.

II. Huius doctrinæ uſus.

DE PRIMO.

Reſponſio Chriſti habet duas partes, in quarum priori reſpondet ad primam interrogationem, videlicet qua interrogarunt diſcipuli, quando Ieruſalem vaſtaretur: in poſteriori ad ſecundam interrogationem, in qua quærunt diſcipuli de aduentu Chriſti ad iudicium.

Prior pars continet signa, quæ præcedunt vastationẽ vrbis Hierosolymitanæ, quæ multa hîc enumerantur, non solum in textu, quem audiuistis, sed etiam in principio huius capitis.

PRIMVM signum est, quòd veniant Pseudochristi, hoc est, homines vani, qui mentientur se Mesias & saluatores esse: id quod etiam accidit. Nam tres præcipui nebulones fuerunt vnus post alium, qui magnam multitudinem hominum post se traxerunt: Teudas, uir quidam Ægyptius, & Simon Magus. Teudas Cuspio administrante rempublicam suasit populo, vt acciperent substantias suas & se sequerentur ad Iordanem. Illic enim se recepit suo nutu diuisurũ aquas, ut ipsi siccis pedibus transirent, & ita asserta libertate seruitutem Romanorum declinarent. Cui obtemperans stulta turba, ad Iordanis ripam, cum frustra expectaret miraculum, est trucidata. Ægyptius ille suis sequentibus salutem & requiem promisit. Verum illi quoq; delusi suæ temeritatis iustas dedere pœnas. Simon magus, qui cum à Petro pecunia non posit emere donum conferendi visibiliter spiritum sanctum & audisset à Petro: pecunia tua sit tecum in maledictionem, excogitauit aliam viam quam Diabolicis artibus fucauit & pietatis laruam eam induit.

dixit igitur ſe virtutem Dei eſſe, cuius præſtigijs multi decepti ſunt. Quare autem id Deus permiſerit Paulus ad Theſſa. reſpondet: quia non voluerunt credere veritati, dedit eis Deus efficacem illuſionem, vt crederent mendacio. Hac pœna digni ſunt, qui ad claram Euangelij lucem ſponte cęcutiunt. Deinde admonitionem continet textus. Ita enim ait Chriſtus: videte ne quis vos ſeducat, multi venient in nomine meo dicentes ego ſum Chriſtus. Hæc horribilis Iudaici populi pœna nos admoneat timoris Dei & reuerentiæ erga Euangelium Chriſti.

SECVNDVM ſignum, quod precederet vaſtationem vrbis Ieruſalem. Audituri eſtis (inquit) bella & rumores bellorum. Huiuſmodi bella multa pręceſsiſſe vaſtationem Ieruſalem teſtantur hiſtoriæ. PRIMVM 2000. ob petulantiam militis illudentis genitalibus Iudæorum occiſi ſunt. DEINDE latrones publicè graſſabantur, qui gladios ſub palijs tectos geſtantes, quoſuis obuios trucidarunt. Adhæc Cæſariæ ſunt trucidati 2000. Scytopoli tredecim milia. Aſcæloni 2500. Prohemaide viginti milia. Alexandriæ quinquaginta milia. Damaſci decem milia trucidati ſunt. Ecce quàm vera fuerit prædictio Chriſti & quàm grauiter punitus ſit populus

Iudaicus ob suam ingratitudinem. Quid dicam de fame, de Pestilentia, & de terræmotu, quæ contigerunt iuxta Christi uaticinium? Hæc omnia peccata istius populi monstrant, sed fuerunt tantũ præludia quædã ad illa mala quæ secuta sunt.

TERTIVM signum, persecutio discipulorum. Inuisi (inquit) eritis cunctis gentibus propter nomen meum. Hæc persecutio incepit à nece sanctissimi Stephani, & postea quotidie magis ac magis creuit. Fuit autem discipulorum Christi afflictio quadruplex. 1. corporum. Nam alij flagellabantur: alij crucifigebantur: alij alio supplicij genere afficiebantur. 2. afflictio fuit ex scandalo defectionis ab Euangelio. Multi enim persecutionum acerbitate fracti defecerunt ab Euangelio cum summo dolore discipulorum Christi. 3. afflictio discipulorum Christi fuit à Pseudoprophetis, quorum plurimi fuerunt isto tempore, de quibus Epiphanius scribit: vt Simoniani, qui Simonis Magi sectatores fuerunt: qui Simon postea in medio vrbis Romæ collapsus interijt. Hos sequuntur Menandriani, Menandri sectatores: Saturniliani, Saturnili sequaces: Basilidiani qui Basilidẽ quendam imitabantur: Nicolaitæ, qui Nicolai, qui erat vnus de septem diaconis, turpitudinem sectati sunt: Gnostici quorum infiniti fuerunt

fuerunt

fuerunt furores; taceo Ebionem & Cherinthũ, qui naturæ diuinæ in Christo hostes fuerunt. Ecce quàm multa agmina falsorum Doctorum habuerunt, qui simplicitate Euangelij filij Dei contenti esse noluerunt. Quarta afflictio discipulorum fuit petulantia, contumacia & ingratitudo totius populi.

QVARTVM signum, & prædicabitur regni Euangelium in vniuersa terra in testimoniũ omnibus gentibus. Hoc factum esse testatur Paulus cum ait: An non audiuerant? atq; in omnem terram exiuit sonus eorum. Hactenus de signis præcedentibus vastationem Ierusalem: nunc in textu typus vastationis signatur. *Cum uideritis abominationem desolationis quæ dicta est à Daniele Propheta stantem in loco sancto. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes.* Quasi diceret, tunc ipse exercitus, qui vastaturus est Ierusalem, appropinquabit. Hæc abominatio fuit scelerum & idololatriæ populi Iudaici, qua totus fere iste populus erat infectus. Abominatio quidem dicitur propterea quòd Deo, ut res fœdissima, displicuit. Desolationis abominatio dicebatur propter pœnam quæ secuta est: quæ pœna fuit desolatio & vastatio populi Iudaici.

Hactenus de prima responsione ad priorẽ discipulorum quæstionem de vastatione Ieru-

ſalem: ſequitur reſponſio ad ſecundam interrogationem quæ fuit de Chriſti aduentu, in qua quatuor ſunt ſpectanda. Primum, quòd iubeat cauere ſigna falſa. *Si quis uobis dixerit: Ecce hìc Chriſtus aut illic, nolite credere.* Alterũ, quòd admoneat diſcipulos, ne per oſcitantiam ſuæ admonitionis obliuiſcantur. *Ecce, inquit, prędixi uobis:* quaſi diceret. Velim vos perpetuò huius meæ prædictionis memores eſſe, ne exemplo aliorum obliti mei abijciatis confeſsionem. Tertium, quòd aduentus ipſius non ſit futurus in angulis mundi aut in deſerto: ſed quòd ſit conſpicuus toti terrarum orbi. *Sicut, inquit, fulgur exit ab oriente & apparet uſq; ad occidentem: ita erit & aduentus filij hominis.* Non eſt ergo quòd credatis illis qui venient & mentientur Meſsiæ nomen. Quartum, eſt electorum collectio ad Chriſtũ: *vbicunque, inquit, fuerit cadauer, illuc congregabuntur & aquilæ.* Hoc eſt, quemadmodum Paulus interpretatur: cum Chriſtus ad iudicium venerit obuiam rapiemur Chriſto in aerem, & ſic cum eo perpetuò erimus.

DE SECVNDO.

Cum iſta, quæ contigere Iudæis, ſigna ſunt eorum, quæ contingent in extremis diebus, in quos nos incidimus, ante aduentum

Christi, par est vt aspiciamus ea quæ nostro sæculo fiunt, & uideamus quomodo cũ istis congruant. Inter signa supra audiuimus primum, quòd essent venturi qui se Messiam esse fingerent, cui simile ante paucos annos in Germania accidit. Nam quidam hollandus Dauid Georgius nomine finxit se Christum, qui multos seduxit, qui postea mortuus & deinde effossus & cõbustus est. Fuerunt & alij tum ex Iudæis tum ex alijs, qui malè cum suis sectatoribus perierunt. Deinde quantum ad bella attinet & rumores bellorum, Turcia docet & multæ aliæ nationes quâm istud signũ benè in hoc sæculum quadret, & certè metuenda sunt adhuc grauiora. Tum quanta sit persecutio Ecclesiæ in multis regnis, in Turcia, in Græcia, in Italia, Hispania, Hollandia, quotidiani rumores ad nos allati docent. Multæ subindè oriuntur sectæ, maxima est ingratitudo mundi erga Euangelium & corruptissimi sunt plerorumque mores. His accedit & quartum signum aduentus DOMINI ad iudicium, quòd prædicetur Euangelium in vniuerso ferè orbe terrarum. Et si autem id publicè non fiat vbique in publico loco: tamen in omnibus regnis mundi sunt aliqui, qui Euangelium audiunt. Cur prædicatur? nobis in testimonium; idq; dupliciter. Testimoniũ enim

ſalutis eſt, ſi Euangelio credimus: teſtimonium iuſtæ noſtræ damnationis erit, ſi fuerimus Euangelio increduli. Vſus iam colligamus prędictionis Chriſti.

PRIMVS eſt, de quo iam dixi, videlicet quòd iſta omnia contigerunt nobis quoque in doctrinam, ut indè cogitemus quid immineat ingratiſsimo mundo ante aduentum Domini ad iudicium.

SECVNDVS: Hæc nobis ob oculos ponunt magnitudinem & fæditatem peccatorum noſtrorum, & ſunt veluti præludia pœnarum, quas ſuſtinebunt qui non egerint pœnitentiam.

TERTIVS: Admonemur hîc quæ ultio illos manet, qui ſanguine ſanctorum ſe polluunt. Qui vos perſequitur, inquit Chriſtus, me perſequitur. Quare? Quia propter Chriſti Euangelium & eius confeſsionem iſta fit perſecutio. Nunc lætantur quidam aduerſarij Chriſti cum malefecerint: verum futurum eſt, ut ſatis acerbas luant pœnas effuſi ſanguinis fidelium, qui de terra clamat ad Deum & expetit vindictam quam iuſtus iudex reddet illis tempore ſuo, iuxta illud: mihi vindicta & ego retribuam, tempore oportuno labetur pes eorum. Dominus differt pœnam, & iuxta diuitias bonitatis ſuæ & longanimitatis inuitat ad pœ-

nitentiam.

nitentiam. Non enim delectatur in perditione peccatorum, ſed mauult omnes reſipiſcere & viuere, quemadmodum ipſe apud Prophetam teſtatur his verbis: Viuo ego, dicit Dominus, nolo mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat. Verũ qui hac bonitate diuina abutitur, theſaurizat ſibi iram in die iræ.

QVARTVS uſus huius prædictionis eſt, quòd admoneat nos pœnitentiæ. Christus cũ quidam ſibi referrent, quomodo Pilatus miſcuiſſet ſacrificia Iudæorum ſanguine, & quòd turris Siloe collapſa 13. viros occidiſſet, ait: niſi pœnitentiam egeritis omnes ſimiliter peribitis. Nam aſſeuerat hoc non tantum factum eſſe propter eos qui iſtic perierunt, ſed etiam propter alios, qui eorum caſu admoniti reſipiſcerent. Multo magis calamitas populi Iudaici nos admonebit pœnitentiæ, præſertim cum cauſa non ſit diſsimilis. Illi enim potiſsimum puniebantur propter religionis contemptum. Quid quæſo hic non eſt ſimile? quare admoniti caſu Iudaici populi maturè reſipiſcamus, ne prius opinione noſtra incurramus in manus Dei viuentis.

QVINTVS vſus, quòd ex perſecutione Eccleſiæ, quæ tũm fuit maxima, diſcere debeamus, quòd ciues regni Christi in hoc mundo non debeant florere & externo imperio mundi

gaudere. Vt enim Ecclesia Christi non est affixa certo loco: ita ipsius gloria & decus partim in conscientia piorum est, partim in expectatione reuelationis Iesu Christi est posita.

SEXTVS usus est, ut ciuibus regni Christi nos adiungamus, non persecutionum mole absterriti à confessione. Tametsi enim omnes, qui piè in Christo uolunt uiuere, patientur persecutionem: tamen Christus eos beatos esse pronunciat, quia præsentem afflictonem sequetur gloria, ad quam nulla patet uia nisi per crucem.

SEPTIMVS, vt incommodo Iudæorum & damno simus cautiores. Ne igitur erremus cum Iudæis, sequamur lucernam verbi Dei. Hæc enim nos sola tutos ab errore facere potest. Lucerna, inquit Dauid, pedibus meis uerbum tuum, & lumen semitis meis. Et Paulus vult nos verbum Dei prætendere tanquam facem ardentem.

OCTAVVS, ut admoneamur, ut supereminentibus malis opponamus nomen Dei, quod est turris fortissima. Ita enim Solomon inquit: Turris fortissima nomen Domini, ad quam confugiet iustus & saluabitur. Hi in turri-

turribus (inquit Dauid) hi in equis, nos autem in nomine Domini inuocabimus. Est autem nomen Domini supplex oratio, quæ ex uera Christi fiducia proficiscitur, quæ fiducia est victoria mundi. Ita enim ait Apostolus: Hæc est uictoria, quæ uincit mundum, fides uestra. Quare sic? quia Christum inuocat mundi uictorem, Christum præsentem habet, contra quem portæ inferorum nihil possunt. Oremus ergo, ne uel mens phanaticis opinionibus inuoluatur, uel fiducia labascat in tantis tumultibus.

NONVS, ut muniamus nos etiam aduersus scandala, quæ sunt plurima futura: quæ cum uenerint, meminerimus dicti Christi: Ecce prædixi vobis. Neque scandala illa sunt futura eiusdem generis. Alia enim erunt scandala persecutionis: alia paucitatis confitentium Christum: alia defectionis. Multi enim prorsus in istis malis, quæ uentura sunt, renunciabunt Christi nomini eiusque Euangelio & rursus se subijcient Sathanæ: multi erunt autores diuersarum sectarum in isto exiguo cœtu, qui Christum confitebuntur. Contra hoc muniri nos uult Christus: & quia mala præscita minus nocent, voluit Christus suam Ecclesiam de his præmonitam esse.

DECIMVS, vt nos uiuentes in timore Dei expectemus aduentũ Domini nostri Iesu Christi, qui nos plenam redemptionem adferet: quæ redemptio est veluti omnium beneficiorum Christi finis, ad quam alia beneficia destinantur. Est enim hic ordo beneficiorum Christi, qui 1. Cor. 1. describitur his verbis: Christus factus est nobis sapientia à Deo, iusticia, sanctificatio, & redemptio, vt qui gloriatur, in Domino glorietur. Sapientia nobis est, cum nobis reuelat voluntatem Patris in Euangelio. Iusticia, quando credentes Euangelio ipsius iusticia nobis imputatur. Sanctificatio fit nobis, quando iustificati donamur spiritu sancto, cuius virtute iam nouam uitam meditamur. Tandem erit nobis redemptio, quando perfecta salus nobis per ipsum continget, cui cum Patre & Spiritu sancto sit honor, laus & gloria in sæcula sæculorum,

AMEN.

IN FESTO PVRIFICATIONIS MARIÆ, EVANGELIVM LVCÆ 2.

POsteaquam completi fuissent dies purgationis eorum secundum legem Mosi, adduxerunt eum Hierosolymæ, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in lege Domini, Omne masculinum adaperiens uuluã, sanctum Domino uocabitur, & ut darent hostiam, secundum quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos colũbarum. Et ecce, homo erat Hierosolymis, cui nomen Simeon, & homo iste iustus ac pius, expectans consolationem Israel, & spiritus sanctus erat super eum. Et responsum acceperat à spiritu sancto, non uisurum se mortem, nisi prius uideret Christum Domini. Et uenit per spiritum in templum Et cum inducerent puerum Iesum parentes, ut facerent secundum consuetudinem legis pro eo, ipse quoque accepit eum in ulnas suas, & laudauit Deum ac dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum uerbum tuũ in pace. Quia uiderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciam omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

ENAR-

ENARRATIO TEXTVS.

IN hoc festo tractatur pars historiæ Christi, uidelicet quomodo sit oblatus in templo iuxta legem: & quomodo Simeon uir iustus agnouerit Iesum Mariæ filium uerũ Messiam esse, idque ex instinctu Spiritus sancti, à quo responsum acceperat, se non moriturum, priusquàm uiderent oculi eius Christum Dominum: quem cum uidisset, accepit eum in ulnas suas, benedixitque ei: quo facto carmine suam gratitudinem erga Deum ostendit. Debemus autem hîc reuocare in memoriam, quæ hactenus audiuimus de Christo, ut eius perpetuam historiam cognoscamus. Audiuimus itaque primum de natiuitate eius gloriosa, quòd natus sit in Bethlehem. Secundò, de eius circumcisione, quòd octauo die sit circumcisus. Tertiò, quomodo à magis sit agnitus & honoratus. Iam sequitur eius oblatio in templo, quæ oblatio secundum legem contigit, exactis sex septimanis ab eiusdem natiuitate.

Loci tres:

I. Oblatio Christi in templo.

II. Simeonis descriptio & benedictio.

III. Simeonis carmen.

DE PRIMO.

Deus in ueteri teſtamento uarios offerendi ritus ordinauerat, idque non ut ſacrificandi opere iuſtificarentur homines coram Deo. Si enim ſanguis taurorum & hircorum abolere potuiſſet peccatum, Chriſtus non ueniſſet in carnem, ut ſui corporis uictima peccatum expiaret: ſed fuerunt aliæ cauſæ, quarum de numero ſunt hæ.

PRIMA, vt iſto exercitio gentium idololatria impediretur. Nam cum omnes homines etiam barbariſsimi tanguntur quadam religionis reuerentia, uolunt ſuo iudicio ritus colendi Deum inſtituere: uerum quia nullus cultus Deo placet, niſi quem ipſe inſtituit, ordinauit ipſe Deus per Moſen uarios cultus, ut multitudine rituum, quos Deus ordinarat, impediretur populus Iudaicus ab idololatria, & ſeruiret vni Deo, qui eos de terra Ægypti eduxerat, infinitaque alia beneficia ſpiritualia & corporalia præſtiterat.

SECVNDA, ut interna pietas his externis adminiculis exerceretur. Neque enim iſta externa ſacrificia per ſe cultus erant, ſed tantũ

veri cultus excitamenta: id quod ex Iſaia patet, ubi Dominus externa ſacrificia abominatur ſine interna animi pietate.

Tertia, vt eſſent publica teſtimonia gratiarumactionis, quibus populus iſte & excitaretur & confirmaretur, teſtareturq; palam ſe hunc Deũ colere, qui eos in terram Canaan introduxiſſet, & miraculoſè in deſerto pauiſſet.

Qvarta, vt hoc pacto confirmaretur miniſterium uerbi: ut miniſtri cultus Dei, & ſacerdotes haberent quo alerentur. Qui ſeruit, inquit Paulus, altari, uiuat de altari. Et Chriſtus: dignus eſt operarius mercede ſua. Hanc conſuetudinem retinuerunt in Eccleſia olim, quando ad uerbum audiendum & ad celebrationem ſacramentorum conuenerunt. Pij contulerunt pro modo ſuarum facultatum aliquid ad miniſtros verbi & pauperes alendos: quæ contributio collecta uocabatur. Hinc & decimandi ratio fluxit.

Qvinta, vt iſtæ oblationes veteres eſſent umbra futuræ uictimæ Chriſti, & ueluti præludium, quo admonerentur de venturo Chriſto. Hoc pij benè intellexerunt, Abel, Nohe, Abraham. Non enim putarunt ſe ſuis uictimis abolere peccatum & mortem: ſed con fiſi ſunt uictima Chriſti, cuius uirtute & ipſorũ

peccata

peccata ſunt expiata. Abel cum ſuas victimas mactaret, ſic cogitauit. 1. videns ſanguinem victimæ cogitauit de peccato generis humani, quod pœnam æternam meruerat. 2. proſpexit ad ſignificatum. Nam ſuam victimam cogitauit figuram eſſe promiſsi ſeminis, hoc eſt, Chriſti, qui ſua victima eſſet peccatum expiaturus. 3. hac cogitatione fides Abelis confirmabatur, & creſcebat, qua & coram Deo iuſtificatus eſt, & placuit Deo. 4. hanc fidem ſequebatur gratiarum actio, & vitæ nouitas. Hoc pacto offerentes Deo placuerunt. Hoc ſit dictum de ſacrificijs veteris teſtamenti in genere: nunc de ea ſacrificiorum forma dicam, cuius in hoc Euangelio fit mentio.

Prole nata duplex præceptum erat poſitum. Vnum de matre quot ſeptimanis extra cœtum hominum eſſe deberet. Alterum de puero nato. De matre hoc præceptum erat, ut, nata maſcula prole, extra cœtum eſſet 37. dies: ſed nata femella duplicabatur numerus. Nam tum extra cœtum publicum eſſe debuit 74. dies. Id quod non factum fuit propter mulieris indignitatem, ſed propter duas alias cauſas, nempe neceſsitatem & ſignificationem. Neceſsitas fuit, ut iſto pacto conſuleretur mulieris ſanitati, quę poſt dolores partus habet opus quiete, quò uires colligere poſsit: & deberent

pij mariti imbecillitatis uxorum isto tempore rationem habere: & mulieres etiam oporteret cùm propter se, tum propter alias hanc naturæ legem seruare. Significatio fuit, ut ista exclusio significaret omnes natos ex Adam propter peccatum, in quo nascuntur, exclusos esse à Deo, & ideo opus habere expiatoria Christi victima.

Alterum præceptum erat de nato puero, idque duplex. Vnum generale, alterum de primogenitis.

Generale erat mandatum, vt expletis diebus, quibus mulier excludebatur à cœtu Ecclesiæ, offerrentur sacrificia siue pro filio, siue pro filia quocunq; ordine nati essent. Hoc sacrificium primum admonebat, quòd pueri nati essent peccatores, & ideo opus haberent mundatione, & remissione peccatorum. Deinde, ut isto pacto consecrarentur Deo. Tum, vt parentes scirent se pueros generare Deo, & non sibi, aut Sathanæ. 4. propter significationem, nimirum ut essent typi offerendi Christi.

Speciale mandatum erat de primogenitis, tam in hominibus, quàm in iumentis, ut offerrentur Deo. Primũ in memoriam istius magni beneficij, quod Dominus, reseruato populo Israelitico, percusserit primogenita Ægypti ab homine usq; ad pecus. Deinde propter significationem,

catione, videlicet quòd unigenitus Dei, & primogenitus Mariæ, olim esset offerendus pro nobis liberandis ab Ægypto peccatorum. Hoc sit dictū de lege & eius significatione; nunc ad oblationem Christi ueniamus.

Lex iubet, ut omne primogenitū aperiens uuluam, conceptum ex virili semine isto pacto offeratur: sed Christus non erat ita humano more conceptus, sed de spiritu sancto erat cōceptus, & natus de castissima virgine: ergo nō obligatus erat lege, ut more aliorum primogenitorū offerretur in templo. Respondeo: Christus etiam erat liber, ne conciperetur & nasceretur homo, & postea circumcideretur & pateretur: sed qui liber fuit, factus est omnium seruus, ut omnes liberos faceret. Siue, ut August. ait: Deus est factus homo, ut homines Deos faceret. Paulus dicit eum factum esse sub lege, ut eos qui sub lege erant redimeret. Ideo hic primogenitus etiam in templo offerri uoluit.

Sed quomodo fuit primogenitus? nemo vnquàm talis extitit primogenitus. 1. fuit primogenitus diuina sua natura: erat enim filius Dei æternus. Ego, inquit, hodie genui te. 2. humana natura fuit primogenitus Mariæ. Nullum enim ante illum genuerat, neque post genuit. 3. gratia. Primus enim homo

natus est, qui Deo oblatus per se placuit. 4. virtute, quia est primogenitus mortuorum. 5. vt per ipsum nos noui homines nascamur.

Præterea obseruandum est, quòd Maria obtulerit duos pullos columbarum, quo eius significatur paupertas. Nam ditiores agnum offerebant. Nos hinc discamus non pudere nostræ paupertatis. Christus pauper nasci voluit, ut nos diuites faceret, modo ipsius diuitias grata mente accipere voluerimus.

DE SECVNDO.

Et ecce homo erat in Ierusalem cui nomen Simeon. Hîc habemus primum descriptionem Simeonis, & deinde eius benedictionẽ. Primum prædicatur ob iusticiam. Ita enim inter suos vixit, quòd ab omnibus vir bonus & iustus sit habitus. Non vult hoc Euangelista, quòd fuerit ita iustus, vt non opus habuerit aliena iusticia. Nam in suo carmine fatetur Christum suum esse saluatorem: sed quòd vixerit inculpatè inter homines & honestè, ut qui nemini malè fecerit, sed omnibus pro viribus benè fecerit. Qui talis est, à Cicerone, imo ab omnibus iustus dicitur. 2. Prædicatur ob pietatem: timuit enim Deum. Timoris nomine totus cultus Dei intelligitur. Qui enim Deum timet, ut cauet omnia quibus ipsum offendi

offendi nouit: ita facit quicquid illi gratum senserit. Hic timor ex fide ortum habet. Alius timor Dei est sine fide, qui non est cultus Dei: talis est in omnibus impijs. Semper enim metuunt aduersus se iudicium Dei: qui potius uellent Deum non esse, quàm propter sua scelera puniri. Talis non fuit timor qui in Simeone prædicatur. Nam sequitur, quòd expectauerit consolationem Israel: quo dicto ostenditur, quòd ardenti affectu expectauerit Christi aduentum. Sciuit enim vaticinia Iacob & Danielis in illud tempus respicere: Quare ardentius expectauit & cupiuit sibi vitam prorogari, donec præsentem Christum videret. Neque mirum est eum tanto affectu expectasse Christum. Nam erat, ut inquit Euangelista, plenus spiritu sancto. Talis fuit hic sanctus vir.

Sed quodnam fuit premium huius pietatis? Accepit responsum à spiritu sancto vt non uideret mortem priusquam uideret Christum Dominum: cuius impulsu venit in templum. Sed quid illîc fecit? cum parentes Ioseph & Maria introducerent puerum, accepit eum in vlnas & laudauit Deum. Iam habet hic sanctus senex quod adeo ardenter postulauit, & fert Christo testimonium, publicè profitetur hunc Iesum Christum esse, qui patribus erat promissus.

Habemus quæ Simeonis fuerit pietas: nunc ipſum nobis proponamus. Primum ſenes, deinde & alij diſcant ab illo timere Deū: diſcant iuſtè & ſanctè inter homines uiuere: diſcant Chriſtum recipere in ulnas ſuas, hoc eſt, in corda ſua: hunc prædicent, laudent, confiteantur: quod ſi fecerint olim cum Simeone mercedem copioſam in cœlis accepturi ſunt.

DE TERTIO.

Sequitur canticum Simeonis. *Nunc dimittis* ſeruum tuum Domine ſecundum uerbum tuum in pace. Hoc canticum multis ſæculis in Eccleſijs cani ſolitum eſt, & nos quando funera ſepeliuntur, illud ipſum canere conſueuimus. Continet enim doctrinam de Chriſto, & docet vnde ſumma cōſolatio ſit petenda, maximè cum ex hac vita nobis diſcedendum erit. Quò autem hoc carmen melius intelligamus illud diuidam in duas partes, in quarum priori ſibi gratulatur ſenex Simeon: in poſteriori Chriſti regis beneficia erga totum mundum breuiſsimè complectitur.

Prior pars eſt: Nunc dmittis Domine ſeruum tuum ſecundum uerbum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei ſalutare tuum.

Hic

Hîc Simeon ſenex ſibi gratulatur, quòd corporeis oculis viderat Chriſtum, quemadmodum reſponſum acceperat à ſpiritu ſancto. Etſi enim prius illum vidit oculo fidei, ſicut de Abrahamo ait Dominus: Abraham uidit diem meum & gauiſus eſt: tamen quia acceperat à ſpiritu ſancto promiſsionem, vt Chriſtum præſentem corporeis oculis videret ante obitum, valde hoc intuitu eſt delectatus, & magno fidei robore nunc petít liberationē, vt aggregetur ad patres ſuos in pace. Sed uide, accepit promiſſionem, ut uideret Chriſtum Domini. Hîc offertur infans pauper, nulla externa ſpecies hîc apparet, niſi contempus. An hac externa ſpecie offenditur? non. Quem uidit minimum corporeis oculis, hunc uidit maximum fidei luminibus: quem in forma ſerui aſpexit oculo corporis humilem, hunc nouit Regem Regum & Dominum Dominantium eſſe. Neque ignorauit prophetiam Zachariæ de illo, qui ait: Ecce rex tuus venit pauper. Sciuit eum non venire, vt occuparet regna mundi, ſed vt Regnum Dei daret credentibus. Hinc & nos diſcamus ſcripturis credere, & Chriſtum & ipſius Eccleſiam intueri, non tantum oculis corporeis, ſed multo magis oculis fidei. Sed quoniam petit ſe iam dimitti, ut hanc ærumnoſam uitam morte commutet,

ſatis oſtendit Chriſti regnum non eſſe huius mundi, ſed æternum, quod in pace conſcientiæ poſitum eſt. Quaſi diceret: Da mihi nunc, vt in pace & fœliciter moriar. Hinc doctrinam & conſolationem hauriamus. Doctrinam quidē, quòd viſio Christi ſpiritualis, quæ fit per fidē, facit ut lętus hominis ſit exit⁹ ab hac uita, quia qui Chriſtū ita uidet ante mortē, quā ſequatur lucē ad uitā habet. Qui ſequitur me (ait Dominus) non ambulat in tenebris. Cōtra, qui Chriſtum non uidet, à morte præſentis uitæ tranſit ad æternas tenebras. Conſolationem vero, quia qui Chriſtum uident in articulo mortis, habent quo ſe conſolentur: ſciunt ſe iam dimittendos eſſe in pace: ſciunt ſe non ituros ad tenebras, ſed ad gaudium æternum. Latro quia non ſolum in cruce vidit Chriſtum oculis corporeis miſerrimè afflictum, ſed etiam eundem oculis fidei victorem mortis, audiuit à Domino: hodie mecum eris in Paradiſo. Sic Stephanus moriturus vidit Chriſtū, & ſumma cū uoluptate animi & gaudio Domino dixit: In manus tuas Domine commendo ſpiritum meum. Ad hunc modum & tu, cum iam morbus te grauat, fide aſpice Chriſtum ſaluatorem, & ab illo pete, ut te in pace dimittat, id eſt, ſinat ab hac vita diſcedere, & in requiem omnibus fidelibus promiſſam intrare. Hæc cogitatio faciet,

ciet, ut hunc mundum & præsentis uitæ calamitates fortiter contemnamus, & mentem nostram consolemur spe salutis, quam nobis promisit qui mentiri nequit. Sequitur altera pars cantici.

Quod parasti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium & gloriam plebis tuæ Israel. Hic breuiter duo indicantur. Vnum quæ sunt beneficia Christi, Alterum quibus destinata sunt ista beneficia. Beneficia sunt, salus, lumen, gloria. Sine ergo Christo mundus in damnatione, tenebris & ignominia hæret, idq; propter peccatum. Nam Christus damnationem tollit, & reddit salutē: tenebras aufert, & affundit lumen: ignominiā amouet, & gloriam tribuit. Quanta quęso sunt hæc? sanè nemo ea satis estimare potest.

Sed quibus beneficia illa destinata sunt? omnibus populis Iudæis, & gentibus: verum fide sunt accipienda. Offeruntur enim vniuersaliter omnibus: ea est enim inscrutabilis Dei bonitas, sed additur cōditio; qui crediderit hic saluus erit, qui non crediderit condemnabitur. Quare nos si hæc bona cupiamus cum Simeone, hunc Iesum saluatorem & Dominum in ulnas cordis nostri recipiamus, firma fiducia in illum recumbentes. Huic nostro saluatori sit honor & gloria in sæcula sęculorum,

AMEN.

IN FESTO ANNVNCIATIONIS MARIAE, LVCæ 1.

IN mense autem sexto, missus est Angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth, ad uirginem desponsatam uiro, cui nomen erat Ioseph, de domo Dauid, ac nomen uirginis Maria. Et ingressus Angelus ad eam, dixit: Aue gratiosa, Dominus tecum, benedicta tu inter mulieres. Illa uerò cum uidisset, turbata est super oratione eius, & cogitabat, qualis esset salutatio. Et ait Angelus ei: Ne timeas Maria, nacta es enim gratiam apud Deum. Ecce concipies in utero, & paries filium, & uocabis nomen eius Iesum. Is erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris ipsius, regnabitque super domum Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem Maria ad Angelum: Quomodo erit istud, quandoquidem uirum non cognosco? Et respondens Angelus, dixit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Atque ecce, Elizabeth cognata tua, & ipsa concepit filiũ in senectute sua,

& hic mensis est sextus illi, quæ dicebatur sterilis, quia non erit impossibile apud Deum omne uerbum. Dixit autem Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum uerbum tuum. Ac discessit ab illa Angelus.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Festum continet historiam conceptionis Iesu Christi, quæ nunciatur uirgini ab Angelo Dei. Olim enim 3960. anno ante hanc conceptionem promisit Deus semen mulieris, quod contriturum erat caput serpentis, id est, quod demoliturum erat opera Diaboli, peccatum & mortem. Huius promissionis memor Deus mittit Angelum suum ad castissimam virginem, cui annnciat, quòd sit conceptura ex spiritu sancto sine virili semine, & paritura filium, qui sit futurus saluator mundi. Hæc summa est historiæ, cuius sunt quinque præcipua membra, quæ sunt:

I. Descriptio legationis.
II. Salutatio Angelica.
III. Consolatio turbatæ uirginis.
IIII. Expositio legationis.
V. Conceptionis ratio.

DE PRIMO.

In

In deſcriptione huius legationis plures ſunt obſeruandæ circumſtantiæ, quarum ſingulas ſeorſim conſiderabimus, quò aliquid doctrinę ad nos confirmandos inde hauriamus.

PRIMA: tempus eſt. In menſe, ait, ſexto, ſcilicet à conceptione Iohannis Baptiſtæ, qui iuxta vaticinia Prophetarum erat futurus præ curſor Domini, vt pararent homines uiam regi ſuo aduenienti. Et fuit 20. annus poſtquàm ſceptrum ablatum eſt. Nam ita à Iacob Patriarcha prædictum erat: non auferetur ſceptrum de Iuda dones veniat Silo, id eſt, mulieris ſemen, quod promiſſum erat primis parentibus. Hæc igitur temporis circumſtantia conuincit hunc filium virginis uerum Meſsiam eſſe. Nam eo tempore eſt natus, quo eum naſciturum prædixit ſpiritus Dei in Prophetis. Deinde, quantum ad diem attinet, hoc eſt memorandum, quòd in eundem anni diem incidit mactatio agni Phaſe, conceptio Chriſti, & paſsio eiuſdem: quo die etiam putant ſancti patres Adamum fuiſſe creatum. Hæc commendant nobis veritatem promiſsionum diuinarum. Diſtulit diu Deus mittere filium poſt factam promiſsionem, ſed tamen manſit uerax in ſuis promiſsis. Promiſit ſe filius uenturum ad iudicium, ſed differt: veniet tamen ubi ei placitum fuerit.

SECVNDA:

Secvnda: legatus est Angelus Gabriel. Quare? Primum, ut seruaretur diuina ordinatio. Nam ut antea Deus solitus erat mittere Angelos, qui hominibus nunciarent voluntatem Dei: ita nunc mittitur Angelus, ut seruiat saluti hominum. Hoc enim Angelorum officium esse docet Apostolus ad Hebræos cap. I. Deinde, quia Angelus malus primæ perditionis fuit causa, conueniebat, ut bonus Angelus reparandæ salutis primus esset nuncius. Tertiò, hoc quoq; virgini castissimæ conueniebat, ut ad eam castissimus mitteretur legatus.

Tertia: quòd hic legatus à Deo missus sit. Imperatorum & regum legati auidè expetuntur, vt sciatur quid tanti principes uelint. Ecce hic summus, qui mittit, imperator, & magnus, qui mittitur, legatus. Quare merito in admirationem excitari debemus.

Qvarta: locus, ad quem mittitur, signatur. Mittitur enim in ciuitatem Galilææ, cui nomen Nazareth. Hoc ideo factum est, quia ita prædictum fuit. Deinde, Deus ostendit se quæ humilia sunt in terra respicere. Quare non est, quòd quisquam se abiectum putet, propterea quòd vel pauper vel abiectus sit in terra.

Qvinta: ad quam personam mittitur, nempe ad virginem desponsatam viro. Debuit quidem

quidem Christus à virgine concipi, & à virgine nasci iuxta uaticinia Prophetarum. Quatuor etenim hominum in mundum propagationes fuerunt. 1. fuit solius Adam, qui ex limo terræ formatus est. 2. fuit solius Euæ, quæ è costa Adam ædificata est. 3. fuit solius Christi, qui ex purissima virgine est natus. 4. communis est omnium aliorum hominum, quia ex seminibus maris & fœminæ nascuntur.

Conceptus est igitur & natus ex virgine Christus. Primũ quia si ex viri & mulieris semine fuisset natus, in peccatis fuisset conceptus & natus. Sed decuit eum, qui uenit, ut tolleret peccatum, absq; peccato esse. Deinde, vaticinijs debuit satisfieri. Gen. 3. dictum erat semen mulieris conteret caput serpentis. Gen. cap. 49. non auferetur sceptrum de Iuda donec ueniat Silo, id est, eius scilicet mulieris filius. Isa. 7. Ecce, ait, virgo pregnans pariet filium. Præterea, conueniebat ita fieri propter significationem spiritualis regenerationis, quę non ex voluntate carnis, neque ex uoluntate viri, sed ex Deo est. Vnde Augustinus: oportebat caput nostrum insigni miraculo secundum corpus nasci de uirgine, ut significaret sua membra secundum spiritum nascitura.

Quod autē hæc virgo fuerit uiro desponsata, habuit etiam suas causas. Nam & hac ratione

tione matrimonij dignitas commendatur, & consultum est pudicitiæ & famæ uirginis, imò etiam datus est custos uirgini, qui eius curam haberet.

SEXTA: quòd Iosoph fuerit de domo Dauid: idque ita conueniebat, primũ propter oracula. Fuit enim prædictum, ut Christus adueniens nasceretur de prosapia Dauidica: id quod ipsis scribis & Pharisæis non ignotum erat.

DE SECVNDO.

Secundum membrum huius Euangelicæ historiæ est salutatio Angelica, quæ est: Aue gratia plena. Dominus tecum benedicta tu in mulieribus. Hic cogitemus de Eua prima parẽte & sanctissima uirgine matre Iesu, & obseruemus, quàm diuersas uoces audiuerint. Eua audiuit: multiplicabo ærumnas tuas. Ærũnæ autem maledictionis signa sunt ante fidem. Maria audiuit: χαῖρε, id est, gaude. Et causam addit: plena es gratia, id est, Deus te in gratiam recepit & delegit te unam ex toto humano genere, cui singulare præstabit beneficium. Dominus est tecum, hoc est, tu habes Deum protectorem & saluatorem. Benedicta tu inter mulieres, hoc est, quemadmodum Eua erat maledicta inter mulieres, imo

omnes

omnes mulieres erant maledictæ propter illā: ita tu benedicta es ex dono & fauore Dei. Tibi enim tanta contigit fœlicitas, ut ſeminis promiſsi mater ſis futura. Hæc eſt ſententia ſalutationis, unde facile eſt colligere, quàm ſtulti ſunt qui hinc volunt facere precationē, qua inuocant beatam uirginem contra manifeſtum verbum Dei: quibus hoc dictum volo hoc tempore: maledictus omnis, qui inuocat creaturam, & qui detorquet ſcripturæ verba ad ſtabiliendam horrendam idololatriam, in contemptum filij Dei, in ignominiam ſanctiſsimæ virginis, & in ſui certiſsimam pernitiem. Quando docetur in Eccleſia de vera inuocatione, etiam oſtenditur, quòd inuocatio ſanctorum ſit cultus Diabolicus in Eccleſiam à Diabolo inuectus.

DE TERTIO.

Audita hac inſolita ſalutatione turbatur & apud ſe cogitat, qualisnam ſit iſta ſalutatio. Cui Angelus: Ne timeas Maria, inueniſti enim gratiam apud Deum. Vide hic quid faciat verbum Dei. Primum terret, deinde conſolatur. Ne timeas inquit, quaſi dicat: non venio, vt tibi aliquid triſte annunciem, non venio prædicaturus iram Dei aduerſus te. Nam inueniſti gratiam apud Deum. Hic habemus firmam

mam doctrinam, quòd sola gratia Dei timorẽ expellat. Reliqua omnia adiunctum habent timorem. Amici adiunctum timorem habent, ne nos deserant cum maximè eis opus habeamus: sanitas timorem habet ne perdatur: diuitiæ non possidentur sine metu. Nam amitti possunt, & amissæ dolorem relinquunt: potentia timet, ut quæ à superiori uincatur: sola gratia Dei timorem expellit. Qui in hac est, ipse potest & in vita & in morte liberè insultare Diabolo, & omnibus eius artibus. Hæc gratia quia possidetur fide, augetur pijs exercitijs, nobis omnibus operęprecium est cauere, ne eam nostra culpa amittamus. Ea enim amissa, nihil est reliquum præter turbationem conscientiæ & maledictionem.

DE QVARTO.

Ecce concipies in utero & paries filium & uocabis nomen eius Iesum. Hæc propositio legationis est, cuius sensus est: ego ex mandato Dei tibi denuncio quòd sis iam mater futura & filium parias, quem vocabis Iesum. Hîc haud dubiè castissima virgo cogitat de promisso semine: audit sibi nomine Dei denunciari quòd sit paritura filium, quem Iesum appellare iubetur. Hoc nomen IESVS, quod saluatorẽ significat, intellexit opponi maledictioni

& morti in quam primi parentes ob suã transgressionem inciderant. Hoc nomen solet fusius explicari die circumcisionis ; quare nunc ad reliqua pergo.

Hic erit (inquit) magnus. Verè magnus, vt pote filius altissimi; verè magnus, qui potētem Sathanam vinceret; verè magnus, qui maxima daret; verè magnus, cuius regnum æternũ. Dabit illi (inquit) Dominus Deus sedem Dauid patris sui, & regnabit in domo Iacob in æternũ, & regni eius non erit finis. Hanc descriptionem si obseruemus, quatuor de Christo hîc dici inueniemus. Primum enim eius veram humanitatem indicat, cum dicit illum nasciturum ex virgine. Deinde, eius diuinitatem non tacet. Dicit enim: filius altissimi uocabitur. Filius altissimi est eiusdem naturæ cũ altissimo. Tertiò, cum addit, hic erit magnus, significat vnionem personalem. Etsi enim est Deus & homo : vna tamen persona est, non duæ. Quarto loco notatur eius officium quòd sit IESVS & REX qui regnabit in æternum. Quomodo de Christo dici potuit, quòd esset habiturus sedem Patris sui, cum ipse dicit regnum meum non est ex hoc mundo, quemaddum etiam euentus declarauit; & Dauidis regnum fuit politica administratio in Iudæa? Vm-

bram

bram regni tenuit Dauid: hic eius filius veritatem regni occupat. Regnum Dauidis fuit figura & vmbra regni Christi, & ideo vnum regnum dicitur vtrumque, quia illud est vmbra, hæc est veritas eiusdem regni. Deinde, mos scripturæ est diuina externis rerum imaginibus depingere, ut nostrę infirmitati seruiat collatio.

DE QVINTO.

Dixit autem Maria ad Angelum: quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco? quasi diceret. Quomodo possum absque viro grauida fieri corporaliter (ut tu dicis) cum nondum cognorim virum. Sciuit castissima virgo ordinem diuinitus sancitum esse, ut homines conciperentur ex semine virili & muliebri; neq; contrarium exemplum uidit aut audiuit post creationem primorum parentum. Quare hoc suæ rationis iudicium & experientiam in ordine diuinitus sancito secuta, quærit: quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco, an aliquo insolito more hic fiet conceptus? Et respondens Angelus dicit ei: Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obumbrabit tibi. Ideoque & quod nascitur ex te sanctum, uocabitur filius Dei. Hic modum conceptionis

declarat Angelus, & causam conceptionis transfert à natura ad Deum naturæ opificem. Quasi diceret: non concipies ex virili semine, sed ex tuo semine solo nascatur tibi filius, idq; operante non natura, sed gratia. Spiritus enim sanctus sua diuina virtute faciet, vt ex tuo semine nascatur verus homo. Hinc Augustinus: per gratiam Dei, seu potentiam Dei & operationẽ spiritus sancti, de carne virginis assumptum est, quod verbo est vnitum: idq; ideo, quia si ex virili semine fuisset, cum omnibus natis ab Adam immundus extitisset. Quod autẽ ex carne natum est, caro est, mendacium est, vanitas est, Ioh. 2. Nunc autem per Christum oportuit fieri gratiam & veritatem. Non igitur potuit de viro concipi, sed oportuit id fieri occulta quadam Dei virtute: quò omnis peccati purus & sanctus, nos quoq; purificaret & sanctificaret, futurus patri hostia sancta & incontaminata. Deinde de spiritu sancto conceptus est, ut sciamus, quòd quicquid filius loquatur esse ipsissimam patris uoluntatem. Est enim spiritus sanctus amor Patris & filij substantialis. Præterea, quia spiritus sanctus est spiritus sanctificationis & purificationis. Hic enim ex sanguine, quem purificauerat, Christi corpus edificauit, ut esset mundum & immune ab omni peccato, ut supra quoq; dictum est. Hæ

causæ

causæ fuerunt & sunt, quòd non decuerit Christum nasci ex viri semine, sed per efficaciam spiritus sancti. Id Angelus insinuat cum dicit: ideoque quod nascitur ex te sanctum filius Dei uocabitur.

Etsi autem beata virgo his verbis Angeli fidem habuit: tamē ut sit cōfirmatior virginis fides, addit ei signum quo certificatur. Et ecce, inquit, Elizabet cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus illi, quæ uocatur sterilis: quasi diceret. Tu apud te ratiocinaris contra naturæ legem & ordinem diuinitus institutum fieri, vt virgo concipias & virgo parias: sed ego te aliud ostendam, quod etiam est contra naturæ ordinem. Elizabet cognata tua est sterilis natura & ætate: natura quidem, quia tot annis vixit cū marito sine prole, adeo quòd in eius ignominiam sterilis sit vocitata: ætate vero quod iam excesserit annos pariendi, etiamsi maximè olim fuisset fœcunda. Verum hic sextus mensis est à quo concepit, ita Deo ordinante & volente. Quare hoc signo te confirmes, verè futurum esse, vt tu quoque parias.

Vide hîc consuetudinem Dei, qui nunquā nudo verbo agit cum homine, sed semper signum aliquod externum addit, quò nostræ imbecillitati magis se accommodet, dum suam

uoluntatem menti per verbum, & sensibus per signa externa verbi signacula offert veluti spectandam. Sic nobis per Euangelium hodie suam patefecerat uoluntatem, quam externis signis obsignat baptismo & cœna dominica.

Verum in hoc colloquio Angeli cum virgine obseruandum est dictum quo ait: non erit impossibile apud Deum ullum uerbum. Hoc uerbum & hæc vox Angeli duo continet. Primum, veritatem & certitudinem promissorum diuinorum obsignat. Deinde monet nos, ut potentiam Dei opponamus omni carnis sensui & iudicio, & statuamus Deum veracem esse, etiamsi tota rerum machina aliud nobis persuadere moliretur, utq; dicamus cum uirgine: fiat secundum uerbum tuum; verbo voluntatem reuelas: potentia uoluntatem adimples, ut tibi soli sit gloria. Peccator es, deploras tuam miseriam, sed audi uerbum uoluntatis: nolo mortem peccatoris. Item: omnis qui inuocauerit nomen Domini saluus erit. Include in hoc uerbo & uoluntatem & potentiam Dei, cui nihil resistere potest. Quando uicinus morti tristaris, confugito ad Christum & audi uerbum: Beati qui in Domino moriuntur. In hoc uerbo coniunge uoluntatem & potentiam Dei & certò statuito mortem tibi fore uiam ad beatitudinem; idque per Christum

Iesum

Iesum Dominum nostrum, cui cum Patre & spiritu sancto honor, laus, & gloria in sæcula AMEN.

* *

IN FESTO IOHANNIS BAPTISTAE, LVCæ I.

ELizabethæ impletum est tempus pariendi, & peperit filium. Et audierunt uicini & cognati eius, quod magnificè Dominus misericordia sua usus esset erga illam, & gratulabantur ei. Et factum est in die octauo, uenerunt ad circumcidendum puerum, & uocabant eum nomine patris sui Zachariam. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquã, sed uocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua, qui uocatur isto nomine. Innuebãt autem patri eius quî uellet uocari eum. Isq; postulatis tabellis scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et admirati sunt uniuersi. Apertum est autem os eius ilico, & lingua eius, & loquebatur, laudans Deum. Et peruasit timor omnes uicinos eorum, & per omnem montanam regionem Iudæis diuulgabuntur omnia uerba hæc, & posuerunt omnes, qui audierant, in corde suo, dicentes: Quidnam puer hic erit

Et manus Domini erat cum illo. Et Zacharias Pater eius repletus est ſpiritu ſancto, prophetauitq;, dicens: Laudandus Dominus Deus Iſrael, quia uiſitauit & fecit redemptionem populo ſuo. Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui. Sicut locutus eſt per os ſanctorum, qui à ſæculo fuerunt, Prophetarum ſuorum. Fore, ut ſeruaremur ab inimicis noſtris, & de manu omnium qui oderunt nos. Vt uteretur miſericordia erga patres noſtros, ac memor eſſet teſtamenti ſui ſancti. Præſtaretque iuſiurandum, quod iurauit ad Abraham Patrem noſtrum, ac daret nobis. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiremus ipſi, cum ſanctitate & iuſtitia coram ipſo cunctis diebus uitæ noſtræ. Et tu puer Propheta altiſsimi uocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum uias eius. Ad dandam ſcientiam ſalutis populo ipſius, per remiſsionem peccatorũ eius. Per uiſcera miſericordię Dei noſtri, quibus uiſitauit nos oriens ex alto. Vt illuceſceret his qui in tenebris & umbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in uiam pacis. Puer autẽ creſcebat, & corroborabatur ſpiritu, & erat in deſertis, donec ueniret dies, quo oſtendendus erat apud Iſraëlitas.

ENARRATIO TEXTVS.

ETsi autem prophana idololatria est inuocare sanctos, id quod a Papistis in sanctorum festis factitatū est: tamen aliquot sanctorum festa retinere est perutile, idque multis de causis. Prima, vtile admodum est, ut cognoscatur historia Ecclesiæ: nam inde doctrinam, confirmationem & consolationem petere possumus. Secunda, dulce est cogitare beneficia Dei erga Ecclesiam, vnde singularis fructus pijs accedit pectoribus. Tertia, vt gratiæ Deo agantur pro beneficijs Dei erga Ecclesiæ membra. Quarta, vt perpensis varijs sanctorum casibus obfirmemus animos nostros aduersus præsentes & futuros casus, quos experiri necesse est. Quinta, ut sancti sint nobis in pœnitentia, vita, cultu, confessione, constantia, patientia, & alijs uirtutibus, quasi exemplaria, ad quæ nostram vitam formemus. Sexta, vt pijs suspirijs sanctorum expetamus consortium. Hæ & aliæ graues sunt causæ cur sanctorum festa quædam in Ecclesia retinemus. Vtinam non abuterentur multi sanctorum festis & alijs ad suas uoluptates & insanias: quemadmodnm hoc festo præcipuè multi abusi sunt in Papatu, dum nocturnis saltationibus, amatorijs corol-

lis, perpotationibus, ne dicam alia turpiora, hoc festum celebrarunt, quo non Deo, eius Angelis, & sanctis placuerunt, sed Sathanæ seruierunt in contumeliam Dei, Angelorum & sanctorum. Hæc sunt breuiter dicta de festis sanctorum & eorum recto usu: de hoc festo unum tantum locum tractabo, nempe historiam Iohannis, unde aliquot admonitiones extruam.

DE HISTORIA IOHANNIS BAPTISTAE.

In Historia Iohannis Baptistæ hæ perpendantur circumstantiæ: parentes, conceptio, natiuitas, educatio, uocatio, officium, de Iohanne testimonium Christi, mors, & ea quæ circa mortem & post mortem contigerunt.

Parentes Baptistæ fuerunt Zacharias sacerdos, uir sanctus, & inculpatæ uitæ, & Elizabet mater fuit, ut ætate prouecta: ita pietate eximia. De utrisque ita testatur Euangelista Lucas cap. 2. Erant iusti ambo coram Deo, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini irreprehensibiles, & non erat illis filius, eò quòd esset Elizabeth sterilis, & ambo processissent in diebus suis. Hæc descriptio continet qua fuerint pietate paren-

parentes Iohannis, qua uixerint innocentia, & quòd iam ſenium adepti ſolatio ſenectutis deſtituti fuerint, eò quòd Elizabet ſterilis fuerit non ſolum natura, dum adhuc iuuencula erat: uerumetiam ætate cum iam anus eſſet facta. Verum contra naturæ curſum, & ſterilitatis incommodum tandem conſequuntur, quod magno deſiderio à Deo petiuerant. Hæc proinde circumſtantia de parentibus Iohannis multa docet. 1. quòd preces piorum tandem exaudiantur. 2. quòd ab officio non ſit diſcedendum propterea quod diutius differri poſtulata uidentur. Eſt enim pulſandum donec nobis gratiæ oſtium aperiatur. 3. quòd afflicti in fide manentes & innocentiam tuentes tandem conſolationem conſequantur. 4. quòd qui matrimonio ſunt copulati, debeant in timore Dei uiuere & irreprehenſibiles eſſe. 5. quòd miniſtri uerbi & ipſorum uxores debeant alijs prælucere in omni genere uirtutum. Vt enim Zacharias maritus officij dignitatem ornauit ſanctitate uitæ: ita Elizabet uxor ſanctam uitam & inculpatam degit. Sciuerunt enim ſe in eum dignitatis locum euectos eſſe, unde ipſorum uita alijs magis conſpiceretur. Vtinam non eſſent multi, qui Zachariam prædicant & non Zachariam uiuunt; uerum hi ſuum inuenient iudicium.

SECVNDA circumſtantia eſt conceptionis, in qua plura ſunt conſideranda. Nam primùm conceptio Zachariæ patri fungenti ſuo officio in templo prædicitur ab Angelo: quod cum non credit ſenex effętus, mutus efficitur in pœnam ſuæ incredulitatis. Hîc primum ſe offert officium ſanctorum Angelorum, qui ſunt nuncij Dei, & miniſtri Eccleſiæ Dei, ut eam defendant, ei ſeruiant iuxta Dei voluntatem. Sed de Angelis dicenda ſunt plura die Michaelis. Deinde, hîc obſeruetur quòd Deus ſoleat exaudire eos, qui officio ſuo ritè fungentes ex fide inuocant. Qui enim officio commiſſo non rectè, quantum poteſt, fungitur, fide vacuus eſt, & orare nequit. Quare nos Zachariæ exemplum ſequentes & ritè fungamur noſtro munere, & ardenter Deum inuocemus ut noſtris neceſsitatibus ſuccurrat. Eſt enim ſuarum promiſsionum memor. Præterea hîc docemur, quòd Dei actio, & conſilium non impediatur impedimentis naturæ. Etſi enim Zacharias erat effœtus: Elizabet ſterilis & natura & ætate: Dei tamen conſilium procedit & Elizabet concipit iuxta decretum Dei. Hinc regulam generalem extruamus; videlicet quòd nihil decretum & conſilium Dei impedire poſſit. Decreuit mortuos excitare, ſed natura hoc videtur fieri non poſſe. Cui hîc magis credendum

dum

dum, naturę ne an uoci Dei? Deo reddatur veritatis laus, & certò ſtatuamus, quòd qui omnipotens eſt veritas & veriſsima omnipotentia, velit & poſsit præſtare quicquid decreuit. Concipit ergo ſterilis, & effœtus ſenex fit Pater aduerſante natura, ſed mandante naturæ authore, quem puer in vtero matris agnouit, quando adueniente Maria poſt conceptionem ad uocem Angeli, in vtero exultauit in teſtimonium, quòd Deus recipiat infantes, & velit ab eis coli, iuxta Pſalmum: * Ex ore infantum & lactentium perfeciſti laudem. Verum de hac re plura dicenda ſunt die viſitationis beatæ virginis.

TERTIA circumſtantia eſt natiuitatis, de qua in hunc modum Lucas: *uocabis, inquit Angelus ad Zachariam, nomen eius Iohannem, & erit gaudium tibi & exultatio & multi in natiuitate eius gaudebunt: & cum natus eſſet Iohannes, uicini quod acciderat Elizabet audientes, prædicarunt miſericordiã Dei & congratulati ſunt Elizabetæ.* Hęc circumſtantia admonet nos gratitudinis erga Deum pro acceptis beneficijs: admonet nos cõgratulationis, vt cõgratulemur illis quibus Deus benefacit: admonet nos officij piorũ parentum, ut noſtros infantes Deo commendemus; admonet nos gaudij, quod ex benedictione Do-

ne Domini percipimus, ut illud ad Dei gloriā referamus.

QVARTA circumstantia est educationis Iohannis, de qua Euangelista: puer crescebat & confortabatur spiritu, & erat in deserto, usque in diem ostensionis suæ ad Israel. Et cum in deserto esset, ut narrat Matthæus, habebat uestimentum de pilis camelorum & zonam pelliceam circa lumbos suos. Esca autem eius erant locustæ & mel syluestre. Hæc est educationis satis asperæ descriptio. Quia enim arduū erat futurum ipsius officium non in delicijs erat educandus, sed potius erat assuefaciendus laboribus ab initio. Nam, ut ille inquit, à teneris assuescere multum est.

Sed quid nos hinc discemus? Monasticen ne? nequaquam. Quidnam igitur? tria hinc discere debemus: sobrietatem, obedientiam erga Deū, & assuefactionem. Sobrietas enim & continentia hoc Iohannis exemplo non solum futuris ministris uerbi, uerumetiam omnibus Christianis commendatur. Deinde, obedientia erga Deum in nostra uocatione commendatur nobis. Non enim putandum est, quòd Iohannes hoc opus & uiuendi genus eligeret, tanquam sanctius esset in deserto uiuere, quàm in theatro hominum: sed uocationi obtemperandum putauit. Assuefactio præterea commenda tur

tur nobis hoc exemplo, ut durioribus assueti non frangamur laborum mole, si quando duriora ferenda sunt. Delicatè educati effœminati redduntur, ut ad nihil præclarè agendū sint idonei, quemadmodum experientia in multis docet. Zona pellicea circa lumbos eius symbolum erat certaminis, quod illi futurum erat in officio suo cum scribis, Pharisæis, Herode, & alijs regni Christi hostibus.

QVINTA circumstantia est uocationis Iohannis. De hac circumstantia ita scribit Lucas: factum est uerbum Domini super Iohannem Zachariæ filium. Hoc uerbum fuit uocationis, qua diuinitus uocatus est ad ministerium. Hic nobis commendatur modestia, ut exemplo Iohannis expectemus uocantis uocem, siue Dei sine medijs, quod olim sæpius fiebat: qua ratione sunt uocati Prophetæ, Apostoli, & alij interdum: siue Dei per media, hoc est, per homines, penes quos ius est uocandi ad aliquod ministerium in republica siue Ecclesia. Contra hoc modestiæ exemplum peccant curiosi, qui sine uocatione irrumpūt in officia, per fenestras potius & tectum, quàm per ostiū. Huiusmodi sunt qui uel per amicos, uel per munerum largitionem aucupantur officia Ecclesiastica, idq; non ut Deo seruiant, & Ecclesiam

ædificent,

ædificent,ſed ut ſuo uentri conſulant, quæ res non benè cedere ſolet.

Sexta circumſtantia eſt officij, de qua Lucas hoc modo: Et venit in omnem regionē Iordani finitimam prædicans baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum, ſicuti ſcriptum eſt in libro Iſaiæ: Vox clamantis in deſerto, parate uiam Domini & rectas facite ſemitas eius &c. Habemus officium Iohannis videlicet ut baptizet & prædicet pœnitentiā, ut paret uiam Domino, ut Chriſtum Dominū monſtret.

Quia autem primus Dei miniſter fuit qui baptizauit ex mandato Dei, baptiſta dictus eſt: quia prædicauit pœnitentiā, Propheta eſt dictus: quia Chriſtū monſtrat, Elias eſt uocatus, vt ſpiritu Eliæ ueniens Domino uiam parauit. In huius officio multæ uirtutes lucent: ut conſtantia, fortitudo, confeſsio, crux, defenſio ueritatis, ardor & ſtudium propagandi Regni Chriſti. Herodem non timuit, Phariſæos non eſt reueritus, ſed officium conſtantiſsimè tuebatur uſque ad mortem.

Septima circumſtantia eſt teſtimonij Chriſti de Iohanne. De hac circumſtantia ſcribitur Matthæi 11. vbi Iohannes coniectus in uincula mittit duos diſcipulos ad Ieſum, ut quærerent, num is ſit qui venturus ſit, an alius ſit expectan-

expectandus. Verum post responsum Christi, subijcitur Christi testimonium de Iohanne. Quid existis, inquit, in desertum videre? num arundinem? verum quia hoc Christi preconiũ de Iohanne declaratum est tertia Dominica aduentus, nolo de eo plura dicere.

OCTAVA circumstantia est de morte Iohannis, & de ijs quæ circa mortem & post mortem contigerunt. In morte: occasio, causa, mortis genus & exemplum Iohannis.

Occasio fuit hæc: Herodes accepit fratris sui vxorem, qua usus est vt sua. Hoc quia Iohannes vidit esse contra legem Dei, & naturæ honestatem, dicit Herodi: non licet tibi habere vxorem fratris tui: quod quum ægretulisset Herodes, mittit Iohannem in carcerem. Herodes ante hoc Iohannis factum amabat Iohannem: habuit illum pro Propheta Dei: vsus est interdum eius consilio: sed postquam à Iohanne taxari cœpit ipsius incestus, & impura vita, ex amico fit inimicus Herodes: Iohannes in carcerem tanquam maleficus conijcitur. Huius Herodis exemplum multi hodie imitantur. Complectuntur veros Dei seruos, donec non offendant, donec vicia non carpant: sed mox vbi morbum indicauerint, ut phrenetici in medicos manus inijciunt.

Causa mortis fuit iuramentum Herodis.

Nam cum Herodes in conuiuio vidisset filiam Herodiadis saltantem, adeo placuit Herodi puellæ saltatio, quòd iurarit se daturum quicquid peteret, etiam ad dimidium regni. Puella hoc audito currit ad matrem: interrogat quid petat. Mater, quæ Iohannem odio prosequebatur propter reprehensam eius libidinem, iubet ut petat caput Iohannis Baptistæ, quod & impetrat. Nam mox misso carnifice obtruncatur Iohannes, & caput illius puellæ traditur. Habemus causam mortis Iohannis & mortis genus. Ecce hìc ad puellulæ petitionem iugulatur maximus ille heros, quo non fuit inter natos mulierum maior, iuxta Christi testimonium. Hæc sanè sors est Ecclesiæ. Hîc videmus Christi regnum sanguine parari & sanguine seruari.

Exemplum hoc Iohannis omnibus sinceris Christi ministris imitandum est, vt videlicet eligant potius mortem, quàm ut ad peccata hominum conniueant; certi quòd is qui Iohannis sanguinẽ tanquàm oblationem gratissimam suscepit, etiam sui curam in medijs flammis sit habiturus: cui sit honor, laus, confessio & gloria in sæcula sæculorũ,

Amen.

❧

IN

IN FESTO VISITATIONIS MARIÆ, EVANGELIUM LUCÆ I.

EXurgens autem Maria, in diebus his, abijt in montana cum feſtinatione, in ciuitatem Iuda, & intrauit in domum Zachariæ, ac ſalutauit Elizabeth. Et factum eſt, ut audiuit ſalutationem Mariæ Elizabeth, ſalijt infans in utero eius. Et repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth, exclamauitq; uoce magna, & dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ueniat mater Domini mei ad me? Ecce enim ut facta eſt uox ſalutationis tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in utero meo. Et beata quæ credidiſti, quoniã perficientur ea, quę dicta ſunt tibi à Domino. Et ait Maria: Magnificat anima mea Dominũ. Et exultauit ſpiritus meus in Deo ſeruatore meo. Quia reſpexit ad humilitatem ancillæ ſuæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magnifica qui potens eſt, & ſanctũ nomen eius. Et miſericordia eius in progeniem & progeniem, timentibus eum. Præſtitit robur per brachium ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione

cordis ipsorum. Detraxit potentes de sedibus, & erexit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Suscepit Israël puerum suum, ut memor esset misericordiæ. Sicut loquutus est ad patres nostros, nimirum Abraham & semini eius in æuum. Mansit autem Maria cum illa circiter menses tres, & reuersa est in domum suam.

ENARRATIO TEXTVS.

CVr festa de sanctis instituta sint in Ecclesia cùm aliâs, tum ipso die Iohannis Baptistæ dictum est. Summa autem eò redit, ut habeamus exempla pœnitentiæ & misericordiæ Dei, seu vt explicatius dicam. Primum, ut cum illis lapsi non desperemus de venia, sed aspiremus ad gratiam, seriam pœnitentiam peccatorum exemplo sanctorum agentes. Deinde, vt fidem illorum imitemur: quemadmodum Paulus monet, Abrahami fidem nobis commendans: Roma. 4. Tum, ut mores sanctorum exprimere conemur honestè, piè, & iustè uiuentes, & abnegantes omnẽ impietatẽ & mundanas concupiscentias, ut Paulus ad Titum docet.

In hunc usum & hoc festum institutũ esse cogitemus, non vt sanctam virginem inuocemus,

mus, quod impia est idololatria, sed vt habeamus, quo & animum nostrum, & vitam informemus ad pietatē & virtutem exemplo huius castissimæ virginis.

Summa autem huius Historiæ est, quòd Maria virgo, postquàm & se cognouit ex spiritu sancto concepisse, & sciuit Elizabetham cognatam iam in sua senectute pregnantem esse, proficiscatur ad suam cognatam Elizabeth, eam salutat, atque ita colloquuntur de eo quod acciderat & se mutuo confirmant. Quo facto Maria, ut suæ gratitudinis erga Deum signum ederet, Psalmum componit & canit in laudem Dei.

Loci duo:

I. Historia visitationis.
II. Canticum virginis.

DE PRIMO.

In Historia uirginis quatuor præcipuè sunt spectandæ circumstantiæ quæ sunt:

1. Mutuū officium virginis & Elizabethæ.
2. Salutatio virginis.
3. Elizabethæ testimonium de fide virginis.
4. Miraculum infantis in utero matris gestientis.

PRIMA CIRCVMSTANTIA.

Exurgens Maria in diebus illis abijt in montana cum festinatione in ciuitatem Iuda & intrauit in domum Zachariæ, Beata virgo fructum suæ fidei pulcherrimum edit, nempè charitatis erga proximum. Illa enim cum iuuencula esset, anum Elizabetham nō contemnit, sed cum festinatione accedit, ut eam iuuet & consoletur, sic cogitans: Ecce cognata mea est senio confecta: præterea etiam, quod natura denegatum fuit: miraculo est fœcunda facta, eget proinde mea opera: volo itaque ad eam proficisci, vt mutuis nos consolemur colloquijs, & vt ei ministrem.

Hinc iuuenculæ matronæ discant quomodo eas affectas esse erga grandæuas deceat. Maria etsi maioribus donis erat ornata quàm ulla fœminarum in mundo fuit: non tamen inde superbit: non cogitat, ego ne tantis donis ornata seruirem isti anui? sed potius, quòd quo maior sit, & præstantioribus donis pollens, eo magis ad seruiendum alijs sit obnoxia. Ioseph tametsi somniauit solem & Lunam & undecim stellas se adorare, quo somnio significabatur quòd parentes ipsius & fratres aliquando ipsum essent ut Dominum venerature;

turi:

turi; non tamen inde ſuperbit, ſed ſeni parenti ſeruit & eſt obediens iuxta regulam Syracidæ: Quanto maior es, eo magis te ipſe humilia in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam; congregationi pauperum affabilem te facito, & ſeniori humilia animam tuam. Qui iuxta hanc regulam & Mariæ exemplum uitam inſtituit, vberrimum reportabit fructum. Primum enim inueniet gratiam apud Deũ: nam ut Deus ſuperbis reſiſtit; ita humilibus dat gratiam. Deinde, inueniet gratiam apud homines. Vt enim omnes oderunt ſuperbos; ita humiles & affabiles amore proſequuntur. Prętcrea, meretur ut ipſe ſenex effectus honoretur à iunioribus. Vt enim iuſtum iudicium Dei eſt, vt qui iuuenis ſenes contempſit, ipſe ſenex contemptibilis fiat: ita iuſticia Dei eſt, ut qui iuuenis reueritus eſt ſenes & eos in honore habuit, ſenex honoretur & ametur à iuuenibus.

Diſcant & hinc uirgines noſtræ, non circumcurſitare per alienas domos, non ocio indulgere, ſed cum feſtinatione piè & modeſtè res ſuas agere; niſi potius placuerit ipſis Dinæ imitari exemplum, quæ ignominiam domum ſecum tulit, quàm beatæ virginis quæ decus & perpetuum honeſtatis teſtimo-

nium ſecum reportauit. Olim nullus theſaurus pudentia virginibus erat charior: at nunc & veſtibus & geſtibus omnem impudicitiam produnt multæ, quarum pleræque iuſtas ſuæ impudicitiæ pœnas luunt.

SECVNDA CIRCVMSTANTIA.

Secunda circumſtantia eſt ſalutationis. Nam ingreſſa domum virgo mox ſalutat Elizabetham. Salutatio amica humanitatis, humilitatis, & beneuolentiæ eſt teſtimonium. Salutandi forma apud Iudæos uſitata fuit: pax tibi: & pax huic domui, quæ ſalutandi forma de multis rebus nos admonet. PRIMVM enim hæc ſalutandi ratio eſt confeſsio, qua omnem pacem, omnem fortunam, adeoq; omnia proſpera à Deo eſſe confitemur. SECVNDÒ, eſt petitio. Qui enim ſincero corde dicit: pax tibi, perinde eſt, ac ſi diceret: te Pater cœleſtis oro, vt huic tuam largiare pacem: hunc tua protectione munias aduerſus Sathanam Eccleſiæ tuæ hoſtem implacabilem. TERTIÒ, ſalutatio eſt adhortatio, qua hortamur quem ſalutamus, ut Deum inuocet, ut ſe ſuam domum liberos &c. tueatur. QVARTÒ, ſalutatio & pacis precatio eſt ſignificatio quædam, quòd hoſtes habeamus, qui nobis perpetuò ſtruunt in-

ſidias:

ſidias: unde monemur, ne ſtertamus, ſed uigilemus ne incautos nos opprimant. QVINTÒ, pia ſalutatio eſt gratiarum actio. Nam cum precamur alijs à Deo pacem, publicè agnoſcimus Deum eſſe autorem pacis, quem hac confeſſione prædicamus. Diſcamus ergò ab hac uirgine mutuis ſalutationibus nos inuicem excipere.

TERTIA CIRCVMSTANTIA.

Tertia circumſtantia eſt teſtimonium Elizabethæ de fide uirginis. Et repleta eſt ſpiritu ſancto Elizabeth, & exclamauit uoce magna ac dixit: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui &c. Beata es quæ credidiſti, quoniam perficientur ea, quæ dicta ſunt tibi à Domino. Elizabeth impletur ſpiritu ſancto à quo certificatur de conceptione uirginis. Nam cum contra naturam ſit uirginem geſtare uterum, oportuit autorem naturæ doctorem eſſe gratiæ & doni quod contigit præter naturam. Deinde, vt edocta erat à ſpiritu ſancto, fidem uirginis prædicat, cum ait: Beata es quæ credidiſti: quæ breuis ſententia plura docet. Primum enim innuit omnes eſſe miſeros qui ſunt ſine fide. Deinde docet, quòd credentibus contingat beatitudo

uera, quæ est in Christo Iesu beatitudinis fonte vberrimo. Tertiò, indicat quis sit fructus fidei, cum ait: Quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino: quasi dicat. Etiamsi omnium hominum experientia reclamat, etiamsi natura negat, etiamsi ratio contra statuit: tamen perficietur quod tibi à Domino dictum est, videlicet quòd uirgo paries filium iuxta Dei verbum. Hinc discamus & nos quæ sit uera fidei indoles, & exemplo uirginis uerbo Dei adhibeamus fidem, etiamsi tota rerum natura contrarium polliceri uideatur.

QVARTA CIRCVMSTANTIA.

Ad salutationem virginis exultat puer in utero matris: & gestu quodam adesse significat in utero uirginis Mesſiam. Hoc sanè magnum miraculum fuit, quòd puer nondum in mundum editus, natura reparatorem agnouerit. Quo miraculo & fides Elizabeth ac Mariæ confirmatur, & bonitas Dei erga infantes declaratur, qui olim promisit Abrahamo, quòd uellet ipsius Deus esse & seminis eius in sempiternum: in cuius promisſionis certitudinem legem sanxit, ut infans octo dierum circumcideretur: quæ promisſio cum ad

nos pertineat, impiè & impudenter faciunt Anabaptistæ, qui nolunt Christianorum infantes baptizari, hoc est, nolunt eos obsignatione gaudere, qui gratiæ cœlestis iuxta promisionem sunt heredes. Anabaptistę ita aiunt: Qui audit & credit baptizandus est: infans verò non audit nec credere potest: Quare nullo pacto est baptizandus. Sed falluntur miseri. Sic potius deberent colligere. Infantes Christianorum habent promissionem: igitur hæc promissio est ipsis baptismo obsignanda, sicut infantibus Iudæorum obsignata fuit circumcisione. Promissionis uerbum offert gratiam: promissionis Sacramentum obsignat gratiam & symbolo docet: quemadmodum de cœnæ dominicæ dictum est. Proponamus igitur nobis Iohannem, qui in utero matris plenus spiritu sancto hæres est gratiæ communis omnibus infantibus qui habent promissionem.

Sed dicunt: hoc erat miraculum. Fateor fuisse miraculum, & sanè magnum miraculum, sicuti omnia opera Dei in Ecclesia sunt miracula. Verum hoc addo, quòd hoc ipsum miraculum docet nos, quòd pueri possint esse capaces Spiritus sancti. Si sunt capaces spiritus sancti: si sunt filij Abrahæ: si sunt

si sunt

si sunt secundum promissionem hæredes: si Christus eos recipi mandat: cur non baptizandi? Præsertim cum baptismus istarum rerum sit quædam obsignatio.

DE SECVNDO.

Maria audita oratione Elizabethæ de beneficio sibi facto, uidelicet quòd esset mater Messiæ futura sui animi gratitudinem erga Deum declarat, quem celebrat in hoc Psalmo, cùm propter ingens illud beneficium, quod sibi contingit, tum propter misericordiam, potentiam & veritatē, quæ exercet erga homines dum timentes se misericordia in gratiam recipit, contumaces iustè punit, & quod olim promisit patribus iam tandem uerè complet. Vsus huius Psalmi est, ut cognita misericordia Dei credamus: ut cognita potentia timeamus: ut cognita ueritate speremus, ac expectemus cum pacientia, quæ Deus nobis ex gratia promisit. misericordiam opponamus peccato: potentiam tyrannidi Diaboli: veritatem tentationibus omnibus, quas caro uel Sathan suggerit. Atque his de causis Ecclesia uetus ordinauit, vt quotidie in cœtu piorum caneretur hoc uirgineum carmen: nunc singulos uersus breuiter explicemus.

1. *Magnificat anima mea Dominum.*

2. Et

2. Et exultat ſpiritus meus ſuper Deo ſaluatore meo.

3. Quia reſpexit me humilem ancillam: ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Hoc eſt: Ego magnificè Deum prædico, & tota gaudio perfundor, idque ſuper Deo ſaluatore meo. Is enim meum gaudium, qui mihi tantam præſtitit ſalutem. Is reſpexit & gratuito fauore complexus eſt me humilem & uilem ancillam, quæ iam ſpreta, uilis, inſtar uilium ſeruulorum uixi: atq; ita reſpexit, ut non poſthac uilem & contemptam, ut antea, ſed beatam me prædicent omnes ætates: cui tanta gratia facta eſt, vt ſim mater futura Meſsiæ, qui ſaluator eſt meus & omnium in ſe credentium.

Ex Mariæ exemplo hoc diſcamus. 1. agnoſcere noſtram uilitatem & proſternere nos coram Deo in uera pœnitentia. 2. agnoſcere beneficia Dei erga nos. 3. prædicare Deum ob ſua beneficia. 4. alios ad gratitudinem noſtro inuitare exemplo.

4. Quia magnificè mecum egit potens ille, cuius ſanctum eſt nomen.

Nulla hîc iactat merita pudica virgo: nihil suis tribuit uiribus, sed omnia accepta fert Deo qui solus potens est, & cuius solius nomen sanctum existit, vt quod summam mereatur reuerentiam. Deus enim quoties nominatur, debet ob sanctitatem prædicari, quæ relucet in omnibus operibus eius, in ingenti misericordia, in iusto iudicio, in potentia & ueritate, quemadmodum particulatim uirgo in suo exponit Psalmo.

5. Et cuius misericordia in omnes ætates parata est timentibus ipsum.

Hic uersus tria docet. Primũ, quòd Deus sit misericors. Secundum, quàm latè se extendat Dei misericordia. Tertium, quibus illa infinita contingat misericordia. De Dei misericordia multa sunt illustria dicta & exempla. Ero (inquit) Deus tuus & seminis tui usque in sæculum. Item: ego sum Deus faciens misericordiam. Et apud Isaiam: Ego adsum, quia misericors sum Dominus Deus tuus. Et Syracides: pius & misericors est Deus & remittet in die tribulationis peccata. Hinc Paulus Deum uocat Patrem misericordiarum, inquiens: Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, Pater misericordiarum, qui conso-

consolatur nos in omni tribulatione nostra. Exempla huius declaratæ misericordiæ sunt plurima, quorum summum est, quòd filium suum unigenitum dederit, ut saluetur mundus per ipsum. Huc illud: sic Deus dilexit mundum, vt filium suum unigenitum daret, ut omnis qui credit in illum non pereat, sed habeat vitam æternam. Imagines huius misericordiæ sunt filius prodigus, Samaritanus, ouis perdita.

Quàm latè se extendit hæc Dei misericordia? Respondet virgo: in progenies progenierum, hoc est, in omnes ætates, in omnes nationes, iuxta illud: misericordia Dei plena est terra. Huc illud Psalmi: misericordia Domini à sæculo usq; ad sæculum. Iusticia Dei Adam miseriæ subiectus est cum tota sua posteritate: misericordia Dei Adam gratiæ particeps factus cum sua posteritate, modo illi sua culpa non accerserint sibi iudicium. Huc illud Isaiæ: dedi te in lucem gentium ut salus sis mea vsque ad extremum terræ. Et Simeon: Lumen quod parasti omnibus populis.

Quibus contingit ista misericordia? Respondet Maria: timentibus eum. Hoc ipsum Dauid hisce attestatur uerbis: misericordia Domini à sæculo usque in sæculum super timentes

mentes eum. Et rursus: prope timentes eum salutare ipsius. Vbi ergò timor Dei uerus, illic & misericordia Dei locum habet.

Sed quis est iste timor Dei? Est uera pietas & religio, qua sunt præditi qui in Christum firma recumbunt fiducia. Est autem hîc diligenter obseruandum inter causam misericordiæ, & qualitatem eorum quibus contingit. Causa nulla est præter εὐδοκίαν paternam in dilecto, sicuti ipse ait: hic est filius meus per quē placatus sum. Qualitas eorum, quibus misericordia contingit, non est meritum, sed nota filiorū Dei, qui fide sunt effecti filij, iuxta illud: dedit potestatem, ut fierent filij Dei quotquot credunt in nomen eius. Fide sola nascimur filij Dei, sed filij Dei effecti debemus, ut filios Dei decet, in omni pietate & innocētia & alijs uirtutibus uiuere, quas beata uirgo hic timoris uocabulo complectitur.

6. *Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui.*
7. *Deposuit potentes de sede & exaltauit humiles.*
8. *Esurientes impleuit bonis & diuites dimisit inanes.*

Prędicat iudicium Dei in superbos, & misericor-

sericordiam in humiles. Exempla infinita præbet sacra historia & quotidiana experientia.

8. Suscepit Israel puerum suum memor misericordiæ suæ.

9. Sicuti locutus est patribus nostris Abrahamo & semini eius in æternum.

Hoc est: promissionem misericordiæ compleuit Deus misso filio. Est igitur verax & ob veritatem celebrandus: cui sit laus, confessio, & gloria misericordiæ, potentiæ, iusticiæ, veritatis in sæcula sæculorum, AMEN.

IN FESTO MICHAELIS, MATTH. 18.

IN illo tempore accesserunt discipuli ad Iesum, dicẽtes: Quis maximus est in regno cœlorum? Et accersitum ad se puerum, Iesus statuit in medio illorũ, & dixit: Amen dico uobis: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingrediemini in regnũ cœlorum. Quisquis igitur demiserit semetipsum, sicut est puer iste, hic est ille maximus in regno cœlorum. Et qui receperit puellum talem in nomine meo, me recipit. Qui autem

offenderit unum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Necesse est enim ut ueniant offendicula, ueruntamen uæ homini, per quem offendiculũ uenit. Quòd si manus tua, uel pes tuus obstaculo est tibi, abscinde eum, & proijce abs te. Bonum est tibi ad uitam ingredi claudũ aut mutilum, potius quàm duas manus, uel duos pedes habentem, mitti in ignem æternũ. Et si oculus tuus offendit te, erue eum, & proijce abs te. Bonum est tibi, ut luscus intres in uitam, potius quàm ut duos oculos habens, mittaris in gehennam ignis. Videte ne condemnetis unum ex pusillis. Dico enim uobis, quòd Angeli eorum in cœlis semper uident faciẽ patris mei, qui in cœlis est. Venit enim filius hominis seruare quod perierat.

ENARRATIO TEXTVS.

HOc Festum in Ecclesia ideo ordinatum & receptum est, vt discamus beneficia Dei erga nos, qui dederit nobis Angelos custodes. Quare de Angelis potissimum hoc die docenda est Ecclesia. Verum quia Euangelica lectio, quæ hodie tractari solet, cõtinet singulares doctri-

doctrinas: uolo primum textum Euangelij explicare. Deinde nonnulla de Angelis dicere.

Occasionem huic Euangelicæ lectioni præbuit arrogantia discipulorũ Christi, qui postquàm Christus sui abitus mentionem fecisset, contendunt de primatu, quos Christus ab errore reuocat, & statuit puerum in medio eorum dicens: nisi fueritis sicut pueri, non intrabitis in regnum cœlorum. Dehortatur præterea à scandalo & commendat nobis pueros, ut eos in Ecclesiam recipiamus, scientes taliũ esse regnum cœlorum.

Loci quatuor:

I. Disputatio Apostolorum de primatu & eorum reprehensio.
II. Admonitio de cauendo scandalo.
III. Mandatum Christi de recipiendis pueris.
IIII. Angelorum natura & officium:

DE PRIMO.

Discipuli accedunt Iesum dicentes: quisnã maximus est in regno cœlorũ? Hic primum obseruãda occurrit cęcitas discipulorũ Christi, non intelligentium adhuc qualenam sit Christi regnũ. Somniabant fore ciuilem administrationé, in qua Christus, ut summus monarcha: discipuli vero ipsius sub eo, tanq̃ duces, dominarentur toti terrarũ orbi: ideo quęrunt quisnam

illorum ſit futurus ſummus, & à Chriſto proximus. Adeo ſtupenda cæcitas eorum mentes faſcinauerat.

Deinde licet hîc videre virus Diaboli, quod fuit etiam efficax in illis Dei organis, nempe diſcipulis Chriſti, qui erant deſtinati Apoſtoli & legati regis Chriſti in ſpirituali eius regno. Quid facit? deterrimo vicio ſuperbiæ eos commaculat, adeo vt iam de primatu diſputent, hoc eſt, quisnam eorum ſit aliorum futurus Dominus.

Quid Chriſtus facit ad hanc diſcipulorũ ſuorum ſtultã arrogantiam? Potuit ſane iuſtè eos reijcere vt ſuperbos & minimè idoneos, qui ſuo ſpirituali regno adminiſtrando præficerentur: hoc tamen non facit, ſed eos paternè admonet, & ut corrigit errorem: ita ſuperbiæ vicium ſeuerè taxat. Ita enim ait: & cum aduocaſſet puerulum Ieſus, ſtatuit eum in medio eorum & dixit: Amen dico uobis, niſi conuerſi fueritis & fiatis ut puerulí, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum. Hîc exemplo & Doctrina docet, quales uelit habere adminiſtratores ſui regni. Vult æqualitatem, quantum quidem ad animorum affectionem attinet: non uult, ut unus alterũ tanquam ex alto deſpiciat: ſed ut amanter ſint erga ſe inuicem affecti, mutuis ſe proſequentes officijs:

officijs: non vult vt more gentium alij alijs superbè dominentur in spitituali suo regno. Nam de regnis politicis alia ratio est. Deinde, hîc facit discrimen inter suum regnũ & imperia mundana. Qui summus est in regnis mundi is ab omnibus uult coli & ministrari: Contra, qui vult hîc summus esse, debet esse omniũ minister, non verbis, ut Papa, sed reuera vt Paulus, Petrus, Apostoli & alij sinceri Euangelij precones. Ita maximus in Ecclesia Christi est, qui maximè seruit, minimus verò qui maximè dominatur. Vt autem Christus suos discipulos ab ista arrogantia reuocet, addit seuerissimam comminationem dicens: *nisi fiatis ut pueruli non ingrediemini regnum cœlorum.* Sed quid est quòd velit Dominus suos discipulos esse similes puerulis? an non Paulus secus docere videtur, cum Corrinthijs in hunc modum scribat: ne simus pueri sensibus? Christus vult nos esse pueris similes: Paulus vult nos esse pueris dissimiles. Vtrumque verum est. Debemus esse pueris similes, & rursus debemus esse pueris dissimiles.

Pueris similes esse debemus, primum vera humilitate & abnegatione nostri ipsorum, sicuti Dominus ait: *Quisqꝫ demiserit se ipsum sicut est puerulus iste.* Est igitur omnis superbia deponenda illi, qui vult Christi discipulus

esse. Huc illud Christi: Qui vult me sequi abneget semetipsum, hoc est: qui vult meus discipulus esse, humiliter de se sentiat, nihil sibi arroganter tribuat. Deinde, pueris similes erimus in meritorum ratione. Vt enim pueri non possunt aduersus parentes de suis gloriari meritis: ita nec discipuli Christi coram Domino vlla merita iactare debent, sed fateantur se infantes, qui sine paterna cura nihil possent. Tertiò, similes erimus pueris affectu. Quemadmodũ enim pueri se totos paternæ curę cõmittunt: ita discipuli Christi se totos in Christi fidem conijciant ab eo omnia salutaria expectantes. Quartò, similes erimus pueris obediẽdi studio. Pueri boni non disputant quale sit quod mandat Pater: sed quid, & eius uoluntatem agendi regulam sequuntur: sicuti Abraham fecit, qui ad mandatum Dei paratus erat ad mactandũ filium vnigenitum. Non cogitauit Abraham: quid hoc opus Deo proderit? mors filij mei mihi molestissima quidẽ est, & Deo nihil confert. Sed hoc potius: Tu mi Deus hoc mihi mandas: tuam igitur uoluntatem agendi regulã sequar & tibi morem geram. Postremò pueris similes esse debemus malitia, hoc est: ut infantes malis artibus non student, non auarè colligunt, non turpem libidinem sectantur: ita discipuli Christi à malo abstinebunt.

Disimi-

Diſsimiles autem debemus eſſe pueris. Primum, ne pueriliter diſipiamus, abſurda ſectantes, ut pueri faciunt, ſenſibus nondũ firmatis. Deinde, ne imbecilles in fide ſimus, ſicuti pueri qui per ætatem non poſſunt res ſpirituales capere. Tertiò, ne indulgeamus luſibus carnaliũ affectuum. Quartò, ne inſtar pueorum in doctrina pietatis incerti & inconſtantes fluctuemus, & ne, ut Paulus inquit, circumferamur quouis vento doctrinæ: ſed ſanctã exhibeamus infantiam, ad quam hortatur nos Petrus, cum ait: quaſi modo geniti infantes &c. 1. Pet. 2.

Huc & præmiũ veræ humilitatis apponit, cum ait: *Quiſquis exceperit unum puerulũ talem in nomine meo me recipit.* Hoc diligẽtor expendatur. Primũ, Chriſtus hoc dicto uult ut omnes pueros amanter complectantur, idq; ipſius nomine. Deinde, teſtatur quicquid in nomine ſuo collatum fuerit pijs, id ita ſe æſtimare, ac ſibi ipſi collatum eſſet. Quem non excitaret hæc promiſsio ad humanitatis officia erga ſuos & maximè erga mẽbra Eccleſiæ Chriſti? Ab altera parte admonet de pœna quã luent qui ullos in Chriſtũ credentes contempſerint. *Qui, inquit, offenderit unum ex paruis iſtis, qui in me credunt, præſtiterit ei, ut ſuſpendatur mola aſinaria in collũ eius, ut demergatur*

 in pro-

in profundo maris. Deberet vel hæc commi-
natio retinere nos in officio, ne tam faciles eſ-
ſemus ad offendendos alios. Sed de hoc loco
ſequitur.

DE SECVNDO.

Væh mundo à ſcandalis. Neceſſe eſt enim
ut ueniant ſcandala: uerumtamen uæh homi
ni per quem ſcandalum uenit. Hoc Chriſti
dictum tria habet. Primum eſt prædictio, quòd
mundus ſit futurus plenus ſcandalis. Secun-
dum eſt indicatio ſubobſcura cauſarum ſcan-
dalorum. Tertium eſt comminatio pœnæ, quã
luet autor ſcandali.

PRIMVM nos docet, admonet, cõfirmat.
Docet quid ſit euenturum, hoc eſt, quòd mun-
dus ſit futurus plenus ſcandalis. Deinde, quòd
iſta ſcandala ſecũ ſit allatura hominibus VAE,
hoc eſt, pœnas, ſub quibus homines ſuper ſe
VAE clamabunt præ anguſtijs. Eſt autem væ,
vt Baſilius ait: θρηνῶδες ἐπίφθεγμα, hoc eſt,
flebilis acclamatio, qua ſuum dolorem teſtan-
tur qui ſub cruce gemunt. Tum, quòd Eccle-
ſia non ſit futura tranquilla in hac uita: ſed cũ
maximè quieta uidebitur, ſubitò excitabuntur
tempeſtates, quibus mirum in modum concu-
tietur. Erit Eccleſia in mundo ſimilis Halyoni
aui, quæ in mari oua parit & pullos nutrit. Hęc
nunquam ſibi polliceri poteſt vnum tranquil-
lum

lum diem, ſed ſe in omnem euentum parat: tranquillo mari cum ſuis pullis gaudet; obortam tempeſtatem perfert fortiter, ſperata tranquillitate animum alens. Sic Eccleſia eſt in mundo ut in mari, in quo gignit ſibi liberos. Hæc nunquam ſecura eſſe poteſt à tempeſtatibus mundi, quæ ſunt falſi Prophetæ, Diabolus, propria caro, praui hominum mores & exempla. Hæ tempeſtates cum in Eccleſiam ingruunt, debet ipſa parata eſſe in omnem euentum: ſed tandem omnia ſuperabit per uictorē mundi Ieſum Chriſtum, quem cum fide apprehendimus & nos uictores mundi euadimus, iuxta illud: hæc eſt uictoria, quæ uincit mundum, fides veſtra. Quare hæc uincit mundum? quia Chriſtum habet.

Deinde, admonet nos hoc dictum Chriſti, ne uel ipſi autores ſcandalorum ſimus dicto aut facto, uel ſinamus nos abduci ſcandalis ac rurſus relabamur in priſtinas tenebras, ac à Chriſto ſaluatore turpiter deficiamus: ſicuti multis hodie accidit, vbi ſophiſtæ & tyranni pro ſua libidine omnia ſurſum ac deorſum verſant.

Tertiò, hoc dictum Chriſti nos confirmat in fide Chriſti. Nam cum videmus euentum prædictioni reſpondere, certificamur de Euangelio & confirmatur fides, ne cū maxima parte mundi confeſsionem abijciamus.

SECVNDVM, quod habet dictum Christi, est indicatio subobscura causarũ scandali. Necesse est, inquit, ut ueniant scandala. Sed unde illa necessitas? à Deo ne? nequaquam. Deus enim non est author malorum nec declectatur scandalis: sed irascitur authoribus scandali, sicuti pœnæ ostendunt. Vnde ergo? num à Diabolo? verè à Diabolo. Nihil enim is aliud molitur, quàm ut Christi Ecclesiam scandalis in doctrina, in moribus, in cruce euertat. Hic sibi adiungit Sophistas, Hypocritas, & tyrannes mundi quos excitat, vt nihil intentatum relinquant, quod faciat ullo modo uel ad euertendam, uel lacerandã Ecclesiam: id quod historia Ecclesiæ docet, ante diluuiũ, post diluuium, in Ægypto, in deserto, in varijs persecutionibus sub iudicibus, regibus, & ducib⁹, in captiuitate, post captiuitatem usq; ad Christum exhibitum. Deinde post Christũ historia Ecclesia infinita testimonia habet scandalorum, quibus Sathan Ecclesiam Christi hostiliter inuadit.

TERTIVM, quod Christi dictum habet, est comminatio pœnæ, quã autores scandalorũ sustinebunt. Væh homini (inquit) illi, per quem sandalũ uenit. Significat ergò fore, ut qui alijs sunt scandalo grauissimis puniatur pœnis. Nec est dubium quin de pœnis æternis loquatur.

Cæterum, ut dilgentius caueamus ne fiamus autores

autores ſcandali, breuiter dicam quędam ſcandalorum genera ſunt cauenda, quę a ſuis cauſis differentias accipunt. Vnum genus ſcandali eſt, quod oritur ex mala doctrina, ſeu ex corruptelis doctrinæ Eccleſiæ. Qui hoc pacto alijs eſt ſandalo, Diabolum patrem ſuum imitatur, qui primos homines hoc genere ſcandali euertit, Gen. 3. Alterum genus ſcandali eſt, quod oritur ex malis moribus, hoc eſt, cum alij in te reſpicientes tuos malos mores induunt. Qui ita ſcandalo eſt hominibus regnum Sathanæ extruit, & demolitur Chriſti regnum: quare ſummopere cauendum eſt. Quotus quiſque, quæſo, hîc non dat ſcandalum? Siue ad clerum, ſiue ad populum, ſiue ad magiſtratum, ſiue ad ſubditos reſpicis, uides omnia plena ſcandalis morum, adeo ut non fruſtra Chriſtus dixiſſe uideatur: Væ mundo à ſcandalis.

Tertiũ genus ſcandali oritur ex abuſu rerũ, quæ ſua natura ſunt indifferentes, quod cauendũ eſt, ne offendantur infirmi. Obſtinati & impij ſunt contemnendi, idq; Chriſti exemplo. Plura de ſcandalis aliâs diximus.

DE TERTIO.

Videte ne condemnatis unũ ex pueris his. Dico enim uobis ꝙ Angeli eorũ in cœlis ſemper uident faciẽ patris mei ꝗ in cœlis eſt. Hîc Chriſtus nobis pueros cõmendat, ne illos ullo

pacto offendamus: & rationem subnectit: quia Angeli eorum uident faciem Dei patris qui in cœlis est, hoc est: cum tanta cura Deus pueros complectatur, ut eis Angelos custodes dederit, non decet, ut nos eos inhonoremus. Hîc obseruemus quòd pueri habeant Angelos custodes, qui eos aduersus Sathanam tuentur. Deinde, excitemur ad gratitudinem erga Deũ pro tanto beneficio. Tum, studeamus pijs moribus eos retinere. Postremò, caueamus ne ulla impietate aut turpitudine illos à nobis arceamus, qui in cœlo gaudent piorum sanctitate & vitæ puritate.

DE QVARTO.

Quartum, quod proposui, fuit de Angelis, de quorum natura & officio pauca dicam, ut cùm sciamus quales custodes habeat Ecclesia, tum intelligamus in quanto versamur periculo.

Angelus est creatura Dei spiritualis, intelligens, potens, condita in ministerium Dei & Ecclesiæ: à quo suæ conditionis fine quidã defecerunt & facti sunt hostes Ecclesiæ, quidam autem non defecerunt, sed manserunt in sua innocentia, in qua Deo & Ecclesiæ seruiunt. De quibus Epistola ad Hebr. ita ait: nonne omnes sunt ministratores spiritus, qui ministerij causa mittuntur propter eos, qui hæredes erunt salutis.

lutis. De malis Dominus ait, quòd Sathan cũ ſuis ſit mendax & homicida ab initio. Et Petrus dicit: Diabolus ſicut Leo circumit quærens quem deuoret. Hinc facile eſt intelligere quòd Eccleſia in mundo ſit ueluti ciuitas, quam ut Angeli boni intus defendũt: ita mali foris obpugnant. Cum igitur in tanto uerſamur diſcrimine rogemus Deum, ut ſuis nos Angelis tueatur, cui laus, honor, poteſtas in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

IN FESTO OMNIVM SANCTORVM, MATTH. 5.

CVm uidiſſet Ieſus turbas, aſcendit in Montem, & cum cõſediſſet, acceſſerunt ad illum diſcipuli eius, & poſtquã aperuiſſet os ſuũ, docebat illos, dicens: Beati pauperes ſpiritu, quoniam illorum eſt regnum cœlorũ. Beati qui lugent, quoniam ipſi cõſolationem accipient. Beati mites, quoniam ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum uidebunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei uocabuntur. Beati qui perſe-

cutionem

cutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam illorum est regnum cœlorũ. Beati estis, cum probra iecerint in uos homines, & insectati fuerint, & dixerint omne malum uerbum aduersus uos, mentientes propter me: Gaudete & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis.

ENARRATIO TEXTVS.

FEsta de sanctis in Ecclesia instituta sunt nõ sine grauissimis causis, quas ordine recensebo, ut in nostrum commodum sanctorũ festis uti possimus. Prima, ut cognoscatur Ecclesiæ historia. Id enim ualde utile est: nam & inde Ecclesiæ statum, & quos habuerit defensores & hostes Ecclesia intelligimus.

Secunda, ut cogitentur beneficia Dei erga Ecclesiæ membra. Paulus ex persecutore factus est Apostolus. Petrus qui Dominum suũ negarat, in gratiã est receptus. Magdalena peccatrix pro filia agnita est, dum in Christũ fide recumbit. In mortis articulo Christus se contemplandum præbuit Stephano: atque ita in singulis sanctis Dei singularia beneficia uidere est.

Tertia, ut consideratis hisce Dei beneficijs erga sanctos, nos agamus Deo gratias, quod in miseros peccatores conuertentes se ad Dominũ per

per ueram pœnitentiam fuerit adeo miſericors & eos in gratiam receperit,& tot ornauerit beneficijs ac ſpiritu ſuo in hoc deſerto rexerit.

Quarta,ut varij ſanctorũ caſus perpendantur & cõferantur cũ periculis noſtri temporis. Vt olim pij opprimebantur ab impijs ; ita & hodie. Olim ſancti gaudebant ſub pijs gubernatoribus & interdũ iugũ grauius tyrannorum experiri cogebantur;ita & hodie. In his caſibus uarijs debemus nos erigere exemplo ſanctorũ.

Quinta,vt ſanctos imitemur in pœnitentia, uita,cultu,confeſsione,conſtantia,patientia,& alijs uirtutibus. Debent ergo ſancti nobis eſſe veluti exempla regulæ uitæ noſtræ. Verbum Dei requirit pœnitentiam,cultum Dei, confeſſionem,patientiam; ſed ſancti Dei huius uerbi exempla ſuppeditant.

Sexta,ut pijs ſuſpirijs ſanctorum expetamus conſortium,quò liberati tandẽ ex his anguſtijs beati uiuamus cũ Chriſto in omni æternitate ; qua de cauſa Chriſtus pronunciat ſuos diſcipulos beatos, etiamſi varijs ærumnis in hac uita affligantur. Et huc pertinet hodiernum Euangelium de beatitudinibus varijs , ſicuti nunc audiemus ; ſingulas ergo beatitudines ordine declaremus.

Locus vnicus:

De beatitudine diſcipulorum Chriſti.

Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorũ eſt regnum cœlorum. Hoc uerſu oſtendit Chriſtus primum gradum ad ſummas opes. Summę opes ſunt poſſeſsio regni cœlorum & æternæ uitæ. Gradus autem eſt ad has opes primus paupertas ſpiritus, qua contriti & contuſi ſentimus nos omnis iuſticiæ eſſe inopes.

Quid? an non hæc paupertas nos excludit è regno cœlorum? Sicut rectè dicitur: primus gradus eſt ad ſanitatem nouiſſe morbum, quia qui morbum nouit, quærit conueniens remedium: ita primus gradus eſt ad opes cœleſtes paupertas ſpiritus, quia qui hanc ſentit, quærit opes aliunde. Et ſicut morbus ſua natura gradus eſt ad mortem, niſi ſuccurrat medicus: ita hæc paupertas rectà ad infernum mitteret, niſi Chriſtus ſuas opes nobiſcum communicaret. Non ergo diuitiæ nobis contingunt ſpirituales merito paupertatis, ſed beneficio regis cœlorum, ad quem implorandum nos cogit ſenſus ſpiritualis huius paupertatis. Senſus ergo huius loci eſt, nihil eſſe cur illi ſe infœlices eſſe putent, qui reuera ſentiunt in animo ſe eſſe omnis iuſticiæ inopes, quũ iſte ſuæ inopiæ ſenſus ſit primus gradus, quo ad ſummas opes, id eſt, in regnum cœlorum aſcenditur, non quidem per ſe & ſua natura, ſed quia cogit nos illum quærere, qui ſolus uia eſt in cœlum.

Qualis

Qualis autem ſit paupertas ſpiritualis ex collatione facilius intelligi poteſt. Vt enim paupertas mendicitatis eſt non ſolum ſumma inopia, uerumetiam eius publica profeſsio: ita paupertas ſpiritus eſt non ſolum ſumma opum cœleſtium, hoc eſt, iuſticiæ, ſanctitatis, & innocentiæ inopia: verumetiam eius profeſsio coram Deo, à quo petimus, vt propter Chriſtum noſtræ ſuccurrat inopiæ: Hæc ergo paupertas ſita eſt in vera pœnitentia & expetitione opum cœleſtium.

Monachi abuſi ſunt hoc loco. Nam ex eo docuerunt paupertate, id eſt, mendicitate homines mereri regnū cœlorū, cum Paulus apertè dicit: Rom. 6. Donum dei eſt vita æterna per Ieſum Chriſtū Dominū noſtrum. Si donum eſt gratuitum, certè non comparatur paupertate, quæ ſanè ſua natura nihil meretur, ſed eſt pœna, cuius cauſa eſt partim prodigalitas, partim pigritia.

Beati qui lugent, quoniā ipſi conſolationem accipient. Hæc mirabilis eſt concio. Pronunciat beatos lugentes, cum nihil magis fœlicitati repugnet quàm luctus: verum Chriſti dictum intelligendū eſt nō de luctus tempore, ſed de euentu: nam ita ait: quia conſolationem accipient, ſcilicet finito in hoc mundo luctu. ~~Hic luctus cauſam habet,~~ partim ſpiritus pau-

pertatem, partim ærumnas præſentis vitæ, quę nos tanquam igni quodam excoquunt & explorant, & quaſi ſtimulis nos excitant ad expetendum æternum gaudium, quod omnes lachrymas abſterget. Non ergo luctus per ſe cauſa eſt fœlicitatis, ſed quia compellit nos ad Chriſtum, qui eſt autor omnis conſolationis.

Huc proinde Pauli dictũ pertinet: gloriamur in tribulationibus, quia operantur patientiam: patientia probationem: probatio ſpem: ſpes autẽ non cõfundit, quia Deus nos diligit. Hinc facile intelligi poteſt, Chriſtum nõ loqui de quouis luctu, ſed de luctu, qui eſt ſecundum Deum, non de luctu mundi.

Beati mites, quoniã ipſi hæreditatis iure terram poſsidebunt. Mites ſunt placidi, manſueti, faciles, humani, qui ſuos affectus mitigant: qui læſi faciles ſunt ad condonandã iniuriam: qui malunt rem perdere quàm contendere. Hæc uirtus manſuetudo è timore Dei & uera humilitate naſcitur, quam Chriſtus ſuis cõmendat, dicens: Diſcite à me quia mitis ſum & humilis corde. Regula eſt: diſcipuli Chriſti mites eſſe debent. Exemplum regulæ eſt Chriſtus. Vult enim vt hãc virtutẽ meditantes ſe intueamur. Nõ dicit Dominus: diſcite à me mortuos ſuſcitare, dæmones effugare, ſuper mare ſiccis pedibus ambulare, 40. dies & noctes ſine cibo

cibo uiuere, ſed hoc dicit: diſcite à me, quia mitis ſum, & humilis corde. Hæc humilitas habet ſecum germanam dilectionem, de qua Dominus: In hoc cognoſcent omnes, quòd mei diſcipuli ſitis, ſi vos mutuo dilexeritis.

Sed quid promittitur mitibus? beatitudo, idque propter euentum: nam hæreditatis iure terram poſsidebunt, non quod in terra ſimus uicturi, ſed propter typum. Terra enim olim promiſſa patribus fuit typus & figura regni cœlorum, atque ideo ueritas umbræ nomen accepit.

Hoc loco qui abutuntur ad ſtabiliendum dogma de merito, ac ſi noſtris uirtutibus mereri cœlum poſſemus, ſtulti ſunt, non animaduertentes Chriſti uerba. Dicit enim eos poſſeſſuros iure hæreditatis terram. Vbi eſt illud hæreditatis ius? Nonne ideo heredes ſumus, quia in Chriſto gratis adoptati per fidem? nonne Paulus dicit: vita æterna eſt donum Dei per Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum. Aliud eſt loqui de cauſis ſalutis, aliud de nouis qualitatibus eorum qui hæredes ſunt ſalutis.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſticiã, quoniam ipſi ſaturabuntur. Chriſtiani in hac uita nunquam ita ex fontibus ſalutis hauriant aquam, quin magis ſitiant, quos hic conſolatur Dominus, promittens fore, ut tandem ſaturentur:

ex qua ſaturitate ſe fœlices profitebũtur. Quiſquis eſurit & ſitit iuſtitiam, duo optat. Primũ, vt publicè glorificetur Deus recta doctrina, ſancta uita, & cõfeſsione. Deinde, ut priuatim ſinguli agnoſcant Deum, fidem Chriſti concipiant, impleantur ſpiritu ſancto, ac ſancta puraq; uita iuſticiam Dei meditentur. De hac ſacietate loquitur Dauid, quam tum demum fore dicit, cum apparuerit gloria eius. Ibi enim (ut eſt in Apocalypſi) ſancti non eſurient neq; ſitient amplius.

Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Hîc nobis commendatur miſericordia erga miſeros. Vult enim Chriſtus ſuos diſcipulos, non tantũ tangi proprijs malis: uerumetiam affici aliorum miſeria: quod ſanè eſt veræ charitatis officium. Neque Chriſtus tantũ requirit, vt condoleamus ærumnis & miſerijs aliorũ: ſed opus ſimul requirit: uult ut miſeris manus auxiliatrices porrigamus. Ne autem hominum ingratitudine frangantur, adiungit promiſsionẽ. Promittit enim fore, ut qui miſericors fuerit in proximũ, miſericordiam rurſus conſequatur: idq; non ſolũ apud Deũ, verum etiam apud homines. Deus promittit miſericordibus miſericordiã, & facit etiam, ut inueniamus miſericordiam apud homines, dum illorum animos flectit ad benefaciendum nobis.

Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum uidebunt. Mundicies cordis hîc nobis cōmendatur, quæ opponitur duobus maximis uicijs, astuciæ & libidini. Cum opponitur astuciæ, est simplex candor, quo agimus cum hominibus sincere & apertè sine obliquis fallendi artibus. Hoc ergo Christi dictum aduersatur iudicio plerorumq; hominum. Pleriq; enim tum demū se beatos putant, quando alios astutè circumuenire possint ac fallere: vnde & prudentię laudem & lucrum venantur & fauorem magnorū hominum aucupantur. Verum Christus non vult, ut sui discipuli ita agant, sed ut potius sint contenti simplici candore, vt cor, manus, lingua quàm optimè consentire uideantur. His promittit ut Deum uideant, in cuius uisione summa est sita fœlicitas. At cum mundicies cordis opponitur libidini, est uera castitas, quā Paulus sanctitatem uocat, cum inquit: præstate sanctitatem, sine qua nemo uidebit Deum. Vt enim Deus abominatur libidines: ita summè delectatur castitate fidelium.

Beati pacifici: quoniam ij filij Dei uocabuntur. Hîc magnam & raram virtutem suis discipulis commendat Christus. Pacifici sunt qui paci & tranquillitati faciendæ & conseruandæ student. Hi quia diuersum studium à filijs Sathanæ habent, filij Dei uocabuntur, ut

qui Dei Patris exemplo pacis & tranquillitatis ſunt autores, & multos ſuo hoc pacis ſtudio iuuant & oblectant. Quemadmodũ enim Balſamum precioſum integram domum ſua replet fragrantia: ita vnus uir pacis ſtudioſus magnũ cœtum diſsidentem in concordiam reducere poteſt. Non ergo immerito Dauid concordiæ & pacis ſtudiũ celebrat, ita canens: Ecce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in unum. Sicut vnguentũ optimum ſuper caput defluens ſuper barbam, barbam Aarhon, quod defluit per oram veſtimentorum eius. Sicut ros Hermon qui deſcendit ſuper montes. Vt enim rore terra fœcunda redditur benedicente Domino; ita ubicunq; ſunt multi pacis ſtudioſi fœcundæ ſunt & fœlices politiæ, Eccleſiæ & œconomiæ. Contra, ubi non eſt pacis ſtudium, illic ariditas & ſiccitas, hoc eſt, ſumma miſeria.

Beati qui perſecutionem patiuntur iuſticiæ cauſa, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Quia maximè cõtutit infirmorum animos ſcandalum perſecutionis, valde commodè ſuos de cruce admonet, ut non fracti perſecutionum acerbitate abijciant confeſsionem: ſed potius propoſitum regnum cœlorum intueantur: cuius potiundi deſiderio magis cõtendunt per tribulationes multas introire in regnum cœlorum. Imitemur ergo eorum exempla, qui dum

dum currunt in stadio, respiciunt ad premium, quod ab agonothete propositum est, & ita alacres properant, donec ad metam uentum fuerit: ita uult suos facere Christus: non vult segnitiem, sed infatigabile currendi studium donec ad metam regni cœlorum perueniant.

Deinde, cum Christus hic vnam persecutionis causam ponit, nempe iusticiam, vult ut ita uitam instituamus, ne pati cogamur nostra culpa, seu propter nostram iniusticiam. Tum enim persecutio est iusta pœna, non testimoniũ defensæ iusticiæ & veritatis. Et Petrus monet, ne patiamur ut iniusti, sed ut iusti, idq; exemplo Christi, Prophetarum, Apostolorum & multorum martyrum.

Beati eritis cum conuiciati fuerint vobis & vos persecuti fuerint & dixerint quiduis mali aduersus vos, mentientes mea causa. Exponit quid sit pati persecutionem propter iusticiam. *Si conuiciati uobis (inquit) fuerint* iniustè, si persecuti uos fuerint odio Euangelij. *Si dixerint omne malum mentientes.* Nã si verum dixerint non eritis beati. Si propter peccata vestra persecutionem patiamini, non continuo eritis fœlices. Nam causa (ut inquit ille) facit martyrem non sanguis.

Gaudete, inquit, & exultate, quoniam merces uestra multa est in cœlis. Merces est com-

compenſatio obedientiæ erga Deum in perſe-cutione præſtitæ. Non hoc dicto ſignificat Dominus nos cruce mereri cœlum, quia cœlum eſt filiorum hæreditas ſed potius nos ad ferendam crucem extimulat, propoſita Patris clementia, qui nobis compenſationem laborum, quos ſuſtinemus in hac uita, pollicetur, quæ cōpenſatio in cruce fundata eſt Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui vnà cum Patre & ſpiritu ſancto ſit honor, poteſtas, & gloria in ſæcula ſæculorum,

AMEN.

FINIS.

HAFNIÆ

EXCVDEBAT CHRISTOPHORVS BARTH

IMPENSIS BALTHAZARI CAVS,

BIBLIOPOLÆ HAF-

NIENSIS.

MNIVM SANC.
ræ erga Deum in pe
hoc dicto significat D
i cœlum, quia cœl
ed potius nos ad fere
, proposita Patris c
pensationem laboru
uita, pollicetur, qu
ndata est Domini nostr
cum Patre & spiritu
potestas, & gloria
eculorum,
IEN.

IS.

IÆ
PHORVS BART
ARI CAVS,
HAF-